

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Den Danske Atlas

DEN DANSKE ATLAS er genfremstillet paa et specielt fabrikeret Papir fra De forenede Papirfabrikker. Teksten er udført i Fotolitografi af Villadsen & Christensen. Plancher og Kort i Lystryk af Nordisk Kunst- og Lystryk. Bogbinderarbejde af Marius Andersens Bogbinderi.

Printed in Denmark 1970.

ERIK PONTOPPIDAN

Den Danske Atlas

Tomus

V

1. Bind

R O S E N K I L D E O G B A G G E R

Den Danske
A t l a s
Eller
Konge = Riget
Danne mark,

Med dets
Naturlige Egenskaber, Elementer, Indbyggere, Værter, Dyr og
andre Affødninger, dets gamle Tildragelser og nærværende Omstændigheder
i alle Provinkter, Stæder, Kirker, Slotte og Herre-Gaarde.
Forestillet ved en udførlig

Lands = Beskrivelse,

sa og oplyst
e med dertil forfærdigede Land-Kart over enhver Provins
med Stædernes Prospecter, Grund-Kidser, og andre merkbaerdige Kobber-Stykker.
Efter Høi-Kongelig allernaadigst Befaling,
ved afgangne

Pro-Canceller Dr. ERICH PONTOPPIDAN.

Men fortsat af

HANS DE HOFMAN.

Deres Kongelige Majestets Etats-Raad og PRÆSIDENT ubi Frederica.

Med Kongel. Allernaadigst Privilegio for A. H. GODICHE og hans Arvinger.

TOMUS V. Første Bind.

Kjøbenhavn, 1769.

Trykt og bekøstet af Kongel. Universitets Bogtrykker Andreas Hartvig
boende nest ved vor Frue Latinske Skole.

Den
Stormægtigste
og
Allernaadigste
Arve-Genevolds-Konge og Herre
Kong
Christian
den Syvende,
Konge
til Danmark og Norge, de Benders og Gothers,
Hertug
udi Slesvig, Holsteen, Stormarn og Ditmarsken,
Greve
udi Oldenborg og Delmenhorst ic. ic.

Stormægtigste Konge, Allernaadigste Arve-Herre,

Ligesom Deres Kongelige Majestet afvigte Aar blev allerunderdanigst overleveret den Fierde Tome af ATLAS DANIÆ, som beskriver Aarhuus- og Viborg-Stifter, saa nedlægges herved i allerdybeste Underdanighed den Femte Tome af samme Verk, som indeholder Aalborg- og Niber-Stifters saavel Stædernes som Landets Historiske og Deconomiske Beskrivelse, saavidt som vidtløftig Correspondence, samt Hielp

af Biblioteker og Archiver, ved et møjsomme-
ligt Arbeide, har kunnet tilveiebringe. Jeg øn-
sker allerunderdanigst, at denne Deel, ligesom de
forrige, maae finde Deres Kongelige Ma-
jestets allernaadigste Velbehag, og lever
i allerdybeste Submission

**Stormægtigste Konge,
Allernaadigste Arve=Herre,
Deres Kongelige Majestets**

Svidericia den 29. Jan. 1769.

paa

Deres Kongelige Majestets
Allerhøieste Fødsels-Dag

Allerunderdanigste
troe-pligtfuldigste Tjener
HANS DE HOFMAN.

Gunstige Læsere!

Fortalen til den Fjerde Tome af ATLAS DANÆ findes anført, ei alene de, som have givet fornødne Efterretninger til denne og forrige Tome, hvortil kan legges, Rector HANSEN i Ribe, Provst BAKKE og Rector ØRSTED i Rolding, Provst KYNDE i Holstbroe, Provst FABRICIUS i Varde, Hr. BREDSDORF i Ollerup, og mange flere brave Geistlige og Verdslige Vembedsmænd, men endog, hvorledes de herudi indførte Kar-
ter

Fortale.

---

ter og Tegninger ere samlede, nemlig at Tegningerne over Kjøbstederne nesten alle ere giorte af nye og af Magistraterne i de fleste Stæder mere end een gang efterseete og approberede. Denne Femte Tome indeholder **Ålborg- og Nibe-Stifters Beskrivning**, paa samme Maade indrettet som den forige Fjerde Tome, paa hvilken saavel min Medarbejder **Hr. Justizråd LANGEBEK** som Jeg ingen Umag eller Slid har sparet, at forfatte baade i Henseende til det Historiske og Deconomiske saa complet, som det har været os mueligt at tilveiebringe; Ligesom og Forleggeren **Hr. GODICHE** med stor Bekostning har ladet stikke Pladerne paa nye, siden de, der fandtes, ved Tidernes Forandring ikke svarede til Stædernes nu værende Tilstand. Og efterdi denne Femte Tome bestaaer af 140. Ark, med 43. Kobberstykker og 2de Karter, da for at tiene Publico og at giøre denne Tome proportionerlig med de andre, er dertil trykt tvende Titeler, saa at **Ålborg Stift**

Fortale.

Stift og Niber Stift kan bindes hver for sig; Men de Liebhabere, som ikke maatte finde Behag derudi, kan udtage Titel-Bladet til Niber Stift.

Skulde nu dette Verk efter Ønske finde vore kiære Landsmænds Bifald, og Forleggeren faae den fornødne Debit, har bemeldte Hr. Justigraad og Geheime-Archivarus LANGEBEK ladet sig overtale til selv alene at forfærdige den Siette Tome af ATLAS DANLÆ, som skal indeholde det Slesvigiske Hertugdoms eller Synder-Jyllands Beskrivning, hvortil endeel skionne Efterretninger og Tegninger allerede ere indkomne, men langt flere formodes endnu, saavel fra Kiøbstæderne som Landet, i Anledning af den af hannem forlængst udgivne og omkringsendte Plan. Saa har og Forleggeren, til Verkets Zirat, med megen Bekostning ladet optage mange Kiøbstæders saavel Prospecter som Grundtegninger, hvoraf endeel allerede ere stufne.

Fortale.

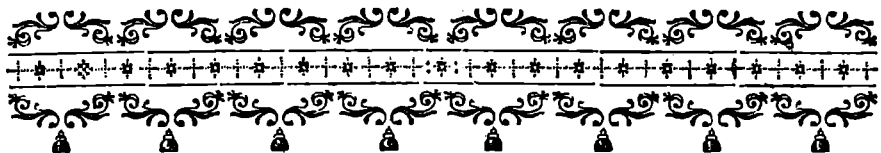
Eftersom og adskillige have ønsket, at de Beskrivninger om Siælland, Fyen og Laaland, maatte vorde noget mere forøgede efter den Maade, som de fire Jydske Stifter ere udgivne, og Sognepresten Hr. BREDSDORF i Ollerup haver haft den Godhed allerede at meddele en skøn Samling om Sunds- og flere Herreder, hvilket Exempel formodentlig vil blive efterfulgt af mange flere gode Patrioter; Saa har jeg paataget mig at indsamle de manglende Efterretninger til bemeldte tre Stifter, for deraf at forfatte et Supplement til 2. og 3. Tome af ATLAS DANÆ, hvilket saaledes vil udgiøre den Syvende Tome, hvorved dette Verk, som i mange Henseender nu og i Tiden kan have sin store Nytte, kunde blive saa fuldstændigt som mueligt for ganske Danmark.

Fridericia,
den 29. Jan. 1769.

HANS DE HOFMAN.

Indhold.

Indhold

af alle Capitlerne
i denne Femte Tome.

	Pag.
Cap. I. Om Aalborghuus Amt eller Himmersyssel.	3
Cap. II. Om Aalborg Stift i Almindelighed og Aalborg Bye i sær.	105
Cap. III. Om Aastrup, Børlum og Seigstrup Amter, eller Bønsyssel.	191
Cap. IV. Om Drum og Bestervig Amter eller Ebye Land.	401
Cap. V. Om Dueholms Amt eller Mors Land.	529
Cap. VI. Om Ribe Stift i Almindelighed, og i sær om Ribe Bye.	599
Cap. VII. Om Riberhuus Amt.	656
Cap. VIII. Om Lundenæs Amt.	733
Cap. IX. Om Bøvling Amt.	780
Cap. X. Om Koldinghuus Amt.	872

Efter

Efterretning for Bogbinderne om de Steder i Bogen, hvor et hvert Land-Kart eller andet Kobberstykke bør sættes, efter sin Opkrift.

Næst efter

- Pag. 104. Kartet over Halborg Stift.
108. Halborg i Grundtegning.
108. dito i Prospect.
200. Hisinger Grundtegning.
200. dito i Prospect.
210. Slagens Riøbsted i Prospect.
232. Sæbye i Grundtegning.
232. Sæbye i Prospect.
244. Gladstrand i Grundtegning.
244. Gladstrand i Prospect.
314. Prospect af Hulbjerg i Vesterhan-
Herred.
328. Børlum Kloster i Prospect.
340. Dronninglund i Prospect.
382. Woergaard i Prospect.
414. Thisted i Grundtegning.
414. Thisted i Prospect.
534. Nyekløbing paa Morsøe i Grund-
tegning.
534. Nyekløbing paa Morsøe i Pro-
spect.
598. Kartet over Riber Stift.
602. Ribe i Grundtegning.
602. Ribe i Prospect.
676. Varde i Grundtegning.
676. Varde i Prospect.
686. Hjerding i Prospect.
712. Skalkenborg i Prospect.

Næst efter

- Pag. 716. Trønborg i Prospect.
728. De Joeringers Klædebragt. Tab.
I. Tab. II.
762. Aulunggaard i Prospect.
786. Lemvig i Grundtegning.
786. Lemvig i Prospect.
794. Holstebro i Grundtegning.
794. Holstebro i Prospect.
804. Ringkjøbing i Grundtegning.
804. Ringkjøbing i Prospect.
878. Gølding i Grundtegning.
878. Gølding i Prospect.
878. Gølding i Prospect fra den Syn-
dre Side.
890. Gølding Slot i Prospect.
910. Fridericia i Grundtegning.
910. Fridericia i Prospect fra den Nør-
dre Side.
910. Fridericia i Prospect fra den Syn-
dre Side.
934. Beile i Grundtegning.
934. Beile i Prospect.
994. Engelsholm i Prospect.
-
- Pag. 877. Tab. om Coloniernes Tilstand paa
All. og Randbøl-Hede.
1022. Tabel om Mile, Viser imellem
Riøbstederne i Jylland.

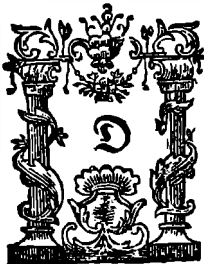
Den

Den
Danske Atlas.
TOM. V.

Det Første Capitel.

Om Aalborghuus Amt eller Himmershoffel.

ette Amt grændser mod Norden til Limfjorden og Grændser. Aalborg Stift, mod Osten til Kategat, mod Syden til Mariagerfjord, mod Westen til Mariager Amt og atter til Limfjorden. Det strekker sig i Længden omtrent 10 Mile og i Bredden 6 Mile. Det bestaaer af disse sex Herreder: Aarsherred, Hindstedherred, Sletherred, Zellumherred, Hornumherred, Flestumherred. I de toende sidste Herreder ligger Riobste-

Den Aalborg, endskiønt samme nu ikke mere hører til Viborg Stift, men kort efter Reformationen blev af Kong CHRISTIAN III. tagen fra Viborg Stift, og lagt til Bendelboz eller Aalborgz Stift, som Residens for dette sidste Stifts Øvrighed. Stiftsbefalingsmanden over Aalborg Stift er tillige Amtmand udi dette Amt, og Amtet forterer under Amtstuen i Aalborg, hvoraf det kommer, at nogle henteagne Aalborghuus Amt til Aalborg Stift. Dette Amt er et af de største i Jylland, da des contribuierende Jordegods beløber sig til 11700. Tønder Hartkorn, foruden det frie Hartkorn til Herregaarde og Prestegaarde. Amtet har sit Navn af det gamle Slot i Aalborg, kaldet Aalborghuus, hvor Lænsmændene fordem, og siden Amtmændene eller Stiftamtmandene, have resideret. Ellers kaldes dette Amt endnu gemeenligen Zimmersyssel, dog hørde der i ældre Tider, da Landet var inddeelt i Sysseler, noget mere til Himmersyssel, end disse 6. Herreder.

Navn. Amtet er af forskiellig Bessaffenhed, og i nogle Herreder falde Eendommene bedre end i andre. I Marsherred er Grunden noget skarp og sandig, ja tildeels Hede, men god Rug:Egn, paa de fleste Steder slet Græsning, uden ved Herregaardene. Den største Deel af Hindstedz og Sletz Herreder har god Ugerland og Græsning, og i endeel Aaringer er Ugerdyrkingen her i visse Egne meget forbedret. Saa avler og Hindstedherred mesten overalt godt Korn og Græs, vaade Aaringer ere her mest tienlige for begge Dele, man har her et Slags Hvidleer eller Jordmarv, som vel i vaade Aar forbedrer Jorden og forfremmer Bøtten i sær af Byg og Havre, men i tørre Aar er utienlig til Siøde, da den udmagrer Jorden; dersom Egnen ikke var des frugtbarere, kunde Bønderne ei være i saa god Stand formedelst Hove-

Bessaffenhed.

riet

riet til de mange Herregaarde i dette Herred. Hornum og Flestum Herreder give til største Deelen fortreffelig Korn-Vol og Græsning. Her opfødes mange Creature, men mest Hornqvæg. Derfom Beboerne her langs Limfjorden forstode at forbedre deres Engbond, vilde den ikke give Markfiandene meget efter. Af de sammenhængende Kride eller Kalkbierge, som ligge ved sydre Siden af Limfjorden inellem Indløbet og Aalborg, meene nogle, at denne Fjord har sit Navn, thi Hvidleer og Kride kaldes i Almindelighed Lim der i Egnen og paa flere Steder. Denne Grund af haard og fast Kride vedvarer paa den anden Side af Aalborg langs med Limfjorden og endes først oven for Løgstor ved Lunden. Langs Fjordsiden ere paa endeel Aaringer bygte adskillige store Pakhuse, hvor Skibene kan ligge tet til at lade og losse. Imellem Aalborg og Ugersund findes nogle flade Landstrekninger, som bruges til Fædrift, men kunde med ringe Omkostning anvendes til ypperlig Engbond. Fra Ugersund til vesten for Løgstor bestaaer Grunden mest af Kier og Moradser, hvis Bond er en fin haard Kride paa mange Alnes Dybde, som ligger i 13. à 15. Tommers Strata, bedekket med en Jordforpe paa 5. à 6. Alnes Tykkelse. Petrificater findes her adskillige saavel i Kriden som løse paa Marken. Her ere og fundne nogle Calcedoner, som glemmes i fornemme Natural-Samlinger i Kiøbenhavn. For nogle Aar siden blev efter Kongelig Befaling opgravet en stor Deel af samme Kride, og noget deraf overført til Kiøbenhavn, men dette, som flere nye Foretagender, fandt endeel Vanheld og Vanffelighed, uagtet Kriden skal være bedre end den fra Stevens Klint. Omkring Løgstor findes Leerarter, som kunde give gode Muursteen, om her var Leilighed til Teglblanderie. Grunden ved Lemdrup bestaaer

af en sammengytet Kalksteen fuld af Petrificater og meget god til Bygning, men ingen benytter sig deraf. Ronberg Bye ligger under høie Bakker, der bestaae af grov Sand og Leer i Stratis vepelsviis. I Hindstedherred ved Ove Bye og Mariager Fiord brændes det saa kaldte Mariager Kalk, Grunden hvor Kalk-Steenen udhugges er af saadan Beskaffenhed, først $1\frac{1}{2}$ Alne god Jord, hvori saaes og pløies, derefter følger enten et Lag Kalk eller et Lag Flintesteen, hvilke siden uafsladelig alternere, i hvor dybt der end hugges, Gravene inden i ere meget høie, i Hvælvinger og Piller som i de høieste Kirker affatte, udi det dybeste er Beld- og Band-Aarer. Der findes og en Bakke med Krude, i hvor dybt man end hugger. Ved Biffertsholm er et godt Teglblænderie. Og ved Buderupholm et Sæbeshyderie og en Dlie-Mølle. I Sletherred er lidet eller intet Skov, men i de fleste andre Herreder og ved endeel af Herregaardene er yppertlig Skov dog paa sine Steder formindskes den og. Ved Limfiordens Indløb lige over for Hals, ligger en liden Kratfskov, hvori opholde sig Lderfugle, men de faae ikke Tid at udflekke deresæg, thi Bønderdrenge tage Egene bort og forjage dem. I de Egne af Amtet, som røre Limfiorden, falder skiont Fiskerie af Gild. Ved Agerfund begynder Fiorden at give Helt, Al, og tildeels Dredet, Bieder, Aborrer, og nogle Flyndre og Hornfisk, men Fisser-Garnene blive ofte af de Søefarende beskadede. Der ere og visse bekiendte Fiskeleier, saasom Klitgaardene, Baldsted, Stavn, men i sær ere Gild-Fiskerierne ved Ribe og Sebersund betydelige. I disse Egne ere formuende Bønder og store Bønderbyer. Her findes i Amtet adskillige skionne Kilder og Bandspring, endeel rindende Bekke større og mindre, samt mange Aær, hvorved en

Mængde

Mængde Vandmøller drives, og mangfoldige ferske Søer, som tildeels ere fiskerige. Her ere adskillige Sundsteder i dette Amt at komme over til Søes til de andre Lands-Egne, saasom Aalborgfund, Agerfund, Sebersund, Hadsund. I Aalborghuus Amt ere tvende Baronier Lindenborg og Villestrup. Foruden Aalborg Kiøbsted, som vel ligger i Amtet, men hører til Aalborg Stift og derunder bliver beskrevet, findes udi Aalborghuus Amt den liden Kiøbsted Nibe og den Flekke Løgstør, som nu følger.

N i b e.

Nibe.

Nibe Bye ligger ved Limfjorden, i Hornumherred, to Mile fra Aalborg, 8. Mile fra Viborg, berømt af sit store Sildefiskerie i bemeldte Fiord, som her gjør en Bredning eller Bugt. Paa Kartet ligger den under 57. Grad 1. Minut Latitudinis, og 25. Grad. 33. Minuter Longitudinis.

Lægde.

RESENIUS i sin skrevne Danske Atlas melder, at Nibe i gamle Dage haver haft sin egen Ret og Frihed, men igien mistet den, og WOLF i Encom. R. D. siger, at Byen forðum, der Sildefiskeriet gif overflødigere til, har haft adskillig Kiøbmandskab og Handel, endskiønt den ikke var Kiøbsted. Enten det nu saa er, eller ikke, saa har den i Aaret 1727. den 19. December af Kong FRIDERIK IV. forhvervet sig Kiøbsteds-Privilegium, af saadant Indhold. " Hans Majestet bevilger
 „ allernaadigst, at Nibe Byes Indvaanere maae, foruden hvis den
 „ nem til deres Nærings Befordring den 2. September 1699. er for-
 „ undt, herefter have og nyde Kiøbsteds-Privilegier, ligesom endeel
 „ andre Kiøbsteder i Jylland, nemlig Tisted, Nykiøbing, og Skive,
 „ have

Friheder

„ have og nyde, saa at de til Lands og Bands maae drive deres Nes-
 „ gotie, Handel og Bandel, ligesom andre Indbyggere i fornævnte
 „ eller andre Kongelige Kjøbsteder, dog at de deraf ved Toldstedet rig-
 „ tig erlegge Hans Kongelige Majestets tilkommende Told, Accise, og
 „ anden Rettighed, saa og at Lugerne af de Skibe, som skal gaae til
 „ Nibe, først forsegles af Toldbetienten i Hals, hvorefter en eller flere
 „ af Toldbetienterne i Aalborg dermed følger til Nibe, og haver Tilforn
 „ med Løsningen og Maalingen. Herforuden er Indvaanerne i Nibe
 „ allernaadigst forundt, at betiene sig af Fiskefriet i Limfjorden, for saa
 „ vidt ei nogen derved i sin vel erhvervede Rettighed vorder præjudiceret.
 „ Ligeledes nyder Byen den Ret, som de Kongelige Forordninger om
 „ Kroehold paa Landet i Danmark af 13 Martii 1700. og 27 Martii
 „ 1719. samt Consumptions Forordningen af 30. December 1700. de
 „ andre Kjøbsteder i Danmark forunder. Derforuden ere Nibe Byes
 „ Indvaanere fritagne for at svare og sortere under Flekkum-Hornum-
 „ Herreds Ting, og dem givne deres egen Byfoged, som tillige er Her-
 „ redsfoged i bemelte Herreder. Iadennem er endog allernaadigst tillsagt
 „ et sammeligt Vaaben og Seigl „. Tilforn havde Høistbemelte Konge,
 efter Nibe Indvaaneres allerunderdanigste Ansøgning, ved allernaadigst
 Rescript af 12. Junii 1722 bevilget, at alle Hans Majestets Under-
 saatter maae derefter, som tilforn, uformeent af Borgerfabet i Aal-
 borg, fare op med deres Skiberomme ad Limfjorden paa Fiskefriet i
 Nibe, og med sig føre tomme Tønder og Salt, og der salte, hvis Fiske-
 vare de sig tilforhandle, som de tilbage med sig føre maae, naar de efter
 Toldrullerne sig ved Toldstederne angive og Told og anden Rettighed
 rigtig erlegge, dog vil Hans Majestet hermed have forbudet, at de under
 den

den Præterit ei nogen Handel der oppe paa Limfjorden med andre Varemaae drive.

Efter forbeholdte Kongelige Privilegium har Nibe Bye, til en Waaben. Erindring af Indbyggernes fornemste Nærings-Middel, faaet til Waaben tre Sild udi Skjoldet.

Endeel af Nibe Byes Indvaanere har fra gamle Tider givet en Afgifter. Afgift til Orholms Ciere, som kanskee herrerer fra den Tid samme Gaard var et Kloster kaldet Døkloster. Men da de for endeel Aar siden vegrede sig ved at betale samme Afgift, og Sagen kom til Lands-Lov og Ret, faldt Landstings Dom den 14. Junii 1747. som i Høieste Ret den 29. April 1748. blev confirmeret: At Nibe Byes Indvaanere enhver for sig skal betale deres resterende Deel af den aarlige Afgift 7. Mark 2 Skilling af hver heel Grund og Jord til Orholms Eier. Men til Lindenborg svares ingen Afgift uden for saavidt Kirken angaar.

Kirken i Nibe fortælles at være bygt og befestet af en Lybekk Skipper, efter et Løfte, han havde gjort. Men om det er samme Kirke, som der var for Reformationen, da nævner Liber Vivorum hos Guds Legems Laug i Aalborg iblant Gildbrødrene en Prest, Hr. Lokke, som havde funderet og stiftet Sancti Jostis Capel i Nibe, sammesteds nævnes og Hr. Laurent Valterson Forstander til St. Jost. I denne Kirke er et Epitaphium over Major Conrad Veideman som døde 1681. 60. Aar, og for Resten findes der intet merkværdigt. Udi Kong CHRISTIAN II. Tid hørde Nibe under Bopsev Sogn, dog havde Byen bemælt sin egen liden Kirke, som kaldtes Sanct Justi eller Jodoci Capel, som var indviet den Helgen St. Just eller Sancto Jodoco til Ære. Dette beviser et Document af 1513. hvorudi Bis

D. Atlas Tom. V. B ffopen

Kirken.

skopen i Viborg Erik Kaas oplader til Kongen *JUS PATRONATUS* til Bartum Præbende i Viborg Domkirke, og til Bederlag faaer af Kongen *JUS PATRONATUS* til Dorløf Kirke og St. Jodoci Capel i Nibe udi samme Sogn. 1520. har Nibe dog haft sin egen Præst eller Capellan; thi et Brev af dette Aar nævner Hr. Niels Pederfön Curatus i Nibe. At der i de Catholske Eider ved denne St. Justes Kirke eller Capel har været nogen sær Helligdom, kanskee af Denne Helgens Been og Reliquier, og at dertil er skeet Pilegrimsfart, det viser Terpager Rip. Cimbr. pag. 567. udi disse af en gammel Bog citerede Vers:

Af Pilgrims Reysse kommer intet got,
 Det kommer dem stundum selv til Spot,
 Somme gaaer til Sanct Jost i Nibe,
 Og somme til Sanct Lambert i Nibe,
 Til Esenbek vilde gaae og somme,
 Det kommer ingen af dem til fromme.

Nu er Nibe Hoved-Sognet og Dorløv Annex dertil. Men begge Kirker høre til Baroniet Lindenborg, som og skal eie nogle Jorde paa Nibe Byes Marker.

Sattige. Til de Sattiges Hielp og Underholdning i Nibe ere fra forige Eider givne adskillige Legata, som endnu ere i Behold, hvorom kan eftersees *HOFMANS Sundaager* T. III. pag. 536.

Ildbrand. Ved uforsigtig Tæere-Kaagen den 22. May 1765. opkom i Nibe en ulykkelig Ildbrand, i hvilken 78. Haarde og Boliger bleve lagte i Aske, og derforuden 5. Boliger meget beskadigede, deraf ere over Halvparten igien opbygte, og nogle staaer endnu under Bygning.

For

For denne Ildbrand bestod Byen af 278. Gaarde og Huse, som i Riobstedernes Brand-Casse vare assureerede for 36100. Rdr. Til Sikkerhed holder Byen en Spøite og to Bægtere. Foruden Kirken er her ingen publike Bygninger. Her holdes alene en Dansk Skole.

Gaarde og Huse.

Nibe er efter sin Størelse temmelig Folkelig. Indbyggerne bestaaer af 250. Familier, som i alt udgiøre 750. Personer over 12. Aar. Disse ere: Geistlige, Sognepresten, Degn, og Graver. En Kongelig Maaler, Beier, Brager, samt Postmester. Riobmænd 12. Agerdyrkere 23. Skippere 10. Handverkere 39. Fiskere som selv holde Raage 19. Daglønnere til Fiskeriet af Mand- og Qvinde-Rion 130. I alt ere her nogle og 90. som have taget Borgerfskab. Handverkerne ere disse:

Indbyggere.

Bagere	"	"	3	Kleinsmed	"	"	1
Bødkere, hvoraf tre holde				Kobbersmed	"	"	1
Svenne	"	"	8	Malere	"	"	2
Farver	"	"	1	Varykmager	"	"	1
Felberedere	"	"	3	Pottemager	"	"	1
Feltstærer	"	"	1	Skomagere	"	"	5
Giørtler	"	"	1	Skrædere	"	"	3
Grovsmed	"	"	1	Snedkere	"	"	4
Guldsmed	"	"	1	Tømmermænd	"	"	7
Hattemager	"	"	1				

Byens Øvrighed bestaaer af en Byfoged, som tillige er Herreds-Øvrighed. foged over Hornum- og Flestum-Herreder, samt Bye- og Herreds-Skriveren. I Nibe holdes Byetinget hver Løverdags og Herredstinget for bemelte Herreder hver Torsdag. Her er ingen Raadstue.

Abling. Af de 23. Familier, som bruge Abling, har hver $1\frac{1}{2}$ Tønde Hartkorn, otte af dem ere Selv-Eiere, de øvrige 15. ere Fæstere af adskillige Jorddrotter. Men det vilde tiene Byen til Fremtars, om de i Fæste havende Jorde kunde vorde købte og indløste til Byen, siden Fæsterne nu maae svare baade som Borgere og Bønder. Ol-Sal og Brændevins Brænderie er paa dette Sted en stor Nærings Brug.

Handel og Skibsfart.

Den liden Handel, som her drives, er med grove Varer, Hør, Hamp, Jern, Salt, Eiere, Tobak, Tømmer, og deslige, som Bønden behøver, samt noget lidet Alne-Kram fra Kiøbenhavns Fabrikker. Sild-Handelen, som udgjør det øvrige og tilligemed Sildens Behandling er Kiøbmændenes fornemste Giøremaal, har før været anseelig og ulige større end nu. Af Kiøbmænd, som holde aaben Krambod, ere her alene 6. i Tallet. Byen tilhører nu 10. Skibe, nemlig 9. Jagter og 1. Galiot, hvad Søefolk her fattes, hyres fra Aalborg, Løssø, og andre Søesteder, hvilke, naar Farten er forbi, igien søge deres Hiem.

**Sildfiske-
ferie.**

Af Sild-Fiskeriet i Nibe er et af Stedets gamle og fornemste Nærings-Midler, det sluttes af et Kong CHRISTIAN II. Brev udgivet 1518. hvorved Kongens Undersaatter i Nibe blev forundt, at maae i dette Aar salte og sælge Sild der ved Byen, eftersom de tilførn gjort have. Af et Kong FRIDERIK II. Brev 1563. angaaende Kronens Fiske-ferie i Mariager Fjord, sees, at Prisen paa Silden udi Nibe har været anseet som en Regel for de andre Fiske-ferier til at taxere Silden efter, og at en Ol-Sild i bemelte Aar ikke galt mere i Nibe end $1\frac{1}{2}$ Skilling, da den ved Mariager kostede 2. Skilling. Høistbemeldte Kong FRIDERIK II. ved adskillige Leiligheder kalder denne Bøye vor og Kronens Fiske-ferie Nibe, og var det den Tid brugeligt, at Kongen havde

havde i Fiske-Tiden sine Saltere liggende i Nibe, som skulde indkøbe for Kongens Regning og salte en vis anbefalet Quantitet af Sild til de Kongelige Slottes og Orlog-Skibenes Behov, til hvilken Ende Salteren paa Kongens Vegne skulde efter gammel Sædvane have to frie Dage om Ugen til at købe Sild, naar den best tilgaaer, dog ei at betale dyrere end andre, som Kongens Breve derom af 1562. 1565. 1577. lyde. Hvilken Skik endnu var brugelig i Kong CHRISTIAN IV. Tid, see P. Friis's Beskrivelse om Skielshør pag. 375. Men som Fiskeriet overalt og til alle Tider har sin Af- og Tilvæxt, saa tog det og meget af i Nibe ved Begyndelsen af forrige Seculo, saa at Kong CHRISTIAN IV. ved Brev af 1601. befaler Lænsmanden i Aalborg, at eftersom Sildefiske ikke ganger mere til ved Nibe, skulde han indfordre af forrige Silde-Salter der sammesteds Tönnis Balkenberg adskilligt, som han paa Regnskab var skyldig bleven. Ikke desmindre var Fiskeriet i Nibe siden i Kong FRIDERIK III. Tid igien af saadan Beskaffenhed, at Arnt Bernsen pag. 150. derom skriver saaledes: " Nibe er et for-

„ nemme stort Fiskeleie ved Limfjord, berømt formedelst det herlige Sil-

„ defiskende, som i saadan Mangfoldighed bestaaer, at undertiden, naar

„ ifkun Fiskeriet i nogen Maade tilgaaer, derfra ei alene den omliggende

„ Egn med Sild for et billigt Værd undsættes, men og største Delen

„ af det ganske Land og andre langt fra liggende Steder mange Læs og

„ Skibsladninger derfra lader føre „ Bist er det, at dette Sildefiskerie

fordum har været af stor Betydning for hele Riget, og at deraf aarlig er udført mange tusinde Tønder. Ja de Svenske afhentede her baade ferske og saltede Sild i stor Mængde. Men da det ei blev længere til-

ladt at udføre Silden, har de Svenske med stor Fordeel anlagt Silde-

fiskerier hos dem selv. Og ligesom Fiskeriet efterhaanden har taget af, saa er og Byen Nibe, som før var i Velstand, bleven alt mere og mere forarmet. Kort efter det Kongelig allernaadigst givne Kiøbsteds Privilegium 1727. vare her endda 90. Fiskere, som sad i nogenledes god Stand, hvilket Tal efter den Tid har saaledes formindsket sig, at der nu ifkun findes 19. som ere i Stand til at bruge Fiskeriet, saa at nogle 100. Fiske-Steder derover staae ledige i Fiorden. Ja det er at befrygte, at Fiskeriet, formødest Jndvaanernes tiltagende Armod, i Fremtiden vil udgaae og ophøre. Sildene fanges med Bondgarn, som har sin visse Tid at staae. Det er en Lyst at see, med hvad Færdsighed de Jydskke Viger kan gieude og kople Silden i Saltboderne, for hvilket Arbeide de neppe faae $\frac{1}{2}$ Skilling for 2. Bol Sild. Siden der nu ei er den Debit paa Sildene, som tilforn, tørres de fleste af Vaarsildene, og forsendes til Kiøbenhavn under Navn af tørre Jyder, nogle til Norge, men Høst-Sildene nedsaltes. Paa denne Kant af Landet fortæres en utrolig Mængde af Sild. Dersom ellers de Materialier, som til Fiskeriet udfordres, maatte ved Byens egne Fartøier hentes fra første Haand, vilde det være nogen Lindring.

Ualfiskerie.

Ualfiskeriet, som og før har været betydeligt, er nu ogsaa saare ringe. Vel er det tilladt, at 12. Selskaber fra St. Hans Dag til Augusti Maanedes Udgang maae bruge deres Strygge-Glibe, for derved at søge deres Næring, men da Gaard-Ualene først imod Augusti Maanedes Udgang ankomme i Fiorden, var det at ønske, at den bestemte Tid til at bruge Strygge-Glibene maatte vorde udsat til Medium Septembris, hvorved mange, saavel i Byen som andensteds, kunde med Ual forsyne deres Husholdning, som nu maa savne dem.

Nibe

Nibe Bye svarer sin Consumption til Aalborg, hvorunder den Consump-
tion.
i Henseende til Consumptionen er incorporeret.

Marked holdes udi Nibe den 25. Septembris aarlig. Marked.

L ø g s t ø r. Løgstør.

Løgstør er en liden Flekke, som ingen Kiøbsteds Privilegium Frihed.
har, endskjønt den af nogle kaldes Kiøbsted, og har et Slags Anseende
deraf, formedelst Consumptionen og den Løffe- og Lade-Plads-Rettig-
hed som den har. Vel siges Byen at have haft et gammelt Friheds-
Brev paa at føre Handel, hvilket i Ildbranden 1747. skal være ble-
vet fortæret, men de nu værende Jydbyggere vide dog ei at giøre ret-
skaffen Rede derfor. Af Begyndelsen har den ikkun været nogle Fisker-
Huse. Men den har Grundenes Tilvæxt der i Fiorden at tilskrive sin
Opkomst, da den derover er bleven et fornødent Opholds- og Hielps-
Sted for de Seglende, som skal gaae over bemeldte Grunde, ligesom
den nu ogsaa er et umisteligt Handels-Sted baade for Hanherrederne
og for Bester-Deelen af Himmershjel. At ellers baade Stedet og
Navnet er i det mindste nogle hundrede Aar gammelt, sluttet deraf, at
Canceller Claus Görtzle 1530. fik af Kong FRIDERIK I. Brev paa en
Jord, som ligger paa Løggstedt-sør, næst østen op til den Jord,
som Mester Morren Krabbe havde, og 1552. har Kong CHRISTIAN
III. forbudet, at ingen skulde ligge og salte Sild oven for Løgstedøer,
men hvis Sild der tages, skal sælges blodig og ikke saltet, undtagen
hvis som Undersaatterne ville lade saltet til deres Huses Ophold.

Navnet Løgstør har Byen deraf, at den er bygt paa nogle smaa Navn.
Øer og Holme i et Kier, som høre til Løgsted Sogn, hvorfor den
og

og i foranførte og flere gamle Documenter skrives Løgstedøer; Løgsted atter i ældre Documenter nævnes 1441. Løgstade og 1401. Lawfsstæth, Kanslee af Situationen, efterdi denne Bye ligger nedrig og paa et laugt Sted.

Situation.

Byen ligger paa og imellem Moradfer under en Ræde af høie Bakker, som indeholder et Slags Kalksteen. Igiennem Løgstør Bye falder til Lands ingen Passage, saasom den ligger affides fra alfare Veie inde i en Bugt tet ved Limfjorden. Men en halv Mil østen derfra er Overfarten imellem Himmerfjssel og Hanherred ved Agerfund. Fra Løgstør er Landveis til Aalborg 6. Mile og til Viborg 7. Mile. Byen hører til forbemelte Løgsted Sogn udi Sletherred, og Indvaanerne søge Løgsted Kirke som deres Sognkirke, hvilken er beliggende en god Fierdingvei synden derfra paa aaben Mark og tilhører Krastrup. Der er altsaa ingen Kirke i Løgstør, men efter gammel Fortælling skal fordum en adelig Tomfrue paa Krastrup have begyndt paa en Kirkes Bygning synden for Byen, hvor Pladsen endnu vises, men hendes mellemkommende Dødsfald standsede Arbeidet, og hendes Arvinger skal igien have afbrudt den lagte Grund, og brugt den til at opbygge det nordre Huus af Borgegaarden paa Krastrup som ligger $1\frac{1}{2}$ Mils Wei derfra.

Huse og
Indvaanere.

Byen bestaaer af 32. Gaarde og 39. Huse, derudi boer omtrent 80. Familier, hvoraf 8. ere Riismænd, 3. Skippere, endeel Fiskere, Kroeholdere, og en Enes Handverkere, som i alt med Dienestefolk udgjøre 250. Personer over 12. Aar. Tilførn vare Indvaanerne i god Velstand, men formedelst tvende uhykkelige Jldsvaader, som kort efter hinanden i Aarene 1747. og 1751. fortærede deres Formue, ere de nu
iffun

ifkun i maadelige Omstændigheder. Vel er Byen, ved Høifalig Kong Løgster.
FRIDERIK V. Gæmildhed med 2000. Rdlr. af egen Casse og givne
Eilladelse til en Collect i Danmark, igien bleven bygget med endee!
smukke murede og teglhængte Gaarde og Huse, der nu ligesom Kiøbste-
derne ere assurerede i Brandcassen, men hverken er den saa stor, ei
heller har den Handel eller Vøne til at handle, som før. Handverks-
folkene, som her findes, ere disse: .

Bødkere	”	”	2	Skredere	”	”	3
Farver privilegeret	”	”	1	Skomagere	”	”	3
Felbereder	”	”	1	Smed	”	”	1
Hattemager	”	”	1	Snedkere	”	”	2
Kobberfmed	”	”	1	Sommermænd	”	”	4

Den liden Handel, her føres, bestaaer alene i grove Varer, Handel og
Næring.
Sommer, Bredder, Jern, Kul, Salt, Tære, Hør og Hamp, samt
Specerier, og deslige for Landmanden fornødne Ting. Denne Handel
er ei heller saa betydelig som før, da Beboerne ikke formaae at handle
med andet, end hvad de kan tage paa Credit hos Kiøbmændene i Aal-
borg, undtagen hvad enten tvende deres Fartsier hente fra Kiøbenhavn
og Norge, eller Norssfarere kan tilbringe dem. Byen ligger beileilig
nok til Handling, da den har 3. à 4. Miles Opland paa den ene og
paa den anden Side af Fiorden begge Hanherrederne til sine Varers
Uffetning. Kornhandel drives ei synderlig, uden af et Par Kiøbmænd,
hvis Fartsier gaae paa Kiøbenhavn og Norge. Indbyggerne nære
sig ellers endee! af Søefart baade her fra Byen og fra andre Steder,
endee! af Bertshuushold, endee! af ovenskrevne Haandverker, andre af
Fisserie, som her falder meget godt, med Helt, Sild, og Hal, stun-
D. Atlas Tom. V. C dum

Løgstør. dum Dreder, Giedder, Aborrer, og Fjyndre; men her fistes ikke meget mere end til eget Huusbehov. De bruge her en Art Sand-Baad, som trekkes tvært over Dybet paa den flade Grund til den anden Side, hvorfor de til Grund-Eieren betale en aarlig Afgift, fordi de opdrage Baaden paa hans Sandgrund. Her have 8. Skibe til Byen, hvoraf ei flere end et Par farer andensteds hen, de øvrige fare op og ned i Fiorden imellem Aalborg og de her oven for liggende Kjøbsteder. Det største Fartøis Drægtighed er 13. Commerce-Læster.

Løgstørs
Grunde.

De saa kaldte Løgstørs Grunde i Limfiorden, som ere tet uden for Byen, hvorom adskillige gange forhen er meldet, og hvis Istandfættelse var saa betydelig for de Kjøbsteder oven for hos Limfiorden, har alene 3 til $3\frac{1}{2}$ Fod Vand, saa at intet Fartøi kan passere derover med Ladning, men maae først med stor Beføstning og Beseværing udlosse. Der er allerede i nogle Aar anvendt stort Arbeid og svære Omkostninger paa disse Grunde at oprykke og Fiorden der at gjøre segdyb, men man har endnu ikke meget Haab om at reussere.

Hviling.

Til Byen har af første Færd ingen Ager-Ford været, men den har tilkjøbt sig 20. Tønder Hartkorn af noget øde Nyterrgods, som hørde under en Bondeby, tet fjynden for betiggende, kaldet Vormstrup. Dette Hartkorn bestaaer alene i Ager, hvoraf de fætte, tiende, svære Soldaterhold, og betale Udgifter som Bønder. Tønderne ere ikke bundne til visse Huse, men eies og bruges af adskillige i Byen, ligesom de har formaaet at kjøbe deraf een efter anden. Derforuden er til Byen en deel skionne Græshauger, hvilke tilforn ere kjøbte fra Bjørnsholm, som uden Tvil og har i forrige Tider eiet de smaa Holme, hvorpaa Byen er bygt; thi til bemeldte Herregaard har den fordum svaret Grundskat. Nu
svares

svares samme af de fleste Steder til en Mand der i Byen, som for nogle Løgster. Aar siden har tilkøbt sig Grund-Eiendomen i over hele Byen, nogle faa Steder undtagne, som havde faaet den forhen fra bemeldte Biørnsholm. Oprindelsen til denne Biørnsholms gamle Eiendoms-Net skal formodentlig søges fra de Eider, da denne Gaard var et Kloster og kaldtes Bispe-Kloster, som da, foruden Løgsted og Kornum Kirker, eiede Gods i Løgsted Sogn. Stederne i Løgster sælges, kjøbes og skjødes fra een til anden, uden noget Fæste til Grund-Eieren, ligesom Huse og Gaarde i Kjøbstederne. Byen har ellers i sidste Landmaaling Tid, i et Kier østen og vesten for, faaet Græsning til 16. Hoveder, hvoraf den ingen Skat svarer. I de ved Løgster værende Kiere og Moradser findes underneden skion Kride, som skal være bedre end den ved Stevensklint. Nogle har villet paastaae, at her skulde være Leilighed til Kalkbrænderie, men Materien skal ikke være af den Beskaffenhed, tilmed er her Mangel paa Brænde, som maae hentes nogle Mile fra, og er her overmaade kostbart. Af Byen udskrives Matroser til Kongens Flode i behøvende Tilfælde.

Som Løgster ingen Kjøbsted er, men allene en Flekke eller Landsbye, af det Slags, hvorom PONTOPPIDANS D. Atlas T. II. p. 18. siger, at Fiskeriet, Søefart og Smaahandel nærer disse Bønder frem for visse Borgere, saa har den heller ingen Stads-Ovrighed. Byen har i forige Eider haft sit eget Birk og Birke-Ting, men nu er Løgster-Birk lagt under Aars- og Slet-Herreders Net, som holdes i Løgster hver Onsdag af Herreds-Betienterne, som kan boe i Herrederne, hvor de vil, men for Nemheds Skyld og Nærhed til Tinget, boe gierne enten der i Byen, eller ikke langt derfra. Disse har altid indtil 1751. forrettet

Jurisdiction.

Løgstør. Skifterne der i Byen, ligesom Byefogderne og Skriverne i de smaa Kjøbsteder, og Stiftamtmandene i Viborg været Byens Over-Drigshed, men da der samme Aar, ved Anledning af den Maleficient, som sidste gang brændte Byen af, reiste sig Dispute om Jurisdictionen imellem Stiftamtmanden i Viborg og Amtmanden i Aalborghuus Amt, blev det ved en Kongelig Resolution udgiort, at Amtmanden skal have Jurisdictionen og holde Skifter der, ligesom hos Selv-Eier Bønder paa Landet, saa Herreds-Betienterne nu ei mere dermed have at bestille, uden for saavidt de kan være fuldmægtigede af Amtmanden.

Consumption.

Ved Begyndelsen af dette Seculo er Byen bleven paalagt Consumption, hvilken den svarer, ligesom andre Kjøbsteder. Consumptionen for 1758. var 380. Rdlr. 1761. 520. Rdlr. 1764. 660. Rdlr. 1767. 635. Rdlr.

Marked.

Et aarligt Marked holdes i Løgstør den 7 Octobris.

Mars-herred.

I. Mars-Herred.

1. Skivum Sogn (a). Skivum Bye. Beggergaard tvende Gaarde. Synderlund en eenlig Gaard. Lynderup tvende Gaarde.

2. Giver

(a) Kirken har et stort Taarn. Altertavlen er, med Sognemændenes Samtykke, bekostet 1590. af Ove Lunge, hvis saavel som hans Frues Daabener staa derpaa med disse Bogstaver: O. L. og A. M. Under Alterbordet i Stenen findes et dybt nedhugget Rum tvende Laag ned, i det mindre og nederste Rum staaer en Bly-Eske med Laag, hvori ligger en gulbrun Silke-Klub, derudi har fordum været Helgens-Reliquier gienste, til Delle
over

2. Giver Sogn (b), Annex til Skivum. Giver Bye. Mosbek Bye. Aagaard. Katbngaard. Astrup Gaard.
3. Aars Sogn (c). Aars Bye. Gundestrup Bye. Svenstrup Gaard. Vester Astrup Gaard. Dybvads Mølle. Øster Astrup

Aars-
Herred.

Ⓒ 3

over Esfen ligger en til det større Rum passet Steen. Prædikestolen af Ege, smukt udarbejdet og malet, er 1631. givet af Vogn Jensen i Weggergaard. I Fonten af Steen er et stort Messing-Fad, med Adams og Evæ Fald i Midten, og med nogen besønderlig og ulæselig Runeskrift i tvende Circularer omkring. Ved østre Siden af Kirkegaardens Muren findes en stor Steen med Runeskrift, som ved Tidens Elde er beffadet og ikke vel kan læses. I Skivum Sogn skal, efter gammel Tradition, fordom have været en Bye, som i et skrekkeligt Jordskælv er undergaaet, og en dyb Sø i Stedet opkommen.

- (b) Kirken er fuldt. Paa Altertavlen staar det Aarstal 1582. I Altergulvet er en aaben Begravelse beffattet af Provst og Sogneprest Hans Höyer. I Fonten af Steen er et Messing Døbefad, hvorpaa staar samme gamle Skrift som paa det i Skivum Kirke.
- (c) Af Aars Bye haver Herredet sit Navn. Ved Aars Kirke er en gammel dags Kalk af Sølv med disse gamle Bogstaver omkring Krandsen midt paa: J. H. E. S. V. S. Omkring Foden læses: Dominus Petrus Stubensis Aarutziensis Pastor T. E. T. 1554. Paa en Tavle findes Presternes Navne siden Reformationen, af hvilke den første, bemelte Hr. Peder Stub, var Sogneprest til Aars, Gyver og Havbroe. Den tredje Jens Nielsen var Prest paa Stedet 57. Aar, over hannem ligger en Ligsteen i Altergulvet, hans Søn M. Niels Jensen Rektor Scholæ i Viborg lod ham begrave. Ved det nordøst Hjørne af Kirken ligger en stor Steen med Runeskrift, som af Tidens Elde skal være saft udsløttet og ulæselig; gamle Folk foregive, at derpaa har staet saadan Inscription: Euthyr og Svenboe bygte Aars Kirke og Stenild Broe, nordøst for Aars Kirke fik de roe. Men da

Nars,
Herred.

Nørstrup Gaard. Stenild Bye. Stenstrup. Tandrup Gaarde.
Sofstrup Bye. Vigelshøj Bye. Dalgaard. Røsshale. Tolstrup
Bye. Dalsgaard. Narsgaard. Yugholm. Droningholm.

4. Havbroe Sogn (d), Annex til Nars. Nørre Havbroe Bye.
Synder Havbroe Bye. Havbroegaard. Mølgaard Ho-
vedgaard.

da hverken Sproget eller Rimene smage af den gamle Runestil, og man des-
uden finder omtrent samme Inscription paa andre Steder aaført, holder
man den for nyere Tiders Digt. Og dersom det er den Steen, som anfø-
res i Marm. Dan T. II. pag. 231. da er ikke mindst Spor derpaa af saadan
Skrift. Om Stenild-Broe, som endnu er til i Stenild Sogn ved Høbroe,
figer Resenius, at Inscriptionen der findes saaledes: Tyge Nold og Si-
vert Boe bygde Glenstrup Kirke og Stenild-Broe. Andre henføre In-
scriptionen med nogen Forandring til Mariager, men alt lige rigtig. Ved
Nars Bye er en Steenhøj, som i de hedenske Tider har været et Offersted,
og skal, efter gammel Sagn, fordmum have forestillet Odins Billede. Inmel-
lem Nars og Sundstrup Byer sees en stor Steen-Dynge, kaldet Kæmpe-
Køgeleu, 36. Alne lang og 4. Alne bred, hvorunder skal ligge begravet
en fornem Hovding eller Kæmpe, ved Navn Kajul, som skal have boet i
Nars Sogn, denne kom i Trette med en anden Kæmpe i Blære ved Navn
Gunthi, om to Gaarde i Svenstrup skulde høre til Blære eller Nars
Sogn, da Kajul overvandt Gunthi, og Gaardene derover bleve til Nars
Sogn. Norden for Svenstrup vises Gunthis Grav omgivet med store
Kæmpesteene. Om denne Handel Hayes endnu i Egnen dette gamle Niim:
Gunthi vilde Kajul jage, med sit Spyd og med sin Stage, jaget Kajul
Ganth tilbage, saa hans Halsbeen motte Knage, nu ligger Gunthi i
Jorden kold, og Svenstrup hör til Aars saa bold. Paa Nars Mark lø-
ber en Aae imellem to høie Bakker, hvilke siges først at skal have hængt
sammen, siden ved et Jordskælv skilt sig fra hinanden og derved gjort Aaen.
(d) Til Havbroe Kirke har Jens Madsen Munk af Bisborg og Frue Anne
Jens Dotter 1460. givet to Gaarde i Sognet. Resenius beretter efter
gammel

vedgaard. Bestergaard. Danholm Gaard. Jølstrup Bye. Torsgaard.

Mars-
Herred.

5. Ravnkilde Sogn (e), Anne til Brorstrup. Over Ravnkilde Bye. Neder Ravnkilde Bye. Nysom Bye. Fyrkilde Bye.

gammel Sagn, at i dette Sogn har i de ældste Tider været en sær Dyrkelse for Afguden Thor, hvoraf endnu Torsgaard skal have Navn.

- (e) Kirken ligger paa en høi Bakke, og har et anseeligt Taarn. Af bemeldte Bakke udspringer en Kilde eller et stærkt Veld, som flyder Vinter og Sommer, og har givet Ravnkilde sit Navn. Altertavlen af Billedhugger- Arbeid. Kirkens Ornamenteer i Stand satte af Jörgen Mørk til Nørlund. Midt i Kirken hænger en Messing Lysekrone. Paa den nordre Side, lige for Waabenhuset, er en udbygget Begravelse, bekostet af Gude Galde til Nørlund, over Døren til samme staaer en Steentavle, som Verner Parsberg til Nørlund og Frue Anne Galde 1657. har ladet opsætte, hvis Inscription viser, at bemeldte Gude Galde og Frue Helvig Marsvin med deres tre Sønner, Mourids, Jörgen og Ludvig Galde, der ere begravne. I Begravelsen staae følgende Liig: (1) Gude Galde død paa Nørlund 1626. (2) Hans Frue Helvig Marsvin død 1648. 68. Aar. (3) Døres Søn Ludvig Galde Cornet, skudt af de Svenske 1644. (4) og (5) Døres tvende andre Sønner, Mourids Galde, og Jörgen Galde død ung. (6) Frue Dorte Galde. (7) Frue Karen Galde Byrge Rosenkrandses til Drup, død 1671. (8) Knud Skinkel til Tom i Norge 1669. (9) Hans Frue Kirsten Eline Galde død 1669. (10) Werner Parsberg til Nørlund død 1686. (11) Hans Frue Anne Galde død 1680. (12) Hans Broder Vilhelm Parsberg. (13) Jomfru Sophia Sehested død 1693. (14) Gude Parsberg til Nørlund død 1692. (15) Hans Dotter Jomfru Anne Cathrine Parsberg fød og død 1680. (16) Admiral Knud Reetz til Nørlund død 1734. 71. Aar (17) Frue Karen Krag gift først med Gude Parsberg, siden med Admiral Knud Reetz, død 1737. 76. Aar. Til Begravelsens Vedligeholdelse er lagt 100. Rdlr. som

Nars,
Herred.

Bye. Lille Nørbeek Bye. Brorstrup Bye. Skorup Bye.
Nørlund Hovedgaard.

6. Haverslev Sogn (f), Annez til Brorstrup. Haverslev Bye.
Vestbye Bye. Gammel Overvad en eneste Gaard. Nye
Overvad en eneste Gaard. Stavsgaard en eneste Gaard.
7. Brorstrup Sogn (g). Brorstrup. Meilbye. Smorup en
eenlig Gaard. Veirhøi en eneste Gaard. Holm en eneste Gaard.

8. Hornum

som staaer i Nørlund. Eigene findes mest usforrobnede, hvilket tilskrives
Grundens Salpetriske Egenkab. Et Document af 1462. nævner en
Gaard i Ravnkilde Sogn kaldet Bispsgaard at skulle være kommen fra
Viborg Biskopdom uden Vederleggelse. I Lørve-Moserne ved Syrkilde
opgraves Mængde af Fyr-Træer og Rødder, hvoraf sees, at der fordem
har voret Fyr-Skov, som har givet Stedet Navn. Skorup har fordem
hedet Skovtorp, af Skoven, som ligger derved.

- (f) Kirken har et anseeligt Taarn, Altertavlen, Ornamente og Altertøi har
Eieren Jörgen Mörk til Nørlund og siden hans Enke Margrete Grotua
Berg ladet 1761. sette i smuk Stand. Midt i Kirken hænger en stor Løje-
krone. I Taarnet er en aaben Begravelse, hvori ligger bemeldte Jörgen
Mörk, fød i Nørhuus 1712. gift 1745. død 1758. med tvende sine Børn
begraven. Ved Kirken er et lidet grundmuret Hospital, hvori en Fattig
underholdes af Nørlunds Eiere. Stavsgaard har sit Navn af et lidet
Bierg, som ligger derved, kaldet Stavsbierg, hvor oven paa udflyder et
deiligt Vandspring, om samme Bierg har den gemeene Mand adskillige
Fabler.
- (g) Kirken er uden Taarn. Altertavlen, Skrifte- og Degne-Stole, nye beko-
fiede af Mad. Mörk til Nørlund. Altertøiet er givet af Admiral Knud
Reetz og Frue Karen Krag 1733. I Kirken hænger en Messing Løjefrone.
En luft Stool befoftet af Provsten Hans David Celius 1763. Presten
boer

8. Hornum Sogn (h). Hornum Bye. Hornum-Broe Mølle. Krogstrup Bye. Ørndrup Hovedgaard. Riise en Enested-Gaard. Mars- Herred.
9. Syllebjerg Sogn (i), Annex til Hornum. Hyllebjerg Bye. Holmgaard 3. Gaarde. Bolstrup en Enesteegaard. Svenstrup en Enesteegaard.

10. Sleis.

- boer i Smorup Prestegaard, som formodentlig er den Gaard, hvilken Hr. Aage Frost 1281. gav til Brorstrup Kirke, Hofmans Fundager T. III. pag. 492. Østen ved Prestegaarden sees Røndera af Froktes Capel, men et Møllested, som han tillige gav til Kirken, veed ingen af at sige. Dette Capel var ved Reformationens Tiden ganske forfalden, og man finder, at Kong CHRISTIAN III. har tilladt, at St. Annæ Capel i Smorup, som stod øde, maatte afbrydes og anvendes til Brorstrup Kirkes Behov og Bygning. Paa Prestegaardens Grund findes endeel Høie, af hvilke nogle kaldes Ting-Høiene, hvor i gamle Dage er holdet Ting, andre Skiolds-Høiene, og i Nordost fra disse en mærkelig bred, jevn og ottekantet Høi, hvis lige ikke let findes andensteds, hvori Bønderne sige at Kong SKIOLD ligger begravet. I Sognet er en Høi kaldet Bredehøi, hvor Munkene formodentlig fra Vitskøl Kloster forduum skal have forlystet sig.
- (h) Kirken er taft med Blye og har et anseeligt Taarn. Altertøiet af Brokade med Galuner givet af General-Majorinde Lüttichau til Lerkensfeld 1766. I Kirken hænger et Skib givet af Capitain Fomsgaard til Ørndrup, og i Choret en Tavle med Presternes Navne siden Reformationen.
- (i) Kirken har et smukt Taarn, ligger paa et høit Bierg for sig selv, og tilhører Hr. Lassen til Bjørnsholm. Byen skal forduum have hebet Syllebjerg eller Sugletsbierg af Kong HUGLET, som siges at være begravet i Høiene paa bemeldte Bierg, hvilket er saa høit, at, i hvor høit Kirken end ligger, sees dog Bierget langt oven over Kirken.

Aars-
Herred.

10. Fleisborg Sogn (k), Annex til Hornum. Fleisborg Bye. Eistrup Bye. Gatten Bye. Sorup Bye. Troisborg Boel.
11. Ulstrup Sogn (l). Ulstrup Bye. Sytterup Bye. Hvorvarp Bye. Sondrup Gaard. Verred Gaard. Helming Gaard. Skierup Boel. Gyveld Gaard. Lavdal. Faderstrup Gaard. Graarup Gaard. Annexet Gundersted er i Slettherred.
12. Blære Sogn (m). Blære Bye. Troelstrup Bye. Langdal to Gaarde.
13. Lidrup Sogn (n), Annex til Blære. Eidrup Bye. Skiorbek Bye. Riidal to Gaarde. Elbefgaard. Kiersgaard. Sal-
kier Hovedgaard. Halkier Skovhuus. Koppes Mølle.

II. Hind-

- (k) Kirken er uden Taarn, og haver samme Eier som forige. Paa den øverste Mandstool staaer et Vaaben med en Stige udi, hvorover de Bogstaver M. N. C. og Aarstal 1613. og paa den øverste Qvindestool et Vaaben med et Been og Fod udi og de Bogstaver F. J. B. over, disse Adelsfælk siges at have boet paa den Gaard Øster-Falde i Børnsholm Sogn.
- (l) Paa Heden imellem Ulstrup og Hobroe findes en Hedensk Begravelse eller Steen-Altar, nemlig en stor Steen hvilende paa 5. andre mindre Steene. Og paa Marken ved Ulstrup er endnu et saadant større Monument.
- (m) Kirken har et temmelig stort Taarn. Paa Altertavlen staaer, at den 1591. er givet af Claus Nielsøn til Langdal, med hans Adelige Vaaben. Paa Ralk og Dijk staaer og et Adels-Vaaben og disse Bogstaver M. D. A. S. med Aarstal 1649. Bemeldte Langdal har i forige Tider været et Herresæde, men nu beboes af tvende Bønder, har sit Navn af en lang Dal, som Gaarden ligger udi.
- (n) Kirken har et maadeligt Taarn. Paa Altertavlen findes de Duers Vaaben med disse Bogstaver over: M. D. A. C. D. og Aarstal 1702. samt Kierulfs

II. Hindsted-Herred, forstum Hedensted-Herred.

Hindsted-
Herred.

1. Als Sogn (a). Als Bye. Helberskov Bye. Haslevgaard Odde en Gaard. Budum Bye. Fruerlund Bye. Hurup Bye. Hedegaard. Tofte en Gaard. Kragelund. Sillegaard. Langrendhuus.
2. Skelund Sogn (b). Skelund Bye. Vedum Bye.

D 2

3. Vis

rulfs og Bentzons Waabener med disse Bogstaver S. K. U. og J. M. B. Ved syndre Side midt i Kirken hænger et stort Crucifix. Neden i Kirken over Indgangen til Taarnet sees et Mariæ Billede i Steen, hvoraf man kunde slutte, at Kirken forstum har hedet St. Mariæ eller Vor Frue Kirke. Midt i Kirken ved nordre Side er et indluft Pulpitur, som Cancellieraad Kierulf har ladet bygge, med hans og Frues Waabener derpaa. I Kirken er en aaben muret Begravelse, som tilhører Halkiers Stene. Kiel-dal har Navn deraf, at den ligger i en Dal med adskillige Rildeveld udi. Elbekgaard hedder saa af en derom løbende Bek med en Elle-Krat hos. Anno 1450 har Peter Eriksøn af Avendsberg givet til Hellig Nands Huus i Aalborg en Gaard i Lithorp i Aarsherred.

- (a) I Kirketaarnet ere tvende Klokker. Til Kirken er en stor Sølv Kalk og Disk, forgyldt uden og inden, som i Krigs-Tider skal være kommen fra Malmø i Slaane og givet til Als Kirke. I Kirken er et Epitaphium over tvende Sogneprester Morten Madlen Hvas, som døde 1623. og Christen Peder- sen Thising med begges Hustrue Anne Christensdotter. Ligeledes en Lig- steen over Sognepresten Niels Johansen Kall som døde 1702. og Hustrue Else Kalov død 1730. 78. Aar. I Als Sogn ved Strandkanten har man i gamle-Dage, ligesom paa mange andre Steder i Jylland, vogt Salt til Iubbyggernes Fornødenhed; Foruden andre, har Biskoven af Viborg 1478. her haft en Salt-Kedel, see Testavt om Tingene pag. 40. Als skrives i gamle Documenter *Alnes*, *Alns*.
- (b) Kirken er liden uden Taarn og Ornament.

Stadsted:
Herred.

3. Viborg Sogn (c), Annez til Skelund. Viborg Bye. Viborggaard Hovedgaard. Havnø Hovedgaard. Glerup Bye. Glargaarden. Kaarup Mølle. Nogle Skovhuse.
4. Vive Sogn (d). Vive Bye. Vive Mølle. Dalsgaard Hovedgaard. Østergaard Bye. Grevlund Gaard. Stevn
en

- (c) Viborg Kirke er anseelig af Bygning, Korskirke, Sacrifstie og Taarn. Den store Klokke har Frue Birgitte Urne Sal. Claus Seefelds til Viborg 1672. ved Rudolf Melchior ladet støbe, staaer og derpaa hendes sidste Mand's Jens Kaafes Navn. Paa Kalken staaer D. Peder Benzons og begge Fruers Navne og Waabener med Aarstal 1689. Under Choret er en stor muret Udelig Begravelse, og en anden under Sacrifstiet. Ved nordre Siden af Alteret er i Muren indsat en stor og skøn Steen med 48. Udelig Waabener og midt paa Christi Opstandelse udbuggen. Over Sacrifstiet staaer Dammars Rigebrøder Jacob Seefeld med sine to Fruer og elleve Børn paa en stor Tavle affildrede, med endeel smukke Bibelske Sprog omkring og Aarstal 1600. Neden for Alteret paa Begravelsen ligger en stor Liigsteen over bemeldte Jacob Seefeld til Viborg, som døde 1599. og begge hans Hustru, Sophie Rosenkrands som døde 1571. og Sophie Bilde som døde 1608 I Kirken hænger en smuk Lysekrone givet 1721. af Ritmester Jacob Kierulf til Biffertsholm, som døde samme Aar, over hvem og tvende Gaaner ere i Kirken ophængte. Paa Prædikestolen findes tre Udelige Waabener. Her i Kirken ere og begravne D. Peder Benzon med begge Fruer Drude Fols og Margrete Rantzov, og Søn Cancellieraad Niels Benzon til Havnø, ligeledes Claus Seefeld til Viborg, Assessor Henrik Jørgensen til Viborg og Frue Mette Olufs Dotter, Cancellieraad Johannes Svane til Viborg, Justisbrøder Severin Benzon til Viborg og Havnø, Envold Seefeld og Frue Hilleborg Daa, og flere Viborgs gamle Tjere.
- (d) Kirken er af maadelig Bygning, har et ordinair Taarn, og ingen Ornamenter. Klokken er støbt i Kiøbenhavn 1706. af Friderich Holtzman, derpaa

en eenlig Gaard. Stevnhoved. Stevnbef. Mæritholt et lidet Hindsted Herred.
Sted. Ratrup. Nogle Skovhuse.

5. Ove Sogn (e), Annex til Vive. Ove Bye. Ovegaard Hovedgaard. Ovegaard's Mølle. Stuberup Bye. Høftved Bye.

D 3

Riel

paa staaer Christen Seefelds og Frue Lene Rosenkrandses Navne og Naabener. Af Presterne i Kaldet siden Reformationen, var den første Eiler Iversson, som og før Reformationen var Stedets Sogneprest, den fjerde Niels Riis, som og var Provst, har bekostet et Pulpitur i Kirken til Bønderne, den siette Jens Eskesøn Güntelberg døde 1690. Han skal have været af Holsteensk Adelig Herkomst, og hans Broder Kamerjunfer hos Kong CHRISTIAN V. hvis Uffom endnu er til. Vive Bye er temmelig stor og vel bygt, men Beboerne Hovbønder til Dalsgaard, i Byen en privilegeret Krøe, og en Skole stiftet af Major Hög til Dalsgaard. Møllen har sit Vand fra et Beld ved Mæritholt, som udgør en Beld der flyder igienem Vive-Bye i Mariager-Fjord. Vive-Brøe ved Fjorden, som før har været et got Ladested for Brændehandel, ligger under Dalsgaard's Hovedgaard's Tact, saavelsom og disse 6. Skovhuse og smaa Steder, Halkier, Nør-Skovhuset, Holmedals-Huus, Thorkrogen kaldet, og af omliggende Høie Høigaard, Hansballe, og Sadsund et forudum bekiendt Ladested liggende paa nordre Siden af Mariager-Fjord lige over for den Kongelige Toldboed. I Øster Gaard findes et Ladested kaldet Nybroe, som nu er uden Handel. Grevlund har tre Beboere, har før haft vidt løstlig Skov, som nu er øde. Stevn har to Beboere og 3. Gadehuse. Stevnhoved et lyst Sted hos Fjorden, bygt 1669. paa Stevngaard's Grund af en fornem Mand i Randers Niels Vinter, siden beboet af hans Søn Anders Vinter og Hustru Margrete Urne, hører nu under Willestrup, og beboes af Mads Wildsberg, som handler med Favne-Brænde. Stevnbef et Ladested for det Brænde som fra Baroniet Willestrup udsibes. Ratrup kaldes og de røde Høse, og har tre smaa Uolsmænd.

- (e) Kirken ligger for Enden af Byen, har Hvalving over Choret, i Taarnet en skøn Klokke, som Frue Beate Brade til Ovegaard 1599. har ladet støbe.

Hindsted,
Herred.

Kiellstrup Bye. Barsbøl en Gaard. Kaals eller Karlsgaard.
Nogle Skovhuse.

6. Valsgaard Sogn (f), Annex til Vive. Valsgaard Bye.
Rise

støbe. Paa Aلتertavlen staar Hr. Jørgen Lykkes og Fru Beate Brahes Navne og Baabener. Døbe-Bekkenet er givet af Mogens Rosenkrands og Fru Sophia Bilde, hvilkets Navne og Baabener med Aarstal 1682. ogsaa staae paa en Table over Chorsdøren; Reden under disse staae endnu tre Baabener og Aarstal 1555. som formodentlig er af Dvegaard's da værende Beboere Hr. Christen Friisles Familie. Dve:Broe og Ladested er nu øde, derved findes i Fiorden endeel Pæle, hvilket Sted kaldes Skibenhyll, fordi i forige Tider om Vinteren har ligget Fartøier der, medens Brænde-Handelen florerede i Mariagers Fiord. Stuberup har fire Beboere og det beste Hartkorn i disse tre Sogne. Kiellstrup er en stor Bye, forsynet med en god Rugmark, Græsgang og Lyngheide. Paa Kiellstrup Mark sees Rudera af en Kirke og Kirkegaard paa en Høi, kaldet af de fleste Oplev, af nogle Ophøis Kirkegaard, paa Stedet findes en Kilde med meget klart og sundt Vand, som forduim har været en saa kaldet Hellig Kilde, men nu er forfalden. Barsbøl, en liden Gaard, siges at have tilhørt de Catholske Biskoper, beboes nu af 4. Bønder, som brænde Kalk, hvortil de hugge Materien ud under en ung Buske-Krat paa en Bakke. Kaals har to Beboere. Skovhusene kaldes, Nagentoft, Laanhuset, Grønholt, og det røde Hus, som og kaldes Færgestedet, liggende lige over for Mariager. Dve er en stor Bye, hvis Beboere brænde Kalk, som holdes bedre end Gullands Kalk, naar den ellers er vel brændt, hvilket undertiden kan seile for Mangel paa Træ til Kalk, Dvøens Ild. Om Kalkgravens Beskaffenhed er forhen handlet. Paa Dve Byes Mark findes og en Bakke med godt hvidt Krude, hvilket koster ei nær den Umag at udhugge som Kalken, fordi de deri værende Strata af Flintesteen ere tyndere end i Kalkgravene.

- (f) Dette Sogn bestaaer mest af smaa Torper og eneste Steder vidtløstig afspredte. Kirken ligger imod 2. Mile fra Hoved-Sognet, har et maadeligt Taarn

Rise Bye. Raals eller Karlsgaard. Raals Mølle. Herreds-^{Hindsted-}
dal. Herredsdals Mølle. Hieds et Hedehuus. Tofte Gaard. Herred.
Staverslund. Krogen. Skovboe. Røkkendal. Bramslev en
eenlig Gaard. Rakkedal. Ulstrup Gaards. Friisdal en Gaard.
Lille Skovsgaard. Syndergaarde.

7. Øls Sogn (g). Øls Bye. Hal-Tostrup Bye.

8. Sørbye

Taarn med en liden Kloffe, som Laurids Nielsøn Borgemeester i Hobroe
1636. har ladet støbe i Sognepresten Hr. Niels Riifes Tid. Østen for
Walsgaard Bye findes tre store Steene reiste i en Kvadrat med en stor flad
Steen oven paa, kaldet af nogle Steen-Stuen, af andre det store hebenske
Alter hos Walsgaards Bel. Riese Bye har god Rugmark, Lyngheder,
Skov: og Hede-Lørve, derved en langagtig Høi kaldet Rømp:Graven eller
Langbeen Rieves Høi, som blev dræbt af Vidrik Verlandføn. Samme
Høi skal i sidste Landmaaling have tiend Landmaalerne til at gjøre der Ob-
servationer. Raals har to Beboere, og Herrisdal tre Beboere. Paa
Tofte ere 4. Beboere, derhos en liden Buske-Krat. Staverslund har to
Beboere, og et got Ladested, i Marken ere bygte to Huse, kaldes Sta-
verlunds Hedehus. Krogen, kaldet og Buedals-Krogen, bestaer af en
deel Huse bygte langs ned ad Mariagers Fiord mod Hobroe Riøbsted.
Skovboe har tre Beboere, Røkkendal-ligeledes. Bramslev en stor Bon-
degaard har god Mark, Græsning, Lyng og Lørvestier, paa dens Hede
er byggt et Huus kaldet Bramslev Hedehuus. Ulstrup har tre Beboere.
Friisdal har og to Beboere, og ligger i en stor smuk Dal, derved vides
en Plads, hvor et Jomfrue-Kloster siges at have staaet, men man finder
intet derom i Historien, strax herved paa en høi Bakke er byggt et Huus
kaldet Friisdals Huus, hvis Beboere, een efter anden, har faaet det Til-
navn Bakmand. Skovsgaard en liden fornøielig Selbeiergaard ved Ma-
riager Fiord, har et beqvemt Ladested til Brænde-Handel.

(g) Kirken har Taarn, i Waabenhuset sidder en Hjornesteen, hvorpaa er udhugget
et Lam som bærer et Kors. Øls Bye, som ligger i en Dal, er paa Nord-
Siden

Hindsted,
Herred.

8. Hørbye Sogn (h), Annex til Vls. Hørbye. Toberup Bye. Hovstrup to Gaarde. Hegedal Bye. Kirkebjerg to Gaarde. Hovdals Mølle. 13. Huse ved Hobroe.
9. Døstrup Sogn (i), Annex til Vls. Døstrup Bye. Finnerup Bye.

10. Astrup

Siden med høie Bakker omkandsat. Igienem Byen gaar en Bæk, som fyller to Gaarde og et Huus fra det øvrige af Byen. Østen for Byen ligger en tet Understov, i hvilken findes tvende Steen-Hobe, af høie Steene opreiste og i en Runddeel omkringsatte, liggende et Bysseskud fra hinanden, kaldet den store og liden Steen-Stue. Vesten for Byen ligger den bekendte Vls. Skieppe, som er en Hule meget bred oven til, og i Grunden dyb og smal, lignende Dolkken paa Christianshavn. I Vls ere mange Veld og Vandspring endog af de høieste Bakker. Hal-Tostrup ligger og i en Dal, mellem et Kier paa syndre og høie Bakker paa nordre Side, og grændser paa øster Siden lige til Hobroe Vesterfiord.

- (h) Kirken er forsynet med Taarn, og Choret stættet med Blye. I den syndre Side af Kirkegaardens Muren staaer Underdeelen af en Kirke-Lade bygt af store Kampesteene. Hørbye er en stor Bye, bestaaende af 30. Gaarde og Huse, derved er en liden Søe. RESÆNIUS beretter, at i Vesterfiord ved Hørbye findes Karper, som ellers alene pleier at fanges i ferskt Vand, men i de nyere Efterretninger findes intet derom meldet, hvorfor det kan tages i Tvil. Synden om Toberup løber en Bæk, hvorhos ligger en lang Høi med Kampesteene omsat. Ved Kirkebjerg sees Rudera af en Kirke, som der har staaet, og slutteligt givet Gaardene Ravn. Hovstrup grændser med sin Eiendom til Hovroe, der skal forðum den Mand Høe have boet og eiet omliggende Egn, af hvilken Hobroe siges at have faaet Ravn. Hegedal grændser med sine Markler til Hovroe Vesterfiord. De 13. Huse ligge saa nær ved Hobroe, at intet uden Broen over Fiorden fyller dem derfra.
- (i) Kirken er uden Taarn. Norden for Kirken ligger en stor Mølle-Dam, og Byen Døstrup bestaaer af 30. Huse og Gaarde.

10. Alstrup Sogn (k). Alstrup Bye. Listed Bye. Møldrup Bye. Hindsted-
 Arelterp. Lille Arden Bye. Borup Bye. Villestrup Hoved-
 gaard. Villestrup Mølle. Bester Skovhuus. Birkehølm.
 Hilmenshuset. Lavlund. Kirkehoihuus. Burenholt. Steen-
 berghuus. Kolhoihuus. Drachhuset. Mølberghuus. Skielhu-
 set. Stovhoihuus. Leerbekhuus. II. No:

(k) Alstrup Kirke er bygt 1542. af Axel Juul til Willestrup, af smuk Bygning, og jiret med et anseeligt Taarn med Spir paa, deri hængte tvende store og veldyende Klokker, givne af bemelte Axel Juul, den største støbt 1548. den mindre 1515. Kirken er indvendig forseet med Hvalving og store Bue-
 duer, som gjør den højs og smuk. Altertavlen af skönt Bildhugger-Arbeid er bekostet 1634. af Iver Juuls Enke-Fruen Ingeborg Parsberg, renoveret 1754. af Fruen Birgitte Sophie Sehested. Samme Fruen Ingeborg Parsberg har 1660. givet til Kirken en smuk forgyldt Sølv-Kalk og Disk. Ved Alteret staaer et Epitaphium udbugget af Sandsteen, hvorpaa Hr. Iver Juul til Willestrup vises i fuld Corpus med begge sine Fruer, Marine Maltes Datter og Ingeborg Parsberg, og samtliges 16. Aalder. I Alter-
 gulvet ligger en kostbar Steen over Axel Juul til Willestrup og Arelvold som døde 1577. og hans Fruen Kirstine Lunge. I Kirken er de Jokers aabne Begravelse, og ved siden et Epitaphium over forbemelte Axel Juul, oprettet 1587. af hans Søn Iver Juul, men 1742. renoveret af Hr. Ove Juul Ridder, Kammerherre og General-Major af Cavalleriet, den Uddødes Sønnesøns Sønnesøn, paa samme Epitaphio staaer og dette: Ao. 1542. lod Axel Juul og Fruen Kirstine Lunge til Willestrup af nye opbygge denne Kirke, hvorfors deris Siæle nu glædis i Guds Riige. Der er og en aaben Begravelse Presterne tilhørende. Paa Kirkens nordre Side er en Table over Presterne siden Reformationen, oprettet af Casten Hansen Friis Provst og Sogneprest 1753. Paa nogle Steder i Kirken findes de Sehesteders, Rosenkrandsers og Gyldenstierners Baabener. For Alstrup Sogns Ungdom har Majorinde Sehested 1736. stiftet en Skole.

Hindsted-
Herred.

11. Kustrup Sogn (l), Annex til Astrup. Kustrup Bye. Lundsgaard Bye. Munstrup Bye. Brøndberg Bye. Hedegaard en Torp. Løstrup. Biveterp. Blegedye. Stenskov et eenligt Sted. Hærshuus. Karmdal. Østerfosshuus. Braagaard. Braa-Mølle. Stuberup Mølle. Stampe-Møllen. Birkevaarde.
12. Store Arden Sogn (m), Annex til Astrup. Store Arden Bye. Hesselholt Bye. Veirsholt. Klarlund. Skeelhuset. Alminden. Heienskov.
13. Vebbestrup Sogn, Annex til Kold. Vebbestrup Gaard. Ganderup Bye. True Bye. Vester Doense Bye. Øster Doense Bye. Høndrup Bye. Frangdrup Gaard. Stokholms Gaard. Hvarre Bye.
14. Kold Sogn (n). Kold Bye. Torup Hedegaard.

III. Slet.

- (l) Kirken er med Taarn, Klokkeren stiftet 1616. En smul Kalk og Dist af Sølv er givet af Axel Juul til Willestrup. Her i Sognet findes Ruderne af tvende Kirker paa Stenstrup og Løstrup Marker.
- (m) Kirken er liden og fuldet. Klokkeren har Major Friderik Sehesteds Enke, Frue Birgitte Sophie Sehested til Willestrup 1746. ladet støbe i Viborg af Caspar König.
- (n) Om Kold og Vebbestrup Sogner er intet mærkværdigt at melde. Sognepresten Sören Karmark ejer begge Kirkerne. Kold Skov har forud været mangelundig, siden deraf er blevet et Drvsprog: Saa gammel som Træet i Kold Skov.

III. Slet-Herred.

Slet-
Herred.

1. Biørnsholm Sogn (a), Anner til Strandbye i Biskums-herred. Biørnsholm Hovedgaard. Lundgaard. Munk-Siorup Bye. Østerfald 2. Gaarde. Vesterfald 2. Gaarde.
- E 2
- Vorre

(a) Kirken er det fjerde Huus af Biørnsholms Borgegaard, og tilhører ikke denne Gaards men Sunderupgaards Ciere. Denne Bygning er ordinair og foruden Taarn. Af bemelte Herregaard Biørnsholm, som i gamle Dage var det berømte Biskop-Kloster, har nu baade Kirken og Sognet Naavn. Af Biskop-Klosters fornuu prægtige Kirke findes endnu paa Kirkegaardens store og høie Andera, hvoraf mauge tusinde Muursteene ere opbygne og opgravede af Kirkens Ciere, saavel som mange skønne hugne Steene, hvoriblant en Døbe-Font af et Slags hvid Sten, som endnu forvares paa Sunderupgaard, i Jorden findes og endnu sterke Mure og Piller. Hvorledes denne rare Kirke, som siges at have været et Model af St. Petri eller Mariæ Rotundæ Kirke i Rom, er bleven ruineret, vides ikke vist, dog siger et gammelt Rygte, at det skal være skeet i de Keiserlige eller Svenskes fiendtlige Indfald i Landet i forrige Seculo. Kirken, som nu er, er bygt efter den Svenske Krig af Niels Juul Axelsøn, og 1668. befalede Kong FRIDERIK III. Biskopen i Viborg Niels Villadsen at indvie samme i steden for den gamle Biørnsholms Kirke. I Kirken hænger en smuk Lysekroner. Ved Alteret er en aaben Begravelse med en smuk udarbejdet Jerndør for, hvorudi ere nedfattede mange Adelige Liig, iblant andre hviler her Axel Nielsøn Juul og Fru Riborg Arnfeld død 1655. hvis Navne og Baabener med Aarstal 1656. staar i Gitterverket, Niels Juul Axelsøn, som endnu ligger heel og usfortæret, og har været en meget høi Mand, Capitain Morten Kierulf, over hvilken tvende Faner ere uphængte. Døbe-Bekkenet er 1668. givet til Kirken af Niels Juul, og er det samme som han selv 1634. 3. Augusti var døbt af, derpaa staar hans eget og hans Frues Barbaræ Juuls, hans Forældres Axel Juuls og Riborg

Elev-
Herred.

Borregaard Bye. Synderlade 2. Gaarde. Trendhuse. Over-
lade Bye. Ranum Bye. Ronberg Bye. Kiergaard. Næs-
bye. Livøe Land.

2. Løgsted Sogn (b), Annex til Kornum. Løgsted Bye.
Niellerup Bye. Ravnstrup Bye. Tollerup Gaard. Bester-
Orbek Bye. Løgstør Bye. Tostberg et eenligt Sted. Vorm-
strup.

3. Lund:

Riborg Arnfelds, hans Morfaders Hans Arnfelds og Mormoders Anne
Marvins Waabener med Aarstal 1599 Paa Lysestagerne staae Axel Juuls
og Frues Fæderne og Møderne Waabener med Aarstal 1641. Paa Mar-
fen ved Bjørnsholm holdes et aarligt Marked, kaldet Kloster-Marked eller
Bjørnsholm Marked. Paa Bjørnsholms Mark tet ved Gaarden ligger et
Sted, kaldet Hal-Kirkegaard, hvor Hal-Kirke fordem har staaet, som før
Reformationen heed Alæ, der var og fordem et Birke-Ling, kaldet Hal-
Birk, som tilhørte Witskøl-Kloster og siden Bjørnsholm, men er længe
siden underlagt Herreds-Linget, see Danske Magazin Tom. I, pag. 146.
149. 151. Østerfeld siges at have været et Herresæde, hvor fordem skal
have boet en Udelig Familie, som førde en Stie i Skjoldet, hvilket Waa-
ben endnu skal findes der paa Gaarden indbrændt i et Vindue. I Ranum,
som er en stor Bye, har den residerende Capellan til disse Sogne sin Preste-
gaard. Paa Ranum Mark findes et stort Hul i Form af en Tragt, hen-
ved 30. Alne dybt og oven til ved 20. Alne i Bredden, hvorom den gemeene
Mand har fra gammel Tid mange Taler. I Kiergaard siges, at Presten
til den forlængst afbrudte Hal-Kirke har boet, og kansee Gaardens Navn
vil sige det samme som Kirkegaard. Livøe bliver siden beskrevet.

- (b) Løgsted Kirke er maadelig stor, bygt af hugne graae Steene og tækket med
Blye, i Taarnet en stor velydende Klokke. Kirken er Krastrup tilhørende,
og ligger for sig selv ude paa Marken, en Fjerdingveis østen for Løgsted
Bye,

3. Lundbye Sogn, Annex til Seber-Kloster Sogn. Lundbye. Lundbye Mølle. Frynstrup Bye. Store-Holkegaard. Lille Holkegaard. Møllegaard. Bilstoft Gaard. Store Eskilstrup Gaard. Lille Eskilstrup Boel.
4. Vilsted Sogn (c). Vilsted Bye. Vilsted Mølle. Vilstedgaard. Hylstedgaard. Vester-Stræt Gaard. Hornsbeck Gaard. Brønnengaard. Gaasted Gaard. Halderup Gaarde. Fleisborg. Svenstrup.

Slet-
Herred.

§ 3

5. Salling.

Bye, og lige saa langt synden for Løgstør, hvis Beboere søge denne som deres Sogne-Kirke. Ralken af Sølv er antique med Mariæ Navn paa Kanterne af Krandsen. Prædikestolen er bekostet 1608. af Løgstørs Jødebyggere, af hvilke og en Mand 1616. har givet et Par store Messing Lysestager, en anden 1675. Døbe-Bekkenet af Messing, en Enke 1744. en Messing Lysearm paa Prædikestolen, og nogle Skibsfolk 1762. et Skib, som hænger midt i Kirken. De har bekostet tvende rummelige Pulpiturer. I Kirken er en Tavle med Presternes Navne siden Reformationen, bekostet 1760. af forrige Sogneprest Christian Taarup Niellerup, eller Mellerop er kauskee det samme som Mellemtorp, fordi Byen ligger midt imellem begge Kirkerne. Loftberg kaldes og Tidseel-Loft.

- (c) Kirken har et firekantet spidst Taarn. Paa Altertavlen staar Justizråd Jochum Poulsons og Fru Karen Benzons Waabener. Ved Vilsted Bye ligger en stor og fiskerig Søe, hvori findes Mængde c. Val, Gedder, Helt, Åborre og Skaller. Efter Tradition skal i gamle Dage ved Vilsted have været et Slot eller en Herregaard, hvis Enemsker nu behøves og bruges af 8. Fæstebønder. Samme har haft sit eget fri Birk, thi man finder, at Niels Kieldsen har af Kong CHRISTIAN III. faaet Livsbrev paa Vilsted Birk. Naar Gaarden er bleven øde eller nedbrudt, ved man ikke, kauskee i Skipper Clemens Feide, men Godset har i Kong CHRISTIAN IV. Tid endnu tilhørt Kronen, thi 1592. forlænde høistbemelte Konge Bertel Holk med Kronens Gods i Vilsted Bye og Sogn kaldet Vilsted Gods.

Slet.
Herred.

5. Salling Sogn (d), Annex til Næsborg. Salling Bye. Brønnum Bye. Brønnumgaard. Hændrup Bye.
6. Næsborg Sogn (e). Næsborg Bye. Tolstrup Bye. Agerfunds Gaard. Havggaard.
7. Vindblæs Sogn (f), Annex til Vilsted. Vindblæs Bye. Engelstrup Bye. Østerstret. Narup Gaard. Biørnum Slet.
8. Kornum Sogn (g). Kornum Bye. Øster Ørbæk Bye. Smak-Mølle.
9. Gundested Sogn (h), Annex til Ulstrup i Marskerred. Gundested Gaard. Vorup Bye. Lille Aastrup Bye. Biørnstrup Bye. Vormstrup Gaard.

10. Aistrup

- (d) I Kirken staar paa Altertavlen Manderup Dues Vaaben. Salling Bye kaldes og Skarp-Salling. Dette Sogn skal forðum have været Hoved-Sognet.
- (e) I Sognet er det bekiendt Agerfunds Særgeløb, som bruges Skifteviis af tvende der boende Bønder. Ved Agerfund og Tolstrup er god Sildefiskerie, men her falde og andre Fisk-Sorter.
- (f) Paa Vindblæs Kirke er et firekantet spidst Taarn.
- (g) Kornum nævnes gemeenligen Voornum, men om Byen har Navn, som nogle mene, af et hedensk Altar, hvis Røderne sees vesten derfor, kaldet Voærnen, det er uvist. Kirken ligger paa Marken synden for Byen, er temmelig stor, bygt af hugne Steene, og jiret med Taarn. Midt imellem begge Sogne ligger et Rier, hvorigienem løber en Bæk, der bøier sig i mange Bugter som et Dre, og gjør Skiel imellem Sognene, hvøraf de høsliggende Byer Øster- og Vester-Ørbæk have Navn. Smak Mølle er en liden Vandmølle, liggende paa den saa kaldede Løgstørs Rimme.
- (h) Imellem Gundested Kirke og Hovedsognet Ulstrup ligger en Sø kaldet Naansø, hvørom i Egnen fortælles mange Fabler, saa har der og paa Gundestedgaard ligget et par Bidsel og Stænger, som ingen af gammel Overtroe torde røre ved.

10. Aistrup Sogn (i), Anney til Farstrup. Aistrup Bye. Skovhuset. Bunkhuset. Rye Hovedgaard. Røde Mølle. Vidstrup Gaard. Slet, Herred.
11. Malle Sogn (k), Anney til Strandbye i Gislumherred. Malle Bye. Hedegaard. Lemdrup Gaard. Svenstrup Gaard. Østergaard. Brøstrup Gaard. Vandsted Gaarde.
12. Øvdrup Sogn, Anney til Næsborg. Øvdrup Bye. Brøstrup Bye. Brøstrupholm. Lufholm. Brødhaage. Hedegaard. Hornbek Bye. Holgaard Mølle.
13. Farstrup Sogn (l). Farstrup Bye. Hornsgaard. Vaar Hoved

(i) Aistrup Bye kaldes og store Aistrup. Kirken har et lidet Taarn. Paa Altertavlen staaer tvende gamle Adelige Waabener, med de Aarstal 1614. og 1703. Paa samme, saavelsom paa Prædikestolen, staaer og Justizråd Jochum Poulsons og Frue Karen Benzons Waabener, som 1727. har ladet begge Deele smukt male og staffere. Waaben er udhuggen af en heel Kampesteen. Selve Daasen til Kirkebrødene har Matthias Mörchs Enke til Rye Karen Jörgens Dotter Glerup 1742. foræret. Et ved Kirken ligger en liden Skov kaldet Rye Skov.

(k) Kirken er bygt af hugne Steene, paa tvende af disse er et Menneske-Hoved udhugget, som man ikke veed, hvad skal betegne. Malle og Biørnsholm Sogne har tilforn været et Prestes-Kald for sig selv, men bleve i forrige Seculo annecterede til Strandbye Sogn.

(l) Kirken har et lidet Taarn, og er takt med Blue. Den har forbum heded St. Mouridses og hans Stalbrøders Kirke, Ecclesia Sancti Mauritii & sociorum eius martyrum, og havde et Afskeds-Brev, givet 1473. af samtlige de Danske Biskoper, som Ridderen Hr. Niels Christensøn Tornekrands havde forhvervet. Paa Taarnets vestre Side staaer de Bogstaver af Jern N. B. E. S. som bemerker Niels Benzons og Elle Seavenius, med

Elet.
Herred.Hovedgaard. Baar-Mølle. Ornesgaard. Stavn Bye. Lund-
gaard. Krastrup Hovedgaard. Krastrup Mølle. Kjølbye.

14. Sebber

med Aarstal 1682. og paa syndre Side ligeledes Jochum Poulsons og Karen Benzons Navne med Aarstal 1751. Altertavlen er af smukt Bildhugger Arbeid, stafferet med hvid Maling og Forgylding, i Stand sat 1723. af Justisraad Jochum Poulson og Frue Karen Benzon; foruden deres Navne og Waabener, sees og derpaa Jörgen Sefelds til Bisborg og Frue Karen Friis til Rye, Tyge Krules til Nastrup og Frue Karen Sehesteds til Steenalt Navne og Waabener. Kalken er af Sølv forgyldt, paa hvis Knappe staaer det Navn JESUS, øverst derpaa staae fire Waabener med disse Navne B. A. K. F. og J. E. W. M. B. som betyder Biörn Andersen, Karen Friis, og Jörgen Ernst Worm, Margrete Biörn, paa Foden læses, at Frue Karen Friis til Baar 1593. lod denne Kalk og Dissegjøre, men efter at den 1603. af Kirken var bortstaaen, har hendes Datter Frue Margrete Biörn af de igiensfundne Stykker ladet den i Stand sette og forbedre, paa Patellen staaer J. H. S. 1632. Paa Lysestagerne staae tre Waabener, med Aarstal 1585. og disse Navne: A. J. og J. F. og E. B. Prædikestolen er af jirilig Bildhugger-Verk, foræret af Biörn Andersens Enke-Fru Karen Friis, hvis Waaben og Navn staaer derpaa, tillige med Justisraad Poulsons og Frue Karen Benzons Navne og Waabener, som har ladet dem med Maling og Forgylding staffere. Daaben og dens Fod er udhuggen af graa Kampesteen, paa Bekkenet sees man et ubekendt Waaben, samt disse Bogstaver: H. G. B. og N. M. og K. M. D. med Aarstal 1666. og derforuden Poulsons og Benzons Navne med Aar 1723. Paa nordre Side i Kirken er et Epitaphium over Provst og Sognepresten Peder Svenlön, som døde 1635. og hans Børn, hvoraf fire har været Prester. Ved Kirken er et Sacristie, samt en Korskirke med Hvalving, og derunder en muret Begravelse, hvorudi staaer efter Beretning Cancellier Christian Friis til Kragerup, balsameret, og lagt i en anden Kiste, efterat hans egen var forfalden; Dog er det suarere Hr. Christen Friis til Krastrup, som her er begravet, thi begge Cancellere af det Navn Christian Friis

14. **Sebber Sogn (m).** Sebber-Kloster Hovedgaard. Sebber-fund Bye. Valfsted Bye. Barner Bye. Munkgaard. Kinsie Gaard.

Elet.
Herred.

IV. Høllum.

Friis ere begravne i Vor Frue Kirke i Kiøbenhavn. Her ere og begravne Justigraad Jochum Poulson til Vaar, og Thøger Benzon til Buderup,holm som døde 1750. med sin Frue Catharina Matthis Dotter. I Farstrup Sogn er en Stiftelse for fattige Huusarme, gjort 1624. af Cancellier Friis til Kragerup, HOFMANS Fundager Tom III. pag 513. Uden for Prestegaarden ligger et stort Kier, kaldet Viderup Kier, hvori er sælles Græsning for adskillige Steder i 3. Søgne. Lidet fra Vaar ligger en liden Skov, fordm 3. Fierdingveis lang, nu af Vindfald ødelagt. Krastrup Mølle kaldes og nye Mølle. Vesten for Kjølbye ligger en liden Søe, hvori fisses nogle Slags Graa-Fiske. Norden fra Kjølbye ligger et høit Bierg, kaldet Mariæbjerg, maaskee Mariæbjerg, paa hvis ene Side udspringer en Kilde, som fordm har været søgt for Helbredens Skyld. Stavn er et Fiskeleie, hvor der fisses Mængde af Silb.

- (m) Sebber Kirke ligger ved Enden af Sebber-Kloster, og har fordm været bygt til Klosteret. Kirken har en smuk Altertable, bekostet af Frue Glerup for 220. Rdlr. Altertsiet af Fløiel givet 1738. af Ridsmand P. C. Holst i Aalborg. I Kirken ere tvende Epitaphia, et over Oluf Brokenhuus til Sebber Kloster og Rødkilde som døde 1608. og Frue Else Steen død 1616. et andet over Jørgen Jensen Glerup til Sebber Kloster som døde 1728. 74. Aar, han lod Thoret af nye opbygge. Hans Søn Kamer, Assessor Bagge Jørgensen Glerup til Sebber-Kloster som døde 1750. 50. Aar og Frue Henrica Margrete Holst lode Kirken pryde og bekostede nye lukte Stole. Ved Sebbersund er Færgested over til Hanherred. Derved er et Bierg, hvor fordm skal have staaet en Kirke, bygt St. Nicolao til Vere, hvis Ruidera endnu kendes. Sebbersund og Valfsted ere Fiskeleier, hvor der fisses en stor Mængde Silb, og har formuende Bønder.

Hællum-
Herred.

IV. Hællum-Herred.

1. Blenstrup Sogn (a), Annex til Gierding. Blenstrup Bye. Lindenborg Hovedgaard. Alkilstrup Bye. Dollerup Bye. Horsens Bye. Ørenvad-Mølle.

2. Gierding

- (a) Kirken er stor, hvælvet inden i overalt, og tækket med Blye. I Taarnet ere tvende Klokker. Paa Altertavlen staaer Corfitz Wifferts og Frue Anne Gyldenstiernes Baabener med Aarstal 1594. og nedentil Hr. Jörgen Urnes og Frue Margrete Marsvins Baabener med Aarstal 1643. Kalk og Diss af Sølv inden i forgylt. Ved Kirkens sydre Side er udbyggt en skøn Adelig Begravelse af store hugne Steene, belagt med Blye og hvælvet baade oven og nedentil, i den øverste Hvælving er opsat et stort Epitaphium over Hr. Jörgen Urne og Frue Margrete Marsvin gjort 1643. hvorpaa de begge med 5. Sønner og 8. Døttre smukt ere affildrede. Under den underste Hvælving staae begravnne følgende Herrer og Fruer, hvoraf de fleste have været Giere af Lindenborg, fordem kaldet Næs og siden Daasborg: 1.) Corfitz Wiffert til Næs, som døde 1592. og hans Frue Anne Gyldenstjerne, død 1595. begge Been lagte i een Kiste, over dem findes en Liigsteen med deres effigies og Ahner udhuggen. 2.) Hr. Jörgen Urne til Alslev D. N. N. og Marsk, Befalingsmand paa Westervig, død paa Næs 1642. 3.) Hans Frue Margrete Marsvin, død paa Marsvinsholm 1650. 44. Aar. 4.) Deres Søn Oite Urne død Barn 1630. 5.) Jörgen Sefeld Christoffersen til Næs D. N. N. Landsdomer i Siælland og Befalingsmand paa Ringsbed-Kloster, død i Kiøbenhavn 1662. 68. Aar, det var ham som eiede det kostbare Bibliotek, som Corfitz Ulfeld forde til Sverige. 6.) Claus Daa Oluffen til Daasborg, Brasøholm og Krengerup som døde 1678. 37. Aar. 7.) Hans Frue Sophia Amalia Lindenov Friherrinde til Lindenborg død i Halborg 1688. Døttre af Hr. Hans Lindenov D. N. N. og Frøken Elisabet Augusta til Boller og Rosenbold. 8.) Deres Søn Hans Daa Lindenov død Barn 1679. 9.) Bemeldte Hr. Hans Lindenov til Iversnæs død 1659. 43 Aar. Begravelsen er nu brøstfældig og har ingen Capital at holdes vedlig af.

2. Gierding Sogn (b). Gierding Bye. Risegaard.
3. Brøndum Sogn (c). Store Brøndum Bye. Eistrup Bye. Mølholm Bye. Brøndum Mølle.
4. Synder Kongslev Sogn (d). Synder Kongslev Bye. Kongstedlund Hovedgaard.

Hellum-
Herred.

§ 2

5. Nørre

- (b) Kirken er byggt af hugne Steene, men gandske liden, og uden Taarn, har en meget liden Klokke hængende i et Hul paa vestre Mure. Kirken skal fra de Papistiske Tider være kaldet St. Jørgens Kirke.
- (c) Kirken er af ingen Anseelse. Klokkeren i Taarnet er omstøbt i Viborg 1730. Alttertavlen er ældgamel og Malingen derpaa udslett. Paa Prædikestolen staaer Aarsstal 1599. I Choret er Presternes Begravelse. Vesten for Brøndum i Byens Hede findes nogle Høie, kaldet Lofter-Høie, paa hvilke man i klart Veir kan see over 18. Kirker. Paa Brøndum Mark findes en Brynd, kaldet Blok-Kilde, hvis Vand løber tvende Steder igienem Byen og forsjøner hver Mand's Hus med Vand, hvoraf meenes at Byen har Navn. At Byen kaldes Store Brøndum, seer, deels fordi den er i sig selv stor, bestaaende af 21. Gaarde, deels i Ligning mod lille Brøndum i Bælum Sogn. Mølholm har før bestaaet af to Gaarde, men efterat den var afbrændt, har Greve Friderich Christian Danneberg ladet den opbygget til 5. Beboere.
- (d) Kirken skal fornuu være kaldet Vor Frue Kirke, er en liden og jivlig Kirke med Hvælvinger, som før havde et ganske høit Taarn, men samme blev af Storm nedslaget, og et lavere i steden opført. Alttertable og Prædikestool ere 1591. bekostede af Niels Axelsen Juul til Kongstedlund og Frue Anne Styggs, han blev siden ihjelskudt i Aalborg, og her begravet. I Kirken hænger en Lyskrone. Udi den aabne Begravelse hvile de Brønsdorfer af Randrup og Jens Hvas Eier af Tullsted, over disse findes Epitaphia med Inscriptioner. Sydost fra Synder: Kongslev Bye ligger paa Heden en stor og viid Plads, med mægtige Steene omkring besat, som de kalde store Munus, der meenes en af de gamle danske hedenske Konger at være begravet, som de tvende Kongslever og Kongstedlund har Navn af.

Hellum-
Herred.

5. Nørre Kongslev Sogn (e), Annex til Synder Kongslev. Nørre Kongslev Bye.
6. Skibsted Sogn (f). Skibsted Bye. Svansfolk Bye.
7. Komdrup Sogn (g), Annex til Synder Kongslev. Komdrup Bye. Refs eller Refsnæs Hovedgaard.
8. Skjorping Sogn (h). Skjorping Bye. Rebild Bye. Skindberg Bye. Teglggaard.

9. Fræer

- (e) Kirken er ikke meget anseelig. Derudi er Palle Griises Begravelse, hans Vaaben med et Svin udi staaer paa de tvende øverste Stole, med Aarstal 1591. Altertavlen er givet 1603. af Christoffer Sefeld til Refsnæs. Her findes endnu et Skab med nogle Papistiske Reliquier udi.
- (f) Kirken er uanseelig, uden Taarn, og Kloffen hænger i et Træ-Klokkehuus paa Kirkegaarden. En Tjeringvei fra Skibsted løber en Aar som meenedes fordem at have været seglbar og at have givet Byen Navn, nu bruge Bønderne der nogle smaa Knubstibe at drage deres Høe i Land og at fiske med. Noget fra Svansfolk Bye ligger Smidie Søe, hvor nogle meene, at Svanner i forige Tider Flokkeviis have opholdet sig, og at Byen deraf kan have faaet Navn.
- (g) Kirken er liden og ringe, og skal fordem være bygt af en Jomfrue, som boede i Komdrup. Kalk og Dist af Sølv forgyldt med en liden Sølv-Flaske er givet 1642. af Jörgen Sefeld til Næs. Paa en gammel Tegel-Tavle i Kirken forestilles Castor og Pollux. Paa Kirkegaarden under en smuk Ligsteen er begravet Hans Fædder til Refsnæs. 1552. fik Peder Munk til Komdrup af Kong CHRISTIAN III. Jus Patronatus til Komdrup Kirke. Her har og tilforn boet Adelsfolk; thi 1517. nævnes Welbyrdige Søren Peder Hvas til Komdrupgaard.
- (h) Kirken, saavel som Korskirken og Taarnet er bygt deels af hugne Muur-Steen. Kloffen er støbt 1667. med Sogneprestens Erich Kiærs og Laurids Effens i Teglgarden deres Navne paa. Kirken er indvendig prydet med smuk Maling

9. Fræer Sogn (i), Annex til Skjorping. Fræer Bye. Seglstrup Bye. Tustrup Hovedgaard. Hellum-
Herred.

§ 3

10. Lyng-

Maling paa Altertavle, Skrifte- og Degne-Stole, Font, Chorsdøre, Prædikestool, og Pulpitur. Paa Kalk og Dijs og Oblat-Effe af Sølv staae de Aarstal 1649. 1696. Paa Muren staaer malet Presternes Navne siden Reformationen, af hvilke Erich Mortensen Kiær var Prest paa Stedet i 53 Aar fra 1646. til 1699. Et rødt Fløiels Alterflæde belagt med Guldtaffer, foræret 1721. af Sören Madsen Wolf paa Teglgården. En Sølv Tavle at omgaae med under Prædiken, foræret 1733. af Clara Niels Dotter Bircherod. Her findes og i Kirken en Lysekrone af 16. Arme, samt CHRISTIANI IV. Bibel af 1633. og Lutheri Latinske Postill 1617. Her ere trende murede Begravelser, et Prestegaarden, og et Teglgården tilhørende. Paa Kirkegården er af gammel Tid opvædet en Kilde, som i ovennævnte Hr. Erich Kiærs Tid, med Biskop Sören Gluds Approbation, er sat i Stand, hvortil mange Syge og Bamsere søge for deres Helkreds skyld, derved staaer en Blok, hvis Penge bruges til Kildens Vedligeholdelse og Sognets Fattige. I Kirken har forðum været Hellig Kors Alter, hvortil de Limbeker har givet Fordegods. Og for en ugentlig Fredags Prædiken at holde i Skjorping Kirke, har Droning MARGRETE givet en Gaard, hvilken med Kongelig Tilladelse 1705. er bortsolgt, men af Capitalen nyder Sognepresten aarlig Rente. I dette Sogn skal have ligget det gamle Lgholm Slot, hvorum siden noget meldes ved Teglgårdens Beskrivelse.

- (i) Kirken er bygt af hugne Steen, belagt med Blye uden Taarnet, ligger tet vesten for Fræer Bye paa en hoi Bakke. Kalk og Dijs af Sølv. Paa Altertavlen staae tvende Udelige Naabener, med disse Navne hos N. M. F. og M. H. Disse Udelssfolk har 1591. beboet Tustrup, og da ladet Kirken ganske panele, og med Altertavle, Skrifte-Degne- og Prædike-Stole og Pulpitur beprynde. Her er en Begravelse under Jorden, som tilhører Gaarden Tustrup. Segelstrup har i gamle Dage haft sin egen Kirke, og derfor i Documenter af 1390. 1406. nævnes Segelstorp Sogn.

Hællum-
Herred.

10. Lyngbye Sogn (k), Annex til Skibsted. Lyngbye Bye. Tæmndrup Bye og Mølle. Torup Bye. Lundsgaard en eneste Gaard.
11. Torup Sogn (l), Annex til Brøndum. Torup Bye. Hællum Bye. Asp Bye. Ravnhusene. Tullsted Hovedgaard.
12. Siem Sogn (m), Annex til Brøndum. Siem Bye. Bredal en eenlig Gaard.

13. Hællum

- (k) Kirken er fuldet og uden Anseelse. Ved Indgangen til Kirkegaardens staaer opreist en Steen $1\frac{1}{2}$ Alen lang med forsedte Rune-Dogstaver paa, hvilken ikke findes i WORMII Monumentis Runicis. I Tæmndrup Bye, som for-
dum heed Tæmndrup, er en Skole, som 1747. af Oberst von Deden til Borggaard og Bymændene er stiftet.
- (l) Kirken har et lidet Taarn, og indvendig tre Hvalvinger. Paa Altartavlen og Prædikestolen staaer Jomfrue Margrete Sandbergs Fæderne og Møderne Baabener med Aarstal 1641. Begge Deele, saavelsom de tvende øverste Stole, lod Froken Susanna Kaas 1722. smukt renovere, hun døde 1731. 80. Aar, og blev her nedfat i den aabne Begravelse. Kalk og Dist af Sølv er skienket 1593. af Iver Juul til Willestrup og Frue Marine Maltesdotter, hvis Baabener sees derpaa, saavelsom et andet ubekjendt Baaben med denne Underskrift: Renoveret Anno 1723. Af Hællum Bye i dette Sogn haver Hællumherred sit Navn. Til denne Bye ligger Madom Søe, som er en Mil rundt om. I østre Siden af denne Søe siges at have staaet et Slot, som efter gammel Snaak skal være sunket, hvoraf endnu skal findes Ruderne og af de i Søen Fiskende fornemmes. Paa Tullsted Mark er en Bakke, kaldet Capel, Bakken, hvor endnu findes kiendelige Spor af en Kirke og Kirkegaard.
- (m) Kirken siges at være over 500. Aar gammel, er liden og fuldet. I østre Ende af Kirke-Muren sidder en Steen, som kaldes Blod-Steen, naar noget deraf stræbes, kan det stille Blod.

13. Bælum Sogn (n). Bælum Bye. Bælumgaard. Vorgaard Høvedgaard. Blæsborg Boel. Lille Brøndum Bye. Dragsgaard. Smidie Bye. Hællum-
Herred.
14. Solberg Sogn (o), Anner til Bælum. Solberg Bye. Differtsholm Høvedgaard. Kaarupgaard. Kaarup Bye. Øster Kaarupgaard. Nebelund Gaard. Krogtved Gaard.

V. Hor-

- (n) Kirken har et smukt Taarn, og tækket med Blye. Fra de Catholske Tider findes Josephs og Mariæ Billeder med Barnet, samt et lidet Træ-Skab med Jerudø for. Under Sacrastiet er en muret Begravelse for Presterne, men da samme er opfyldt med Kister, har de følgende taget deres Gravsted under Taarnet. Neden for Alteret er en Adelig Begravelse for Borgaards Gier, hvori nogle af den Dedenske Familie hvile. Paa en Ligsteen, som hører dertil staar en Herremand i fuld Corpus mellem tvende Fruer, men Inscriptionen er af Ælde bleven ulæselig, formodentlig er det Erich Kaas til Vorgaard og hans tvende Fruer Birgitte Seefeld og Anne Krabbe. Af de Bogstaver A. K. med Aarstal 1616. som staae udbendig paa Begravelsens Muur, sluttes, at den er indrettet af bemeldte Frue Anne Krabbe. 1510. stadsfæstede Kong HANS et Sandemænds Tog over Markeskjæl imellem Bælums og omliggende Torups, Lærudrups, Hedegaards og Borgaards Marker.
- (o) Kirken er efter Sognet liden, men i god Stand. Taarnet, hvori hænge to Klokker, er smal, bygt paa et høit Bierg, og derfor tager idelig Støde af Storm og Stødbregn. Neden for Alteret er en muret Begravelse, Differtsholm tilhørende, hvor iblant andre nogle af de Kierulfer ere begravne. Paa Prædikestolen staar Axel Urnes og Frue Anne Rodtens Navne og Baabener med Aar 1622. Paa de øverste Stole staae Axel Wifferts begge Fruers Anne Krabbes og Anne Lindenovs Navne og Baabener. I Choret hænger et Epitaphium med Envold Seefelds og Frue Anne Urnes malede Effigies og begges 16. Fæderne og Moderne Ahner med Aarstal 1649.

Hornum-
Herred.

V. Hornum-Herred.

1. Bislev Sogn (a), Annex til Veggerbye. Bislev Bye. Lundbek Hovedgaard. Holmager Bye. Hedegaarden. Snarupgaarden. Pindstrup Gaard. Tjrestrup Gaarde. Jidsøe Gaard. Dørup Bye. Halkier Mølle.
2. Synderup Sogn (b). Synderup Bye. Blæsborg. Knol et Boel. Munkholm to smaa Steder. Nebstrup to Gaarde. Pleistrup Gaard. Tjengstrup Gaard. Tøtterup tre Høstgaarde. Rodsted Bye. Bravelstrup Bye. Gamelholm en eneste Gaard.
3. Nibe Sogn. Nibe Kirkested, forhen beskrevet.

4. Voxlev

- (a) I Kirken er et Epitaphium over Christoffer Michelsen som døde 1582. og Frue Dorthe Juul, de boede paa Korsriis, som var en Herregaard der i Sognet, og blev afbrndt, da Lundbek bygdes, Stedet er paa Lundbeks Mark og hedder endnu Korsriis. Paa Lundbek Mark er og en Høi med store Steene omringet, kaldet Troldkirken, under Steenene oven paa er fundet enbeel Potter med Afke. Ved den nordost Ende af Gaardens Mark er en anden Høi med Steene paa, hvor tilforn er holdet Ting.
- (b) Kirken er forsynet med Taarn, og ligger ved Landveien mellem Viborg og Aalborg. Alteret er af store Kampesteene, med et Træ-Dække over, hvorunder berettes at staae en Blye-Øske med en Reliquie af Christi Svedug. Bysfestagerne er af Metal med et Ubeligt Vaaben paa. I Altergulvet ligger en Ligsteen, med 2. udhugne Etkigies, over Baltazar Matthiesen til Nebstrup som døde 1579. og Frue Dorothea Clausdotter, ved Fruen staaer en Hund med dette Navn over Hofknik. Ved Chyrsdøren ligger en Ligsteen over tvende Stedets Prester, Peder Mouridsen død 1597. og Peder Jensen, med begges Hustrue. Paa Kirkegaarden en Ligsteen over Søren Nielsen i Nebstrup. Midt i Synderup Bye ligger et stort

4. Voxlev Sogn (c), Annex til Nibe. Voxlev Bye. Pandum Hovedgaard. Grydsted Bye. Harild. Østergaard. Simested Gaard. Kleistrup Bye. Kleistruplund Bye. Taarup Bye. Gielstrup Bye. Rodstrup. Binnerup Bye. Hornum-
Herred.
5. Aarestrup Sogn (d). Aarestrup Bye. Torstedlund Hovedgaard. Torsted Bye. Ersted Bye. Stuberup 2. Gaarde. Rod-Mølle. Foldager en eneste Gaard.
6. Sul

stort Kier med en Dam i Midten, som før skal have været en Sø. Paa Marken er en stor Kæmpegrav og nogle Høie, kaldet Børnehøie. Kleistrup skal fordum have været beboet af Adel, og vises der endnu Ruder af den gamle Bygning, nu er Gaarden afdeelt i tvende smaa Steder, hver paa 6. Tønder Skjld, derved ligger en Vandmølle i en dyb Dal, saa er der og i en haard Eng et skönt Vandspring, kaldet Karls-Tønde. Ved Rodsted Bye sees Ruder af en Kirke og Kirkegaard.

- (c) Ved Nibe Bye er forhen meldet, at Voxlev i gamle Dage var Hoved-Sognet og Nibe Annex dertil, hvilket endnu saa var i Kong FRIDERIK II. Tid, som sees af et Hans Majestets Brev af 1572. hvori tillædes Sogne-presten Hr. Jacob Severinsson at residere paa Dalagaard som ret Prestegaard til Voxlev Sogn, dog skal han være forpligtet at gjøre Indbyggerne i Nibe, som er Annex til Voxlev, tilbørlig Tjeneste inden Kirken og uden, som en Sogneprest og Sielesørger sine Sognefolk pligtig er.
- (d) Navnet skrives undertiden Ørdestrup og Ardestrup. Kirken er bygt af hugne Steene, tækket med Blye, inden i overalt hvælvet, og har Spir paa Taarnet. Paa Kloften staaer: Niels Jonsson til Torstedlund lod mig støbe og gjøre, til Aarestrup Kirke lod han mig føre, de Levend til Kirke de Døde til Grav, det er min Idrætt alle min Dødv, Aar 1582. Paa Foden af Altertavlen staaer Manderup Dues og Albret Christopher Dues Navne og Baabener, som 1702. har ladet den slaffere. I Choret ligger en stor Ligstien, med tvende udhugne Corpora

Sorum-
Herred.

6. Suldrup Sogn (e), Annex til Synderup. Suldrup Bye. Albek Hovedgaard. Hyllested Bye. Hylidal Bye. Orstrup Bye. Dalum Gaard. Hidsbek Gaard. Hidsbek Mølle. Frendstrup Gaard.
7. Buderup Sogn (f), Annex til Narestrup. Buderupholm Hovedgaard. Støvring Bye. Støvring Mølle. Mastrup Bye.

pora, over Jon Madson Wiffert til Torstedlund, som døde 1560. og hans Fru Anne Krabbe død 1554. Paa Kirkens sydre Side er et Begravelses-Capel eller Udbygning som en Korskirke, derudi ligger en stien Ligsteen over Niels Jonson Wiffert til Torstedlund, som døde 1595. Der er og et malet Epitaphium over Hr. Gregers Krabbe til Torstedlund D. N. K. og Statholder i Norge, som døde 1655. med begge hans Fruer, Helvig Rud død 1638. og Dorthe Daa 1675. Dette Epitaphium har Capitain Albret Christopher Due 1717. ladet renovere. Men Begravelsen har bemætte Niels Jonson 1588. ladet bygge. I Narestrup Bye er et Hospital for 5. fattige Lemmer og en Skole for Sognets Ungdom, begge stiftede af Hr. Gregers Krabbe, see HOFMANS Fundager Tom., III. pag. 542. 546. Sognepresten boer i Julstrup Prestegaard, som ligger i Inneret Buderup og er paa 8. Tønder Haustøen, hvilken Kong CHRISTIAN III. 1552. har givet dertil i steden for en mindre Gaard, kaldet Buderup Prestegaard, som synes at have ligget ved Buderup Kirke, men er nedbrudt, og Marken underlagt Buderupholm.

- (e) Kirken er liden og uden Taarn. Paa Klokken, som hænger i et Træverk ved vestre Ende af Kirken, staaer, at Niels Jonson til Torstedlund har ladet den støbe til Narestrup Kirke 1582. I Altergulvet er begravet Oberste Lange, fød i Lybek 1682. død 1754. over hvem en Fane der er ophængt. Ved Hyllested Bye ligger Hids Søe, hvorved i Landingen ligger en stor Steen med 5. Fingre paa. Ved Suldrup har før været en stor Søe, hvilken Greve Levetzau har ladet udfiære og indhegne til Hædiering.
- (f) Kirken er med Taarn, den er bygt af hugne Steene og tækket med Blye. Altertavlen har Thøger Benzon til Buderupholm ladet staffere. Paa Nørre Side

- Bye. Sorup Bye. Søgaard en eenlig Gaard. Julstrup
 Prestegaard. Hornum-
Herred.
8. Gravelv Sogn (g), Annex til Aarestrup. Gravelv Bye.
 Dylev Bye. Dylev-Tved 3. Huse. Lundhuset. Skyllingbroe-
 Huus. Fløe Bye. Borup to Gaarde.
9. Veggerbye Sogn (h). Veggerbye. Hids Bye. Busted
 Gaard. Høiriis Gaard. Brasted Bye. Aastrup Gaard.
 Torndal Gaard. Byrste Bye. Liungse Bye. Kallstrup Bye.
 Kirkeeterp.

G 2

10. Soru

Side i Choret har Peder Deichman 1726. ladet indsette i Muren en Lig-
 steen over sine Sviger-Forældre, Peder Echhoff Sogneprest paa Stedet
 som døde 1704. og hans Hustrue Dorthe Helvig Ruus død 1693. Ved
 Kirkens Nørre Side er en Udbygning eller Korskirke, hvori er en aaben
 Begravelse, fuld med Liig af Buderupholms forige Ciere. Vesten for
 Sorup Mark ere at see nogle Ruder af et Capel eller en liden Kirke.

- (g) Kirken er belagt med Blye, og har Taarn. I Choret og Taarnet er Hvæl-
 ving, men Kirken selv har Fiele-Løst. Paa Altertavlen findes Christopher
 Lykkes og Frue Anne Rosenkrandses Navne, men deres Baabener ere
 af Ælde ukjendelige, Alterklædet er givet 1702. af Michel Suhr og Anna
 Barbara Risler. I Altergulvet ligger en Ligsteen, som Niels Jonfen Wi-
 fert til Torstedlund og Christopher Lykke til Buderupholm 1586. har
 befestet over Christen Christensen Treberg Sogneprest til disse Menighe-
 der, som døde 1582. I Sognet er en Søe, som i den syndre Side als-
 drig fryser.
- (h) Navnet skrives i gamle Breve Wygerby, Wiggerby, Wigberby. I
 Kirken er et Epitaphium over Anders Gied, som her var Sogneprest fra
 1560. til 1613. Paa den syndre Side sidder en Steen, hvori et Dambret
 er udhugget. Presten boer i Kirkeeterp Prestegaard.

Hornum-
Herred.

10. Hornum Sogn (i). Hornum Bye. Hæsum Bye. Guldbek Bye. Vølstrup Bye. Mølbiørg Bye. Estrup Bye. Frensdrup en eenlig Gaard. Ubbildgaard. Mølgaard en eenlig Gaard.
11. Freiglev Sogn, Annex til Synderholm. Freiglev Bye. Dragstrup Bye.
12. Synderholm Sogn (k). Synderholm Bye. Restrup Hovedgaard. Eostrup Bye. Nyrup Bye.

13. Nørholm

- (i) Af denne Bye haver Hornumberred sit Navn. Kirken er anseelig og vel vedligeholden, bygt af hugne Steene, og har et stort og høit Taarn. Altertavlen er opmalet og repareret 1702. af M. Due og Albret Christoffer Due hvis Navne og Vaaben staaer derpaa. Daaben er af en tilhuggen Kampesteen, hvorpaa staaer nogle ældgamle og mesten udslidte Bogstaver. Paa Kirkedøren staae og nogle besønderlige Characterer lignende tildeels Hieroglyphiske Figureer, som før skal have staaet paa en Steen, der ved 1172. var tagen af en Balle hos Hornum Bye og brugt til Kirkens Bygning, see Marm. Dan. T. II. p. 234. I Sacristiet bag Alteret staae nogle Lig af de Markviners, Gyldenstiørners, og Parsbergers Familier, som skal have boet paa Ubbildgaard, fordum en Herregaard, nu to Bøndergaarde, uden Frihed, Lundbek tilhørende, derforuden er og her indsat Generalmajor Dietrichs Frue Charlotta Amalia Söböticher, som døde i Hornum 1751. 54. Aar. Ved tre Fierdingveis synden for Guldbek udspringer en Bæk som løber igiennem Byen, deeler den i øster og vester Guldbek, og har givet Byen Navn, den gjør siden en stor Aae, som flyder igiennem Svenstrup ned i Aalborg Fiord og udgiør Øster-Aae i Aalborg. I Vølstrup Bye i en Don havde den Tydske Spaamand sit Natte-Herberg, om hvilken læses i Encom. Regni Dan. pag. 79.
- (k) I Kirken ligger i Altergulvet en Ligsteen over Gabriel Gyldenstiørne til Restrup Hovedsmand paa Drum, død 1555. og Frue Kirkine Friis til Lyng-

13. Nørholm Sogn (1). Nørholm Bye. Klitgaard. Hornum-
Herred.
14. Ellesøi Sogn. Ellesøi Bye. Raakilde Gaard. Bonderup Bye.

§ 3

15. Svens

Lyngholm. En anden Steen over Hannibal Gyldenstjerne til Restrup som døde 1608. og Frue Helvig Kaas død 1630. I de Lindenovers Begravelse, hvortil er et Legatum, see HOFMANS Fundager Tom. III. pag. 540. staar Christopher Lindenov til Restrup og Christian Lindenov til Ugerslevgaard, men Inscriptionerne ere fortærede. I Taarnet er en anseelig Begravelse indrettet 1735. af Greve Levetzau, derudi staar i en Marmor-Kiste hans første Frue Christence Lindenov Rantzov fød 1686. i Ægteskab med Greven i 30. Aar, død 1734. 48. Aar, og i en anden Marmor Kiste hviler selv Hr. Christian Friderich Greve af Levetzau, Ridder af Elefanten, Scheimeraad og General, Herre til Restrup, Ulbek, Torstedlund, og Aastrup, hvilke Gaarde af ham er oprettet til et Stamgods, han døde 1756. 74. Aar 1666. fik Sognepresten i Synderholm Niels Eskesen Kongelig Bevilling paa 2. Rdlr. af hver Kirke i Wendelbo og Viborg Stifter til hans afbrændte Prestegaards Opbyggelse. Hvad til Sognets Skole er henlagt, see HOFMANS Fundager Tom. III. pag. 538. Paa Synderholms Byemark er et hedensk Offersted, hvorpaa findes en stor Steen, 20 Alne i Omkreds, liggende paa endeel andre Steene.

- (1) Kirken har en god og sterk Bygning, tækket med Blye, over Choret er Hvalving, men Loft over det øvrige, som ligger paa Ege Diekker, hvilke siges at være tagne af en synden for Byen forudm værende Skov. I Taarnet er og en Hvalving, hvorunder findes et stort Seierverk. Der ere tvende Klokker, den store er givet 1645. af Niels Krag til Trudsholm og Frue Jutte Hög til Taknemligheds Tegn for Freden mellem Danmark og Sverige, den lille har Eiler Grubbe til Lysrup 1550. ladet støbe. Altertavlen er af smukt Bildhugger-Årbeid, ved dens nordre Kant sees et Kongeligt Portrait med Krone paa Hovedet, Sverd i venstre og 3 Løver paa

et

Hornum-
Herred.

15. Svenstrup Sogn (m), Annex til Elleshøi. Nørre Svenstrup Bye. Synder Svenstrup Bye. Ridemand's Mølle. Lyngbiørg Gaard. Leere Bye. Vester Mølle. Øster Mølle.
16. St. Budolfs Sogn i Aalborg (n). Dertil hører uden for Byen: Hasseris Bye. Vester Ladegaard. Kloster-Mark. Rietterup Huus. Kiær's-Mølle tilførn Riis-Mølle. Kiær's-lund en liden Gaard.

VI. Flessum-

et Skjold i høire Haand, ved den sydre Kant sees en Kronraget Munk med en Monstranz i høire og en Pung i venstre Haand. Kalk og Disk er gjort 1576. Der findes en gammel Kiste med Jern-Beslag, som meenes at være brugt til Afslads-Kram. Prædikestolen er smuk slæffet, bekoftet 1632. af en Bonde i Sognet Povel Nielsen Kraas, over hannem er et Epitaphium i Kirken, han døde 1649. og hans Hustru Maren Bertelsdotter Kiærulff døde 1656. Neden for Chorsdøren ligger en Ligsteen over Urban Andersen Giedtzman Ridefoged paa Restrup som døde 1688. Paa Muren hænger et stort Epitaphium over Sören Bertelsen Kiærulff, hvis Enke Maren Jensdotter, siden havde bemelte Urban Giedtzman og døde 1679. Næst ved hænge endnu to Epitaphia, et over Mads Sörensen som døde 1664. et andet over Niels Mogensen i Nørholm, hvis Ligsteen og findes i Kirken. Der er og en Ligsteen over Delman Munchert som døde i Klitgaard 1725. Ved Nørholm Kirke findes tvende Steene med besønderlige Characterer paa, see Marm. Dan. T. II. pag. 234. Imellem Nørholm og Synderholm har for-
dum gaaet Søe og salt Vand, hvor man ei alene med Fiske-Roge, men og med større Fartøier har kunnet segle, nu er der tørt Land, Fædrift, Moser, Eng og Mark. Nørholm har for-
dum haft sit eget Bier, men i nyere Tider er samme af-
slæffet og underlagt Herredstinget. Klitgaardene er et Fisserleie $\frac{1}{2}$ Mil førend man kommer til Ribe, her er en stor Bakke, som bestaaer af Kride og Kride-Leer.

- (m) Svenstrup er deraf bleven i Historien bekiendt, at den Danke Adel og deres medhavende Krigsfolk der opholdt sig om Natten 1534. da de vilde rykke for Aalborg, men bleve om Morgenen paa Svenstrup Mark af Skipper Clemen og de oprørske Wendelboer angrebne og slagte, see HVITTFELD pag. 1430.
- (n) Kirken bliver ved Aalborg Bye beskrevet. Hasseris er en stor og velhavende Bonde-
bye, hvorfra Hunsimændene gaae daglig ind til Aalborg og tiene som Arbeidsfolk.

VI. Fleskum-Herred.

Fleskum
Herred.

1. Dal Sogn (a), Annex til Ferslev. Dal Bye. Povestrup Bye. Finstrup en eenlig Gaard.
  2. Ferslev Sogn (b). Ferslev Bye. Niels Bye. Nøtten Bye. Pederstrup en eenlig Gaard.
  3. Boldsted Sogn (c), Annex til Ferslev. Boldsted Bye.
  4. Synder Tranders Sogn, Annex til Vor Frue Kirke i Aalborg. Synder Tranders Bye. Gug Bye.
  5. Nørre Tranders Sogn (d), Annex til Vor Frue Kirke i Aalborg. Nørre Tranders Bye. Filsted Ladegaard nu kaldet Sohngaardsholm Hovedgaard. Utterup Bye. Sundbye.
6. Gunde.

(a) Kirken haver Taarn og ellers intet merkværdigt.

(b) Kirken har Taarn, og ellers intet af Merkværdighed, undtagen at ved Chorsdøren er i Muren indfattet en Runesteen, som ikke findes i Wormii Monumentis, derpaa læses: Lutaris sati stin donsi aft Osta sun sin, det øvrige stiles af Muren. Østen for Ferslev Bye findes en stor Steendys, som har været et hedensk Altar eller Gravsted.

(c) Kirken er uden Taarn. Synden for Niels Bye i Ferslev Sogn er kiendelige Tegne af en Kirkegaard, paa hvilken siges at have staaet den Kirke, som siden er forflyttet til Boldsted.

(d) I Kirken er en Lysekrone, foræret af Kamerraad og Amtsforvalter Tyge Thomblon, som døde i Aalborg 1737. men her har sin Grav og Epitaphium, han har og testamenteret 500 Rdlr. hvis Rente til en Skoleholders Løn er henlagt. Altertable, Prædikestool, Pulpitur, det ny Thor med Orgelverk, og videre, bekostet af Conferengraad Johannes Benzon til Sohngaardsholm og Frue Friderica Sophia Vith. Ved Kirken er et Capel, hvorunder Johan Sohn til Sohngaardsholm, som døde 1690, og Hustru har deres Begravelse. I Capellet har Conferengraad Benzon ladet opsette

Flekkum.
Herred.

6. Gunderup Sogn (e). Gunderup Bye. Torup Bye. Bærst Bye. Fiellerad Bye. Lundbye Krathuse. Hals Bye. Hals Broehuus. Flamsted Gaard. Flamsted Mølle. Dypelstrup Bye. Skovstrup Bye.

7. Gudum

opsette Epitaphium af Steen og indrette Begravelse for sig og Familie, derudi hviler, foruden endeel Børn, hans Svigerfader Hr. Johan Albrecht Vich Ridder og Stiftamtmand i Viborg, død 1754. 71 Aar, og Svoger Conferensraad Christian Braem som døde 1752. 69. Aar, see HOFMANS Fundatger Tom. III. pag. 550 - 558.

- (e) Kirken er smuk, og har et høit Taarn, hvorpaa tilforn har været Spir, samt Korskirke og Sacrificie. Paa Klokker staaer med Runeskrift: Anno Domini 1444. quinta feria post ascensionem Domini, Maria, Petrus, Kanutus, Joannes, presbiter & vicarius ecclesie Gundrup Randrusiensis. Paa den syndre Side af Kirken er i Muren udhugget en Haand med en Nøgel. Alttertablen er gammel og Malingen af Ude fordervet. Paa Kalk og Diff af Selve staaer: Christian Guldenleve 1694. For Altterfoden er et Tralverk, ligeledes et smukt Tralverk som stiller Choret fra Altteret, begge givne til Kirken af Smedker Jens Christensen i Hals. I Kirkegaardens Diget ligger en stor Steen med Runeskrift paa, som i WORMII MON. Dan. pag. 317. læses saaledes: Eustin lati kin donsi ebt Osulb fadur sin. Gunderup og Nøvling Sogne ligge til Biskopen i Viborg, som her holder sin Residerende Capellan. Østen for Kirken ligge 2. smaa Høie, Grønhoi, som altid er grøn, og Ab-Høi, som altid er tør og har været et hedenst Alter. Nordvest fra Kirken ligger Ting-Høi, hvor i forrige Tider skal være holdet Ting. I Heden er en Høi kaldet Kirke-Bakken, hvor Prestens Gaard skal have ligget og hvor Kirken først skulde været bygt. Der er og en anden stor Høi, hvorpaa har været et hedenst Alter, kaldet Linder-Høi, derom fortælles endeel Fabler om Spøgerie, som skal have hindret Rejsende paa Landveien. Imellem Fiellerad og Hals vides den Høi, hvorpaa den navnkundige store Runesteen eller Balder-Steen har staaet, som nu ligger

7. Gudum Sogn (f). Gudum Bye. Gudumlund Hoved-
gaard. Kieldgaarde 3. Gaarde.

Flefkum-
Herred

8. Lille

ligger omfalden ved 3. Alne derfra, hvorpaa efter WORMII Førtolkning Mon. Dan. pag. 318. læses denne Skrift: Baldur ríski stin denfi eufter Snigur hin guder fadur Kununk sin thiagn gudan auk Tufu mudur sino their liga bidi unt thim haug, 3: Balder reiste denne Steen efter Snigur hin gode Fader Koning sin, den brave Mand, og Tusa sin Moder, de ligge begge under deene Høi. Paa Fiellerad Mark findes endnu et hedensk Alter og Grav-Sted. Ved Hals er en hedensk Grav-Høi, som nu kaldes Skaat-Høi af de mange der opgravede Skaare af Urner. Ved Torup sees Spor af en Kirke, som der har staaet. Lundbye er omgivet med store og høie Bakker, af hvilke man paa den høieste kan tælle 34. Kirker. I en dyb Dal tet ved Glamsted er paa en liden Bakke et hedensk Alter, og ikke langt derfra en stor Høi, som kaldes Brudehøi, hvorm endel Fabeler fortælles.

- (f) Navnet skrives i gamle Documenter Guchum, Guchin og Guding. Kirken ligger paa en høi Bakke, og har et høit Taarn, begge Deele sat i meget god og jirlig Stand af Gudumlunds Eiere de Buchwalder. Paa Taarnet staaer Friderich von Buchwalds og Frue Anna Rosenlunds Navne med Aarstal 1735. samt Peter Matthias von Buchwalds og Frue Ide Illiabe von Bassewitzes Navne og Aarstal 1751. Paa de to øverste Stole staae Jens Kaas til Gudumlund og Frue Margrete Lange deres Navne og Baabener med Aarstal 1579. En Alterbog med støbt Sølv beslagen, er given 1706. af Obrist Lieutenant Wulf von Buchwald og Frue Anna von der Wisch med deres Baabener paa. Over det af Major Buchwald bestøttede smukke Pulpitur staaer Buchwalds og Bassewitzes Baabener. I Kirken er en aaben Begravelse, som tilhører Gudumlund, derudi staaer bemeldte Major Peter Matthias von Buchwald, som døde 1753. 36. Aar. I Kirkegaardens Muren har været en Runesten, hvis Inscription i WORMII Mon. Dan. pag. 316. saa læses: Asten let resa sten dena for suner fini ug

Vagins

Flekkum-
Serted.

8. Lille Vorde Sogn (g), Annez til Gudum. Lille Vorde Bye.
9. Klarup Sogn (h), Annez til Romdrup. Klarup Bye. Klarupgaard Hovedgaard.
10. Romdrup Sogn (i). Romdrup Bye.
11. Stor Vorde Sogn (k). Stor Vorde Bye.
12. Seglflod Sogn (l), Annez til Stor Vorde. Seglflod Bye. Seglflod Mølle.

13. Muv

Vegins fadur sins. I Skoven fandtes for nogle Aar siden i en Høi endeel røde glasserede Steen-Krukker med Afke, samt nogle lange krusede Glas. Sydost fra Kirken ligger en stor Gravhøi, kaldet Konges Høi, og paa Marken imellem begge Sognene ligge nogle store Steene med en stor bred Steen oven paa, som har været et hedensk Offersted.

- (g) Kirkens Altertavle er beskrevet 1591. af Ove Lunge til Døden, hvis saavel som hans Frues Anna Maltredotter Sehesteds Navne og Baabener staae derpaa.
- (h) Kirken er taarnet, og tilhører Hr. Lassen paa Bjørnsholm.
- (i) Kirken er kuldet, og tilhører næstforbemelte Eier.
- (k) Kirken har et smukt Taarn, og er i god Stand, men ellers intet merkværdigt. Stor-Vorde er deraf bleven navnkundig, at en Bonde der i Byen ved Navn Esbern Jenssøn 1534. greb og fangede Rigets Fiende Skipper Clemens, og til Belønning for denne Heltedatgjerning blev af Kong CHRISTIAN III. forløst med en Gaard der i Byen paa hans og hans Børns Livstid qvit og fri for alle Afgifter, hvilket af Kong FRIDERIK II. Anno 1570. blev stadfæstet. HVIKELD pag. 1432. kalder denne Bonde Jesper Riimand. Stor-Vorde har fordim haft sit eget Birk, hvilket i nyere Tider, ligesom andre smaa Birker, er underlagt Herredstinget.
- (l) Kirken har et skikkeligt Taarn og er vel vedligeholdet. I Atergulvet er en aaben Begravelse, hvori Peter Klein, som boede paa Høsiemark i Muv Sogn, tillige med sin Hustru er nedsat. Seglflod skal have sit Navn deraf, at man fordim med store Koge har kunnet segle der ind til.

13. Møv Sogn (m). Møv Bye. Egense Bye. Egense Kloster Hovedgaard. Høstemark Gaarde. Dokkedal Bye. Strid-Mølle. Stebel Bye. Knarmov en Gaard. Færgehøusene. Skellet et Huus.

Flekkum
Herred.

14 Nøvling Sogn (n), Annex til Gunderup. Nøvling Bye.

H 2

Lunder-

(m) Møu skrives i gamle Documenter Mø, Moo, og Moe. I Kirken er en Liggsteen over Sognepresten Anders Jacobsen Paulin, som døde 1649. 41. Aar. I denne Kirke er og Thøger Lassen, som eiede Høstemark, begravet. I Sognet løbe tre store Bække, Stebel, hvoraf Byen Stebel har Navn, Flandsbæk, og Stridbæk, hvorved Strid-Mølle gaar, og mange smaa. Udi Egense Mark staae tvende saa kaldte Viider, til Kiendtegn for de Seglende, som maae efter hvert Skibs Drægtighed betale noget vist til deres Vedligeholdelse. Ved Dokkedal ere nogle Bierge, som af de Seglende kan sees ved 2. Mile ude i Eoen. Oven paa et af samme er en Dam, hvori tilforn skal have været mange Fiske. Der har og været en Kilde med hypperligt Vand, som ved Skidesløshed er bleven tilstoppet. Møv Sogn har forudum haft sin egen fri Birke-Met, givet 1450. af Kong CHRISTIAN I. Man vider endnu, hvor Tinget under aaben Himmel er holdet, og der løber en Wei, som endnu kaldes Tingveien, dette Birk er i senere Tider med de andre smaa Birke afskaffet, og lagt under Herredet iaget. 1521. har Kong CHRISTIAN II. været i Møv og selv udviist Mærkestiel inmellem Mariager Klosters og Viborg Capitelts Eiendome der i Sognet. At der forudum ved Moe og Uhus har været betydeligt Sildefiskerie, det viser nogle Kong CHRISTIAN III. og Kong FRIDRIK II. Breve af 1551. 1562. til Indbyggerne i disse Sogne, hvorved de affærdige deres Saltere der til Fiskeleierne for at salte nogle Køster Silde til deres Behov og for deres Regning, og derfor befale dem at tilstæde Salterne to frie Dage om Ugen og sælge dem for Penge al den Silde som falder i bemelte to Dage.

(n) Kirken har Taarn og et lidet Sacrifstie. Paa Kalk og Duff staaer Christian Gyldenlöves Navn og Waaben. I Nøvling er 1698. af Ustessor Magnus Willom-

Flekkam.
Herred.

Lundergaard. Guttentorp. Søderup Bye. Giistrup Bye.
Besse Bye.

15. Vor Frue Sogn i Aalborg. Dertil hører uden for Byen:
Teglgaaarden. Engeland et Markhuus. Egholm en Øe i Lim-
fjorden (o).

Herre-
Gaarde.

Til Aalborghuus Amt henhøre efterfølgende Herregaarde og
andre store Gaarde.

Albek.

Albek, i Suldrup Sogn Hornumherred, er en gammel Gaard,
og skrives i gamle Documenter Alæbæk. Den var en af de Gaarde
i Himmerfysfel, som 1534. i Skipper Clemens Feide blev afbrændt.
Borgegaardens saavel som Ladegaardens Bygning er af Muur og Vin-
dingsværk. I Graverne omkring Borgegaarden er god Karpe-Grund.
Paa Gaardens Mark er en indkastet Plads, hvor der sees Rudera af
et Capel og en Kirkegaard. Paa Marken ere trende Steder, kaldet
Dobvelstrup, Hoingelhat, og Riisgaard, som før har været tre Bon-
dergaard, men afbrudte og lagte under Hovedgaarden. Imellem Al-
beks og Suldrups Eiendome staaer, paa et Stykke Jord kaldet Rom-
mers-Dam, en Skiel-Steen med 5. Fingre paa. Albek hører nu med
til Stamhuset Restrup, og Godset forterer under Restrups Birke-Ting.
Af forrige Tidens Eiere vides alene disse: Folmarus Jacobi de Alæbæk
1406. Malte Lauridsøn Wiffert til Albek Bæbner 1529. og Frue
Anne

Willomsen stiftet en Skole. Et ved Kirken er et hedensk Alter, og lidet
derfra en hedensk Begravelse. Ved Søderup findes og et hedensk Alter,
og ligesaa ved Lundergaard.

- (o) Den Egholm hører egentlig under Kierherred i Vendsfysfel, og bliver siden
med de andre Vendsfysfels Øer beskrevet.

Anne Skeel. Deres Søn Christen Maltesøn Wiffert og Frue Karen Skeel. Albek.
 Iver Krabbe til Albek og Frue Dorthe Juul 1637. I vore Tider er den
 kommen i General Greve Leverzaus Eie, og er af ham indlemmet under
 Stamhuset Restrup, hvilket nu er Enke-Grevinden af Leverzau tilhø-
 rende. Paa Gaarden holdes Stald-Stude. Hovedgaardens Taxt
 17. Tønder 5. Skiepper 3. Fierdingkar. Det contribuerende Bønder-
 gods er indberegnet under Torstedlunds Gods.

Biørnsholm, i Biørnsholm Sogn Sletherred, er et gammelt
 og berømt Sted med et nyt Navn. Gaarden heed tilforn Vitskøl-
 Kloster, og var før Reformationen et af de anseeligste Munke-Klostere
 i Landet, kaldet paa Latin Vitæ Schola, stiftet Anno 1158. af Kong
 VALDEMAR I. paa hans Arvegods Withscuele, efter et Løfte, han
 gjorde, da Gud frelste ham af det Roskildske Blodbad, som var sigtet
 paa hans Liv saavel som paa Kong KNUD V. hvilken derudi omkom.
 Klosteret blev indviet Jomfrue Mariæ til Ære, og de første Munke, som
 bleve tagne af Esrom Kloster, foruden nogle faa som kom fra Barn-
 hem i Sverige, vare Bernhardiner eller af Cistercienser Orden. I
 den Henseende regnedes Vitskøl Kloster iblant Esroms 5. Døtre, men
 blev selv kort efter Moder til Om-Kloster. Dette Kloster erholdt af
 Kongerne store Privilegier, og blev saavel af Stifteren som andre berig-
 get med mangfoldigt Jordegods, saa at det blev et af de mægtigste i Lan-
 det. Anno 1253. havde Vitskøl Kloster et Besøg af Kong CHRI-
 STOFFER I. og da fik af hannem vigtige Friheder. 1287. blev Klo-
 steret ved en ulykkelig Jdsvaade lagt i Aske. 1320. har Kong CHRI-
 STOFFER II. selv sat Markskiel imellem Vitskøl-Klosters, Nørre-Klo-
 sters og Viborg Capitels Eiendome. Foruden Abbeden, som var

Biørnsholm, før
 Vitskøl-
 Kloster.

Herre-
gaard.

dette Klosters øverste Forstander, findes her og at have været Prior og Subprior. Den første Abbed, Henrich, en Frankmand, havde været S. Bernhards Discipel og oplært i Clairvaux. Han skal have været iblant de første Munke, som Erkebisp Eskil forskrev herind til Esrom, men blev nogle Aar efter Abbed i det udi Sverige nye stiftede Barnhems Kloster. Der blev han misnøiet, og vilde med nogle af Brødrene drage til Frankrige og Rom at klage sin Nød. Men underveis blev han i Danmark ved bemelte Erkebiskops Recommendation af Kong VALDEMAR I. antagen at forestaae det Kloster, som han stod i Begreb med at anlegge i Jylland. Denne Post beklædede han til Kongens største Fornøielse, og saa vel, at han efter sin Død er af nogle bleven holden for Helgen, og staaer paa deres Liste under 11. Februarii. Den anden Abbed, Wilhelm en Nordmand, var paa Ballet 1171. til at blive Biskop i Ribe, da Abbed Stephan af Herrisvad Kloster blev det. Anno 1397 og 1401. var Frater Nicolaus Abbas Vitæscholæ. Alle de øvrige Abbeder opregnes i Danske Magazin Tom. I. hvor og en omstændig Underretning gives om Bittøl Kloster pag. 133. 177. 199. seqv. Den berømteste af de sidste Abbeder har været Henrich Christiernsøn, af den adelige Familie Tornekranck, som blev Abbed i Bittøl ved 1493. og lod til Esterkommunernes Nytte udskrive og samle i en Bog alle Klosters Documenter, men blev siden Abbed i Esrom, og endelig forflyttet til samme Bærdighed i Sorø Kloster, hvor han var Abbed i 31. Aar, og for sin store Forstand og Indsigt blev af Kong HANS optagen i Danmarks Riges Raad. 1538. har Kong CHRISTIAN III. lagt Bittøl Kloster, med flere af Cistercienser Klosterne, under Abbed Henrichs i Sorø Opsigt og Lydelse. Kort tilforn 1536. da Refor-

mationen

mationen gif for sig, fik Abbed Oluf Nielsøn i Bittføl af Kong CHRISTIAN III. Brev, at det paa Herredagen var besluttet, at hvilke af Brødrene ikke vilde blive i Klosteret, dem kunde det være frit uden Forhindring at udgaae, og de som vilde blive derinde, skulde være Abbeden hørige, leve under christelig Skikkelse, og prædike det hellige Evangelium uden menneskelig Digt. Samme Abbed Oluf folgte 1536. endeel af Klosterets Gods til Biskop Jörgen Friis, hvilket Kiøb Kongen stadfæstede. Den sidste Abbed, Hr. Anders Andersøn, som før var Abbed i Evis-Kloster, blev 1537. af Kong CHRISTIAN III. forlænet med Bittføl-Kloster, at være derudi Abbed og Forstander. 1558. var endnu Abbed Anders og Convent i Bittføl ved Magt, og har bortfæstet til Anne Andersdotter, Fogedgaarden i Hals Bye, som Kongen i dette Aar stadfæstede. Denne Abbed giftede sig, og har Kong CHRISTIAN III. i sidst meldte Aar forundt hans Hustrue Karine Christiernsdotter, om hun hans Død overlever, at beholde i Livstid en af Klosterets Gaarde udi Lindholm i Kierherred. Abbed Anders forestod Klosteret ved 26. Aar og betiente Stedet som Luthersk Sogneprest indtil 1563. da han, formodentlig for sin Alderdom, indlod sig med Henrich Gyldenstjerne til Aagaard, og afstod til ham Klosteret, hvormed Kong FRIDERIK II. i samme Aar forlænedes Gyldenstjerne. Abbed Anders døde 1572. og er begravet i Sundbye Kirke ved Aalborg. I Bittføl Kloster havde fra gamle Tider været en Latinsk Skole til unge Personers Underviisning, samme blev ved Magt efter Reformationen og indtil Klosteret blev afhændet fra Kronen. 1563. befriede Kongen Henrich Gyldenstjerne fra den Besværing med bemelte Skole at holde og tilsee, som Abbederne hidindtil havde gjort, men derimod befalede Superintens

Herre-
gaarde.

Herregaarde.

perintendenten i Viborg Mester Kield Jul at have Opsigt over Skolen i Bittskol-Kloster, og giøre en Contract med Lænsmanden, hvad han aarlig skal give til Skolens og Pøblingernes Underholding. Anno 1573. gif Bittskol-Kloster fra Kronen, da Kong FRIDERIK II. ved Magestifte afftod det med underlagte Bøndergods til Rigets Raad Biörn Andersson til Steenalt, imod Binstrup Gaard og Gods i Sieland. Henrich Gyldenstjerne, som var den sidste, eller rettere den eneste, Kongelige verdslige Lænsmand i Bittskol-Kloster, blev i samme Aar af Kongen forlænet med Hals-Birk og mere Gods, som før havde ligget til Klosteret, og ei var gaaet i Riøbet med. Fra den Tid blev Bittskol Kloster en anseelig Herregaard og kaldet efter sin nye Eier Biørnsholm. I sin Velmagt skal dette Kloster haft en prægtig Bygning, og Kirken været en af de skønneste i Norden, opbyggt efter S. Petri, eller, som andre sige, efter Mariæ Rotundæ Kirke i Rom, med store Piller af hugne Steene, og siges at være arbeidet derpaa i 100. Aar. Denne Kirke var endnu i Brug nogen Stund hen i forige Seculo, indtil de Keiserlige 1627. eller maaskee de Svenske berøvede den sit kostbare Kobber-Tag, hvorefter den aldeles forfaldt og blev øde. Kirken, som nu staaer og er det fjerde Huus paa Borgegaarden, lod Niels Jul Axelson, Herre til Biørnsholm, ved Aar 1668. opbygge, som forhen ved Slettherred er antegnet. Borgegaarden har Mads Lasson ladet smuk opbygge af Grundmuur 2. Etager høi, med hvælvede Kieldere, og et høit Taarn paa den ene Side. Foruden Koffen-Have, er der en fuldkommen Lyst- og Frugt-Have. Ladegaarden er Bindingsværk af Muur og Teg. Gaarden ligger tet ved Limfjorden, hvoraf kan havees ferst Fisk hver Dag. Foruden et important Aale-Fiskerie, ere de meste Fisk her salder,
Helt,

Helt, Aborre, Gedder, Horfer og Skaller. Uden for Gaarden ligger
 toende Vandmøller, Synder- og Nor-Mølle, den ene indrettet til Stampemølle. Under Biørnsholm hører en liden Sædegaard, liggende strax derved, Lundgaard kaldet af omliggende Lund, hvoraf saavel som af den liden Skov paa Livse kan have fornøden Tildebrand. Paa Gaardens og Godssets Grund ere ligge-Steder for 6. à 8. Siffer-Baade fra Agger-Land, som fiske med Pulsbaader, hvoraf svares aarlig Afgift til Eierne. Ligeledes svares og visse Boestade-Penge af det paa Hovedgaardens Grund aarlig holdende store Marked, kaldet Kloster-Marked, eller Biørnholms Marked. Forpagtningen af Gaarden, saavel som Landgilden af Godset er anseelig. Her holdes Stald-Dren til Besætning. Eierne: Biörn Andersön til Steenalt D. N. N. som døde 1590. og Fruer Sidfel Ulstand og Karen Friis. Hans Søn Trud Biörn og Frue Ermegaard Gyldenstiærne. Hun fødte et Barn efter Faderens Død, som døde strax, hvorom var stor Trette, men hun vand Sagen 1592. ved 12. Mænds Eed, beholdt Gaard og Gods, og fik siden Giord Kaas til Torupgaard. Axel Nielsön Juul til Gunderupgaard og Frue Riborg Arnfeld. Dæres Søn Niels Axelsön Juul og Frue Barbara Juul. Holger Bille og Frue Anna Juul. Anders Kierulf, som blev adlet 1724. Hans Søn Cancellieraad Sören Kierulf som døde 1730. og Frue Johanne Marie Benzon. Cancellieraad Peder Thøgersen Lasson. Hans Søn Mads Lasson som døde 1756. og Frue Birgitte Rosenkrands. Dæres Søn Peder Lasson nu værende Eier. Hovedgaardens Tact 52. Tønder 3. Skiepper 3. Fierdingkar. Bøndergods 465. Tønder 2. Skiepper 2. Fierdingkar. Møllestyld 12. Tønder 6. Skiepper 1. Album. Tiender 103. Tønder 4. Skiepper.

Herregaarde.

D. Atlas Tom. V.

3

Bude:

Buderup-
holm.

Buderupholm, i Buderup Sogn Hornumherred, har i det mindste fra Reformationens Tiden været en Herregaard, og en Tid lang beboet af de Lykkers Familie. Saavel Borgegaarden af tre Fløie, som Ladegaarden, er 1731. af Muur og Bindingsværk nye opbyggt af Thøger Benzon, som har completeret Gaarden med det manglende Hartkorn, og siden anlagt derved et Sæbeshyderie og Olie-Mølle med Kongelig Privilegio, men samme skal for en Tid være nedlagt ved en Contract med Aalborgs Sæbe-Fabrik. Hr. Jacob eller Jochum Lykke, som er begravet i Aarhuus, og begge Fruer, Helvig Hög og Maren Bille. Hans Søn Iver Lykke og Fru Olive Krabbe 1552. Deres Søn Christopher Lykke 1586. og Fruer Anna Rosenkrands og Edel Mogensdotter. Hans Søn Iver Lykke og Fru Anne Kaas. Fru Anne Hög til Buderupholm Axel Rosenkrandses Efterleverste nævnes 1634. Ritmester Risler. Hans Svigersøn Ritmester Michael Suhr. Thøger Benzon. Pieter de Lange van Bergen, en Hollænder, som her af Kongen blev nobiliteteret. Nu Cancelleraad Niels Biörn. Paa Gaarden holdes Stude og Køer til Besætning. Hovedgaards Tact 18. Tønder 1. Skieppe 1. Fierdingkar 2. Album. Skovstyld 1 Skieppe 1. Album. Møllestyld 2. Skiepper 2. Album. Bøndergods 240. Tønder 2 Skiepper 3. Fierdingkar 1½ Album. Skovstyld 15. Tønder 1. Skieppe 2. Album. Møllestyld 1. Tønde 2. Fierdingkar. Konge-Tiender 58. Tønder 6. Skiepper 3. Fierdingkar 1½ Album. Kirke-Tiender 12. Tønder 3. Skiepper 1. Fierdingkar 2½ Album.

Dals-
gaard.

Dalgaard, i Bive Sogn Hindstedherred, er en meget gammel Herregaard, som i det mindste i 200. Aar har tilhørt den Seefeldske Familie. Borgegaarden bestaaer af 4. Huse, een Etage høie, Muur

Muur og Bindingsværk. Ladegaarden bestaaer af 3. Huse, opbyggt 1691. af Friderich Eiler Gedde, efterat den forhen var afbrændt. Eierne: Laurentius Nicleffon de Dalsgarth 1353. Dn. Nicolaus Johannis de Dalsgardh. Jens Thomesøn af Dalsgaard 1458. Tyge Jenssøn Seefeld af Dalsgaard 1486. 1503. Jens Tygesøn Seefeld til Dalsgaard 1511. 1530. og Frue Inger Biörn, i deres Tid 1534. blev Gaarden af Skipper Clemens Partie røvet og brændt. Deres Søn Tyge Seefeld og Frue Bodild Splid. Hans Broder Søn Jacob Seefeld D. N. N. Død 1599. og Fruer Sophia Rosenkrands og Sophia Bilde. Hans Søn Envold Seefeld og Frue Hilleborg Daa. Deres Søn Peder Seefeld og Frue Margrete Rosenkrands. Deres Dotter Kirsten Seefeld fik Friderich Eiler Gedde og tilførde ham Gaarden, han døde 1705. og hun 1701. Deres Søn Capitain Ove Gedde som døde 1716. og Frue Anne Hög død 1731. Hans Syster Frue Dorthe Gedde som havde haft Capitain Niels Hög. Ved hendes Død 1743. blev Major Tyge Hög og Frue Ide Sophie Gedde ved Testament Eier af Dalsgaard indtil 1759. Han købte dertil endeel Strøegods og Bive Sogns Konge Tiende. Nu værende Eier er Niels Möller, som nu 1768. har faaet Kongelig Tilladelse ved Auction at separere Gaard og Gods. Om ovenmeldte Peder Seefelds Søn Christen Seefeld og for en kort Tid har eiet Dalsgaard, veed man ei til visse, men hans og hans Frues Lene Rosenkrandses Navne og Baabener med Aarstal 1706. staaer paa Bive Kirkes Klokke. Gaarden ligger plaisant med Skov hos, og nær ved Fiorden, hvori saavel som i ferffe Søer paa Godset falder Fiskerie. Til Gaarden er frie Udfibnings Rettighed i Mariager: Fiord ved 4. Ladepladser, hvorfor Eieren af vedkommende nyder Betaling, ved den ene Lade:Plads

Herregaarde.

Herre-
gaard.

Zadsund er en Skibsbroe, hvortil Skibene kan ligge at lade og losse. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Hovedgaards Tact 33. Tønder 1. Skieppe 1. Fierdingkar 1. Album. Skovskylt 11. Tønder 1. Skieppe 3. Fierdingkar 2. Album. Bøndergods 211. Tønder 4. Skiepper 1. Fierdingkar 2½ Album. Skovskylt 6. Tønder 2. Fierdingkar 2. Album. Møllekylt 12. Edr. 1. Skieppe 3. Fierdingkar. Konge-Tiende 6. Tønder 5. Skiepper 3. Fierdingk. ¾ Alb.

Dragsgaard.

Dragsgaard, i Bælum Sogn-Hellumherred, er en uprivilegeret men stor Aulsgaard, som har hørt til Borggaard, og haft samme Eiere en Tid lang, men nu derfra separeret og tilhører Consistorial-Raad Jellstrup. Gaarden kaldtes i gamle Dage alene Drag. 1422. nævnes en Adelsmand Niels Oveløn af Drag. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Hovedgaards Tact 27. Edr. 7. Skpr. 1. Sk. 2. Alb.

Egens
Kloster.

Egens Kloster, i Mow Sogn Helleumherred, er en ucomplet Sædegaard. Denne Gaard er uskyldig kommen til Klosters Navn og aldrig været det, men fordi den i gamle Tider, med det meste Gods i Mow Sogn, har hørt til Mariager Kloster og været en Aulsgaard og Hovedgaard for det Bøndergods som bemeldte Kloster havde der i Egnen, er den af Almuen bleven kaldet Klosteret, og siden har beholdt dette Navn. Bygningen er ordinair og som paa en Prestegaard. Gaarden er foreenet med Høstemark en stor Aulsgaard der i Sognet, og har tilforn tilhørt Justitsraad Lassen, nu Peder Thøgersen Lassen. I den Tid Mariager Kloster eiede Egens Gaard, har den haft adskillige Friheder; thi man finder nævnet Kong CHRISTIAN I. Brev af 1453. at Mariager Kloster maae nyde Birke-Ret, saa og Told, Forstrand, Fiskerie ved Egens, og andet, som den kan rente,
und

undtagen Brag og Stranding. Anno 1505. gif Dom imellem Viborg Capitel og Mariager Kloster om No Skove, Eigens og Fielling Skove som skulde rebes. Ved 1521. har Kong CHRISTIAN II. selv uddiist Skiel imellem Doffedals og Eggens Eiendome, see Danske Magazin Tom. VI. pag. 75. 121. 135. Gaardens Hartkorn er 6. Eder 2. Sk.

Herregaarde.

Sindstrup, i Dal Sogn Fleskumherred, er en stor ucomplet Gaard, som har før tilhørt Hospitals Forstander Juulson i Aalborg. Ved Begyndelsen af forrige Seculo 1601. nageskiftede Kong CHRISTIAN IV. sig Sindstrup Gaard til med mere Strøegods i Jylland af Iver Friis til Orbek for andet Jordegods udi Kalloe Læn. Dens Hartkorn er 9. Tønder 5. Skiepper 2 Fierdingkar

Fiadstrup.

Gudumlund, i Gudum Sogn Fleskumherred, er en meget gammel og god Herregaard, bekiendt i Kong VALDEMARS og Droning MARGRETES Tider, da den kaldes snart alene Guthum efter Sognet som den ligger udi, snart Guthumlund af den liden Ege og Bøge Skov eller Lund, som ligger omkring Gaarden, og er af 3. Fierdingveis Omkreds. Ladegaarden er nye og i god Stand bygt af Muur og Bindingsverk, men Borgegaarden er af gammelt Bindingsverk 3. Huse af een Etage. Paa en Banke østen for Møllen er i forrige Tider opbygt et lidet grundmuret Taarn, af hvem eller i hvad Anledning, vides ei, men det bliver af Gaardens Eiene vedligeholdt. I Skoven har været mange Høie, hvoraf Capitain Buchwald lod nogle bortføre til at fylde et Kier op med, i een af disse fandtes en stor Mængde Østers Skaller, i en anden nogle røde glasserede Steenfrukter fulde med Afse, og i den tredie endeel Glas, mere end et Dwartert høie, oven til krusede og brede, ned ad snevrere, ligesom sribede og

Gudumlund.

Herregaarde.

grønagtige, hvoraf tvende endnu ere at see paa Gudumlund. Ved Gaarden ligger en skion Vandmølle med to Dværne, som drives af en Aae, hvortil gaaer en Søe og adskillige Bække. Derved er et got Aalefiskerie, og lidet fra Gaarden paa nogle sammensløbende Aaer, Søer og Moradser ere desuden tvende skionne Aalegaarde. Ved Gaarden er et Teglsbrænderie. Der kan staldes 108. Øren, og fødes 150. Stude og Køer, 40. Heste og 100. Saar. Engebonden har Capitain Buchwald ved Hielp af endeel Svenske Fanger meget ladet forbedre; Naar det har været gode Aar, er der bleven avlet 15. til 1800. Læs Høe. Hvad Eierne angaaer, da har Johannes Rynning, en Adelsmand, 1345. solgt og skødet Gudumlund til Hr. Ludvig Albretsons Børn Peder Ludvigsen og Jomfru Margrete. Niels Slet eller Nicolaus Johannis Slet, Bæbner, har skrevet sig til Guthumlund 1373. 1386. Hans Søn Johannes Niclesön de Guthum Bæbner 1393. Siden er Gaarden kjøbt af Laurids Glob, hvis Enke Frue Ide Lydersdotter siden fik Hr. Lyder Kabel. Hun med denne hendes Mands og Benners Samtykke 1425. gav og skødede Gudumlund med Mølle, Møllendam, og tvende Aalegaarde, til Biskops-Bordet i Viborg, for Siælmesseer der i Domkirken at holde for hendes Familie. Ved Reformationen 1536. hiemsaldt den med det øvrige Biskopelige Gods til Kongen og Kronen. Kong CHRISTIAN III. forlænedes Gaarden paa Livstid til Frue Anne Friis, sem formodentlig var Biskop Jörgen Friis Søster. Anno 1567. forlænedes Kong FRIDERIK II. Jens Kaas til Borggaard med Gudumlund, som Frue Anna Friis tilforn havde haft i Forlæning. Og 1573. skødede og afhændede Kongen aldeles til bemelte Jens Kaas Kronens Gaard Gudumlund, med Gods, Mølle, Skove, Eneærker, Fiskerie, og
anden

anden Herlighed. Jens Kaas døde 1579. Jörgen Kaas til Gudomlund og Frue Margareta Catharina von Buchwald. Siden kom Gaarden til de Buchwalder fra Holsten, i hvis Familie den en Tid lang har været, nemlig: Oberstlieutnant Wulf von Buchwald og Frue Anna von der Wisch. Deres Søn Capitain Friderich Buchwald og Frue Anne Rosenlund. Deres Søn Peder Matthias von Buchwald, som døde 1753. Nu hans Enke-Frue Ide Ilfabe von Basewitz. Hovedgaardens Tart 39. Tønder 1. Fierdingkar. Skovstyld 3. Skiepper 2. Album. Møllestyld 5. Tønder 2. Skiepper 2. Fierdingkar. Bøndergods 635. Tønder 1. Skieppe 1. Album. Skovstyld 2. Tønder 2. Skiepper 3. Album. Tiender 54. Tønder 2. Skiepper 1. Fierdingk. 1. Alb.

Herre-
gaard.

Gundestedgaard, i Gundested Sogn Sletherred, er en stor Hovsgaard, hørende til Krastrup Hovedgaard, og har haft de samme Eiere som Krastrup. Paa Gaarden staldes Stude. Bygningen er af Muur og Bindingsværk. Hovedgaardens Tart 22. Tønder 3. Fierdingkar 1. Album. Bøndergods 231. Tønder 2. Skiepper. Møllestyld 3. Tønder 3. Skiepper 2. Fierdingkar 2. Album. Tiender 38. Tønder 3. Skiepper.

Gundested-
gaard.

Halkier, i Eidrup Sogn Aarsherred, er en af de Herregaarde, som HvITFELD opregner at have tilhørt Biskop-Stolen i Viborg, og som ved Reformationen hiemsaldt til Kongen og Kronen. Man finder derfor en og anden af de gamle Viborgske Biskoper at have dateret deres Breve paa Halkier i den Tid de sig der have opholdt. Bygningen, som nu staaer, er Muur og Bindingsværk, indvendig smukke Bærelser og Malning. Hvad Eierne angaaer, da fik Niels Axellön Rosenkrands til Stensballe 1543. af Kong CHRISTIAN. III. Pantebrev

Halkier.

Herre-
gaard.

brev paa Halkiergaard, med tvende Byer Borup og Skørbek, som er Ugedagsmænd til Halkier, en Gaard i Endrup, med Høngaard, og frit Fiskerie, med Halkier-Mølle, Keps-Mølle og Røg-Mølle. Siden blev Gaard og Gods hannem afhændet til Eiendom, hans Frue var Maren Lunge. Niels Rosenkrands til Halkier levede endnu 1577. Efter dens- nem deres Søn Axel Rosenkrands til Halkier, og Fruer, Ellen Juul og Anne Hög. Siden Jörgen Due, som kom herind fra Vistland, døde 1611. og Frue Lene Juul død 1629. Deres Søn Mandrup Due til Halkier og Krastrup som døde 1648. og Frue Anne Skeel. Deres Søn Jörgen Due Doctor i Padua døde 1653. ugift. Hans Broder Jörgen Skeel Due og Fruer Else Krabbe og Birgitte Retz. Hans anden Broder Cancellie- raad Berndt Due og Frue Elisabeth Krabbe. Deres Søn Major Albret Christopher Due til Halkier, Ulbek og Torstedlund 1710. Cancellieraad Sören Kierulf og Frue Johanne Marie Benzon. Nu Krigs-Assessor An- ders Jörgensen Egeberg. Paa Gaarden holdes deels Stude, deels Hollænderie-Køer. Hovedgaard's Tønder 30. Skiepper 7. Fierding- far 3. Album. Møllestyld 3. Tønder 5. Skiepper 1. Fierding- far 2. Album. Møllestyld 3. Tønder 5. Skiepper 3. Fierdingfar 1. Album. Tiender 52. Tønder.

Har-
slev-
gaard.

Har-slevgaard, i Als Sogn Hindstedherred, var før en stor, men ucomplet, Aalsgaard, indtil Capitain Andreas Arenstorf til Bis- borg og Havnøe lod den indrette til Bøndergaard. Hovedgaard's Tønder 24. Tønder 2. Skiepper 1. Fierdingfar. Møllestyld 5. Tøn- der 2. Skiepper 2. Fierdingfar.

Hav-
broe-
gaard.

Havbroegaard, i Havbroe Sogn Marsherred, er en gammel, men uprivilegeret, Sædegaard, smukt opbyggt. Af de gamle Eiere vides:

vides: Lille Munk til Hawgbro 1401. Söfren Munk til Hasbroe 1454. Hans Søn Peder Munk i Hawbro Bæbner 1471. Hans Søn Söfren Munk til Hasbroe 1502. Jnhere Eder: Justikraad Henrich Grotum 1756. Peder Bering. Peder Pänderup. Hovedgaardts Tæxt 11. Tønder 5. Skiepper 3. Fierdingkar. Bøndergods 44. Tønder 6. Skiepper. Tiender 15. Tønder 3. Skiepper 1. Fierdingkar 2½ Album.

Herre-
gaard.

Havnøe, i Bisborg Sogn Hindstedherred, ligger paa en Odde i Mariager Fiord, og har en beqvem Lade-Plads, og en smuk Udsigt til Fiorden og forbiseglende Skibe. Paa Borgegaarden er et Huus af Grundmuur, bygt 1654. af Frue Hilleborg Daa, men Resten saavel som Ladegaarden er Muur og Bindingsværk. Eierne: Nogle af de Lykker, af hvilke Erik Lykke til Havnøe 1579. Hans Enke-Frue solgte Gaarden til Envold Seefeld af Bisborg og Frue Hilleborg Daa. Deres Søn Peder Seefeld til Dalsgaard solgte Havnøe 1665. til Justikraad Peder Lassen. Han igien 1666. afstod Gaarden til Over-Secreterer Erik Krag til Braminge. Han solgte den 1676. til D. Peder Benzon. Hans Søn Cancelleraad Niels Benzon til Havnøe. Hvis Enke, som var en Svanewedel, fik siden Etatsraad og Landsdomer Nicolai Sehested. Han solgte Gaarden til Justikraad Severin Benzon og Frue Anne Kierulf, som 1724. meget forbedrede Gaarden. Siden Etatsraad Arenstorf. Hans Søn Capitain Andreas Arenstorf. Nu eies og beboes Havnøe af Oberstinde Arenstorf. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Hovedgaardts Tæxt 50. Tønder 6. Skiepper 2. Album. Bøndergods 266. Tønder 5. Skiepper 3. Fierdingkar 1½ Album. Skovskylb 12. Tønder 2. Skiepper 2. Sk. Møllestyd 5. Edr. 2. Skpr. 2. Sk. Tiender 23. Edr. 4. Skpr.

Havnøe.

D, Atlas Tom. V.

R.

Søster

Høstemark.

Høstemark, i Mow Sogn Flekkumherred, er en stor, men ufrie, Sædegaard, som tilforn har været fire Bøndergaarde, og kaldet Høgsted eller Høstet af de mange omliggende Høie. Før Reformationen har Høgsted-Mark tilhørt Dom-Capitelet i Viborg, og finder man, at Kong CHRISTIAN II. 1521. personlig har udviist Markeskifet imellem Capitelets og Mariager Klosters Gods i Mow Sogn, nemlig Mow Mark, Egens og Høgsted Mark, Danske Magazin Tom. VI. pag. 135. Gaarden er bygt 1698. af Peter Klein Amtsforvalter i Aalborg. Dens følgende Eiere har været: Berndt Falenkamp Landfoged paa Læssøe. Eskil Wraae, som drufnede i Storvorde Aae. Thøger Lassen. Peder Thøgersen Lassen. Ved Gaarden er et Teglblænderie, og til Besætning holdes Røer. Hovedgaardens Taxt 14. Edr. 5. Skpr. 3. Sk. 1. Alb. Skorstyld 1. Edr. 2. Skpr. 2. Sk. 2. Alb. Møllestyld 3. Edr. 5. Skpr. 3. Sk. Bøndergods 129. Edr. 2. Skpr. 1. Sk. 2. Album.

**Klarup-
gaard.**

Klarupgaard, i Klarup Sogn Flekkumherred, skal i gamle Dage have været tre Bøndergaarde, men om den før har hedet Herredstefgaard, er uvist. Bygningen er af Muur og Bindingsværk. Anno 1534. blev Klarupgaard afbrændt af Skipper Clemen, da Bagge Gris ikke var hjemme. Denne stak hannem derfor i Aalborg med en Daggert, dog uden Skade, men blev af en Skomager, som var af Clemens Tilhængere slagen i Hovedet med en Teglsteen og fandtes død i Hasseris Kir. Om Bagge Gris har eiet Gaarden, er uvist, kanstsee han rettere har været forlænet dermed af Kongen, thi den findes kort efter at have tilhørt Kronen, nemlig 1540. i hvilket Aar Erik Hög ved Magestifte fik af Kongen og Kronen Klarupgaard, som da sklydede fire

fire Pund Byg, med flere Gaarde og Bole i Klarup Bye i Flekkumherred. Hans Søn Jørgen Hög og Frue Anna Strygge eiede Gaarden 1558. og endnu 1586. Deres Søn var formodentlig Erik Hög som skrev sig til Klarupgaard 1602. Man finder ellers nævnet Hans Strygge til Klarupgaard, Otto Stampe til Klarupgaard, og hans Søn Mogens Stampe til Klarupgaard, men i hvilke Aar de har besiddet Gaarden, vides ikke. De sidste Eiere have været; Madame von Ginchel 1709. Generalmajor Henrich Rosenauer død 1729. 80. Aar. Hans eneste Datter havde Oberst von Deden. Han solgte Gaarden til Cancelleraad Ulrich Hauch, som døde 1741. Capitain Jørgen Hauch. Nu Kamerraad og Amtsforvalter Christen Christensen i Aalborg. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Hovedgaardes Tact 26. Edr. 2. Sk. 2. Alb. Bøndergods 346. Edr. 7. Skpr. 3. Sk. 2½ Alb. Tiender 103. Edr.

Herregaarde.

Kongstedlund, i Synder-Kongsew Sogn Høllumherred, er en gammel Herregaard, som i ældre Documenter skrives Kongeslew Lund, og først skal være bygt og beboet af en dansk hedenst Konge, som ligger begravet i en med store Steene betegnet Høi der i Sognet, af hvilken ogsaa begge Sognene Synder- og Nørre-Kongsew have Navn. Af Eierne vides: Niels Brun til Kongeslevlund 1546. Niels Juul Axelson; som 1600. blev ihjelslagen i Aalborg af Albret Skeel, og Frue Anna Strygge. Deres Søn Axel Juul til Kongstedlund 1637. Iver Krabbe til Kongstedlund og Albek, og Frue Dorothea Juul. Hun fik siden Erik Hög til Bjørnholm. Deres Søn Iver Hög til Kongstedlund blev af Kong CHRISTIAN V. ophøiet i Friherre-Standen og hans Guds Bjørnholm gjort til et Baronie med Navn Høgholm. Oberst

Kongstedlund.

Herre-
gaarde.

Hartvig Otto von Deden. Oberst Claus Jörgen von Deden. Cancellieraad Severin Brönsdorf til Randrup. Hans Dotter gift med Major Hans Georg v. Deden nu værende Eier. Paa Gaarden holdes Stude og Køer. Hovedgaardes Tact 36. Edr. 2. Skpr. 2. Sk. 1. Alb. Skovskyl 6. Skpr. 1. Sk. 2. Alb. Bøndergods til Kongstedlund og Randrup 430. Edr. 1. Skp. 2. Sk. Skovskyl 7. Edr. 3. Skpr. 1. Sk. 1. Alb.

Krastrup.

Krastrup, i Farstrup Sogn Sletherred, skrives i ældre Documenter Kragstorp og Kragstrup, og holdes for at være bygt af nogen i den adelige Familie Krag, og deraf have Naavn. Bygningen, som nu staaer, er ordinair af Muur og Bindingsværk. Før Reformationen har denne Gaard tilhørt Bittskol Kloster, men Klosteret folgte Krastrup Gaard og 2. Boel i Kolbye og en Mølle til den sidste Catholske Biskop i Viborg Hr. Jörgen Friis, hvilken siden reiste Proces mod Abbed Anders i Bittskol for noget som skulde mangle i det kjøbte, og paastod at Baar samt Odersdal Byggested og Enge skulde høre med til Kolby, hvorom Biskopen havde ladet svære Markeskiet, men ved en Kongl. Dom affagt i Odense 1540. blev dette Markeskiet kiendt ulovligt og magteløst og Hr. Jörgen Friis at lade sig nøie med hvad som i Skiedet var nævnet. I Kongl. Breve af 1542. nævnes han os effelike Hr. Jörgen Friis til Kragstrup, fordum Biskop til Viborg Stift. De følgende Eiere har været: Hans Broder Hr. Christen Friis til Krastrup og Frue Elke Rosenkrands. De havde ingen Børn, hvorfor Gaarden kom til den yngre Broders Iver Friises Søn Jörgen Friis Danmarks Riges Raad 1581. 1596. Hans Søn Niels Friis 1621. og Frue Susanna Krabbe. Manderup Due til Halkier og Krastrup og Frue Anna Skeel. Deres Søn Berndt Due og Frue Lisbet Krabbe. Deres Søn Oberste Manderup Due til Krastrup og Gundsdested,

dested, som blev i Slaget ved Helsingborg 1710. Hans Enke-Fru Charlotta Amalia Giöe fik siden Geheimeraad og Greve Hr. Christian Rantzov til Brahesborg, Etatsraad Gerdt de Lichtenberg 1756. Nu Justitiraad Marcusen, som og eier Vaar. Til Gaarden er endeel Fiske-Stader i Limfiorden, en ferst Søe, og en god Vand-Mølle. Der holdes Stald-Stude til Besætning. Zovedgaards Tact 38. Edr. 6. Skpr. 2. Sk. 1. Alb. Møllestyld 2. Edr. 1. Skpr. 1. Sk. Bøndergods 246. Edr. 3. Skpr. 1. Sk. 2½ Alb. Tiender 140. Edr. 2. Skpr. 1. Sk.

Herregaarde.

Rye eller Ryegaard, i Alstrup Sogn Slesherred, er en liden, men gammel, Herregaard, som meget længe og vel i 300. Aars Tid tilhørte den adelige Familie Tornekrannds, og skrives undertiden Rysø. Af disse veed man at opregne: Michael Nicleson de Kyyæ 1401. Niels Michelsen af Rye. Hans Søn Michael Nicleson de Köy armiger 1442. Hans Søn Christen Michelsen til Rye og Fru Tale Rosfeld. Deres Søn Niels Christensen Tornekrannds til Rye og Frue Benedicta Munk. Deres Søn Erik Nielsön til Rye 1530. Hans Broder Michel Nielsön til Rye 1548. og Frue Kirsten Lykke. Deres Søn Niels Michelön Tornekrannds til Rye 1513. og Frue Anne Dyre. Deres Søn Michel Nielsön Tornekrannds til Rye og Frue Ide Biörn, han blev 100. Aar gammel, døde 1652. og var den sidste Mand af Slægten, med hvilken Baabenet blev nedlagt. Af hannem købte Cancellier Hr. Christian Friis Gaarden. De sidste Eiere have været: Assessor Glerups Enkefrue til Sebbes-Kloster 1755. Nu Cancellieraad Wederking. Bygningen er Muur og Bindingsværk. Dertil er godt Fiske i Bredningen, og svares aarlig til Eieren noget vist af endeel Fiskesteder i Ribes Fiord, saavelsom af Begger og Hadsman Broer. Paa Gaarden

Rye.

Herre-
gaard.

holdes Stude til Besætning. Hovedgaardes Taxt 26. Edr. 1. Skp. 2. Sk. 2. Alb. Skovstyld 1. Skp. 1. Alb. Bøndergods 240. Edr. 2. Skpr. 3. Sk. Møllestyld 7. Edr. 1. Skp. 1. Sk. 2. Alb. Tiender 29. Edr.

Linden-
borg, for-
dum Næs.

Lindenberg, i Blenstrup Sogn Høllumherred, er nu et Baronie, men tilforn en stor og bekiendt gammel Herregaard, hvis ældste Navn var Næsholm og siden Næs, og som i Kong VALDEMARS og Droning MARGRETES Tider tilhørte den længe siden uddøde adelige Familie Kirt. Anno 1367. finder man nævnet Nicolaus Kirt de Næsholm, hvis Frue var Margareta Hr. Niels Eyesøns Søster. Deres Søn Jacob eller Jeppe Kirt til Næs, efter de Tiders Andagt, bortgav 1404. til Viborg Biskopdom sin Hovedgaard Næs med tilliggende Gods i Næs Sogn i Høllumherred, og derforuden en Gaard i Dooldorp, alt sit øde Jord i Hørsnes i Blingstorp Sogn, Ørenvad Mølle, og en øde Gaard derhos i Fræger Sogn, alt for en ugentlig Siælemesse for hans og hans Frues Elle Pedersdotters og deres Forældres Siæle at holde for Guds Legems Alter i Viborg Domkirke, dog har Jeppe Kirt, formodentlig i sin Livstid, selv besiddet Gaarden, thi længe derefter 1408. 1411. har han skrevet sig til Næs og Næsholm. Ved Reformationen 1536. hjemfaldt Gaarden med alt det geistlige Gods til Kongen og Kronen. Kort tilforn 1534. havde Skipper Clemm røvet og brændt Næs med flere Herregaarde i Himmersyssel. Kong CHRISTIAN III. forlæned Iver Friis med Kronens Gaard Næs, og derefter 1543. pantsatte den til ham for 1500. Tschimsdaler. Gaarden hørte Kronen til indtil 1561. da Holger Tønnesen Wiffert mageskiftede sig den til af Kong FRIDERIK II. for endel Strøegods i Sieland

Sieland og Skaane. Efter hans Død fik hans Broder Corfitz Wiffert Næs tillige med hans forlovede Brud Anna Gyldenstjerne, han døde 1592. og hun 1595. Deres eneste Dotter Christence Wiffert til Næs var først gift med Henrich Bille til Mogenstrup, siden med Statholderen Hr. Breide Rantzov. Af de følgende Eiere vides: Hr. Jörgen Urne til Alløv D. N. N. og Maris som døde paa Næs 1642. og Frue Margrete Marfvin, Jörgen Seefeld til Næs D. N. N. og Landsdomer i Sieland, som var bekiendt af sit store Bibliotek, død 1662. Hans Zoega Professor i Kiøbenhavn var 1671. Eier af Næs. Claus Oluffen Daa, som forandrede Gaardens Navn og kaldede den Daasborg, ihjelskudt 1678. Hans Enke-Frue Sophia Amalia Lindenov, som var en Dotter af Rigets Raad Hr. Hans Lindenov og Frøken Elisabera Augusta CHRISTIANI IV. Dotter af Frue Kirsten Munk, blev af Kong CHRISTIAN V. gjort til Friherrinde, og Gaard og Gods 1681. 31. Januar. oprettet til et Baronie med Navn Lindenberg. Efter hendes Død 1688. ffientede Kongen Friherfskabet Lindenberg til Hans Høie Excellence Feltmarskalk-Lieutenant, Ober-Kammerherre og General-Post-Directeur Greve Christian Gyldenlöve. Efter hannem hans Enke-Frue hendes Høie Naade Frue Dorothea Krag. Deres Søn Greve Christian Daneskiold til Samsø. Hans Søn Geheimeraad og General-Post-Directeur Greve Friderich Christian Daneskiold til Samsø med Kongelig Bevilling afhændede Baroniet 1752. til Geheimeraad Hr. Adam Gotlob Moltke Greve til Bregentved, og han atter 1764. til nu værende Besidder Geheimeraad og Skatmester Baron Henrich Carl von Schimmelman. Af Borgegaardens Bygning er det syndre Huus af Grundmuur, to Etager høit, med hvælvede Kiøldere under og tvende runde

Herregaarde.

Herregaarde.

runde Taarne, bygt 1583. af Corfitz Wiffert og Frue Anne Gyldenstjerne. Det østre Huus er og af Grundmuur, imellem dette og det syndre Huus er en muret Port, hvorover er indsat en Steen med Jörgen Urnes og Margrete Marfvins Navne og Vaabener. Det nordre Huus er af Muur og Bindingsværk, en Etage høit, med hvælvede Kieldere under. Paa Borgegaarden er af nu værende Eier gjort en anseelig Hoved-Reparation. Ladegaarden ligger ved 120. Favne synden for Borgegaarden, og bestaaer af 5. Bygninger Muur og Bindingsværk. Norden for Borgegaarden gaaer Lindenborg Aae fra vester i øster, over hvilken tilforn holdtes Færge til Overførsel for Reifarende, men 1753. lod Greve Moltke opføre en Broe derover af 20. Alnes Længde, og derhos et Broe- og Kroe-Huus bygge af Muur og Bindingsværk. Han har og i Aarene 1760. og 1761. gjort Begyndelse med at lade den til Baroniet Lindenborg hørende store Vildmose udfixere og indrette til frugtbar Ager og Eng, hvorom tales i Fortalen til Tom. VI. af Oeconomiske Magazin, hvilket nyttige Arbeid af nu værende Eier videre er fortsat, og er sammesteds allerede anlagt en privilegeret Sædegaard, som kaldes Vildmosesgaard, ansat for 30. Edr. Hartkorn, hvorpaa Baronien lader opføre en anseelig grundmuret Bygning. Han har derforuden ladet gjøre adskillige andre nyttige Indretninger og Forbedringer ved Gaardens Enge og Marker. Under Baroniet henhøre disse 14. Kirker: Gierding, Bjenstrup, Mow, Brøndum, Siem, Torup, Synder-Konglev, Nørre-Konglev, Nibe, Boplev, Ellishøi, Svensstrup, Sunderup, og Nøwling, alle af Baronien satte i meget god Stand. Til Gaarden er et got Teglbænderie. Her holdes til største Deelen Hollænderie og ellers Stald-Stude. Under Baroniet ligger den liden Sædegaard

Sædegaard Tulsted, hvorpaa holdes Stude. Hovedgaard's Taxt Herre-
63. Edr. 5. Skpr. 3. Sk. Bøndergods 352. Edr. 4. Skpr. 3. Sk. gaarde.
1. Alb. Skovskuld 5. Edr. 3. Sk. 2. Alb. Møllestuld 21. Edr.
2. Skiepper. Konge-Tiender 66. Bønder 5. Skpr. 2. Sk. 1½ Alb.
Kirke-Tiender 204. Edr. 7. Skpr. 2. Sk. 2½ Alb.

Lundbæk, i Bislev Sogn Hornumherred, har sit Navn af Lundbet.
den paa østre Side tet omkring Haven løbende Bæk, og de fire omlig-
gende smaa Skove og Lunde. Gaarden ligger ved Limfiorden, en Sier-
dingvejs sydvest fra Ribe, og formedelst sin Situation kaldes af Arndt
Berndsen pag. 150. den skønne og lystige Lundbæk. Paa Lundbæks
Mark sydvest fra Gaarden er et Sted kaldet Korsriis, hvor endnu
sees Rundera af en Gaard, som der har staaet af samme Navn, hvilken
blev afbrudt den Tid Lundbæk bygdes af Christoffer Michelsen Torne-
krands og Frue Dorthe Juul, omtrent 1568. hvilket Aarstal tillige med
begges Fæderne og Moderne Baabener endnu sees i et Stykke Ege-
træe over Ladedøren. Borgegaarden bestaaer af 3. Huse, opbyggt af
Canceller Ove Juul og Frue Kirstine Urne, hvis Navne og Baabener
med Aarstal 1651. staae udhugne i en Steen over Indgangen til det
store grundmurede Huus. Borgegaarden er omgiben med Graver, og
for den syndre Ende er en Broe over Graven til Ladegaarden. Ved
Gaarden ere tre Haver, den største med 8. Afsæt og Dpgange. Til
Gaarden er fornøden Skov og Fiskerie. Den har 47. matriculerede
Fiske-Stader i Limfiorden og endeel Boels-Jorde og Huus-Grunde i
Ribe. Eierne: Christoffer Michelsen Tornekrands, som døde 1582.
og Frue Dorthe Juul. Christen Michelsen til Lundbæk 1590. Frue Dor-
the Juuls Broder-Søn Vice-Canceller Hr. Ove Juul. Hans Søn
D. Atlas Tom. V. 8 Oberste

Herre-
gaard.

Oberste Christian Juul, som fik General-Lieutenant Rüses Dotter Jeanne Marie Ruse og med hende Baroniet Ruffenstein, han blev af Kong CHRISTIAN V. ophøiet i Friherre-Standen, og blev siden i en Bataille i Island 1693. Deres Søn Baron Ove Henrich Juul Ruse og Frue Ide Amalia Grevinde af Rantzov. Deres Søn Otte Henrich Juul Baron af Ruffenstein gift med Frue Sophia Amalia Bille som nu værende Eiere. Paa Gaarden kan staldes 100. Øyen, og fødes en god Deel andre Creature. Begge Godserne, Lundbek og tilhørende Pandum, har deres egen Birke-Ret, hvis Birketing holdes om Onsdagen. Hovedgaard's Taxt 34. Edr. 1. Alb. Bøndergods til begge Gaardene 562. Edr. 2. Sk. 2. Alb. Skovskuld 3. Edr. 5. Skpr. 3. Sk. Mølle-skuld 18. Edr. 7. Skpr. 3. Sk. 2. Alb. Tiender 94. Edr. 2. Skpr. 1. Sk. 1 $\frac{1}{2}$ Alb.

Mølgaard.

Mølgaard, i Haabroe Sogn Aarsherred, er en liden dog frie Gædegaard, men af meget ringe Bygning. Af Eierne vides: Lars Munk 1592. Sören Munk 1647. Chr. D. Stoltius 1712. Assessor Bendt Jespersen 1714. Anders Kierulf til Sødal. Hans Sønnedotter tilførde Conferengraad Hiehmstjerne Gaarden. Han folgte den 1749. til Generalmajor Wulf Caspar von Lütichau til Verkenfeld, hvis Enkes Frue endnu besidder den. Hovedgaard's Taxt 10. Edr. 6. Skpr. 1. Sk. Bøndergods 232. Edr. 1. Skp. 3. Sk. 2. Alb. Mølleskuld 6. Edr. 3. Sk. 2. Alb. Tiender 47. Edr. 4. Skpr.

Nørlund.

Nørlund, i Ravnskilde Sogn Aarsherred, er en gammel og anseelig Herregaard. Borgegaarden bestaaer af 3. Længder, to Etager høie, jirede med 3. Taarne, og med hvælvede Kældere under, alt af Grundmuur, hvortil Grundvolden er af hugne Kampesteene. Efter Sigende, skal der før have været 3. Etager og Tag af Kobber, men det øverste Stokværk nedrevet og Kobberet bortført af de Polffe Hielses Troppe

Tropper, som under General Czarneki i forige Seculo var herinde. Denne Bygning er af Ludvig Munk først anlagt 1581. men bleven færdig 1597. efter en Inscription's Endelse, som i en Steen over Porten ind til Gaarden staaer udhuggen. Borgegaarden, som med stor Beføstning er bygget paa Bøge-Væle midt i en dyb Morads, er omringet med Graver, hvorover er en Broe og ved Enden deraf en grundmuret Port ziret med store Steen-Viller og andet smukt Steenhugger-
 Arbeid, hvorudi staaer Ludvig Munks og Frue Ellen Marqvins Baabener. Disses Navne og Baabener ere ogsaa over Kammerne og paa adskillige Steder i Værelserne at see. Neden for Broen er Staldgaarden, som kaldes den lille Ladegaard, bygt af Muur og Bindingsværk. Men den store og rette Ladegaard, ogsaa af Ludvig Munk opført, ligger et Par Bøffestud vesten fra Borgegaarden, bestaaende af fire indlukte Længder, bygte af Grundmuur og Kampesteene, og haver neppe lige i Landet. I den forbiyndende Aae har før været et Mølleværk, som er ødelagt, men Møllehuset, bygt af Kampesteene, staaer endnu og bruges til anden Fornødenhed. Omkring Graverne er anlagt en smuk Frugt- og Køkken-Have. Paa Gaarden har været en indviet Kirke eller Capel, med adskillige smukke Ornamentter fra de Catholske Tider. Iblant Gaardens Prydelser har været regnet Bygherrens Ludvig Munks og hans Frues den bekiendte Frue Ellen Marqvins Skilderier. Paa denne Gaard og af disse Forældre er Frue Kirsten Munk 1598. fød, som siden blev Kong CHRISTIAN IV. Gemahl og Grevinde til Slesvig Holsten. Af Malerier saaes her et stort Bildsvin, med nogle Hunde om, og derhos denne Inscription: Anno 1599. den 8. Decembr. fangede Konning CHRISTIAN den IV, en stor Vildbasse i Horboelund

Herre-
 gaarde.

Herregaarde.

i Silkeborg Lehn, og woeg samme Vildbasse X. Centener, og hug samme Svin nogle af Kongl. Maists. Recketer ihjel og nogle fordervede. Udi Skipper Clemens Opløb 1534. blev Nørlund med andre Herregaarde i Jylland brændt. Den gang eiedes Gaarden af Hr. Peder Lykke, som var Lænsmand paa Halsborghuus, og som maatte opgive Slottet for bemelte Skipper Clemen. De følgende Eiere: Ludvig Munk til Nørlund som døde 1603. og Frue Ellen Marfvin. Gude Galde som døde 1626. og Frue Helvig Marfvin, bemelte Frue Ellens Syster, død 1648. Deres Dotter Anne Galde tilførde Werner Parsberg Gaarden, hun døde 1680. og han 1686. Deres Søn Gude Parsberg, som døde 1692. Hans Enke Frue Karen Krag giftede sig 1703. med Admiral Knud Reetz, han døde 1734. og hun 1737. 76. Aar. Efter hendes Død blev Nørlund kjøbt af Cancellieraad Riis Følder i Christiania, som drøfnede paa en Reise imellem Jylland og Norge 1739. Og 1740 blev Gaarden kjøbt paa Auction af Madame Mörch, i Aarhus, som igjen 1745. solgde den til sin Søn Jørgen Mörch, han døde 1758. og hans Enke Margrete Grotum Berg eier nu og beboer Gaarden. Der holdes Stude og Køer til Besætning. Under Hovedgaardens Tært ligger Nørvads-Mølle, Lundhuset, og tre smaa Steder, Damborg, Skaldborg og Trøds, hvis Beboere har Opsigt med Skoven. Hovedgaardens Tært 33. Edr. 4. Skpr. 1. Sk. 1. Alb. Skovskylld 5. Edr. 7. Skpr. 2. Alb. Møllestykld 3. Edr. 1. Skp. 2. Sk. Bøndergods 325. Tønder 5. Skiepper 2. Sk. 2½ Alb. Skovstykld 1. Skp. 2. Sk. Møllestykld 2. Edr. 5. Skpr. 1. Sk. Tiender 73. Tønder 5. Skiepper 2. Fierdingkar 2½ Alb.

Ørndrup.

Ørndrup, i Hornum Sogn Nærshered, er en liden næmplet dog Tiendefrie Sædegaard. Bygningen Muur og Bindingsværk.

Uf

Alf Eierne vides: Niels Hofman. Hak Kampman. Hans Stif: Søn Jens Berregaard i Aalborg som døde 1757. Birkedomer Jens Kiær. Nu Søe-Capitain Andreas Fornsgaard. Hovedgaard's Tact 10. Tønder 5. Skpr. Bøndergods 34. Tønder 7. Skiepper 2. Alb. Tiender 18. Tønder.

Herregaarde.

Ovegaard, i Ove Sogn Hindstedherred, er en gammel og frie Ovegaard. dog ucompleteret Sædegaard. For Reformationen har den hørt Mariager Kloster til, thi man finder, at samme Kloster 1479. fik Laughævd paa Ovegaard og Ovegaard's Fang, som til Klosteret var indvordet. At den siden er kommen til Viborg Biskopdom, er klart deraf, at Biskop Jörgen Friis i Aaret 1536. forlænedes sin Broder Hr. Christen Friis Ridder med en Stiftets Sædegaard i Hindstedherred, kaldet Ovegaard, udi hans, hans Frues og et deres Barns Livstid, med endeel mere Gods Ove og Alnes-Møller, og Frøerlund's Saltkiedel. 1542. fik Hr. Christen Friis Kongelig Stadsfæstelse paa samme Fortæring, som ved Reformationen var bleven Kronen tilhørende. Anno 1564. fik Hr. Jörgen Lykke til Ovegaard Kong FRIDERIK II. Skisdebrev paa Ovegaard og Gods, hans Frue var Beate Brahe. Deres Søn Henrich Lykke til Ovegaard eiede og Ovegaard, hans Frue Karen Banner. Deres Søn Frands Lykke den Rige og Frue Lisbeth Brok. Siden Mogens Rosenkrands til Blumminge og Frue Sophia Bilde. Deres Dotter Lene Rosenkrands fik Christen Seefeld til Stenalt og tilførde ham Ovegaard. De følgende Eiere: Niels Fuglkang og Hustru Else Christensdotter, som købte Gaarden af Frue Lene Rosenkrands, og samlede sig Midler ved Brændehandel. Deres Sviger-Søn Cancellie-Assessor Lars Christensen og Frue Anna Fuglkang. Deres Sviger-

Herregaarde.

Søn nu værende Eier Kamerraad Friderich Munk og Frue Karen Lassen. Bygningen er maadelig og Bindingsværk baade paa Borges og Ladegaard. Borgegaardens Huse føies sammen med en Grundmuur, hvorpaa i Midten sees en udhuggen Steen med denne Skrift: De Lykkers Slegt, den riige Frands, var forud Gaardens Herre, nu kiender den Mogns Rosenkrands ret Eyermand at være, han denne store sterke Muur lod her paa Steden bygge, at han og hans for Tyveluur her kunde være trygge, 1669. den 12. Junii. Tilførn har været stor Overflodighed af Skov til denne Gaard, men nu maadelig, derimod er her nu mere Sædeland. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Hovedgaard's Tact 25. Edr. 1. Skp. 1. Sk. 2. Alb. Møllestyld 7. Edr. 3. Skpr. 2. Sk. Bøndergods 114. Edr. 7. Skpr. Skovstyld 10. Edr. 7. Skpr. Tiender 34. Edr. 1. Skp. 1½ Alb.

Pandum.

Pandum, i Borslev Sogn Hornumherred, er en af de Gaarde, som forudm hørde til Viborg Biskopdom, og i ældere Tider til Bittskøl Kloster, men ved Reformationen 1536. hjemfaldt til Kongen og Kronen. Anno 1551. har Jörgen Prip haft Gaarden i Forlæning. Naar den er afhændet fra Kronen, vides ikke, men 1597. er Tyge Kruse af Kong CHRISTIAN IV. bleven forlænt med Pandumgaard, som han havde til sin Dødsdag 1610. og for ham havde Christopher Michelsen Tornekran's den i Forlæning. 1615. har Iver Juul til Willestrup faaet Gaarden i Forlæning. Siden er den med alle kommen til de Juler, som eiede Lundbek, og stedse bleven derved, forterende under samme Hovedgaard's Biske-Net. Bygningen er ordinair Bindingsværk. Paa denne Gaard boer Forpagteren, som holder Stude til Besætning. Hovedgaard's Tact 30. Tønder 5. Skiepper. 1. Fierdingfar.

dingkar. Bøndergodset er forhen indberegnet under Lundbecks contri-
buerende Hartkorn.

Herre-
gaard.

Randrup, i Skibsted Sogn Høllumherred, er en temmelig gammel Herregaard, men af ordinaire Bindingsværks Bygning. 1499. nævnes Velbyrdig Sven Jep Andersen af Randrup, som 1504. lod giøre Markeskied om Bælum Mark. 1529. har Jens Tygesøn Seefeld, som eiede Dalsgaard, og skrevet sig til Randrup. Hans Søn Envold Seefeld til Bisborg og Randrup og Frue Agata Powisch. Deres Søn Jacob Seefeld til Bisborg D. R. R. gav 1573. sin sidste Frue Sophia Bilde Randrup til Morgengave. Deres Søn Envold Seefeld og Frue Hilleborg Daa. Deres Søn Jacob Seefeld til Randrup De sidste Eiere have været: Oberst Hartvig Otte von Deden til Borggaard, som døde 1704. 80. Aar, og Frue Anna Dorothea von Wirberg som døde 1727. Deres Søn Oberst Claus Jörgen von Deden og Fruer - - - Rosenauer og Christiana Baronesse af Jaul. Cancellieraad Severin Brönsdorf til Randrup og Kongstedlund, som blev adlet 1723. Hans Dotter fik sidstbemelte Oberste Dedens Broder-Søn Major Hans Georg von Deden, som nu eier begge Gaardene og boer paa Randrup. Besætningen er deels Stude og deels Køer. Lovedgaards Tact 26. Edr. 7. Ekpr. 1. Alb. Bøndergodset er forhen indbefattet under Kongstedlunds contribuerende Hartkorn.

Kefs eller Kefsnæs, i Nørre Kongsted Sogn Høllumherred, Kefsnæs er en gammel Ladegaard, som i nogle hundrede Aar tilhørte den Seefeldske Familie. Bygningen saavel paa Borge som Ladegaarden er Muur og Bindingsværk, den sidste bygt af Wiffert Seefeld, men den første 1747 af Hans Fædder. Eierne: Jens Mortensøn til Kefsnæs Bæbner levede 1479. og Frue Birgiette Banner. Deres Søn Niels Jensen Seefeld,

Herre-
gaard.

Seefeld, som i et Document af 1517. nævnes Nicolaus Johannis de Reffs armiger, og Frue Anne Wiffert. Deres Søn Laurids Nielsen Seefeld som levede 1546. døde 1602. og Frue Anne Munk. Deres Søn Christoffer Lauridlen Seefeld som døde 1612. og Frue Else Bendorup. Deres Søn Wiffert Seefeld skrev sig til Refs 1639. og Frue Birgitte Urne. Hans Broder Jörgen Seefeld D. N. N. og Landsdomer i Sieland, som og eiede Næs. Hans anden Broder Envold Seefeld til Biffertsholm og Frue Anne Urne. Siden Assessor de Hemmer. Hans Søn Christopher de Hemmer. Etakraad Friderich von Arenstorf. Han solgte Gaarden til Hans Fædder, hvis Enke Mette Cathrine Baj endnu besidder den. Der holdes Stude til Besætning. Hovedgaards Taxt 55. Edr. 2. Skpr. 1. Alb. Skovstyld 1. Skp. 1. Alb. Møllestyld 1. Tønde 4. Skiepper 3. Fk. Bøndergods 300. Tønder 3. Skiepper 1. Fk. Skovstyld 1. Skp. 1. Fk. 1. Alb. Tiender 30. Edr. 5. Skpr. 2. Fk. 2½ Alb.

Restrup.

Restrup, i Synderholm Sogn Hornumherred, er en gammel og anseelig Herregaard, som fordum i meget lang Tid var de Gyldenstierne tilhørende, og skrives undertiden Restrup. Denne Gaard, tillige med Forstedlund og Albek, er af Greve Friderich Christian Leverson oprettet til et Stamhuus, og har sit eget Virke-Ting, som holdes om Eisdagen i Nærestrup. Eierne: Knud Nielsen Gyldenstierne. Hans Søn Hr. Henrich Knudsen D. N. N. 1456. og Frue Anna Munk. Deres Søn Hr. Knud Henrichsen og Frue Hilleborg Skinkel. Deres Søn Hr. Henrich Knudsen Gyldenstierne og Frue Karen Bilde. Deres Søn Gabriel Gyldenstierne til Restrup som døde 1555. og Frue Kirsten Friis. Hans Broder-Søn Hannibal Gyldenstierne som døde 1608. og Frue

Frue Helvig Kaas som døde 1630. Godske Lindenov til Lindesvold og Frue Karen Gyldenstjerne. Deres Søn Admiral Christopher Lindenov til Nesstrup, som døde 1648. og Frue Dorthe Friis død 1652. Deres Søn Commerceraad Christian Lindenov som døde 1684. 69. Aar, og Frue Mette Reertz. Geheimeraad og General Hr. Hans Friderich von Leverzau til Orholm, som døde 1699. Hans Søn Geheimeraad og General Hr. Friderich Christian Greve af Leverzau død 1756. hvis sidste Frue og Enke Sophia Hedevig fød Grevinde af Rantzov har Stamhuset i Besiddelse. Paa Gaarden holdes Stald-Stude til Besætning. Dertil er og got Fiskerie i Limfjorden. Hovedgaardens Tart 105. Edr. 1. Skp. 3. Sk. Møllestyld 1. Ed. 4. Skpr. 3. Sk. Bøndergods 763. Edr. 4. Skpr. 1. Sk. 1½ Alb. Møllestyld 11. Edr. 5. Skpr. 2. Sk. Tiender 154. Edr.

Herregaarde.

Sebber-Kloster, i Sebber Sogn Sletherred, er en ordnair Herregaard, som og undertiden bliver kaldet Sebbergaard, men var før Reformationen et bekiendt Kloster. Navnet findes i gamle Dage skrevet Sybørhu og Syuburg, det er Søborg, men i senere Tider Syberg, Sybber, Sibber, Syuer, ja og Sigeberg Kloster. Det var baade et Nonnes og et Munke-Kloster, og regieredes af en Prior og en Priorinde. Men naar stiftet, og af hvad Orden, vides ei. Temmelig gammelt er det, thi i Testament af 1268. giver en Enkes Frue Clastro Sybørhu to Mark Venninge, og i samme Testament tillegges Fratribus in Syuburg ogsaa to Mark Venge. 1403. var Hans Juel Prior og 1415. Michel Prior i Sibber-Kloster. 1463. findes Jesper Pederlsen at have været Prior og Anne Torben Oxes Dotter Priorinde sammesteds. 1513. nævnes Niels Kaas i Sibber-Kloster. Dette

Sebber-Kloster.

Herre-
gaardt.

Kloster hørde under Biskopdomet i Viborg, og Biskop Jörgen Friis havde at sige derover 1520. i hvilket Aar han stod i Handel med Kong CHRISTIAN II. om Bor Frue Kloster i Aalborg at bekomme, hvorfra han da vilde flyttet Jomfruerne til Sebber-Kloster, men dette vilde de ingensunde. 1528. fik Mester Niels Friis Cantor i Viborg Kong FRIDERIK I. Stadfæstelse paa Sebber-Kloster, som Biskop Jörgen Friis hannem havde forlænet. 1529. opkom Trette imellem Biskop Jörgen Friis og M. Niels Friis, da Biskopen paastod, at Mester Niels skulde have Forlæningen forbrudt, fordi han havde forbugget Skovene og ikke holdet Klosteret, Kirken, og de Huse, Fruerne udi ere, vedlige, ei heller givet Jomfruerne deres Provent, for dette blev Mester Niels Friis af den Kongelige anordnede Commission fra dømt Klosteret. Efterat Klosterne i Reformationen 1536. vare blevne seculariserede, har Kong CHRISTIAN III. 1537. forlænet Hr. Christen Friis Ridder med Sebber-Kloster og dets Tilgælse, dog saa, at han skulde forskaffe Munkene deres tilbørlig Underholding til Mad, Drikke, og Klæder. 1540. har Axel Giøe haft Sebber-Kloster i Forlæning. 1547. fik Hr. Christen Friis af Kongen Pantebrev paa Sebber-Kloster for 1000. Jochimsdaler. 1555. blev Hr. Christen Friis atter forlænet med Sebber-Kloster og noget Gods i Vendsyssel. I dette Forlænings-Brev tales intet om Nonner eller Munke, saa de allerede tilforn maae enten være uddøde eller have forladt Klosteret. 1561. forlænedes Kong FRIDERIK II. sin Frue Moders Hofmesterinde Frue Anne Glob Jörgen Urnes Efterleverfke med Sebber-Kloster, som Hr. Christen Friis tilforn havde. 1562. fik Jörgen Nagel Klosteret i Forlæning. 1569. blev Albret Friis til Harritskier Befalingsmand paa Sebber-

Sebber-Kloster. 1573. undte og forlænte Kong FRIDERIK II. Niels Michelsen Tornekbrands til Ryøe en Eng kaldet Fruer-Eng, som hans Forældre skulde have givet de Jomfruer, som vare udi Sebber-Kloster. Anno 1581. den 10. April mageskiftede Kong FRIDERIK II. fra Kronen til Oluf Brokenhuus Sebber-Kloster og tilliggende Gods, og igien befom hans Hovedgaard Hovedstrup i Odder-Sogn i Hadshered. Og blev da Gaarden i den Brokenhuuske Familie indtil Souverainiteten. 1582. forlænedes Kong FRIDERIK II. Jörgen Friis til Kragstrup endeel Gods i adskillige Sogne i Himmershyssel, som før havde ligget til Sebber-Kloster. Eierne: bemeldte Oluf Brokenhuus og Frue Ermegard Urne. Deres Søn Johan Brokenhuus og Frue Gedske Tideman. Deres Søn Rentemester Otte Brokenhuus som døde 1594. og Frue Karen Wensterman død 1588. Hans Broder Oluf Brokenhuus som døde 1608. og Frue Else Steen død 1616. Deres Søn Johan Brokenhuus som døde 1620. og Frue Kirsten Rosenkrands. Hans Farbroder-Søn Jörgen Brokenhuus, som døde 1634. og Frue Margrete von der Lühe. Deres Søn Johan Brokenhuus og Frue Anna Rantzou. Deres Søn Peder Brokenhuus til Sebergaard, som levede 1650. Han blev ruineret ved at giøre Guld. Hans Farbroder Oberst Frands Brokenhuus som døde 1660. og Frue Christence Lykke. De sidste Eierne: Jörgen Jensen Glerup, som døde 1727. 74. Aar, og Else Hans Dotter. Deres Søn Kamer-Assessor Bagge Glerup død 1750. Hans Enke-Frue Henrica Margreta Holst nu værende Eier og Beboer. Sogneskirken, som før har været Kloster-Kirke, er endnu der paa Gaarden. Til Gaarden er anseelig Sildefiskerie i Limfjorden. Gaardens Besætning er Stude. Hovedgaards Taxt 24. Lønder 4. Skiep-

Herregaarde

Herregaarde.

per 2. Album. Møllestyld 1. Tønde 2. Skiepper 2. Fierdingkar 2. Album. Bøndergods 266. Tønder 3. Skiepper 2. Fierdingkar 2½ Album. Møllestyld 4. Edr. 2. Skiepper. Tiender 23 Tønder.

Sohn-gaards-holm.

Sohngaardsholm, i Nørre-Anders Sogn Flestumherred strax østen for Alborg, er en nye Herregaard, før kaldet Silsted Ladegaard, som Johan Sohn 1688. fik Kongelig Frihed at indrette til Herregaard, saalænge den har 200. Edr. Hartkorn inden to Mile, og kaldede den efter sit Navn. Den har fordum været en Ladegaard til Alborghuus Slot. Eierne: Bemelte Johan Sohn, som døde 1690. Commmerceraad Hans Benzon til Julinge, Vester-Ladegaard og Kellersrup. Hans Søn Thøger Benzon til Buderupholm. Hans Broder Conferensraad Johannes Benzon og Frue Friderica Sophia With, som nu eie og beboe Gaarden. Der holdes Stald-Stude til Besætning. Hovedgaards Tart 63. Tønder 6. Skiepper 1. Fierdingkar 2. Album. Bøndergods 346. Tønder 7. Skiepper 3. Fierdingkar 2½ Album. Tiender 100. Tønder.

Teglgaard, og Egholm Slot.

Teglgaard, i Skjorping Sogn Høllumherred, er en liden usfrie Sædegaard, som menes fordum at have været et Teglværk til det gamle Egholm Slot, som Droning MARGRETE skal have ladet ødelegge, da Beboeren, en fornem Adelsmand, for Opsættighed maatte rømme Landet, som Traditionen siger. Men klare Documenter berette, at Kong WALDEMAR 1373. købte Egholm i Himmersyssel af Hr. Iver Lykke, som han da gjorde til et Kronens Slot, og at Droning MARGRETE 1391. skienkede bemeldte Egholm Slot til Nunne-Klosteret eller Vor Frue Kloster i Alborg for en daglig Messe at holde for hendes og hendes Forældres Siæle. HVITFELD pag. 644. siger derfor urigtigt,

tigt, at Droningen købte Slottet af Hr. Iver Lykke, og at det laae i Bendshyssel. Ligefaa tage og alle vore Genealogister feil, som skrive Hr. Iver Lykke til Eegholm i Bendshyssel. Af et Brev under 1520. seer man, at Vor Frue Kiofter i Aalborg da har haft en skion Eiendom i Skjorping med Teglgården hos, som vist bliver denne Teglgård. Dette Egholm Slot skal have ligget som paa en liden Holm i et Morads og Kier vesten for Skjorping Mark, hvor dets Rudera med dobbelte Graver og Bolde endnu ere kiendelige. Sydost derfra ligger en Høi, som endnu kaldes Fruer-Høi, eller Droning Margretes Høi, og synden derfor nogle lange Bakker, kaldet Fruerlunds Bakker. Slottets Plads hører til F:lggaarden, af hvis Eiere og Beboere man veed: Laurids Essens 1667. Sören Madfen Wolf, i hvis Tid Gaarden 1704. med Indboe og Breve afbrændte. Hans Aalum 1755. Nu er den en Aulsgaard under Buderupholm. Bygningen er af Muur og Bindingsværk. Dens Zartkorn er 11. Tønder 3. Skiepper 1. Fk. 2. Alb. Skovskyl 2. Tønder 7. Skiepper 1. Fierdingkar 2. Album.

Herregaarde.

Torstedlund, i Aarestrup Sogn Hornumherred, er en gammel Herregaard, som fordum længe tilhørte de Wiffertter, og siden de Krabber. Borgezaarden bestaaer af 3. Fløie, een Etage høi, nye Bindingsværk, med Graver om. Gaarden har en skion Situation ved Skoven, en smuk Lysthave, samt Frugt- og Køkken-Haver, Fiske-dammer og ferfle Søer. 1534. blev Torstedlund afbrændt i Skipper Clemens Opsløb. Eierne: Jon Wiffert som levede 1467. og skrev sig til Torstedlund. Hans Søn Mads Jonsøn Wiffert og Frue Ellen Seefeld. Deres Søn Jon Madsøn Wiffert som døde 1560. og Frue Anna Krabbe død 1554. Deres Søn Niels Jonsøn Wiffert, som døde ugift 1595.

Torstedlund.

Herre-
gaard.

Bemeldte Anne Krabbes Broder Kield Krabbe til Nebel og Frue Susanne Lykke. Hans Søn Niels Krabbe som døde 1626. Hans Søn Iver Krabbe 1635. og Frue Dorthe Juul. Hans Broder Hr. Gregers Krabbe D. R. R. og Statholder i Norge, som døde 1655. og Fruer, Helvig Rud død 1638. og Dorthe Daa, hvilken sidste Frue døde 1675. Hendes Søn Claus Krabbe og Frue Maria Sophia Bielke, hun fik siden Admiral Christian Bielke som døde 1696. Claus Krabbes Søster Elisabet Krabbe fik Berndt Due til Krastrup og førde ham Gaarden til. Deres Søn Major Albret Christopher Due 1717. General Greve Levetzau, som oprettede Røstrup med Forstedlund og Albek til et Stamhuus, hvilket endnu af hans Enkegrevinde besiddes. Forstedlund er fra forige Tider haft sit eget Birk, hvorunder nu hele Stamhusets Gods forterer. Paa Gaarden staldes Open. Lovedgaards Tætt 45. Eder. 2. Skiepper 2. Fierdingkar. Skovstyld 5. Tønder 7. Skpr. 1. Sk. 1. Alb. Bøndergods til Forstedlund og Albek 569. Eder. 6. Skpr. 2. Sk. 1½ Alb. Skovstyld 5. Eder. 2. Skpr. 2. Sk. 2. Alb. Møllestyld 7. Tønder 3. Skpr. 2. Sk. Tiender 96. Tønder.

Tulsted.

Tulsted, i Torup Sogn Høllumherred, er en liden ucomplet Sædegaard, af god Bonde-Bygning, dog fordom eiet og beboet af Adels-Folk. Eierne: Iver Juul til Billestrup 1593. og Frue Marine Maltesdotter Sehested. Christopher Kruse til Tulsted og Frue Marren Prip. Deres Søn Oberst Envold Kruse til Tulsted som blev i Slaget ved Luttre 1626. og Frue Sophia Sandberg som døde 1649. Mogens Kaas. Fruen Susanna Kaas, som døde 1731. Efter hende købte Jens Hvas Gaarden. Siden Jens Jörgen Overgaard 1756. Nu ligger den under Baroniet Lindenborg, købt dertil af Baron Schimmel-

man,

man, og holdes Stude derpaa. Hovedgaards Tært 10. Tønder
1. Alb. Bøndergods 35. Tønder 1. Skieppe 3. Fierdingkar 2. Al-
bum. Skovskylt 7. Skiepper 3. Fierdingkar 2. Album. Tiender
20. Tønder 3. Skiepper 1. Fierdingkar 2½ Album.

Herre-
gaarde.

Tustrup, i Fræer Sogn Høllumherred, er en liden ucomplet
Sædegaard, hvis Bygning er af Muur og Bindingsværk. Af Eierne
vides: Niels Mogensøn Faktie 1595. Jörgen Seefeld til Næs D. N. R.
og Landsdomer i Sjælland. Jens Frandsen Sogneprest og Canik i Ros-
kilde samt Borgemester Claus Poulsen i Ringsted. De solgte Gaar-
den til Assessor Peder Bulke i Kjøbenhavn. Han afhændede den til
Mads Jensen. Hans Søn Jens Madsen. Mads Hvas. Nicolai Boye
1756. Nu Jesper Østergaard. Der holdes Stude til Besætning.
Til Gaarden er en Korn- og Stampe-Mølle. Hovedgaards Tært
13. Tønder 3. Fierdingkar 2. Alb. Møllestyld 8. Tønder 4. Skpr.
Bøndergods 41. Tønder 2. Fierdingkar 2. Album. Skovskylt
4. Skiepper 3. Fierdingkar. Tiender 15. Tønder.

Tustrup.

Vaar, i Farstrup Sogn Sletherred, var før og i Reforma-
tions-Tiden en Høstgaard under Bittfæl Klosters beboet af Bønder,
og da Kong FRIDERIK II. 1573. ved Magestifte afhændede til Biörn
Anderlsen Bittfæl-Kloster, som nu er Biørnsholm, fik og Vaar samme
Eier. Han opbygde Gaarden paa en Bakke, hvor Ladegaarden endnu
staaer: Men da Baaningshuset, som var af Bindingsværk, 1587.
afbrændte, lod hans Enke-Fru Karen Friis, som var Henrich Friiles
Dotter af Orbekunde, Borgegaarden samme Aar anlegge neden for
Ladegaarden ved Aaen. Den blev opført af Grundmuur, paa en
sterk Grund af hugne Steene, trende Floje, to Loft høi, et jirligt
Tårn

Vaar.

Herre-
gaarde.

Taarn paa det middelste Huus, med hvælvede Kieldere, og en Brandmuur som indluffer Gaarden. At der da har været god Skov til Gaarden, sees af det føre Tømmer og mange Ege-Bielker, som findes baade i Borges og Ladegaards Bygning. Tegloven er strax ved Gaarden, og Keer-Gravene ere med ung Skov begroede. Bygningen, med brede Graver, omgiven, blev færdig 1590. efter en Inscription's Lydelse i Steen udhuggen paa det midteste Huus. En anden Inscription viser, at Jochum Poulsen og Frue Karen Benzon, da Bygningen var ganske forfalden, lod den 1722. saa got som ombygge, den øverste Etage af-tage, Taarnet afbryde, og Berelserne moderne indrette. Eierne: Biörn Anderfen til Steenalt og Biörnsholm D. N. N. og Frue Karen Friis Deres Dotter Margrete Biörn fik Jörgen Worm og bragte ham Gaarden til. Deres Søn Jörgen Ernst Worm til Baar og Frue Anne Due. Jörgen Seefeld til Viborg og Frue Karen Sehested, som havde været Hofmesterinde hos Kong CHRISTIAN IV. Børn. Anno 1668. fik Doct. Medicinæ og Ridder af S. Marco Niels Benzon Gaarden ved Indførsel for Gield. Hans Søn Geheimeraad Niels Benzon. Hans Søn Conferensraad Peder Benzon folgde den 1718. til Justikraad Jochum Poulsen, som døde 1756. Hans Enke-Frue Karen Benzon folgde den til Justikraad Marcusen som tillige eier Krastrup og Gundestedgaard. Besætningen er Stald-Stude. Under Gaarden ligger en stor og ufrie Avlsgaard, som bruges dertil og staaer for 16. Tdr. 3. Skpr. 3. Sk. 2. Alb. Harttorn. Hovedgaards Tært 47. Tdr. 5. Skpr. 1. Sk. 1. Alb. Skovskyl 2. Tdr. 1. Skp. Bøndergods 265. Tønder 5. Skpr. 3. Sk. $1\frac{7}{8}$ Album. Møllestyk 9. Tønder 3. Fierdingkar. Tiender 73. Tønder.

Vester

Vester-Ladegaard, stray uden for Aalborg Byes Vester-Port, horende til S. Bodulphi Sogn, i Hornumberred, har fordum været Ladegaard. Vester-Ladegaard. enten til Slottet eller til Hellig Aands Kloster og Hospitalet, og derfor af RESENIO kaldes Klosters Ladegaard, men er nu en frie og complet Sædegaard. Den har tilhørt Kronen indtil den 12. May 1675. da den blev bortskjædet til Assessor Thøger Lassen. Efter ham havde hans Sviger-Søn Commerceraad Hans Bentzon 1691. Gaarden, og siden hans Børn til 1737. da den blev solgt til Thøger Lassen, hvis Enke Karen Wraae nu eier og beboer den. Borgegaardens Bygning er af Muur og Bindingsværk teglhængt. Der holdes deels Stude og deels Kæer til Besætning. Hovedgaards Tact 37. Edr. 4. Skpr. 3. Sk. Bøndergods 264. Edr. 4. Skpr. 2. Sk.

Wiffertsholm, i Solberg Sogn Høllumherred, er en frie Sædegaard, oprettet af Axel Wiffert 1570. af 4. Bøndergaarde og kaldet med hans Familie-Navn. Borgegaarden er 1750. opbyggt af Cancellieraad Christen Sørensen Testrup, i tre Fløye, to Etager høi den nederste Grundmuur, den øverste Bindingsværk, og derhos anlagt en Have, hvor den gamle Borgegaard stod. Eierne: Axel Wiffert som døde i Malmø 1580 og Fruer Anne Lindenov og Anne Krabbe. Hans Dotter Margrete Wiffert fik Gaarden og giftede sig 1586. med Envold Seefeld, som døde 1589. siden med Jörgen Urne. Deres Søn Axel Urne afhændede Gaarden 1633. til sin Svoger og Søster Envold Seefeld og Frue Anne Urne. Han døde uden Børn 1643. og hun 1651. Da Wiffert Seefeld udkøbte sin Broder Jörgen Seefeld, men blev ruineret i den Svenske Krig. Hans Søster arvede Gaarden og Gælden med, men som hun var fra Forstanden, var Ove Juul til Bille-
D. Atlas Tom. V. Wiffertsholm. strup

Herregaarde.

strup hendes Formynder, og da hun 1679. døde, udløste han Creditorerne, og solgte Gaarden til Laurids Kierulf, som 1724. blev adlet, og døde 1729. Hans Enke-Fru Karen Gesman besad Gaarden til 1738. da hun døde. Hvorefter Cancellieraad Testrup 1740. købte Gaard og Gods, han døde 1764. Hans Søn Sören Testrup er nu værende Eier. Ved Gaarden er et skönt Teglsbrænderie. Dertil er og got Fiskerie og skionne Skove. Der holdes Stald-Stude til Besætning. Hovedgaardens Tart 59. Tønder 7. Skiepper 3. Sk. 1. Alb. Bøndergoods 301. Tønder 3. Fierdingkar. Skovstyld 23. Tønder 1. Skieppe 2. Sk. 2. Album. Møllestyld 2. Tønder 5. Skiepper 1. Fierdingkar. Tiender 23. Tønder 3. Skiepper 1. Fierdingkar $\frac{1}{2}$ Album.

Villestrup.

Villestrup, i Astrup Sogn Hindstedherred, er en important og anseelig Herregaard, med godt Gods, skionne Skove, Fiskedamme og anden Herlighed. Gaard og Gods var af Kammerherre og Amtmand Hr. Werner Rosenkrands først gjort til et Stamhuus, siden for hannem og Descendenter 1757. den 7. Martii af Kong FRIDERIK V. allerhaadigst oprettet til et Baronie. Gaarden er bygt af Axel Juul, Landsdomer i Jylland og Lænsmand paa Aalborghuus. Han annamede Villestrup 1535. efter sin Faders Død med sine Medarvingers Samtykke, men som den da ikkun var liden og ikke stort bedre end en anden Brydegaard, forbedrede han den med Mark, Skov og Eiendome, og købte dertil Krabfjer og mere Gods. I Aaret 1538. lod han legge den første Grundvoold til Gaardens fire Floie, og siden indrette Graver, Have, Mølle, Fiskedamme og Enge. En Inscription over Porten viser, at Bygningen blev færdig 1542. som var samme Aar han lod bygge

Sogner

Sognekirken i Astrup og holdte Bryllup med Frue Karen Lunge. Til Erindring af Bygherren findes adskillige Steder paa Gaarden de Lillie-Julers og Lungers Baabener. Borgegaarden er af sterk Grundmuur, fire Huse, to Loft høi, omgivet med Vand og Skov, og en prægtig Have. Paa Gaarden er et smukt Capel med smukke Ornamentter. Ladegaarden er af Muur og Bindingsværk. Eierne: Axel Juul som døde 1577. og Frue Kirstine Lunge død 1588. Deres Søn Iver Juul D. N. R. som døde 1627. og Fruer Maren Sehested og Ingeborg Parsberg. Hans Søn Axel Juul som døde 1671. og Frue Lisbeth Friis. Hans Broder Geheimeraad og Vice-Canceller Hr. Ove Juul, som døde 1686. og Frue Kirsten Urne. Deres Søn Etatsraad Friderich Juul som døde 1721. og Fruer Anna Due og Elisabeth Sehested. Den sidste Frue døde 1726. Hendes Søster Frue Birgitte Sophie Sehested, Major Friderich Sehesteds Enke fik da Billestrup. Deres Dotter er gift med ovenmeldte Kammerherre og Amtmand Hr. Werner Rosenkrands Friherre til Billestrup, Herre til Krabbesholm og Skivehuus. Gaarden er under Forpagtning og har Stude og Køer til Besætning 30 vedgaardts. Tønder 22. Tønder 2. Fierdingkar. Skovskuld 47. Tønder 2. Fierdingkar 1. Album. Møllestyld 8. Tønder 4. Skiepper. Bøndergods 369, Tønder $\frac{1}{4}$ Album. Skovskuld 14. Tønder 3. Skiepper 2. Album. Tiender 70. Tønder 3. Skiepper 1. Fierdingkar $1\frac{1}{2}$ Album.

Herregaarde.

Viborggaard, i Viborg Sogn Hindstedherred, er en af de ældste Herregaarde i Jylland, som i mere end 300. Aar tilhørde først de Munker og siden de Seefelder. Borgegaarden har D. N. R. Jacob Seefeld meget prægtig ladet opbygge, af Grundmuur, 3. Etager høi,

Viborggaard

Herre-
gaard.

givet med 7. Taarne belagte med Kobber. Men som denne Bygning var ganske forfalden, er den for saa Nar siden igien sat i Stand af Capitain Andreas von Arenstorf, og bestaaer nu af 2. Etager foruden Kielderne. Ladegaarden er af Muur og Bindingsværk. Over Porten er indsat en Steen, hvori ere udhugne Bygherrens Jacob Seefelds og begge Fruers Sophie Rosenkrandses og Sophie Bildes Navne og Baabener med Aarstal 1575. Denne Gaard var en af dem, som 1534. af Skipper Clemen og hans Partie blev røvet og brændt. Gaardens Navn skrives i gamle Breve paa adskillige Maader: Wisburgh, Wisborgh, Wesburg, Weesborg, Wesborgh, Wæseburgh. Eierne har været: Andreas Nicleson de Wisburgh 1343. som 1351. af Hr. Palne Jonsön fik Skøde paa alt det Gods i Bisborg, som Torbern Jonsön havde eiet. Denne Anders Nielsön har formodentlig haft en Søn ved Navn Niels Andersön, hvis Søn Jens eller Johannes Nielsön Bæbner eiede Bisborg 1401. 1408. Hans Søn Mads Jensön af Bisborg levede 1442. Hans Søn var Hr. Jens Madsön Munk af Bisborg Ridder 1457. Han flyttede siden til Mariager Kloster, hvor han bygde et Capel, og har endnu levet 1495. Hans Søn Munk Jensön eller Niels Jensön Munk og Frue Inger Andersdotter 1490. Deres Søn Jens Munk døde 1512. eller kort efter ugift og Moderen arvede ham. Hun giftede sig igien med Jens Tygesen Seefeld til Dalsgaard, og derved førde Bisborg fra Munkerne til Seefelderne. Deres Søn Envold Jenssen Seefeld til Bisborg levede 1550. døde 1577. og Frue Agata Powisch. Deres Søn ovenmeldte Jacob Seefeld D. R. R. som døde 1599. Hans Søn Envold Seefeld og Frue Hilleborg Daa. Deres Søn Jörgen Seefeld Befalingsmand paa Hald 1640. som blev ruineret

ruineret i den Svenske Krig og døde 1667. Hans Søn Claus Seefeld, hvis Enke-Fruer Birgitte Urne blev siden gift med Jens Kaas, og 1681. nødte til at sælge Gaarden til Assessor Henrich Jörgensen Svichtenberg, som havde været Ridsmand i Viborg. Hans Enke-Fruer Mette Oulfsdatter solgte den til sin Dotter-Søn Cancellieraad Svane, som var Borgemeester Thomas Svanes i Viborg og Kirskone Svichtenbergs Søn. Han giftede sig med Fruer Anne Kierulf Laurids Kierulfs Dotter af Bifferts-holm. Efter Svanes Død giftede hun sig med Justikraad Severin Benzon, som da, foruden Havnø og Mariager-Kloster, og fik Bisborg-gaard. Efter hans Død blev Gaarden solgt til Etatsraad Friderich von Arenstorf til Overgaard. Hans Søn Capitain Andreas von Arenstorf til Havnø og Fruer Maria Sophia de Schibelt eiede Gaarden 1754. Søe-Lieutenant Arenstorf eier nu og beboer Bisborg. Til denne Gaard fik Jacob Seefeld af Kong FRIDERIK II. fri Birk og Birk-Ret, som endnu er ved Magt, og Birketinget holdes om Onsdag paa Gaarden. Der holdes Stude til Besætning. Lovedgaards Tact 81. Tønder 4. Skiepper 1. Fierdingkar. Bøndergods 302. Tønder 2. Skiepper $\frac{1}{2}$ Album. Skovstyld 14. Tønder 6. Skiepper 2. Album. Tiender 33. Tønder 4. Skiepper.

Herregaarde.

Vorgaard, i Bælum Sogn Høllumherred, skal efter Tradition Vorgaard. være en med de ældste Herregaarde i Viborg Stift, og skrives i gamle Documenter snart Vore, snart Vordegaard. Bygningen, som nu staaer, er Muur og Bindingsværk, og bestaaer af tvende Fløie. Eierne, saavidt man veed: Hr. Anders Jacobsøn Biörn af Vore, Ridder, og Fruer Anne Lauridsdatter Muus 1491. Deres Søn Jacob Andersøn Biörn blev 1505. af Kong HANS domt fra sin Forlæning paa Høllum-

Herre-
gaarde.

herred, fordi han, saavel som hans Fader, havde taget Jord og Eiedom fra Kronens Bønder og ladet samme folgeligen sverge til sin Gaards Bordegaardens Eenmerke. Iver Lykke til Borggaard 1540. Oluf Glob til Borggaard 1548. Jacob Breide til Borggaard. Biörn Kaas til Starupgaard D. N. N. og Fruen Christence Rotfeld. Deres Søn Erik Kaas til Borggaard 1593. og Fruen Birgitte Seefeld og Anna Krabbe. Jörgen Arnfeld 1638. Hartvig Otte von Deden Oberst og Commandant, Dede 1704. 80. Aar. Oberst Claus Georg von Deden. Han folgte Gaarden 1749. til Krigsraad Harboe Meulengracht. Sidst har den tilhørt Consistorial-Raad Jellstrup, som, med Kongelig Tilladelse, ved Auction har separeret Gaard og Gods. Der ere tre Vandmøller til Gaarden, hvoriiblant Niis-Stampemølle. Dragsgaard, en stor Avlsgaard der i Sognet, har længe ligget til Borggaard men nu skilt derfra, tilhører endnu bemelte Hr. Jellstrup. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Hovedgaardens Tart 26. Tønder 2. Skiepper 1. Alb. Skovskyl 1. Skp. 1. Alb. Mølle skyl 5. Tønder 2. Skpr. 2. Fierdingk. Bøndergods 243. Tønder 4. Skiepper 1. Fierdingkar. Skovskyl 5. Tønder 2. Skiepper 1. Fierdingk. Mølle skyl 8. Tønder 4. Skpr.

Der.

Foruden adskillige finaa ubeboede Holme paa denne Side i Limfjorden, som høre under Aalborghuus Amt, saasom Vaarholm, Ryeholm, Klosterholm, og flere, ligger der ogsaa den liden beboede De Livø, som hører til dette Amt.

Livøe.

Livø, som og skrives Liv, Lif, Lifland, og i gamle Skrifter Ligh, er en liden bekiendt De i Limfjorden, liggende i Løgstør Bredning, ikke langt fra den De Fuur, $1\frac{1}{2}$ Miil fra Løgstør og 1. Miil fra Løgstør-Grunde, og har en fornøielig Situation. Af Størelse er den ved

ved 1. Miil i Omfreds og noget over en halv Miil i Længden. Arndt Bernsen kalder den Leuf, og beretter, at den næsten overalt er begroet med Hessel-Skov, hvilken giver saa overflødige Nødder, at, foruden de som deraf indsamles, nogle hundrede Svin derved kan fedes. Det er vist, at der endnu ere nogle Levninger af Skov paa Landet, hvori vore meget gode Nødder, som sielden ere ormstukne. Der findes og en Høi, kaldet Hesselbierg. Noget Hedeland ligger her udnyttet, som tildeels bruges til Græsgang, saa at dette Land kunde nære flere Indbyggere, end de tvende Familier der findes. Bygningen bestaaer alene i tvende store Bøndergaard, og et lidet Capel, hvori Beboerne holde deres Andagt, saavel Morgen og Aften, som om hellige Dage, naar de for Storm og Jis ei kan komme over Vandet til Biørnsholm Kirke, som er deres Sogne-Kirke og en Miil derfra. Den hører til Herregaarden Biørnsholm, ligesom den tilforn hørte til Bittføl-Kloster. At den har været af dette Klosters første og ældste Eiendome, det sees af Kong CHRISTOFFER I. Brev ved 1252. hvori han stadfæster Klosteret alt sit Gods og deriblant totam Insulam Ligh, den hele Ø Ligh. Ved Reformationen faldt den med Klosteret til Kongen og Kronen, hvorfor den og i Mageffiste-Brevet af 1573. hvorved Kong FRIDERIK II. afstaaer Bittføl-Kloster til Biörn Anderlen, nævnes: Bor og Kronens Ø udi Limfiord, til Klosteret liggende, kaldet Liif. Omendstiont disse Deboere ligge midt i Fiorden, bruge de dog selv intet af Fiske, men deres flittige Naboer Fuurboerne ligge her bestandig og fiske Aar ud og Aar ind. Paa den Tid, Pulsvodde bruges, ligge her og endeel saa kaldte Havgasser eller Agerboer, som give Indbyggerne en vis Deel af deres Fiskerie, i sær Aal, for Herberg og Davre, som derfor kaldes

Davre

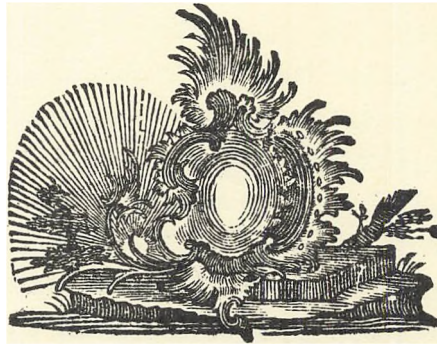
Herregaarde.

Herre-
gaarde.

Dovre-Ål og ere bekiendte for de beste. For nogle Aar siden blev Livøe hiemsøgt af en utrolig Mængde Rotter, som gjorde stor Skade baade paa Marken og i Husene, men de har siden formindsket sig. Fra dette Land gaaer en smal Grund en halv Miil ud i Fiorden mod Himmersyssel Land, kaldet Liftap, bestaaende af smaa Flintesteene. Der er 9. à 10. Favne dybt Vand paa Siderne af denne Grund, og endskiødt der staaer en temmelig Brænding af Søen paa den, saa formeres den dog noget aarlig. Imellem Derne Liv og Suur løber det saa kaldte Ravn-dyb, som skal være meget dybt.

Lænmær-
dene.

Lænsmandene og Amtmandene over Aalborghuus Amt, som alle have resideret paa Aalborg Slot, og hvoraf de sidste tillige have været Stiftsbefalingsmænd over Aalborg Stift, findes siden optegnede ved Slutningen af Aalborg Byes Beskrivelse.

Det

24° 20° 25° 30° 35° 40° 45° 50° 55° 60° 20° 25° 30° 35° 40° 45° 50° 55° 60°

Præfecturæ
ALBURGENSIS
Tabulam Geographicam
Illustris: et Excellentis: Heroi,
Dno IVARO Lib: Bar: de HOLK,
S. R. M. a Consiliis Conferent intimis,
Summa: Duce: atque Præfecturæ Alburgensis,
ut et Astrup: Bortum: ac Seghstrup: Præfidi,
Humillime dicat

ADCCCLXVIII
A. H. Godiche.

OCEANUS

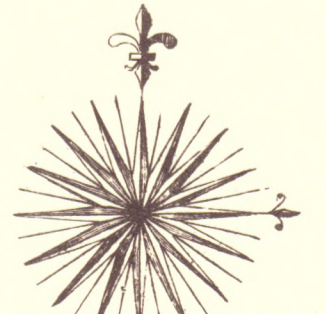
SEPTENTRIO
NALIS

SINUS
CODANUS

NOTAR. EXPLIC.
Hæber et Oppida.
& Parochia.
& Prædia Nobilium majora
& Prædia minoræ.
& Ragi minoræ.

Med Køniglig Allernædiøst Privilegium,
for A. H. Godiche og hans Arvinger.

24° 20° 25° 30° 35° 40° 45° 50° 55° 60° 20° 25° 30° 35° 40° 45° 50° 55° 60°

Ålborg Stift.

D. Atlas Tom. V.

Q

Det Andet Capitel.

Om Aalborg Stift i Almindelighed og Aalborg Bys i sær.

Dette Stift har Naturen selv indgrændset, paa de vestre, nordlige og østre Kanter med Nord-Søen og Kategat, men paa hele sydlige Siden skiller Limfjorden det fra Viborgs og Ribes Stifter og det øvrige Jylland. Saa at denne Deel af Jylland, som befatter alt det der ligger norden for Limfjorden, kunde passere for en omflødt De, dersom ikke en liden Land-Strimmel imellem Limfjorden og Besterhavet fra Bestervig til Harboøre fœiede den til Ribes Stift og saaledes gjorde den Landfast med det øvrige af Landet. Aalborg Stift regnes for at være omtrent 18. Meile langt fra Ottesund til Skagen, og noget nær af samme Brede, hvor det falder bredest, men paa de fleste Steder ulige smelere. Andre regne Længden og Bredden noget anderledes. Stiftet kaldtes, fra de ældste Tider af, snart Borslum Stift, Episcopatus Burglanensis, af det berømte Borslum Kloster, snart Vendelbo Stift af den Provinds Bendsyssel som udgjør den største Part deraf. I den Henseende nævnes Stiftets Biskep af AD. BREMENSIS Episcopus Wendilæ, af SAX. GRAMMAT. baade

Stiftets Grændser.
Ravn.
Burgala

Burgalanensis Pontifex og Wendilensium Antistes, i nogle faa gamle Documenter Biskopen af Bendsjøssel, men i de ældste og fleste Episcopus Burglanensis. Efter Reformationen og indtil 1554. heed det alene Vendelbo-Stift, men fik fra den Tid af Navn af Aalborg-Stift, efterat Kong CHRISTIAN III. havde affondret Aalborg Bne fra Bieborg Stift, og gjort den til Hovedsted for Vendelbo Stift og til Residens for dette Stifts Øvrighed. Efter Christendomens Begyndelse her i Landet og indtil Anno 1065. hørde denne Deel af Jylland med under Nibe-Stift, men da Kong SVEN ESTRIDSEN omtrent ved de Tider deelede Jylland i fire Parter, og, foruden de tvende gamle Nibe- og Aarhus Stifter, oprettede tvende nye Biskop-Stole, blev Vendelbo Stift det ene, hvis Biskop fik sit Sæde i Hjørring, hvorfor og Kayl. Saga siger, at det femte Biskopdom i Danmark er i Vendelstagi i den Stad som heder Jorungi, og paa et andet Sted nævner dette Stifts Biskop Biskup af Vendli or Jorungi. De, som paastaae, at Biskop-Sædet nogen Tid har været enten i Vestervig eller i Agersborg, tage uden Tvil feil; thi hvad det sidste angaaer, da siger Ælnothus Monachus ikke, at Biskop Henrik boede i Agersborg, men at han havde en sin Biskopdoms Gaard der nær ved, hvor han just den Tid var, da Kong KNUD 1086. var kommen fra sin Gaard Børlum til Agersborg som og var en Kongelig Gaard. Biskopens Gaard der i Egnen, hvor Kongen besøgte ham, har hedet Biskopstorp, hvilket Navn endnu er til overs i nestliggende Sogn og Bne Veistrup, men har ved Tidens Længde saaledes forandret sig. Stiftets Beskaffenhed, i Henseende til sin Grund og Eiendome, er meget ulige; thi paa den Side mod Limfjorden falder Grunden nogenledes god, midt i Landet ypperlig Korn-

Elde.

Beskaffenhed.

Kornland og Engbond, men paa den Side mod Vesterhavet, bare Sand og Klitte. Paa nogle Steder findes gode Skove, men paa flere slet intet. Limfjorden, som paa den ene Side omgiver hele Stiftet, og er i det mindste af 20. Miles Længde, er, foruden de Bequemligheder, som Landets Handel har deraf, saa fiskeriig i sær paa Aal og Sild, at den giver de omboende ikke mindre Næring end deres Sædeland. Havet paa de øvrige Sider forsyner Indbyggerne med stor Overflodighed af alle Slags Fiske. Paa ferske Søer og Aaer haver Stiftet ingen Mangel. Heste og alle Slags Creaturer falde her meget gode, og sælges deraf aarlig en stor Mængde til Fremmede. Stiftets gamle og naturlige Inddeeling er udi disse fire Provincer: 1.) Vendsyssel, bestaaende for Souverainiteten af 3. Læne, Aastrup: Børlum: og Seiglstrup: Læne, og derudi 6. Herreder: Hornsherred, Vennebergherred, Børlumherred, Jerstesherred, Hvetboherred, og Kierherred. 2.) Begge Zanherrederne, som fordum var en Forlæning for sig selv, men ere siden blevne regnede til Vendsyssel. 3.) Thye Land, som i gamle Dage var et Syssel for sig, og befattede tvende Læne: Ørum: Læn, bestaaende af Hillerslevherred og Hundborgherred, Vestervig Læn af Haslingherred og Refsherred. 4.) Norsøe bestaaende af Dueholms Læn, og deri Synderherred og Nørreherred. Over dette sidste Land skal Lænsmanden over Halds Amt fordum for en Tid haft at befale. Efter Souverainiteten er den nye Inddeeling denne: (1) Aastrup Amt. (2) Børlum Amt. (3) Seiglstrup Amt, hvilke trende Amter, som udgiøre Landet Vendsyssel, have saa got som ubestemte Grændser og blive regnede for eet, saa at man ikke tilfulde veed, hvilke Herreder der høre til ethvert af dem, men tilsammen bestaae de nu af disse 8. Herre-

Gamle
Inddeeling.

Nye
Inddeeling.

der: Hornsherred, hvorudi ligger Kiøbstedens Skagen. Bennebjerg Herred, hvorudi Kiøbstedens Hjøring og den Flek Fladstrand. Borlumherred, hvorudi Kiøbstedens Sæbye. Tersløvherred. Hvetboherred. Kirkerherred, derudi den Flek Hals. Øster-Hanherred. Vester-Hanherred. Amtmand over bemelte trende Amter er nu altid Stiftsbefalingsmanden i Aalborg Stift, som tillige ogsaa er Amtmand over Aalborgshuus Amt af Viborgstift. Den Kongelige Amtstue saavel for disse tre Amter, som for Aalborgshuus Amt, holdes i Aalborg, hvor Amtsforvalteren boer. (4) Ørum Amt, bestaaende af Hillerslev-Herred, og Hundborg-Herred hvori Kiøbstedens Thisted. (5) Vestervig Amt, af Hasling-Herred, og Refs-Herred. Disse to Amter udgiøre Provinzen Thy. (16) Dueholms Amt, som haver to Herreder, Synnerherred hvori Kiøbstedens Nykøbing, og Nørre-Herred, og udgiør Landet Mors. Sidstbemelte trende Amter have een og samme Amtmand, og høre under een Amtstue, som holdes i Thisted, hvor Amtsforvalteren boer. Derforuden hører endnu til dette Stift Aalborg Bys, som egentlig ligger i Viborg Stift, men blev, som for er meldt, af Kong CHRISTIAN. III. taget fra dette sidste Stift og gjort til Hovedstad for Aalborg Stift. Altsaa indeholder Aalborg Stift 6. Amter, og derudi 14. Herreder, 8. Kiøbsteder, 200. Kirke-Sogne, deri beregnet Aalborgs tvende Kirker og des Annexer Synner og Nørre-Grænders, 81. complete og frie Herregaarde, og imod 50. deels ucomplete deels uprivilegerede Sædegaarde. I dette Stift ere ingen Grevskaber, ingen Baronier, og ikkun faa Stamhuse.

Aalborg.

A l b o r g.

Lægde.

Aalborg, Hovedstaden for Aalborg Stift, er en gammel, stor, vel bebyggt og folkeriig Bys, og næst Kiøbenhavn den beste og mest for-
muende

AALBORG

Tallenes Forklaring.

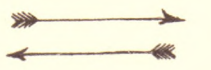
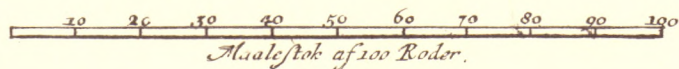
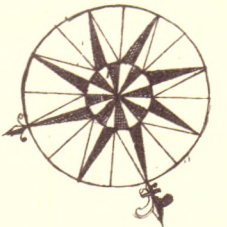
a. Slottet.	u. Brod-Boederne.	13. Nielsens Stald.
b. S ^t Dunolphi Kirke.	v. Vester Fattig Hus.	14. Gammel Mølle-Gade.
c. Vor Frue Kirke.	x. Fattig Hus.	15. Krogen.
d. Luftsk. Skid.	y. Meege-Gaarden.	16. Rold-Gyden.
e. Klostret og Hospitalet.		17. Store Nye-Gade.
f. Raadstuen.		18. Lille Nye-Gade.
g. Gammel Torv.		19. Brodere-Gyde.
h. Nye Torv.		20. Stald-Gaarden.
i. Lade-Gaarden.		21. A ^s Nye-Gyde.
k. S ^t Lorenz Kirke.		22. Bragkens-Gyde.
l. Apotheket.		23. Hunde-Klommen.
m. Compagnie eller Gilde-Huset.		24. Skornager-Gaden.
n. Bysse-Residentens.		25. Brandstrup-Strøde.
o. Post-Huset.		26. Svale-Gaden.
p. Sikker-Huset.		27. Skottar-Gyden.
q. Vester-Huset og Toldboden.		28. Bleep-Huus-Gang.
r. Tommer-Pladsen.		29. Poetmester-Gyde.
s. Frusenborg-Havn.		30. Nysten Mand-Gyde.
t. Teglgarden.		31. Svingelen.

Gader og Gyder.

1. Norre-Gaden.
2. Engelborg.
3. Sønder-Gade.
4. Klostergade.
5. Brede-Gade.
6. Pær-Gyden.
7. Kattedyd.
8. St Hans-Gade.
9. Frusenborg.
10. Slots-Gade.
11. All-Gade.
12. Peder Barkes-Gyde.
13. Nielsens Stald.
14. Gammel Mølle-Gade.
15. Krogen.
16. Rold-Gyden.
17. Store Nye-Gade.
18. Lille Nye-Gade.
19. Brodere-Gyde.
20. Stald-Gaarden.
21. A^s Nye-Gyde.
22. Bragkens-Gyde.
23. Hunde-Klommen.
24. Skornager-Gaden.
25. Brandstrup-Strøde.
26. Svale-Gaden.
27. Skottar-Gyden.
28. Bleep-Huus-Gang.
29. Poetmester-Gyde.
30. Nysten Mand-Gyde.
31. Svingelen.
32. Karen Pops-Gyde.
33. Kirke-Strøde.
34. Strand-Strøde.
35. Adel-Gaden.
36. Corfis-Gyde.
37. Dodorens-Gyde.
38. Klostertorvet.
39. Bispen-Gade.
40. Lonfrue Annes-Gade.
41. Gångbag om Møllen.
42. Storm-Gyden.
43. Stranden.
44. Karen Thuris-Gade.
45. Den Nørke-Gang.
46. Urbans-Gade.
47. Kattedyd.
48. Peder Pedersens-Gyde.
49. Kors-Gyden.
50. Karen Poppers-Gyde.
51. Graven.
52. Vand-Gangen.
53. Vester-Gyde.
54. Iver-Gade.
55. Jens Bangs-Gyde.
56. Reberbans-Gade.
57. Tjende I. aden.
58. Vinggaards-Strøde.
59. Lade-Gaards-Gade.
60. Sten-Gyden.
61. Vester Broe-Port.
62. Øster Broe-Gader.
63. Tjke-Gyden uden Øster.
64. Tjke-Port.

Aaer Porter og Broer

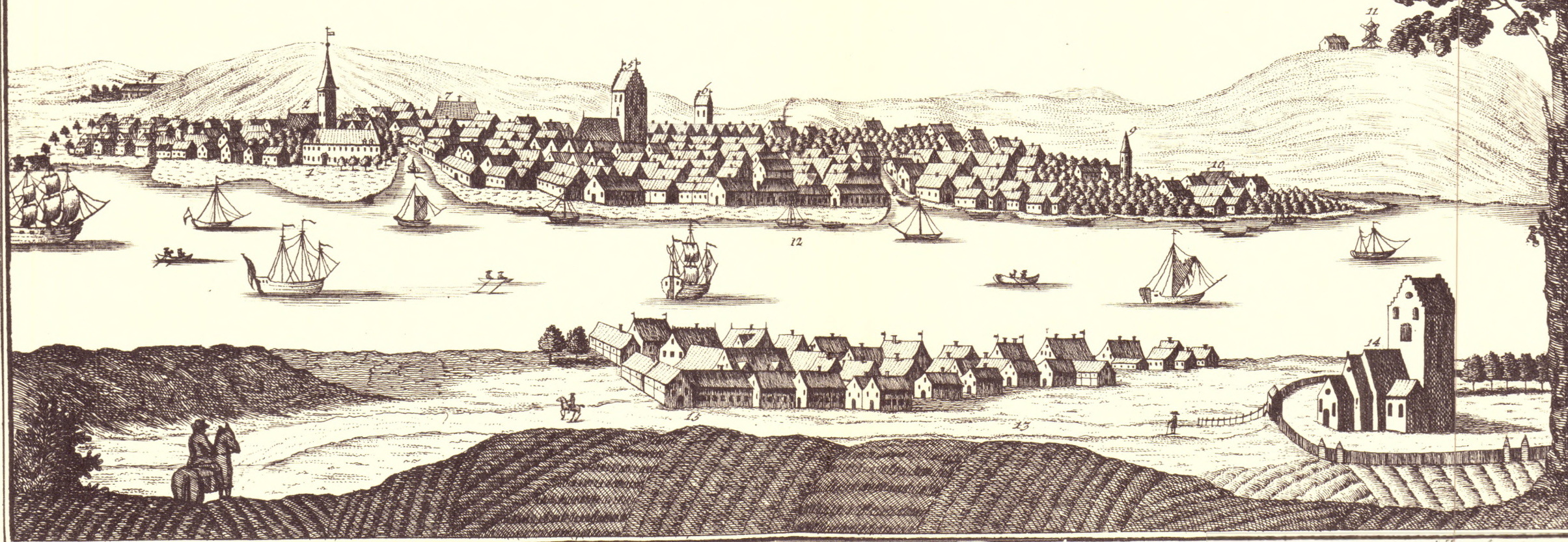
65. Øster-Aa.
66. Vester-Aa.
67. Højerus-Aa.
68. Peder Barkes-Aa.
69. Øster-Port-Aa.
70. Teglgaards-Bek.
71. Øster-Port.
72. Vester-Port.
73. Urbans-Port og Broe.
74. Murel-Port.
75. Vand-Port.
76. Kattedyds-Port.
77. Reberbans-Port.
78. Nøstemand-Broe.
79. Lade-Broe.
80. Rolf-Broe.
81. Vrangels-Broe.
82. Maren Branten-Broe.
83. Øster-Broe detsvare-Broe.
84. Havnem.
85. Nye Mølle ved Vester-Aa.
86. Darks-Mølle.
87. Gammel Mølle.
88. Vejen til Kærns-Mølle.

Lim Fiorden.

D. C. Fejter delinavit.

AALBORG

1. Aalborg Slott. 2. Vor Frue Kirke. 3. Ofter Aae. 4. Solvgaardshavn. 5. St. Budolphi Kirke. 6. Hospitalets og Skoelens Taarn. 7. Apotheket. 8. Vestre Aae. 9. St. Jorgens Kirke. 10. Lad. Gaardden.
11. Grube Moellen. 12. I. um Fiorden. 13. Sundbye i Wensyssel. 14. Sundbye Kirke. 15. Sundbye Bierg.

L. Heas R. 1708

muende Kiøbsted i Danmark, og som driver en anseelig Handling med Landets Producter og andre Varer. Den ligger ved Limfjordens syndre Strandbred, 3. Mile fra Fiordens Indløb ved Hals, 10. Mile fra Viborg, og 10. Mile fra Randers, under den 57. Grad 3. Min. Latitudinis og 26. Grad 12. Min. Longitudinis. Staden er anlagt, ligesom i en Dal, paa en ganske nedrig og jevn Grund og har plat Land paa vestre Siden, men høie Kvit-Bakker, saavel for synden og østen, som tildeels norden for paa hin Side Limfjorden, og derfor falder vel ingen synderlig Udsigt derfra, uden imod Limfjorden, til de der op og ned passerende Skibe, og til den smukke Landsbye Sundbye, som ligger lige over for, hvilket Syn dog er behageligt nok. Aalborg ligger egentlig i Viborg Stift, men er efter Kong CHRISTIAN III. Befaling aldeles affondret derfra, for at være en Residens for Bendelbo Stifts Øvrighed, hvortil ingen af de smaa Stæder der i Stiftet var noksom beqvem, og fra den Tid af har Stiftet faaet Navn af denne Bye, at det kaldes Aalborg Stift. Byen ligger i tvende Herreder, og deeles formedelst Østeraae, saaledes, at St. Bodulphi Kirke og Sogn er beliggende i Hornumherred, men Vor Frue Kirke og Sogn i Flekumherred.

Aalborg meenes at have sit Navn af Aal, som der ved og om-
kring fordom i største Mængde ere fangne, og holder man ikke uden
Marsag for, at Stedet først har været et Fiskerleie og beboet af Aalefiskere, hvis Handel og Næring har draget Fremmede dertil, som tildeels har nedsat sig der, indtil Stedet efterhaanden har faaet Anseende af en Bye, hvilken omsider saa tiltaget i Formue, at den har forhvervet sig Kiøbsteds Ret og Friheder. Her fanges endnu først om Sommeren

Navn.

en

en stor Mængde skionne Aal i Ruser, som kaldes Weiß-Aal, ligesom de, der fanges i Augusto, kaldes Gaard-Aal. Andre kunde falde paa at lede Byens Navn fra en af Odins Søner, som i Edda hedder Ale, hvilken kan have fundet Behag i at bygge sig her et Slot eller Borg, og kalde samme efter sig Aleborg. Man finder ogsaa, at Byen allerførst og i de ældste Tider nævnes Alaburga. Den Oprindelse til Navnet, som nogle i Anledning af gamle Viser foregive, nemlig at Byen først skulde være bygt af Kong ALGER og af ham kaldet Algersborg, synes at falde ganske hen i det Fabelagtige.

Ælde.

Om Byens første Anledning, og naar den er bleven til Riobsted, høves ingen Efterretning. Men at baade Navnet og Stedet er meget gammelt, det er vist, og gotgiøres dermed, at vore ældste Skribenter Saxo og Snorre Sturleson tale om Aalborg, som en udi deres Tid vel bekiendt Bye, og anføre adskillige i tolvte Seculo der passerede Merkværdigheder. Ja en vidt ældere Skribent, Adamus Bremensis, beskriver Aalborg, som en til hans Tid i 11. Seculo og ved Anno 1070. berømt Sæested og Havn, hvorfra man gik til Søes ad Norge og følgelig andensteds hen. De derfor, som sette Aalborg at være funderet 1301, tage aldeles feil, med mindre de ville sige og kunde bevise det, at den da først af Kongen har faaet skreven Stads-Ret og Privilegium. I Besyngnelsen, og vel i nogle 100. Aar, har Byen ikke været stor, thi Anno 1310. skal Randers have skaffet dobbelt saa mange Roer-Skibe til Kronens Tieneste som Aalborg.

Befæstning.

Man finder ingensteds antegnet, om Byen i ældere Tider har været befæstet. Om Slottet kan ikke tvivles, at det jo efter fordom brugelig Maade med Graver og Volde har været fastgjort, dog var det ikke

ikke fastere, end at Skipper Clemen med en ringe Magt tvang Befalingsmanden Hr. Peder Lykke strax at opgive det, saasnart han kom derfor. Men om Byen kan saa meget mere tvivles, at den før har været befæstet, som man finder et Kong CHRISTIAN II. Brev af 1515. givet Niels Sövrensen Borger i Aalborg paa en Fjord uden Vester-Port med saadant Vilkor, at, om Borgerne i Aalborg vilde herefter befæste deres Bye og dertil bruge samme Fjord, da skal Eieren afbryde Bygningen og ei gjøre dem hinder derpaa. Dernæst antegnes det i Historien som noget nyt, at Skipper Clemen i Aaret 1534. efterat hans Partie var slaget for Randers, drog tilbage til Aalborg og befæstede Byen. Det var altsaa i Henseende til denne Befæstning, det siden heder, at den Kongelige Krigsmagt under Johan Rantzovs Anførsel indtog Aalborg med Storm og nedlagde de Oprørske derinde. Dog bør det ikke forties, at man har fundet et Kong CHRISTIAN II. Brev af 1513. givet Niels Jepsen paa en Fjord i Aalborg uden Øster-Port norden næst op til Dorthe Glob's Huus, i Længden og Bredden som den findes fra Byens Vold og til den Gynde som løber ned mellem Michel Kleinsmeds og Jörgen Synboes Gaard. Har da Byen den gang haft Vold, maae det, som er sagt om Borgerne 1515. og om Skipper Clemen 1534. forstaaes om en nye og sterkere Befæstelse. Ellers nævnes og Byens Graffue i Document af 1506. og andre gamle Breve, og 1481. de gamle Grave vesten for den Hellig Aands Huus. Aaret efter forbemelte Oprør, 1535. gif til Lænsmanden Erich Banner en Kongelig Befaling, at lade Aalborg Byes Fæstning strax nedbryde og gjøre slet rundt omkring Byen. At der siden under Kong CHRISTIAN IV. Regiering har ved Aalborg været noget nyt Anlæg af Fæstnings-

D. Atlas Tom. V. D nings-

nings-Brev for, det viser et samme Konges Brev af 4. November 1634. hvori Hans Majestet befaler Bønderne paa 8. Mile omkring Aalborg, endnu i 3. Aar at arbejde paa Riobsteden Aalborgs Befæstelse. Hvorvidt det er kommet med denne Fæstning, og hvor længe den har været, vides ikke, men nu er der ikke ved Byen noget Tegn til, at den har været befæstet.

Privilegier.

Naar Aalborg først har faaet Stads-Ret, og hvilke Friheder den i de ældste Tider haver haft, veed man lige saa lidt, som om Byens første Opkomst. At den længe førend 1340. har haft Riobsteds-Privilegier, sluttet deraf, at den i det Forbund, som da blev gjort imellem Kong VALDEMAR og Hertugen af Slesvig, nævnes iblant de fornemste Stæder i Jylland. Ja længe tilforn har Kongen holdet sin Foged i Aalborg ligesom i andre Riobsteder, thi 1293. nævnes Johannes Benediktson Advocatus Domini Regis in Aleburg. Men i Skipper Clemens Oplob, og ved Aalborg Byes Indtagelse 1534. ere alle dens ældere Privilegier bortkomne. Hvilket sees af det Privilegio, som Kong CHRISTIAN III. 1540. S. Petri Cathedræ Aften gav Byen, som er det ældste der nu giemmes i Raadstuens Archiv, med det store Seigl under i en Solodaase, hvori meldes, at, " siden Aalborg Byes Privilegier ere
 „ udplyndrede og frafkomne, saa har Hans Majestet, med Rigets Raads
 „ Raad, givet Borgemestere, Raad og menige Borgere og Indbyggere
 „ nye Friheder, bestaaende i endeel Artikke, af følgende Indhold: 1.) Om
 „ Udlændinges Handel. 2.) Udi smaat Begt maae Udenlandske ei selge.
 „ 3.) Om Specerie og Kræmere. 4.) Om fremmede Kræmere. 5.)
 „ Om tydsk Bl. 6.) Naar Giester maa selge. 7.) Naar Giester maa
 „ falte Schild. 8.) Om Skind at kiobe. 9.) Borgere maa ei tage Fremmedes

„ medes Penge. 10.) Om Seiglads i Limfiorden. 11.) Om Landkiøb.
 „ 12.) Hvor Bunte ei maa brydes. 13.) Naar Giester maa handle.
 „ 14.) Frihed paa Huder og Skind. 15.) Jld maa ei være i Boder.
 „ 16.) Hvorlænge ligges skal paa Fiskerleje. 17.) Om Vindse Marke
 „ derne. 18.) Om Giesters Binterleie. 19.) Om Fremmedes Eiendom.
 „ 20.) Bondens Penge skal ingen Kiøbslaae Bonden til gode. 21.) Om
 „ Oprør. 22.) Om Udenbyes Mands Gods. 23.) Om Sandemænd.
 „ 24.) Om Borger fæster anden Loug. 25.) Borger skal tiltales i Byen
 „ 26.) Loffer nogen Hustrue eller Jomfrue. 27.) Hvor Brøde ikke er højs
 „ sat. 28.) Om Besætning. 29.) Søge Raadmænd i Retten. 30.) Om
 „ spænte Armbørster. 31.) Om Laug og Oldemænd. 32.) Embedsmænd
 „ som bruge Kiøb. 33.) Om Borger at gribe. 34.) Om Bæriemaal.
 „ 35.) Om Told til Slottet. 36.) Gjør nogen imod disse Artikler 2c. „
 Dette er Byens beste og fornemste Privilegium. Endnu samme Aar 1540.
 23. April har Kongen stadfæstet Byens Privilegier. Ellers har Borgemeester Raad og Menighed udi Aalborg tilforn af Kong FRIDERIK I. faaet Stadfæstelse-Brev paa nogle Privilegier, som de selv havde ladet indskrive i en Bog, dog med saa Skiel, at Kongl. Majestet i Fremtiden vil have fuld Magt til at formere eller formindske samme, eftersom Hans Kongl. Majestet kan synes at være redeligt, Dat. Kiøbenhavn Tisdagen for S. Margareta virginis 1530. Samme Aar, og af høistbemelte Konge, fik Borgemeester Raad og Menighed i Aalborg Brev dateret i Kolding, at Hans Majestet har anseet deres Keilighed og store Armod, de ere geraadne udi, da deres Bne, Gods og Biering blev saa borttage af stor Jildebrand, at de derfor skulle være frie for al Kongelig Tynge i 10. Aar; skulde de og være frie for Jise og deslige, undtagen

Privile-
gier.

Udlands Folk; om noget paaftommer, skulle de tilhjelpe at afverge Ri-
gets Skade og Forderv; Af samme Gunst og Naade har Kongl. Ma-
jestet tilladt, at alt det Sølvs, som var Monstranger, Kalk og Duff,
samt de havde indsat paa deres Raadhuss, og de annammede af Kir-
ker, Capeller og Altene der i Byen, og nu er forbrændt og tilhobeløbet,
maa og skulle de have og beholde til Byens Nytte til at opbygge igjen
Raadhuset, Broe og Bolkverk med omkring Byen. 1542. Hellig
Legems Aften, Kong CHRISTIAN III. Benaadning, at ingen Ind-
eller Udlandsk Kjøbmænd maae ved de nye Fiskeleier Hals, Egens og
Nøv, og andre ulovlige Havne bruge nogen Kjøbmandskab Aalborg
Bye til Skade. 1546. CHRISTIAN III. Befaling, at Egholm, Giot
og Sundbye skal søge Aalborg Bye-Ring. 1548. Hellig tre Kongers
Dag, Kongelig Befaling, at Magistraten skulde gjøre Politie i Byen,
at hver kunde faae for et skikkeligt Værd, Handverkmands Arbeid, og
alt andet, som leies, kjøbes og betales, at lade det opslaae paa Raad-
stue-Døren med Straf derhos. 1549. 1. Maji Kongens Brev om
nogle af Byens Forder som ere tagne til Slottets Befæstning. 1550.
Tisdagen efter Reminiscere, Kongens Forbud, at ingen Borgere, Bøn-
der og Kregelsarere, den Stund Sildsaltning for Aalborg og Ribe paa-
staaer, maae med Baade, Raage og Vogne udfare paa Stranden,
og opkjøbe Sild af Fisserne østen fra Gjolsteen til den Hellig Lands
Lade og vesten fra Utrup Steenbroe, ei heller i Nørre-Dybet, Borgerne
til Skade og Forprang, førend de har klareret for den Kongelige Toldbod.
1553. stadfæstede Kong CHRISTIAN III. et Forlig, som blev gjort
imellem Borgerne i Aalborg og dem af Aarhus og Randers, angaaen-
de Handelen paa Fiskeleierne i Nøe Birk og Hals Sogn, som de af
Aal-

Aalborg paastode at de andre brugte imod Aalborg Byes Privilegier, og det saaledes, at de af Aarhus og Randers maatte strax efter Faste-
 lavn skikke deres Riobmandsvarer til Fiskeleierne og dermed ingen For-
 prang giøre før Vor Frue Dag i Faste, da de maatte handle indtil
 Pindsedag, men siden ingen Barer have liggende der uden alene Salt
 og Træe. Samme Aar fik Magistraten Cancellier Johan Friises Brev
 paa Kongens Begne, at de, som havde bygget Huse uden for Gra-
 vene, skulde bryde dem ned igien, og indflytte i Byen. 1554. 21. Sept.
 Kong CHRISTIAN III. Forbud, at ingen udlændiske Riobmænd maae
 besøge Landsbye-Markeder. Samme Aar 23. September Kong CHRI-
 STIAN III. Brev, at Handelen imellem Hansestædernes Indbyggere
 og de Danske, maae bruges uformeent paa begge Sider. Samme
 Aar, Martini, Kongens Brev om øde Jorder i Byen at bebygge. Endnu
 samme Aar S. Galli Dag Kong CHRISTIAN III. Befaling, at der
 tvende gange om Aaret skulde omgaae nogle Damskvinder i Byen, og
 eftersee, om nogle Tieneste-Piger eller andre ugifte Tienstefolk reder til
 Barsel. 1556. fik Borgemeester og Raad i Aalborg Frihed at fiobe
 saa meget Tømmer i Bahus Læn, som de behøve til det Skibs Byg-
 ning, de der vilde lade bygge. 1556. den 27. October fik Borgeme-
 sters Raad og Borgere i Aalborg Kong CHRISTIAN III. Brev, at
 ingen Fogeder, Læsmænd, Skrivere, Bønder, eller andre, maa
 bruge Landfiob imod Aalborg Byes Privilegier, under Barenes For-
 brydelse, Halsparten til Kronen og Halsparten til Byen. Af samme
 Aar og Dag findes Kong CHRISTIAN III. Brev, hvorved forbødes at
 ingen i Aalborg maae tække deres Huus med Halm-Tag, men alene med
 Tegl, under 40. Mark Danske i Straf, halvt til Kronen og halvt til
 Byen.

Privi-
legier.

Byen. 1557. 20. Maji tilfender Kongen Borgemestere og Raad en Skikkelse giort med Danmark's Riges Raad over de Besværinger som Undersaatterne ere til Hindrer i deres Næring. 1558. 7. Martii har Kongen tilladt Borgerne at indføre Tyndsk Ol. Høistbemelte Konge CHRISTIAN III. har under 17. September 1558. givet Borgemestere og Raad i Aalborg den Frihed, at deres Raadsfue-Domme maae gaae lige ind til Herredagene, uden at indstevnes for Landstinget. Kong FRIDERIK II. Breve og Befalinger, Byen og dens Friheder vedkom-mende, ere disse: 1559. 21. Augusti, Befaling, at Proprietairerne skulde lade holde Aalborgs Østeraae reen. 1559. Alle Helgensdag Bevilling angaaende Bondgarn uden for Hals-Beile at lade syne. 1560. 16. Julii Brev, hvorledes Bondgarns-Stader eller Fiskeriet ved Bagedybet ved Hals skal bruges. 1570. 5. September Forbud, at ingen Fremmede maae bruge nogen Handel, Salterie eller Fiskerie ved Nibe. 1571. 28. Sept. Forbud, at ingen Handel maae skee i Sund-bye. 1572. 24. December Befaling, at alle Panter, Gavebreve, Skioder, til Ting skal læses og paaskrives. 1573. Befaling, at ingen Borgere maae holde stor Bægt i deres Huse, men skal lade deres Gods, som ind- og udfiskes, veie paa Veierhuset, som Øvrigheden har ladet bygge. 1575. 15. Junii Benaading, at Aalborgs Indvaanere maae fløbe deres Iidebrand hvor de vil, og at ingen maae forbyde Bønderne at selge slikt. 1577. Aalborgs Borgere benaades at maae segle frit forbi Nyborg. Samme Aar befaler Kongen Lænsmanden Erik Rud at bygge to Varder af Tommer paa Landet, som skulde om Vinteren være Borgerne til Sikkerhed og Merke at segle efter, naar de komme hjem fra deres Norske Fiskerie, i steden for Søe-Lønderne, som om Sommeren laae
i Bagge-

i Bagge-Dybet. 1579. 22. Febr. Befaling, at Prestfiendere skal straffes af Magistraten. 1581. 29. April. Forbud, at ikke maae saltes paa Skuder ved Nibe. 1582. 18. Jun. Befaling om de Broer, som Slottet vedkommer, at holde ved lige. 1584. Benaading, at fire Læster Rostoker Ol maae nydes frie til Aalborg Guildhuus. 1584. 11. Mart. Befaling, at de i Aalborg Byes Frihed opsatte Skiel-Steene skal borttages, og at Aalborg Bye skal beholde sin gamle Frihed og Uddrift østen Byen i alle Maader uforkrænket. 1584. 15. Julii Brev, at ingen Fremmed maae opholde sig i Riget uden Pasport, som under det Skilt vilde tilføie Religionen Ulempe. 1585. 17. April. At ingen maae nyde Borger-Ret i nogen Kiøbsted, uden han i Byen er boesiddende og svarer borgerlig Tynge. Kong CHRISTIAN IV. Privilegier og Breve til Aalborg: 1589. 18. Junii Benaading, at Borgemestere og Raad i Aalborg maae holde fire Færger mellem Aalborg og Sundbye. 1590. 30 Jul. Brev, angaaende Veiderne ved Hals, saa og at de, som vilde stævne Borgemestere og Raad i Aalborg til Viborg Landsting, skulde stille Caution, om de ikke ere vederheftige. 1590. 18 Aug. Forbud paa ulovlig Handel. 1594. 5. Jun. Befaling, at ingen Marked, som hidtil skeet er, maae holdes ved Nibe 8. Dage førend Vindse-Marked i Aalborg, ei heller nogen Tid almindelig Marked med nogen Kiøbmandskab, Handel eller Wandel, dersom de ikke have nogen besønderlig Brev eller Benaading derpaa. 1598. 3. Jul. Forbud paa Kiøbmandskab i Løgstør. Samme Aar og Dag, Befaling at fremskikke tvende Borgere til Kiøbenhavn med hois Besværing og Paalæg, som nogle imod gammel Brug og Sædvane i nogle af Søe-Stæderne kunde være med besværet og skeet for kort udi. 1602. 12. Maji, Brev, at der skal bruges

Privilegier.

Lybff

Privilegier.

Bysk Allen i Jylland. 1604. 19. Maji, Benaading, at Bybsterne ei
 maae bruge nogen Riobmandskab i Aalborg uden i Pindse-Marked.
 1608. 25. Maji, Brev om Riobstedernes Privilegiens Confirmation
 af Prinds CHRISTIAN V. 1610. 3. Jan. Brev, at en Borgemester,
 to Raadmænd og 4. Borgere med Stads-Seiglet og med Fuldmagt
 skulde indfinde sig til at hylde Prinds CHRISTIAN. 1610. 6. April,
 Brev, at alle Fremmede, som sig udi Aalborg nedsette, maae ei der-
 fra flytte, uden at betale 6te Penge, Halvdeelen til Kongen og Halv-
 deelen til Magistraten. 1614. 22. Decbr. At Magistraten maae nyde
 Halvdeelen af Byens visse og uvisse Indkomster. 1616. 4. Jul. Brev,
 at 8. Skilling skulde gielde 10. Skilling Stykket, 1. Mark gielde 20.
 Skilling, og en Specie 80. Skilling. 1617. 28. Jun. Befaling, at de,
 som handle med Franff Vin, ei maae handle med Rinsff Vin. 1623.
 6. Jan. Benaading for et Salte-Compagnie i Aalborg. 1632. 25.
 Jun. Brev om Søflings Løden i Aalborg til Skib-Broggens Repa-
 ration. 1641. 21. Octbr. Bevilling paa 4. Ræster Rostoker Ol fri for
 Accise til Compagnie-Huset. 1647. 31. Maji, Privilegium paa hvad
 af en Hest eller Dre skal betales i Broe-Penge ved Aalborg eller Sund-
 bye Færgebroe. Kong FRIDERIK III. Breve og Benaadinger: 1648.
 14. Jul. Brev, at Heste-Marked i Sundbye skal være afskaffet. 1648.
 30. November Confirmation paa Aalborg Byes Privilegier. 1648.
 12. Decbr. Privilegium paa Rietterup Kier og Lyngholm til Bnen og
 Borgemesterne. 1649. 20. Maji, Brev, at al uvisse Indkomst er
 benaadet Byerne en fjerde Deel og Magistraten en fjerde Part. 1649.
 22. Augusti, Brev, at forrige Heste-Marked efter Pindsedag forflyttes
 til 2. Søndag efter Christi Himmelfarts Dag. 1650. 18. Jun. Brev,
 at

at Aalborg Bye skulde nyde den samme Frihed, naar Prindsen kom til Regieringen, som den før havde. 1652. 10. Jan. Anordning om Aalborgs Veierhuus og dens Penges Deeling, indført i en brun Bog pag. 153. hvorpaa er Høieste-Rets Dom. 1655. 23. Augusti, Benaading, at Aalborg Borgere maae befegle Limfjorden overalt. 1661. 14. Jan. Benaading, at Borgemestere og Raad maa nyde den 2ode Deel af Consumptionen, som skulde deles i tvende lige Deele, den halve til Borgemester og Raad, og den halve til Byens Udgifter. 1661. 23. Febr. Befaling, at Borgemestrene i Kiøbstederne skulde giøre Eed for Kongl. Majestet selv, og naar nogen Borgemester-Bestilling ledig vorder, da den ældste Raadmand at overdrage, for at fornemme Kongens Villie, om samme Bestilling at betiene. 1661. 11. April. Benaading for Indbyggerne ved Besteraae, at Halvparten af Færgerne skulde Lande i Besteraae, og Halvparten i Østeraae, hvorimod de selv paa egen Bekostning skulde lade bygge en god Færgebroe ved Besteraae, og den stedse vedligeholde. 1661. 24. Jun. Privilegier for Kiøbstederne i Danmark af 12. Voster, er en vidimeret Copie, Originalen nedlagt i Kiber Raadhuus. 1661. 22. Aug. Brev, at Aalborg Byfogeds Domme til Raadstuen skal indstevnes og paakiendes. Benaading af samme Aar og Dato, at Aalborg Raadstue-Domme skulde indstevnes til Høieste-Ret, og ei andenstedes paakiendes. 1661. 28. Aug. Bevilling, at Magistraten skal nyde de halve Borgerstabs Penge. 1663. 18. Novbr. Brev til Geistligheden, at de skulde svare deres Contributioner efter Matriculens udgangne Skattebrev. 1664. 23. Jul. Befaling, at sex af Færgerne paa Overfarten mellem Aalborg og Sundbye skulde anlegge i Østeraae og de andre sex i Besteraae.

D. Atlas Tom. V. Ω 1664.

Privile-
gier.

Privile-
gier.

1664. 30. Decbr. Benaading, at Borgemeſtere og Raad til deres Løns Hielp maae nyde 2. Skilling af hver Tønde Sild og Korn og $\frac{1}{2}$ Skilling af hver Slet Dalers Værdie af Varer, ſom bliver ind- og udfkibet. 1665. 9. Jul. Befaling om den Frihed, Stempel- Papiers Forvalteren i Kiøbſtederne ſkal nyde. 1669. 3. Novbr. Befaling, at alle og enhver i Aalborg boende ſkulde og contribuere i Byen, ſaa og at de, ſom under Byens Begreb med nogen Ting handle, ſkulde af Mægiſtraten ſtraffes. Kong CHRISTIAN V. Breve og Benaadinger: 1670. 3. Aug. Brev, at Borgemeſterne maae beſikke Betientere til de ſmaa Beſtillinger i Kiøbſtederne. 1671. 22. Maji, Confirmation paa Aalborg Byes Privilegier. 1672. 14. Maji, Confirmation paa Borgemeſtere og Raads Afſtaaelse til Aalborg Borgerſkabet paa de Magiſtraten benaadede 2. Skilling af hver Tønde Sild og Korn ſamt $\frac{1}{2}$ Skilling af hver ſlet Dalers Værdie af Varer, ſom ind- og udfkibes. 1672. 12. Aug. Anordning, at alle Skipperne ſkal have Borgerſkab, og holde Dug og Diſt i en af Kiøbſtederne her i Rigerne. 1680. 19. Maji, Brev, at Magiſtraten ſkulde forhielpe alle Ting til rette og Rigtighed, ſom deres Beſtillinger vedfæmmer, og for deres Tid haver været paſſeret. 1681. 1. Octbr. Benaading, at Byefogden i Aalborg paa Hans Kongl. Majestets Begne ſkal være overværende ved Skifterne. 1681. 29. Novbr. Anordning, hvorledes Preſterne og Magiſtraten i Aalborg ſkal have Gang og Sæde med hverandre. 1682. Commiſſions Forretning over endeel Aalborg Byes Urigtigheder. 1682. 28. Decbr. Kongelig Reſolution, at de Borgere, ſom kunde have Privilegier at være frie for Byens Beſtillinger og Bærgemaale, ei maae efterdags forſkaanes. 1683. 20 Mart. Kongelig Deciſion paa

Com:

Commissariernes Forretning om Alborg Byes Urigtigheder. 1685. 15. Aug. Brev, at Jochum Tormsmeds Enstebørns Arv maae til Byens Nytte anvendes. 1688. 3. Novbr. Brev om Veienes og Broernes forsvarlige Vedligeholdelse for Alborg Bye. 1688. 5. November. Geheimeraad Mochs Brev i Kongens Navn, at Byen skal føre Steen til hver af de 3. Mile-Væle om Byen. 1688. 22. Decembr. Brev, at de 1000. Slettedaler Fattiges og Skolens Penge, som Compagnie-Huset forrenter, skulde svares af Alborg Byes Indbaanere. 1701. 3. Maji Kong FRIDERIK IV. Confirmation paa Alborg Byes Privilegier. 1730. 10. Jun. Kong FRIDERIK IV. Privilegium paa et Dørg-Marked at maae holdes vesten for Alborg den tolvte Dag efter Mikkelsdag i tre Dage. 1731. 26. Martii Kong CHRISTIAN VI. Confirmation paa Alborg Byes Privilegier. 1731. 24. Maji Kong CHRISTIAN VI. Bevilling, at Magistraten og Borgerfabet i Alborg skal nyde aarlig de to tredie Parter af Veierhuus-Pengene. 1746. 2. December Kong FRIDERIK V. Confirmation paa Alborg Byes Privilegier. 1749. 22. Aug. Kong FRIDERIK V. Bevilling paa en Honning- og Fæ-Marked ved Alborg den 16. Septbr. 1766. 8. Septbr. Kong CHRISTIAN VII. Confirmation paa Alborg Byes Privilegier.

Privilegier.

Byens Vaaben, er en anseelig Bygning med 3. Taarne foruden Spidse, paa det mellemste Taarn en Port, deri staaer en Løve i blaat Feld, hvor neden under ere 3. Aal. Nu omstunder forklarer man dette Vaaben saaledes. De 3. Taarne skal betyde S. Budolphi Kirkes, Vor Frue Kirkes, og Skolens Taarne, Løven skal forestille Limfjorden, som Byen ligger hos, de 3. Aal skal betyde de 3. Aaer som løbe igiennem

Vaaben.

Byen ud i Fiorden. Men rigtigere synes dog den Forklaring, at Aalene sigte til Oprindelsen af Byens Navn. Ellers maae erindres, at Byens Baaben, som før var ganske simpel, er blevet meget forandret og juret i senere Tider.

Skiebne og
Merkværdig-
heder.

Fra Kong SVEN ESTRIDSÖNS Tid, som regierede for og efter 1060, har Aalborg været bekendt af sin Havn og Seglads. Det er af den Aarsag, at Aalborg saa ofte nævnes baade i den gamle Danske og Norske Historie, nemlig fordi den var et beleiligt Støested, saavel for dem der vilde fare til Skibs her fra Landet andensteds her, som for Fremmede der vilde tage Tilflugt over Søen herind. Om den Danske Prindses HENRIK SKATELERS Frue INGERD, som var en Princesse af Sverige, læses, at da hun ved 1129. fik i Sinde at undrømme fra sin Herre, tog hun Veien ad Aalborg, men blev af hannem der greben og ført tilbage. 1138. led Sigurd Slembedegn, som tragtede efter den Norske Krone, Skibbrud ved Limfiordens Indløb og kom til Aalborg, hvor han blev Vinteren over. 1140. da han i Norge var bleven fangen og dræbt, komme hans Venner fra Danmark og hentede hans Liig, førde det til Aalborg, og lode det der hæderligen begrave i Vor Frue Kirke. Der Kong KNUD V. Anno 1150. var Slagen af Kong SVEN ved Viborg, tog han Flugten til Aalborg og derfra til Søes over til Sverige. 1169. om Foraaret døde i Aalborg Kong ÖSTENS af Norge Dotter: Søn OLUF, som havde ladet sig hylde til Konge i Oplandene, og blev begravet i Aalborg, hvor han Vinteren over havde opholdt sig, og imidlertid gjort sig saa elsket af de Danske, at de siden holdt ham for Hellig. I Kong VALDEMAR II. Tid 1204. var Aalborg det Sted, hvor Erling Stenveg, som og var udgiben for

en Prætendent til den Norske Trone, samlede til sig en stor Deel for- Skiebne og
 nemme Norske af Baglernes Partie, for derfra med Dansk Hielp at for- Merkvær-
 søge sin Lykke paa Norges Rige, og blev da sammesteds af dennem ud- digheder.
 raabt for Norges Konge. Denne Erling med hans Tilhængere Bag-
 lerne, var siden 1206. atter engang i Aalborg, hvor da den Norske Bi-
 sshop Nicolaus kom til ham. I de Aar 1269. 1271. 1279. 1280. og
 1285. findes Kong ERIK GLIPPING ofte at have opholdet sig i Aal-
 borg, og der udgivet adskillige Documenter. Eigesaa har og Kong
 ERIK MENVED 1289. været i Aalborg. Samme Aar om Midsomers
 Tid kom Kong ERIK af Norge med en anseelig Flode for Aalborg, og
 laae der stille i 15. Dage, uden at foretage noget fiendtligt. Efter den
 Tractat, som 1340. blev sluttet mellem Kong VALDEMAR og Her-
 rug VALDEMAR af Slesvig, skulde Aalborg, med omliggende Byes-
 ter, være den første af de Indske Stæder, som skulde indløses fra Gre-
 verne af Holsteen og gives Droning HELVIG til Livgeding. 1350.
 blev Aalborg Bye, saavel som hele Landet, hiemsøgt af Pesten eller den
 saa kaldte Sorte Død. 1355. om Paasken var Kong VALDEMAR
 en Tid lang i Aalborg, holdt der Rætterting, og havde andre vigtige
 Sager med Adelen i Bendshyssel at afgjøre. Ved 1373. indløste Kong
 VALDEMAR Aalborg Bye med Slottet, som længe havde været i de
 Holstenske Grevers Bold. Samme Aar sidst i Fasten og til Paaske
 var Kongen selv i Aalborg, og har da formodentlig der holdet Rætter-
 ting. 1391. til Pindsedag har Droning MARGRETE med Biskopperne
 været forsamlet i Aalborg, og da bortskødet Egholm Slot til Vor Frue
 Kirke sammesteds. 1406. har Kong ERIK af Romern siddet Rætterting
 i Aalborg. 1431. har Borgemeester Peder Ilkarsøn stiftet det bekiendte
 Gyds

Erkjend og
Merkværdig-
heder.

Guds Regemås Lag eller siden kaldet Papegoie-Gilde i Aalborg. 1457. har Aalborg Bne leveret 120. Mand i Udbud til Kongens Tjeneste. Samme Aar blev efter Kong CHRISTIAN I. Befaling af endeel Rid- dere, Adelsmænd og Borgere paa Aalborg Raadhuus holden en Com- mission og dømt i en betydelig Trette imellem Magistraten og en fornem Borger Strange Torstenfön. 1476. har den udvalte Konge Hertug HANS opholdt sig nogen Tid i Aalborg, og da udgivet et og andet Document dateret Ex castro nostro Aalborg. 1477. var hans Hr. Fader Kong CHRISTIAN I. i Aalborg. 1484. og ligesaa 1488. var Kong HANS i Aalborg og havde da Rigets Raad hos sig. 1494. og 1496. holdt Kong HANS Rette-ting i Aalborg. 1501. brændte en stor Deel af Byen af. 1506. og ligesaa 1509. ved Pindsedags Tider har Kong HANS været i Aalborg. 1513. den 21. Febr. døde Kong HANS i den grundmurede Gaard, som ligger i den vestre Ende af gammel Torv, hvor uden for staae to store Steene 3. Alne høie over Jorden, og blev hans Lig ført derfra til Odense. 1523. da Indbyggerne i Jylland vare oprørte imod Kong CHRISTIAN II. begyndte de af Aalborg Spillet, som HVITFELD siger, og ihjelsloge Kongens Følger. 1525. var Kong FRIDERIK I. i Aal- borg. 1530. overgik Byen en stor og ulykkelig Jldsbaade, hvorfor Indbyggerne fik 10. Aars Frihed for Skatter og Accise, undtagen frem- mede Handlende, som samme skulde betale. 1534. var et ikke mindre ulykkeligt Aar for Aalborg, thi Skipper Clemen, med de andre Søe- haner, som holdt Kong CHRISTIAN II. Partie og vare udsendte af Greve Christoffer for at stifte Oprør i Jylland, kom for Aalborg, da Byen gik ham tilhaande, og Slottet maatte strax opgive sig til ham. Vel samlede en Høben af Adelen sig, og under Holger Rosenkrandses

og

og Erik Banners Anførsel rykte med deres Tropper for Aalborg, men som de laae Natten over i Svenstrup, bleve de om Morgen den 16. Octbr. af Skipper Clemen og Bendelboerne overrumplede og lede et stort Nederlag. Siden da disse vare slagne ved Randers, tog Skipper Clemen sin Tilflugt igien til Aalborg, kastede sig derind og befæstede Byen. Fredagen for Juul ankom den Kongelige Krigsmagt under Hr. Johan Rantzovs Commando for Aalborg, løb strax Storm til Byen og indtog den. I denne Hede ihjelsloge de alt hvad der inde var, undtagen Qvinder og Børn, og gjorde der et stort Bytte. Af Bønderne bleve der 2000. slagne, de andre flyede til Bendsyssel. Herremændene, som der sade fangne, bleve løsladne, og nogle af de oprørske Bønder henrettede. Skibene, som Clemen og hans Anhang, vare komne med til Aalborg, bleve erobrede. Skipper Clemen undkom selv til Hest, men blev af en Bonde greben og ført fangen tilbage til Aalborg, siden til Kolding, og der 1536. lagt paa Steile. I disse Tumulter udstod Aalborg meget, og iblant andet mistede alle sine Privilegier. 1535. bleve de af Skipper Clemen om Byen opkastede Fæstningsværker efter Kongelig Befaling slefede. Da Byen i bemeldte Oprør var bleven blottet for Indbyggere, skal fra Lybek være ankomne adskillige Familier, som paa nye befatte Byen. 1536. havde Aalborg Bye, ligesom de andre Riøbsteder, sine Guldmægtige paa Herredagen i Riøbenhavn. 1546. fik Aalborg af Kong CHRISTIAN III. nye Privilegier i stedet for de gamle, som i Skipper Clemens Oprør vare bortkomne. 1552. var Kong CHRISTIAN III. i Aalborg og der holdt Rætterting. 1554. blev Aalborg Bye affilt fra Viborg Stift og gjort til et Bispepeligt Sæde for Børlum eller Bendelbo:Stift, som derefter er bleven

Skibe og
Drekvær-
digheder.

Skiebne og
Merkværdig-
heder

ven kaldet Aalborg Stift. 1558. in Septembri har Kong CHRISTIAN III. atter været i Aalborg, som var ikke længe for hans Død, og samme Tid erholdt Byen af Hans Majestet Landstings-Frihed. 1567. in Novembri var Kong FRIDERIK II. i Aalborg. 1601. udi Pindse-Marked i Aalborg, blev Niels Juul til Kongstedlund ihjelslagen af Albret Skeel til Jungetgaard. 1603. grasserede Pesten i Aalborg. 1634. befalede Kong CHRISTIAN IV. at Bønderne 8. Miile omkring Aalborg skulde endnu i 3. Aar arbeide paa Byens Befæstelse. I de Svenskes Indfald i Jylland 1643. indquarterede Wrangel og hans Tropper sig i Aalborg, og holdt der meget ilde Huus. 1658. blev Byen atter hart medtagen af de Svenske. 1661. forundes Aalborg Bye af Kong FRIDERIK III. Landstings-Ret. 1663. den 11. Aug. var der en stor Ild løs i Aalborg, hvorom læses en Inscription over Døren paa den store Gaard, hvor Kong HANS døde. 1717. blev Jubel-Festen holden i Aalborg med stor Solennitet, meere end nogen andensteds i Danmark uden for Kiøbenhavn. Ellers har Aalborg i dette Seculo haft den Glæde, at Kongerne, FRIDERIK IV. CHRISTIAN VI. og FRIDERIK V. alle have været der.

Mynt-
Sted.

Endnu hører til Aalborg Byes ikke mindste Merkværdigheder, at der fordum har været et Kongeligt Mynt-Sted, hvor mange Penge ere myntede, saavel under Kong FRIDERIK I. Regiering i Aarene 1524. 1525. 1528. som i Kong HANSES Tid, alle med denne Inscription paa den ene Side: Moneta nova Alborgensis. Ja det som meere er, man finder iblant vore ældgamle Danske Sølv-Bracteater, af det Slags, som man tilegner enten Kong SVEN ESTRIDSEN eller Kong SVEN GRATHE, en liden Mynt med en Konges Hoved og derom skrevet:

vet: ALABVRGA. Hvilken Omstændighed ogsaa bliver et stort Beviis for Aalborgs Ælde og gamle Flor. Alle disse rare Mynter findes i Museo Regio opregneede. I den Henseende har og været en Myntergaard i Aalborg, som nævnes i et Document af 1506. hvorved Borgemeester Raad og Almue i Guds Regems Laug, udi Kong HANSES Nærværelse i Aalborg, gjør Magekifte med Prior og Convent i den Hellig Aands Huus, saaledes, at Klosteret fik en Laugets Gaard kaldet Papegoi-Gaard, og Lauget derimod fik af Klosteret en Gaard som Sven Bagher opbygte med to murede Steenhuse kaldet Mønthergardh. I den gamle Papegoiegildes Bog i Aalborg nævnes Hr. Johan Myntmester 1492. som paa et andet Sted under Aar 1495. kaldes Johan Mynther. Om der fordem har været Bogtrykkerie i Aalborg, som TERPAGER Rip. Cimbr. pag. 705. siger, er noget uvist. Endelig hører og til Byens Merkværdighed, at opregne lærde Mænd, som ere fødte i Aalborg, men som ingen tilstrekkelig Fortegnelse høves ved Haanden, maae man lade sig nøie med at nævne disse faa: Frands Rosenbergh, som blev Biskop i Viborg, Laurentius Alburgensis, Professor paa Kjøbenhavn's Universtitet, som døde 1577. M. Niels Michelsen Aalborg, som er bekjendt af mange Skrifter og kom i Fortred for sin Forklaring over Aabenbaringen, M. Hans Aalborg, en lærd Mand og berømt Boghandler i Kjøbenhavn, som var Tyge Brahes gode Ven, see Danske Magazin T. II. pag. 179.

Aalborg bestaaer i Almindelighed af tvende Kirke-Sogne, kaldede **Jubdeling.** efter Kirkerne, St. Budolphi og St. Mariæ eller Vor Frue Sogn. Men egentlig deeles Byen, efter de fire igiennemløbende Aaer, i fire Qvarterer eller Borger-Compagnier, som udgjør otte Roder, af hvilke 1. 2. 3. 4. 5. ere i Budolphi, og 6. 7. 8. udi Frue Sogn. Qvarter-
D. Atlas Tom. V. R verne

rerne ere disse: 1.) Vester: Qvarteer, vesten for Vester: Aae. 2.) Gamle Torvs Qvarteer, fra Vester: til Øster: Aae. 3.) Nye Torvs Qvarteer, fra Øster: til Peder Barkes Aae. 4.) Øster: Qvarteer, fra Peder Barkes Aae til Synder: Graver eller Øster: Ports Aae. De uden Vester: Port forterer under Vester: Qvarteer, og de uden Øster: Port under Øster: Qvarteer. Hver Borger: Compagnie har en Capitain, en Lieutenant, en Fændrik, tre Sergianter og tre Corporaler. Hvert Compagnie regnes omtrent 100. Mand sterk. Ved Compagnerne er en Adjutant, men den øverste Borgemeester er Chef.

Gader og
Stræder.

Af Byens Gader og Stræder eller Gyder, som ere mange, og efter gamle Stæders Maade snevne og irregulair anlagte, ligge i St. Budolphi Sogn følgende, (a) udi Gamle Budolphi Sogn: 1.) Algaden, fra Ladebroen hvorunder Øster: Aae gaaer, indtil den Murede Port. 2.) Skomager: Gaden. 3.) Skole: Gaden. 4.) Skotter: Gyden. 5.) Blegehuus: Gang. 6.) Podemester: Gyde. 7.) Mestermands: Gyde. 8.) Brandstrup: Stræde, som er den nederste Ende af Skolegaden og strekker sig til gamle Mølle-dam. 9.) Kirke: Stræde, gaaer fra Skolegaden til Budolphi Kirke. 10.) Kaaren Pops Gade. 11.) Svingelen. 12.) Strand: Stien, hvortil Stranden for-dum er gaaen op. 13.) Adelgaden fra Raadhuset til Algaden. 14.) Kloster: Jorden. 15.) Doctorens Gyde. 16.) Korsis Gyde. 17.) Bispens: Gade, hvori Biskopen i Begyndelsen fra 1553. boede. 18.) Jomfru Anne: Gade, saa kaldet af en gammel Jomfru Anne Krukov, som der boede midt i forige Seculo, menes før at have hedet Skoufvegade. 19.) Gang bag om Møllen. 20.) Storm: Gyden. 21.) Maren Thures: Gade. 22.) Den mørke Gang.

Gang. 23.) Stranden, hvor Goldboden og Veier-Boden staaer. 24.) Ved Øster-Aae. (b) Udi Budolphi Sogn, som før var St. Peders Sogn, men fra 1542. tillagt Budolphi Sogn: 25.) Allgaden, fra den Murede Port til Hjørnet af Vester-gade, der gaaer til Vester-Port. 26.) Vester-gade, som ligger vesterst i Sognet, men gaar fra Synder til Nord og derfra i Øster til Graven. 26.) Vandgangen. 27.) Tvergaden. 28.) Jens Bangs Gyde. 29.) Tiende-Laden, hvor fordum St. Peders Kirkes Tiende-Lade har staaet. 30.) Vingaaards Stræde. 31.) Graven, saa kaldet af den Grav, Lænsmanden Parsberg der lod kaste for at lede Vester-Aae ind i Byen. 32.) Urbans-Gade, som gaaer til Urbans-Port. 33.) Kattesunds-Gade, derudi ere: 34.) Korsgaden, som gaaer til Kattesunds Port, og tvende Tvergyder til Vester-Aae, nemlig, 35.) Peder Pedersens Gyde, og 36.) Maren Poppes Gyde. 37.) Ved Vester-Aae. Uden for Vester-Port er, 38.) Vester Broe, 39.) Steen Gyden, og 40.) Ladegaards Gyde, fra Vester-Port til Ladegaarden. Uden for Urbans-Port er. 41.) Reeber-Banen. Til Vor Frue Sogn hører følgende: 42.) Allgaden, fra Ladebroen af til Øster-Port, thi den gaaer saa got som igiennem heele Bye, og den øverste Ende af Allgaden har saadan Brede, at den gjør igien tvende Gader, 43.) Nørregade, som nævnes i et Brev af 1407. og 44.) Syndergade, ja endes af samme Gade kaldes 45.) Bredegade. 46.) Engelborg. 47.) St. Hansgade. 48.) Kattevad. 49.) Fiord Gyden. 50.) Friisenborg, denne Plads er for en Snæs Aar siden bygt ved Slottet ud i Fiorden af en Mand ved Navn Christen Friis, af hvem Pladsen med de Huse der staaer paa og Gyden omkring den har faaet Navn. 51.)

Slotsgaden. 52.) Peder Barkes Gyde. 53.) Klokketøber-Gyden. 54.) Zielmer: Stald. 55.) Skiden-Gyde. 56.) Gammelmølles Gade. 57.) Krogen. 58.) Kold-Gyde. 59.) Brødre-Gyde, synes at have Navn af Graabrødrene, hols Kloster formodentlig har ligget derved. 60.) Staldgaarden. 61.) Store Nyegade, hvorudi er 62.) Sr. Oves Gyde, som gaaer ned til Nye Torv, og 63.) Læstens Gyde, der og gaaer did. 64.) Gunde-Klemmen. 65.) Lille Nyegade. Uden for Øster-Port ere: 66.) Østerbroes Gyde eller Saarebroen, 67.) Lykken, og 68.) Lykke-Gyden. Et Document af 1481. nævner Herrestrædet i St. Botulphi Sogn norden for Torvet. Et andet af 1538. Skovegade.

Torve. Byens Torve ere allene tvende, nemlig, Gamle Torv i Busdolphs Sogn ved Øster-Aae, og Nye Torv i vor Frue Sogn ved Slottet.

Porte. Aalborg haver paa nærværende Tid fire Stads-Porte, som ere, 1.) Vester-Port. 2.) Øster-Port. 3.) Urbans-Port. 4.) Muuret Port, hvilken fordum var Stadens Vester-Port. Under denne sidste Port er et gammelt Arrest-Huus for Byens Ratmænd, og har der forhen været en Bygning oven paa, hvori glemtes Instru-
 menter, som Troldquinder pinedes med. Foruden disse Porte har der fordum været en anden gammel Port, kaldet Skofue-Port, eller Skave-Porten, som formodes at have staaet ved Broen, der skiller Bispsens og Urbans-Gader fra hinanden, og er det kanskee en af disse Gader, som før har hedet Skavegaden. Endnu blive navngivne Vand-Porten, Rattesunds-Port, og Reberbanes Port.

Broer. Broerne i Aalborg ere disse: 1.) Lade-Broe. 2.) Kolf-Broe. 3.) Mestermands Broe. 4.) Maren Brandtes Broe. 5.) Oran-
 gels

gels Broe, saa kaldet efter den Svenske Oberstej Wrangel, som skal have ladet den bygge. 6.) Murede Ports Broe. 7.) Urbans Broe, hvor i fordum Tid Skovstes Broe har staaet. 8.) Øster-Broe eller Saares Broen uden Øster-Port. Et Document af 1456. nævner Lillebroe i Aalborg, et andet af 1481. Zestebroe i St. Botulphi Sozn.

De Strømme eller Aaer, som giøre Aalborgs Inddeeling, og lede ferstt rindende Vand igiennem Staden, hvorefter de falde ud i Limfiorden, ere disse: 1.) Vester-Aae, udi hvilken Manderup Parsberg, som var Lænsmand paa Aalborghuus 1568. til 1573, lod ved en Gryft langs nedem om Slottets Ladegaard indlede 2.) Zasseris-Aae til at løbe igiennem Aalborg ud i Fiorden, see Encom. Regn. Dan. pag. 79. 3.) Øster-Aae, som løber fra Kiers-Mølle igiennem Byen, og gjør Skiel inellem Budolphi og Frue Sogne, denne kaldes i Document af 1456. Aalborg Byes Aae. 4.) Peder Barkes Aae, som har sit Udspring fra Østeraae uden for Byen, løber igiennem Byen i Slots-Gravene, og falder der i Fiorden. 5.) Øster-Ports Aae eller Syneder-Graven, som har sit Udspring fra Øster-Aae og Peder Barkes Aae. Disse Aaer ere ikke saa dybe, at de med Baade kan besegles, ikke heller er Vandet altid med det reneeste formedelst de mange Garvere, Farvere og andre, som til deres Professioner benytte sig deraf. Teglggaardes Bek løber ud i Fiorden ved Teglggaarden uden for Øster-Port.

Aaer.

Af bekiendte Kilder findes i Aalborg, 1.) Papegoie-Kilden uden for Vester-Port, 2.) Bleg-Kilden, 3.) St. Hans Kilde, alle med klart og godt Vand, den mellemste udvælder af en Krid-Bakke.

Kilder.

Publique Bygninger ere nu, Stadens tvende Kirker, St. Budolphi Kirke og Vor Frue Kirke, St. Jørgens Capel, Cathedral-

Publique
Bygnin-
ger.

Skolen, Hospitalet, Slottet, Bispe-Residensen, Convent-Huset, Raadhuset, Compagnie-Huset eller Børsen, Toldboden og Veierhuset, fire Danke Skolehuse, en Lydstk og en Navigations-Skole, Sukkerhuset, Sæbeshveriet, tvende Fattig-Huse, hvortil kan legges Apoteket og Posthuset.

St. Budolphi Kirke.

St. Budolphi Kirke, som ofte skrives og nævnes St. Bodels, St. Boels, men urigtigst St. Bodilds Kirke, er vel den største, dog ikke den ældste Kirke i Aalborg. Naar den er anlagt, veed man ikke, dog, siden det er en af de Engelske Helgene, som Kirken har været indviet til, synes den at kunne være temmelig gammel, og kanstee noget nær fra de Tider, da vore Forsædre havde saa meget med Engelland at bestille. I det mindste kan man spore denne Kirke fra det 14. Seculo; thi i et Document af 1399. nævnes Dominus Nicolaus Mobek Rector Ecclesie beati Botulphi Alburgis. 1466. testamenterede Frue Karen Thomesdotter af Strandbyggaard til St. Bodels Kirke i Aalborg en Koe, hvoraf Presterne skulde have to og Kirken tredie Deelen, ligedan Gave skienkede hun til vor Frue Kirke, og Degnen til hver Kirke et Faar. Siden findes St. Bodulphi Kirke at have været et Annex til St. Peders Kirke; thi i Kong CHRISTIAN II. Tid heder det, at Hr. Jesper Oluffen 1517. fik af Kongen Præsentation til St. Peders Sognes Kirke med sit Annex St. Bodulphi Kirke i Aalborg efter lille Hr. Anders. Af Altene, som i de Catholske Tider have været i Budolphi Kirke, veed man St. Annæ Alter 1455. Nicolai Alter 1474. Vor Frue Alter 1480. Mariæ Magdalenæ Alter, som var Skrædergildes Alter, 1499. Guds Vegems Alter 1488. St. Catharinæ Alter. Efter Reformationen blev St. Peders Kirke afbrudt, og St. Peders Sogn lagt til St. Budolphi

Budolphi Sogn, hvilken Part af Byen derfor endnu kaldes nye Budolphi Sogn. 1542. fik Magistraten Kong CHRISTIAN III. Bevilning, at det Kirkegods og Indkomst, som havde ligget til St. Peders Kirke, skulde de nyde og beholde til St. Budolphi Kirkes Bygning og Forbedring. Saa fik og Mester Morten Hegelund Prædikant i Aalborg 1539. samme Konges Brev, at den Gaard, som laae til den store Prestegaard i Aalborg, skulde være Prestegaard og Residens for Sognepresten til S. Budolphi Kirke. Ved denne Kirke har fra gamle Tider af været en Bogsamling, thi man finder antegnet, at Predbiörn Gyldenstjerne 1592. forærede nogle Bøger til det lidet Bibliotek ved St. Budolphi Kirke i Aalborg. Dette Bibliotek bestod mest af Bibles, Patres, Commentarier, og Luthers Skrifter, hvorover 1627. er forfattet en Catalogus, men Bøgerne ere nu mest fordervede af Utsi, og Samlingen af ringe Værdie. Kirken har et anseligt Taarn, dog uden Spir, men Taarnet led en temmelig Skade 1759. af Jordstøvet, som igien er repareret. Der ere tre Klokker, den store, som var sprukken, blev 1765. omstøbt. En af disse Klokker smeltede i den store Jildebrand 1663. og blev omstøbt af Baltzar Melchior, den revede 1686. og blev atter omstøbt 1687. af Rud. Melchior. Denne Kirke har mange og smukke Ornamentter. Altertavlen er af smukt Billedhugger- Arbeid, ægteforygldt og vel stafferet 1689. paa Doctor Niels Jespersens Bekostning. Alteret er prydet med tvende store Iyfestager støbte af Messing i Form af Engle, givne 1686. af Jens Christensøn Vefver og Mette Biering. Kalk og Disk af Sølv gjort 1612. renoveret 1721. Paa Sølv-Etken til Brødene staaer 1671. En Sølv-Kande paa 121. Lod som bruges ved Communionen, givne 1576. af Henrich Piphering, omgjort 1661.

St. Budolphi Kirke.

Et

St. Bu-
dolphi
Kirke.

Et stort Sølv-Crucifix paa 97. Lod giben 1722. af Florentina Blym. Til Daaben er et Sølv-Bekken paa 144. Lod, som tillige med en Marmor-Font er foræret 1728. af Stiftamtmand von Pentzes Frue. I Kirken hænger fire Messing-Lysekroner, een giben 1679. af 34. Byens Borgere, en af D. Matthias Fols 1682. En af Handelsmand Anders Klæstrup og Agnete Wirkmester 1706. tilligemed 100. Rdr. til Lys, og en af Christen Lav 1718. Et Skib givet 1682. af J. N. Himmerig og Elsebeth Hansdotter. Her findes mange smukke Epitaphia, Ligsteene, og aabne Begravelser. Paa Bispens Stool staaer en Inscription, som vidner om Biskop Bornemans Gævmildhed imod begge Kirkerne, Skolen og Hospitalet. Ved Daaben sees et Malerie, som forestiller Guds Kirke under et Skibs Vignelse. Af dem, som i Budolphi Kirke ere begravne, kan opregnes følgende: Biskopen M. Jørgen Boringholm som døde 1587. og hans Frue Marine Jørgensdotter død 1592. Biskopen M. Jacob Holm som døde 1609. og Fruer, Else, Biskop Peder Thøgersens Dotter af Viborg død 1591. og Elsebet Borgemester Peder Hegelunds Dotter død 1641. Biskopen M. Christen Hansen Riber som døde 1642. Biskop Frands Thestrup og begge Fruer Else Mule og Magdalena Borneman. Hans Dotter Christiana Amalia Thestrup død 1735. gift med M. Jens Stampe. Justizråd og Borgemester Henrich Grotums begge Fruer, Inger Margrete Veyerslef død 1720. og Cidsel Hansdotter Popp død 1735. Hans Son Jens Himmerig Grotum død 1746. og Dotter Maria Henrica Grotum død 1731. Haas Himmerich, Oberst under den Polske Krone, Politie og Borgemester i Kiøbenhavn, død paa Halkier 1735. 54. Aar, gift med Frue Elisabeth Biørnkov. M. Thøger Pederfen Sogneprest til Budolphi, som døde 1626.

men

med Hustru Jacobe Bendtsen, som var anden Gang gift med Doct. Christen Schytte, og døde 1629. Hr. Anders Madsen Hospitals-Præst, som døde 1693. og med sin Hustru Edel Schytte gav en god Deel af deres Midler til Hospitalet. M. Christen Blymester Provst og Sognepræst til Budolphi som døde 1680. Sören Cortsen Handelsmand død 1707. som har gjort Legata til Kirken og Fattige. Hr. Mogens Dyre Capellan til Kirken, som døde 1715. og Hustru Sara Mea Done Rabbakofsky Gregoriidatter, som siden var gift med M. Peder Hovedstrup og døde 1740. 79. Aar. Klokkeren Niels Dalgaard, død 1718. som har gjort sig berømmelig ved mange smukke Legata til Academiet, samt til Kirkerne, Skolen, Fattig-Huse og Enker i Aalborg. Borgemester Jørgen Köning som døde 1569. Byfoged Gert Andersen død 1633. Capitain-Commendeur Henrich Niemand død 1682. Peder von Achen død 1597. Borgemester Niels Iversen død 1617. Hans Christophersen Kræmmer død 1619. Theodorus Lambertus død 1576. Henrich Piphering død 1594. Falke Thomesdatter Mume død 1688. Cordt Trap Røbmand død 1741. gift med Falke Horneman, og mange flere. Udi St. Budolphi Kirke holdes Præste-Vieser for hele Stiftet. Denne Kirke haver mange og anseelige Legata, hvorom kan eftersees Hofmans Foundationer T. IV. pag. 13-49. og T. IX. App. Aalb. pag. 16. Ikke desmindre, siden St. Budolphi Kirke, foruden adskillige paa den selv gjorde Bekostninger, tillige skal holde den Latinske Skole og St. Jørgens Kirke ved lige og desuden maae assistere Frue Kirke, som er fattig, ere dens Capitaler meget formindskede. St. Budolphi Sogn skilles fra Frue Sogn ved Østeraae, og ligger paa den vestre Side af Aaen i Hornumherred. Hvormeget der

D. Aclas Tom. V. S i Byen

St. Budolphi Kirke.

i Bnen hører til St. Budolphi Kirke og Sogn, er forhen ved Gaderne betegnet, men uden for Bnen hører dertil: 1.) Bondebyen Zafferis, som ligger en Fierdingveis derfra og bestaaer af Hartkorn 122. Tønder 6. Skiepper 1. Album. Kongens Korn og Qvæg-Tiende deeles imellem Kirken og Sognepresten. 2.) Vester-Ladegaard, en Sædegaard, liggende strax uden Vester-Port. 3.) Kietterup Huus, bortfæstes af Magistraten og beboes af en Bonde. 4.) Bierringgaard, Kjøbt til Bnen 1756. af Generalmajor de Thurah, Gaarden er nedbrudt, Jorden leies bort, og Fædriften benytter Bnen sig af. 5.) Kiærs Mølle, forhen kaldet Kiis-Mølle. 6.) Kiærslund, en liden Gaard strax ved bemelte Mølle, bygt 1745. leies bort imod aarlig Afgift til Bnen.

Vor Frue
Kirke.

Vor Frue Kirke er meget gammel og den ældste Kirke i Aalborg. For Reformationen var den det bekiendte S. Mariæ eller Vor Frue Klosters Kirke, og holdes for at være stiftet, tillige med Klosteret, ved 1116. eller kanskee en god Tid tilforn. Allerede i dette 12. Seculo nævnes den i Historien, formedelst tvende fordrevne Norske Prindsfer og Prætendenter til den Norske Trone, som i denne S. Mariæ Kirke i Aalborg ere bleone begravne, nemlig, Sigurd Slembedegn 1140. da der var en Provst til Kirken som heed Kield Kalf, og Oluf Skaphogge Kong ÖSTENS Dotter-Søn 1169. Anno 1426. haver Erich Erichsøn, Høvedsmand paa Aalborg, stiftet et S. Annæ Alter i Vor Frue Kirke i Aalborg og tillagt 300. Lybste Mark at holde en aarlig Siæle-Messe for ham, hans afsdøde Frue Maren Hartvigsdotter og deres Familie. 1480. har en Borger i Aalborg Strange Torstensøn opladet til Vor Frue Kirke og til Hellig Kors Alter der i Kirken, som var Smede-Gildes Alter,

en

en Byens Jordfælder synden under Raadhuset liggende. 1484. har Vor Frue Kirke. Raadmand Sven Bagger givet til S. Andreæ Alter, som han havde stiftet i Vor Frue Kirke bag den norre Kirkedør, en Gaard i St. Bodulphi Sogn, til en Siælemesse at holde for ham og hans Familie. 1487. var Michel Vogensøn Sogneprest til Vor Frue Kirke i Aalborg. 1499. nævnes Smede-Gilde Alter i Vor Frue Kirke. Efter Reformationen, da Vor Frue Kloster og dets Gods blev seculariseret, forblev Kirken en Sognekirke i Byen, som den og tilforn havde været. Men fordi Kirken blev alt mere og mere bygsældig, og den desuden laae ubeleilig for Slottet, befalede Kong CHRISTIAN III. 1554. at den skulde nedbrydes, og i det Sted skulde Hellig Geist Huus Kirke i Aalborg være en Sognekirke, men hvad Steen, Tommer, og Bløe, som fandtes paa Vor Frue Kirke, skulde til en Deel bruges at hielpe Hellig Geistes Kirke med, og det øvrige at komme til Slottets Behov. Med denne Forandring vare Borgerne ikke fornøiede, men supplicerede til Kongen, og fik i næste Aar 1555. Hans Majestets Brev paa, at nyde og beholde Vor Frue Kirke til deres rette Sognekirke, med Klokker og andre Ornamentery og tilliggende Jordskuld, dog saa, at de inden Mikkelsdag skulde nedtage Taarnet, og lade opsætte sterke nye Hwælvinger, at Folket kunde staae og høre Guds Ord uden Fare, og siden altid holde Kirken ved god Hævd og Bygning. Taarnet har de dog igien ladet i Stand sette, og siden 1591. med Kongelig Tilladelse bygt det høiere, dog uden Spir, og saadant som det har været indtil vore Tider, da det atter af Ælde var blevet falsdfærdigt. Hvorfore det i afsvigte Aar 1767. blev taget under Reparation, sat i ypperlig Stand, og med et anseeligt ottekantet Spir af 2. Etager beprydet, paa hvis øverste Spidse er anbragt

Vor Frue Kirke. bragt en forgyldt Rose. Taarnets Muur er $40\frac{1}{2}$ Alne høi og $12\frac{1}{4}$ Al. bred, og Spirets Høide med Fleistangen gjør $35\frac{3}{4}$ Alne. Paa Stangen ere tvende forgyldte Kobber-Kugler og et forgyldt Fløi af Kobber med CHRISTIAN VII. Navn og Aarstal 1767. Kirken er en Korskirke, og haver mange smukke Ornamente, Epitaphier og Ligsteene. Et Solv-Crucifix foræret af Niels Lauridsen 1666. Endeel Lys-Arme. Fem Lys-Kroner, den store paa 644. Pund given 1647. af Raadmand Rasmus Jensen, den, som hænger i Choret, given 1734. af Peder Holst, den tredje af Niels Nyfom, den fjerde 1694. af Garver Jacob Mille, den femte af Risbmand Henrich From. I den nordre Gang staaer Fonten, som er stor og prægtig støbt af Malm, med Ove Lunges og hans Frues Navn og Baaben samt Aarstal 1619. En Inscription paa en Steen-Table med 3. Adelige Baabener indmuret i en Ville, viser, at Biörn Andersen til Steenalt, Hovedsmand paa Aalborghuus, har 1582. givet Altertavlen, hiulpet til at bekoste Orgelverket og at reparere Kirken inden i. Altertavlen har Krigsraad Hauch og Frue Elisaber Vestergaard 1721. ladet staffere og forgyldte. Paa Alteret et Par store Lysstager i Engle-Figur foræret 1730. af Morten Jensen. Altertøiet er af grønt og rødt Støiel, med Guld-Galoner, meget smukt. Bag Alteret er 1721. indrettet et Studere-Kammer for Presterne; Paa dette Kammer ere tvende Døre til Kirken, paa den ene staae Biskopernes, og paa den anden Sognepresternes Navne siden Reformationen. I Choret ere tvende lukte Skriftestole, den ene given af Peder Holst 1727. den anden af Villum Green. I Sprinkselverket for Choret ere 30. Messing-Viller, de 10. givne af Johan Entmand, 10. af Johan Vandel, og 10. af Laurids Hansen. Over Chorsdøren staaer Christus midt imellem de 12. Apostler,

Apostler, af hvilke een holder en Bog i Haanden, hvori staaer skrevet: Vor Frue Kirke.
 Anno 1623. var der en dyr Tid i Landet, at en Skieppe Rug kostede 3. Mark og en Skieppe Byg 24. Skilling. Prædikestolen er given 1501. af Povel Popp. Under Hvælvingen hænger en rød og en sort Fane over Capitain Lieutenant Culeman, som skal have været Biskopens Søn af Eutin, og døde i Aalborg 1691. I Kirken ere fire Pulpiturer, deraf er et indrettet til en Kongelig Stool. Over den store Kirkedør ere adskillige Figurer i Steen udhugne, deriblant en Løve med et Barnehoved i Munden. I Kirken findes S. Christophori Billede, som bær Christum paa Ryggen over en Flod. Ved syndre Side af Alteret paa Muren staaer et Epitaphium af Steen over Biskopen D. Matthias Fols, som døde 1683. med begge Fruer Botilda Brochman og Margrete Aand. Paa nordre Side af Alteret ligeledes over Biskopen D. Anders Andersen Ringkiöbing som døde 1668. og hans Frue Helvig Paludan: Uden for Chorsdøren er D. Niels Bentzons murede Begravelse med Jernsprinkelværk for; Foruden ham selv som døde 1674. er og der hans Frue Mette Nielsdotter og Søn Niels Bentzon begravne. Paa syndre Side midt i Kirken er Hr. Otte Skeels til Hamelmose, D. R. N. og Befalingsmands paa Aalborg Slot, aabne Begravelse, som er takt med store Kobber-Plader, han døde 1634. hans Frue Birgitte Lindenov døde 1648. I samme Begravelse staaer med Kongelig Tilladelse 1723. Stiftamtmand von Pentz og hai. 3 Fruer Maren Grotum i sorte Marmor-Rister. I den nordre Gang ved østre Enden er de Lungers Begravelses Capel, som er bygt 1612. og tækket med Blye, derudi findes følgende Epitaphia, 1.) over Ove Lunge til Odden Lænsmand paa Aalborg Slot og hans Frue Anne Maltedotter Sehested med deres 16. Ahner.

Bor Frue Kirke. 2.) over deres Søn Jørgen Lunge til Odden D. N. Marst og Raad, som døde 1619. og Frue Sophia Brahe, samt over deres Søn Ove Lunge til Odden som døde til Padua i Italien 1637. og var den sidste Mand af Slegten, saa og over hans Søster Sophia Lunge Erich Høgs Frue til Bjørnholm, som døde 1647. og over hans Systerdotter Jomfru Birgitte Rammeldød 1646. 3.) over Henrich Lindenov til Gavnsø som døde 1656, og Frue Sidfel Lunge. 4.) over Jomfru Kirsten Brahe, som døde 1666. Nederst i Kirken er de Høgers Adelige Begravelse, med store Jern-Døre og Sprinkelvek for, bygt til Kirken 1641. af Jens Hög til Bang og Frue Margrete Holk, og tækket med Blye, deri er en Tavle med deres Baabener udhugne i Steen, men uden Skrift, derudi skal og Gregers Hog og flere af Familien være begravne; Til sammes Bedstgørelse er givet til Kirken 500. Slettedaler. Foruden alle forbemeldte findes følgende i Bor Frue Kirke begravne: Peder Bek, død 1561. Povel Poppe død 1599. Biskop M. Sixtus Aspach og Fruer Anna Moinichen, og Maria Pop. Daniel Calov øverste Borgemester i Aalborg død 1686. med sine tre Hustruer, Mette Grubbe, Elsebet Lauritzdotter, og Karen Skovgaard. Apotheker Johannes Friedenreich som døde 1690. og Hustrue Magdelone Calov. Henrich Bertramfen From død 1722. og Hustrue Maren Jacobsdotter Riber. Riibmand Peder Holst som døde 1749. som med sin Hustru Catharina Stampe har givet anseelige Legata til Kirkerne og de Fattige. M. Povel Mörk Segneprest her til Kirken, som døde 1736. og Hustrue Mette Clausdotter Reenberg. Solder Jacob Nielsen Ovist død 1611 Borgemester Diderich Grubbe som døde 1643. og Hustrue Anne Nielsdotter Juul død 1649. Raadmand Laurids Hansen død 1632. Solder og Raadmand

Hans

Hans Vandel død 1622. Povel Jensen, som har givet 200. Slette Vor Frue Kirke.
 Daler til Kirken, at hans Grav skal blive urørt. Hans Christian
 Committered ved Landmaalingen og Tolder i Aalborg død 1722.
 og Hustru Anne Madsdotter. Deres Sviger-Søn Peder Worm
 død 1746. som var gift 1.) med Abigael Marie, 2.) med Agnere
 Wirkmester, deres Søn siden adlet og kaldet Wormskiold, 3.) med
 Anne Marie Mörk. M. Bendt Hansen Sogneprest til Hammer død
 1672. som har givet 300. Rdr. til Løverdags Aften-Prædiken, og
 hans Hustru Margrete Axelsdotter Aand. M. David Jensøn Klyne
 Sogneprest til Kirken død 1634. M. Niels Holm Vadum Sogne-
 prest til Kirken død 1645. M. Jacob Povelken Provst og Sogneprest
 til Frue Kirke død 1678. Borgemester og Tolder Hans Severinøn
 og Hustru Anne Bendtsdotter. Borgemester og Tolder Jacob Urbansøn,
 Borgemester Laurids Hansen Skriver død 1630. og Hustrue Elisabet
 Hegelund, og mange flere, som ikke findes noget Monument over.
 Om Vor Frue Kirkes Legatis, see HOFMANS Fundatzer Tom. IV. pag.
 50 - 68. T. IX. Append. Aalb. pag. 4. Vor Frue Sogn er beliggende
 paa den østre Side af Østeraae, i Flestumherred, Gaderne og Stræ-
 der i Byen, som høre dertil, ere forhen opregnede. Men uden for
 Byen hører til Vor Frue Kirke og Sogn: 1.) Teglgården, 2.) Enge-
 land et Markhuus, 3.) Eegholm en De i Limfjorden. Derforuden
 ere de tvende Sogne paa Landet, Synder- og Nørre-Tranders, An-
 nexer til Vor Frue Sogn.

St. Jørgens Kirke eller Capel, som er en Levning af det før St. Jør- gens Kirke.
 Reformationen hos Aalborg liggende St. Jørgens Hospital, er bygt
 af Muur- og Bindingsværk, og fik for 20. Aars Tid siden et Taarn
 med

med Klokke udi, dette Capel er nu alene en Assistent-Kirke for Byen. Alle Liig af Hasseris og adskillige af Aalborg Bye begravet i St. Jørgens Kirkegaard, og, naar Ligprædiken forlanges over disse Liig, holdes den der i Kirken. Saa har og fattige Discipler af Skolen, naar de bleve dimiterede til Academiet, faaet Lov, ved en Prædiken i St. Jørgens Kirke, at samle sig en liden Reise-Hjelp af Almuen i Aalborg.

St. Peders Kirke.

Foruden disse Kirker, har fordum været udi Aalborg følgende Kirker og Espeller: 1.) St. Peders Kirke, som var en Sogne-Kirke, hvortil hørde den Deel af Byen, som nu kaldes nye Budolphi Sogn, hvis tilhørende Gader og Stræder forhen ere betegnede. I et Document af 1441. nævnes parochia Sancti Petri extra portam, hvoraf man skulde slutte, at dette Sogn eller den Deel af Byen da har ligget uden for Staden, og efter den Tid først er indtagen inden Byens Port. Samme Tid laae Hasseris til St. Peders Sogn og Kirke. 1501. testamenterede Jes Nielsøn Borger i Aalborg et Huus og Baaning inden hos Vester-Port til St. Peders Kirke i Aalborg. 1516. blev St. Budolphi Kirke anseet for Annex til St. Peders Kirke som Hoved-Kirke, thi det heder, at Hr. Laurids Jensøn Kong CHRISTIAN II. Capellan fik Præsentation af Kongen ad Ecclesiam parochialem Sancti Petri cum sua Annexa Ecclesia Sancti Budolphi civitatis Aalborgensis. 1517. folgte Peder Nielsen Prest i Aalborg en Baaning, liggende i St. Peders Sogn i Aalborg øster ud ad Byens Grave, til Villum Jensøn, med saa Skiel, at han skal give 7. Hvide til aarlig Jordfyld til S. Peders Kirke. Efter Reformationen blev denne Kirke, som da formodentlig har været forfalden, nedbrudt og Sognet lagt

lagt til St. Budolphi Sogn og Kirke, og fik Borgemeistere Raad og Borgere 1542. Kong CHRISTIAN III. Brev paa at nyde og beholde, til St. Budolphi Sognkirkes Bygning og Forbedring, det Kirkegods og Indkomst, som havde hørt til St. Peders Kirke, dog saa, at Tienesten og Herligheden med Ugedags- Arbeid af St. Peders Kirkes Gaarde i Hasseriis skulde gøres til Aalborg Slot. 2.) Graabrødre Kirke, som hørde til Klosteret af samme Naavn, hvorom mere siden. 3.) Den Hellig Aands Kirke, som hørde til den Hellig Aands Kloster. Denne Kirke har uden Tvivl 1452. endnu staaet under Bygning; thi i dette Aar legerede Peder Madsen i Bollu Bæbner en Jord i Ribe til den Hellig Aands Kirkes Bygning i Aalborg, til Guds Hæder og Tieneste og fattige Folkes i Klosteret Føde og Ophold. 1455. stiftede Anders Bork Prior og Niels Anderson Prest i den Hellig Aands Huus tvende ugentlige Messer i den Hellig Aands Kirke, den ene kaldet St. Annæ Messe for St. Annæ Alter, den anden den Hellig Aands Messe for den Hellig Aands Alter. 1464. stiftede Michel Lauridsøn til Strandbygaard og hans Frue Karen Thomesdotter en daglig Messe i den Hellig Aands Kirke i Aalborg, for et Alter, som er viet til S. Antonii, S. Knuds, S. Olufs og S. Eriks Hæder, og lagde dertil endeel Gods i Tjhye og andensteds. Samme Frue har 1466. i sit Testament givet til Klosteret for sit Leiersted i Kirken to vilde Og, et Føl og en Fole, og end videre endeel Gods i Hærshffel til den Siæle-Messe, som hendes Mand og Hun havde stiftet for St. Knuds Alter i den Hellig Aands Kirke, derforuden til samme Alters Ornament, Messe-Nede, Messe-Bog, Alter-Tavle og andet Behov skienket en heel hob Klæder og Preciosa samt 20. Gaar. Ved samme Tider har

D. Atlas Tom. V. E Torlof

Graabrødre Kirke

Hellig Aands Kirke.

Torlof Hval stiftet tvende Messer for Zellig Kors Alter der i Kirken. 1481. bebrevede Hans Friis Borger i Aalborg til den Hellig Aands Huus endeel Jorde og Eiendome i Aalborg og Hasseriis, med saa Skiel, at der for S. Leonhardi Alter i den Hellig Aands Kirke skulde holdes en ævig Siælemesse for Ham og hans Familie, og at han selv skulde have sin Kost i Convent=Stuen hos Prestebordet, saalænge han levede. 1482. har Wille Thomesøn til Odden Bæbner givet til S. Annæ Alter i den Hellig Aands Kirke i Aalborg norden til Choret en Læst=Korn i Jordegods. 1492. har Prior og Convent i Hellig Aands Kloster forbundet sig til at holde i den Hellig Aands Kirke en aarlig Begængelse for Hr. Anders Jacobsen Ridders Siæl. 1496. gav Laurids Wiffert og hans Frue to Bøndergaard i Ribe til den Hellig Aands Huus til at vedligeholde den Siælemesse, som de havde stiftet for S. Leonardi Alter i den Hellig Aands Kirke. Samme Aar gav Malte Munk af Raasted dertil en Gaard i Bradsted for sit Leiersted der i Kirken. 1501. har Jörgen Nielsøn Prest i Aalborg pantsat til Prioren i Hellig Aands Huus sit Huus og Jord liggende næst østen ved den Hellig Aands syndre Kirkegaard. 1533. blev Hellig Geist Huus Kirke og Kloster efter Kong FRIDERIK I. Befaling ved Axel Giøe veldeligen fratage n Prioren og Brødrene i Klosteret. 1554. befalede Kong CHRISTIAN III. at Hellig Geist Huus Kirke skulle være en Sogne=Kirke i Aalborg, i steden for den forfaldne Bor Frue Kirke, som skulde afbrydes, men dette blev Aaret efter omgiort, som forhen er meldet. Om denne Kirke skriver WOLF i Encom. R. D. pag 72. Hos Hospitalet har i fordum Dage staaet en skøn liden Kirke, som er nu øde. 4.) Zellig Kors Capel, liggende uden for Aalborg, hvorom man

Seh. Kors
Capel.

man intet veed, uden at Axel Giöe 1529. fik af Kong FRIDERIK I. Eiedoms Brev paa Hellig Kors Capel for Aalborg med sin Tilbehoering.

Næst efter Kirker og Capeller, kan meldes noget om de Kloster, Kloster.
som før Reformationen have floureret i Aalborg, og kan regnes at have været fire i Tallet.

1.) Vor Frue eller S. Mariæ Kloster, som er meget gammelt, Vor Frue
Kloster.
dog veed man ikke egentlig, naar, og af hvem det er stiftet. Men at det har været til fra Begyndelsen af det XII. Seculo, kan sluttes af de forhen nævnte Norske Prindsfer, som ere blevne begravne i dette Klosters Kirke, nemlig Sigurd Slembedegn 1140. og Oluf Skaphogge 1169. Og at det er en Kongelig Stiftelse, det viser nogle Breve, som 1520. og 1521. ere skrevne til Kong CHRISTIAN II. af hans troe Mand og Tolder i Aalborg Hans Bartholomei, hvori han melder, at det var usandt som Biskop Jörgen Friis havde foregivet, at Vor Frue Kloster var stiftet af Biskop Eskil i Viborg, men at Hans Majestets Forfædre Kongerne i Danmark og Kronen havde funderet dette Kloster, hvorom der stod en Kiste fuld af mægtige skionne Breve. Men stor Skade er det, at disse Breve længe siden ere forkomne. Dersom Corneli Hamsfords Meening er rigtig, at Vor Frue Kloster og Kirke er stiftet ved 1116. da maae Kong NIELS, som da regierede, være Stifteren, dog kan det gierne være, at det er ældere og kanskee stiftet af Kong ERIK IEIGOD. Af hvad Orden og Regel dette Kloster har været, findes ikke antegnet, men det er troligt, at det har været et Benedictiner-Kloster, siden det er saa gammelt. Klosteret var indrettet til Fruentimmer, og derfor kaldes snart Fruer-Klosteret og snart Nunne-Klosteret i Aalborg. Det blev forestaaet af en Priorinde og en Prior, hvorfor man i et Document

Vor Frue af 1391. finder nævnet Priorisfa totusqve Conventus monasterii Monialium Aleburgis & Canutus Jonsfon Prior ibidem. I et andet Document af 1393. nævnes Priorisfa oc Convent i Fruere Klosteret i Aleburgh. Endnu et andet Brev af 1410. nævner Prior og Convent i Vor Frue Kloster i Aalborg. 1399. var Petrus Camp Capellanus Sanctimonialium Ecclesiæ beatæ virginis Alburgis. 1408. nævnes Ingerdh Priorisfa Monasterii beatæ virginis in Alburgh, samme Tid var Petrus Kamp Prior i Klosteret. 1467. nævnes Hr. Oluf Povelfön forige Prior i Vor Frue Kloster. 1480. var Hr. Jens Knutsön, 1501. og 1504. Hr. Jens Jensön, 1508. Hr. Peder Knudsen, og 1510. Anders Ulf, Priorer i samme Kloster. Anno 1268. har en adelig Frue i sit Testament betænkt Moniales in Alburg, og ligesaa 1308. et Monialibus apud beatam virginem in Alæburg noget skienket til Siælegave. 1391. skienkede Droning MARGRETE Egholm Slot i Himmershyssel til Nunne-Klosteret i Aalborg for en daglig Siælemesse. 1426. har Erich Erichsön Hovedsmand paa Aalborghuus stiftet en Messe for S. Annæ Alter i Vor Frue Kirke, og dertil givet 300 Lybske Mark, hvoraf Presten eller Capellanen til bemelte Alter skulle give alle Kloster-Fruerne sex Lybske Mark for at bivaane samme Messe. 1447. befalede Kong CHRISTOFFER Biskop Thorlav i Viborg, tillige med Prioren i Vor Frue Kloster i Aalborg, at indelukke Kloster-Fruerne i bemelte Kloster, og bygge dennem dertil saadan god Bygning, som de kunde blive vel indelukkede med, og lade dennem ei udfare nogensteds, eller nogen ind til dennem gaae og Omgængelse med dem have, videre end den hellige Kirkes Ret og deres egen Regel derom udviser, dertil undte Kongen Biskopen og Prioren, at de strax skulde bygge en Tegl-Lade og Tegl-Dvæn østen Byen paa Klosterets

sterets Jord, til Klosterets Bygning og bestandige Vedligeholdelse. Vor Frue
Kloster.
 Kong CHRISTIAN II. Tid 1520. da Lars Skeel var Forstander, klagede Prioriffen og Convents-Systerne for Kongen, at deres Kloster var aldeles forfaldet og ikke blev vedligeholdt, at de ikke fik, hvad dem var tillagt til deres Underholding, og at endeel af Klosterets Gods var kommet derfra, bade derfor, at den Deel, som hans Naades Forfædre havde givet til Klosteret, maatte blive til Klosterets og Guds Tjenestes Nytte. Ved samme Tider gif Biskop Jørgen Friis af Viborg om Borde med Kongen, at Han vilde overdrage ham dette Kloster og tiliggende Gods til Stiftet, og tillade, at han maatte flytte Kloster-Tomfruerne til Sebbe-Kloster. Med dette vare disse ingentunde fornøiede, men bade Kongen, at, om de endelig skulde forlade deres Kloster i Aalborg, de da maatte bygge sig et Kloster igien paa en skion beleilig Plan som de havde i Skjorping i Høllumherred, med Skov, Fiskevand og Tegl-Dov hos. Desuden raadede Kongens Tolder Hans Bartholomeus Hannem gandske fra at skulle saa anseeligt Gods og saa skionne Skove, som Vor Frue Kloster havde, fra Kronen, allerhelst Biskopen begierede saadant af bare Gierighed, og at han kunde faae Leilighed at legge det beste Gods og de beste Skove under sine egne Gaarde. Altsaa blev der intet af det altsammen, men efter Formodning er Klosteret blevet repareret og sat i Stand igien, thi 1532. forlæned Kong FRIDERIK I. Jesper Daa med Kronens Kloster Vor Frue Kloster i Aalborg at beholde uden Tjeneste og Afgift i fem Aar, med saa Skiel, at han skal give de Tomfruer, der inde ere, den Rente, Ophold og Provent, som de bør at have med Rette, holde Klosteret ved skielig Bygning og Tjenerne ved Lov, Skiel og Ret, frede Jagten, og ikke forhugge Skovene

til Upligt. Efter Reformationen lagde Kong CHRISTIAN III. Klosterets Gods under Aalborghuus, og 1555. stienkede til Byen Klosteret, som formodentlig er blevet uedbrudt, og Kirken til en Sogne-Kirke. 1566. fik Knud Bilde af Kong FRIDERIK II. Tilladelse at tage til sig igjen noget Gods i Vester Hassing, som hans Forsædte havde givet til Vor Frue Kloster i Aalborg, efterdi der nu ingen Siælemesser derfor holdtes.

Graabrø-
dre Kloster.

2.) Graabrødre Kloster eller Minoriter-Klosteret, som nogle skrive at være funderet 1303. paa Christi Himmelfarts Dag. Men, som man finder det allerede at have været i Slor 1268. og Fratres Minores in Alburg da nævnet i en fornem Frues Testament, er det ældere, og i det mindste stiftet ved 1250. eller tilforn. Klosteret var, som alle af det Slags, af Sancti Francisci Orden, og havde en Gardian til Forstander. 1281. blev i Graabrødre Kloster udi Aalborg holdet Ordenens Provincial-Capitel. 1308. er i et Testament Fratribus Minoribus in Alæburg givet noget til Siælegave. 1322. var Frater Thrugotus Gardianus fratrum minorum in Alæborg. I Papegoie-Gildets gamle Bøger nævnes, Broder Michel Gundesön Gardian i Graabrødre Kloster, Broder Thomas Gardian, Broder Jep Gardian, og Broder Jens Knap, Lector i Graabrødre Kloster i Aalborg. 1466. har Frue Karen Thomesdotter Michel Lauridsöns Hustru af Strandbygaard i sit Testament givet en Koe til Graabrødre i Aalborg. 1530. fik Mourids Tolder i Aalborg Kong FRIDERIK I. Brev paa en Kaaugaard, som laae til Graabrødre Kloster, og ligger østen næst Algaden, dog saa, dersom Graabrødre Kloster skal opbygges til Slot, og Kongen den selv Behov har ver dertil, da skal han den slippe. Samme Aar 1530. bleve Munkene uddrevne af dette Kloster, som gif saaledes til: Kænsmanden paa Slottet

Axel

Axel Giøe bad Guardian Broder Jens Christensen, at han maatte legge noget Korn der i Klosteret. Efterhaanden tog han flere af Klosterets Bøeres ind, og begyndte at tage dem deres Levnets-Midler fra. Engang havde Brødrene brøget sig et godt Brøg Ol, samme, medens de vare i Kirke, toge Lænsmandens Berientere bort og lagde i hans Kielder. Han indfneb dem alt mere og mere, at de til sidst neppe havde en Krog i Klosteret at hvile udi. Han tog Knebelen af deres Klokke, at de ikke kunde ringe til Kirke. Han gif med sine Svenne i Procession om deres Kirkegaard med flyvende Fane og endeligen udjagede dem af Klosteret. Ved samme Tider, da Hellig Aands Kloster var frataget Prioren og Brødrene, bleve de Fattige og Syge, som ogsaa deraf vare udfastede, for en Tid indlagte i Graabrødre Kloster, og dennem der sat en Forstander, som heed Hr. Peder. 1535. fik Jacob Jensen i Aalborg, fordi han havde holdet sig ærligen og vel i Clemens Feide, af Kong CHRISTIAN III. Eiendoms Brev paa en Jord og Grund liggende paa vester Graabrødre Kirkegaard nær fra Gaden og synder til Aaen. 1535. har Niels Ibsen i Nibe skjødet til Domprovsten i Viborg Christiern Pederfen en øde Jord i Aalborg liggende i Bor Frue Sogn paa Syndergaden tvært over fra Graabrødre Kloster. Efter Reformationen er dette Kloster formodentlig kommet i Particulieres Eie. Det har ligget i Bor Frue Sogn og uden Tvil ved den Gade, som endnu heder Brødre-Gyde.

Graabrødre Kloster.

3.) Hellig Aands Kloster, som gemeentlig kaldtes Hellig Aands Huus eller Hellig Geist Huus. Man ved ei til visse, i hvilket Aar dette Kloster er stiftet, men at dermed er gjort en Begyndelse i Kong ERICI POMERANI Tid omtrent ved 1434. det kan man slutte sig til af

Hellig Aands Kloster.

Hellig
Lands
Kloster.

af et Tingsvidne som er taget paa Alborg Raadhuus 1453. i de tvende Ridderes Hr. Otte Nielsen Rosenkrandses og Hr. Knud Henrichsen Gyl-
denstiernes Overværelse, derudi siges, at tvende hæderlige Præster Hr. Anders Bork som siden blev Prior og Hr. Hennike Convents-Brøder, af Medynk over fattige, syge og vansføre Folk, som i hele Viborg Stift ikke havde et Hospital eller Tilflugts Sted, gjorde af deres egen Formue en Begyndelse dermed i Biskop Hermans Tid af Viborg, hvis Tilladelse de erholdt dertil, og at de havde Pave Nicolai V. Stadfæstelses Bulla der paa, som blev fremviist paa Raadstuen og af Notario Publico randsaget. Nu veed man, at Biskop Herman endnu har levet 1434. men ei længe derefter, og Pave Nicolaus kom til Regieringen 1447. in Martio, da Stiftelsen strax maae være bleven confirmeret af ham. Eftersom et Document af 1455. siger os, var den Hellig Lands Huses Bygning begyndt paa en føie Baaning, hvor der var liden og ubeqvem Rum til at bygge enten Kirke eller Kloster, førend Prior Anders Bork mageskiftede en sin Eiendoms Gaard bort imod Arend Jensöns Husfrues og Søns Bolig og Grund, hvor den Hellig Lands Kirkes Chor blev opbyggt. Dette Kloster har allerede været i Stand udi Kong CHRISTOPHERS Tid af Beyern; thi 1445. gav denne Konge det sit Beskiærmelses og Friheds-Brev, og lagde dertil Saltum Kirke. I dette og næstfølgende Aar har Anders Nielsen i Buderup og andre got Folk stienket endeel Gods til denne nye Stiftelse. 1447. har Pave Nicolaus befalet Provsterne i Aarhuus og Børlum, at de skulde skaffe den Hellig Lands Huus det Gods tilbage, som med Uret var kommen derfra. I samme Bulla nævnes Andreas Bork Rector Domus sive Hospitalis Sancti Spiritus loci de Alborg Wibergensis diocesis. Heraf sees, at det fra først af tillige var bestemt til

til et Hospital for fattige syge og vansføre Menneſſer, foruden at det var et Kloſter baade for Munke og Nonner, ſom regieredes af en Prior og en Priorinde. Anno 1449. nævnes Proviſor, Fratres & Sorores Domus Sancti Spiritus in Aaleborgh udi det Latiniſke Beſtyttelſe-Brev, ſom Kong CHRISTIAN I. gav dennem, hvori han tillige ſtadsfæſter dem Saltum Kirke efter Hr. Johannis Beckers Død, dog med ſaa Skiel, at om Kloſteret blev øde, ſkulde Kirken igien komme til Kronen. De der udi værende Brødre og Søſtre vare Auguſtiner eller levede efter Sancti Auguſtini Ordens Regle. 1452. har Kong CHRISTIAN I. atter taget Brødre og Søſtre af dette Kloſter i ſin Beſkiermeſe, og tilſtædet dem at have deres Bud efter Almiſſe over hele Rigei. 1453. har Ilfar Pedersen Preſt i Aalborg pantsat til Broder Anders Bork Prior og Convent i den Hellig Aands Huus to Boder under Naadhuſet for hvis han var ſin Søſter Johanne Pedersdotter deres Convents Medſøſter ſkyldig. 1456. blev, efter Kong CHRISTIAN I. Befaling, rebet og afdeelt den Eiendom og Jord paa Haſſeris Mark, ſom var givent til Hellig Aands Huus i Aalborg. 1457. gav Frue Maren Nielsdotter Krabbe Jens Olufføns af Buſtrop endeel af ſit Jordegods til den Hellig Aands Kloſter i Aalborg, at de i deres Meſſer ſkulde bede got for hendes Siæl. 1459. gav og afhændede Kong CHRISTIAN I. til den Hellig Aands Huus i Aalborg ſin og Kronens Kirke St. Laurentii Kirke med Capel i Skagen med al Kongelig Rente og Rettighed, hvortil de ſelv efter Sognepreſtens Hr. Jeps Død eller Afſtaaelse ſkulde ſette en duelig Preſt og Capellan, beſalende tillige Biſſoppen i Borlum at give dennem i Hellig Aands Huus Collatø paa ſamme Kirke og Capel, med den Ret der tilligger, cum animarum cura. I ſamme Aar har høiſtbemelte Konge givet Prior og

D. Atlas Tom. V. U Convent

Hellig
Aands
Kloſter.

Hellig
Alands
Kloster.

Convent i den Hellig Alands Huus det Privilegium, at de selv maatte opbære alle 40. Marks Sager og derunder over alt deres Jordegods. 1460. skædede Anders Jeibson af Særsløf Bæbner en Gaard i Gielstorp i Bopsløf Sogn, som gav til aarlig Skuld en Tonne Sild, til den Hellig Alands Huus, i Steden for en Gaard i Dby i Thyd i Ræfsherrred, alt paa det at der skulde bedes got for hannem og hans Familie udi deres Messer. 1461. optog Convents-Brødrene Hr. Anders Jacobson Ridder; hans Frue og Børn i deres Ordens Brøderkab og til Deelagtighed i alle deres gode Gjerninger. Samme Aar gav Anders Bek af Stovring til den Hellig Alands Huus sin Rettighed i Sisgaard's Mose. 1464. haver Biskop Jacob Friis i Børlum givet Prior og Convent Collats paa Saltum Kirke, hvortil de af Kong CHRISTOFFER havde faaet Jus Patronatus og Præsentation, og annecteret den til den Hellig Alands Huus med al Parochial-Ret, saa at Prioren der skal holde en god Capellan, forbeholdende sig dog Episcopal og Cathedral-Ret. 1466. gav Hr. Anders Jacobson af Stenholt Ridder til den Hellig Alands Kloster en Gaard i Gunderop i Fleskomherred. 1467. gav Jon Wiffertson af Torstelund Bæbner for sin, sin Frues Kirken Christiernsdotters, og Børns Siæle, til den Hellig Alands Huus en Gaard i Gelftrop i Bopsløf Sogn. Samme Aar gav Jens Nielsen Fowel af Bodinslyd dertil en sin Jord i St. Bodils Sogn i Aalborg. Af 1468. findes Pave PAULI II. Bulla, tilskrevet Priori & Fratibus Hospitalis Sancti Spiritus in Alburg., Ordinis sancti Augustini, Vibergensis diocesis, hvori han stadfæster Klosteret alle dets Privilegier og Eiendom. 1469. har Provsten i Børlum Kloster, som beskikket Dommer af Paven, i Følge saavel Kong CHRISTIAN I. som Pavelige Breve, tildømt den Hellig Alands

Alands Huus eller Hospital i Aalborg St. Laurentii Sognkirke i Skaven med de dertil annecterede Capeller. Og 1474. har Biskop Jacob Friis af Børlum skienket til Prioren og Convent i den Hellig Alands Huus sin Ret til at sette en Capellan til bemeste St. Laurentii Kirke og Capeller i Skagen. 1481. har Lars Wiffertson Bæbner og Frue Gyde Lauridsdotter givet til den Hellig Alands Huus en Gaard i Gislom, til en Messe hver Fredag at holde for St. Leonardi Alter, for Wiffert Jonsons og Frue Christine Thomesdotters, Las Maltisons og Frue Christine Dionysiidotters, Christiern Nielsens, Dionysii Pederens og Niels Pederen Korchows, Jep Dionysiiens af Strandbygaard og Frue Karine Thomesdotters, og alle deres Frenderes og Benneres Siæle. 1484. har Kong HANS taget Prior, Brødre, Søstre og Convent i den Hellig Alands Huus i sin Beskiærmelse, og stadfæstet dem alle deres Privilegier, undtagen den Bald, Broe og Gang vesten for Klosteret, som de maae forvare, at det ei kommer Byen til Skæde. 1490. forpligtede Prior Anders Pedersen og Convent sig til at holde Siæle-Besøgelse for Hr. Anders Jacobsen Ridder og Frue Anne Lauridsdotter. 1492. har Broder Anders Prior i den Hellig Alands Huus i Aalborg, Augustini Ordens, annammet Biörn Andersson til Steenalt i deres hæderlige Ordens Brøderskab og givet hannem Deel i alt det aandelige Gode, Messer, Ottesang, Vigilier, Bønner, og andre gode Gierninger som skeer i Klosteret. 1500. har Lars Persson i Bastkier paa Læssø opladet til Hellig Alands Huus i Aalborg 3. Agerd i en Saltkiedel paa Landboder og 2. Agerd paa Skielboder. 1504. mageskifrede Biskop Niels Friis af Viborg til Hr. Laurids Thordsen Mule Prest og Prior i den Hellig Alands Huus en Gaard i Begerby Sogn for

Hellig
Alands
Kloster.

Hellig
Lands
Kloster.

en Gaard i Gudingholm. 1506. mageskiftede samme Broder Laurids Mule til Kong HANS en Klosterets Gaard i Morum i Bislumherred for et Byggested i Hvandstrup. 1513. blev St. Jörgens Hospital, efter Kong HANSES sidste Villie, af hans Enkedroning CHRISTINE og Sen Kong CHRISTIAN II. underlagt den Hellig Lands Kloster i Aalborg. 1515. tog Kong CHRISTIAN II. Klosteret i sin Beskiermelse og confirmerede dets Privilegier givne af Kong HANS og andre hans Forfædre. 1518. bepligtede Prior Laurids Nielsen og Conventet af den Hellig Lands Huus for 100. Rinske Gyliden, at holde en ævig Messe for Vor Frue Alter, Jomfru Maria og de 15. Nødhielpere til Ære, for Frue Margrete Mogensdotter Krabbes, D. Morten Krabbes og deres Forældres Siæle. 1519. har Prioren Laurids Olufføn og Conventet forpligtet sig at indtage i den Hellig Lands Kloster Tønнис Guldsmid, hans Hustrue, deres Søn, en Dreng og en Pige, og at forsyne dem med alt hvad de behøvede, hvormod de give deres Gaard og Huus i Aalborg til Klosteret, og om Sønnen, naar han kommer til lave Alder, vil indgive sig for en Broder og tage Ordens Klæder med dem, da skal Klosteret være Arving til al deres Gods og Eiendom. 1526. fik Klosteret Kong FRIDERIK I. Brev angaaende 5. Bendelbo-Skieber Korn af hver Mand paa Skagen til deres Sogneprest og Aalborg Hospital. 1527. gav høibemelte Konge Klosteret sit Beskiermelse-Brev og stadsfæstede deres Privilegier. 1530. ved Paaske-Tider blev Hellig Geisthuus Kirke og Kloster, efter Kong FRIDERIK I. Befaling, veldeligen frataget Prioren og Brødrene, de Fattige udførte og for en Tid indlagte i Graabrødre Kloster. Aaret derefter 1531. fik Hr. Laurentz Nielsøn, fordum Forstander i den Hellig Lands Kloster,
Kong

Rong FRIDERIK I. Præsentaſ paa Bys-Kirken udi Skaven, der at være Sognepreſt, ald den Stund han kan ſig vel fordrage med Borge-
meſter og Almuen ſammesteds, og ſkal prædike for dennem det hellige
Evangelium og Guds klare og reene Ord, og ſkal aarligen give de syge
Menneſker i HOSPITALET i Aalborg ſaadan Udgift, ſom der aarligen pleier
af at gives, eſterdi at Kirken hører dertil. Med diſſe Forandringer
har dog Prioeren ikke været fornøiet, thi ſaaſnart Rong FRIDERIK I.
1533. var død, og Regieringen i Interregno var kommen i Rigets
Raads Hænder, fremkom Hr. Laurids Nielsen, Preſt og Prior til
Hellig Geiſthuus Kloſter i Aalborg, paa Raadhufet i Kiøbenhavn, og
klagede, at Kirken og Kloſteret for tre Aar ſiden var hannem og hans
Brødre med Magt fratagen, hvorpaa Biſkopperne og Raad:t dømde,
at han og hans Brødre ſtrax til Miſſeldag ſkulde til ſig annamme
Kloſteret og Kirken med al ſin Tilbe høring, og igien indtage de Fattige
og Syge, ſom i Graabrødre Kloſter vare indlagte, og give dem til-
børlig Pleie, men velbyrdig Mand Axel Giøe, ſom ſamme Kloſter i
Hænde haver, ſkulde ikke lide nogen Tiltale, ſaaſom han havde gjort det
eſter Rong FRIDERIKS Befaling, og Hr. Peder, de Fattiges Forſtan-
der i Graabrødre Kloſter, at levere fra ſig Regnskabs Bøger og andet
hvad han havde imodtaget. Af Prioererne i Hellig Aands Kloſter for
Reformationen veed man følgende: Stiſteren Hr. Anders Bork 1447.
Oluf Andersſøn 1452. Atter Hr. Anders Bork 1462. Johannes Jacobi
1469. Jens Nielsſøn 1475. Knud Nielsſøn 1490. Anders Pederſen
1495. Laurids Thordſøn Mule 1504. Laurids Nielsſøn 1519. - 1534.
Et Document af 1455. opregner Brødrene, ſom da vare i den Hellig
Aands Huus, nemlig, foruden Prioeren, 5. Preſter og 8. Vægbrødre,

Hellig
Aands
Kloſter.

ligeledes Søstrene, 23. i Tallet foruden Priorissen Søster Johanne Lauridsdotter. Efter Reformationen blev Hellig Aands Kloster i Aalborg indrettet til et ordentligt og almindeligt Hospital for Byen og Stiftet, hvorom mere siden.

St. Jørgens
Gaard.

4.) St. Jørgens Hospital, som og kaldes St. Jørgens Gaard, laae strax uden for Aalborg Byes Bester-Port, og var ogsaa en Art af Kloster. Man veed ikke, naar og af hvem det er stiftet, men uden al Tvil har det været en Kongelig Stiftelse kanskee af Kong CHRISTIAN I. og synes at være nyere end Hellig Aands Kloster, indrettet til at indtage de saa kaldede Spedalske og beheftede med saadane Sygdomme, som ikke kunde taales i Hellig Aands Huses Hospital inden for Byen. Til dette Huus var lagt endeel Jordegods, som tillige med Hospitalet af Kongen blev forlænet bort til nogen, som skulde besørge de Syge og vedligeholde Huset. Derom findes god Oplysning udi et Kong HANSES Brev, dateret Aalborghuus St. Mortens Aften 1506. af saadant Indhold: "Vi unde og tillade, at Jels Pors maa og skal, „ naar Frue Gøye Jon Wifferts søns Efterlevereske afgaaer, strax nyde og „ beholde vort og Kronens Sancti Jørgens Hospital uden for Aal- „ borg, med al dets rette Tilliggelse, med saadant Vilkor, at han „ skal forbedre Kirken og Hospitalet, holde Godset ved Heffd og „ Tjenerne ved Lov Skiel og Ret, skal han og indtage Klosterss syge „ Mennecker, som hannem bydes, og give dennem deres tilbørlige „ Provent, han skal lade Guds Tjenerne worde uforsømmet, og ikke „ forhugge Skovene til Upligt „. Efter Kong HANSES Død i Aalborg 1513. har Dronning CHRISTINE, efter hendes Herres sidste Villie, og med Kong CHRISTIAN II. og Rigets Raads Samtykke, for-

foreenet St. Jörgens Hospital med Hellig Aands Kloster i Aalborg, hvorefter Præbosten Laurids Thordson forpligtede sig til at forsørge de udsættede og spedalske Folk i bemelte St. Jörgens Gaard, og at lade holde i Klosters Kirke Siælemesser, Processioner og Forbønner for Kongen og hans Familie. Samme Aar har Kong CHRISTIAN II. stadfæstet sin Frue Moders Gavebrev til den Hellig Aands Kloster og Convent i Aalborg paa St. Jörgens Gaard uden for Byen med dens Tilliggelse, med saa Skiel, at de skal annamme de udsættede og spedalske Mennesker, dennem føde og klæde, og holde Siælemesserne, med videre. Derpaa findes og Erkebiskop Byrges, Biskoppernes og Rigets Raads Stadfæstelse givet samme Aar. Efter den Tid blev St. Jörgens Gaard en Ladegaard for bemelte Hellig Aands Huus, og derfor bliver siden kaldet Klosters Ladegaard. Derimod lod Klosteret bygge og opsette uden for Byen Huus og Bærelse til de spedalske Mennesker, som ikke maatte være eller omgaaes hos de andre Enge i den almindelige Engestue. Af dette St. Jörgens Kloster findes endnu Levninger i den uden Vester-Vort liggende St. Jörgens Kirke og Kirkegaard, og ligeledes i Vester-Ladegaard, hvorom forhen er meldet.

St. Jörgens Gaard.

Cathedral-Skolen i Aalborg er en af de største, mest berømte og best beneficerte latinske Skoler i Riget. Skolens Bygning er et stort grundmuret Huus, som før Reformationen var et af de Huse, der hørte til Hellig Aands Kloster eller Hospitalet. Dette Steenhuus, som laae ud til Klosters Aabildgaard, skienkede Kong CHRISTIAN III. 1554. med 15. Alne Gaards-Num til et Skolehuus og til Skolemesterens Baaning. Hoibemelte Konge havde tilforn 1542. tillagt Rektor og Hørerne al den Jordskuld, Rente og Indkomst, som forhen havde

Latinsk Skole.

Latinske
Skole

havde ligget til Altene, Messer, Calenter, og Gilder inden Aalborg, og ikke hørde Adelen til. 1573. har Kong FRIDERIK II. skienket et Bibliotek, som i Mangel af Arvinger var tilfaldet Kongen efter Mester Henrich Gerken, til Aalborg Skole, med Vilkor, at Bøgerne skulde registreres, indsettes og forblive i Vor Frue Kirke. 1575. tillod Kong FRIDERIK II. at den nederste Part af Skolen, som tilforn var Sacristiet, skulde affilles og blive til et Lectorie og Læsehuus, hvorudi Superintendenten, eller den som blev Læsemester, skulde undervise de Personer af Skolen, som vare tjenlige til at høre Theologiske Lectioner. Men dette er længe siden gaaet af Brug. Ved Skolen er et stort Taarn, som formodentlig er en Levning af den Hellig Aands Kirke, med dets tvende Klokker ringes til Guds Tjeneste i Hospitalet, og ellers hver Formiddag Klokker 10. og Aften Klokker 7. Over Skolens Dør er i Steen udhugget Aarstallet 1743. samt CHRISTIANI VI. og FRIDERICI V. Navne, i hvilke Kongers Tid Bygningen har faaet en Hoved-Reparation, og Indretningen, saavel til Skole, som til Lærernes Bærelser, bleven meget forbedret ved Øvrighedens Foranstaltning og efter da værende Rectors Professor Ludvig de Hemmers Anviisning. Neden under boe Hørerne, og oven over er Skolen, hvori Mester-Lectien er afdeelt fra de andre Lectier. Paa en Tavle i Mester-Lectie læses Rectorum Navne fra Reformationen til 1746. men denne Forregning er meget ufuldstændig, og kan suppleres til næsten dobbelt saa mange. Lærerne ere syv, nemlig, Rector, Conrector, fem Collegæ eller Hørere, af hvilke en er Cantor. Disse nyde alle aarliggen Kost-Penge af Hospitalet, Rector 50. Rdlr. Conrector 40. Rdlr. og hver Collega 31. Rdlr. 4. Mark. Saa nyde ogsaa 16. Disciple hver aarlig

aarlig 8. Rdlr. 4. Mark, som kaldes heel Kostpenge, og 5. Disciple hver aarlig 5. Rdlr. 1. Mark 8. Skilling, som kaldes halv Kostpenge. Om Aalborg Skoles mange og skønne Beneficier og Legata baade for Lærerne og Disciplerne, og de sammes Forbedring af de 1739. reducerede smaa Skoler i Stiftet, Thisted, Nykøbing, Søbye og Hjørring, deres Indkomster, gives udførlig Underretning i HORMANS Sundager Tom. IV. pag. 69. - 148.

Hospitalet har sin Oprindelse af det forhen beskrevne Hellig Hospitalet. Lands Huus, som for Reformationen baade var et Kloster og tillige underholdt en heel Deel fattige og syge Hospitals-Lemmer. 1513. fødte Dronning CHRISTINE det forhen værende St. Jørgens Hospital og dets Indkomster dertil. I Kong FRIDERIK I. Tid, da Evangelii Lærdom begyndte at faae Fremgang her i Landet, maatte saavel Prior og Brødrene, som Lemmerne, 1530. forlade dette Kloster, men efter Kongens Død 1533. fik de det igien efter Rigets Raads Dom. Aaret derpaa 1534. da Aalborg blev bestormet og vunden, blev Klosters Ladegaard St. Jørgens Gaard med det Mars Tal afbrændt og ødelagt, Klosters Landgilde og Indkomst af Rytternes og Landsknegternes Heste traadt under Fodder, og Prioren Peder Jensen maatte laane en Summa Penge og derfor pantsatte af Klosters Jordegods, til at løse sin Hals med, da han var fangen og pint af Landsknegtene, og til at indløse de Fattiges og Klosters Bostab, som af Landsknegtene var solgt og afhændt. Efter den kort derpaa 1536. fuldførte Reformation, blev Munke-Væsenet gandske adskilt derfra, og Bygningerne, undtagen hvad som blev udlagt til Skole, saavel som Indkomsterne, forbleve siden alene til et almindeligt Hospital.

D. Atlas Tom. V. Æ 1540.

Hospitalet. 1540. bevilgede Kong CHRISTIAN III. Hospitalet, at Forstanderen selv fierde maatte opbygge en god Tegl-Lade og Don østen for Aalborg, paa det baade Hospitalet og Byen kunde saa meget des bedre opbygges og forbedres, og samme nyde og beholde med fri Leergryft og Limsteen at bryde, dog at de selge Borgerne der i Byen Liim og Steen for redeligt Kiøb. 1541. befalede Kong CHRISTIAN III. Bønderne i Bendelbo Stift, i Aalborghuus Læn og i Rindsherred, at, alt det Plov-Korn, som Kongerne havde bevilget til Kronens Hospital og spittalske Huus i St. Jørgens Gaard, skulde de herefter nyde og udgive til det almindelige Hospital i Aalborg, som havde bygt Huus og Bærelse uden Byen til slige arme spedalske Menneker, der ikke maatte være hos de andre Sngge i den almindelige Sngstue. 1542. befalede Kong CHRISTIAN III. Indbyggerne paa Skaven at tiende retfærdigen, og efterdi fremfarne Konger havde undt Hospitalet i Aalborg Kronens Rettighed til Skaven-Kirke, og Forstanderen at have Magt der at sette Sogneprest, skulde samme Tiende deles i tre Parter, een til Presten, een til Kirken, og een til Hospitalet i Aalborg. 1546. har Kong CHRISTIAN III. taget den Hellig Aands-Hospital med Gods og Tienere i sin Beskiermelse, og stadfæstet alle dets Privilegler, givne af hans Fader Kong FRIDERIK I. og andre hans Forfædre. 1547. blev i Følge denne Kongelige Befaling, efter Hospitals-Forstanderens Paastand, paa Raadhuset i Skaven, af Magistraten og Rodmesterne paa Almuens Begne, gjort og samtykt en Forening, hvad hærrelte Tiende skulde være, nemlig hver syttende Fisk af dem som roede paa Havet, saa skulde og tiendes af Sild, og hver som bruger Kulve-Bakker i Nørre-Havet med Torste-Bakker og Slyndre-Garn, skulde engang om

om Aaret tiende til Presten og Hospitalet 70. Kulver 2c. Om de øvrige Hospitalet. Kongelige Benaadinger, samt om de mange skønne Donationer og Indkomster, som dette anseelige Hospital haver, findes Underretning i Hofmans Fundaher Tom. IV. pag. 149 - 180. hvor og Priorerne eller Hospitals-Forstanderne opregnes fra Reformationen indtil vore Tider. Hospitalets Capitaler skal være 45000. Rdlr. Dets Bygninger ere af gammel sterck Grundmuur, deraf ere nogle Huse, som endnu kaldes Klosteret, to Etager høie, men det som egentlig er Hospital, er ifkun een Etage, men meget høi, og bestaaer af 31. Fag, hvoraf de tre ere 1681. tilbygte til Kirke. 18 Alter og Prædikestool, i de øvrige ere Sengene. Udi dette Hospital underholdes 20. Mandfolk og 40. Qvindfolk, som nyde hver ugentlig 2. Mark. Derforuden ere der og indrettede tvende Daarekister. Dette Hospital har sin egen Prest, og sin egen liden Kirke bygt i Kong CHRISTIAN V. Tid, Degnens Embed forretter en Discipel af Skolen, til Guds Tieneste ringes med de tvende Klokker, som hænge i den Latinske Skole Gaard der ved Hospitalet. Paa den ene Klokke, som er halvsierde 100. Aar gammel læses: Anno Domini MCDXIX. me fecit Magister Petrus de Randrusia. Den anden er støbt af Rudolf Melchior 1694. i Stiftamtmand Henning Meierkrones og Biskop Jens Birkerods Tid. Der paa Kirkegaarden sees en gammel Vigsteen med Munkeskrift, hvoraf nu intet kan læses uden pro remedio animæ, samme siges at være lagt over Hospitalets Stifter Peder Jensen Skriver, som var første Prior og Forstander efter Reformationen, og har givet Bysfestagerne, er her begravet. En af forrige Hospitals-Prester Hr. Anders Matthisen har givet 1000 Rdlr. hvoraf hans Esters Kommere nyde Renten til deres Bøns Forbedring, og 1000. Sletteda-

ler til Hospitalen, hvorom læses en Inscription paa een Steen i Muren hos Skriftestolen. Hospitalet har en stor Kirkegaard, besat med høie Lindetræer. Paa samme Kirkegaard findes endnu en gammel Ligsteen over en af Brottkøys gamle Ciere, Navnet er udslædt, men han er død 1452. og hans Frue Katerina 1413.

Convent-
huset.

I Hospitalets Bygning er en stor Sal, som er og kaldes Convent-
Zuset. Derudi holdes de aarlige Landemoder, og Tamper-
Retten for Aalborg Stift. Før Lovens Publication holdtes altid be-
melte Stifts Lande- eller Provfte-Moder i Hjøring, men ved allernaadigst Rescript af 11. Martii 1684. tillod Kong CHRISTIAN V. at de derefter for mere Bequemligheds Skyld maatte holdes i Aalborg, hvor der var mere Rum end i Hjøring til at logere de mange som ved denne Ret havde at bestille, og bedre Leilighed til et Convent-Huus, hvor og Stifts-Risten med Stiftets Documenter kunde være vel forvaret. Denne Sal er 1766. indvendig repareret og i Stand sat. I et Kammer ved Conventhuset forvares nu et lidet forældet og forfaldet Bibliotek som før stod i St. Budolphi Kirke.

Andre
Skoler.

Foruden den forhen beskrevne store Cathedral-Skole i Aalborg, findes der 6. andre Skoler, hvoraf fire ere Danske, en Tysk, og en Navigations-Skole, nemlig, 1.) en Skrive- og Regne-Skole for 50. til 60. fattige Børn, indrettet 1709. i Skole-Gaden af Cancellieraad og Borgemeester Christen Giörup. Der oven over er 2.) Navigations-Skolen. Paa Allgaden i St. Budolphi Sogn er 1738. af Justizråd og Borgemeester Henrich Grotum oprettet 3.) en fri Dansk Skrive- og Regne-Skole. 4.) Et Fattiges Skolehuus opbyggt 1756. 5.) En Skole

Skole ved Bester-gaden. 6.) En anden paa Bor Frue Kirkegaard. Om disse Skoler see HOFMANS Fundaer Tom. IV. pag. 190 - 249.

Eil Fattiges Underholding i Aalborg ere, foruden det store Ho: Fattighuse
 spital, tvende andre Sattig: Huse, det ene uden Bester: Port stiftet
 1637. af Jens Bang Kioibmand i Aalborg til 26. Byens Fattige, det
 andet i Skolegaden, indrettet 1709. af Cancellieraad Giörup med 26.
 Senge til Qvindes: Personer og 20. Senge til Mandfolk, hvorom see
 HOFMANS Fundaer Tom IV. pag. 231. seqv. Sammesteds fra pag.
 180. til 251. og Tom. IX. Append. Aalb. pag. 4. 16. gives og Under:
 retning om de mange og anseelige Legata og Capitaler, som de Fattiges Fattiges
 Væsen i Aalborg af godgjorende Følkes Gavnildhed er understyttet med. Væsen.

Bispe: Residenzten er en grundmuret Bygning, kjøbt 1684. af Bispe: Re:
 Kong CHRISTIAN V. og skienkt Biskopen D. Henrich Borneman og sidenzten.
 hans Esterkommere til Beboelse. De Catholske Biskoper i Bendelbo:
 Stift boede snart i Hjøring og snart i Børlum: Kloster, de havde og
 andre Steder, saasom Agersborg og Segelstrup, hvor de undertiden
 opholdte sig. De tvende første Superintendentter efter Reformationen,
 Peder Thomælön og Olaus Chrysofotomus boede ogsaa i Hjøring. Men
 den tredje, M. Laurids Nielsön, fik af Kong CHRISTIAN III. 1553.
 ved Befaling til Lænsmanden Jacob Brokenhuus, Bevilling, at, end:
 skienkt Aalborg laae i Viborg Stift, maatte han dog have sin Bøtig i
 Aalborg og Tilshn med Skolen og Lectier, men Biskopen af Viborg
 ikke desmindre beholde sin Bærelse i Aalborg og der have Befaling over
 Presterne og holde Proovst: Mode, som han hertil gjort havde. Aaret
 derefter 1554. da Aalborg Bye blev aldeles affkilt fra Viborg Stift
 og gjort til Hoved: Stad for Bendelbo: Stift, mistede Biskopen i Vi:
 borg

borg sin Jurisdiction over Geistligheden i Aalborg, og fik Kong CHRISTIAN III. Befaling, at han herefter intet skulde befatte sig med de Geistlige i Aalborg, efterdi Hans Majestet havde fundet for got, at Biskopen udi Bendelbo Stift, som nu boede i Aalborg, skulde have Befaling over de Geistlige sammesteds, paa det han, som andre Superintendentter i Riget, maatte have en Kiststed, i hvilken han kunde læse for Prester og andre unge Personer, som hans Lectie besøge vilde. De sidste Catholiske Biskoper af Borkum endskiont de intet havde med Aalborg at bestille, havde dog kjøbt sig en Gaard der i Byen, som de for adskillig Beleiligheds Skyld ofte opholdt sig udi, i hvilken Henseende man finder et Document, som saa begynder: Niels Strygge Biskop i Borkum giøre vittetligt, at 1511. Fredag for Pindsedag, i vor Bispgaard i Aalborg, var stevnet for os 2c. Denne Gaard, da Byen 1534. blev bestormet og givet til Priis, blev af Krigsfolket skienket Hr. Johan Rantzov, eftersom sædvanligt er i alle Storme, at man forser Feld-Herren med et Huus, hvorpaa han siden 1538. til Overflod fik Kong CHRISTIAN III. Brev. 1545. solgte Hr. Johan Rantzov igien til Oluf Munk bemelte Gaard, som havde tilhørt Biskopen af Bendshjæl, og laae norden ved Graven imod Skove-Port og vesten op til Skovegade. Ellers er det ikke at tvile paa, at Biskopen af Viborg jo og haver haft en Residens i Aalborg, at opholde sig udi, naar han der paa Embeds Begne havde at forrette, hvilken formodentlig meenes, naar Kong CHRISTIAN III. 1549. befater, at en Biske-Residentz i Aalborg skulde opbygges.

Raadhuset. Raadhuset er en anseelig stor grundmuret Bygning, som saa Aar siden af nye opbyggt, 42. Alne lang, 17½ Alne dyb, og 12. Alne høi

høi under Taget. I den øverste Etage er Raadstuen, Borgernes Forsamlings-Sal, og Kammere til ærlige Fanger. I den nederste Etage er Bye-Einget, og Arrest-Kielder. Over Hoved-Indgangen er i Steen udhugget FRIDERICI V. Brystbilled, med Symbolo, og denne Indscription:

Curia, quam cernis, proscribet ab urbe scelestos,
Admittet iustos, justitiamque fovet.

Over Byetings Døren kæses:

Hvo her indgaaer, ham aaben staaer
En Dør til Ret at nyde,
Men faaer sin Løn hver Skalke-Søn,
Som Retten turde bryde.

Raadstuen i Aalborg er efter Kongelig Rescript af 22. Augusti 1661. benaaded med Landstings Ret, saa at Magistratens Dommene indstevnes til Høieste Ret, men Byetings Dommene paakiendes af Borgemester og Raad, undtagen hvis Sager, som omkringboende Bønder have med nogen i Byen, de indstevnes til Jyllands Landsting. Under Byetinget i Aalborg forterer Egholm, Gisl, og Sundbye, efter Kong CHRISTIAN III. Befaling af 1546.

Compagnie-Huset eller det gamle Gilde-Huus, som er Kjøbmændenes Børs og daglige Samlings-Plads naar de have noget med hinanden at afgjøre, er en smuk grundmuret Bygning, der med Enden staaer til Østeraaes Gade, bygt 1463. af Borgemester Hans Jyde, men repareret og i Stand sat 1737. Ved Indgangen kommer man i en lang og viid Sal, ved Enden af den er en stor Kielder, og der oven

Compagniehuset.
eller.
Børsen.

oven over en stor Sal, hvor der kan være Varme. Naar der indfalds der nogen offentlig Solennitet i Bzen med Spisning, Ball og Musik, holdes samme ogsaa her.

Papegoie
Gilde.

Dette Huus har forudm været et Gilde-Huus eller Forsamlings-Sted for det saa kaldte Papegoie-Gilde eller Guds Legems Laug, som bestod af Kræmere og Kiøbmænd i Aalborg, og derfor heder paa Latin Convivium Institorum Alburgensium. Huset nævnes i gamle Documenter Guds Legems Gildehuus, og Gildet er stiftet og funderet 1431. af Borgemester Peder Ilkarlön, som selv var den første Oldermænd derudi. Dette Gilde havde sin egen Skraa eller Gildes Lov, skreven paa Pergament og indrettet 1441. med saadan Titel: Incipit Statutum Convivii Institorum Alburgensium. Denne Gildes Skraa er endnu til og findes paa Compagnie-Huset. Den bestaaer af 34. Artikler, af hvilke de sidste ere tilsatte 1463. og 1541. Derefter ere endnu nogle nyere Artikler tilkomne, og Resten af Bogen er en Journal over hvad som i senere Tider i Lauget er passeret eller besluttet. Den første Artikel fastsetter, at, foruden Oldermænden, skulde Lauget have tvende Skaffere til Forstandere, en Danst og en Tydst, der Borgere og bosatte Mænd ere, hvilke og i Begyndelsen kaldtes Stolsbrødre. Ingen Handverksmænd eller, som de da kaldtes, Embedsmænd maatte komme i dette Gilde, raen allene Kiøbmænd Danst og Tydst. Der skulde aarligen vælles Skienkere i Lauget, og til Fastelavn skulde udnævnes Smagbrødre, som skulde indsmage got Ol for Gildebrødrene. I deres Forsamlinger blev druffet baade Tydst og Danst Ol, hvilket sidste bryggedes imellen Hellig tre Kongers Dag og Fastelavn: Derpaa drak de og holdte sig lystige hele Fastelavens Uge.

Uge. Deres øvrige solemne Samkvems-Dage, vare Hellig tre Kongers Dag, St. Aalborgs Dag, Christi Legems Dag, og Pindse-dag. Om Aalborg-Dag blev deres Papegoie opreist, og naar Brø-drene havde udvalt deres Maigreve hos Lunden, gik de ned til Pape-goien og skød den af, og fulgdes siden ad ind i Byen baade Papegoie-Rongen og Maigreven. Foruden bemeldte Gilde = Skraa, havde dette Gilde tvende andre Bøger, som ogsaa endnu er tilovers, deraf den ene heed Liber Vivorum; den anden Liber Mortuorum. I den første indtegnedes alle de, som indgik i dette hæderlige Brøderskab, deriblant finder man, foruden dem af Ridsmands = Standen, Biskoper, Prælater, Abbeder, Priorer, Præster, Riddere og Adelsmænd med deres Fruer. I den anden tegnedes de Brødres Navne, som døde og skulde holdes Siælmesse for af Gildets Capellan for Guds Legems Ålter i S. Budolphi Kirke. Efter Reformationen har dette Gilde ofte været paa Fald, men er adskillige gange blevet igien fornyet, og vedligeholdt indtil mod Enden af forige Seculo. Ved den Fornøelse, som skede den 5. Maji 1651. holdtes en af de mærkeligste Forsamlinger, da menige Brødre med Hustruer og Børn, som det heder, begik forige gamle velmeente stiftede Cereemonier og christelige Bedtægt i Guds sande Frygt. Da blev besluttet, at dette Selskab skulde holdes i tilbørlig Respect og Værdighed, og efter den Dag ingenlunde nævnes ved Gildes Navn, men kaldes Compagnie, og at salutere hverandre ved det Navn Compagnie-Brødre og Systre. Da bleve og indtagne 48. nye Compagnie-Brødre, hvoriblandt vare Biskopen i Aalborg og Præsterne til Budolphi, Bor Frue, og Hellige Geistes Kirker. Siden, da Compagniet i de tvende Svenske Krige under FRIDERIK III. D. Atlas Tom. V. 9 og

og CHRISTIAN V. var igien blevet adspredt og tildeels udøet, blev det paa nye sidste gang forsamlet 1680. den 2. Nov. da det blev vedtaget, at Compagniet derefter skulde bestaae alene af Nands Personer, og bleve da derudi, foruden mangfoldige andre, indskrevne Biskopen D. Matthias Foss, D. Niels Jespersen, M. Peder Reenberg Prest til Budolphi, Presterne til Frue Kirke og Hospitalet, og Conrector M. Oluf Biörn. I dette Gildehuus bleve i gamle Dage holdne adskillige af Ridderskabets, Adelens og andre forneme Folks Brylloper. Forsanger nogen noiere Kundskab om dette Gilde, kan læses de Aalborgske Efterretninger 1767. No. II. og følgende Stykker.

Andre
Gilder.

Derforuden har der for Reformationen været i Aalborg adskillige andre Gilder, som man nu fast ikke veed meget mere om, uden de blotte Navne, saasom, 1.) S. Laurentii Gilde, hvis Oiddermand, med Gildebødre og Systre, Prioren og Conventet i den Hellig Nands Kloster 1468. optog i deres Orden, til at blive deelagtige i alle deres gode Gierninger. 2.) St. Catharinæ Gilde 1476. 3.) Smede-Gilde 1499. 4.) Skræder-Gilde 1499. 5.) Skomager-Gilde, hvis Skraa, givet af Kong HANS 1509. findes i Danske Magazin Tom. III. pag. 231. 6.) St. Annæ Gilde, hvis Gildebødre, aandelige og verdslige, fik 1513. af Kong CHRISTIAN II. Protectorium paa dem, deres Gods og Tienere, og Stadfæstelse paa deres Gildes Skraa. Efter Reformationen blev al den Jordskyld og Indkomst, som disse Gilder havde haft, af Kong CHRISTIAN III. 1542. henlagt til den Latinske Skoles Lærere.

Slottet.

Bed Byens syndre Side, noget til Osten, imellem St. Budolfs og Vor Frue Sogne, sees en Plads med Graver om, som næsten
ere

ere tilgroede, hvor fordem det ældste Aalborg Slot haver staaet. Men Slottet.
 naar dette Slot enten er bygt, eller ødelagt, høves ingen Kundskab
 om. Alene veed man, at det endnu har været en Leoning deraf i Kong
 CHRISTIAN II. Tid, thi denne Konge befalede Lænsmanden at sælge
 Tolderens Gaard i Brandstrup-Gaden (saa kaldtes nederste Enden af
 Skolegaden som strekker sig til den gamle Rolles Rolledam) ved Byens
 gamle Slot, for at betale hans Gæld til Kronen. Dette Slot har
 dog været temmelig gammelt; thi det nævnes i Documenter af 1401.
 og derefter Aalborghuus, men i ældere af 1368. og 1372. Castrum
 Alborch. Hvor dette Slot har staaet, ere bygte nogle ringe Huse,
 men den meste Plads bruges nu til en Have, og Eieren kaldes endnu
 Podmesteren paa Slottet; for nogle Aar siden fandtes der nede i Grun-
 den mangfoldige hurne Kampsteene og Muursteene, som Røderne af
 dette gamle Slot. Naar det nu-værende Slot, som og kaldes Aal-
 borghuus, først er anlagt, veed man ikke heller til visse. Men efterdi
 forberemte Kongelige Befaling taler om Byens gamle Slot, saa er det
 troligt, at dette nye i Kong CHRISTIAN II. Tid allerede har været til.
 Man tager vel ikke meget Feil, om man troer, at Kong HANS, som
 saa ofte har opholdt sig i Aalborg og synes at have elsket denne Stad,
 haver funderet eller i det mindste ladet lægge Grundvolden til dette Aal-
 borghuus. Men at han sidste gang logerede og døde i et privat Huus,
 dertil kan have været Aarsag, at det gamle Slot da har været ganske
 forfaldet, og det nye formodentlig endda ikke i beboelig Stand. Slottet
 ligger nordost for Byen, tæt ved Limfjorden, afskilt fra Staden ved
 Graver og Bolde, som indvendig har været hvælvede under Jorden,
 og tilførn med Stykker paa sine fire Bastioner forsynede. Uagtet

Slottet. Slottets Befæstelse, maatte dog Slots-Herren Peder Lykke, saasnart Skipper Clemen med hans Anhang 1534. hadde indtaget Byen, strap overgive Slottet til ham. Siden blev det igien af de Kongelige Krigsfolk erobret fra Skipper Clemen, da de havde bestormet Byen. I disse Tumulter har Slottet og dets Befæstning lidt meget og er kanskee til en stor Deel bleven ruineret. Den nu staaende Slots-Bygning har Kong CHRISTIAN III. ved Axel Juul, som da var Lænsmand, ladet af nye opføre, og dertil 1539. saavel som til dets nye Befæstning ladet legge Grunden, efterat den forrige Grundvoold, som Erik Banner havde lagt, var med stor Noie bleven afbrudt. Denne Bygning stod længe under Arbeid, og blev til dens Udvidelse kjøbt adskillige Borgerlige Huse og Pladser. Der findes endnu endeel Breve og Kongelige Befalinger indtil 1552. om dette Slots Istandsettelse og Fortification. Uden Tvil har det og i Kong CHRISTIAN IV. Tid faaet nogen Forbedring. 1601. befalede Kong CHRISTIAN IV. Lænsmanden Manderup Parsberg, at, efterdi Brevkammeret paa Aalborg Slot var nede ved Jorden paa et fugtigt og ubeqvemt Sted, da, paa det Brevene ikke skulde forrodnes og forderves, skulde han lade dem paa et andet tørt og beqvemt Sted der paa Slottet hensette. 1644. var Slottet af de Svenske indtaget, men blev samme Aar af Borgemeester Ginkels Spanierer, som laae i Limfjorden, bombarderet, saa at Fienden maatte afmarchere, hvorover Kuglerne i Muren ere blevne forgyldte. Indtil Souverainiteten beboedes dette Slot af de Kongelige Lænsmand, hvorefter det ved 40. Aars Tid stod øde og ubeboet, indtil endelig først i dette Seculo Bolden er bleven sloiset, Haven der oven paa anlagt, og Bygningerne igien i Stand satte. Nu ere der smukke Haver og Alleer, saavel ved

Slottet,

Slottet, som inden og uden for Graverne. Slottets Bygninger ere store gamle grundmurede Huse. Paa dette Slot residere nu Stiftbefalingsmanden i Aalborg Stift, som har de fornemste Bærelser. Amtsforvalteren boer der tillige i den vestre Side, hvor den Kongelige Amtstue holdes. Det øvrige er Magaziner til Kongens Korn. Filsted Ladegaard, som ligger noget uden for Stadens østre Port, og nu er en frie og complet Sædegaard kaldet Søhngaardsholm, har fordum været en Ladegaard til Aalborghuus Slot. Nogle ville og, at Bester Ladegaard uden Bester-Port har været Slottets vestre Ladegaard.

Den Kongelige Toldbod og Veierhuset er en Bygning af Toldboden og Veierhuset. Muur- og Bindingsværk, to Etager høi. Veierboden er neden under, men Toldboden oven paa. Derunder forterer Controleur og Toldbetienten ved Hals, som inquirerer og forseigler de indløbende Skibe. De Fartøier fra Kiøbstederne oven for Løgstør Grunde, naar de gaae paa Norge eller Kiøbenhavn, maae for Ind- og Udgaande klarere ved Aalborg Toldsted.

Apoteket er bygt 1623. af Kiøbmand Jens Bang, og derfor i gamle Skioder kaldes Jens Bangs Steenhuus, har fordum været indrettet med endeel Botiquer underneden. Bygningen er 37. Alne lang og 18. Alne bred, af sterck Grundmuur, 4. Etager høi, har tre Gavle noget høiere end Tager, jrede med hugne Sandsteene i adskillige Figurer og Pillarer, ligesom og overalt paa Muren sige Prydselser ere anbragte. Dette Huus er siden solgt til et Apotek, hvilket Johan Friedenreich lod anseeligt indrette. Nu tilhører det Apoteker Rübner. Der har ellers fra Reformationen været Apotek i Aalborg; 1543. var Hans Junge Apoteker, og 1614. Johannes Hoberus Apoteker.

Private
Bygning-
ger.

Af private Bygninger i Aalborg, er den grundmurede Gaard paa gammel Torv at legge Merke til, hvorudi Kong HANS 1513. endede sine Dage. Uden for Døren staae tvende høie Træer, og der bag ved tvende anseelige Marmor-Stytter, tre Alne høie over Jorden og 5. Qvarter brede, hvilke gierne kan være opreist til en Zhukommelse af bemelte høie Dødsfald, men hverken Inscription eller Aarstal beviser noget saadant, thi paa den ene staaer: O. Rex. Glorix. Christe. Veni. cum pace. 1521. og paa den anden: Anno. XV. C. XXI. Jesus, Maria, Anna, alt med Munkeskrist. Huset eies nu og beboes af Riobmand Anders Godvad. I en Steen over Døren læses en Inscription udhuggen, om en den 11. Augusti 1663. i et Rabs-Huus opkommen Ild, som truede denne og flere Bygninger med Odeleggelse. Om samme farlige Ildbrand findes og paa en Træ-Tavle en Inscription i en grundmuret Gaard lige over for, hvor der i en Steen over Døren staae udhugne Ludvig Munks til Nørlund og Frue Ellen Marlvins Ravne og Baabener, som skal have ladet Huset bygge til at tage Herberg udi, naar de kom til Aalborg. Foruden disse Huse, og den grundmurede Gaard ved Budolphi Kirke af 60. Alnes Længde, som forrige Silke-Fabriqveur Jensen lod bygge, findes anseelige store Riobmands-Gaarde, med Pakhuse, paa 90. til 150. Fag, to Etager høie, men mesten alle af Muur- og Bindingsværk, undtagen at nogle af dem kan have visse Fag af Grundmuur til Stue-Værelser. Adskillige slige store Gaarde sees ved Vester- og Øster-Aer, i Jomfru Anne-Gade, og paa Torvene. 3. eller 4. Stykker Huse af gammel Grundmuur findes her, som synes at have staaet fra Begyndelsen, men ere ei af syndertilig Betydenhed. Gaarde og Huse i Aalborg, saavidt de ansees for Ald- og

og

og Arne-Steder, beløbe sig, efter Taxation til Brand-Cassen, til 593. Stykker. For 50. Aar siden vare i Aalborg lange flere Gaarde og Huse, end nu, men de nyere Tidens Overdaadighed her, ligesom i Kiøbenhavn og andensheds, har fundet smaa Huse ubequemme og uanstændige at boe udi, hvorfor man undertiden har nedrevet to tre à fire Huse, for at faae et anseeligt Huus med mange store, fiolige, og vel indrettede Værelser. Byen haver 5. Sproiter, med behørigt Brand-Redskab, og Brandsfolkene ere inddeelte i 4. Compagnier, med deres Ober- og Vice-Brandmester.

Brandvæ-
sen.

Aalborg Bys Indvaanere ere, foruden Stiftamtmanden] og Biskopen, for nærværende Tid følgende: 1.) Geistlige Betienter, ved Budolphs Kirke, Stifts-Propst og Sognepresten, en Residerende Capellan, en personel Capellan, en Klokker, en Graver, en Organist. Ved Vor Frue-Kirke, Sognepresten, en Residerende Capellan, en personel Capellan, en Klokker, en Graver, en Organist. Catechets Vimbud ved hver Kirke forretter personel Capellanen. Ved Hospitals-Kirken, en Prest. Ved den Latinske Skole: Rector, Conrector, 5. Collegæ, hvoraf en er Cantor, 43. Disciple. Ved de fire Danske Skoler, den Tydske, og Navigations-Skolen ere 6. Skolemestere. Derforuden høre under den geistlige Jurisdiction, Doctor Medicinæ og Physicus for Aalborg Stift, Apotekerens ved Kongelig Bevilling, Bogtrykkeren med sine Folk, adskillige Geistliges Fruer, Preste- og Degne-Enker som boe der i Byen. 2.) Verdslige Betienter: Ved Raadstuen, tvende virkelige Borgeme- flere, tre-virkelige Raadmænd, nu tillige en Vice-Borgemester og en Vice-Raadmand, Byfogeden, Bys- og Raadstue-Skriveren. Derunder horer 1. Raadstue-Tiener, 1. Skarpretter, 9. Bægtere, 1. Laarns Bægter,

Indbyggere.
Geistlige.

Verdslige.

Bægter, 2. Fattig-Fogder, 1. Bysvend, 1. Natmand. Ved Soldboden, 1. Følder, 1. Controleur, 3. Visiterere, 1. Veier og Maa-ler, 1. Møller, 1. Havnefoged. Andre Betienter: Amts-Forvalteren, en Krigs-Commisarius, en Søe-Lieutenant ved Encroulleringen, Hospitals-Forstanderen, en Ridende Postmester, en Ugende Postmester, en Musicant, en Dandsmester, en Bedemand. Foruden disse høre under den verdslige Jurisdiction nogle Enke-Fruer og Enker som her Borgere. opholde sig. 3.) Borgere, i alt 386. som have taget Borgereskab, nemlig, Kjøb- og Handels-Mænd 79. Skippere som føre Faretøier 38. Chirurgi og Balberere 4. Haandverksfolk og Kunstnere, som have Laug, ere følgende:

Bagere	10	Muurmestere	4
Bogbindere	4	Porsylmagere	8
Bødkere	9	Klemsnidere og Sadelmagere	5
Drejere	3	Skomagere	30
Felberedere	4	Strædere	25
Guldsmede	4	Smede begge Slags	9
Handskemagere	7	Snedkere	11
Hattemagere	6	Tømmermænd	5
Malere	4	Vognmænd	7

Haandverksfolk uden Laug:

Beendreier	1	Giørtlere	3
Bild- og Steenhugger	1	Hjulmænd	2
Børstmager	1	Kandestøber	1
Bundtmager	1	Knapmagere	2
Farvere	3	Kobbersmede	5
Garver	1	Møllere	2
Slarmestere	2	Naalemagere	2

Vodme

Hødmestere	”	”	9	Slagtere	”	”	6
Kæbslagere	”	”	3	Stolmager	”	”	1
Seglsmager	”	”	1	Uhrmagere	”	”	3
Skibs-Tommermand	”	”	6	Bøvere	”	”	3

Srie-Mestere:

Handskemager	”	”	1	Skomagere	”	”	6
Kandestøber	”	”	1	Muurmestere	”	”	4
Snedkere	”	”	3	Skrædere	”	”	16

Værtshuusfolk: 5. Vinhandlere, og endeel der sælger Ol og Brændevin. Daglønneres Tal kan ei bestemmes, thi, foruden de sig i Byen opholdende, gaae Huusmændene af Hasseris og andre nærliggende Landsbyer om Morgenens ind til Byen og tiene for Dagløn. Nu er her Overflødighed af slike Dagleiere, i sær siden Fiskeriet saa sterkt har været aftaget. Søefolket, i Hoved-Nullen 80. og i Aparts-Nullen 55. Mand. Fattige, i Hospitalet 60. Lemmer og 1. i Daarekisten, uden Hospitalet som nyde Ugepenge 115. i Fattighuset udi Skolegaden 31. i Jens Bangs Fattighuus uden Vester-Port 24. Personer. Ere saa i Aalborg Mennesker over 12. Aar omtrent 3043. Siæle, som svares Extra-Skat af.

Levemaaden i Aalborg kommer temmelig nær efter den Kiøbenhavnske, hvorved Handelen, som denne Bye saa at sige er skabt til, og Borgernes Velstand noget lider. I forige Tider havde Aalborg mange rige og formuende Kiøbmænd, men nu ikkun saa. De Riges Enker har tildeels giftet sig med Rangs-Personer, og deres Børn faaet sig characterer og kjøbt Herregaarde, hvorved anseelige Midler her, som i andre Stæder, ere dragne ud fra Byen. De fleste Levnets-Midler ere og her paa Stedet næsten lige saa kostbare som i Kiøbenhavn, naar man und-

Levemaaden.
der.

tager Huusleie og Ijdebrand, som ikke ere fuldt saa dyre. Siden Sildfiskeriet har taget saa meget af, betales serst Fisk ingensteds ved Limfjorden dyrere end her, endskjont her er temmelig Ulsforsel fra Fiskeleierne.

Møller.

Bed og i Aalborg ere følgende Møller: Kiers-Mølle eller Riis-Mølle uden Byen, har Jord 1. Skieppe 1. Fierdingkar, men er ansat af sin Malning for 13. Tønder 6. Skiepper 2. Fierdingkar. Der ved er en Stampe-Mølle, som bruges af Felberederne, hvoraf efter Kongelig Resolution intet svares. Denne Mølle har tvende Dværne, som drives af tvende Hiul, det ene til Korn-Mølle, det andet til Stampe-Mølle. Gammel Mølle i Aalborg, ansat af sin Malning for 21. Tønder 2 Skiepper, haver tvende Dværne, og drives ved tvende Underfalds Hiul. Dens Band kommer fra Kiers-Mølle, hvorfra Hovedlaen gaaer til Gammel Mølle, og en Strøm forbi Bleggaarden til Nye Mølle. Nye Mølle i Aalborg ved Vesteraae, ansat af sin Malning for 8. Tønder 4. Skiepper, har og forhen haft tvende Dværne med tvende Underfalds Hiul, og har sit Band fra Hasseris Lae og forbedte Strøm, men nu har den kun een Dværn, og i Steden for den anden er indrettet en Heste-Mølle. I forige Tider har der og været en Bark-Mølle inden Øster-Port, ved Bandet af Øster-Gravens Lae, men formædlest Dispute med Gammel Møllens Eiere om Bandet, er den ei mere til. Anno 1658. tillod Kong FRIDERIK III. at den gamle Kongens Mølle i Aalborg og Kiers-Mølle uden for Byen maatte gives Niels Aagesen i Betaling for 1400. Alne Klæde, og hvad Møllerne maatte være mere værde end denne Klæde-Leverance, skulde hannem afskrives paa hans anden Fordring hos Kronen.

Aalborg

Aalborg Bye haver adskillige Mark-Jorder, som deels ere Eiendoms Jorder og deels leies bort for aarlig Afgift til Byen. Der af ere 14. indlukte Jorde, som i alt staaer for 15. Tønder 1. Fierdingfar Hærtkorn, og bruges deels til Frugt-Haver, deels til Sæd, Høbiering og Græsning. Ibland disse ere, Prior-Damen ved Østers Port, som formodentlig fordom har ligget til Prioren i Bor Frue Kloster, en Have kaldet Gamle Slot, hvor det ældste Aalborg Slot har staaet, og Dam-Haven samt en indkøstet Mark, hvilke begge bruges til Bester-Ladegaard. Derforuden tilhører Byen følgende Jorder, 1.) Klosters Mark, som Hospitals Forstanderen har, 2.) Borgemester og Raads Bestillings Jorder som ere fire Agre i Klosters Mark, 3.) Nads Baggers Agre, 4.) Byens Fædrift paa Vestre Side, 5.) Fædrift paa Østre Side af Byen, 6.) Bierringgaard eller Eastens Mark, kjøbt til Byen 1756. deels leies bort, deels bruges til Byens Fædrift. 7.) Blegegaarden ved Aalborg, som bortleies for aarlig Afgift. Alle disse Jorder staaer for 24. Tønder 7. Skiepper 3. Fierdingfar Hærtkorn. Endnu ligger paa Byens Eiendom: 1.) Lyngholmen med Kietterup Huus, efter Høieste Rets Dom 1714. Beboeren svarer Afgift til Byen, men Engen Kietterup Kier er hentlagt til de tvende virkelige Borgemestres Løns Forbedring. 2.) Kierslund Huus, som er bygt for nogle Aar siden, og bortfæstes af Byen. 3.) Teglgarden, der har Leer og Sand strax ved Siden, og kan brænde en god Deel Muursteen om Aaret, dertil er et lidet Stykke Haves Jord. 4.) Engeland et Markhuus, bygt paa Byens Fædrift, har noget Mark-Jord, som bortleies af Byen.

Mark-
Jorder.

Byens
Frihed.

Ellers strekker sig Aalborg Byes Frihed og Territorium efter Kong CHRISTIAN III. Privilegium af 1546. først vester ud til Hæseris Aae, og synder paa til den store Høi, som staaer i Drastrup Stige ved Alveien, og saa østen til Aaen synden om Rietterup Kier. Dernæst østen for Byen ud med Liiden, norden med Sandvadet, til Slots Enge vedtager, til den store Steen, som staaer norden til Fædriften, og saa øster fra Sandvadet til den liden Høi, som ligger imellem begge Alveiene, som de grændse til Nørre Tranders og Sundbye, samt synden og vesten bemelte Høi ud med Liiden til Silsted Mark, nu kaldet Søhngaardsholm, og synden til Gugs-Enge vedtage, og saa vesten udi Aaen. For at forekomme Disputer med paagrændfende Lods-Eiere, saa vel paa vestre som østre Siden af Byen, har Magistraten paa Byens vegne indgaaet Forlig med dem. Forliget med Lods-Eierne paa Byens vestre Side er confirmeret af Kong FRIDERIK V. den 28. Nov. 1755. og det med dem paa østre Siden Aaret derpaa. Ved dette Forlig er Skiel fastsat, og Fælleskab i Fædriften med Naboerne hemmet saa vidt mueligt.

Færgelø-
bet.

Færgeløbet over Aalborg-Sund imellem Aalborg og Sundbye er, med Ladens Færgested, matriculeret for 12. Tønder 1. Skieppe. 2. Album Hartkorn. Dette Færgested blev kjøbt af Cancellieraad og Borgemeester Christen Giörup, og af Kong FRIDERIK IV. ham 1717. ffiodet. Men da han havde derudi legeret 1000. Rdlr. til Navigations-Skolen i Skolegaden, har hans Broders Commerceraad Jens Giörups Frue Christence Horneman, i sit andet Ægteskab med Geheimteraad Hr. Mogens Rosenkrands, ffiodet dette Færgeløb, tillige med Ladens Færgested, til de Fattiges Inspecteurer
i Aal

i Aalborg, for ovenmeldte og flere Legatis. Ved Færgeløbet har altid været og endnu bruges 12. Færger, og for den saa kaldte Hr. Oves Raag trende Raage til Transportens beqvemmere Befordring. Færgerne bortfastes, tillige med Ladens Færgested, og Raagene bruges af Færsterne imod aartlig Afgift til de Fattiges Inspecteurer, der besørge Kænterne af bemelte Legatis distribuerede. Færgerne have fordiun befordret Overfarten til Østeraae i Aalborg, men Kong FRIDERIK III. har i 1661. bevilget, at Færgemændene maatte legge sig, til Ind- og Udfibning, saa vel ved Vester- som Øster-Aae, hvor Strømmen og Vinden best vilde soie, da Vesteraaes Beboere skulde være forbundne at holde, paa egen Bekostning, Færge-Broen ved lige. Taxten for en Færge i got Veir er 1. Mark 8. Skilling, i hart Veir 2. Mark, af en Raag i got Veir 10. Skilling og i hart Veir 12. Skilling. Hvad der skal gives af Ting, der i smaa og store Partier overføres, er af Stiftammændene Baron Rodsten og Gersdorf fastsat med Approbation. Skibbroen i Aalborg og Færgebroen i Sundbye holder Magistraten vedlige, hvorfor betales af hver Hest der overføres 6. Skilling og hver Dyr 2. Skilling efter Kong CHRISTIAN IV. Bevilling af 1647. Nok af hver Karet og Chaise med 2. Heste 6. Skilling, med 4. Heste 8. Skilling, og med 6. Heste 12. Skilling, efter Kong CHRISTIAN VI. Bevilling af 16. November 1737. Sundbye Færgebroe er matriculeret for 1. Lønde 4. Skiepper Hartkorn.

Havnenes Bessaffenhed ved Aalborg er ifkun maadelig om Vintertiden, dog kan Fartsierne, naar de blive forsoiede, nogentledes derudi conserveres, og man veed ei, at de i mange Aar har taget nogen betydelig Skade, dog kunde Havnene gierne, uden store Bekostninger, meget

meget forbedres til de der liggende Skibes bedre Bevaring. En af Havnene kaldes Frisenborgs Zavn.

Skibe og
Seglads.

Skibe og Fartøier, som høre Aalborg til, og fare paa Udens- rige Steder samt Norge og Kiøbenhavn, ere med smaa og store i Tallet 38. Stykker af adskillig Beskaffenhed og Drægtighed, nemlig: tvende Snau-Skibe drægtige 67. og 84. Commerce-Læster. Fire Hukert-Galiadser drægtige 68. 52. 50. og 39. Commerce-Læster. Af Galioter, Galiadser, Fialker, og Jagter, 8. Stykker drægtige fra 20. til 44. Commerce-Læster, 16. Stykker fra 10. til 19. Commerce-Læster, 8. Stykker fra $6\frac{1}{2}$ til $9\frac{1}{2}$ Commerce-Læster. Foruden disse er der endeel mindre Fartøier, som alene fare for Aalborgs Regning op og ned ad Limfiorden, i Tallet 34. Stykker, drægtige fra 150. til 350. Tønder Korn. Disse bruges til at forsyne Kiøbstederne ved Limfiorden med Commer-Last og andre Varer, at nedføre Landets Producter og fæde Varer, og tilbringe Aalborg Bye Brændsel. Den største Deel af disse Fartøier høre dog just ei Inderbyggerne i Aalborg til, men de af dem, som ere fragtede fra Synderborg, Aabenraa og visse andre Stæder, gaae først til Nybek og tage Stykgods ind, siden paa Retouren tage de Muur- og Tag-Steen ind, som de føre til Aalborg. Herforuden ere endeel Fartøier, der høre Kiøbstederne oven for Løgstor til, men maae, naar de gaae paa Norge eller Kiøbenhavn, clarere for Inder- og Udgaadende ved Aalborg Toldsted. Det er ikke noget Nyt, at see paa eengang 50. til 60. store og smaa Fartøier ligge her deels i Løsning og Ladning, deels for Anker paa Strømmen. Ankergrunden for Aalborg er meget god og bestaaer af blaas Klæg.

Sisteriet,

Fiskeriet, med Aal i de ældre Tider, og siden i sær med Sild, Fiskeriet. har egentligen været denne Byes Opkomst; thi derved er Handelen kommen i Drift, og Aalborg ved hidkommende Håndlende taget til. Men i disse sidste Aaringer har Aal og i sær Sild-Fiskeriet utroligen aftaget; thi det er beregnet, at fra Aalborg Toldsted er udsfibet i 10. Aar, nemlig, fra 1720, til 1730. saltet Sild 231078 $\frac{3}{4}$ Tønder, derimod fra 1754. til 1763. Aars Udgang ikkun 82984 $\frac{3}{4}$ Tønder. Hvilket viser en stor Forskiel i Tallet paa de Tønder saltet Sild, der ere udsfibede i de 10. sidste frem for i de 10. første Aaringer. Ja da Tallet aarligen bliver ved at tage saa sterkt af, skulde man snart frygte for, at her til sidst faa eller ingen Sild vilde blive at udføre, dersom man ikke haabede, at Gud igien kan tilvende sin Belsignelse, og paa nye til beileilig Tid lade Silden gaae til. Aarsagen til Fiskeriets og Silde-Handelens saa kiendelige Aftagelse er tildeels Sildens aarlige Formindskelse i Fiorden, til deels og i Særdeleshed at de Svenske, som forhen trekkede en stor Qvantitet saltet Sild fra Aalborg, nu har faaet Fisken over til deres Side, og fiske den selv i langt større Overflødighed, saa de ei alene kan forsyne dem selv med Sild, men og andre som Aalborg før forsynede. Og da de Svenske have hos dem selv Træet, der behøves til Fustagier, som Aalborg maae have andensteds fra, dem forundes moderat Told paa Saltet, der behøves til Sildens Nedsaltning, og gives Præmie for hver Læst Sild de udsfibe til fremmede Stæder, saa er det aldeles ikke mueligt, at Aalborg Kiøbmænd kan paa fremmede Stæder holde Priis med de Svenske paa de faa Sild her nu falde. Til Beviis paa, at Sild-Fiskeriet ved Aalborg mere og mere aftager, er dette, at Kiøbmændene i Aalborg, som forhen selv holdte Fiskere og Garn

Garn til Sildfangsten, og havde deres Salte-Boder i Nibe og andre Steder, nu efterhaanden have maattet aftaffe deres Fiskere og sælge deres Boder for hvad de kunde faae for dem, saa der neppe er een eller to i Byen, der fortsætter denne Næring. Ja de Svenske føre endog selv ferske Sild fra Gottenborg paa Raage over til Aalborg, som var det Sted, hvor de fordom skulde havees. I al denne Sildfiskeriets Aftagelse, fortsættes dog samme af Fiskere der omkring i Egnen, hvis Fangst Gud ogsaa velsigner saaledes, at baade Aalborgs Indbyggere og andre paa Landet dagligen, naar Tid er, kan have adskillige Strandfiske, og i sær Sild, til Spisning i Overflodighed for meget billig Priis, som mange andre Steder savne.

Handelen.

Hvad Aalborgs Handel angaaer, da er Byen meget vel dertil beliggende, og har i sær en anseelig Land-Handling, ei alens af hele Aalborg Stift paa den ene Side Limfjorden, men og paa den anden Side af Himmerfjssel og videre fort. Tilmed ere de mindre Riissteders Handlende ved Limfjorden til største Deelen Debitorer til Aalborgs Riismænd. Ellers ere tvende Ting, der fornemmelig hindre den Aalborgske Handels Flor, nemlig: Først Sildfiskeriets Aftagelse og Formindskelse, som forhen har været som en Anledning ja en Styrte og Styrke for Handelen og Søefarten, og en stor Green af Handelen; thi ved det Fiskeriet er aftaget, ligger Handelen med Salt, der brugtes til Sildens Nedleggelse, med Hamp, Tiere, og andet, som brugtes til Fiske-Nedskaberne, og hvor der da føres mindre ud, bliver og mindre at føre ind, hvorved der intet bliver enten for den ene eller anden at fortiene. Dernæst er den for alle Riissteder saa skadelige Land- og Forprang ogsaa stor Hinder i den Aalborgske Handels Flor,

Flor, og maaskee Aalborg trykkes ikke mindre end andre Kjøbsteder af samme, formedelst de mange Strandboere i Løkken, Blokhusene og andre slige Steder i Nærøvelsen, der selv have Skuder at gaae paa Norge og andensteds med. Men naar det maatte behage Gud at velsigne Fiskeriet ved Aalborg, som tilforn, kunde disse Hindringer, ved Kongens Faderlige Omhu, vel ryddes af Veien til Handelens Opkomst og bestandige Flor. Foruden Sild-Handelen, ere de fornemste Varer, som de Aalborgske Kjøbmænd have at handle med, disse: Korn, Malt, fæde Varer og andre Landets Producter, Sommer, Jern, Hør, Hamp, Salt, Sæbe, Kærøg, Røg- og Smus-Tobak, Vine, Brændevin, Sukker, Specerier, Chinefiske og Vestindiske Varer, Norsk Glas, Nørnberg-Sager, Klæde-Uldene og Silke-Varer af indenlandiske Fabriker, Lerredet, Kammerdug, Knipslinger, og med et Ord, alt hvad de kan finde deres Regning ved enten at udsælge til omkringboende eller udføre til andre Steder. Aalborg er i adskillige Henseender ganske beqvem til Handel, og naar betænkes, at Lybekerne for 50. Aar siden ere komne høert Foraae med deres Skibe, for at forsyne Byen og Landet deromkring med fornødne Varer, have ligget Sommeren over til imod Vinteren, for at tage Korn, Fisk, Huder, Uld, og andre indkøbte Landets Producter, tilbage med sig, og altsaa for Indbyggernes Dine trekket hele Handelen til sig, hvilket end- og Kong CHRISTIAN IV. Privilegium havde forbudet, nemlig, at ingen Lybeker maatte ligge i Aalborg for at drive Kjøbmandskab, uden i Vindsemarkt, som er dateret 19. Maji 1604. og fundet fornødent at læses paa Aalborg Byeting sidste gang 1708. og tillige betragtes, at den Aalborgske-Handel, efterat Lybekerne vare drevne fra den, er bleven

Skibe og
Seglads.

ved 4. à 5. Kiøbmænd der i Byen, men samnes Tal nu i vore Tider anseeligen vopet, kan ei andet end haabes, at Handelen i Aalborg maae engang komme til at florere.

Grøn-
landsk
Com-
pagnie

Til at befordre Handelen er her oprettet et Grønlandsk Compagnie til Robbefangst paa Spidsbergen. Compagniet bestaaer af 120. Actier, hver paa 200. Rigsdaler, og holder det fire Skibe. Conventjonen for dette Compagnie er dateret 24. October 1764. Til Directeurer derfor udvælles tvende Kiøbmænd der ere Interessenter, hvoraf en afgaaer hvert tredie Aar, og en nye i hans Sted vælges.

Fabrikker.

Til Handelens videre Befordring, ere her og indrettede adskillige Fabrikker, nemlig: 1.) Et Sukker-Kaffinaderie, som forsyner Aalborg og Viborg-Stifter, har 1. Mester, 7. daglige Arbeidere, foruden Medhjelpere, naar behøves. 2.) Et Sæbesyderie som giver god Fordeel. 3.) En Rønrøgs-Fabrik i god Stand. 4.) Et Teglblænderie uden for Øster-Port, hvor der brændes Tag- og Muur-Støene, men ikke saa gode som de der indføres. 5.) Et Trykkerie, som trykker al slags Linnet og Uldent. 6.) En Veit-Mølle, bygt for 5. à 6. Aar siden uden for Vester-Port paa Gallie-Bakken, hvorpaa males fine Byggryn og Banker Byg, samt sigtes. 7.) Et Bogtrykkerie, efter Kongeligt Privilegium givet Bogtrykkeren Johan Peder Holtzberg 1765. 8.) Forige Jens Jensens Silke-Fabrik, som var paa nogen Tid i Stand, kom siden i Forsald og blev nedlagt. Nu har atter Kiøb- og Handelsmand Anders Giödvad i Aalborg erholdet Kongelig Privilegium af 22. December 1767. paa en udi sin iboende Gaard anlagt og af nye oprettet Silke-Fabrik. De Flinter, Pistoler, Sadler, og Handsker, som Aalborg hos nogle Skribenter er paa andre Steder berømt for,
hens

henhøre til Handverkernes Arbeid, men i før har Bosse- og Sadelmagerne her paa Stedet fra gammel Tid af været bekiendte for gode Arbeidere. Det Aalborgske Hattemager- Arbeid er endog af stor Debit i Norge. Reebslager- Arbeid gøres her og temmelig got.

Af Markeder holdes treende i Aalborg, 1.) den anden Onsdag efter Markeder. Pindsdag, varer i 8. Dage, dette Pindse- Marked var i forige Tider meget anseeligt. 2.) Den 16. Octobris Dvæg- Marked i 3. Dage uden for Byen. 3.) Den 16. Septembris Vadre- og Honning- Marked. Derforuden har Hans Kongel. Majestet den 22. April i dette Aar 1768. bevilget Aalborg Bye, herefter at holde paa Nye Torv treende Heste- Markeder, det første 8. Dage før Randers Fastelavns Marked, det andet 8. Dage før Randers Midfaste Marked.

Aalborg Bye, med Sundbye og Nibe, har givet i Consump- Consump-
tion.
tion 1758. 11791. Rdlr. 1761. 13020. Rdlr. 1764. 12505. Rdlr.
1767. 12900. Rdlr.

Udgaaende Varer fra Aalborg har i Aaret 1746. været følgende: Udgaaende
Varer.
88. Tønder saltet Aal, Byg 10620. Tønder, Flesk 291. Skippund,
Flynnder 35400. Stykker, Havre 6300. Tønder, Saltet Ried 81.
Tønder, Hvidt Kride af Bærdie 28. Rdlr. Tøre Kuller 1000. Styk-
ker, Malt 13980. Tønder, Rug 8393. Tønder, Saltet Sild 513.
Læster 6. Tønder, Smør 159. Tønder, Hiemgiort Toig af Bærdie
8465. Rdlr. alt til Norge og udenrigs. Efter en Svensk Balance,
skal fra 1. April 1737. til 1. April 1738. alene fra Aalborg være ind-
ført i Sverige af alle slags Varer for omtrent 53176. Rdlr. Danke.

Fødde og
Døde.

Fødde og Døde i Aalborg Bye, med Synder- og
Nordre-Tranders Sogne, i 10. Aar.

Anno.	Fødde.	Døde.
1756.	136.	242.
1757.	141.	116.
1758.	128.	322.
1759.	136.	136.
1760.	161.	153.
1761.	137.	168.
1762.	136.	147.
1763.	129.	153.
1764.	144.	169.
1765.	114.	126.
1766.	143.	143.
Summa	1505.	1883.

Konemænd
og Stift-
befalings-
mænd i
Aalborg.

Til Slutning følger en Fortegnelse paa de Kongelige Læns-
mænd i Aalborg, saavidt man veed, hvilke og efter Reformationen
have været Stiftbefalingsmænd over Aalborg Stift, men efter
Souveraineteten tillige Amtmænd over Aalborghuus Amt og flere Amter.

Iver Bertelsøn 1301.

Erik Nielsøn Banner af Nødal
1340.

Magnus Episcopus Burglanensis,
illustris Regis Danorum Capi-
taneus in Aalborg 1361.

Hr. Hennike Kiötilberg 1374.

Hr. Ven-

Hr. Vendelbo 1396.
 Hr. Magnus Munk 1401.
 Hr. Pridbiörn Podbusk 1407.
 Erik Erikfön Banner 1419. 1426.
 Eske Brok 1435.
 Erik Nielsfön Rotfeld af Brodskov
 1439.
 Niels Erikfön Banner af Asdal
 1443.
 Erik Nielsfön af Tim 1444.
 Frue Johanne Sappi
 Knud Henrikfön Gyldenstjerne
 1453.
 Ove Vineentius Lunge 1456.
 Anders Nielsfön Banner af Rokke-
 dal 1470.
 Biskop Jep i Borlum Hoveds-
 mand paa Aalborghuus 1475.
 Laurids Lunov 1478. 1482.
 Anders Tegemat 1488.
 Erik Andersfön Banner 1490.
 Mourids Nielsfön Gyldenstjerne af
 Aagaard 1491. Faldes Advo-
 catus castri nostri Aalborg
 1494.
 Peder Lykke til Hverring 1501.

Niels Hög 1506.
 Hr. Mogens Giöe 1512.
 Niels Clementfön Embedsmand
 paa Aalborghuus 1516.
 Eiler Bryske 1518.
 Hans Bartholomæi Kong CHRIS-
 TIAN II. Hovedsmand paa
 Aalborghuus 1520.
 Axel Giöe Hovedsmand paa Aal-
 borg 1527.
 Hr. Peder Lykke 1534.
 Efter Reformationen.
 Axel Juul til Billestrup 1536.
 1549.
 Oluf Munk til Tvistel 1550.
 Jacob Brokenhuus 1552.
 Jens Juul til Alsted 1554.
 Otte Brahe til Knudstrup 1558.
 1567.
 Erik Podebusk til Bistrup 1568.
 1573.
 Erik Rud til Fuglsang 1575.
 Jens Kaas 1577.
 Axel Wiffert 1579.
 Biörn Andersen til Stenalt 1582.
 Ove Lunge til Odden 1584. 1597.

Manderup Parsberg 1597. 1602.

Tønne Friis 1623.

Otte Marfvn 1627.

Jens Juul 1629.

Otte Skeel til Hamelmoose 1631.

døde 1635.

Gunde Lange til Bredning 1635.

Erik Juul til Torp 1648. 1655.

Key Lykke 1658.

Stiftbefalingsmænd efter
Souverainiteten.

Ove Juul 1661.

Peder Charifius, Cancellieraad,
Amtmand over Aalborghuus,
Droningsborg og Mariager-
Klosters Amter 1670.

Envold Parsberg 1672.

Otte Skeel 1677.

Steen Hondorph 1680.

Henning Meierkrone 1687. 1694.

D. Niels Jespersen Vice-Stifts-
amtmand.

Christopher Bartholin Vice-Stifts-
amtmand.

Peder Baron af Rodsteen 1708.
1711.

Rudolph Baron af Gersdorf 1714.

Gotfried von Pentz, døde 1726.

Christian Reitzer 1730.

Claus Reventlov Geheimeraad.

Jörgen Bille døde 1736.

Hr. Iver Baron af Holck Geheimer-
Conferensraad, endnu væren-
Stiftbefalingsmand over Aal-
borg Stift og Amtmand over
Aalborghuus, Seglstrup, Aal-
strup og Børlum Amter.

Af de paa Aalborghuus i gamle Dage værende Slots-Soged-
der vides følgende: Lasse Ebbeføn 1440. Christiern Stygge 1443. Hans
Lerke 1456. Henrik Friis 1474. Severin Paulføn 1517. Christen Friis
1519. Henrich Wind 1572.

Det

Det Tredie Capitel.

Om Naastrup-Børlum- og Seiglstrup Amter, Wendsyssel. eller Wendsyssel.

Disse trende Amter ere nu saa samlede, at de ikke kan adskil- Grændser
og
Situation.
les eller beskrives hver for sig, ja man veed nu neppe mere
at bestemme et hvert Amts Grændseffiel. De udgiøre
egentlig den Provinds Wendsyssel, som er den nordeste Deel af Jylland,
og hvis Grændse er Limfjorden paa en Side men Bøstherhavet og Ra-
tegat paa de andre, saa at Landet er omsludt, undtagen at det ved en
smal Strimmel er landfast med Thy. Dette har givet Adamo Bre-
menski Anledning til at regne Wendilam eller Wendsyssel iblant de
Danske Øer. Det er og derfor Landet af en gammel Poet kaldes
Burglanensis Insula. Amterne eller dette Land bestaar af otte Herre-
der: Horns-Herred, Vennebjerg-Herred, Børlum-Herred,
Jerslev-Herred, Svetho-Herred, Kier-Herred, Øster-Hanher-
red, Vester-Hanherred. I gamle Dage har der endnu været et
Herred, som heed Skovbo-Herred, samme er siden blevet lagt til
Jerslevherred og noget til Børlumherred. Af Vester-Hanherred kal-
des den vestre Deel Hannæs, som er indsluttet af de tvende Limfjor-
dens Grene eller Veiler, kaldet Vesløs- og Bygholms-Beiler, men er
dog landfast mod Norden med det øvrige af Herredet og i Sydvest
med

Grænsder og Situation. med Thyland. Landets Længde fra Aalborg til Skagen er 14. Mile, men Bredden ulige, og, hvor det er bredest, 8. Mile, men dets Omkreds regnes for 30. Mile. Det er en Uleilighed for dette Land, at, naar Landmanden skal til Aalborg med sine Varer, maae han med Heste og Bogn paa Færge lade sig sette over Aalborgs Sund fra Sundbye til Aalborg. Stiftbefalingsmanden over Aalborg Stift er tillige Amtmand over Aastrup-Børlum og Seiglstrup-Amter, foruden ogsaa over Aalborghuus Amt paa den anden Side Fiorden i Bisborg Stift, men Amtstuen for alle fire Amter holdes i Aalborg paa Støttet, hvor Amtsforvalteren boer. Før Souverainiteten havde hvert af disse tre Amter, som da kaldtes Læne, sin egen Lænsmand, og synes, at Horns- og Venneberg-Herreder har udgiort Aastrup Læn, Børlum og Terslev-Herreder Børlum Læn, Hvetboe og Kier-Herreder Seiglstrup Læn, men begge Lanherrederne vare da mesten altid en Forkæning for sig selv. Bendsyssel havde i gamle Dage sit eget almindelige Ting, som holdtes i Hjøring, og kaldtes i Latinske Documenter af 1325. og 1397. commune placitum Wendliæ, men paa Dansk Vendelbo Bøye-Ting. Nu forvaltes Retten paa Landet af fire Herredsfogeder, af hvilke enhver har to Herreder at demme udi. Næmlig: Horns- og Venneberg-Herreders Ting holdes udi Hjøring om Mandagen, Børlum- og Terslev-Herreders Ting i Sæbye hver Torsdag, Kier- og Hvetboe-Herreders Ting om Fredagen paa Biersted Hede, Øster- og Vester-Lanherreders Ting om Løverdagen i Fieridslev udi Kollerup Sogn. Bendsyssel, som af de Sysseler, Jylland fordum var deelt udi, længst og endnu beholder sit gamle Navn, er ogsaa frem for alle de andre i den gamle Historie mest bekiendt.

Navn og
Eld.

fiendt. Hvor ofte nævnes ikke hos AD. BREMENSEM Wendila, af ÆLNOTHO MØN. Wendle og Wenfilia, og i de gamle Norske og Jøland-
 ske Sagar Vendle, Vindle, og Vendilskaga, ligesom i de ældste
 Danske Skrifter Vendlesysel. Derfor det var afgjort, at Longo-
 bardenne, som før kaldtes Winuli, havde deres Udspring af dette Land,
 og deres Anførere Ibor og Ayo vare Vendelboer, blev det et stort Be-
 viis paa Nationens Ælde og gamle Navnkundighed. Men foruden
 dem, har Wendssjffel dog altid haft mange berømte Høfdinger, af
 hvilke en og anden efter de Tidens Maade kaldtes Konge, nogle vare
 Jarler, men dog alle de Danske Kongers Befalingsmænd. I Wend-
 sjffel sloge Kong FRODES tvende Jarler Vötter og Fasti den Svenske
 Konge OTTAR, som der fiendtlig var indfalden, hvoraf han siden er
 bleven kaldet VENDILKRAKE. Dette skeede i det 5te Seculo. Ved
 Slutningen af det 7de eller Begyndelsen af 8de Seculo har levet
 SIGTRYG Konge paa Vindle, hvis Sonne-Søn ERIK var Konge
 paa Bestfold i Norge. Udi Kong SVEN TIUGSKÆGS Tid har
 Wendssjffel haft en berømt Hertug ved Navn Toke, hvis Søn var
 den rige og navnkundige Biskop Odinkar, som eiede tredie Parten af
 Wendssjffel, og gav det meste af sit Arvegods til gudelig Brug. Ved
 samme Tid har Wendssjffel haft en anden stor Høfding, som heed
 Vifil, Broder til Veser i paa Bornholm, og var gift med Svanhvite
 af Hordeland i Norge, deres Søn Asbiörn Prude, som synges om i
 Ræmpeviserne, var og en af de Tidens Helte. Under Kong SVEN
 ESTRIDSÖNS Regiering kom en fornem og velbereist Jølander til
 Danmark, ved Navn Kroka Ref, som gjorde Kongen Foræringer af
 hvide Bjørne, hvide Falke, kostbare Foderperker og andre Grønland-
 D. Atlas Tom. V. B b ffe

Navn og
Eldes-

ffe Naviteter, denne tog Kongen i Protection og gav hannem endeel Gods i Bendsyssel, hvor han blev en anseet Mand, hans Sønner Steen og Biörn tog Kongen iblant sine Hofmænd og skaffede dem gode Giftermaale, og er af dennem bleven stor Afkom, hvoriblant den store Erkebiskop Absolon regnes. Asbiörn Eydana Jarl, som var Kong Harald Zeins Svigerfader, og Eyvind Bifra, begge bekiendte Mænd i Kong Knud den Helliges Historie, vare Vendelboer af Fodfel, og Anførere for Vendelboerne, som 1086. giordes Oprør imod Kongen, hvortil de fornemlig af de tvende Kongelige Sysselmænd i Bendsyssel Thord Dorri og Tolar Verpil vare ophidsede. En bedre Vendelbo var den gamle Bo Hedenlön, som i sine yngre Aar havde tient iblant Kong KNUD den Stores Huus-Tropper, men levede endnu i en høi Alderdom udt Kong NIELSES første Regierings-Tid, og blev tagen til Raads ved Bitterlag-Rettens Fornøelse. Af senere Riders berømte Vendelboer er det nok at nævne den Adelige Familie Vendelbo, som florerede i Kong VALDEMAR IV. Tid, og havde sin Oprindelse fra Bendsyssel, ligeledes den kække Fru Johanne Andersdotter Sappi af Åsdal, som 1462. var og skrev sig Hovedsmand i Bendsyssel. Hvad Amternes Navne angaaer, da have de deres Oprindelse af de trende Hovedgaarde, hvor Landsmændene fordom residerede, nemlig, Aastrup-Amt af Stottet Aastrup eller Åstrop i Vennebergherred, Børlum-Amt af Børlum Kloster, og Seglstrup-Amt af det Slot Seglstrup, begge i Børlumherred, om hvilke alle siden findes Efterretning iblant Herregaardene i Bendsyssel. I Henseende til disse Amters Beskaffenhed, da er den største Deel deraf, midt igiennem Landet, skön Eiendom og plat Land, med store Pletter sort Muld, ypperlig

Beskaffen-
hed.

perlig Græsning og Høebiering, og paa nogle Steder Allsød-Jord. Saa er og Landstrekningen langs Limfjorden god Kornland og skion Engbond, hvilken dog paa mange Steder, hvor Engen staar under Vand, kunde meget forbedres. Men paa den hele Side mod Vester-Havet, lige til Skagens Sandbanker, er næsten intet andet end Klitter, Sand og ufrugtbart Land. Vore ældste Skribenter beskrive os derfor Bendshyffel som et gandske magert Land og den ufrugtbareste Egn af hele Jylland. Nu derimod avles, naar man undtager Klitterne, en stor Mængde Korn af Rug Byg og Havre, endog til Udførsel, dog fortæres det meste af Indbyggerne, som æde og drikke vel. Paa sine Steder skal Agerdyrkningen ikke være at forbedre, men paa visse Steder har Bønderne mere Mark-Jord, end de vel kan bestride. I Egnen mellem Sæbye og Gladsstrand, og andensteds, optages aarlig meget Hedeland og øde Jord, som besettes med nye Beboere og kommer vel frem til Eiernes Fordeel. Hø og Hamp saaes paa sine Steder endeel af, og voper meget vel. I Egnen omkring Hjøring gøres af Hampen en god Deel Pak-Lerreder, som føres til Norge, forbruges til Sække og deslige: Men til Meel- og Mølle-Sække bruge Bønderne Koehuder. Vester Hanherred er temmelig sterk og vel bebygget, har formuende Beboere, som enten ere Fordegne Bønder eller frie for Hovorie, de bruge megen Landprang og Handel, hvortil de ere vel skikkede. I Hanherrederne findes megen Allsød-Jord, her saaes mest Vaar-Rug og lidet Vinter-Rug, Landet giver Overflødighed af Smør, Ost, Talg, Huder, Bor, Høns og Æg uden Ende, hvoraf Aarlig stor Mængde udføres til Kiøbenhavn og Norge. Paa visse Strandkanter i Bendshyffel, saasom ved Gladsstrand, voper Strand-Makurt hyppig, som bruges af Fattige til

Bestaffen-
hed.

Ol i steden for Humle, men af andre faages i Vand til at rense Fade og Justager med. Creaturer legges overalt i Vendsyssel og Harherrederne i Overflodighed til, saa at der aarlig gaaer ud af Landet 10000. Stykker Stude, en anseelig Deel Heste og Koer, og en stor Mængde Svin. Paa alle Landets Sider findes rigt Fiskerie, i Synderlighed ved Hav-Siden, ved Skagen, Hirkholm, og Gladstrand. Ligeledes giver og Limfjorden paa den anden Side alle Slags Fisk, skient ikke altid i lige Mængde. Desuden ere der inde i Landet mange ferste Søer og Aaer, saasom Lindholms-Aae, Rye-Aae eller Jerslev-Aae, den største og som stryger mange Miile igiennem Landet forbi Hammelmose ved Bildmosen, hvor den begynder at blive seglbar, Ugelbye-Aae, Aastrup-Aae, Tolstrup-Aae, Grimstrup-Aae, og flere, som alle ere fiskerige, foruden at de drive en god Deel Vand-Møller. Men uagtet at Landet næsten rundt om er med Vand beflodt, saa har det dog ingen betydelig Skibs-Havn, uden de der findes ved Gladstrand, Lykken, og Blokhusene, hvilke dog hverken ere sikre eller for store Skibe, men mest maa besegles af flade Fartøier. Dronninglunds Skove ere af Betydning, saa ere der og i Rier-Jerslev-Borslum og Vennebjerg-Herreder endnu nogle gode Skove, men i Horns-Hvetbo og begge Han-Herrederne fast intet, dog findes paa nogle Steder Spor af store Skove og Levninger af Ege-Bøge-Elle og Fyrre-Træer. I de Skove, der ere, findes Bildt ligesom andensteds i Jylland. Ved Åsdal har man for nogle Aar siden opgravet Bøffel-Horn med Hoved og Been-Mad af samme Dyr, men om det fordom har været af Landets egne Dyr, eller indført, eller ved nogen Oversømmelse hidkommen, derom er man uvis. Men ingen Tid

Eid har Bendshyffel haft farligere vilde Dyr, end et Par Tigere, ^{Beskaffen-} som en Keiserlig Oberst havde ført tamme ind med sig i Landet; ^{hed.} Denne, da de Keiserlige efter Freden 1630. skulde forlade Landet, døde i Søbye, og da ingen vilde tage sig disse Tigerdyr an, som han havde vænt til at løbe ud i Skoven at hente sig et Stykke Bildt, bleve de selv vilde, løbe ud i Skovene, ødelagde Bildter, og angrebe Dvæget, indtil de endelig, efterat de længe hafde sat Folk i Frygt og Uroe, bleve udryddede. Steene findes her i største Mængde ved Havsiden, da derpaa andensteds er Mangel. Steen=Arterne, saavelsom og Leers=Arterne, ere adskillige dog mest af de almindelige Slag. Af Petreficater findes her ingen, ei heller noget som henhører til Mineralogien. Sand er her Mængde af, men intet særskilt fra Flyvesand og de almindelige røde og gule Sand=Arter. Ved Bester=Hassing findes i Jorden Glimmer, liggende Skive=viis paa hinanden. Ved Strandkanten findes nogle Conchylier, og undertiden endeel Rav, men i forrige Tider meget mere. Midt igiennem Bendshyffel gaaer i Jorden en Steens=Kvæl eller Grund fuld af Steene lige fra Skagens Rif, samme stryger derfra midt igiennem Jylland, over Alheden, forbi Nør=Suede, og saa videre. Fra Skagen til henimod Hjørring, som er ved syv Miisles Strefning og en meget ubehagelig Egn, saavelsom paa andre Steder ved Havet, ere store Klitter og Sandbanker, som vel med Tiden kunde sammengroe, dersom de havde Fred for Creature og de omliggende ved Strandsiden ikke brugte Klit=Laget og Marhalmen til Brændsel og anden Brug, hvorved Klitterne ei kån faae Tid til at groe sammen, og naar det med Rode oprykkes, forarsages den høist=skadelige Sandflugt. Vel har Loven, og langt ældre Forordninger fra

Si ffaffen: CHRISTIANI III. Tid, lagt hoi Brøde, saasom Tyv: Straf, Sla-
 ved. verie og deslige, paa dem, som oprykkte Markhalm og Klit: Tag, men
 da Proprietairerne vil nødigt miste deres Folk og giøre Befostning paa
 at lade dem efter Loven affstraffe, bliver der oftest seet igiennem Fingre,
 og Straffenielden exsequeret. Af mange Forslag om Klitternes Fred-
 ning findes et indsendt af Eierne til Bestervig, hvori han formener, at
 Klitten skulde af Eierne deeles til hver Mand i Byerne eller Husene ved
 Havet, og enhver Beboer svare til sin Anpart, hvad som var bart, be-
 saaes med Sandhavre, og tillades først i Septembri, naar Frøet var
 affaldet, at slaae samme til sin Fornødenhed, den da, som befandtes ander-
 ledes dermed at omgaaes, haardelig at straffes, hvilket synes at kunne
 have sin store Nytte til Landets Conservation. Langs med Hav:Kysten
 i Hanherred fra Sletten til det bekiendte Forbjerg Bolbjerg findes tem-
 melig høie Bakker, som mest bestaae af Kalk: eller Krid: Steens Grund,
 hvilken endog gaaer tvært igiennem Landet over til Fiorden. Af denne
 Materie kunde anlegges gode Kalkbrænderier: Men som her i Egnen er
 Mangel paa Torv og anden Jildebrand, vilde saadant Anlæg være alt
 for kostbart og unyttigt. Hvorimod andensteds i Bendshyssel er For-
 raad nok af Torv, men intet af dette Slags Steen. Udi Terslev: og
 Kier: Herreder er en stor Strefning af Eng: Mose, kaldet, ligesom den
 i Himmershyssel, Vildmosen, som tilhører Kongen. Den er to Mile
 lang og næsten lige saa bred, og grændser mod vesten til Hammelmose,
 med den østre Ende til Braa, Eskier, Bang, og paa de andre Kanter
 til flere Herregaarde og Byer. Grunden i denne Mose er næsten over-
 alt meget løs og svampig, saa man med een Fod kan staae paa fast
 Bond og med den anden synke dybt ned. Formodentlig har den i de
 ældste

Vildmo-
 sen.

ældste Tider været en stor Sø. Med Kanterne ligger mangfoldig Engbond, som de omgrændsende Beboere har tilegnet sig, men da Bonden er suur og kold, avles der ikke nær saa meget Græs og Høe, som der kunde, naar Mosen blev forbedret og med nogen Omkostning udgravet. I Siden af Bildmosen er Grunden befundet af saadan Beskaffenhed, først Mose- eller Tørve-Grund paa $7\frac{1}{2}$ Alnes Dybde, siden hvid haard Sandbond. Fra Bildmosen har en anseelig Aae sit Udspring, som gaaer $2\frac{1}{2}$ Mile igiennem Landet og falder ud i Limfjorden mellem Rødslet og Sundbye, under Navn af Lindholms Aae, den skal i forige Tider været seglbar og givet skiont Fiskerie af Giedder, Aborrer og Grundlinger, men da nu nogle af de Steder ere udtørrede, hvoraf den udspringer, kan den hverken besegles eller giver Fiskerie af nogen Betydning. I Bildmosen voxer Muldebær, Tyttebær, Tranebær, Nøvlinger og Blaabær. Denne Mose har før været et Opholds-Sted for Ulve, men nu ere de næsten alle udrøddede. Denne Mose findes i adskillige gamle Documenter nævnet, saasom: 1519. paa Kierherreds Ting blev iblant andet Guds den Eng liggende i Hammelmose, kaldet Willemose, med Laughævd til Kongen og Kronen indvordet. 1526. fik Lars Mörk i Saltum af Kong FRIDERIK I. Livsbrev paa en Eng kaldes Billemose i Kierherred, reffer fra Gammel-Aae til Gaaslund Bek, og skal give aarlig deraf et vist quantum Byg til Aalborg Slot. I Bendsyssel ere mange og tildeels skionne Herregaarde, hvilke før altid have været eiet af Adelen, men da saa eller ingen af slige Stæde gaarde ere indrettede til Stamhuse, ere de fleste efterhaanden gangne i Borgerlige Familiers Eie. Paa endeel af Herregaardene holdes Høslænderier, hvilke frembringe en Mængde Smør, som deels med Sandstuderne

Bildmosen.

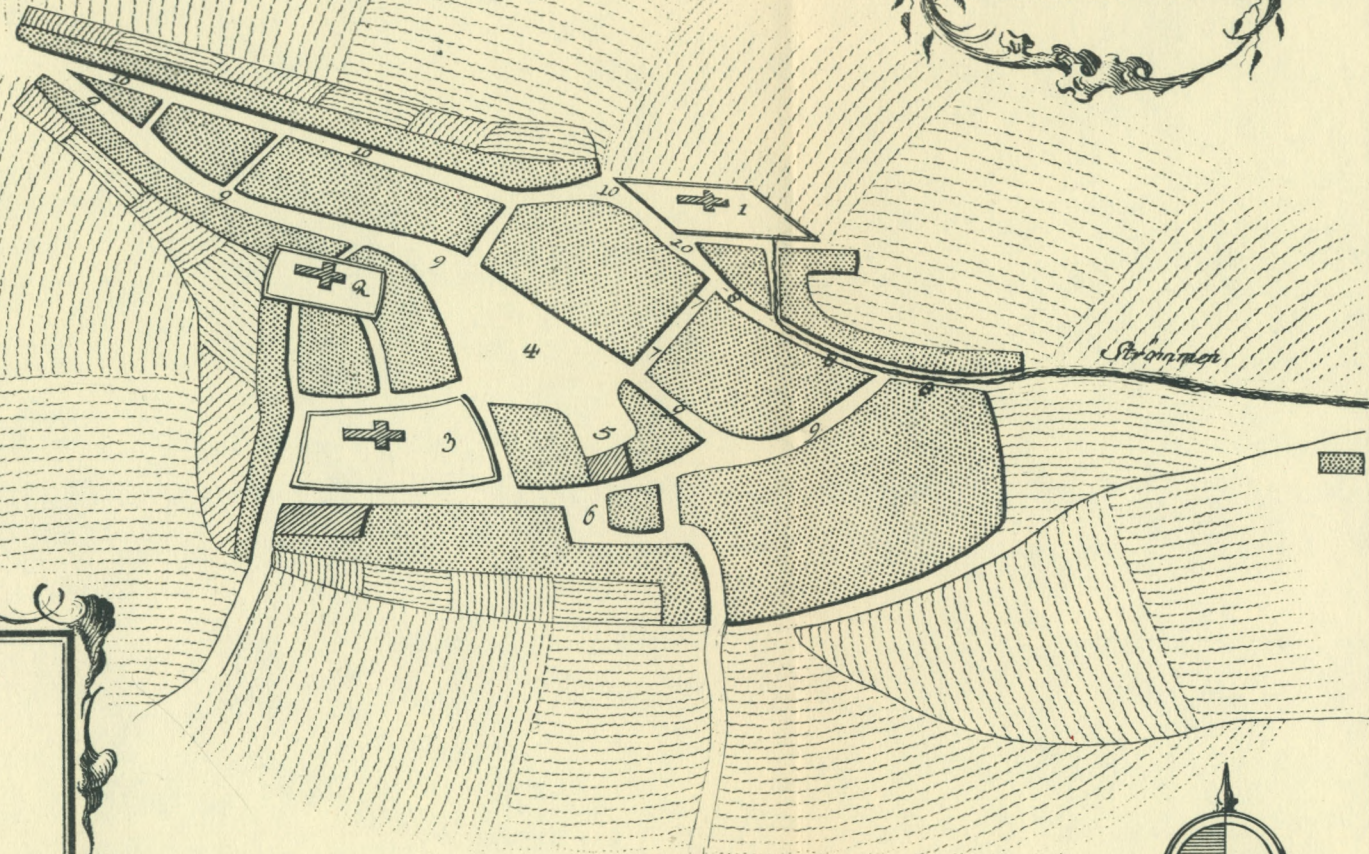
fluderne føres til Norge, deels affettes i Aalborg og andensteds. Men her kunde mange flere Mejerier med Nytte anlegges.

Bendel-
boerne.

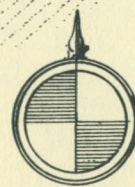
Efter Pontani og flere Lærdes Mening, skal de gamle Vender eller Vandaler i dette Land have haft deres Hoved-Sæde, og Bendselboerne være en Levning af dette Folk, men hvorvidt denne Mening er grundet, er her ikke Sted til at undersøge. Vist er det, at Bendselboerne altid har været et kært og stridbart Folk, men da de i gamle Dage ogsaa vare et hart og selvraadigt Folk, som ikke taalte nye Paa-læg, boede i et hart og magert Land, langt fraliggende, og østest manglende fornuftige og velsindede Anførere, er det ingen Under, at de ikke altid har vidst at bruge deres naturlige Tapperhed til Fædernelandets Nytte, men meget ofte misbrugt den til Oprør, hvorpaa haves mange beklagelige Exempler i den ældere Historie, sær udi Kong KNUDS den Helliges, Kong ERIK Menveds, Kong CHRISTOFFERS af Bejern, og Kong CHRISTIAN III. Tider. Men det gik tilsidst ud over dem selv, og ved det sidste Oprør under Skipper Clemen, foruden at en Mængde af dem bleve nedlagte for Randers og Aalborg, de øvrige tildeels henrettede, tildeels med haarde Forstrøninger og store Mulcter befagte, mistede de alle deres gamle Friheder og Herligheder, saa at deres Vilkor siden ikke er bedre end andre Danske Bønders. Ved slige Oprørs Stiftelse gik det saaledes til: Den, som var Formand derfor, stak et Spyd i Jorden, og gjorde et stort Skrig, at, hvem som vilde hannent efterfølge, skulde legge en Haand paa samme Spyd, hvorpaa haves Exempel i en Mand ved Navn Bertel Hansen i Mejelholt i Hundslund Sogn, som paa saadan Maade i 558. vilde opegge Bønderne til Oprør imod Lænsmanden og derfor paa Viborg Landsting blev dømt fra Livet. Der har for-
dum

HJØRRING

1. S: Olai Kirke
2. S: Hans Kirke
3. S: Karens Kirke
4. Nije Torv forlum.
5. Raxid hus et
6. Gamnel Torv eller Axel-Torvet.
7. Fin-Potten.
8. Strøm-Gaden.
9. Algaden.
10. S: Olai Kirkestræde.

HIÖRING.

dum i Bendshyssel været mangfoldige Selv-Eiere, de samme bare Solv-Kieder ligesom nu Patrontaster, hvori hængde en stor Kniv, af disse Kieder har jeg seet tvende paa Landting. Nu ere de fleste af dem under Herregaardene, og Hoveriet, ligesom Bønderne andensheds, underkastede. Ikke des mindre ere Bønderne i Bendshyssel mesten alle i god Stand og har vel bygte Huse at boe udi, fornemlig de udi Hans herrederne. Efter Souverainiteten, sidst i FRIDERICI III. Tid, vare endnu i Bendshyssel adskillige Bøndergaarde, som ikke vidste af nogen Husbonde at sige, hvorfor Kongen i 667. befalede Cristamtmanden Ove Juul at lade saadant Gods til trende Landsking opløse, og dersom ingen inden Aar og Dag med lovlig Udkomst vedkiendte sig det, skulde det være Kongen hiemsfaldet. I Bendshyssel ligge disse trende Kiøbsteder Siøring, Skagen, Sæbye, og tvende Flekke, Gladstrand og Sals, hvilke nu alle efter hinanden skal beskrives.

Siøring.

Siøring.

Siøring er nu en liden Bye og ringe Land-Stad, liggende i Bendsbiergherred, omtrent midt for Landet, 7. Mile fra Skagen, $4\frac{1}{2}$ Mil fra Sæbye, $6\frac{3}{4}$ Mil fra Aalborg, fra Gladstrand eller østre Strand $4\frac{1}{4}$ Mil, men fra nordre eller vestre Strand $1\frac{1}{4}$ Mil. Den ligger paa den 57. Grad $29\frac{1}{2}$ Min. Latitudinis, og 25. Grad 37. Min. Longitudinis. Igienem Byen løber øster ud ad en liden Bæk, som kaldes Strømmen og har sit Udspring af et Veld, der kommer ud af Grundden synden St. Olai Kirke. I samme er godt Vand, da ellers det øvrige Vand her falder er meget bløkket.

Lægde.

Efter gammel Tradition fortæller WOLF i Encom. R. Dan. at Byen har faaet sit Navn af en King, som skal være dragen af en Kiste, opgraven i en Søi norden for Byen, Alun-Søi kaldet, hvilken King D. Atlas Tom. V.

Navn.

E c

fore

foregives endnu at sidde i St. Olai Kirkeøer, deraf er Byen bleven kaldet Høi-Ring, som siden har forandret sig til Hjøring. Men som dette fortælles paa samme Maade om flere Steder, bliver det alene at ansee som en Fabel. Andre lige frem hidlede Navnet af de saa got som midt i Landet omliggende Høie, hvor Høfdingerne i gamle Dage mødte, og gave de Kongelige Befalinger og Paabud tilkiende for den der forsamlede Almue. Ellers findes Navnet i de ældste Eider skrevet Heringa, Jorungi, og siden Hyöringh, Höringe, Höffueringh.

Ælde og
Merkværdig-
heder.

Hjøring er en meget gammel By, og om ikke den ældste i hele Jylland, som nogle paa staae, saa dog vist nok den ældste Kiøbsted i Bendsyssel. Den er og bleven anset for dette Lands og Stiftets fornemste og Hoved-Stad i de Eider, da den havde langt anden Anseelse end nu omstunder. Der har i gamle Dage for en Tid været Mynt-Sted, thi man finder ganske rare smaa Sølv-Bractrater med en Konges Hoved paa af dem, som holdes for Kong SVEN ESTRIDSÖNS Mynter eller kort efter hans Tid slagne, at være myntede i Hjøring, med denne Overskrift: HERINGA. Der har været holdne Landets almindelige Forsamlinger og Syssel-Tinget, som i gamle Danske Documenter kaldes Vendelbo Bøigde-Ting, men i Latinske Commune Placitum Wendliæ. Der har Stiftets Biskop resideret, naar han ikke opholdt sig paa Borkum-Kloster, og det ei alene før Reformationen, men endog derefter, indtil 1554. da Kong CHRISTIAN III. forflyttede Biskopens Sæde til Aalborg og gjorde samme til Stiftets Hovedstad, hvorved Hjøring mistede meget af sin gamle Herlighed. Dog blev man ved at holde i Hjøring de aarlige Provste- eller Lande-Moder indtil efter Souverainiteten, som endog Kong CHRISTIAN V. Danske Lov viser, men
ved

ved Kongelig Rescript af 1684. blev bevilget, at Landemodet for mere *Hjøring.* Beleiligheds Skyld maatte derefter holdes i Aalborg. Derved tabte Hjøring endnu mere af sin Næring og Anseelse. I Begyndelsen af forrige Seculo var Hjøring endnu nogenledes stor og i rettelig god Stand, endssiont Borgerne allerede i Kong FRIDERIK II. Tiid klagede over deres Armod, og Kongen 1572. eftergav dem en Deel af Skatten. 1639. har Borgemeester og Raad samt Byfogeden, Tolderen og Accisemeesteren ogsaa staaet tilbage med Byens Skatter. Men de adskillige ulykkelige Jildebrande, hvormed Byen er bleven hiemsøgt, har fornemlig forarmet den og givet den sit Banesaar. 1649. mistede Byen ved Jidsvaade 17. Gaarde. 1693. afbrændte den største Deel af Byen. Og 1706. brændte 15. Gaarde, foruden endeel smaa Huse. Anno 1396. og 1414. har Kong ERIK af Pomern været i Hjøring og der holdet Ræterting for Landets Indbyggere. I Hjøring var før Reformationen et Gilde eller Brøderskab stiftet St. Knud til Vere. Til samme St. Kunds Gilde og Oidermand pantsætter Mourids Nielsen Gyldenstjerne af Nagaard 1477. en Gaard i Robierg i Wenbiergherred for 20. Rinske Gylden og 40. Mark Danske Penninge. Til Hjøring's Merkværdigheder hører endnu, at nogle lærde Mænd derfra have deres Navn, saasom, Anders Matthisen Hjøring, Prest i Bartov, som er bekiendt af sin Catechismi Forklaring og af sine Beskrivelser om Kiøbenhavns Beleiring, Hans Hansen Hjøring, som har udgivet en Latinff Grammatica paa Dansk.

Byens Vaaben er St. Catharinæ Billed med en Krone paa *Vaaben.* Hovedet og en Stav eller et Sverd i Haanden, hendes Kiortel er rød og gul, hun staaer paa et sort og gulst Gulv, og ved hendes Fødder

ligger en Mand med Krone paa Hovedet, styttende sig paa sin Albue. Dette Baaben er laant af Byens Hovedkirke, som til St. Catharina er indviet, hvilken før Reformation ogsaa har været anseet for Hjøring Byes Skjts-Helgen.

Privile-
gier.

Hvor gamle Privilegier, og hvilke, Hjøring fordum haver haft, vides ikke til visse, men det er troligt, at de have haft dem meget gamle baade af Kongerne og af Biskopperne. Det ældste Privilegium, som nu findes Spor til, er Kong ERIK PLOGPENNINGS dateret Skel-
for 1243. hvilket 1459. af Kong CHRISTIAN I. er blevet confirmeret. Kong HANSES Privilegier af 1484. som Borgemester og Raad 1514. finge Stadfæstelse paa af Kong CHRISTIAN II. Siden ere de confirmerede af Kong FRIDERIK II. 1584. Kong CHRISTIAN IV. stadfæstede 1590. Byens Friheder, og Forbud, at ingen udenbyes Mand maatte handle Byen til Skade eller kiobe og bruge dens Jorder, samt bevilgede, at der hver Eoverdag maae holdes Torvedag. Høistbemelte Konge confirmerede 1604. de af fremfarne Konger Byen givne Privilegier. Gav ogsaa 1608. et Forbud, at ingen Fremmed maatte tilforhandle sig Byens Eiendome, uden de gjøre tilbørlig Synge deraf, lige med andre Byens Indvaanere.

Gader og
Huse.

Byens Gader og Gyder ere følgende: Allgaden, Kirkestrædet, Torvegaden, Vestergade, Nye Gade, St. Olai Kirkestræde, Kister-Bakken, Tinpotten, Strømgaden, Østergade. Der har før været tvende Torve, Gammel Torv og Nye Torv, nu veed man alene af det første at sige, som kaldes Axel-Torvet. Byen bestaer i alt af 133. Gaarde med smaa Huse, alle af Bindingsværk, og de fleste med flinede Leer-Vegge, hvoriblant $3\frac{1}{2}$ Gaarde ere teglhængte,

hængte, Raadstuen og den halve Prestegaard iberegnet, Resten med Straa-Tag. De ere samtlige i Stædernes Brand-Casse affecurerede for 27210. Rdlr. St. Catharinæ Kirke medregnet.

Indbyggerne udgiøre 148. Familier, bestaaende af 490. Siæle over 12. Aar. Geistlige: Sognepresten, Capellanen, tvende Degne. Øvrigheden: Byfogeden, Bysskriveren, Tolderen. Ridsmænd 5. Agerdyrkere 13. men desuden bruge Indbøaerne uden Forskiel, som det kan afsted komme, Agerdyrkning. Daglønnere 24. Saandverkere 33. nemlig:

Indbøa-
nere.

Bager	"	"	1	Skomagere	"	"	6
Bødkere	"	"	2	Strædere	"	"	6
Farver	"	"	1	Smede	"	"	2
Felberedere	"	"	5	Snedkere	"	"	2
Guldsmede	"	"	2	Tømmermænd	"	"	2
Hattemagere	"	"	4				

I Hjøring har fra gamle Tider af været trende Kirker, nemlig St. Catharinæ Kirke, som endnu er Byens Sogne-Kirke, St. Olai og St. Hans Kirker, som begge nu regnes for Landsbye-Kirker, have deres Menigheder af de næstliggende Landsbyer, og ere Annexer til Byens Hoved-Kirke.

Kirker.

St. Catharinæ eller St. Karens Kirke skal være meget gammel. Et gammelt Manuscript anfører, at den forudm har været Kirken til et Munke-Kloster, men det er uden Tvil en urigtig Tradition. Taarnet var i afvigte Aar 1767. under Reparation. Her er en Messing Bysekrone foræret af Jacob Christian Hjøring Handelsmand i Halsborg. Altertavlen af Billedhugger-Arbeid. Ved Kirken er St. Annæ Capel,

St. Catha-
rinæ Kirke.

St. Catharina Kirke.

Capel, som gjør den til en Korskirke. I dette Capel er Daaben, hvorunder ligger en vdefantig Vigsteen over Borgemeester Jacob Ovesen som har levet 1552. I samme Capel har og Fuglfigs Ciere deres Pulpitur. I Gangen ved Capellet paa syndre Side i Kirken ligger en Gravsteen over en Prest som har stiftet dette Capel, med denne Inscription: Anno Domini MCCCLXXXIX. Saxo sub duro moriens requiescere euro, & velut hic ponor, sic perit orbis honor, Petrus Petri Plebanus fundator hujus Capellæ. Stifteren skal have givet alt sit Gods til Capellet, hvilket siden til Capellanen er hentlagt. Han skal have ført 3. Hjerter i sit Baaben, og være kaldet af nogle Hr. Peder Hierte, af andre Peder Bang. St. Annæ Capel skal først have staaet uden for Byen paa en Høi, kaldet endnu Capel-Høien, hvor ikke langt fra har været en Hellig Kilde, og eiet 30. Acre, men siden er det forflyttet til syndre Siden af St. Catharina Kirke. 1469. har en adelig Jomfru Inge Berigsdotter fiødet til Hr. Peder Bong Sogneprest i Hjøring paa Guds Regoms Alters vegne i St. Kattrine Kirke af hendes Arv og Rettighed i Crastruplund og andet Gods for Siælemesser at holde for hendes og hendes Faders Siæle. 1551. fik Daniel Olufføn, Biskopens Olai Chrysofomi Son, Forlæning paa et Vicarie liggende til St. Annæ Alter i Høringe Kirke til Hielp til sit Studium, han var siden Sogneprest her til Kirken i 30. Aar. 1635. fødede Borgemeester og Raad Niels Lange til Nonnoosholm det nordeste Capel i Byens Kirke til et Begravelse-Sted, for 100. Specie-Rigsdaler til Kirken, dog det øverste af samme Capel at blive til Sacristiet. Niels Lange døde 1640. 70. Aar, og er her begravet. Hans Son Henrich Lange til Fuglfig, død 1671. 60. Aar, har og her sit Leiersted, med begge sine Fruer, Anna von Ahlefeld

Ahlefeld død 1655. og Hypolittra Hahn død 1693. 62. Aar. Over disse tre sidste læses i Muren en Inscription: Her hviler og deres Søn Lieutenant Niels Lange død 1694. 24. Aar, og hans Søster Anne Dorthe Lange død 1694. 27. Aar, ligeledes Jomfru Anne Lange Christensdotter til Rønnevsholm død paa Fuglsig 1717. 65. Aar, Capitain Friderich Wilhelm von Moesting død 1723. 53. Aar, Frue Mette Kruse Erik Krabbes, som døde paa Aastrup. I Choret hænge 3. adelige Faner over nogle af Fuglsigs Eiere. For Alteret ligger en Ligsteen over Lambert Diriksen Raadmand i Hjøring som døde 1551. I Kirken ere følgende Epitaphia: 1.) over Raadmand Peder Nielsen Bagi som døde 1674. 2.) over et Fruentimmer ved Navn Bolder Retz som døde 1579. 31. Aar, med hendes Portrait hos malet. 3.) Et med Aarstal 1647. men Opkriften fortaeret. 4.) over Niels Hansen i Bistrup, Ridesfoged paa Odden, Esker og Høgholt, død 1665. 84. Aar. I Altergulvet trende Ligsteene over 3. Sogneprester, Gert von Achert død 1635. Niels Lauridsen Bek død 1667. og Gert Nielsen Bek død 1673. Om Donationer til St. Catharinae Kirke i Hjøring, see HOFMANS Fundaer Tom. IV. pag. 340. seqv.

St. Catharinae Kirke.

St. Olaf Kirke er uden Taarn. Den holdes for at være bygt af den Norske Konge MAGNUS den Gode, i den Tid han tillige var Konge i Danmark, hans Fader Kong OLUF den Zellige af Norge til Ere. Andre berette, at denne Kirke er bygt af St. Olufs Broder Kong HARALD Saardraade af Norge, som paa nogen Tid skal have haft Bendsyssel inde. I en aaben Begravelse under Altergulvet hviler Sognepresten i Hjøring Laurids Pederfen død 1697. hvis Lig endnu ligger heel og holden.

St. Olaf Kirke.

St. Hans

St. Hans.
Kirke.

St. Hans Kirke er ogsaa uden Taarn. Denne saavelsoer St. Olai Kirke, ligge begge ved Hjoring og saa got som i Byen, men ere, efter Byens og Borgernes Formindskelse, nu alene Landsbykirker og Annexer til Hjoring Prestekald. I St. Hans Kirke er en skion grundmuret og hvælvet Begravelse, tilhørende de Bugger paa Bøgsted.

Skole.

Forhen har været en Latinsk Skole i Hjoring, hvortil Capellanen var Rector, men den blev 1739. af Kong CHRISTIAN VI. med de andre smaa Skoler reduceret, og Indkomsterne lagte til Aalborg Skole, seet HOFMANS Fund. Tom. IV. p. 99. 100. 138. 139. 145. 147. An. 1549. bevilgede Kong CHRISTIAN III. det Stenhuus i Hjoring, udi Kirkegaardens Muren ved St. Karine Kirke standende, at være og blive til en Bye-Skole sammesteds, og gav dertil Indkomsterne af et Preste-Calent, som der havde været. Til denne Skole var iblant andre et Legatum kaldet Svenonianum paa 120. Rdlr. givet 1617. af Borgemester Sven Pedersen. Nu er der alene en Dansk Læse- og Skrive-Skole, hvis Bygning er Bindingsværk og klinede Begge.

Raadhuus
og
Magistrat.

Raadhusets Bygning er af Bindingsværk med murede Begge, forsynet med gode Arrest-Kieldere. Fordum har der været Borgemester og Raad. 1408. vare der tvende Borgemestere i Hjoring Jens Peterløn og Sven Hovet. 1635. da Sven Pedersen var Borgemester, vare der sex Raadmænd. Nu er der alene en Byfoged, som tillige er Herredsfoged i Horns og Venneberg Herreder og en Bysskriver som tillige er Herredsskriver. Bye-Ringet holdes hver Tisdag, men Herreds-Ringet for bemelte Herreder, som ligeledes holdes i Byen, er om Mandagen.

Tolderen.

Tolderen i Hjoring har under sig Byen og dens Told-District, som tager sin Begyndelse ved Eranum Bek i Eranum Sogn og endes ved

ved Raaberg Skiver i Raaberg Sogn. Derunder forterer Sandstuderne i Districtet.

I Hjøring boer og Veimesteren, som har Inspection over Veimester.
 Veiene i heele Bendshsffel og Hanherrederne, for hvilken Betiening han nyder i aarlig Løn 1. Skilling af hver Lønde Harkorn, som udgjør omtrent 180. Rigsdaler.

Bistrup Gaard, som i gamle Dage heed Bistoptorp, var Bistrup.
 forudm Biskopernes Residens, naar de boede i Hjøring. Nu er Gaarden Eieren af Herregaarden Odden tilhørende, og beboes af toensde Bønder. Eieren betaler aarligen deraf til Hospitalet i Aalborg 50. Slette-Daler hver Jule-Aften. Denne Gaard ligger strax uden for Hjøring og har sine Marker tilsælles med Byen.

Byens Marker ere 72. Fierdinger Jord og Bistrup Gaards Agerdyrking og Jordsmon.
 12. Fierdinger. Hvad deraf avles, er ulige. Et en Fierding Jord kan faaes omtrent $1\frac{1}{2}$ Lønde Byg, $2\frac{1}{2}$ Lønder Rug, og 4. Lønder Havre. Men det trykker Byen her, ligesom i adskillige andre Kjøbsteder, at Udenbyes Folk kjøbe Jordene, og igien bortkjøbe samme meget dyrt til Beboerne, som ikke formaae at kjøbe dem. Desuden maae Byen af Jordene betale Landskyld til Kongen, som andre Kjøbsteder ere frie for. Jorden er ellers heromkring meget god, men siden falde Sand-Klitter lige til Skagen. Foruden Markerne ere her endeel Enge og Moser. Knap- eller Skud-Torvene, som her graves, ere af en god Art. Her findes en brunagtig feed Leer-Art, som til Tegl og Pottemager-Arbeid kunde være tielig.

Da Byen er en Land-Stad, og ingen Havn eller Seglsads har, Handel.
 bestaaer dens største Næring i Agerdyrking, Ols og Brændeviins D. A. las Tom. V. D D Sal,

Handel. Saa, og nogle Handverker, men Handelen, som de faa Kiøbmænd bruge, er ikkun liden, med Hør, Ijenfram og de fornødenste grove Varer, som de omliggende Gaarde og Bønder behøve, samt hvad der med Sand:Skuderne føres til og fra Norge. 1746. udgif fra Hjøring til Norge følgende Varer: Byg 3360. Tønder, Rug 3420. Tønder Brændevin 12. Tønder, Smør 37. Tønder, Flessk 42. Skippund, salt Kiød 169. Tønder, Ost $6\frac{1}{2}$ Skippund. Landprang gjør Handelen her, ligesom i andre Kiøbsteder, stor Skade. I Byens Friheds District ere (foruden i Bykken, som har 6. Sandskuder og ligger strax uden for Districtet,) for kort Tid siden to Sand:Skuder $1\frac{1}{4}$ Mill fra Byen anlagte, hvis Eiere opkiøbe Bondens Producter af Korn og fede Varer, og føre dem til Norge, hvorved Byen, som maae betale Consumption, ei kan kiøbe Varerne saa dyrt, som de andre, der ingen Consumption betale. Desuden maae Kiøbmændene i Hjøring føre deres Varer mange Mile over Land, ja endog betale Mile-Penge og Vassere-Sedler, hvorved Fordeelen gaaer bort, og Handelen efterhaanden aftager. Denne Bye, hvor Levneds-Midler, Ildbrand og Bygninger havees for billig Priis, og hvor findes endeel fattige Folk, var ellers meget beqvem til Spinderiers Anleggelse og til at fabrikere grove uldene Varer, helst siden der omkring avles en stor Deel Uld: Men der findes ingen, som har Evne til at sette det i Verk.

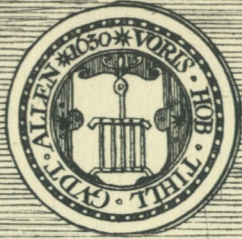
Consumption.

Consumptionen af Hjøring Bye har været i Aaret 1758. 827. Rdlr. 1761. 1040. Rdlr. 1764. 910. Rdlr. og 1767. 965. Rdlr.

Markeder.

Tvende aarlige Markeder holdes i Hjøring, nemlig den 4. Julii, den 3. Septembris, og den 28. Octobris.

Stagen.

SKAGENS KIØBSTED

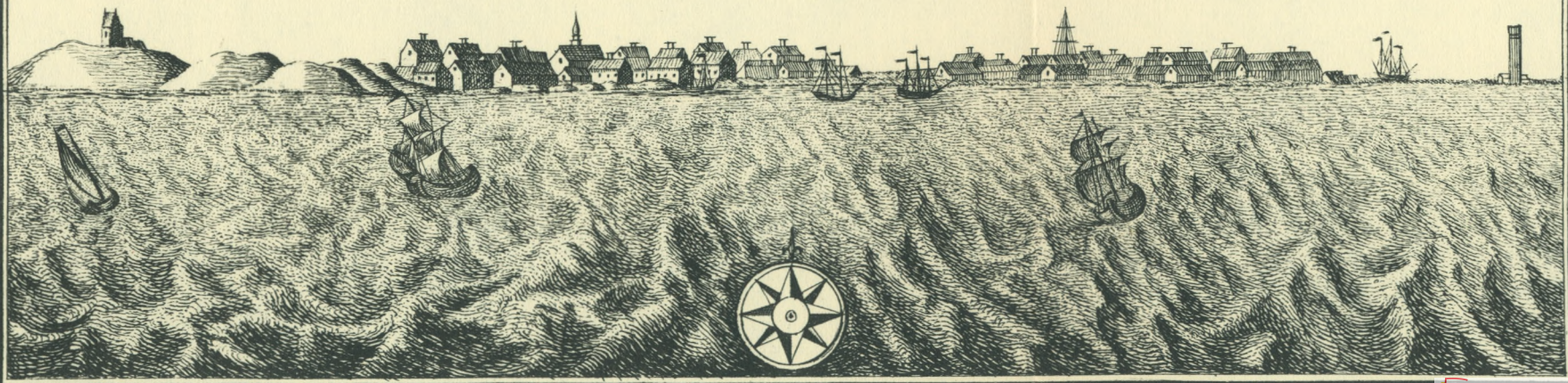

Photo: L. L. 7

S t a g e n.

Kiøbsteden Skagen er besiggende i Hornsherred, udi Aastrup Amt, 14. Mile fra Aalborg, 7. Mile fra Hjoring og 7. fra Sæbye, men 16. Mile fra Norge, og 9. Mile fra den Svenske Kust. Den ligger under den 57. Grad 42. Minuter Latitudinis og 26. Grad 22. Minuter Longitudinis, og er den yderste Punt af Nørre Jylland mod Nordost. Denne Punt gjør en krum Figur, som smales ud mod Odden og ligner et Horn, hvoraf Horns-Herred haver sit Navn. Fra denne Punt formeres de langt ud i Havet stikkende og for de Søefarende saa befjendte farlige Sandgrunde og Revler, som kaldes Skagens Rif eller Skagerak. Her haver Nord-Søen sit Indløb i: di Kategat. Skagen Kiøbsteds Grund strekker sig fra Grenen eller Odden i en Længde af halvanden Mil imod Vester, hvor den er omtrent en halv Mil paa det bredeste, men bliver immer smalere ud mod Odden, saa at der ved Vesterbye er ikke nogen Fierding Bei fra den sydlige over til den nordlige Strand.

Skagen.

Læge.

Skagen, som og skrives og nævnes Skaven, men paa Latin. Scavenia, har sit Navn af Stedets og Egnens Situation og Beskaffenhed, at det er Jyllands Forbjerg, og derfor af Adamo-Bremensi og andre kaldes Promontorium Daniæ; thi i det gamle Nordiske Sprog heder Skaga et saadant yderst Forbjerg af et Land, eller en Landstrimmel som løber Skævt eller paa Skak ud i Havet, hvoraf det yderste af Jylland og Bendsyssel kaldes i de gamle Norske og Islandske Historier Vendskaga.

Skagen.

Byens Vaaben, som den fører i sit Seigl, mener somme at være en Sisser-Lyster, sigtende paa Stedets Næring, andre holde

Vaaben.

for, at det er en Sør-Pande og skal have henstige til Hyren som der holdes for de Seglende. Men rettest er det en Rist; thi, da S. Laurentius fordom har været Stedets og Kirkens Patron og Skys-Helgen, er det trøstigt, at de gamle have taget hans Kiendemerke Risten til deres Byes Vaaben. Seiglet, som nu bruges, har denne Inscription: Voris Hob thill Gudt allen 1630.

Ælde.

Slagen, endskiont Navnet fra de ældste Tider i sær for Svøfærende har været bekendt, er dog ingen af vore ældste Kjøbsteder, men synes endnu 1355, i Kong VALDEMAR den sidste Tid at have været et Fiskerleie, som nogen af de omboende Adelsmænd da har villet tilegne sig. Men for at drage Eiendommen tilbage fra sine urette Besiddere, og bevise, at baade Landet og Forstranden hørde Kronen til, lod Kongen samme Aar paa sit almindelige Rætterting i Aalborg fremkalde 10. Oldinge og Jordegodsens Eiere af samme Egn, hvoriblant Thorkil Hval en Adelsmand var over 100 Aar gammel, hvilke i Kongens og Raadets Nærværelse vidnede, at de i Sandhed havde hørt af deres Førfædre, at en Konge i Danmark havde i gamle Dage paa sin Jagt der i Egnen giestet ind hos en Bonde ved Navn Thorkil Skarpe, som da boede i Dorn, og efter Bondens Begiering forlænt hancem hele Skavens Mark til at holde hans vilde Dg paa, og at Hydden, som vogtede disse Bester, ved Navn Trond, havde været den første, som fandt paa Fiskeriet ved Skaven og bygde der det første Huus paa bemelte Thorkil Skarpes forlæned Grund, og siden bygde der flere efterhaanden: Eigesaa vidnede de, at fra den Bef Ziertbek østen for Høsto, lige til det yderste Skaveref, havde altid været Kongens Forstrand og blev endnu kiendt for saaledes at være, som aldrig var

var bygget paa af nogen, førend nu for faa Aar siden, da Jylland i sidste Krig blev voldeligen overfaldet og medhandlet: Endeligen vidnede bemelte Oldinge, at Eieren af Skavens Mark pleiede at opbære af Beboerne nogle Fisse kaldet Mark Fiss, nemlig af hver Bod to Fisse eller 6. Sterlinge i Penge for Brændsel og anden Fornødenhed, som de nøde af Marken til deres Brug, see Societetets Skrifter Tom. IV. p. 88. 2 i 6. Kanssee har Kong VALDEMAR med denne Anstalt og paa den Tid haft i Sinde at gjøre Skagen til Kjøbsted og bemaade den med Stads-Ret. I det mindste er det skeet ikke længe efter hans Tid.

Chi af de gamle Privilegier, som Byen endnu i Raadstuer-Risten har i Behold, er det ældste givet af Kong ERIK af Pomern, hvis Datum skal være ulæseligt; Der som samme er en Stadsfæstelse paa Byens Privilegier, bliver Gietningen rigtig, at Skagen før Kong ERIKS Tid maae have faaet Kjøbsteds Frihed, enten af Kong VALDEMAR, eller Kong OLUF, eller og af Droning MARGRETE. Og hvo veed, om ikke høistbemelte Droning, den Tid hun efter Traditionen strandede ved Skagen, og af Skagboerne blev reddet og overført til Læsø, har til Erkiendtlighed forundet dennem Kjøbsteds-Ret. I Kong CHRISTOFFERS Stadsfæstelse paa Byens Privilegier, dateret Bahuus 1442. heder det: wij hana giuet och vnt Byen Schagen, oc alle Bymæn och Almue ther vti boo, alle swaadana Privilegia Frisheit frelsa och nadha, swaasom andre Kåpstædher hana och nydha i wort righe Danmark, swaa længæ wor nadha tilligher. Och taghle wii fornesinde wor By och Bymæn under wor fridh oc wern, thom ferdelis at wernæ heghnæ och beschirmæ &c. Kong CHRISTIAN II Stadsfæstelse er givet i Kalundborg 1451. og blant andet faa lydende:

Privilegier:

Skagen. At vi af vor funderlich gunst och nadhe haffve tagit och untfanget, oc tage oc untfaae med thette vort opne Bref vort Borgerſkap oc Menighet i vor Kiöpstædt Schavend oc alt theris Gods udi vor Kongelig Wærn oc Befkiærmelse, beſonderlich at forſvare oc Fordathinge til rætte, oc unne oc giffue them ſaadane Privilegia, Frihet, Frelſe oc Nadhe, ſom andre vore Köpstæder haffue oc nyde i vort righe Danmark &c. Kong HANS haver ſtafſættet ſamme af hans Hr. Fader Byen forundte Privilegier, men Datum er ulæſeligt. Kong CHRISTIAN II. har 1519. givet Skagen fri Birk og Birke-Ret. Samme Konge har 1522. bevilget, at fremmede Kiöbmænd, ſom baade Vinter og Sommer, Byens Borgere til Fornærmelse, ligger og ſelger deres Gods og Kiöbmandſkab, ſkal hielpe til Byens Skatter og Tynge, eller derfor at udpantes. Saa Hayes ogsaa af Kong CHRISTIAN III. 1545. Kong FRIDERIK II. 1560. Kong CHRISTIAN IV. 1598. Kong FRIDERIK III. 1648. og Kong CHRISTIAN V. Confirmation paa Byens Privilegier.

Merkværdigheder.

Mange Merkværdigheder om Skagen findes ikke i Historien optegnede. En gammel Krønike beretter, at 1281. blev ved Skagen fanget en Fiſk, ſom lignede en Løve, hvoraf Folk paa de Tider ſpaaede meget ondt. HVITFELD beretter, at 1284. blev Skagen plyndret og brændt af de Norſke; hvilket maae forſtaaes om Skagen, ikke ſom Kiöbſted, men ſom Fiſkeleie, eller rettere om den ganſke Egn deromkring, ſom de gamle kaldte Vendilſkaga. 1289. gif man over Iſen fra Norge til Skagen. 1517. fik Hans Tyſk udi Skaven af Kong CHRISTIAN II. Brev paa at maae lade opbygge et Huus og et Capel udi Skaven norden op til Byen paa den Jordmon han indtaget haver, ſom tiene kan til

til syge Folk, som sig did indgive ville. 1586. blev paa Skagen født et Barn med tvende Anfigter. 1615. afbrændte Prestegaarden i Skagen. Denne liden Bye har og Ære for nogle lærde Mænd, som der ere fødte og have derfra taget deres Tilnavn, nemlig: M. Claus Skabo (Nicolaus Laurentii Scavenius,) hvis Fader Laurids Thomesen var Raadmand i Skaven, han var Mathematicus og Professor Physices i Kiøbenhavn, udgav paa sin Udenlands Reise 1552. i Paris en Regnebog paa Dansk, døde 1590. M. Laurids Skabo som og skrev sig Laurentius Scavenius, han var først Professor i Kiøbenhavn, siden Prest paa Amager, og endelig Biskop i Stavanger 1606. D. Laurids Mortensen Scavenius, som var født af fattige Fiskere i Skaven, blev Professor i Kiøbenhavn, og endelig Biskop i Siælland, og har efterladt sig en anseelig Familie af samme Tilnavn.

Skagen, som af gammel Tid deeles i Vesterbye og Østerbye, Inddeling. ligger langs med Havet, paa den Side til Kategat, næsten paa en Fierdingveis Længde, nogle Huse nærmere og nogle længere fra Havet, uden at være afdeelt i Gader, da ethvert Huus ligger for sig selv. Denne Vorden volder den skrekkelige Sandflugt, som gjør, at Indbyggerne ofte maae flytte deres Huse fra et til andet Sted. En liden halv Miil fra Vesterbye ligger en liden Bye kaldet gamle Skagen eller Sjøien, som er den tredie Deel af Skagen og er indlemmet med Byen selv i alle Borgerlige Rettigheder, Friheder, og Tvinger. Denne sidste Deel af Byen ligger ved Nordøens Straud omtrent en Miil i lige Linie fra Landets yderste Odde som kaldes Grenen. Den har i fordam Tid været langt større, og er formodentlig en Levning af den ældste og første Skagens Bye: Men ved det at Havet Tid efter anden har taget bort af

af Landet, har Indvaanerne ofte maattet flytte deres Huse, saa at gamle Folk kan mindes, at der have staaet store Bygninger der, hvor store Skibe nu kan segle.

Bygning-
ger. Husene i Almindelighed ere smaa, af Bindingsværk, beklædte med Bredder baade inden og uden, og tækkede med Straa, undtagen 10. Steder, som ere bygte af Muur og Bindingsværk, og af dem ere 2. à 3. Huse med Tegl-Tag. De ere alle et Loft høie, men nogle have en liden Dvæst i Midten. Baade i gamle og nye Skagen ere i alt 155. Huse og Gaarde. Her er en Veir og en Heste-Mølle, ved hvilke Indbyggerne nogenledes kan forsynes med fornøden Meel-Malt og Brynning-Maling.

Indbyg-
ger. Det gamle Skagen eller Høien har nu ifkun 30. Beboere. Men hele Skagens Indvaanere udgjøre i alt 130. Familier, deraf ere imellem 5. à 600. Personer over tolv Aar. Foruden Sognepresten, den Residerende Capellan, Byfogeden, Bysskriveren som tillige er Told-der, og Skoleholderne, ere næsten alle Indbyggerne i Byen Fiskere. Kiobmænd regnes her vel at være sex, men enten ere de tillige Fiskere eller og handle med Fiskevarer. Skippernes Tal er uvis, thi enhver, som eier Fartøig eller Baad, er selv Skipper derfor. Meget mindre kan Fiskernes Tal bestemmes, saasom de fiske næsten alle, baade gamle og unge, saasnart og saa længe Kræfterne tillade det. Af Handverksfolk ere her alene og uden Laug, 2. Tømmermænd, 1. Smeder, 2. Skomagere, 2. Smede, hvilke dog ogsaa undertiden søge Næring af Fiskeriet.

Kirken. Kirken, kaldet St. Laurentii Kirke, er en anseelig Bygning og derhos den længste Kirke i Bendshyssel. Den har et høit og bredt

bredt Taarn med tvende Klokker udi, paa den største staaer adskillige Tegn og gamle Bogstaver, paa den mindste 1579. med disse ringes ei tidere, end naar der holdes Vigprædiken og paa almindelige Bededag til Aftensang som den eneste der holdes i Kirken. 1712. skal endnu i Taarnets nørre Hjørne have været at læse en Inscription, som gav tilkiende, at Kirken fordum var bygt af Engælændere, men samme er nu overkalfet. RESENIUS i sin skrevne Atlas beretter, at Engælle og Hol-landske Fiskere fordum har bygt nogle ringe-Hytter i Old-Stagen, havde ogsaa hidført Steen og Kalk til at bygge Kirken af. Kirken har et stort Sacristie paa den nordre og et Baabenhuus paa syndre Side. Den er overalt tækket med Blye, saavelsom Sacristiet og Taarnets syndre Side. Indvendig er den prydet med smukke Hvælvinger, har en smuk Altertavle fra de catholiske Tider, med et kronet Maria Billed i Midten, og med tvende Ligger at lukke op og i, hvilken Tolderen Christopher Ferslev 1734. har ladet renovere. Samme Mand har og ladet bekoste et Jern-Gitterværk for Alteret med Messing-Knapper, og et Pulpitur lige over for Prædikestolen, samt foræret til Kirken en rød fløiels Messiehagel med brede Guld-Kniplinger, og ligesaadant et Forhæng, en fin Messe-Skiorte og en Alter-Dug med røde og hvide Silke-Fryndser; Til Erminde er hannem og hans trende Hustruer opsat et Epiraphium der i Kirken. Paa Alteret ere tvende store Uyfestager af got Metal, hvoraf hver staaer paa 3. smaa Løver, givne 1598. af Sognepresten Povel Nielsen som døde 1601. hvis Epiraphium i Kirken er opsat. Prædikestolen er septantig af smukt Vildhugger- Arbeid, giort 1583. med en smuk firekantet Himmel over. Bag Kirkedøren er tvært over Kirken et Chor, bygt 1586. som har været smukt, men

Kirken. nu forfaldet, med Apostlernes og endeel Lærefædres udhugne Billeder, med deres Navne over, og under hver en Borgemeesters eller Raadmands Navn der i Skagen. Endnu findes der et Epitaphium af Steen med sort Ramme om over Peder Thomelön Latinff Skolemester i Skagen, født i Hjoring, død 1655. En Ligsteen over Sognepresten Christen Pederfen Aalbek død 1646. Fonten er en udhulet Kampesteen med et stort Messing-Bekken. I Kirken hænger en Messing-Byssekrone og et Skib. I Sacristiet staaer et gammelt høit Skab med adskillige Indretninger i, hvis øverste Deel er smukt udskaaen i Træ, besat med Alabastrs Duffer, hvilket Kanssee har været brugt til at giemme Reliquier udi. Kirken ligger en halv Tierdingsveis fra Byen, og er omgiven med en Ring-Muur, hvilken hidindtil for en Deel har hindret, at Kirken ei ved Sandflugten er ødelagt, hvormed den daglig trues, saasom Sand-Milerne hvert Aar alt meer og meere nærme sig dertil. Det skulde være beklageligt om denne skønne Kirke skulde undergaae, i sær for de Søfarendes Skyld, thi Kirken og dens Taarn er det første af Landet, de blive var, fra hvad Kant de og kommer seglende. Efter gammel Sagn er Kirken bygt af Skoter og Hollændere, som fordum i Mængde fiske her paa Kysterne og omkring Byen. At ellers Kongen i gamle Dage har haft Eiendoms Ret til Kirken, bevises dermed, at Kong CHRISTIAN I. 1459. skienkede Kronens Kirke S. Laurentii Kirke med et Capel i Skauen til den Hellig Aands Huus i Aalborg. Anno 1474. har Biskop Jep Friis i Borkum, ligesom Kongen havde givet sit Jus Patronatus, med Præsensation til S. Laurentii Kirke i Skagen og annecterede Capeller, til Hellig Aands Huus i Aalborg, ogsaa skienket dertil den sig tilkommende collationem og provisionem,

nem, saa at Prioren der kan sette en Capellan for sig til Siælesforger og til at opbære Indkomsterne af Sognet, dog forbeholder Biskopen sig Cathedraicum og Biskops Ret. 1489. Klagede Prior og Brødre i den Hellig Aands Kloster i Aalborg, at nogle Prester og Graabrodre Munke understode sig efter visse Lægmands Begiering at holde Messer og anden Guds Tjeneste i Klosterets Kirker S. Laurentii i Skaven og S. Nicolai i Saltum og deres Capeller, og opbære de Indkomster som Klosteret tilkom, hvorom Pave INNOCENTIUS befalede Biskopen og Proosten af Børlum at anlegge en Undersøgning. 1531. fik Hr. Laurids Nielsen, fordum Forstander i den Hellig Aands Kloster i Aalborg af Kong FRIDERIK I. Præsentaß paa Bne-Kirken i Skaven, der at være Sogneprest, og skal han der prædike det hellige Evangelium og Guds klare og reene Ord, og aarligen give til de syge Menneffer i Hospitalet i Aalborg saadan Afgift, som der aarligen pleier af at gives, efterdi Kirken hører dertil. 1535. fik Hr. Laurids Kong CHRISTIAN III. Confirmation paa samme Kald. 1631. skede efter Borgemeister og Raads Befaling af sex Borgere en Syns Forretning over Kirken og Capellet, som da befandtes meget brøstfældige og uformuende til at besto en Hoved-Reparation, Menigheden ogsaa saa forarmet, at den ikke formaaede enten at sette Kirken i Stand, eller at opbygge Boliger for Sognepresten og Capellanen.

Kirken.

Et Stykke vest-sydvest fra Kirken har i gamle Dage været en Hellig Kilde, kaldet S. Lauridses Kilde, som i sin Belmagt af mange, endog fra langt bortliggende Steder, paa Helbredens vegne blev søgt. Men samme Kilde har i Mands Minde været undergaaet og tilstoppet ved Sandflugt.

St. Laurentii Kilde.

To Capel-
ler.

Foruden Sogne - Kirken, hvori alle Høimeffer holdes, ere i Skagen 2de Capeller. Dit ene staaende i Østerbye, hvorudi alle Søn- og Hellige Dages Aftenfange, Uge-Prædikener, og Skrifte- maal hver Loverdag, holdes og forrettes, til Lættelse for gamle og skrøbelige Menneffer, siden Kirken er saa langt fraliggende. Dette Capel bestaaer af 17. brede Fag Bindingsværk, beklædt med Fiæle og tækket med Tegl. De tre østerste Fag er der Loft over, hvor et lidet Alter er opreist af Træ, smukt malet og med Træ-Tralværk for. Det øvrige er uden Loft, Stolene og Prædikestolen meget flætte. Besten for Capellet staaer et Klanghuus med to Klokker udi, hvormed ringes til alle Prædikener og Catechisationer, som holdes i Kirken og Capellet. Noget længere vester i Byen har og staaet et Klanghuus med een Klokke, hvormed blev ringet Fredsens Klokke, saa og Klokken 12. om Middagen og for Ligg, men formedelst Husets Brøstfærdighed og Byens Uformuenhed til at bekoste et nyt, blev Klokken og Huset nedtaget. Paa denne Klokke, som er temmelig stor, og staaer hensat ved Indgangen til Raadhuset, læses saadan Inscription: Anno Domini MDXIII. factum in honorem Olavi - - - O Rex Gloriæ JESU Christe veni cum pace. Udi Høien eller gamle Skagen er det andet Capel, som er lidet, af Bygning som det forige, men tækket med Straa, hvori Capellanen holder Maanedes-Prædiken og betiener de Gamle og Skrøbelige, som ei kan komme til Kirken, undertiden døbes der og Børn.

Skoler.

I Skagen har tilforn, ligesom i de andre smaa Stæder, været Latinsk Skole, hvortil den Residerende Capellan var Rector, men samme blev 1739. affkaffet. Nu ere der tvende Danske Skoler, den ene i Skagen, den anden i Høien, af samme Bygning som Indbaanernes Huse-

Raad.

Raadhuset er, ligesom de andre Huse, af Bindingsværk, klædt med Tiel og belagt med Straa-Lag. Der holdes Byetinget hver Mandag. Fordum har Skaven haft tvende Borgemestere og 4. à 5. Raadmænd tillige, ja man finder i et Document af 1547. at der da paa eengang vare 7. Raadmænd. Nu er her ikke flere Dvigheds Personer, end en Byfoged, og en Bysskriver, hvilken sidste tillige er Tolder, og i hans Huus holdes Toldboden.

Raadhuus
og Dvrig-
hed.

Om Skagens Birk vides, at Borgemestere, Raadmænd og menige Borgere i Skagen finge Brev af Kong CHRISTIAN II. at de maae have og nyde deres frie Birk og Birke-Ret, saa langt og saa vidt som Skagen Sogn rekker, og der for inden bruge deres rette Birke-Ret, Datum Kiøbenhavn 1519. Fredagen efter Bartholomæi. Efter denne Birke-Frihed forter: alle uden for, som høre til Sognet, under Byens Jurisdiction. Men der maae uden Tvil paa den Tid have været flere Beboere, end nu, da der ifkun ere ti udenbys Familier, som høre til Skagens Sogn. Disse boe i ti vidt fra hinanden adskilte smaa matriculerede Bøndergaardte, som ligge vesten hen ved de saa kaldte Skagebunker, og grændse til Raaberg Sogn, de af dem, som ere høiest ansatte, staae for 4. Skiepper Hartkorn.

Birke-Ret.

Byen har liden og saa got som ingen Mark-Jord. Der har af gammel Tid været vidtløftigere Jorde og god Græsning, men er af Sandflugt nu næsten ødelagt, saa der for nærværende Tid er ifkun en halv Snes af Indbyggerne, som hver kan holde et Par Væster og 3 à 4. Køer. Dog holdes der om Sommeren en god Deel Leie-Køer, som om Vinteren fødes af Eiermændene, og en Mængde Faar. Hvilket alt, foruden hvad der forbruges til Brændsel, hjælper til at forderve

Mark-
Jord.

Klitterne, og hindre de Bexter, som skulde sammenbinde Sandet til Indbyggernes eget beste for Fremtiden. Det lidet Ågerland, de endnu have til overs, dyrke de flittig og vel, dog kan de ikke pløie dybt, førend det bare Sand kommer op, og den øverste Jord i Ågrene bestaaer alene af en sandblandet sort Muld. Endskjønt denne Jord er beqvem til Rug- sæd, saaes her dog gemtenligst Byg og Havre, for at benytte sig af Straaet til Creaturenes Foder. Frugt- og Røffen-Havers Anledning vil i denne ufrugtbare Sandgrund ikke ret fort, dog findes der de, som ved Flid og Kunst drive den videre, end man skulde vente. Pile-Plantningen bliver meget forsømt, endskjønt den gierne her kunde lykkes, og blive i mere end een Henseende til Nytte.

Handel og
Næring.

Skagen Bye er til Handel og Wandel meget slet situeret, da den har lutter Sand-Bakker rundt omkring sig, og derved er affondret fra det øvrige af Landet, som en Åskrog, der ingen snyderlig Omgang kan have med andre. Der er altsaa ingen Passage, ingen Tilførsel, ingen Torvedag, ingen Markeder, ingen Handling enten med Landmanden eller Fremmede, der er 5. à 6. Miile til nærmeste Herregaarde, og Byen har i Henseende til Næring snart ikke det ringeste tilfælles med andre Riobsteder. Derover ere Levnets-Midler dyre, og Kornet 24. Skilling à 2. Mark Sønden dyrere der end andensteds. I sær er Jildebrand dyr og vanskelig at bekomme. Sølkelig skal alt, hvad der udfordres til Føde og Klæde, Skatter og Udgifter, udbringes af Sifferiet, og Vandet erstatte Indbyggerne, hvad Landet negter dem. De faa Riobmænd, her ere, til deels selv fiske, til deels kiøbe Fiskene af andre, og handle ikke med andet end Fiske-Barer, hvilke de med deres smaa Fartsøier bortføre til Forhandling enten til Kiøbenhavn, Lybek, Sverige, Øster-
Søen,

Søen, eller til Kiøbstederne i Provincerne. Men deres Retour-Ladning er af liden Betydning, og enhver maae forsyne sit Huus fra de store Kiøbsteder med Specerier og alle Slags Fornødenheder til Klæder og Ophold. Qvindeskønnet er arbeidsomt og flittigt ved Spinderie og Bøvning. I Almindelighed er den gemeene Mand her frisk, sterk, og usforsagt til sit Arbeid, derhos meget sparsommelig.

Segladsen og Fiske-Handelen fra Skagen drives af Indbyggerne med deres egne smaa Skuder og Seglings-Baade, med hvilke de føre deres Fiske-Barer til Kiøbenhavn og andre Stæder i de Danske Provincer. Med tre eller fire Skuder giøre de om Foraaret en Reise til Lybek, Rostok, eller Pomern, nogle segle til Karlskrone eller Stockholm. Med hvert Fartsøi giøre de tre eller fire Reiser om Aaret. De har i alt omtrent 10. saadane Skuder, som de kalde Brikker, paa hver af dem fare de gemeenslig ifkun tre Mand sterk, de ere 4. 5. à 6. Læster drægtige, de fleste af dem ere med Dæk, de andre aabne. Foruden dem har de fem Seglings-Baade 1. à 2. Læst drægtige. Til deres Fiskerier har de omtrent 24. store Baade, som de selv bygge. Deres andre Fartsøier lade de bygge i Sverige, men indrette dem beqvemere hjemme. Havn er her ikke, som er dem til stor Besværlighed, men, efter Kyndiges Meening, kunde her blive en nogenledes god Havn ved den øst-sydøstlige Kant af Skagens Odde, naar Beføstningen var dertil.

Fiskeriet er da baade Skagens og Høiens almindelige og næsten eneste Næring og Indvaanernes fornemste Levnets-Middel. Havet giver og her, ved Guds Betsignelse, mange Slags Fiske af sig, dog somme Aar i større og somme i mindre Overflodighed. Hoved-Fiskeriet

Fiskeriet. riet ere de skønne Slyndre, som og kaldes Rød-Spetter, samt Torff, Langer, og Koller. Den største Deel af Slyndrene bliver saltet og tørret, hvilke kaldes Lagede Slyndre, og nogle blive, uden at saltes, strap tørrede, som kaldes Lude-Slyndre. Af det sidste Slags føres største Deelen paa 6. à 7. smaa Fartøier ved Vindse-Eider til Lybek og Rostok, hvorfra de, efter Sigende, til langt bortliggende Catholiske Steder forsendes: Men det første Slags, som ikke er affættelig udenrigs, undertagen de saa som sendes til Gottenborg og Marstrand, føres til Kiøbenhavn og andre Stæder i Riget. Torffen eller den saa kaldte Cabiliau bliver deels saltet og nedlagt i Eræ, deels saltet og tørret, deels usaltet tørres, hvilke tre Slags kaldes saltede, Lagede, og ludedede Torff, hvilke, naar de ei i Kiøbenhavn og Provincerne kan affættes, føres udenrigs. Hvad andre Fiske her fanges, saasom Makrel, smaa Torff, Hvilinger, Koller, Isfinger, og flere Sorter, forbruges mestendeels til Indbyggernes egen Fortæring, og hvad deraf maatte overblive; selges til Bonden og andre, som komme med deres Bogne for at afhente samme. Ved Mikkelsdags Eider bruge de Aalefangst med en saa kaldet Heste-Baad. Undertiden faaes om Vinteren Hellefhyndre, undertiden Tasse-Krabber, men meget sielden sees og en Hummer eller Ørred. Indbyggerne, hvoraf vel hundrede, og største Parten, ere Fiskere, deele sig i Selskaber, hvis Tal er ulige, somme Nar flere og somme færre. Til et hvert Selskab høre fem à sex Personer, foruden nogle, som kaldes Løbe-Selskaber, som bestaae baade af gamle og unge, der slaae sig sammen, og paa en vis Tid af Aaret fiske. Hvert Selskab har sin Fisker-Baad og sin Slyndre-Baad og hver Mand sine fire Slyndre-Garn med sig. Høiboerne have ikkun fire Fisker-Selskaber, og drive paa den nordlige Strand,

Strand, som de hoo ved, den meste Cabeliau og Torste-Fangst. Skagboerne derimod ved sydre Strand befatte sig mest med Flyndre og Koller-Fangst. Dersom her af et oprettet Selskab blev anlagt et Fiske-Saltterierie, til at nedsalte og ret behandle Cabeliau, Langer og Koller, hvoraf her om Vinteren og Foraaret fanges en god Deel, som Indvaanerne ei finde Leilighed at affætte uden til en ringe Priis, vilde Torste-Fiskeriet komme i større Drift, og Indbyggerne opmuntres til at forskaffe sig mere Fiske-Redskab, naar de saae deres Arbeid belønnet ved Fordelen af mere affættelige Varer. Eigesaa synes det og at kunne tiene til Byens Opkomst og Fiskeriets Forfremmelse, om en formuende Mand der nedsatte sig og anlagde et lidet Magazin af Korn, Salt, Fougstager, Hamp, Eiere og deslige, da et Par gode Hytte-Gade og et Par Fisker-Beuser vare tilstrekkelige nok til Conservation og Transport. Af Fiske-Varer blev 1746. udført fra Skagen udenrigs: 434500. Stykker Flyndre, Isinger 6. Skippund, Saltet Koller 32. Tønder, Tørre Koller 14000. Stykker, Tørre Langer 3. Skippund, Saltet Makrel $\frac{1}{2}$ Tønde, Koller 3. Skippund, Tør Torst $2\frac{1}{2}$ Skippund, adskillige Sorter tør Fisk 28. Skippund. Ved Skagens nordre Strand komme undertiden Svenske Fiskere, for at fange Cabeliau, Langer og Koller, som ofte har gjort Skade paa Skagboernes Garn og Fiske-Redskaber: Men det er blevet dem af Overigheden forbudet, at fiske her under Landet til Indbyggernes Fornærmelse.

Lige over for Byen, omtrent paa en Miils Distance, ligger en Østers-Banke af temmelig lang Strekning. Den begynder i Nordost ved Rifet, og gaaer langt hen i Sydvest. De Østers, som der fanges, ere baade af Smag og Størrelse saa skionne som nogensteds kan

Østers-
Bauke.

befom-

Skagen. bekommes. De blive paa 10. à 12. Favne Band i den aabne Søe med de dertil indrettede Skraber under fuld Segl opskræbete, af Skraben udtagne og lagte i Baaden, hvorpaa Skraben atter igien nedlades i Havet, og saaledes fortares, indtil de har faaet saa mange dem lyster. Ved saadan en Baad kan slæbes 3. à 4. Skraber, og naar nu en Snes Baade udfegle, kan de i en Hast, naar Vind og Veir foier, opskræbe en 20. à 40000. Østers. Men da denne Østers-Banke aldrig har Hvile, og idelig baade Sommer og Vinter ogsaa i de utilladte Maaneder paa en slet og uordentlig Maade misbruges, endog af langt fra boende Bønder og andre uvedkommende, er den allerede meget ruineret, og venteligt snart vil blive ødelagt, saafremt den ikke settes under tilbørlig Inspection, at ei noget bliver skræbet i 2. à 3. Aar, og siden forsynligen og til visse Tider. Hvilken Fredning best kunde settes i Verk, naar Skagens Indbyggere alene bleve berettigede til denne Østers-Fangst.

Martørv. Den Mangel af Skov og Tørve-Moser, som Skagen haver, har Naturen paa nogen Maade oprettet Indbyggerne, som ellers intet havde til Brændsel, ved et Slags brændelig Materie, som de kalde **Mar-Tørv**. Men som de maae hente den ved halvanden Miil fra Byen, og den bliver vel kostbar for dem, der ei selv holde Heste og Vogn, behielpe de fleste sig med den sandige Glad-Tørv, som de skræbde oven af Jorden hos sig. Bemelte Martørv nærmer sig noget til Steenkuls-Art, er sortebrun, spæd og tung, uden Blanding af Sand og Leer-Jord, giver gode Gløder men lidet Afke, og har ingen slem Lugt. Nogle skrive om denne Tørv, at derudi, foruden forvitret Kies, forekommer Tang, Løv, Greene, Træ-Stumper, samt et Slags forte Strøe,

Fræe, og vil deraf slutte, at her har staaet Skov i gamle Dage: Andre Stagen har udi Martørven ikke fundet ringeste Tegn til Bæjternes Rige. Denne Løv-Årt opgraves under Sandet, hvor den ligger i Lag og Strata, som ere imellem en halv til 2. à 3. Alnes Tykkelse. Dens Aarer og Strata sees kiendelig paa et Par Miiles Strekning i den stegle afbrudte Landkant ved den nordlige Strand. Man holder for, at den findes overalt i Grunden af denne Egn, og at det er dens kiesartede Beskaffenhed, som giver alt Brynd-Bandet i Skagen sin brunagtige Farve.

I Egnen af Skagen findes Spor af ferske Søer, som af Blandet. Flyve-Sandet ere bleve opfyldte, paa nogle af disse Steder staae Vand-Pytter, hvori Vandet har en skinnende Hinde paa sig og viser en rødagtig Farve, som vidner om Grundens mineraliske Beskaffenhed. Ved Skagebunke er en liden Sø, kaldet Lørstevaa, og paa Byens Grund sydost fra Kirken er en fersk Sø, kaldet Sav-Søen, usædvanlig dyb, hvorudi ere Gedder, Aborrer og Aal, Traditionen siger, at fordum paa dette Sted har staaet en Gaard, som skal være sunken. Disse Søer ligge høiere end Havet, og maae have deres Oprindelse af Veld i Dybet, thi her er paa langt Hold intet høiere Land, hvorfra de kunde have Tillob. Paa Landets Overflade er endnu ikke fundet nogen Kilde eller Veld. Men Bryndvand høves og kan faaes her allevegne, man behøver ikke at grave dybere end halvanden og høist tre Alne før man har Vand; der ned sættes en Tønde med borede Huller i Bonden og ompakkes vel med Sand, saa er Brynden færdig, og saaledes ere alle Brynde i Skagen indrettede. Det meste Bryndvand har en brun eller gulagtig Farve, undtagen en Brynd ude ved Syr-Taarnet, som giver klart og reent Vand, hvorfra og nogle hente deres Thee-Vand.

Sand og
Klitter.

Hele Skagens Grund og Egnen der omkring bestaaer næsten alene af løst, hvidagtigt eller askfarvet Flyve-Sand, som dog ikke er af fineste eller slemmeste Slags. Dette Sand er, i sær ved Strand-Kanterne, sammenfloiet i store Banker og Høie, og har gjort store Strefninger midt inde i Landet ufrugtbare, hvor Marthalmen og Sandhavren endnu ikke har faaet Tid og Røe til at fæste og udbrede sig. Dog er hist og her noget jævnt og slet Land, begroet deels med Sand-Havre, deels med smaa Bidie-Riis, som her kaldes graa og hvide Riis, deels med Sand-Siv. Nogle Metter ere begroede enten med smaa Lyng eller med fint Græs. Man horer og seer i Klitterne hverken Fugl eller Dyr, undtagen Ravne og Røve. Af saadan Beskaffenhed er Landet paa 4. à 5. Miile fra Skagens Odde, og indtil man kommer til Tolstrup Aae ved Herregaarden Odden, hvorover er en Broø, der begyndes godt Eng- og Sæde-Land. Paa denne hele Landstrefning som Naturen har nægtet fast alt Slags Behagelighed, seer man snart intet uden Klitter og høie blotte Sand-Bierge, som med Vinden ofte flytte sig. Ligesom Reisen i denne Egn falder tung og fiedsom, saa er den tillige farlig, ei alene formedelst det paa nogle Steder værende Døeg-Sand, hvorudi det efter Sagn skal være skeet, at Heste, Vogn og Mennesker skal være nedsmunkne, men endog fordi Søen undertiden saa sterkt og hastigt reiser sig, at man deraf let kan blive borttagen, dersom man ikke i Tide seer sig for. Naar Vandet er lavt, seer man paa adskillige Steder staae Stubber af Fyr og Gran, som viser, at disse øde Eyne før har haft betydelig Skov, og at Søen paa denne Side har borttaget anseeligt af Landet. Imellem bemelte Sandbierge, hvor der kan være en plet god Jord og et par Skiepper Sæde-

Sædeland, boer dog her og der Folk, som efter Anseelse staae sig vel, men fordi disse, ligesom Skagens Indbyggere, holde mere Qvæg end Egnens Bestaafenhed taaler, forderves Klitterne, og Sandet tager Overhaand. Og saalænge Klitterne ikke kan have Fred og Tid til at groe sammen, kan det ikke hielpe enten at saae Sand: Havre eller bruge andre Kunstler til Sandflugtens Dæmpelse. Man skulde ikke troe, at Qvæget kunde hielpe sig med dette slette og tørre Klitte: Foder, men naar det bliver vant dertil, trives det vel derved og giver god Melkning.

Skagen.

Langs Kifet falder undertiden adskillige Conchylier, som i Stormveir opdrives af Soen. Naar Fisserne trekke med dybe Baade, findes ofte iblant de andre Fiske mange rare Fisk: Arter, saasom Sø: Ulve, Sø: Ratte, Sø: Muus, og flere Slags, som Indbyggerne veed at navngive, men de blive bortkastede som noget foragteligt. I Sandet og Klitterne findes og opgraves undertiden en god Deel Rav, som Foderne i Aalborg Vindse: Marked opkøbe af Eterne, dog skal deraf i forige Tider være fundet meget mere end nu.

Natura-
lier.

Byens Consumpzion, som den har svaret paa de sidste 10. Aar, har været 1758. 765. Rdlr. 1761. 800. Rdlr. 1764. 680. Rdlr. 1767. 705. Rdlr. Saadan Summa lignes paa Indbyggerne efter Familiernes Størrelse. Foruden denne Afgift, yder enhver Fisker i Øster: og Vesterbye aarlig i Tiende til Sognepresten fire Mark Danske, og til Aalborg Hospital en Mark: De andre, som segle, betale aarlig til Sognepresten hver 2. Mark, som kaldes Aars: Lon. Til Capellanen betaler enhver Mand: Person iblant Communicanterne i Øster: og Vesterbye aarlig 24. Skilling. Men i Høien giver hvert Fisker: Selskab, som der bestaaer af 6. Personer, til Sognepresten 17. Mark og til Capellanen 13. Mark Danske.

Consum-
ption.

Skagens
Fyr.

For de Søfarendes Skyld, at de om Natte-Tider kan tage sig i Agt for Skagens Rif og de farlige Sandgrunde, hvorpaa dog mangt et Skib i Storm og tykt Veier støder an eller forulykkes, har fra forrige Tider, ved Kongernes Omfarg, længst ude paa Odden, som de kalde Grenen, været vedligeholden en Fyr-Lampe eller Bip-Fyr. 1564. befalede Kong FRIDERIK II. Otte Brahe Embedsmand paa Aalborghuus, at skulle lade giøre og ophænge en Fyr-Lampe paa Skaffress og den om Natten holde ved Magt med Jld den Søfarende Mand til beste, og til den Ende befalede de omkringboende Lænsmand, at lade hugge i Skovene saa meget Brændved, som til denne Lampe behøvedes og det til Skagen henføre, somme 50. Læs, andre 100. Læs, men nogle 300. Læs. Ved Skovenes Aftagelse, blev denne Lampe for kostbar at underholde med Træ-Brænde. Og som tillige en bedre Indretning var fornøden, lod Kong FRIDERIK V. 1747. i Steden derfor opføre et prægtigt og vel indrettet Fyr-Taarn, af Grundmuur, ottekantet, 29. Alne høit fra Jorden af og 21. Alne i Omkreds, understyttet af fire dertil murede Storm-Piller. Inden i Taarnet er en Binde, hvorved Kullene i Kurve opvindes, samt Trappe til dets øverste Flade, hvorpaa findes fire Huller med Jern-Luger over, deels til at optage Kullene igienem, deels for at have fri Gang til Fyr-Vanden, af hvilke Huller et kan bruges ligesom Binden blæser til. Omkring Taarnets Flade eller Dvergulv er et Jern-Gitterverk, Altanen derunder belagt med Astrag, Gulvet med Fliser. Midt herpaa staaer Fyr-Vanden paa en dertil forhøiet Piedestal. Fyr-Vanden er af Skikkelse som en rund Kurb, giort af fløvet Stang-Jern, og kan rumme en god Skieppe store Steenful. Fyren antendes, i Følge den Kongelige

lige Forordning af 21. Martii 1705. om Vinteren fra Mikkelsdag til Vaaske en halv Time efter Solens Nedgang, om Sommeren fra Vaaske til Michaelis en Time efter Solens Undergang, og holder ved at brænde, indtil Solen opgaaer. Og omendskjønt Fyr-Taarnet, for Grundens Skyld er bygt 2 à 300 Favne fra Havet paa den syndre, og over $\frac{1}{2}$ Miil fra Pynten af det tørre Land paa den østre Side, hvorfra Rifet udskyder en Miil i Søen, og endelig næsten $\frac{1}{4}$ Miil fra den nordre Side, saa er dog samme Fyrs Lysning, naar den har sit rette Tilfyn, og tykt eller Mist-Bevr ikke forhindrer, tilstrekkelig nok for de Søefarende. Dette Taarn kostede at opbygge 4938. Rdr. Den forrige Fyr-Bippe stod paa en Sandbakke, som nu næsten af Søen er borttagen. Men Grunden, hvorpaa Fyr-Taarnet er sat, bestaaer af smaa Steene, thither skyder langs fra Rifet, Bester op igiennem Landet til Høien, en haard og fast Steengrund, ligesom den med smaa Steene var piffet. Fra dette Sted kan en Elsker af Søevæsenet finde sin Fornøielse i at see de mange passerende Skibe krydse og gjøre sig Umag at komme Rifet forbi.

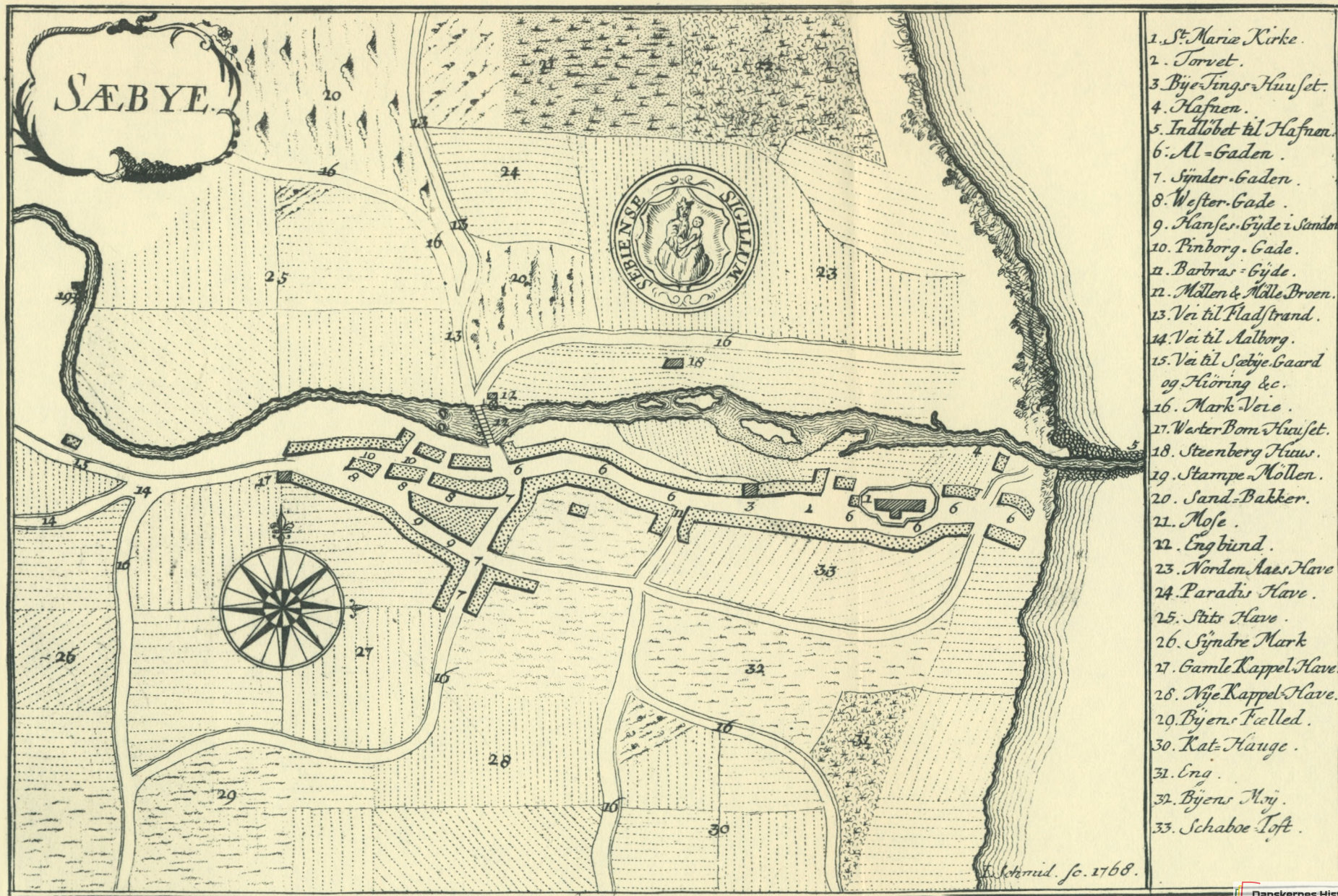
Forlanger nogen endnu noiere Underretning om Skagen og dens Fiskerie og Handtering, da kan efterlæses den gode Afhandling derom af Sören Abildgaard, som er indført i Oeconomiske Magazin Tom. IV. pag. 89. seqv. Endelig sluttet Skagens Beskrivning med et gammelt og curieux Document af 1547. som er en Convention om Fiske-Tienden i Kong CHRISTIAN III. Tid, og viser at Byens Indvaanere da har været indeelt i 15. Roder og haft 15. Rodmestere. Samme er saa lydende:

Vi efterskreffne Christern Jenssøn och Lars Palsøn Borgemestere paa Skaffwen, Mattis Fus, Mowrids Kongge, Peder Hanssøn, Mor-

ten

Skagens
Fyr.

Stagen. ten Mogensøn, Sewrin Knudson, Jens Munch, och Christer Lauridsøn, Raadmænd ther sammest. Giøre alle vitterlig, at Nar efter Guds Byrd MDXLVII. Søndagen taster Hellig tre Koninger Dag, var sticket for oss her paa wort Raadhus Hederlig Mand Hr. Peder Jensøn Prior och Forstander vti Hospitalit i Olborg met et Kongl. Majestets wor aldernadigste Herres Bress, lydendes, at efter forskreffne Hr. Peders Beretning, Klage och Kiere, tiendet en Part aff Almuen her paa Skaffwen icke rett, Presten, Kirken, Hospitalit til stor Skade, och therfore byuder och strengeligen befaler Hans Kongl. Høgmectighet och endeligen wil, at then menige Almue her paa Skaffwen skulle tiende redeligen oc retferdeligen, hver 15. Tiff af all then Tiff, som Gud then alsonmectigste them tilføyer oc tilhende komme lader, paa thet at theris Sogneprest, Kirken oc Hospitalit i Olborg, som haffver Jurisdich aff Kongl. Majestet oc framfarne Koninger i Danmark utoffuer samme Kircke, maae bliffue oc redeligen wed Mact holdes, och hvoem som icke wilde were Hans Forstelige Naades Bressue och Ordinants och guddommelig Befaling om samme Tiende herige och lydige, them skulde wi endeligen straffe utoffuer effter samme Bresss Lydelse, saa framt wi icke skulle settes aff wort Embide, och stande Hans Naade til Rette, effterthi Hand haffde saa tiit skreffuit oss till ther om, och thet kunde icke hielpe. Tha lode wi samme Kongl. Stormectigheds Bress læsse lydeligen och obenbartigen for menige Mand, oc bleff saa besluttet, samtøct oc beraadt, at the XV. Rodemestere her paa Skaffwen met andre XV. Mend, en af huer Rode, the agteste oc fornemmeste met oss, po menighe Almuens wegne, skulle met forskreffne Hr. Peder Jensøn giøre oc beslutte en endelig Ende paa samme Sag, som then menige Almue

1. St. Marie Kirke.
2. Torvet.
3. Bys Tings Husset.
4. Havn.
5. Indløbet til Havn.
6. Al-Gaden.
7. Sinder-Gaden.
8. Wester-Gade.
9. Hanses-Gyde i Sanden.
10. Pinborg-Gade.
11. Barbras-Gyde.
12. Møllen & Mølle Broen.
13. Vei til Fladstrand.
14. Vei til Aalborg.
15. Vei til Sæbye Gaard og Klöring &c.
16. Mark-Vei.
17. Wester Bom Husset.
18. Steenberg Hus.
19. Stampemøllen.
20. Sand-Bakker.
21. Mose.
22. Engbrønd.
23. Norden Aass Have.
24. Paradis Have.
25. Stits Have.
26. Syndre Mark.
27. Gamle Kappel Have.
28. Nye Kappel Have.
29. Byens Fjelled.
30. Kat-Hauge.
31. Eng.
32. Byens Møje.
33. Schaboe Toft.

SÆBYE

mue kunde vere lidellig, toelig oc skickelig, oc cristeligt kunde vere for Presten, Kirken oc Hospitalit, och bleffue saa venlig oc vel forligt, stadfestit och samtøckt. Forst skulle alle oc huer, som roo i Haffroit, nar the 4re, som ere paa huer Baad i et Selskaff, finge huer 4. Fiff, thet er XVI. tha skulde then 17de tiendes til Gud; Tiener, Gud; Hus oc Gud; Lemmer oc fattige Fangher. Oc then samme fottande Fiff skulde vere jen nest the beste, effterthi thet skulde formildes, oc icke vere then femtende, effter Kongl. Majestets Bress oc Befalning, och skiffes vti 3. Parter efter Kongens Bress och Ordinanz. Oc skulde i lige Maade tiendes retferdeligen aff Sild, oc skiffes 10. Ther nest skulle alle oc huer, som bruger Kulffue-Backer i Norre-Haffroit, met Torffe-Backe och Flynder-Garn, tiende jen Tid om Winteren till Presten oc Gud; Lemmer i Hospitalit firefindy tyffue Kulffuer, och huilcken icke tiender samme Kulffuer om Winteren, hand skal endeligen om Sommeren. Framdelis skulle alle the, som bruger Kulffue-Backer oc Flynder-Garn, oc icke større Fiske-Backer, tiende aff huert Selskaff jen Tid om Aarit 100. Kulffuer oc 200. Flynder, och skiffes til Presten oc Hospitalit. Saa skal Presten i Besynderlighed haffue aff alle oc huer Embedymand (o: Handverksmand,) som icke bruger Fisserii her i Byen, 100. Flynder oc thertil sin tilbørlig Offer, Testament oc hues andet hannum met Rette bør efter Kongelig Ordinanz. Heremod skal forskreffne Hospitals Forstandher holde off en ret cristelig Vastøer Prest oc Selsforgher effter wor nadigste Herris Ordinanz oc guddomelige Ord oc Scrifft. At saa geck oc foer i Sandhedt, oc menige Mand vedtog met en jendrectige Faa oc Røst oc upracte Hender, bestaae wi mett wor Stad; Indsegle. Datum ut supra.

S a b y e.

Sæbye.

Den liden Riabsted Sæbye er beliggende i Borkum-Herred Situation. og Amt, icke langt fra Næsset, hos Lonø Strand, under den 57 Gr. D. Atlas Tom. V. G g 21. Min.

21. Min. Latitudinis, og 26. Gr. 12. Min. Longitudinis. Byen ligger omtrent midtvæns imellem Skagen og Aalborg, som er ved $6\frac{1}{2}$ Mile derfra, har til Gladstrand næsten $1\frac{1}{2}$ Mil, og til Hjørring over 3 Mile.

Navn og
Eide.

Det er troligt, at, efterdi Sæbne ligger tæt ved Soen eller Kategat, har den sit Navn af Situationen, nemlig af Søs og Bye, som ved Tidens Længde har forandret sig i Udtalen til Sæbye. Dette har været Stedets gamle Navn, før det blev til Riøbsted. Sæbye er ellers en af de Riøbsteder, som har et der anlagt Kloster at tilskrive sin Opkomst. Stedet har uden Tvil først været en ringe Bøndebye eller et Fiskerleie, men siden Mariested Kloster 1469. der var stiftet, har Byen efterhaanden taget til i Bygninger og Anseelse, indtil den endelig af Biskopen i Børlum, som var Stedets Eyer og Patron, blev givet Riøbstedes Frihed, og ved hans Forbøn haver faaet samme af Kongen stadfæstet. Dog siden man i den gamle Aalborgske Vapegoies Gildes Bog finder nævnet Oluf Jensøn, Borgemeester i Sæbye 1465. maae Byen være ældre Riøbsted end man har troet. Man finder og, at Byen er bleven kaldet med Klostersets Navn Mariested.

Baaben.

Siden da Byen, saavel som Kirken og Klosteret, var helliget med Jomfru Mariæ Navn, saa blev og Maria med Barnet af Biskopen givet Byen til et Baaben, hvilket Sæbye endnu fører i sit Stads-Seigl, med denne Omskrift: Sigillum Sebiense.

Privilegier.

Det ældste Privilegium som Byen har, og man nu veed af at sige, er af Kong FRID. I. givet paa Riøbenhavns Slot St. Laurentii Dag 1524. derudi heder det: „At vi, for Trofæb og villig Tjeneste, „som os Elskelige værdige Fader, Herr Strygge Krumpen, Biskop i „Børglum, os og Danmark's Rige gjort haver, da have vi undt og „tilladt, at hans og Børglum Biskopdoms Underfotte, Borgemeestere, „Naad-

„Raadmænd og menige Borgere udi Børglum Biskopdoms Kjøbsted
 „Sæbye, maae og skal herefter, indtil evig Tid, nyde, bruge og be-
 „holde fri Kjøbsteds-Ret og Byefred, Seiglads, Handling og Kjøb-
 „mandskab, og alle andre Herligheder, Privilegier og Friheder, ingen
 „i nogen Maade undertagen, ligerviis som vore og Kronens Undersotte,
 „Borgemestere, Raadmænd og Borgere udi vor Kjøbsted Wiiborg
 „haver og udi alle Maader nyder og bruger; Thi forbyder vi alle ic. „
 Dette Privilegium er nogle Aar derefter, nemlig i 528. Mandagen efter
 Canuti Regis, til Nyborg af høibemeldte Konge og Danmarks Riges
 Raad stadfæstet paa den almindelige Herredag, og saaledes for-
 bedret: „For villig og tro Tjeneste, som Biskop Stygge Krumpen os
 „og Riget gjort haver, da have vi nu med vort elskelige Danmarks
 „Riges Raad her til denne almindelig Herredag forsamlede, fuldbyrdt,
 „samtykt og stadfæstet alle de Privilegier og Friheder, som vi selve og
 „andre fremfarne Konger udi Danmark hannem og hans Forfædre
 „Biskoper til Børglum undt og givet have, og besønderligen paa
 „Børglum Stifts Kjøbsteder, Tysted og Maristed, som tilforn kald-
 „tes Sæby, saa de ei skulle besværes med nogen Told udi vort Rige,
 „nydermere end som vore Borgere og Undersaatte udi vor Kjøbsted
 „Viborg, og ei heller skal der bygges dennem til Forfang nogle nye
 „Kjøbsteder ved Haffwiczør eller andensteds, eller bruges nogen For-
 „prang imod forskrevne Friheder og Privilegier ic. „ Disse Byens
 Privilegier ere i 562. af Kong FRID. II. i 598. af Kong CHRIST. IV.
 og i 648. af Kong FRID. III. confirmerede. Anno 1606. har Kong
 CHRIST. IV. benaadet Sæbye med en Torvedag hver Loverdag, og
 ligeledes i 609. givet Byen et Marked, som skulde begyndes den 2. og

Sæbye. endes den 10. Augusti St. Laurentii Dag, hvorimod det Marked i Hestum skulde ophøre. Resenius tillegger et par Privilegier af Kong FRID. II. af 1559. og 1577. men hvad de har indeholdet, vides ikke.

Gader og Huse. Byens nu værende Gader og Stræder ere, foruden Torvet, Adelgaden, Stranden, Vindborg, Bestergade, Syndergade, og fem smaa Gyder, hvoraf en heder Mollegynen, en anden Barbras Gyde, og en Hanses Gyde i Sanden, samt endeel enkelte Huse her og der. I alt tælles her 100. Hoved-Bygninger ud til Gaderne og 85. Baghuse, bygte af Muur og Bindingsværk, en stor Deel deraf teglhængte, de øvrige med Straa-Tæg, alle i Brand-Cassen taperede for 1810. Rdlr. Byen har fordum været større, og naar det er klart Veir og lave Bunde, skal der vises Kiendetegn, at den har strakt sig langt videre østen for Kirken ud i Havet. Norden for Laen har fordum været en heel Gade beboet af Fiskere, af samme er nu ikke mere end et Huus tilbage. Ligesaa ere baade øster, vester, og midt i Byen, mange øde Pladser, hvor tilforn har staaet Huse og Gaarde. RESENIUS paa hans Kart over Sæbye, som er gjort 1677. anfører disse Gyder: Jespers Gyde, Jacob Lauridsens Gyde, Hans Krags Gyde, Frandses Gyde, Smedehusene, Albret Pottemagers Gyde, Vanel-Gyde, Andresis Gyde, hvilke nu deels have forloret eller forandret Navnene, deels ere blevne til øde Pladser.

Laen og Broen. Let norden langs ned om Byen løber en temmelig stor Laen, som driver en god Vand-Mølle og falder ud i Havnen og Kategat. Uden for Byen ved samme Laen er og en Stampe-Mølle. Denne Laen skulde ved nogen Hielp blive mere brugbar og betydelig, her var god Leilighed for Fabrikanter og til Vegerie. Over Laen ved Møllen gaar en Broe, som kaldes Mølle-Broen. Hos Søehøden strax ved Havnen har og
fordum

fordum været en Broe over Aaen, kaldet Aa-Træbroe, hvis Grundpøld af Kampesteene endnu sees ved Aaens nordre Side. Ved Aaens syndre Side skal og fordom have været en Gade, som strakte sig lige fra Havnen langt vester paa, hvorved Skibene kunde ligge at losse og lade, men samme er nu ganske hentæret af Aaen. Sæbye.

Byens Indvaanere bestaaer af følgende, Geistlige: Sognepresten, Capellanen, Chor-Degnen, Skoleholderen. Øvrigheds Personer og Betientere: Byfogeden, Bysskriveren, en Forvalter, Strand-Controleuren, Consumptions-Forpagteren. Kisbmænd 6. Handverkere følgende: Indvaanere.

Bødker	”	”	1	Muurmestere	”	”	3
Farver	”	”	1	Yarnemager	”	”	1
Felberedere	”	”	2	Pottemager	”	”	1
Fiskere	”	”	8	Sadelmager	”	”	1
Guldsmed	”	”	1	Skomagere	”	”	6
Handskemagere	”	”	2	Skrædere	”	”	4
Hattemagere	”	”	2	Smede	”	”	2
Kobbersmede	”	”	2	Snedkere	”	”	3
Maler	”	”	1	Vævere	”	”	3
Møller	”	”	1	Bogsmænd	”	”	2

Samt endeel Daglønnere, Bøgter, Hospitals-Lemmer, nogle Enker og adskillige andre som her opholde sig. Udgiøre alle med hinanden ved 90. Familier og omtrent 314. Personer over 12. Aar.

Kirken kaldes St. Mariæ eller Vor Frue Kirke, har i gamle Dage været Kirken af det da værende Mariesteds-Kloster. 3 Taarnet hænge 3. Klokker, den største omstøbt 1691. den anden 1689. den tredje 1668. Paa begge Sider i Choret findes endnu de gamle Munkes- Kirken.

Sæbye. stole, hvorover har staaet nogle Munkeskripte, som nu ikke kan læses, men er forderbet ved Reparation. Paa Altertavlen, som efter gammel Tradition skal være funden af en blind Mand ved Stranden, sees Sredets gamle Skjts-Helgen, Jomfru Maria Billed med Maanen under Fodder og Christi Slegt-Register. i Bildhugger-Arbeid. Paa Alteret vises Holger Pachts til Sæbygaard og Frue Elisabet Billes Baabener, med en Inscription, som viser, at de 1697. har ladet Altertavlen reparere og meget smukt opmale. De tvende store Malm-Lyfestager ere givne 1586. af Niels Iverfen og Frue Ingeborg Banner. Paa Alterdugen og Messeshagelen staaer Admiral Niels Juuls til Sæbygaard og og Frue Margrethe Ulfelds Navne og Baabener. Prædikestolen, med en Lyse-Arm, er befestet 1577. af Raadmand Mickel Nielsen Snoer, men Farver Jörgen Lovson, har 1695 ladet det smukt opmale og forgylde. Daaben befestet 1645. af Sognepresten Christen Bidstrup, og Panelverket derom 1648. af Borgemester Laurids Nielsen Ruus, hvis Søn Borgemester Christen Ruus 1701. har ladet den oppryds og forbedre. I Kirken hange 3. Lysekroner, en foræret 1616 af Raadmand Herman Gesmel, en anden 1671. af Handelsmand Oluf Ottesen, den tredie i Korskirken 1706. af Borgemester Christen Ruus. I Hvalvingen findes CHRISTIAN IV. Navn og Symbolum med det Kongelige Daaben og Narstal 1647. og derforuden har der været 10. Adelige Baabener med Aar 1648. og Initial-Bogstaverne af disse Navne: Otte Brahe Pederfen, Mette Rosenkrands, Jörgen Arnfeld, Riborg Lindenov, Friderich Reetz, Ide Skeel, Hans Ottesen Skeel, Birgitta Lindenov, Steen Bilde, Karen Skeel, som formodentlig alle have været Kirkenes Belgierere: men disse ere nu overkalkede. Orgelverket, som før har været, er nu øde,

de, men Choret, som det har staaet paa, endnu i god Stånd. Der under ere tre indlukte Stole, af hvilke en hører Sæbngaards Eiere til, en anden er befoftet af Oberstinde Munché, da hun boede i Sæbne. Borgemeester Christen Ruus, som i mange Maader har gjort vel imod Kirken og Byen, og døde 1709: har til Kirkens Prydelse og Nytte befoftet Jernverket for Alteret, de overtrokkne Skamler til Communicanterne, Indgangen til vester Kirkedør, Trappen op til Taarnet, den ny Blok, Forstuen til Korskirken, tvende Skibe, det lidet Kamer ved Alteret, en indlukket Stool i Korskirken, og andet mere, hvorom, saavel som om denne brave Mand's mange Donationer til Kirken, Skoler, Presterne, og Fattige i Sæbne, kan efterlæses HOFMANS Fundager Tom. IV. pag. 317. seqv. Tom. IX. Append. Aalb. pag. 37. seqv. I Choret er en Tavle over Sognepresten Oluf Jörgensen opsat 1598. og et Epitaphium over Sognepresten Christen Bidstrup som døde 1660. En gammel Ligsteen over Söfren Guldsmid Borgemeester i Sæbne som døde 1591. Nøf en Ligsteen over Riobmand Oluf Ortesen, som gav en Lshsekrone, lod af nye opbygge Hospitalet og døde 1675.

Om det Kloster, som i Sæbne var stiftet 1469. af Kong CHRISTIAN I. og kaldet Mariested, har man ikke mange Efterretninger. Det var endelig ogsaa et af de yngste Klosters, blev ei heller længe ved Magt og ikke meget over 60. Aar, førend Reformationen igien gjorde en Ende derpaa. Dette Kloster var af Sancti Salvatoris eller Sanctæ Birgittæ Orden, og indviet Sanctæ Mariæ til Ære, hvis Navn det havde, ligesom Mariager, Maribo, og andre Klosters af samme Orden. Mariested Kloster har staaet norden for Kirken, men nu er slet intet deraf tilovers og ikke engang Tegn til at der har været nogen Bygning.

Mariested
Kloster.

Sæbye. 1683. lod Borgemeſter Chriſten Raas opkaſte en ſtor Deel af Grund, ſteenene og dermed forbedrede Byens Havn. Fra Kloſteret ſkal have været hvælſte Gange ind ubi Kirken til de der endnu ſtaaende Brødre, Stole, ſom oven til erſ tegnede med gammel Munkeſkrift. Man veed ikke, at der har været andet end Munke i dette Kloſter. Dets Forſtander var en Prier. 1472. pantsatte Jens Horn og Hans Horn til Broder Thomas Prier i Marieſted en Eng i Underſted Sogn. 1484. gav Anne Horns til Siælegave til Marieſted Kloſter en Eng liggende i Bredkier næſt ved den Eng ſom Jep Jenſen gav til Vor Frue Kloſter i Sæbye 1493. forpligtede Broder Laurids Jenſen Prier i Marieſted Kloſter og menige Convents-Brødre ſig at holde tvende Siælemæſſer om Ugen for St. Peders Alter der i Kloſteret, for Frue Inger Thomesdotters og Thor Thomesſons Siæle, hvorfors de havde givet en rød Siæleſ Chor-Raabe, en blaa Siæleſ Meſſehagel, en Gaard i Hugdrup, og en Gaard i Sæbye. Samme Aar gav Maren Branches til Marieſted Kloſter i Sæbye en Gaard i Skibved i Underſted Sogn og den norre Saltkiedel ved Underſted Strand, hvorfors Prieren ſkulde lade holde en ævig Siælemæſſe for det ſynderſte Alter i St. Annæ Capel. 1495. Gav Holger Erikſon Roſenkrands i ſit Teſtament til Marieſted tre Rindſke Gyliden. 1536. ſom var i Reformationſ Aaret oplod Laurids Boyſen Forſtander i Sæbye Kloſter og Convents-Brødre til Borgemeſter og Raad i Sæbye, til Byens Behov, deres Kloſter og Kloſter-Baaininger, med Teglgaaards Lade og Dvn, eſtætdi de, ſiden det Oprør havde været i Landet, ikke kunde faae noget at hielpe ſig med enten til Klæde eller Fode, ei heller kunde holde Huſe og Bygninger ved lige, ei heller havde noget Forſvar, ſiden Biſkop Stygge kom fra dem. Ved ſamme Tider

Eider eller kort efter lod bemelte Laurids Boysen, som da var Prest i Sæbye. Sæbye. tillige med Magistraten tage et Sognevidne af 12. Mænd, at Biskop Strygge Krumpen havde ladet tage Kloster-Kisten, som stod der paa Steenhuset med Klosterets Eiendoms-Breve, og føre til Baargaard, forsejlet med Borgemesternes og Priorsens Indseigle, hvor den stod, saalænge Skipper Clemens Dyrer varede, siden blev Kisten optagen paa Baargaard, opbrudt, og udtaget Klosterets og Kirkens Eiendoms Breve. See videre HOFMANS Fundaer Tom. IX. Append. Aalb. pag. 30.

Her var tilforn en Latinsk Skole, som afsig 1739. med de andre Skoler. Skoler. smaa Skoler. Til denne Skole har været skikkelige Indkomster, som ved Reductionen bleve henlagte til Cathedral-Skolen i Aalborg, see derom HOFMANS Fundaer Tom. IV. pag. 83. seqv. pag. 136. seqv. I Skole-Huset, som ligger ved Kirkegaarden og er opbyggt 1645. af Borgemester Hans Nielsen, boer nu Chor-Degnen, som der holder en Dansk Skole. Derforuden er her en anden Dansk Skole, bygt 1712. og stiftet af den mod Sæbye velgiørende Borgemester og Byfoged Christen Ruus, og af hannem vel forserget.

Der ere ogsaa tvende Hospitaler i Sæbye. Hospitaler. Det gamle Hospital, som er Byens, ligger synden for Kirke-Porten, og underholder 8. Lemmer, af hvilke hver faaer maanedlig 4. Mark, foruden fri Ildbrand. Samme er funderet 1565. af Mogens Juul til Knivholt og Frue Inger Timandsdotter, det afbrændte 1657. men blev igien opbyggt 1675. af Oluf Ortesen Borger i Sæbye. Det nye Hospital, kaldet Christen Ruusens Fattig-Huus, bestaaer af to Stuer og et sælles Kiocken, med Have hos, og er indrettet til fire Lemmers Underholdning, som nyde D. Atlas Tom. V. H h hver

Sæbye. hver maanedlig 3. Mark, det er stiftet af oftbemelte Borgemester Ruus og hans Hustru Johanne Samuelsdotter Gesmel.

Tinghuus. Det gamle Raadhuus er længe siden nedbrudt og bortsolgt med Dyrighedens Tilladelse. I steden derfor er nu opbyggt et Tinghuus, hvor Bye-Tinget holdes hver Onsdag, og Herredstinget hver Torsdag, det er teglhængt og bestaaer af 15. Sag Muur og Bindingsværk, deri er, foruden Tingstuer, tvende Arrest-Kamre, nok et Arrest-Sted under Jorden, samt en Stue og et Kjøkken som beboes af Bægteren, der tillige er Byens Diener. I forige Tider har her været Borgemester og Raad, nu er her alene en Byfoged, som tillige er Herredsfoged i Børlum og Terslev-Herreder, og en Bysskriver, som tillige er Herredsskriver.

Næring. Indvaanernes beste Næring er, foruden Handelen, Avling, Fiskerie, Æls og Brændevins Sal, Handwerker, Kjørsel, hjemgiort Tøigs Forarbeidelse og deslige. Leve-Midler er her ingen Mangel paa, Avlingen og Græsningen er god, enhver holder Kiser og legger selv faa meget af smaa Creaturer til, som deres Huusholdning behøver. Her fattes ikke Tørveskiær og Lyngslet, ei heller Æke og Enebær-Riis til Ildbrand. Bonden tilfører desuden Tørv, Lyng og andre fornødne Ting for taalelig Priis. Saa de fleste Familier slaae sig nogenledes vel igiennem.

Handel. Handelen er ifkun meget liden. De faa Kjøbmænd indkjøbe Korn, fede Varer, Lerreder, hjemgiort Tøig, som de føre til Norge, Kjøbenhavn, Aalborg, og andensteds hen, og tage tilbage Sommer, Salt, Jern, Tiere og andre grove Varer, samt Ijsen og Urte-Kram, som de igien affætte til hvem det behøver. Her, som i andre Stæder,
flages

Klages meget over Fornærmelse ved Landprang, og at Gladstrand, som ikke svarer Riøbsted-Skatter, ligger Sæbye for nær. Sæbye.

I Sæbye er god Leilighed til Skibsfart, naar alene Havnen, som af Sand er tilstoppet og Bolverket næsten øde, blev igien sat i god Stand. Her er en lang smal Steen-Havn, hvori Byens Aae har sit Udlob, hvilken nogle sige at være anlagt af Reiserens Folk, da de vare her i Landet, men man veed, at Havnen er meget ældre. Fra Forstningen af har den været indrettet med Tømmer og Bolverk, men samme var allerede i Kong FRIDERIK II. Tid forfaldet, og Kongen gav dem 1562. Tømmer af Kronens Skove til at reparere deres Havn med. Ellers vidste paa den Tid enhver, som havde Gaard i Byen, sin Deel af Havnen at vedligeholde, men som endeel af omliggende Herremænd og Bønder ogsaa eiede Gaarde og Grunde i Byen, og de ikke altid havde Leilighed paa rette Tider at færdiggjøre deres Part af Bolverket, gjorde Borgemeistere og Raadmænd 1570. paa Byens Begne en Contract med de Udenbyes-Mænd, som havde Gaarde og Eiendome i Byen, at de aarlig skulde give en Skilling Danske af hver Favn Jord, deres Gaard og Baaning var bred, til Havnens Vedligeholdelse. Byen har nu alene 3. Skibe, hvormed fares paa Norge, Riøbenhavn, og nogle andre Stæder. Derforuden ere her nogle Fisser-Baade og endeel andre smaa Baade. Skibsfart og Havn.

Flynder-Fiskeriet er det beste her er. Flyndrene roses af deres gode Smag. Fiskerne ere inddeelte i Selskaber for god Ordens skyld. Fiskeriet begynder først om Foraaret og varer til St. Olufs Dag, da de ikke længere kan fiske Flyndre for den megen Driv-Tang og anden Ureenhed, hvormed Garnene blive fyldte. Ved Siden af Havnen ere Fiskerig.

Søbye. Fiskernes Slyndre:Garns Stader. Derefter fiske i en kort Tid nogle Makrel, allersidst Koller og Torff, saalænge Havet er aabet. Der falder og nogle Rigske:Botter, Koffer, Fingere, Fiesinger, Tunger, store Tasse-Krabber, med videre. I Aaen strax neden for Møllen fanges nogle faa Orreder, Aborrer, Skaller, Aal og smaa Gedder.

Agerdyr-
ning.

Det Byen tilhørende Sadeland ligger ikke tilsammen, men er indeelt i følgende Marker, 1.) Synnden og Besten Byen, Nye Capel-Hauge, Nye Mark, Skabo:Toft, Majen, Lille Strandhauge, Store Strandhauge, Kathauge, gammel Capel-Hauge, Synndermark Byens Fælled. 2.) Norden Byen ligger, Stieshauge, Paradises-Hauge, Nordenaes: Hauge. Derforuden adskillige Tofter og Sæde:Jorde beliggende i Byen og under Grund:Taxten beregnede. Her falder god Høe og Korn:Uol, og de Formuende kan af begge Deele indhøste saa meget de behøve. De Fattige har vel ikke selv Raad til at eie, men de iblant dem, som ere noget om sig, leie Ager:Jord af de Formuende, som de lade pløie, saae og indhøste ved Bønderne.

Consump-
tion.

Af Byen er svaret i Consumption, 1758. 543. Rdlr. 1761. 560. Rdlr. 1765. 535. Rdlr. 1767. 535. Rdlr.

Marked.

Søbye Marked holdes den 22. Octobris med adskillige Kram:Varer.

Natura-
lier.

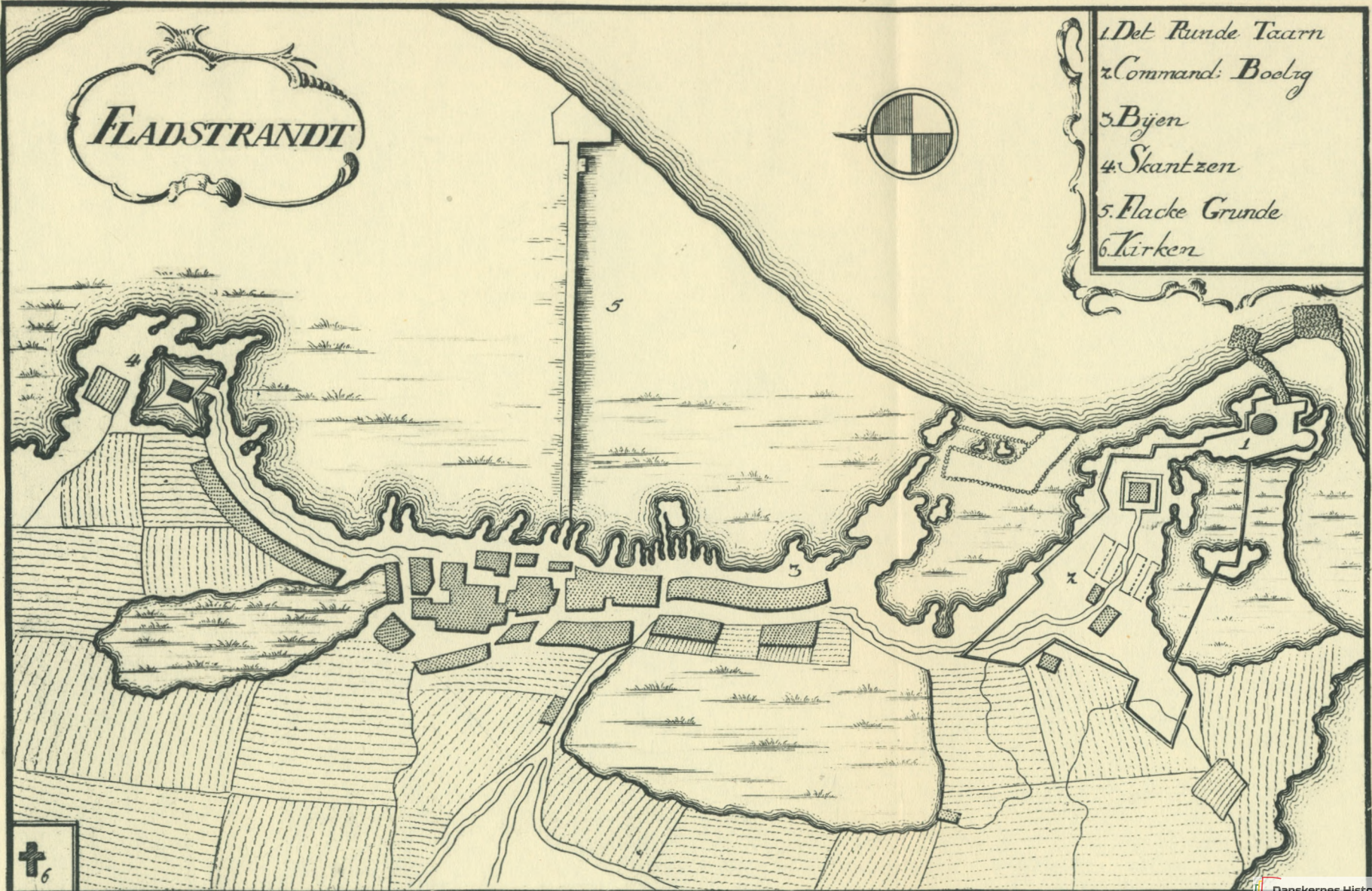
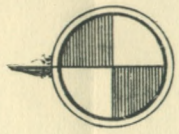
Bed Hav: Siden falde nogle Conchylier af Kam: Muskler, Eenhorninger, og deslige. Af Leer:Arter er her enten en guulagtig jernbunden Sort, eller og en blaalig, som giæfer med Skedevand. Torvene, som her bruges, ere gode, give en hvid Afke og ingen slem Lugt. Af Mineralier er her intet opdaget.

Slad.

FLADSTRANDT

- 1. Det Runde Taarn
- 2. Command: Boelg
- 3. Bijen
- 4. Skantzzen
- 5. Flacke Grunde
- 6. Kirken

FLADSTRAND

G l a d s t r a n d.

Gladstrand.
Situation.

Gladstrand ligger i Venneberghered, Aastrup Amt, tet ved Havet, fra Aalborg 8. Mile, fra Sæbne $1\frac{1}{2}$ Mile, fra Skagen over Aalbek 5. Mile, fra Hjøring 4. Mile, under 57. Gr. 30. Min. Latitudinis og 26. Gr. 12. Min. Longitudinis. Den Vej, som gaaer fra Gladstrand til Sundbysø over Sæbne og Prestebro, paa hvilke to Steder betales Broepenge, kaldes den østre Kongevei, og holdes vel vedlige.

Gladstrand har sit Navn af sin Situation, at den ligger paa Stranden hos den nærmeste Landbysø Glade, og egentlig heder Glade-Strand. Ligesom og Byen og Sognet Glade kaldes saaledes, fordi den ligger paa en flad og flad Grund, og haver Mængde af høie Bakker og dybe Dale omkring sig. Navn.

Gladstrand var tilforn ikkun en Bondebysø eller rettere et Fiskerleie, bestaaende af nogle jordløse Fisker-Huse, og matriculerede Bønder-Huse. Tolv saadane Huse under Gladstrand ere i Landmaalings Matriculen ansatte for 5. Tønder 4. Skiepper 2. Fierdingkar 2. Album. Avlingen af disse Jorde er efter Kamer-Collegii Brev af 1722. fritagen for Consumption, siden deraf skattes og skyldes til Amtstuen. Ellers svarer nu Byen Indquartering, og ligeledes Consumption siden Forordningen 1700. udfom, ligesom andre Kiøbsteder, uagtet den ikke haver Kiøbsteds-Privilegier. Gladstrand vorte til, ved det at Fiskeriet lykkedes, og Beboerne bleve bragte til Farten paa Norge og Kiøbenhavn. Gladstrand By og Grund haver før tilhørt adskillige Løds-Eiere, nemlig Proprietairerne af Bangsboe, Lengsholm og Knivholt. Den største Deel af Strand-Rettigheden tilhørte Bangsboe. Men da Commendeur Otto Arnfeld blev ene Eier af de tre Gaarde Knivholt, Bangsboe

Opløst
og
Tilstand.

Fladstrand. og Leerbek, gjorde han den Disposition, at hans Søn Cancellieraad Hans Lorentz Arnfeld skulde beholde Knivholt og tillige Fladstrand og Strand-Rettigheden, som tog sin Begyndelse ved Baader-Bek og nord paa. Cancellieraad Arnfelds Enke-Fruer Mette Bilde solgte Fladstrand Bye og Grund 1748. for omtrent 4000. Rdlr. til Peder Hansen Höyer Indvaaner i Fladstrand, som endnu er Byens Eier. Men Forstrands-Rettigheden tilhører nu Kongen og er indbegreben under Strand-Forpagtningen. Grunden er sandig, og Bandet mestendeels braak, dog er i Nærværelsen bedre Vand. Beboerne maae tage Huus-mænds-Fæste af Eierne, men det vilde kanskee være ham til mere Fordeel, om enhver selv eiede sit Huus uden Fæste. 1730. opkom i Fladstrand en Iidebrand, som ødelagde 10. af de beste Huse, og deriblant Kongens Bagerie for Garnisonen, hvilket da blev forflyttet inden for Hornverket ved Citadellet. De som bebygte de afbrændte Pladser, fik Bevilling af Husbonden, at de og deres Enker skulde besidde og en af deres Børn tiltræde Stedet uden Indfæstning. Dersom enhver Beboer selv eiede sit Huus, og Arvingerne vare visse paa at beholde det, vilde Bygningerne blive anseeligere og komme i meget bedre Stand, men nu da de skal fæstes, vil ingen gjøre sønderlig Bekostning paa Husenes Opbyggelse.

Gader. I Fladstrand er et Par nogenledes regulære Gader, og derfor uden endeel smaa Stræder og Gyder. Byen bestaaer af 70. til 80. Huse, større og mindre, mestendeels bygte af Muur- og Bindingsværk med Straa-Tæg. Nogle Huse høre vel til Fladstrands Grund, men ere frie fra Byens Tynger, da de henføres til Flade Sogn. De beste Bygninger i og ved Fladstrand ere, det Kongelige Soldkammer, hvor tillige er Post- og Pak-Huus, Peder Höyers Huus, og Contraleurens Huus.

Ind-

Indvaanerne i Gladstrand bestaae af Handelsende, Skippere, Jndbyggere, Vottere, Matroser og Siffere, men man kan ikke bestemme, hvor mange der ere af hvert Slags, siden ingen vis Orden holdes, og enhver betiener sig af den Nærings Bei, som Leiligheden giver. Af Handverkere nævnes her, en Felbereder, 3. Skrædere, en Smed, og en Snekker. De Personers Tal, som ere 16. Aar og derover, kan udgiøre henved 260. Siæle, foruden dem som høre til Militair-Etaten.

Efterdi Gladstrand ingen Stads-Privilegium har, er her ei hel- Øvrigheds. ler nogen Riobsteds-Øvrighed, men Byen forterer under Herredsfogeden over Vennebergherred, som tillige er Byfoged i Hioring, og i Henseende til sine Skatter under Amtstuen i Aalborg. Ellers boer her tvende Kongelige Sold-Veriente, nemlig Tolderen og Contraleuren, den første er tillige Veier, Maaler og Brager samt Postmæster for Sæbye, Gladstrand og Skagen. Soldkammeret var før udi Sæbye, men siden denne Riobsted tog af formedelst Jndløbets Tilstoppelse, og Gladstrands Havn fandtes beqvemere, er det didhen blevet forflyttet.

Gladstrand ligger egentlig i Glade Sogn, som er $\frac{3}{4}$ Miil derfra, Kirke. og før 1686. gif Jndbyggerne i Glade Kirke. Men siden Gladstrand selv har faaet Sogne-Kirke, er samme bleven et Annex eller Ecclesia filialis til Glade Sogn. Anledningen til Gladstrands Kirke-Bygning var denne: Efter den Svenske Krig, som endtes 1679. havde Jndbyg- gerne faaet Adgang til Vice-Admiral Ivar Hoppe, som udvirkede for dem hos Kong CHRISTIAN V. allernaadigst Bevilling, dateret 27. April 1686. at de, formedelst Beiens Længde og Besværlighed til deres rette Sognkirke, maatte lade en Kirke eller et Capel ved Gladstrand bygge og opsætte, hvorhos Kongen bevilgede dem til Hielp en Rigsdaler af

Gladstrand. af hver Kirke i Aalborg Stift. Herpaa fulgte i samme Aar Kongelig Befaling af 31. Julii, at Sognepresten i Glade og hans Efterkommere skulde paa Prædike-Embedets Begne i alt betiene Gladstrands Menighed. Commendeur Otte Arnfeld til Knivholt, som eiede Stedet, udviste Plads til Kirke og Kirkegaard vest-nordvest fra Gladstrand, og forærede til Bygningen nogle Vielker og Penge. Tolderen Peter Wisberg, som før havde været Ober-Chirurgus paa Fløden, og var det fornemste Drive-Hjul i dette Værk, lod indrette en Bog, auctoriseret af Stiftets Øvrighed, som blev ombaaren til alle og enhver som noget vilde meddele til denne Kirke-Bygning. Derforuden indsamlede bemelte Vice-Admiral Hoppe dertil imod 300. Rdlr. og forskaffede Kongelig Befaling af 13. Maji 1690. om nogen aarlig Indkomst af Stole-Stader og Lig-Penge. Anno 1688. 24. April begyndtes med dette Capels eller Kirkens Bygning og 1690. 22. Maji blev den af Biskopen i Aalborg Stift D. Henrich Borneman høitidelig indviet. Bygningen er af Muur- og Bindingsværk i en aflang Ovdvadrat, ikke meget stor, fuldet, og med rødt Steen-Lag. Kirken er bygt paa en Bakke uden for Byen, og tiener til Merke i Søen, særdeles ved Dval-Grundene. Paa Kirkegaarden staaer en Klokketabel med en liden Klokke udi. Imellem Choret og Kirke-Stolene er en Portal, hvorover sees CHRISTIANI V. Navn i Chifre, paa begge Sider deraf et smukt Sprinkelværk af Træ. Midt i Kirken paa den nordre Side er Prædikestolen, og mod den vestre Ende nogle indlukte Stole og et Pulpitur. Ved Prædikestolen et smukt Pulpitur bekostet 1719. af Commandeur Arnfeld til Knivholt. Ralk og Diff samt Døbe-Fad er af Sølv. Der er og et Messing-Fad til Daaben, tvende drevne Messing-Lyfestager paa

paa Alteret forærede af Solder Wisberg, tvende Messing-Lysekroner, Fladstrand og nogle Lyse-Arme, tvende tiltaktede Skibe, og adskillige smukke Maserier med Bibelske Historier. I Kirken er et Epitaphium over Solder Wisberg som døde 1704. 56. Aar, bekostet ham til Ære af Commandeur Otte Arnfeld til Knivholt. Der ere og ophængte Faner over disse Stedets Commendantur: Obrist-Lieutenant Mogens Gyldenstjerne død 1707. Obrist-Lieutenant Hans Christopher Claudi død 1719. Obrist-Lieutenant Friderich Johan von Katterbach fød i Tønningen 1658. død 1727. Obrist Johan Martin Kühlbrun fød i Bremen 1664. død 1737. General-Major Schindel død 1755. 70. Aar.

En Dansk Læse-Regne og Skrive-Skole er der i Fladstrand Skole. hvortil forige Knivholts Eiere har udlagt Pladsen. Foruden frit Huus og nogle Læs Torv til Brændsel, har Skoleholderen sin liden Indkomst deels af Kirken og deels af Byen.

Byens Næring, foruden den liden Avling som er dertil, er mest Næring. af Havnen, Seglads, Handel, Lotsning, Fiskerie og Hyre. Hvad Handel og Seglads. Handelen angaaer, som her drives, da ere her 8. à 10. Kiøbmænd, som handle med Korn og fede Varer, samt grove Varer som Bonden behøver, og noget Jsen- Urte- og Alne-Kram. Her ere 6. Skippere, som fare med egne Fartøier, men de handle tillige med Landets Producter og grove Varer. Søefarten drives med 3. Bricker, 1. Galiot, 1. Galiasse, 1. Kreiert, og 3. Jagter. Dermed fare de paa Kiøbenhavn, Norge, og flere Steder, og udføre Korn- Fiske- og Fede-Varer med videre, men bringe tilbage Sommerlast, Jern, Hør, Hamp, Salt og andet mere.

Havn.

Fladstrands Havn ligger nordost fra Castellet, og dannes af de Rev eller Steen og Sandbanker i Havet og Landkanten mod Vesten, hvorved Bølgerne og Bindene tabe deres Hestighed. Af saadane navngives Brun-Rev, Buss-Rev, Malt-Rev, Simons-Rev, Hiellen, Hiel-Rev, Rend-Rev, Sandhagen. Fra Hirsholmen, som ligger mod nordost, gaaer Renden mod syd-sydvest ind i Fladstrands Havn, og kaldes Løbet, 10. à 12. Fod dyb. Der er allevegne god Anker-Grund ved Fladstrand, men det er i Ufreds Tider sikrest i Havnen, som forsvares af syndre og nordre Skandse og Redouten Deget. I sidste Krig skal nogle 100. Kopsfardie-Skibe have ligget trygge i denne Havn og afbartet Convoy. I Orlogs Tid pleier Post-Jagten at gaae og Transporten at skee imellem Fladstrand og Norge. De sidste Konger har og ladet sig overfette fra Fladstrand til Norge. Her ankrer aarligen fra Norge saavel som fra de Danske Provincer en stor Deel Skibe, som giver Fladstrand nogen Næring. Ligefom her er en god Sommer-Havn, saa kunde her og blive en god Vinter-Havn, synden for Fladstrand, hvor Bangsboe-Læe falder i Havet. 1767. om Vinteren blev Skibet Rigernes Onske, til Bengalen bestemt, her med megen Møie og Bekostning bierget.

Løstferie.

Løstferie blev først indrettet 1733. ved Kong CHRISTIAN VI. Reise fra Fladstrand til Norge, da kom Fregatten Pomern til at staae paa Dvalegrundene ved Søbne, men blev afhjulpen ved en Mand fra Borsø navnlig Peder Johansen Fugl, som derover blev beskikket til Kongelig Løst for bemelte Grunde og igienem Belterne. Hannem er tilføiet trende Under-Løstfer, hvilke alle nyde aarligen i alt 72. Rdlr. Disse bruges fornemlig til de Kongelige Skibe, men der ere flere af Fladstrands

strands Indvaanere, som drage nogen Fortieneste af at lotse de Skibe, Fladstrand, som forlange det.

De fleste Byens Indvaanere nære sig af Fiskeriet, hvortil sædvanligen bruges 6. Fisker-Baade. Ved St. Hans Dag tinger den, som eier Baaden, (hvilket omvevler om der ere flere Lods-Eiere i Baaden) det behøvende Mandskab til Vinter-Fiskeriet, dette kaldes at drikke sig i Selskab. Otte Mand er vist Selskab til hver Baad, undertiden flere, fielden færre. Koller-Fangsten er det fornemste af Vinter-Fiskeriet. Torst, Langer, og Sild gaae ikke altid til, ei heller i Mængde. Kollerne fanges med Kroge; Hver Mand har sin Bakke eller Trug, og paa hver Bakke 500. Kroge, ved 7. Qvarter mellem hver Krog. Naar Mandskabet er blevet eenigt om, paa hvad Dyb Krogene skal kastes, hænges Lygten ud til Varsel for andre. En af Selskabet, kaldet Skolemesteren, skal lade Linnerne med Krogene løbe i Havet, og for den Umag nyder Forslods 6. af de største Koller. Skipperen, som imidlertid sad ved Roeret, skal trekke Linnerne op, hvilket kaldes at drage Bakkerne, og faaer derfor sin 6. største Koller Forslods ud. Madningen til disse Fiske ere Orme eller i deres Mangel Lever. At opsøge og samle disse Orme kaldes at gaae paa Find. Koller-Fangsten begynder ved Michaelis og varer til Jule-Tider, undertiden længere. Ved Julen indgaaes Selskab til Sommer-Fiskeriet, som fornemlig er Fjyndres Fangsten, hvortil bruges fint Fiske-Garn af Hør. Fulds-Mands Garn ere 6. Garn, og med hver Baad 6. Mand. Hvert Garn er 7. Qvarter dybt, Længden, naar det bliver ført til at fiske med, er ved 60. Favne. Hver Mand har sine Garn paa tvende Trug, og de skiftes til i rigtig Tour at lade deres Garn først løbe i Havet. Nogle

- Kladstrand.** adleie deres Garn, andre har ifkun 2. eller 3. Garn, men nyde dog deres Net. Om Sommeren fanges Slyndre, Pigvarer, Sletvarer, Steenbidere, Tunger, smaa Torst, Ffinger, Skader, Brokker, Helle-
- Osters.** slyndre, Humnere, Krabber, og nogle Osters, hvilke sidste, siden de fanges paa Sandbond, ere ikke nær saa gode, som de, der fanges med Skraaber ved Jerrep, Aalbek, og paa Skagens Kant. Humnere, Krabber, og Osters beskade Garnet meget. Men allerstadeligst for Garnet er et Slags Hav-Insecter, som kaldes Tang-Luus. Disse have nogen Lighed efter en Firebeen, dog mindre, og ere af Farve sort-brune. Kors-Krabben seer ud som Stiern-Annis, nogle af Storelse som en Krone, andre mindre, disse affuge Fisken. Slyndre-Fangsten er for Fisserne lige saa betydelig, som Uolingen for Landmanden. Slyndre-Fiskeriet begynder ved 1. Maji, og ophører sædvanligen ved St. Olufs Tider, da de, indtil Koller-Fangsten begynder, uden at være i noget sluttet Selskab, dyrer Makrel. Her bruges baade Sand-Vaade og staaende Garn til Fiskeriet. Det er her en almindelig Sagn, at alle Slags Fisk komne fra Norden og søge Norden igien. I hvor stille end Veiret er og Havet, forlade dog Fiskerne alting, og begive sig til Lands, saa snart de lugte Surret, saa kaldes en nordost Vind, som holdes for at bringe med sig en Stank af Træerne i Norge, hvilken Stank er som af en brændende Fiære-Tonde. Samme Vind er meget heftig og gjør undertiden Skade.
- Saltkaa-gerie.** Her i Egnen opdriver af Soen megen Tang, hvoraf tildeels faages Salt, og af nogle saa meget Salt, som de forbruge til deres Fiskerie. Nogle foregive, at dette Salt er bittert af Smag. Ellers forbrændes af Strandsidderne Tangen til Aske, og deraf gøres en Lud, hoormed de lude deres Slyndre.

Udi

Udi Consumptions-Forordningen af 31. December 1700. har Kong FRIDERIK IV. sat Gladstrand iblant de Stæder, som skal svare Consumption. Samme er for nærværende Tid aarlig 550. Rigsdaler.

Consumption.

Gladstrands Fæstningsværk bestaaer af 3. Fortresser, hvilke ligge næsten i en Triangel, og kaldes Syndre-Skandse, Nordre-Skandse, og Deget eller Degholmen. Syndre-Skandse anlagt synden for Gladstrand, haver et Citadel omsludt med Vand, hvorudi er et grundmuret Taarn opført af Kampsteen, et Corps de Garde eller Bagthuus, et Baraque-Huus for Garnisonen. Derfra gaaer man igienem en muret Vort over tvende faste Broer til Hornverket, som haver lave Bateriaer og Skude-Huller til at secondere en Transport og forsvare Havnen. Citadellet er anlagt ved 1687. men Hornverket 1712. Fra Citadellet blev svaret med Flag og Skud, naar forbiseglende Skibe saluterede. Nordre-Skandse er den ældste, anlagt i FRIDERICI III. Tid, og haver 4. Bateriaer. Denne Skandse blev af Fjendningen besat med en Commando fra Hals Skandse, hvor Commendanten boede, indtil han 1687. blev forflyttet til Syndre Skandse ved Gladstrand og boede først i Citadellet ved det runde Taarn, siden i Hornverket, hvor og var Proviantens-Forvalterens Bolig, med Bageriet, og et Material-Huus. Alle disse Bygninger i Syndre-Skandse bleve 1764. solgte til Byens Eier Peder Höyer, og ere tildeels nedbrudte, tildeels bortleies. Men det runde Taarn, som ikke blev solgt, er endnu i god Stand, og gemmer Kongens Ammunition. Bygningen i Nordre-Skandse blev og 1764. solgt til Capitain von Müllertz, som selv beboer den. Deget er en Redoute i Havet, en halv Miil fra Gladstrand, anlagt 1712. med lave Bateriaer, for at bedække Havnen, som ligger imellem disse

Fæstningsværk.

Fladstrand. tre Fortresser. Paa Deget er en god Rilde med ferskt Vand, der vover og Cochleare. Siden 1687. er fra Fladstrand sendt en Commando til Hals:Skandse. Commendanterne over Fladstrands og Hals:Skandse ligge alle begravne i Fladstrands Kirke, undtagen den første, Major Hans Wilhelm von Averswalt som er begravet i Hals Kirke, og den sidste, Obrist:Lieutenant Johan Christian Friderich von Stöcken, som 1764. blev dimitteret. Garnisons Compagniet bestaer nu ikkun af 50. Mand Officerer og Gemeene, hvis Chef, som er en Capitain, er øverst commanderende ved Fladstrands Fortresser.

Hals.

H a l s.

Situation
og Beskaf-
senhed.

Hals er en liden Flekke, eller rettere et Fiskeleie eller en smuk Bondebye, liggende i Kierherred, paa Droninglunds Grund, og nu tilhører Greven af Moltke. Denne Bye er det første Sted i Bendsyssel som man til Søes kommer til ved Limfjordens Indløb, hvorfra den ligger omtrent en halv Mill paa nordre Side Fiorden, men fra Aalborg 3. Mile. Før Reformationen, og lige fra Bittføl Klosters Stiftelse i det tolvte Seculo, hørde Hals til dette Klosters Gods, blev ogsaa, efterat Klosteret ved Reformationen var blevet seculariseret og en Kongelig Forlæning, liggende derunder, indtil Kong FRIDERIK II. Anno 1573. mageskiftede Klosteret bort, da Hans Majestet undte Lænsmanden Henrik Gyldenstjerne Kronens Gods Hals Birk at maatte beholde. Siden Stedet var et Fiskeleie, findes det, at Abbed Anders Anderfen af Bittføl 1550. har bortfæstet Fiske:Stader i Hals. Ligeledes har han 1558. bortfæstet Foged:Gaarden i Hals Bye til Anne Andersdotter. Anno 1551. i en Proces mellem bemelte Abbed og Mads Smed i Hals, fremlagdes et Tingsvidne, som beviste, at Bygningen, som
da

da stod paa de Gaarde i Hals, hørde dennem til, som boede paa samme Gods, saa at de samme Bygning maatte sælge og afhænde, og til hvem dennem Lyster, dog at de skulle først tilbyde deres Husbonde, om han Bygningen kiøbe vilde. 1637. er Hr. Hans Lindenov til Hundslund af Kong CHRISTIAN IV. bleven forlænet med Hals Birk. I senere Tider har Hals været Rytter- og Strøe-Gods, indtil Princesse SOPHIA HEDEVIG, som da eiede Dronninglund, ved 1721. kiøbte hele Byen og lagde den derunder, undtagen Skandsen, Fald-Bisitererens Huus, Frue Strykkes Huus, Prestegaarden, Mensal-Gods, og Degne-Boligen.

Hals.

Byen har formodentlig sit Navn af en Hals, som Limfiordens Munding ligner, da Indløbet af Havet i Fiorden der smales som Halsen paa Legemet. Nogle har desuden villet bemærke, at paa den nørre Side ved Indløbet udflyder en Runding som et Hoved, hvor norden for ligger en liden Bye kaldet Skovshoved, og paa sydre Siden strækker en smal Green ud kaldet Egense-Sage, men Strube-Rulken kan forestilles ved den ophævede Sandbanke midt i Løbet. Stedet og dets Navn er ellers meget bekiendt i den gamle Danske og Norske Historie. Ved Anno 975. blev Kong HARALD GRAAFELD af Norge slagen ved Hals i Limfiorden af GULD-HARALD, og denne strax derpaa fangen og der ophængt af den Norske Hakon Jarl. Ved Hals satte bemælte Hakon Jarl de Danske Prestes i Land, som Kong HARALD BLAATAND havde medgivet ham til at forplante Christendommen i Norge. Anno 1187. anfredede ved Hals den Danske Skare, som vilde gaae til det hellige Land, hvor de opbiede Skaningerne, som skulde giøre Følgeskab, men, førend de igien ginge til Segls, holdt de der Raad om Reizens videre Fortsættelse, Auctor, som har beskrevet denne Reise, bruger

Navn og
Eide.

ger

Hals. ger her disse Ord: Ducuntur ad ostia maris, quæ vocantur Hals. Anno 1542. forbød Kong CHRISTIAN III. alle Kiøbmænd, som søgte de nye Fiskeleier, Hals, Egens, og Mow, der at opbryde deres Bunker, at handle, fiøbe og sælge i disse usorlige Havne, men hvilke der indtoges Sild, skulde give Tolderen i Aalborg Kongens sædvanlige Told.

Privilegium.

Omendkiønt Hals nu hverken er eller ansees for Kiøbsted, saa har den dog i forige Seculo af Kong FRIDERIK III. været bestemt dertil, og virkelig for en kort Tid nydet Stads-Frihed, uden at man veed, naar og hvorledes samme igjen er bleven forloret; Thi 1656. 25. Augusti har høistbemelte Konge givet sin ny-sunderede Handelstad ved Hals Kiøbsteds-Ret og Frihed i 20. Aar for alle ordinaire og extraordinaire Contributioner og borgelige Onera, og efter Tidernes Bessaffenhed videre Frihed, naar samme Tid er forløben, og kan de, som der vil bygge, melde dem hos Rigets-Raad og Amtmand Erik Juul til Hundsbeck, og skulde de, som sig der ville nedsette, for Borgemeistere og Raad i Aalborg aflegge deres Borgerlige Eed og nyde samme Friheder og Privilegier som Indvaanerne i Aalborg. Herom udkom en i Hollandsk Sprog en trykt Placat med Denne Titel: Privilegia medgedeelt de nieuwe Stadt en Vestingh Hals in Lymfiord in Jutland. Kanssee er Anlægget blevet til intet i den kort efter paafulgte Svenske Krig.

Hals. Skanse.

Strax østen for Byen ligger Hals-Skansse, som er anlagt til at bedække Indgangen fra Soen i Limfjorden og at hindre Fiender fra at komme op i Fjorden, samt for at holde ind- og udgaaende Skippere til at lade sig inqvirere. Dette liden Castel, som er en simpel Firekant med tove Graver om, har før haft en Commendant og en liden Besætning, men er nu ubrugeligt, og tillige med Bygningen solgt til Dronninge-

ninglunds Eier Greve Moltke. Denne Skandse er begyndt at anlegges af Kong CHRISTIAN IV. i Aaret 1647. men er først bleven færdig under Kong FRIDERIK III. som i formeldte Privilegio af 1656. nævner den nye Stad og Fæstning Hals. Paa Krud-Taarnet staaer det Aarstal 1677. som viser, at samme er bygt under Kong CHRISTIAN V. Fra det første Gladstrands Skandseværk blev anlagt og indtil 1687. blev samme forsynet med en Commando fra Hals: Skandse, men siden da Gladstrand fik større Besætning, sendtes derfra Commando til Hals. Østen for Skandsen sees Kiendetegn af Graver og Bolde, som endnu kaldes gammel Skandse, og man finder, at der længe før 1647. har været nogen Art af Fæstning; thi 1627. da de Keiserlige faldt ind i Jylland, forfulgte den fiendtlige General Schlick de Danske Regimenter ned igienem Landet og jog dem ind i Hals Skandse, hvor de strax maatte overgive sig. Formodentlig har paa denne gamle Skandse været nogle Taarne, som tiende de Svøfarende til Merke, hvorom en Kong CHRISTIAN IV. Befaling af 17. Jan. 1639. saa lyder, at, efterdi et af de Søe-Taarne, som staae ved Hals paa Indlobet af Limfjorden, er nedblæst, og Limfjorden ikke vel kan besegles, dersom samme Taarne ikke holdes ved Magt, da skal andet Taarn af Steen igien bygges, hvor- til en høiere Vold af Skibene gives skal.

Indlobet i Limfjorden er alene jævnt Vand 9. à 10. Fod. Skibe; Indlobet. som stikke dybere, behøve Lotser fra Hals. Østen og vesten for Sandbanken ligger tvende Søe-Tønder, en paa hver Side, som Kongen lader vedligeholde. Vesten derfra paa sydre Side Fjorden staae tvende Beder, som Loven 5. B. 10. Cap. 45. Art. kalder Hals: Veder, hvorefter de Seglende strax styre deres Indfart. Der staaer Qvaster ved Siden af Dybet ned til og ud for Haadybet. Over-Lotser saavel

D. Atlas Tom. V. R f for

Hals. for Indløbet som for hele Limfjorden boer i Hals, og har fornødne Lotser under sig. Ekstraas over for Hals, paa den anden Side af Indløbet, ligger et Forbjerg, der bestaaer af nogle høie Bakker, Molbierge kaldet, som kan sees 7. à 8. Mile i Søen, før man kommer til Landet, de ere sammensatte af Havsand, overvorne med Sand-Havre, Vidie-Riis og skarpt Græs, saa de ikke har Leilighed, som paa andre Steder, at overfyge og forderve Ager og Eng. Ved dette Bierg løber et Dyb ind, som kan tiene Skibe for en Havn. Foruden Molbierg, findes ingen høie Steder langs Kysten ved Indløbet.

Sifisering. Alle ind- og udgaende Skibe maae her lade sig visitere og forsegle, men Told-Klareringen skeer ved Aalborg Toldsted. Til den Ende opholder sig i Hals en Kongelig Contraleur og Toldbetient, som forterer under Toldboden i Aalborg.

**Huse og
Indbyg-
gere.**

Byen bestaaer af 96. Gaarde og Baaninger, og er bygt som en god Bondebye. Bygningerne ere med Leer-Begge og Straa-Tag, undtagen Contraleurens Huus, som er af Muur- og Bindingsværk og teglhængt. Mange beklæde deres Huse med Bredder, efterdi Leeret, som her falder, er løst og lader sig let af Luften opløse. Beboerne ere 32. Bieringsmænd, foruden Presten og Degnen, Controleuren, Kromanden, nogle Skippere, endeel Lotser og Siffere.

Kirken.

Den vestre Deel af Kirken med Taarnet skal være befestet af Jomfru Anne Wiffert, Mads Jonsløns Dotter af Torstedlund, som havde været Nonne i Døkkloster, og døde i Hals 1573. hvor hendes Gravsteen endnu findes i Kirken. Hvor gammel den østre halve Deel er, og af hvem bygt, vides ikke. Men at der meget længe har været Kirke, viser blant andet et Document af 1495. som taler om Bittsfol Klosters

Klosters Præster i Sundby og Hals. Kors-Kirken er af de Skeeler bleven byggt til et Begravelse-Sted, men da ingen ved Kirkens Reparation 1724. Kiendte sig derved, blev samme indrettet med Stole til Kirken, efterat Ligkisterne vare nedsatte i Jorden. Paa Prædikestolen staaer Gyldenstiernes Vaaben og høstegnet H. G. S. 1572. I Choret findes en meget gammel og forfledt Ligsteen, hvorpaa nu alene kan læses det Navn Diderik Drotte. Noget syden for Skovshoved har fordmum staaet et Capel, hvoraf Stedet endnu kaldes Capel-Agre.

Hals.

Byen har god Næring af Skibene, som gaae frem og tilbage, og her maa visiteres. Paa Levnets-Midler er her god Forraad og godt Kiøb. Indbyggerne har skion Avling og Fæes Opdræt. De fleste Huusmænd bruge Aal- og Sild-Fiskerie, hvortil de have Aale-Ruser og Redgarn. Dog drives Fiskeriet ikke videre end til egen Nødtørftighed. Her falder og Mængde af Slyndre, Siæfinger, Ulker, og deslige, men agtes ikke af Indbyggerne. Tørve-Moser findes heromkring i Mængde, hvilket de mange Tørve-Stabler udvise, som staae ved deres Huse og hvoraf de giøre sig god Fordeel, ved at føre dem til Aalborg og andre Stæder ved Fiorden, som har Mangel paa Brænde. De har tilforn ogsaa kunnet affette en god Deel Bøge-Elle- og Birke-Brænde, men den Handel er nu ikke mere til.

Næring.

Her i Egnen, saavelsom langs med Hav-Siden i Bendsjøssel, opkaster Havet endeel Havgræs, Tang eller Kee kaldet, dette bliver sammenført i store Dyrnger, siden brændes til Aske, og af Asken udludes Salt, som i Sinhed og Hvidhed intet eftergiver det Lyneborgske, men vel i Godhed og Smag, thi det har ikke den fornødne Styrke til Salt-

Saltkø-
gerie.

ning, og naar de lade Tangen for længe ligge, førend den brændes, bliver Saltet bittert og ubehageligt af Smag.

Jord-Art.

Jordmonen omkring Hals bestaaer, til en anseelig Dybde, af en blaagraa Krideblandet skivrig Leer, der er Mærgelagtig, og bruges vel til at kline Begge med, men er løs og af ingen Barighed, den bruges ikke til Gjødsel, hvortil Indbyggerne for deres gode Marker ikke trænge.

Hals Birk.

Hals har tilforn og fra gamle Tider af haft sit eget Birk og Birketing, som havde sin egen Birkfoged, men saame Birk er for længst underlagt Droningslunds Birk.

Horns-
Herred.

I. Horns-Herred.

1. Skagen Sogn. Skagen Kirbsted, som forhen er beskrevet. Karild. Øster-Lindholtm. Husvig. Vester-Lindholtm. Hesselholt.
2. Tornbye Sogn (a). Synder Tornbye. Nørre Tornbye. Kiersgaard Hovedgaard. Eistrup Gaard. Kirbsted Bye. Annexet Vidstrup ligger i Venneberg-Herred.

3. Horne

(a) Tornbye skal have Navn af Kirkens høje Taarn, som kan sees 3. å 4. Mile i So., og er de Seglende til stor Nytte. I Choret er et Epitaphium over tvende Sogneprester, Peder Viborg død 1580. og Peder Lauridsen død 1618. En Ligsteen over Sognepresten Clemen Gioråsen Horsens som døde 1650. I en aaben hvælved Begravelse udi Allerguldet staar Jörgen Kruse og Frue Christence Dyre, som 1665. boede paa Kiersgaard, ligeledes Frue Ellen Arnfeld, som boede og døde i Tornbye. I Sognet findes en Høi, hvor overst paa ligger en mægtig stor Steen, 5. Alne lang, 3 $\frac{1}{2}$ Alne bred 1 $\frac{1}{2}$ Alne tyk kaldet Hiarne-Steen, hvorunder efter gammel Tradition en Konge skal ligge begravet, som nogle kalde HIARNE, andre JERNSKIOLD. Desuden findes der mange Høie af 10. å 12. Alnes længde med store Steene paa og omkring, som skal være Kæmpegrave.

3. Horne Sogn (b). Horne Bye. Høirup Bye. Torpe Bye.
4. Aadal Sogn (c), Annet til Horne. Aadal Hovedgaard. Skovskaarde. Neekier. Kyvel. Grønhoi. Gadehus. Steigselberg. Bastved. Ytheden. Houlskov. Rautved.
5. Bierbye Sogn (d). Bierbye. Saxtrup Bye. Krattet. Ornebølle Gaarde. Snevre Bye.

Horns-
Herred.

R F 3

6. Mygdal

- (b) Horne Sogn og Bye, saavel som hele Herredet, skal have sit Navn af Horn, fordi denne Landets Odde, som gaar ud til Skage, Nis, ligner et Horn. I en aaben Begravelse i Kirken hviler Sognepresten Anders Thomæson Hiöring, hvis Lig ligger usfortæret. Paa Prædikestolen læses: *Tris opera boni concionatoris, Adscendere in suggestum, dicere aliquid, & rursus descendere e suggestu 1582. P. P. M.* som skal være Sognepresten Peder Pedersen Möllers Navn.
- (c) I Aadal Kirke findes nogle Billeder af en gammel Catholsk Altertavle, og ellers intet af Betydning.
- (d) Bierbye eller Biergbye haver Navn af de mange Høie og Bakker deromkring, som man her kalder Bierge. Kirken, som og ligger meget høit, er tækket overalt med Blye, og en Tagt af Blye sat oven paa. Paa syndre Side i Muren er i en Kampsteen udhugget et Mandts Hoved, som er $\frac{5}{8}$ Allen $1\frac{1}{2}$ Tomme høit, men fra Hoved, Tissen til Jorden er noget over $6\frac{3}{4}$ Alne, som efter gammel Sagn skal være den Mandts Høide der har bygget Kirken. Paa Kirkegaarden ligger en gammel Kampsteen som en Halbmaane, hvorpaa er udhugget et Lam med et Kors og der bag ved et lidet Mærkeste Billede, som forestiller Døberen Johannes, men uden Skrift, hvorunder siges en catholsk Biskop, som var spedalsk, at være begravet, hvilken skal have boet nogle Aar udi Østergaard i Bierbye Sogn, men andre dømme af Steenens Figur, at den har sidet eller er gjort til at sidde over en Kirkedør. Den anden Prest efter Reformationen her til Steedet, Peder Vognfører, lagde sig efter Evoldoms Kunst, og skal derfor være

Horns-
Herred.

6. Mygdal Sogn (e), Anney til Biergbye. Mygdal Bye. Knovre. Røe-Mølle. Gøe Gaard. Hebbelstrup. Holte Gaard. Lille Grøntved. Store Grøntved. Kabeltved. Skeen-Mølle. Ketholt. Hoitved. Dalsgaard. Skarndal. Degneboligen. Hoven. Klodsker. Lildholt. Krogholt. Kobberholt. Urslev. Skovmose. Trædholt. Odden Hovedgaard. Astrup Sogn (f), Anney til Sindal. Astrup Bye. Skier-Gaard. Solberg. Torne. Skovhuse. Klstrup Bye. Malskov. Hving. Hving-Mølle. Skredetholt. Hvidberg. Kalsstrup.

være bleven brændt paa en Høi inden for Odden. Vor herømelige lærde Stats-Raad Hans Gram er født i Biergbye Prestegaard, hvis Fader Niels Hansen Gram blev her Prest 1676. døde 1702. An. 1393. var Nicolaus Sacerdos de Byrby Domini Episcopi Burglanensis Officialis in Wænnelysel.

- (e) Mygdal skal egentlig være Megendal, og have Navn af de mange Dale der findes. I Kirken er en aaben hvælvet Begravelse, hvori de Lunger af Odden ere nedsatte. I Sacristiet ligger en Kiste med Portraits udhugne over Christopher Lunge til Odden, slagen 1565. ved Falkenberg, og Frue Karen Jörgens Datter Juul som døde 1556. Til begge Sogners Fattige har Frue Sophia Brahe Jörgen Lunges Enke til Odden 1656. legeret sin Gaard Bistrup i Hjørring Sogn. Et Document af 1467. nævner Oluf Nilsøn Prest i Kavelshved i Hornsherred, som nu er Kavelshved i dette Sogn; Om der da har været et Sogn af dette Navn, eller Sognepresten af Mygdal har boet i Kabeltved, ved man ikke.
- (f) I Muren udi Choret er indsat en Steen med en harnisket Mand og Frue, $3\frac{1}{2}$ Alne høi, over Morten Krabbe til Bøgsted og Frue, men Figurerne og Skriften er nu fordervet og ukiendelig. Under Altergulvet er en hvælvet Begravelse, deri 14. store og smaae Lig, hvoreiblant, Henrik Vind skudt

Kalstrup. Synderkrov. Vegholt. Eskovboe. Skippershoi. Horns-
 Svibakken. Sparrevogn. Barridsholt. Bjornsballe. Grims-
 hauge. Putten. Høien. Grud. Tirup. Sandager. Bakken.
 Rnd. Bøgested Hovedgaard.

8. Sindal Sogn (g). Sindal Bye. Sindallund. Prestegaar-
 den. Stokholm. Ulfed. Fjelfted Bye. Sløtved. Uasen.
 Brasholt. Meidholt. Tøgholt. Refbakken. Langhelde. So-
 merdal. Stofdal. Baggesvogn Hovedgaard.

9. Mos

ffndt af Waade, Margrete Sandberg fød og død 1666. Jomfru Anne
 Sophia Seefeld til Mølgaard Knud Seefelds og Karen Friises Datter,
 som døde 1703. 49. Aar, hendes Broder Otto Seefeld død 1697. 56. Aar,
 Peder Jensen til Bøgested som døde 1713. 66. Aar og Hustru Anne Jør-
 gens Datter Hald død 1728. Pulpituret har Jomfru Cathrine Margrete
 Sandberg 1650. ladet opstafere. 1634. bevilgede Kong CHRISTIAN IV.
 Hr. Ulrik Sandberg, at Tirup en Bondegaard i Vendsyssel maatte ligge
 til hans Hovedgaard Bøgesteds Sognekirke Ustrup. Grimsbaugne kaldes i
 et Doc. af 1547. Geemmerbasse, hvilken Gaard da skylbede tilaarlige
 Landgilde 1½ Pund Smør, 2. Rander Honning, 4½ Hvid Ledinge, 4.
 Skillinge Roepenge, 1. Skovsvin, 23. Skillinge Siesterie, og 1½ Pund
 Korn Paafetning.

- (g) Under Altergulvet i Kirken er en hvælvet muret Begravelse, hvori hvile
 følgende: Sophia Sandberg Admiral Envold Kruses Frue til Bagges-
 vogn, død 1649. 62. Aar, deres Datter Jomfru Anna Kruse død 1687.
 67. Aar, og hendes Søster Jomfrue Birgitte Kruse død 1695. 69. Aar,
 deres Broder Thøger Kruse død Barn, Jomfru Margrete Sandberg,
 Ulrich Sandbergs til Tulsled Datter, død 1647. 58. Aar, Jomfru Else
 Sandberg, Frue Sophie Sandbergs Søster, Wulf Abraham Unger
 Claus Ungers til Dillerup og Frue Barbara Galts Søn gift 1709. med
 Helene

Horns-
Herred.

9. Mosbjerg Sogn. Mosbjerg Bye. Bjornbek. Grarup. Stendrup. Ballehede. Hverup. Vien. Vester Blesberg. Ofter Blesberg. Bogn Bye. Maastrup Bye. Eskier Hovedgaard. Annexet Hørmested ligger til største Deelen i Bendsnebergherred.
10. Binslev Sogn, Annex til Tversted. Synder Binslev Bye. Nørre Binslev Bye. Aaffor. Aagaard Bye. Vester Hesselbek. Ofter Hesselbek. Søtterup. Hedegaard. Monsbek. Vester Ironsmark. Ofter Ironsmark. Egeaas. Prestegaarden. Barkholt. Stensbek Hovedgaard.
11. Ugerbye Sogn (h), Annex til Tversted. Ugerbye. Tøllstrup Bye. Staabek Bye. Skeen.
12. Tversted Sogn (*). Ofter Tversted Bye. Vester Tversted Bye. Tversted Terp Bye. Prestegaarden. Sløng. Skram. Synder

Helene Kirstine von Moesting, fødte 1723. 41. Aar, deres Dotter Hedevig Juline Unger. Denne Wulf Abr. Unger og Frue har 1713. jirligen ladet Altertavlen opsmykke. I Kirken er en Ligsteen over Jens Pedersen i Nafsen død 1643. en anden over Jens Nielsen Schyt i Nafsen død 1701. Kirkegaarden er besat med Træer og Busker, og tet hos den syndre Kirkemuur staae to meget store Bøgetræer langt høiere end Kirken. Strax ved Præstegaarden skal fordmum have boet Tue Skeel, hvoraf Marken endnu kaldes Tuekils Høie. Ved Sindal Kirke er et Hospital, stiftet 1669. til 12. fattige Lemmer af ovennulte Tomstruer Anne og Birgitte Kruse, hvilket af Baggessvogns Eiere underholdes. See Hofm. Fund. T. IV. p. 358.

- (h) I gamle Dage heed dette Sogn og Byen Viggerbye, og et Document af 1408. nævner en Gaard i Statbebæk i Wigberby Sogn i Hornsherred.
- (*) Dette Sogn er temmelig medtaget af Flyvesandet, som daglig tiltager og udbreder sig.

Synder Sioring. Nør Sioring. Synder Horsnab. Nør ^{Horns,} ^{Herred.} Horsnab. Lüne. Vester Giogfig. Øster Giogfig. Gammel Horsnab. Strandhuset. Nør Elkier Hovedgaard.

14. Raabierg Sogn (i). Raabierg Bye. Klitlund. Hiortlund. Raskovvad. Killesbek. Paa Heden. Tot. Hvidemose. Gaarboe Hede. Savkrog. Garboe Gaarde. Syrig. Ugerhale. Jennet Gaard. Knasborg. Longsøe. Hvins. Skidetund. Havkier. Høgenhof (k). Starholm. Gane. Rønnerød. Letholt. Bomken. Mødal. Prestegaarden. Trolsborg.

15. Tolne

(i) Til Kirkens vestre Ende skal en Tolber i Skagen fordmum have ladet bygge 4. Fag Bindingsværk. Her er en Altertavle fra de catholske Tider, af Bildhugger-^{Arbeid}, med mange Billeder, som siges med Kobber at være overklædte. I Kirken findes sigtene over tre Sogneprester, Claus Nielsen som døde 1658. Mads Jensen død 1667. Envold Lauridsen død 1713. Sognet har lidt temmelig Skade af Sandflugten. Her ved Havkanten finder man ofte endeel Rav i Fangen. I Sognet er Garboe Søe, hvorfra en Aae udflyder, som ved Aalbæk løber i Havet.

(k) Om dette Sted haves den gamle Underretning, at en Mand ved Navn Hans Eylersön i Kong FRIDERIK I. Tid gjorde Magekiste med Kongen og Kronen, saa at han fik en Kongl. Majsts. og Kronens Bondegaard til en Fri-Gaard, liggende udi Vendsyssel i Hornshered i Raabierg Sogn, som kaldes Høgende: Søffue og skylder aarlig en halv Løb Smør, en halv Afs Honning, 3. Skillinge Edding, 7. Skillinge Koepninge, 24. Skillinge Giesterie og et Skoug, Evin; Derimod nblagde han til Kongen og Kronen en Gaard liggende i Mosbierg; Thi stadfæstede Kongen samme Magekiste, at Hans Eylersön og Arvinge skulde nyde og beholde Høgende: Søffue med al sin Tilliggelse, saa frit og quit som andre Riddermænds Mænd udi Danmark have deres Arvegodts friest, Dat. Glensborg, Løverdage efter Søndag Invocavit 1531.

Horns-
Herred.

15. Tolne Sogn (l), Annex til Elling. Tolne Bye. Overretved Bye. Hulmen. Dalgaard. Skjerpingshede. Kraghede. Boesholt. Slogborg. Pinkrozen. Staarupgaard Hovedgaard Katsie. Mølhem. Snerpen. Frang. Bateborg.
16. Elling Sogn (m). Ellinggaard Hovedgaard. Ellinggaard. Sortkier Gaarde. Holmen Bye. Stabek. Jerup Bye. Napkiert Bye. Skrepenhue. Kofig. Heden og Falden. Rimmen. Rosen. Bratten Bye. Hober. Lien. Frøekier. Engen. Leerbek Vandmølle. Strandbye. Lundmands Hauge. Banerlund. Prestegaarden. Leerbek Hovedgaard. Nørtved. Skieltved. Nielstrup. Windbek. Vinnevad. Kragkfov. Tolshauge. Skaanvad. Klit. Kalmer.
17. Hirschholm Sogn (n). Hirschholm Land.
Hørmested Sogn, som er Annex til Mosbjerg, hører til Vennebergherred, dog ligger deraf i dette Herred følgende: Volstrup Gaard, Korsholt, Studsholt, Studsholt-Mølle.

II. Ven-

- (l) I Kirken er en aaben Begravelse, med 13. Liig, men ingen Inscriptioner, uden over Justits Raad og Landsdomer Erik Rodsteen til Leerbek, Steen Rodsteens og Margrete Urnes Søn, som døde 1687. 60. Aar, Frøken Friis som døde paa Leerbek 1736. Capitain Frands Christopher Køepdorp til Staarupgaard død 1730. 42. Aar.
- (m) Kirkens Taarn tjener de Søfarende til Efterretning. Over Skriftestolen sidder en Tavle, opsat 1668. af Sognepresten Christen Jensen. I Choret hænger en lang smal Tavle med et Fruentimmer-Billed i sort Dragt og paa hver Side af Hovedet tvende Baabuer, neden under staaer: Af Danmarks Adel er ieg baaren, et Guds barn er ieg vorden, Anna, det øvrige af Inscriptionen er fordervet og ubsledt; Traditionen siger, at hun skal have forbedret Kirkens Bygning. Midt i Kirken hænger en Tavle over Jens Biørnsen i Strandbylund.
- (n) Hirschholm bliver siden bekrævet iblant Øerne.

II. Benneberg-Herred.

Benneberg
Herred.

1. St. Catharinæ Sogn i Hjøring (a). Hjøring Kiøbsted. Bisstrup Gaard.
2. St. Olufs Sogn (b), Annex til St. Catharinæ Kirke i Hjøring. Skifsbye. Gaarestrup Bye. Bellinghol Bye og Hede. Synder Tyrup. Nør Tyrup. Vinstrup Gaarde. Brønderup. Amdal. Hestehauge. Suglsig Hovedgaard.
3. St. Hans Sogn (c), Annex til St. Catharinæ Kirke i Hjøring. Bagdrup Bye. Vandsted Gaard. Aastrup Hovedgaard. Sivrup Bye. Krustrup Bye. Jungstrup. Hougaard. Lundergaarde. Lund. Aastrup Mølle. Solde.
4. Ugilt Sogn (d). Ugilt Bye. Nørre Tykke. Romholt. Gilleladen. Frisbek. Vormstrup. Hørsevad. Meelbek. Bokholt. Krogvad

E 2

(a) Kirken er forhen beskrevet ved Kiøbsteden Hjøring.

(b) Kirken forhen beskrevet ved Kiøbsteden Hjøring.

(c) Kirken ligeledes beskrevet ved Hjøring. Dette Sogn kaldes i gamle Documenter af 1447. Christ Sogn eller Kriste Sogn. I dette Sogn laae fordom en Gaard kaldet Crukstorp eller Krustruplund, som 1456. tilhørde Børlum Biskopdom, men siden af Anders Berg, Christen Berg, og Peder Berg er afhændet til Maurids Nielsen Gyldenstjerne til Aagaard.

(d) I Ugilt Kirke, fordom kaldet St. Mariæ Kirke, ere tre grundmurede Begravelser. I den ene under Altergulvet staer Niels Galde til Egeberg som døde 1659. 78. Mar og hans Frue Elisabet Kaas død 1686. 49. Mar, Iver Seefeld til Mølgaard, hans Syster Dorthe Barbara Seefeld, Friederich Unger død 1686. 49. Mar, hans Frue Dorothea Galde død 1693. 50. Mar, og deres Sønner Gud: Unger og Henrich Unger. I den anden hvælvede Begravelse under Mands: Stolene, som førmedelst Brøstfældig:

Denneberg
Herred.

Krogvad. Knudsholm. Smørfrogen. Skovhuset. Monsholt. Molmose. Snapholt. Stadshede. Roldborg. Dragstrup. Kringelberg. Bouerskov. Over Skaiberg. Hornebjerg. Havredal. Faarbjerg. Lørslev Bye. Mølgaard. Spangerhede. Glimsholt Bye. Hoibierg. Neder Hessel. Over Hessel. Linderum Bye. Aasholm. Egeberg Hovedgaard. Stensodde. Aistrup Odde Huse. Vester Aistrup. Øster Aistrup. Kassing tvende Huse. Bolle. Skovens Boel. Nørre Galdtoft. Synder Galdtoft. Synder Trang. Nørre Trang. Lille Trang. Lille Hede. Lille Heen. Bakken. Molleffov. Dalsager. Sindholt. Rugtved. Linderumgaard Hovedgaard. Annexet Taars ligger i Børlumherred.

5. Gierum Sogn (e), Annex til Slade. Gierum Bye. Kragekier. Myrholt. Huolfig. Boes. Gisodgaard. Annex-Prestegaard.

fældigheder bleven opfoldt med Jord, er nedsat Folmer Urne til Linderumgaard med Fruer Anne Dyre og Dorthe Kaas, samt flere af Familien. I vestre Ende af Kirken er den tredie Begravelse, deri staar Henrich Lauridsen Bugge til Linderumgaard, hans Svoger Henrich Kierulf til Linderumgaard, og Anders Brönsdorf. I denne Prestegaard er født den lærde Hr. Frands Michelsen som af Ugilt tog sig det Eilnavn Vogelius, hvilket hans Descendenter endnu bruge.

- (e) I Gierum Kirke er en aaben Begravelse med endeel Liig, hvoriblant Vogn Orning til Gierumgaard og Frue Ingeborg Basse, hvis Navn og Waaben og sees paa de øverste Kirkestole med Aarstal 1598. Samme Vogn Orning har ogsaa 1592. ladet Præstestolen opfætte. Paa Gierum Byes Marke findes mange Høie, hvoraf en lang Høi kaldes Kæmpehøi, med flere Kampsteene omfat. Paa Bødelmark er en hedenst Grav, Høi kaldet

gaard. Synder Refsdal. Vester Refsdal. Gierumgaard Denneberg
 Hovedgaard. Synder Guldal. Veier Bakken. Bakken. Lille Herred.
 Hoved. Nør Guldal. Øster Koer. Skoven. Vester Koer.
 Sveie. Rødsholt. Degnebolig. Koostrup. Hedegaarden.
 Voeler. Voel-Mølle. Fuglesang. Bugstade. Lobbis Høi.
 Brangbek. Doenbek. Bangs Gaard. Revedal. Kier og et
 Huus.

6. Glade Sogn (f). Glade Bye. Gladstrand (g). Reesnæs.
 Baader. Stengit. Handbek. Birkebakken. Kirkeskov. Vin-
 ters Huus. Steenhagen. Tottenborg. Torndal. Gladbjerg
 Gaard. Prestegaarden. Sudeboe. Dal. Davisleed. Ban-
 gen. Kjøbstrup. Evonderup. Knivholt-Hovedgaard. Bangs-
 boe Hovedgaard. Jegen.

El 3

7. Aasted

det Steenske, i Jorden er et Hul med store brede Steene omfat som en
 liden Kielder. Paa Gisdgaards Mark er og en Begravelses Høi kaldet
 Blakkehøi, hvori ere fundne Leerkrukker med Aske udi.

- (f) Der er en Tradition, at ved Glade Kirke skal fordm have staaet et Klo-
 ster kaldet Glade-Skarp, confirmeret af Pave NICOLAUS V. men da
 det ingensteds bliver nævnet i Historien, bær man billig Tvil derom. I
 Altergulvet ligger en Ligsteen over Mogens Juul til Knivholt og Frue In-
 geborg Thomasdatter Galskiød som døde 1551. Hans anden Frue Inger
 Timandsdatter levede endnu 1592. Denne Mogens Juul har 1588. be-
 kostet Prædikestolen og 1592. trende Stole i Kirken, som hans Navn der-
 paa udviser. I Kirken er et Epitaphium over Sognepresten Hans Borch-
 horst sem døde 1678.
- (g) Gladstrand, endstønt den nu har sin egen Kirke eller Capel, hvori holdes
 ordentlig Guds Tjeneste, saa bliver den dog endnu regnet til Glade Sogn,
 som den tilforn har ligget under. Gladstrands Kirke er forhen med Byen
 bekrævet.

Benneberg
Herred.

7. Aasted Sogn (h). Aasted Bye. Favrholt Bye. Haven. Halden. Ravnsholt. Ravnsholt Vandmølle. Guldbek's Kier. Guldbek's Kiers Vandmølle. Gidsig. Linnedsgaard. Linnedsgaards Vandmølle. Linnedskrog. Nør Torild Have. Syn-
der Torild Have. Melling Bye. Neder Skoven. Syn-
der Baasen. Nør Baasen. Hede Aas. Store Bøye. Over
Skoven. Haabendal. Lille Haabendal. Ravnshoi. Skovtoed.
Steerbakken. Lille Steerbakken. Haven. Steenhaven. Lille
Haven. Veierbakken. Lille Mosen. Bekman Bye. Døvel
Bye. Reberholt Bye. Fugelsang Vandmølle. Fugelsang
Gaard. Vester Nistrup. Øster Nistrup. Heden. Mosen.
Skjørholt Hovedgaard.

8. Skierum

- (h) Aasted Kirke er kaldet S. Nicolai Kirke. Paa begge Sider i Waabenhuset
sidde indmurede 2de Dødnings-Hoveder. I den aabne Begravelse staaer:
Frue Karen Dyre, Niels Arnfelds til Knivholt, han døde 1679. 76. Aar,
hans anden Frue Agate Kirstine Bek død 1691. 36. Aar, hans Søn
Commandeur Otte Arnfeld til Knivholt, Bangsboe og Leerbeck, som
døde 1720. 81. Aar og Frue Johanne Belov død 1702. 49. Aar, Frue
Ellen Arnfeld Oberste Lange Rodsteens til Leerbeck død 1701. 75. Aar,
Kammer-Junker og Ritmester Hans Arnfeld til Knivholt som døde 1702.
69. Aar, Cancellie-Raad Hans Lorentz Arnfeld til Knivholt død 1744.
43. Aar, Stoen Hondorf Arnfeld død 1739. 51. Aar. I Begravelsen
sees Commendeur Otte Arnfelds og Fruens Skilderier i fuld Corpus. Til
at vedligeholde Begravelsen, som 1695. er indrettet, er lagt en aarlig Af-
gift, See Hoffm. Fund. T. IV. p. 338. An. 1467. er taget et Sogne-
Bidne, at en Kone navnlig Trunde Ramis havde i levende Live givet til
Aasted Kirke og Prestebord et Byggested kaldet Kamisbøve for Siæles
Messer, og at der hver Søndag i Kirken skulde bedes for hendes Siæl.

8. Skierum Sogn (i), Annex til Aasted. Bester Skierum Bye. Denneberg
Herred.
 Ofter Skierum Bye. Studstrup. Spendelund. Skudsig.
 Skierum Hede. Studsbjerg. Stokholm. Nøllen. Bomborg.
 Hungerholt. Blandsbef. Drnhøi. Suurkier. Lille Albef.
 Dnybroe. Badet. Eget Hovedgaard. Frøgdруп.
9. Lendum Sogn (k), Annex til Tørslev i Børlumherred. Lendum
 Bye. Kasum. Valle. Kabermarken. Baan. Bester Steenhe-
 den. Klem. Nør Stuben. Hvidborg. Tryk imellem. Ofter Sur-
 ben. Bester Stuben. Skovsgaard. Nør Milbakken. Engsig.
 Nør Steenshede. Brodelev. Heden. Hingelborg. Raadlund.
 Bakken. Lille Bakken. Kingholt. Stokbroe. Følsted. Dams-
 gaard.

- (i) Kirken er kaldet **St. Jørgens Kirke**, hvis Billeb staar paa Altertavlen. I Alteret er et Hul med en Marmorsteen over, deri en Veste med Klude og catholske Reliquier i. Kirken udvendig, saavel som Alteret, er af hugne Kampesteen. Paa Altertavlen catholske Billeder. I Kirken en Table over Ville Orning og Christopher Orning. Udi Begravelsen staar samme Ville Orning som døde 1602. og hans Frue Kirstine Hög. Ved Skudsbjerg er en Høi og der oven i en Kilde, kaldet **Zellig Kilde**, som før paa Sundhedens vegne har haft megen Søgning.
- (k) Af en Memorial fra Sognemændene i Lendum til de Kongelige Commissarier Jens Juul, Otte Skeel, og Mogens Kaas, som vare forordnede til at eftersee de fattige Kirkers Tilstand, sees, at denne Kirke 1631. var ganske brøstfældig. Paa Marken findes Lengles og Kules Grave, af hvilke Herregaarden **Lengsholm** og **Kulesgaard** en censted. Bondegaard har deres Navn. **Lengses Grav** ligger omtrent en halv Miil i Nordvest fra Tørslev Kirke, den er 70. Elvit lang liggende i sydost og nordvest, og 35. Elvit bred, langs Ryggen paa Graven fra den ene Ende til den anden ligger noget fra hinauden en **Rad Kampesteene**. **Kulesgaard** ligger herfra i Nord en Fierding Wei bort.

Benneberg
Herred.

- gaard. Bidet. Albek. Vendums Broe. Hullet. Ulfvig. Nørre.
Heden. Kamelshoi. Diget. Nørre Mose. Grøndebierg. Ufelo-
toft. Mikkelstrup. Stridsholt. Fugelsang. Topholt. Nørre
Bremose. Bremose. Grimbøgen. Vester Bremose. Bremose.
Svampen. Bremose. Mavrholt. Lille Mavrholt. Kirkerhuset.
Vester Mildbanken. Kringelmosse. Trolsborg. Store Buur-
holt. Øster Mildbakken. Felleds Byggere. Øster Steenshede.
Synder Røefier. Kobberbroe. Nør Røefier. Kaasig. Lille
Buurholt. Kammer. Rusesgaard. Lengsholm Hovedgaard.
10. Vidstrup Sogn, Annex til Tornebye i Hornsherred. Vid-
strup Bye. Dalsgaard. Toftegaard.
11. Sørmested Sogn (1), Annex til Mosberg i Hornsherred.
Birke. Meienggaard. Nye Neist. Gammel Neist. Annexgaard.
Kammelshoi. Lille. Bunsbek. Fellend. Skovehuus. Kringel-
holt. Topholt. Ulfier Bakken. Skreborg. Grimsbauge. Ma-
rilund. Steensbek. Tislum Norgaard. Løkken (*). Tislum
Bye. Tislum Nølle. Søgholt Hovedgaard. Syndergaard.
Korsensstved. Maalund. Teglladen.

12. Skalle-

(1) Et Document af 1408. nævner dette Sogn *Soormæløff*. Kirken har en udbygget Begravelse, hvori staar Eiler Eilerken Holm til Ekfær, Høgholt og Skørholt, fød i Gottenborg 1628. død 1706. og Hustruier Kirstine Jaspersdotter og Kirstine Bugge. I denne Kirke er Justits-Raad Jesperken til Høgholt begravet.

(*) Løkken er et Fiskeleie og tillige en Handels-Plads, som ingen Avling og Agerdyrkning har, men velhavende Beboere. Af Fiskeriet giøre de dog ikke meget Bæsen, men Stedet har 5. Sand-Studer, som fare bestanden paa Norge med alle Slags Landets Producter, og hiembringe igien
Lømmer,

12. Skallerup Sogn (m). Synderlev Bye. Nørum Bye. Nør- Venneberg
lev Bye. Prestegaarden. Knolde. Størup. Store Hunde- Herred.
rup. Prestholm. Klittens Huse. Villerup Hovedgaard.
13. Vennebjerg Sogn (n), Annex til Skallerup. Vennebjerg
Bye. Lophauge Gaarde. Vester Hedegaard. Øster Hede-
gaard. Havgaard. Støde. Nørre Haridslev Bye. Ørklit
Hovedgaard.
14. Haridslev Sogn (o). Synder Haridslev Bye. Seiglsstrup
Mølle. Annexerne Rækkebye og Seiglsstrup ligge i Børlum-
herred. 15. Tjelstrup

Tømmer, Jern og andet, hvad Bonden behøver, saa at her med deslige
Varer er langt større Omfætning, end i Hjøring, som nu har lidet tilba-
ge af Kjøbmands-Handel. I Henseende til denne Handel med Sand-
skuderne hører Løkken under Tolderens District i Hjøring.

- (m) I Kirken er en Begravelse under Altergulvet, hvori staaer Hans Wolf
Unger til Villerup og Fruen Berte Kaas. Deres 16. Afsner paa Fæderne
og Møderne sees paa en opslagen Tavle ved Alteret, og derunder dette
Vers:

En Steirmarker af Geburt, En Unger af Familie,
I Steirmark min Tid var kort, Til Danmark stod min Villie,
En Kaafes Rod ieg plantet der, Sey Greene deraf komme,
De fem voxte til Vaaben at bær, Den stette en Jomfru unge.

Der er og begravet deres Søn Claus Unger til Villerup, som døde
1698. 60. Aar, hans Fruer Else Acheleie død 1668. 30. Aar, og Bar-
bara Galde død 1691. 37. Aar, Hans Søn Georg Christopher Unger
død 1706. 26. Aar og Fruen Dorothea Catharina Gedde, Krigs-Com-
missarius Jens Duché til Villerup død 1743. 70. Aar.

- (n) Af dette Sogn og Byen Vennebjerg har Vennebjergherred sit Navn.
(o) I Kirken findes en Tavle, hvorpaa Isaacs Ofring forestilles i Bildhugger-
Arbeid. En Tavle med Sogneprestens Jens Thomæsens Skilderie. Et
Epita-

Benneberg
Herred.

15. Jelsstrup Sogn (p). Jelsstrup Bye. Hundelew Bye. Gielstrup By.. Annexet Lyngbye ligger i Børlumherred.
16. Maarup Sogn (q), Annex til Kuberg. Lønstrup Bye. Bilstrup Bye.
17. Kubierg Sogn (r). Kubierg Bye. Ulstrup Bye. Kaiholm Gaard. Kronholm Gaard. Ulstrup.

Børlum-
Herred.

III. Børlum-Herred.

1. Sæbye Sogn (a). Sæbye Kirkested. Sæbye Vandmølle.
2. Albek Sogn (b). Albek Bye. Sivestet. Hytten. Falden. Uffortvad. Vordmose. Lille Vordmose. Kierlingholt. Skovens

Epitaphium, hvorpaa Sognepresten Peder Bertelsen Aalborg, som døde 1657, med sin Familie er afmalet. En Messing Bysekrone given af Sognepresten Hans Faber.

- (p) I Kirken en Tavle, med Sognepresten Povel Jensen Haridslev og Familie affildret.
- (q) Maarup kaldes *Masthorpb* i et Document af 1374. I Lønstrup maae fordom have været en adellig Gaard; thi man finder nævnet Knud Jensen i Lønstrup Bæbner 1476. og hans Søn Thomas Knudsen i Lønstrup Bæbner 1504. Denne Bye heder i et Doc. 1468. *Lothenstorp*.
- (r) Kubierg Kirke er meget net opbyggt af hugne Kampesteen, ligesom og Maarup Kirke. Sydvest for Kubierg Bye har været et stort Bierg, kaldet *Kuberg Knud*, som skal være udfaldet i Havet. En af dette Steds Sogneprester Mads Christensen blev af de Keiserlige, som 1627. vare indfaldne i Thyland, ihjelstagen i sit eget Huus.
- (a) Kirken er forhen ved Kirkestedet Sæbye beskrevet.
- (b) Paa Albek Kirkegaard ligger en Steen over Sognepresten Jens Hansen Steinfeld som døde 1743. 74. Har og Hustru Maria Boje død 1728. I et gammelt Document af 1328. nævnes *Torpæ* in parochia *Albæk*, ligelædes annis *Worthassæ*, som nu heder *Daarsø*.

vens Boel. Stoldsholt. Lille Stoldsholt. Knøsen. Bekshede. Børlum.
 Havsig. Lille Havsig. Nør Klit. Synder Klit. Kierkov. Over Herred.
 Holbet. Fimtrang. Store Prestebro. Clemens Hauge. Simbe-
 der. Over Rom. Over Holbek. Lille Prestebro. Neder Holbek.
 Neder Rom. Skovhuse. Faurholt Bye. Holtragsgaarde. Pres-
 stegaarden. Langsø Bye. Albekgaard. Høstelt. Elkie. Krim-
 gelhede. Holte. Gladets Gadehuse. Baarsø Bye. Baarsø
 Mølle. Øster Dammet. Vester Dammet. Nør Strengs-
 holt. Skarpholt eller Stokbro. Teglbakken. Rugved Ho-
 vedgaard. Nørre Fæbro. Lille Rugved. Biergen. Lille
 Biergen. Skovsmose. Nielven. Lionghøis Skov. Lan-
 geland. Skoven. Synder Stingsholt. Donsted Gaard.
 Donsted Mølle. Annexet Vaar ligger i Jerflevherred.

3. Børlum Sogn (c). Børlum Bye. Stenbjerg Gaard.

M m 2

Hior

(c) Af Børlum Sogn og Bye haver Herredet sit Navn. Kirken, med Børlum Kloster, ligger meget høit og kan sees langt bort, i sør til Havsiden, saa at de Søfarende paa den Kant tage deres Veid derefter. Kirken er det tredie Huus paa Borgegaarden og indlukker den paa den nordre Side, den er uden Taarn, og ikke noget Kiendetegn til, at der har været Taarn, men i Stedet derfor staaer paa Kirkegaarden, som ligger separeret nordøst fra Kirken, et høit Klokkehuus med 2de Klokker. Kirkens Bygning er udvendig simpel, men stor og anseelig, indvendig jirlig, og har 3de Hoved. Gange. Den holdes for den høieste af Kirkerne i dette Stift, og er forhøiet fra Jorden $3\frac{1}{2}$ Alne, dertil gaaes op af en huggen Steen Trappe med Jerngitter forsynet. Dens Høide under Hvalvingerne er imod 26. Alne, Bredden ved 32. Alne og Længden imod 62. Alne. Den halve nordre Deel af Kirken fra vestre Ende til Midten har en Udbygning, og saavidt er i Kirken 4. Rader Stole, i den øvrige Deel alene 2. Rader. An.

1616.

Børlum,
Herred.

Hiortens Gaard. Skjotterup Bye. Børlumkloster Hovedgaard. Bitterup Bye.

4. Sures

1616. har Lænsmanden Gorzlef Budde paa Kongens Beføstning ladet Kirken i Stand sette. Ved 100. Aar derefter har Justiz-Raad Kierskiold givet den baade ind- og udvendig en Hoved-Reparation, bygt den østre Ende af nye, forbedret Tækingen med 90. Skippund Blye, befojet en stor og jirlig Altertavle, for Alteret et smukt Tralverk, i vestre Ende af Kirken et stort Pulpitur. Choret er affkilt fra Kirken, og paa hver Side af Chorsdøren staaer tvende store Billeder paa Pillarer. Midt i Kirken er Daaben med en smuk Indlukning, Prædikestolen ligeledes nye og smuk. Hans Svigersøn General-Major de Thurah har siden ladet Kirken indvendig sette i jirlig Stand, Alteret opmale og forgylde, de gamle Biskoppers Monumenter staffere, samt Gulvet belegge med Fliser, givet en Sølvkande, prægtigt Altertøi, og et smukt Orgelverk. Nu værende Eier Oberst de Poulsen har 1765. ladet derpaa opsætte et nyt Sparverk og et med Kramper befæstet Steentag i stedet for de ubuelige Bleg-Plader, som en kort Tid laae paa Kirken. Denne Kirke var før og nogen Tid efter Reformationen Vendelbo Stifts Domkirke, hvorved de Catholske Biskopper havde deres Residens, som laae neden for Klosteret, hvoraf Pladsen endnu kaldes Bispegaard. Denne Kirke har uden Tvil været indviet Jomfru Mariæ til Ære og kaldet Vor Frue Kirke, eftersom Mariæ Billede var et af de beste Stykker i Kirken, hvortil Dronning Margreete forærede en Guld-Krone, som den hellige Jomfrue paa Høitidsdage skulde pyntes med. Hvor mange Capeller og Altene der fordim har været i og ved Kirken, er nu ubekendt, men et Capel var der, som Biskop Jep Friis 1483. funderede og med Guds begavede. Den gamle Altertavle fra Paadømmets Tider findes endnu i Kirken, men en nye er opsat. Der findes og en gammel Monstranz. Paa Foden af Kalken, som er af Sølv forgylt, staaer med Munkeskrift: Elemosina venerabilis in Christo patris Domini Jacobi Friis Episcopi Burglanensis, neden ind under Foden staaer: Renovatus 1. Sept. Anno 1654. Paa Patellet staaer bemeldte Biskop

4. Surebye Sogn (d), Annex til Børlum. Surebye.

M m 3

5. Veibye

Børlum-
Herred.

skop Jeppe Friis Waaben og derhos: Orate pro datore Jacobo Friis. Paa Messing: Lysestagerne staaer med Munkeskrift: Anno Domini M. V. hundred do gaf Hans Ilder dette lichter. Midt i Alltergulvet er en stor muret Begravelse for Presterne. Af de gamle Biskoppers Gravmæler, som i denne Kirke ere begravne, findes endnu en stor Ligsteen over Biskop Jeppe Friis, som før laae i den middelste Gang neden for Chorsdøren, men nu er indsat i Muren og overstrøgen med graa Oliefarve, derpaa sees Biskoppen in pontificalibus med hans Waaben hos og denne Skrift omkring: Hic jacet reuerendus pater Dominus Jacobus Friis quondam Episcopus Burglanensis, qui obiit anno domini M. CCCCLXXXIII. cujus anima requiescat in pace. Da Biskop Friises Grav blev aabnet, fandtes en liden Hæue paa Hovedet og et par Cordruans Tøser paa Fødderne. Biskop Niels Stygges Ligsteen laae tilforn ved nordre Kirledør, men er og indsat i Muren, og har denne Inscription: Hic sunt in fossa Nicolai presulis ossa Stogconis vetra, quæ Christus ducat ad etra anno domini M. CD. Årstallet er ikke rigtigt, thi han døde efter 1530. Her findes nok en gammel Ligsteen med et adeligt Waaben og denne Paaskrift: Anno Domini MCCCXCV. obiit Dominus Nicolaus Thorstenlone strenuus miles. I Kirken bag den nordre Dør er en smuk Begravelse, indrettet af Kierckiold, med et Marmor Epitaphium, bekostet af General Major og General Bygmester Laurids de Thurah til Børlumkloster over sig og Familie. I samme Begravelse staaer Justiz-Raad Friderich Kierckiold og Frue Inger Pop, deres Svigersøn Johan Henrich Rantzou, deres Dotter Johanne Mariæ Kierckiold Conferentz-Raad Gödert Braems Frue til Baggsvogn, saavelsom General Major Thurah selv med begge Fruer, den første en Rosenörn, den sidste en Kierckiold, som først havde haft bemeldte Rantzou. Paa Kirkegaarden er Christian Reitzer, Stiftamtmand i Halsborg som døde 1736. begravet, saavelsom hans Frue Maria Skov død 1730. i en 6. Alne dyb muret Grav. Ved denne Gravs Gravning fandtes en tynd huggen Steen med et Bænråd udi,

Børlum-
Herred.

5. Veibye Sogn (e), Annex til Børlum. Veibye. Kirkholm. Dalmark Gaard.
  6. Em Sogn, Annex til Vraa. Em Bye. Bullerup Bye.
7. Vraa

udi, som blev nedsat under den mixede Grav, dette gamle Liig var omfat 6. Alne i Kvadrat med Kampestene fra det øverste til nederst i Jorden. Der er paa Kirkegaarden over Reitzer opsat en firekantet Marmor-Steen med en Inscription, som forklarer, at han for dette sit Gravsted i den sorte Muld, som er 4. Alne lang og 4. Alne bred inden for de runden om det oven paa Jorden opreiste Kampestene, har givet til Kirken 200. Rdlr. til Sognets Skole 200. Rdlr. og til dets fattige 100. Rdlr. hvorfor Em Sogns Konge-Tiende af Børlumklosters Gier er pantsat. Da Kierkiold lod Kirken reparere, fandtes et stort Been-Rad, som af Kæmpe-Art, og at det var Meuneske Been, det vüiste Hovedet. I Kirken findes et Epitaphium over tre Sogneprester, Niels Sefrensdn død. 1570. Jacob Nielsön, og Niels Jacobsen død 1621. Et Epitaphium over Sognepresten Peder Johansen Viborg opsat 1644. I en murvet Grav i Altergulvet staaer Mag. Brunovs Ligkiste. Paa en Pille ved Prædikestolen er indmuret en firekantet Steen, hvorpaa staaer indhuggen en Abekat, som ikke vides Udtødning paa.

- (d) Furebye meenes at have Navn af Fur og Fyre. Skove, som før her ved Stranden har staaet og hvoraf endnu skulle findes Rødder og Stuber. Kirken har en gammel Altertavle fra de Catholske Tider, med en Helgens Billede i Midten mellem Jomfru Maria og Johannes. I Alterbordet under Fialedekket er et Hul, hvori har været Reliquier. Paa Kirkegaarden er begravet Sven Thomæsen af Lykken. Furebye Mark har taget Skade af Sandflugt. Der siges, at Havet før mange Aar siden har borttaget Kinderup en Bye der i Sognet.
- (e) Kirken har hedet St. Villadses Kirke, hvorpaa endnu paa Altertablen sees Patronens St. Villadses Billede. Synden for Kirken har og været en berømt Læge-Rilde, kaldet St. Villadses Rilde.

7. Braa Sogn (f). Synder Braa Bye, Nørre Braa Bye. Borlum; Stensvad Bye. Borup Bye. Grønderup Bye. Dets ene Herred.
 Annex Seridslev ligger i Ferslevherred.
8. Lyngbye Sogn, Annex til Jelsstrup i Vennebergherred.
 Synder Lyngbye. Nør Lyngbye. Lyngbye Toroy Bye.
9. Taars Sogn (g), Annex, til Ugilt i Vennebergherred. Taars Bye. Hvidsted Bye. Havstrup Bye. Borup Bye. Bjørnstrup. Jernskov. Harpsøe. Krogen. Terpe Bye. Koldbroe. Linholt Gaard. Graum Bye. Svenstrup. Siørup. Øster Bogdrup. Vester Bogdrup. Bøgge. Sessinge Bye. Natistisodde. Engen og Kieret. Store Skæggesholt. Lille Skæggesholt.

- (f) Kirken har en smuk Altartavle af Bildhugger, Arbeid gjort 1670. hvilken Sognepresten M. Jørgen Berg 1722. lod staffere. Kirkens Klokke er en af de største og lydeligste Landsbye-Klokker i Bendshyssel, den skal være støbt norden for Kirken i en høi, kaldet endnu Klokke-Høi.
- (g) I Taars Kirke ere 3. aabne Begravelser, en i Altergulvet, hvorudi hviler Margvard Kaas til Tidmandsholm og Frue Anne Stygge, Henrich Unger til Tidmandsholm og Fruer, Margrete Mühlheim død 1700. og Margrete Blaa død 1736. 66. Aar, Johan Urne til Tidmandsholm og Nipstrup. I en anden Begravelse neden for Choret ligger Jens Hansen Berg til Bøller og Hustru Maren Butz, deres Søønner Hans Berg og Jacob Berg til Bøller samt den sidste Hustru Johanne Mariæ Verkmeester. I den tredie Begravelse under Taarnet staaer Hans Thögerken og Frue Ingeborg Foss. I Kirken ere 3. Pulpiturer. Paa Væggen i Choret hænger en Tavle over Ingeborg Tidmandsdotter. Til Muren er fæstet en sort Marmorsteen over Claus Dyre til Bøller død 1547. og Frue Johanne Mogensdotter død 1571. 1565. har Kong FRIDERICH II. mageskiftet til Jens Clausen Dyre til Bøller Kronens Gaard Bjørnstrup i Tors Sogn for en Gaard i Jelsstrup Sogn.

Borlum-
Herred.

gesholt. Heden. Aggerup. Hesselholt. Dal. Dals Mølle. Steendal. Bedelund. Græsdal. Boldsholt. Øster Kragdrup. Vester Kragdrup. Krammisholt. Tykfov. Bragholt. Feyerholt. Kuckholm. Stoksted. Hiorted og Fellen. Norden Bierken. Synden Bierken. Store Klarupfov. Hesselbaffen. Norden Klarupfov. Vester Klarupfov. Øster Klarup. Øster Morild. Mellem Morild. Vester Morild. Hvidstedgaard Hovedgaard. Boller Hovedgaard. Fransgel. Boller Vandmølle. Næs Hovedgaard. Skad Vandmølle. Tidmandsholm Hovedgaard.

10. Dreilev Sogn (h). Dreilevkloster Hovedgaard. Gulager Bye. Lundgaard. Gunderup Bye. Havreholm Gaard.

Nør

(h) Dreilev Sogns Kirke, som kaldes *St. Nicolai Kirke*, er bygt ved Herregården Dreilevkloster, og har før været Klosterkirke, da Gaarden var et Nonnekloster. Dens Bygning er anseelig og vel vedligeholdt. Den har store og høie Hvælvinger, som hvile paa høie murede Piller, smukke Stole og Ornamerter, tvende Chore, det ene paa nørre Siden af Alteret, hvor Indgangen er for Herskabet, det andet i vestre Ende af Kirken for det unge Mandkøn. Altertavlen er gammeldags, derpaa Billedes, Juuls, Rönnovs og Skinkels Waabener, men Messe og Alter, Klæder meget smukke. Kalk og Disk foræret af Frue Ide Giøe, efterat de Svenske 1644 havde borttaget den forige. Prædikestolen er af kiont Bildhuggerarbeid, og paa Pulpituret sees Julernes Fæderne og Møderne Waabener. Paa den øverste Pille hænger en Table med Jens Billas og Frue Karen Rönnovs Waabener og nogle Bibelske Sprog, paa ny stafferet 1696. af Frue Helvig Krabbe Peder Juuls Enke. I Kirken findes et Tydsck Epitaphium over en Svensck Oberstes Dotter Jomfrue Regina Elisabeth von Kabeln som døde paa Dreilevkloster 1658. Øverst i det nørre Chor hænger Oberste Peder Juuls Regiments Standart med forgyldt Skrift, derhos

Nør Tierit. Synderbroen. Østerdammen. Vesterdammen. Sørlum-
 Græshede. Synder og Nørleie. Poulstrup Bye. Sarager Herrød.
 Gaard. Metgaard. Brynderup Bye. Konnebjerg Bye.
 Aarup Bye. Mynderup. Harken. Keerup Skoven. Fugle-
 sang. Lendestved. Lunde Prestegaard. Vester Lendestved.
 Øster Stokbroe. Bastholm. Vester Stokbroe. Bastholms
 Mølle. Follestrup Bye. Østergaard. Høgsted Bye. Østen-
 torp. Lille Øbentorp. Rønnovsholm Hovedgaard. Grun-
 drup Gaard. Krogholm. Breilevklosters Vandmølle.

11. Zestrup

derhos en sort og en rød Fane. Af samme Chor udhænger General Major von Moelkings Regiment's Fane, hvorpaa hans Levnets Løb, samt en sort og rød Fane. I den aabne Begravelse under samme Chor hviler D, berste Peder Juul til Breilevkloster, som døde 1676. 42. Aar, hans Frue Helvig Krabbe død 1697. 50. Aar, deres Dotter Frue Cathrine Marie Juul død 1712. 44. Aar, hendes Mand General Major Christian Georg von Moelking til Rønnovsholm, Fuglsig og Skrumåger, som døde 1720. 52. Aar, Jomfrue Ingeborg Juul Peder Juuls Søster som døde 1694. 63. Aar, Jomfrue Ide Dorthea Juul Peder Juuls Dotter død 1721. 56. Aar. Hvor denne Begravelse nu er, var før et Capel, hvorfra Kloster-Jomfruerne ginge op paa det Pulpitur, hvor deres Stole vare. Ved Kirkens syndre Side sees Spor af tvende hvælvede Porte, hvorigenem bemelte Nonner ginge ind i Kirken. Men ved Kirkens Reparation 1675. gif mange af dens gamle Kloster-Levninger forlorne. Da er formodentlig og den gamle Runesteen borttagen, som stod under en Steen, Pille midt i Kirken, og som før havde været sat over en Mand ved Navn Loia, efter Wormii Vereetning Monum. Dan. p. 296. I denne Kirke er Cancellie-Raad Ermandiger til Breilevkloster begravet.

Borkum,
Herred.

11. Hestrup Sogn (i), Annez til Dreilev. Hestrup Bye. Hestrup Vandmølle. Hestrupgaard.
12. Hørbye Sogn (k), Annez til Volstrup. Hørbye. Kuur. Rosenhave. Øster Svei. Vester Svei. Mellem Svei. Sammelholm. Hørstemark. Nye Holm. Frankier. Kroghede. Skon. Follerbanken. Giendrup. Baaren. Mosen. Porten og Boen. Bolletsmark. Orvad. Gundestrup. Hallen. Hørbylund Hovedgaard. Bredmose. Bonkhølle. Lille Timen. Lille Skierning. Svanger. Lille Svang. Klemmen. Løgvæd. Rydsholt. Slongbroe. Barstkie. Estrup Bye. Tøsefig. Baffen. Vester Estrup. Mølgaard. Faarholt. Et Huus. Haven Gaard.

13. Vol-

- (i) Kirken er jirlig i Stand sat af Otto Vilholt til Hestrupgaard, som og der har ladet indrette en aaben indelagt Begravelse for sig og Familie.
- (k) I Kirken en aaben Begravelse, hvori hviler Jomfrue Kirstine Juul Niels Dotter til Hørbylund, som døde 1674. 85. Aar, Giord Galt til Biumgaard og Hørbylund som døde 1684. 63. Aar, hans Frue Eva Unger død 1694. 68. Aar. I Altergulvet ligger en Ligsteen, som Niels Jonsen Wiffert til Torstedlund 1589. lod legge over Jesper Torfen til Hørbylund som døde 1526. og hans Frue Mette Mads dotter Wiffert som døde 1566. Paa de øverste Stolestader staae 4. Udelige Waabner i Træ udkaarne og malede. Over Chorsdøren staaer Sal. Kirstine Juuls Fæderne og Møderne Waabener med Aarstal 1678. Oveemædte Jomfru Kirstine Juul har 1669. stiftet en god Skole her i Sognet, See Hoffm. Fund. T. IV. p. 327. Paa Veien fra Ryholm Bye til Hørbye sees mangfoldige Jord-Dyffer, i sær tet norden for Hørbye en saa stor Mængde af store og smaa Jord-Høie nær ved hinanden, som Grave paa en Kirkegaard, lidet nordøstlig fra disse en Døs med en stor Steen oven paa og mange mindre Steene ueden omkring, nordvest fra Kirken sees man og nogle Grav-Høie.

13. Volstrup Sogn (1). Volstrup Bye. Ortoft Bye. Ørens-
hede Bye. Tamholt. Kneverhede. Store Tostlund. Lille
Tostlund. Store Grønhede. Lille Grønhede. Store Uger-
holt. Lille Ugerholt. Dyrheden. Baiensgaard. Hytten. Høj-
holt. Sæbygaard Hovedgaard. Sæbygaards Vandmølle.

N n 2

Volstrup

- (1) I Volstrup Kirke ere 2de aabne murede Begravelser. I den ene, som hø-
rer til Sæbygaard, hviler Admiral Peder Munk til Sæbygaard død
paa Sødringholm 31. Martii 1623. 89. Aar, Frue Sophie Brahe
gift først med Peder Munk siden med Malte Sehested, død 1638.
58. Aar, Jomfru Kirsten Munk Peder Munks Datter død 1624. 16.
Aar, Jomfru Wibeke Juul Admiral Niels Juuls Datter død 1668. 2.
Aar, Jomfru Ingeborg Rosenkrands Otte Christopher Rosenkrandses
Datter død 1636. 36. Aar, Jomfru Mette Cathrine Pachs død 1690.
11. Aar, Kield Krag Sehested død 1727. 51. Aar. I den anden Be-
gravelse, som tilhører Stenshede, staaer Wogen Wogensen til Stens-
hede død 1650. 56. Aar, Frue Kirsten Wogens Datter død 1633.
Oberst Lieutenant Preben Banner til Stenshede død 1666. 42. Aar, hans
Frue Ellen Rosenkrands død 1683. 64. Aar, deres Søn Bild Banner
død 1672. 16. Aar. I denne Begravelse findes endnu 13. Efigister uden
Inscription. Paa en Steen i Kirkegulvet læses deene Inscription: Her
ligger trende Holgerer af Rosenkrandses Stamme, som skal igien op-
staae og hver med Livsens Krone bramme. Paa den øverste Mands-
Stool staaer Knud Rud Ottesens Fæderne Waaben, paa de følgende Stole
sees Sehesteds, Lykkes, Brahes, Gides, samt V. Wognføns Fæderne
og Møderne Waabner med Aarstal 1592. I Sognet ligger et Bierg,
kaldet Gieddebjerg, hvor gemeen Mand siger at ligge en Stat forborgn.
I dette Sogn har fordem boet Mester Henrich, en berømt Jurist, som
havde været Biskop Strygge Krumpens Cancellar, og med Kongelig Bevil-
ling nød Indkomsterne af Kalbet, imod at holde en god Capellan. Vol-
strup Sogn nævnes i Documenter af 1408. Wormstrop Sogn, hvorudi
da har ligget Åstrop og Jærenhede.

Borslum-
Herred.

Bolstrup Prestegaard. Degneboligen. Aasen. Synder Solsbak. Norre Solsbak. Bester Solsbak. Fuglesang. Kragsted. Drkthede. Birkemose. Stidsholt. Tanger eller Graver-Huset. Store Stenshede Hovedgaard. Langtved. Kratterup Gaard. Skjoldstrup Gaard. Gadens Gaard. Skovsgaard. Lille Stenshede. Heden. Lille Kieldstrup. Store Kieldstrup. Ulmsholm. Lundergaard. Dyrhedens Skovhuus.

14. Torflev Sogn. Braa Bye. Trygge Bye. Braagaard. Gammegaard. Horshauge. Galterup Gaard. Tyrestrup Gaard. Elsthauge. Boldsted Gaard. Bester Fuglesang. Fromstrup. Lille Fromstrup. Lille Fuglesang. Klatterup. Bang Bye. Bang Terp og Bang Kier. Refmose. Hiortholm. Gryndbek. Hiortmose. Kobberholm. Stidsholt. Høgstруп Bye. Sladbirk. Store og lille Krogen. Krogens Mølle. Kirkebjerg. Lundgaard. Krogsdam. Dal. Kolbro Bolig. Kolbro Vandmølle. Høngaard. Siem. Torflev Prestegaard. Riis. Flamsholt. Skavange. Birridgaard. Halsborig. Giersholt. Langboet. Søeholt og Skoven. Brobakken. Besterstrand. Hammerholt. Lindholm. Knopshauge. Silkeborg. Tøften. Orstevgaard. Østerstrand. Bye-Eie. Ormholt Hovedgaard. Zeeselt Gaard. Resten af dette Sogn ligger i Jerslevherred, men Anneret Lendum i Vennebergherred.
15. Seiglstrup Sogn (m), Anney til Zariøstev i Vennebergherred.

(m) Seiglstrup Kirke skal fordum alene have været som et Capel, opbyggt af 12. Hovmænd i de Pavelige Tider. Norden for Kirken ligger en Plads, som der endnu kendes Volde og Graver omkring, hvor Støttet menes at have staaet.

- herred. Seiglstrup Hovedgaard. Smidstrup Bye. Stags- Borlum-
sted. Uagaard. Aalstrup Gaard. Herred.
16. Rakkebye Sogn, Annex til Zaridslev i Vennebergherred.
Rakkebye. Snarup Bye.
17. Skjæve Sogn (n). Kiersgaard.. Skjæveleed. Prestegaar-
den. Kotterup Boel. Barkholt. Birket. Øster Lien. Vester
Lien. Langholt. Byrdal. Aalegaards Odde. Oenstrup Bye.
Tosbek Vandmølle. Oenstrup Slagsted Skovhuse. Hun-
drup Bye. Krogsdam. Raaholt. Bitten. Koghaven. Snoren.
Dybvad Hovedgaard. Knudseie Gaard. Knudseie Vand-
mølle. Det øvrige af Skjæve Sogn ligger i Jerslevherred.
18. Karup Sogn (o), Annex til Understed. Karup Bye. Kieret.
Klokkedal. Tjuffekier. Høien. Refdal Odden. Steisborg.
Slagholt. Hadsborg. Trundhaven. Knivlingborg. Hornes-
bjerg. Koffenborg. Steendal. Tveden (p). Øster Smeden.
Vester Smeden. Kulbroe. Melleamboel. Østerboel. Vester-
boel. Øvstrup. Nørbacken. Ørenbacken.

N n 3

19. Under

- (n) I Skjæve Kirke, under Skriftestolen, er begravet Jens Todberg, som no-
gen Tid eiede Dybvad og Knudseie.
- (o) Kirken er efter Sognet liden, dog vel vedligeholdet. Norden ved Karup
Kirke er en navnkundig Kilde, kaldet Helligøpben, hvorved i gamle Dage
skal være drevet stor Superstition.
- (p) Tveden er nu en Bondegaard, som bedoes af tvende Bønder. Der har
forhen staaet en anseelig Bygning, som formedelst sin Ælde for faa Aar
siden er nedrevet og det beste Lømmet henført til Hørhylund. Uden for
Gaarden skal ikke længe siden være seet Rudera af et Herresæde, eller en
fre-

Borlum-
Herred.

19. Understed Sogn (q). Brangbek Bye. Gladehol Gaard. Grene. Letholt. Hollen. Gadsted. Bangen. Synder Knud. Everkier. Dalbye. Degnebolet. Skiftved Bye. Mlettisholt. Skoven. Knappen. Nør Knud. Rosengaard. Høirholt. Klatterup Gaard. Hoelbjerg. Steenhede. Understed Strand under Bierget. Langvad ved Understed Strand. Ved Understed Strand. Gundgaard. Nørgaard. Rutved Bye. Ries Bye. Knapen. Henden. Knøsen. Hestvang. Reisbjerg. Gadeholt Bye. Krattet. Jegen. Nvæsel Gaard. Nvæsel Skovhuse. Prestegaarden.

Jerslev-
Herred.

IV. Jerslev-Herred.

1. Øster Brøndeslev Sogn (a). Øster Brøndeslev Bye. Kraghede. Skarvad. Reist. Hvilshøi Bye. Linderup Gaarde. Hvilshøigaard. Vester Gierndrup. Øster Gierndrup. Buurholt Gaard. Stubdrup.

2. Sallund

firekantig Muur to Alne tyk og to Alne høi, som har været Grundvolden af et 6 loft høit Huus, hvor den i Kampeviserne omtalte Herr Raadengod skal have boet og haft Udigt over Skovene til Østersøen, Skovene ere nu mest borte, men der findes endnu en Plads kaldet Bedelund, og østen ved Gaarden en anden, som har hebet Rosenlund.

- (q) I Sognet findes en Bakke, kaldet Slotte Bakken, hvorved ere Kiendtegn af tvende Vindebroer, der skal have staaet et Slot, hvor den Søehane Knud af Borg skal have boet. Paa Marken findes og adskillige Steensruer eller hebenske Begravelser opmurede som Kielbere af maadelige Kampesteene.
- (a) Kirken er mest bygget af hugne Steene. I dens syndre Muur har før været en Kænesteen med denne Paaskrift: Kirkia er Krikte kant manom, see

2. Hallund Sogn (b), Annex til Øster Brøndeslev. Hal-
lund Bye. Hollensted Bye. Hollensted Hede. Hving. Øster
Hebbelstrup. Øster Huolhøi. Vester Hebbelstrup. Vester
Huolhøi. Heegaard. Nør og Synder Lund. Strand eller
Skarnvad. Riølfkegaard Hovedgaard. Riølfkegaards
Bandmølle.
3. Dronningslund Sogn (c). Dronningslund Hovedgaard før
Hundslund Kloster. Dronninggaard Hovedgaard. Lun-
derager

see WORMII Mon. Dan. p. 295. I Kirken findes et Epitaphium over
Sognepresten Laurids Lauridsen, som døde 1629. Kvisthøjgaard er en
uprivillegeret Avlsgaard her i Sognet, som staaer for 13. Tdr. 4. Skpr.
1. Alb. Hartforn og tilhører Peder Haugeard Lycke. Linderup næv-
nes i Doc. af 1493. Linderum.

- (b) Hallund findes og skrevet Halling, dette Sogn var fort efter Reformatio-
nen Annex til Hellevad. Paa Væien mellem Øster Brøndeslev og Hallund
ligge nogle anseelige Dysser, fornemlig trende 66. til 70. Alne iaae Jord-
høie tet ved Siden af hinanden, strekkende sig i længden fra Syd til Nord,
alle tre fælles indhegnede med store opreiste Steene neden om ved Siderne,
og oven paa hver anseelige Offersteene. Der har og før paa Heden været
en Høi med en Hule udi med Steene omfat, kaldet Røverstuen.
- (c) Sognet hed tilforn Hundslund, indtil Dronning CHARLOTTE AMA-
LIA 1690. blev Eier af Hundslund Kloster, da baade Gaarden og Sog-
ner fik det Navn Dronningland. Hre skal før have været en anden Sog-
nekirke, som er afbrudt. Nu værende Dronningslunds Sognkirke har til-
forn været Kloster. Kirken til bemelte Hundslund Kloster og ligger tet til
den østre Ende af Gaarden, prydet med Taarn og et jirligt Sptr. Den
er en ganske stor Korskirke, meget smukt beprydet og med stor Bekostning
fat i Stand, først af høifbemelte Droning, siden af Princesse Sophia
Hedevig 1719. hvorom vidner en Inscription i en sort Steen udi det syn-
dre Kors. I det nordre Kors har Prinsessen ladet bygge et stort Chor,
hendes

Ferslevs
Herred.

derager Prestegaard. Lundegaard. Ringsted Brønd. Store og lille Biørnlund. Brøndens Gaard. Melvad. Forsholm. Blesberg. Kiersgaard. Lille Kiersgaard. Hiallerup Bye. Siera Bye. Dvæselholt. Ravnholt. Store og lille Løgtved. Løholt. Tryge Bye. Lille Dorstveden. Obenholt. Østerdorf.
Synderz

hendes eget Chor er i den vestre Ende af Kirken. Paa Kloffen staaer Sancta Maria med et gammelt Værstol som kansee skal være 1443. I Choret er en stor Steen i Muren indheftet over Rigs-Raad Hans Jolian- sen Lindenov og Fru Margrete Rosenkrands, han efterlod 9000. Ldr. Hartkorn, dog døde hans Aflom i Armod. Ved den syndre Side er et Epitaphium med en Latinsk Inscription over Stats-Raad og Staldmester Georg Friderich von Haxthausen, som døde 1719. 54. Aar. I Begravelsen under Alteret hviler forbemelte Hans Lindenov til Gavne, som døde 1596. 56. Aar og Fru Margrete Rosenkrands som døde 1635. 83. Aar. Deres Dotter Ide Lindenov død 1593. Jacob Lindenov til Hundslund Kongl. Majestets Raad og Assessor i Høieste Ret død 1672. 55. Aar, hans Fru Christence Brahe død i Søbye 1672. 47. Aar, Henrich Daa til Hefringholm, død 1670 24. Aar, Hans Friis Jørgensen død 1651. Jomfrue Elsebet Qvitzau død 1667. 55. Aar, Jomfrue Birgitte Brok Daa død 1646. Jomfrue Ide Christine Hög død 1665. Stats-Raad Haxthausen, Jacob Severin til Droninglund Kiøbenhavns Borger og Formand for de 32. Mænd, som døde 1753. 61. Aar og Hustruer Birgitta Sophia Nygaard død 1739. 35. Aar, og Maren Dalager. Af Stedets Sogneprester er at merke Sven Staverskov, som var af Udel, han havde været Nonnernes Prost i Klosteret, var og Sogneprest i Reformations Tiden, men resignerede selv, anlagde sig en Have og bygde derhos et lidet Huus hvor han levede og døde privatus, Stedet kaldes endnu Svens Have. Hans Eftermand Hr. Gabriel havde været Munck i Vestervig, han døde i Nygaard, hvor Sognepresten da boede. Paa Droninglunds Mark ere adskillige Kæmpegraver kaldede Pulper-Dys, Kette-Dys, Opdys &c. Princesse Sophia Hedevig har stiftet 7. Skoler i Droninglunds Sogn og givet anseeligt dertil, See Hofm. Fund. T. IV. p. 293.

Syndergaard. Osterdorf Mørgaard. Besterdorf. Hølted. <sup>Jerslev-
Herred.</sup> Trind Eveden. Langvad. Tidsebakken. Store og lille Refdal. Stokholm. Lille Stokholm. Melholt Bye. Fielgaard. Holte. Kialbakken. Kieret og Dalen. Hedegaard. Gingsholm. Stagsted Bye. Orsøe Bye. Kistrupholt. Kiuslingborg. Wiiskholt. Skrudsholt. Damsgaard. Koffenborg. Honneborg. Møgelmoose. Bredholt. Ribsgaard. Skoven. Dalegaard. Lille Glimsvad. Byrvong. Daalsgade. Daars Vandmølle. Evedens Gaard. Jespergaard. Evedergaard. Rolding. Frøebakken. Store Glimsvad. Dal Mølle. Frandsborg. Torup Bye. Torup Hede. Solholt. Ugraven. Rørholt. Heden. Tolstrup Bye. Bolle Bye. Usa Gaard og Bye. Usa Vandmølle. Bjørnstrup. Melholt Gaard. Gammel Kirkebye. Suedergaard. Orsevad. Boved. Langheden. Lille Langhede. Sioragaard. Laurstulf.

4. Jerslev Sogn (d). Jerslev Bye. Eveden. Mølholm. Syn-
der og Norder Bunderholt. Lille Dørbanken. Holveien. Vort-
hule. Vilestrup. Siegaard. Refbakken. Krattet. Høiriis.
Store Dørbakken. Krakov. Baasen. Svønnum Bye. Øster
Mellerup Bye. Mellerup Mølle. Bester Mellerup Gaard.
Store

(d) Af Jerslev Bye og Sogn har Jerslevherred sit Navn. I Kirken er en
adelig Begravelse, men uden Inscriptioner. Her skal være begravet
Oberst Lieutenant Peder von Musfeld og Frue Anne Sophie Mølheim,
som begge døde paa Kialskogaard. Paa Abildogaard i dette Sogn har
fordum boet Adelsfolk. 1519. nævnes Mads Bagge i Abelgaard Bøvner.
Paa Mellerupgaard har og fordum boet Adelsfolk, den er usfri og staaet
for 10. Eder. 2. Skpr. 1. Fierdingkar Hartkorn.

Jerslev-
Herred.

Store og lille Paghede. Mildal. Bomborg. Lunken. Dal. Mustedgaard. Øster Hiulskov. Middel Hiulskov. Vester Hiulskov. Kirkeholt. Værgaard. Vandkrogen. Kratteting. Baffen. Krattet. Øster-Mølle. Vester-Mølle. Brodholt. Døstrup og Møllen. Vøten. Trædholt. Falden. Knasborg. Grydbek. Byrlund. Alstrup Gaarde. Klestrup Bye. Rumpen. Svarebak. Sørhede. Holtet. Hasselbek. Hanselbek. Åbildgaard. Sterup Bye. Nørgaard. Løtte. Holte. Smekken. Kner. Ulmosen. Beyer eller Laagen. Lille Billestrup. Nørge. Høholt. Grøne. Vinden.

5. Vester Brøndeslev Sogn (e), Annex til Jerslev. Vester Brøndeslev Bye. Vester Hedegaard. Øster Hedegaard. Vester Bangdrup. Øster Bangdrup. Grimsted. Taarsmark. Agedrup. Linghulen. Øster og Vester Kornumgaard. Nebstrup Hovedgaard.
6. Seridslev Sogn, Annex til Vraa i Børlumherred. Seridslev Bye. Kulkum Bye. Holte Bye. Stade. Østeraae. Vøsteraae. Nørhaven. Skarnager. Synderhaven. Mellemhaven. Ulhøi. Hielmsted Gaarde. Under Narebye. Smersted. Baffen.

7. Zelles

- (e) Kirken har et lidet Taarn, og er tækket med Bly. I Kirken er en aaben Begravelse, hvori staaer Cancellieraad Ermandinger og flere Nebstrup Gaards forige Stene. Nederst paa Taarnet er i en Steen udgravet en Form af et lidet Fad, som menes at have været brugt til Viedand. I Vester Brøndeslev gives sorte Gryder og andre Leekar.

7. **Zellevad Sogn (f)**. Hellevad Bye. Allerup Bye. Foltved. Jerslev,
Herrød.
Trædholt. Skinbjerg. Mosen. Synder Trøderup. Blesbjerg.
Clausholm. Lunderdal. Badstrupdal. Katholm. Svenstrupdal.
Lille Langvad. Store Langvad. Bredkier. Klokkerholm. Lem
Bye. Røgelhede. Krogdal. Lunden. Dvinbjerg. Halskov.
Korslund. Kiersgaard. Klokkerholms Mølle. Røslund.
Falden. Nørre Trøderup. Kragerup. Kiølden.
8. **Zellum Sogn (*)**, Annex til Zellevad. Zellum Bye. Zellum-
lund. Pilgaard. Nakkbjerg. Monkholt. Lundergaard. Slet-
ting. Langtoed. Sneverholt. Snaphede. Ribsdal. Krogen.
Krattet. Kroghauge. Føiting. Ralsbjerg. Morkmose. Stof-
sted. Skovgaard. Kastenskov. Vandiskrog. Holmgaard.

D o 2

9. Drum

(f) I Kirken er et Epitaphium over Provst og Sognepresten Christen Gertzen, hvorpaa han med Hustru og Børn ere affildrede. Efter Reformationen 1555. var Herr Peder Steinbeen Sogneprest, som havde været Munk i Borlum Kloster. Til denne Kirke har en Selveier Bonde Clemens Slage 1483. givet en Bøgeskov paa 12½ Evins Olden. Paa Kiersgaards Mark er en stor Steendys kaldet Steen-Tinget. Paa Røgelhedes Mark er en Sundheds Kilde kaldet Helas Kilde. I Sognet ligge to smukke Eenefte Gaarde, Clausholm og Rosenlund, den sidste tilhører Assessor og Provst Peder Paludan.

(*) Zellum eller Helm Kirke var efter Reformationen ordineret at skulle nedbrydes, men formædelt Sognekøllets Ansøgning bevilgede Kong CHRISTIAN III 1558. at den skulde blive en Sognekirke som tilforn, dog at Sognepresten til Hellevad og Halling Sogne skulde holde dem en Capellan, og derfor nyde en halv Læst Korn af Konge-Tienden i Helm-Sogn.

Jenslevs
Herred.

9. **Drum Sogn (g)**, Annex til Zellevad. Drum Bye. Nør Raavnstrup Gaard. Nør Raavnstrup Mølle. Mose. Brunsvang. Bjørnholm. Bester Glimvad. Synder Raavnstrup. Lille Aagaard. Store Aagaard. Lille Kraghede. Kraghede. Kringlingbroe. Stovbækken. Eveden.
10. **Tolstrup Sogn (h)**. Zimmerbye. Prestegaarden. Kierstegaard. Meilsted Gaarde. Taarup. Holte. Linderup Bye. Knapishauge. Mølgaard. Bibsig. Adergaard. Adergaards Vandmølle. Sunders Vandmølle. Hiermislev Bye. Hiermislevgaard Hovedgaard. Hiermislevgaards Vandmølle.
11. **Stenum Sogn (i)**, Annex til Tolstrup. Stenum Bye. Bang Gaard. Kofholm.

12. Drens

- (g) I Drum Kirke over Daaben hænger en Kobber-Tavle, som viser, at Niels Mortensen Kierulv paa Heiselt, som var overfalden i Torslev Prestegaard, og derfor til Afsoning bekom 100. Slette Daler, gav 1673. de samme til Drum Kirke, imod der at faae sin Begravelse hos sine Forfædre. I Sognet er en stor Gensled Gaard Nør-Raavnstrup, men uden al Frihed.
- (h) Kirken er med Taarn og tækt med Blye. Altertavlen er af Bildhuggerverk, hvorpaa Maria med Barnet og de 12. Apostle. Paa Crucifixet staaer det Aarstal 1639. Paa Prædikestolen staaer 1612. og 1618. med endel Bibelske Sprog, og i Kronen der over Claudius Claudii F. Holmius. Paa de tvende øverste Stole staaer Envold Kruses og Fruen Else Marfvins Waabener. En Lysekrone med 12. Arme. I Altergulvet en gammel Ligsten over to adelige Fruer, som har boet paa Hiermislevgaard. Et Epitaphium over Prestens Jens Pederfen Hosbonds Hustru. Et andet over Sognepresten Nils Iversen som døde 1726. Endnu et over Peder Thomfen Kierulv Forpagter paa Hiermislevgaard som døde 1717 og Hustru Margrete Henrichs Dotter Hemmer. En Ligsten over Christen Christensen Sölholt Forpagter sammesteds.
- (i) Kirken er uden Taarn tæktet med Blye, Prædikestolen opfat 1622.

12. Vrensted Sogn (k). Vrensted Bye. Sundsted. Holmen. Jerslev-
Herred.
Nasendrup Bye.
13. Tise Sogn (l), Annex til Vrensted. Tise Bye. Manne Bye.
Fulholm Bye. Ladegaard. Kieret. Forregrest ved Broen.
Grønborg. Stouvad. Havgaard. Hamelmosse Hovedgaard.
14. Vaar Sogn (m), Annex til Albek i Børlumherred. Vaar-
D o 3 gaard

(k) Kirken kaldes **St. Thøgers Kirke**, og uden for Kirkegaarden er en liden Kilde, som endnu kaldes **St. Thøgers Kilde**. I Choret er et Epitaphium over Sognepresten Melchior Evertsen Meier, som 1655. døde meget hastig paa Marken, da han for Lyst Skyld havde taget en Lee i Haanden at ville meie med. Der findes og en Ligsten over Sognepresten Frands Lauridsen som døde 1708. Ved Vrensted begynder en Wei eller Bæse op til Børlumkloster, som kaldes **Munkebroe**, og gaaer i Sydvest tvært over Brigsted Mark, hvorom fortælles den Fabel, at der neden under skal være en Hvalving eller Løngang, hvor Munkene skal have haft deres Gang fra Børlumkloster til Jngstrup Kirke. Synden for Vrensted Bye findes Levninger af en gammel firekantet langagtig Skandse, som nogle sige at have været et Røver- og Slot.

(l) Kirken har været kaldet **Vor Frue Kirke**, og vesten derfor er en Sundheds Kilde, kaldet endnu **Vor Frue Kilde**. Lysestagerne ere givne 1588. af Peder Munk til Estrvadgaard og Frue Karen Skeel. I Choret er en aaben hvælvet Begravelse, hvori hviler fra 1601. bemelte Frue Karen Skeel, som har været balsameret. I Sognet er 1626. af Otto Skeel til Hammelmosse stiftet en Skole, til hvis Underholdning er givet 300 Rdlr., see HOEM. Fund. T. IV. p. 307. Ved Paasketider holdes neden for Kirken et Marked. I Sognet, synden for Hammelmosse Gaard, begynder den store Vildmose, som i Længden og Bredden grændser til adskillige andre Sogne, hvilken forhen er beskrevet.

(m) I Vaar Kirke paa syndre Side ere tvende aabne murede Begravelser, en oven og en neden til. I den øverste staaer Capitain Niels Rosenkrands, gift

Ferlev,
Herred.

gaard Hovedgaard. Baargaards Skovhuse. Aggested Bye.
Frangit. Lille Frangit. Norholt. Jøskovs Mølle. Vester
Skovgaard. Vester Skovhuse. Bolbroe. Brunvong. Bøgs-
kov Halle. Svinhaugen. Endeel. Lille Endeel. Gaardsholt.
Dysevad. Slavenfal. Vester Gaardsholt. Abolt. Store.
Lunderhede. Smalbroe. Strudsholm. Hvidkilde. Vandsted.
Taabroe. Store Enoden. Bondhagen. Lille Ravnholt. Lille
Enoden. Knibben. Knarren. Skallerbakken. Gabbet. Spden.
Overgaard. Bildbakken. Skoven. Løssen eller Høssen.

Af Skive Sogn, som ellers hører til Børlumherred, ligger føl-
gende her i Ferlevherred: Stagsted Bye, Ravnholt, Store
Meisom, lille Meisom, Store Brangmose, lille Brangmose,
Mosen, Rødbakken, Nye Mølle, Avenkisdødt, Avenkisdødt Vand-
mølle, Boes, Hønen, Knaben, Stagsted Gierde, Bollhøie,
Tophede, Store Føltved, Lille Føltved, Løgsig, Lille Spang-
hede, Røven, Solholt, Store Spanghede, Hytten, Krogen,
Møllebakken, Tuen. Af

gift 1709. med Mette Cathrine Pachs og død paa Kringelhede 1746. 61.
Aar, deres Datter Henrica Sophia Rosenkrands Oberste Peder Reetz
Frue til Baargaard, død 1747. 31. Aar. I samme Begravelse er et
Steen=Monument over Niels Skeel til Nørgaard som døde 1561. hans
Frue Karen Krabbe Glob Krabbes Døtt, og deres eneste Søn Hans
Skeel, som blev i Slaget paa Falkenberghede 1565. ligesaa et Epitaphi-
um over Otte Banner til Aldal, som af Ude er mesten fordervet. Paa
syndre Side uden til paa samme Begravelse sidder en gammel Steen, hvor
paa en Frue i fuld Corpus er udbuggen, med denne Inscription: Erlig
og Velbyrdige Frue Ingeborg Skeel til Woergaard, da hun en sorig-
fuld Enke var, lod hun denne Kirke og Capel forandre, og bygge
Worgaard 1586. Resten er ukæfelig.

Af Torflev Sogn, som hører til Børlumherred, ligger følgende i Jerslevherred.
 Jerslevherred: Skierne Gaard, Nørden Refbakken, Syn-
 der Refbakken, Fielgaarden, Nævnholt, Brangmose, Braa-
 gaards Mølle.

Af Albet Sogn, som hører til Børlumherred, ligger disse Steder i
 Jerslevherred: Baarsøe Bye, Siøre Bye, Krogen, Syn-
 der Fæbron, øster og vester Eveden.

Af Zorsens Sogn, som hører til Kierherred, ligger i Jerslevherred
 Lyngdrup Gaarde og Faurholt.

V. Kier-Herred.

Kier-
Herred.

1. Aabye Sogn (a). Aaby. Haugen. Aastrup Gaarde. Soves-
 bakken. Bierget. Teglladen. Torngaard. Knøsgaard. Skiel-
 rimmen. Havgaard. Et Huus. Møllegaard. Kneppet. Bols-
 broe. Aabye Mølle. Kottkier Huse. Birkelse Hovedgaard.
 Resten af dette Sogn ligger i Hvetboherred.

2. Biersted

- (a) Aabye har sit Navn af den Aae, som løber der forbi, kaldet Aye, Aae.
 Din Donationer til Aabye Sogns Fattige og Skolehold, See Horns.
 Fund. T. IV. p. 266. sq. I Aabye Kirke er under Alteret en Begrav-
 nelse, hvori staaer fire store Egeklister med Adelige Lig, Inscriptionerne
 ere af Rost fortærrede, men man troer, det er af Birkelse og Refskier
 Gaardes forige Eiere. En anden Begravelse er der i Korskirken, hvori
 staaer en Kobber-Riste, som har været overtrokken med Fløiel, og en
 Egekliste, med ingen Inscription derpaa. I Aabye Sogn var den navn-
 kundige Skipper Clemen fød, som var Formand for det store Dyløb i
 Jylland 1534.

Kier:
Herred.

2. Biersted Sogn (b), Annex til Aabye. Biersted Bye. Greis Kommen. Synderbjerg Gaard. Krogen. Nørkier. Nørhalle Bye. Bisentkier Hovedgaard.
3. Vadum Sogn (c). Vadum Bye. Vadum Mølle. Øster Holmebye. Vester Holmebye. Haldager Bye. Refsgaard. Biorumgaard. Røvringe Huus. Vadskiergaard. Brobolst Skov. Rødslet Hovedgaard.
4. Sulsted Sogn (d), Annex til Zammer. Sulsted Bye. Ugdrup. Stapres. Lille Stapres. Stavlund. Langelund. Dal. Byrholt. Hastrup Gaard. Eveden. Repstrup. Paa Heden. Meelsted Bye. Krosgaard. Bakkens Beirmølle. Bæsbjerg Bye. Elkier Hovedgaard. Vang Hovedgaard.

5. Aistrup

- (b) Biersted eller Biergsted skal være kaldet faaledes, fordi Kirken ligger høit og er bygt paa en Bakke eller et lidet Bierg.
- (c) I Vadum Kirke ligger i en aaben Begravelse Gotzlev Budde til Rødslet som døde 1616. hans tvende Fruer Dorthe Skinkel til Bierkøvdød 1580. og Sidsel Biörn til Gunderupgaard død 1619. Der dennem er i Choret i Muren opsat en stor Steen, hvorpaa deres 16. Ahrer ere at see. I Taarnet er en Begravelse med Jerndøre for, derudi hviler i to Marmor: Rister Cancellie-Raad Peder Thögerlen Lassen til Rødslet, Gudumlund, Herningsholm, Dyvad, Bøsborg og Ruballegaard, som døde 1737. 70. Aar, og Frue Anna Lassen død 1747. 83. Aar. I Korskirken er et Epitaphium over Sognepresten Jes Hannibal Peter Jessen som døde 1721. 39. Aar. Paa Kirkegaarden har bemelte Cancellie-Raad Lassen stiftet og ladet bygge et Hospital, hvorom See Hofm. Fund. T. IV. p. 253.
- (d) I Kirken er et Epitaphium opsat udi Choret af huggen Sandsteen, men nu forfaldet, som Stygge Hög til Wang har befoset over sine Forældre og over sin Frue Anne Ullstand, som døde 1627. Der findes og en Ligsteen giort 1626. over Frue Johanne Krumpen Jacob Eskilken Hög til Eskier og Wang
hans

5. Aistrup Sogn (e), Anne til Hammer. Aistrup Bye. Bredholt. Tylstrup Bye. Kiersgaard. Ultved Gaard. Lasgaard. Kirkegaard. Bilgaard. Heden. Brandenburg. Følsted. Holtegaard. Sindholt. Vraa Hovedgaard.
6. Hammer Sogn (f). Bodskov Bye. Grindsted Bye. Brødland. Osbjerg. Møgelmoose. Trondal. Skoven. Prestegaarden. Solgaard. Atterup Gaard.

Kirke,
Herred.

7. Horsens

hans Enke, og deres Son Just Hög til Bang med begge Fruer Mette Giöde og Sidfel Bille som døde 1582. Et Epitaphium opfat 1664. over Sognepresten, M. Bendt Hansen, som er begravet i Vor Frue Kirke i Aalborg. I Chorbøven saavel som i Hvælvingen midt over Kirken læses denne Skrift: Anno Domini MDXLVIII. lod erlig oc velbyrdige Mand Jost Hög til Vangsgaard thenne Kircke formale, oc lod E. og V. Mand Stygge Hög ibidem den forbedre 1599. Ved Sulsled Bye vorer Hør og Hamt meget sterkt og fraadigt. I et Doc. af 1355. skrives Navnet Sulstasth.

- (e) I en aaben Begravelse i Aistrup Kirke hviler Friderich Rodsteen til Lengsholm død 1674. og Frue Kirkine Bek til Vraa, Elkier, Aas, Lengsholm og Ellinggaard, som efter et kort Egteskab sad Enke 44. Aar, døde 1719. 76. Aar, deres Døtter Frue Ide Rodsteen, som var gift med Jörgen Bille til Ellinggaard og Lengsholm og døde 1728. Hendes Søster Frøken Else Elisabet Rodsteen til Vraa og Elkier, som døde 1730. 57. Aar. Denne Frøken gav til Kirken for Begravelsens Bedligeholdelse 300. Rdlr. og til Aistrup Skole 300. Rdlr. See HORMANS Fund. T. IV. p. 269.
- (f) Synden for Prestegaarden har før været en Løge-Kilde, kaldet Selenz Kilde, som nu er forstoppet, derved stod et hvidt Kors, som M. Thomas Galskiöt lod borttage, og samme Nat d. 30. Octob. 1603. afbrændte Hammer Prestegaard. I Kirken er et Epitaphium og en Ligsteen over Proust

og

Rier-
Herred.

- 7 Horsens Sogn (g), Annex til Zammer. Horsens Bye. Ofter Kinderup. Vester Kinderup. Ugerholt. Vesterlaan. Langholt Hovedgaard. Det øvrige af dette Sogn er i Jerlevherred.
8. Vester Hassing Sogn (h). Vester Hassing Bye. Skoven. Skraalen. Ravnstov. Gryderlund. Hassinggaard. Lunden. Striben. Vesterhede. Dødstov. Knollegaard. Vester Åslund. Lundenborg. Havrekrogen. Østerlaan. Staabye. Ganderup Bye.
9. Øster Hassing Sogn, Annex til Vester Hassing. Øster Hassing Bye. Føltved. Ryborg. Gaasebye. Ganderup Bye. Povellstrup. Jegen. Skindberg. Østeraae. Østeraaslund. Myren et Huus. Hølund. Ableholt. Øster Nefse. Vester Nefse. Neise Broe. Øster Hede. Hollet. Starbek. Starbeks Hauge. Diget.

10. Ulsted

og Sognepresten M. Thomas Christopherfen Galkiød, som havde været Rector i Aalborg Skole, og døde 1624. Ligeledes en Gravskrift over Provst og Sognepresten M. Erich Nielsen død 1658.

- (g) I Horsens Kirke er begravet Oberst-Lieutenant Halkaus til Langholt og Frue, ligesaa deres Søn Justiz-Raad Halkaus og Frue.
- (h) I Taarnet hænge tvende Klokker, paa den ældste, som Brøderne i Borlumkloster 1463. har ladet støbe, staaer denne Inscription: Maria bin ich geheten, de Heren vam Bargum Kloster lehten mich geten Anno Domini M. CCCCLXIII. I Kirken er en aaben muret Begravelse, hvori er hensat Oberst Lorentz Sturk og Frue Barbara Helena von Levenklau, han døde paa Havrekrog en Bondegaard der i Sognet og har givet det Tralverk om Altret for sin Begravelse. Et Epitaphium over Sognepresten M. Anders Hansen, som havde været Rector i Kalundborg Skole, og døde 1665. Knoldegaard har i gamle Dage været bebøet af Alder, thi man finder 1478. nævnet Velbyrdig Eren Niels Palmesøn af Knolde.

10. Ulsted Sogn. Ulsted Bye. Elsnap. Meelholt Bye. Gietterup Gaard. Klitgaard. Rotterup. Badsholt. Graaholt. Langstved. Bindelborg. Hytten. Nummen. Synder Badsberg. Nørre Badsberg. Broen. Øster Badsholt. Nørre Heden. Heden. Lunden. Syn den Lunden.
11. Hals Sogn (i). Hals Bye. Hals Ladegaard. Heden. Hovbye. Skovshoved Bye. Mølholt. Øster Gaasegaard.
12. Sundbye Sogn (k). Sundbye. Baarbjerg Bye. Lindholm Bye. Gidsig. Uttrup Bye.

Kirke,
Herred.

V p 2

13. Sorup

(i) Kirken er forhen ved Hals Bye beskrevet.

(k) Sundbye har sit Navn af Aalborg Soud, som den ligger hos, og hvor man fettes over fra Vendsyssel til Aalborg. Kirken har Biskop Frands Thestrup 1710. ladet staffere. Prædikestolen og en Medsing: Lysekrone foræret 1707. af Biskopen D. Jens Bircherod. Et lidet Skib foræret 1713. af Færgemand's Lauget. I Altergulvet er den sidste Abbed af Bispehol Kloster Anders Andersøn 1572. 19. Aug. begravet, der ligger endnu en Træ: Ramme over hans Grav, hvorpaa er udskaaret: Hederlig oc vellerd Mand Her Abid Anders Andersen som døde, mere kan ikke læses. Epitaphia findes her over disse af Stedets Sogneprester Hans Vare død 1659. Laurids Jensen Lemvig død 1663. Laurids Jacobsen Bieske død 1676. Kield Nielsen død 1723. Sundbye med sin Kirke, som ligger under temmelig høie Bakker, giver en smuk Prospect fra Toldboden i Aalborg. Oven paa disse Bakker er god Ugerland. Byens Indvaanere ere velhavende Ffolk, og betale Consumption ligesom Kiøbstederne. Sundbye har stor Næring baade som Færgested og Fiskerleie. Her er got Fiskerie baade om Høst og Daar. Her er det store Færgeløb imellem Vendsyssel og Aalborg over Limfjorden, hvortil holdes 6. store og 6. smaa Færger. Her holdes og fire aarlige Markeder, dog uprivilegerede og alene med Bønder, Redskaber og Træ:Varer, nemlig Plutse: St. Hans St. Duls

Kier-
Herred.

13. Hørup Sogn (1), Annek til Sundbye. Hørup Bye. Torpet. Uttrup Bye.

Af Dronninglund eller Zundslund Sogn, som er i Jerstvedherred, ligger udi Kierherred Meelholt Bye, og Snørholt.

Af

St. Olufs og St. Mikkels Markeder. I Siden af Fjorden ved Sundbye er paa to Steder friskt Velbevand. I Sundbye Kier hos Limfjorden vides en firekantet Plads, omgivet med Torve, Grave, hvor der skal have staaet en liden Fæstning eller Borg, anlagt fordum for at hindre Søerøvere at komme ind i Fjorden. Den kaldes endnu Stisborg, af Ridderen Herr Scig Hvide, som siges at have boet der i Sognet, hvor den liden Bondebye Waarbierg er, hvor man viser kendelige Tegne af en stor Gaard med Bolde om og hvor endnu findes en Brynd af hugne Stene. Waarbierg har formodentlig Navn af en Væge, hvorfra man fordum havde Udflid over Søen, og kunde vare paa Skibe og Søerøvere. Norden for Sundbye paa de høie Bakker, som kaldes Sandbye Bierg, sees Rindetegn af gamle Skanser, som siges at være opstaaede af de Keiserlige i forrige Seculo, men siden af Wendelboerne brugte imod de Svenske, som bleve anførte af Vranget, der havde indtaget Aalborg. Høiden af bemelte Sandbye Bierg i Bendsyssel svarer imod et Bierg paa den anden side Fjorden sydvest fra Aalborg, hvor Grube-Møllen staaer. An. 1203. har Kong VALDEMAR II. lagt alt sit Fædernegods i Sundby til Bispskøl Kloster. Og 1293. har Biskop Niels i Børlum skienket til samme Kloster Sundby Kirke, som da ved Provstens Magni Afstaaelse var ledig.

- (1) Hørup, eller, som nogle skrive, Hørup Kirke, saabesom Sundbye Kirke, ligger til Biskopen i Aalborg pro officio. Biskop Frands Thestrup har 1713. ladet denne Kirkes Chor staffere. I dette Sogn er godt Fiskerie om Høsten. Paa Uttrup Mark findes et hedensk Altersted. Hørup skrives i gamle Documenter Høthorp. 1495. har Biskop Nicolaus af Børlum mageskiftet Hørup Kirke til Bispskøl Kloster for den Gaard Aastrup i Nabye Sogn.

Af Vor Frue Sogn i Aalborg ligger ogsaa udi dette Herred den
De Tegholm, som siden bliver beskreven.

Kier,
Herred.

Af Jetømark Sogn, som ligger i Hvetboherred, er udi dette
Herred Tostegaarde.

VI. Hvetbo-Herred.

Hvetbo-
Herred.

1. Gisl Sogn (a). Gisl Bye. Birkungaard.
2. Jetømark Sogn (b). Meelby Gaarde. Braa Gaarde.
Raas Bye. Snynderbye. Pilegaard. Raarup Bye. Purkier.

Y p 3

Store

- (a) Den De Gisl bliver siden beskreven. Kirken er stor, med tvende Klokker i Taarnet. Paa norske Side af Choret er et Sacrifiie. Altertavlen stor, af kunstigt Billedværk, malet og forgyldt, og smukt opstaaet 1722. af Niels Bierregaard. Der sees en Tavle med Jesu Opstandelse, gjort af Eva Maria Ibsin Johan Hasses Enke paa Gisl og af hende foræret til Kirken 1698. Nok en Tavle af Steen laqveret, opsat over tvende Prester Niels Bierregaard og Laurids Povelløn Aalborg. Paa Landet ere tvende Skoler, den ene indrettet af Capitain Deichman, som tillige med Niels Bierregaard skal have givet 700. Rdlr. til fattige Børns Skolegang. Det andet Skolehus skal være beboet af Frue Skeel fød Rantzov, men vedligeholdes af Landets Beboere, See Hofm. Fund. T. IV. p. 288.
- (b) Kirken skal være kaldet S. Nicolai Kirke. Paa Klokker i Taarnet læses denne Inscription: Hanc tibi Campanam Nicolae dicamus habendam. I Taarnet er en nu tilluft Gang med nogle Trappetrin til et Hul, kaldet Paus Hul, hvor den sidste Prest før Reformationen Niels Paus siges at have sluttet sig ind for at sulte ihjel, men til sidst, som andre sig, der hængde sig selv. Paa Sacrifiets Tag sidder et Qvinde-Unsigt udhugget af Træ og indfattet i Tavlebljet, med en Hette paa, kaldet Tors-Zette, som meenes at være dens Billede, der har bygget Sacrifiie. Jetømark Sogn har før haft Hune til Anner, men Kong CHRISTIAN III. lagde

1555.

Hvøbo,
Herred.

Store Vanderup. Bedeholm. Øster Skædebak. Vester Skædebak. Løttebolig. Øster Bleggrav. Vester Bleggrav. Farshauge. Hedegaard. Hønsholm. Tvilsted Gaard. Bisgaard. Lille Bisgaard. Riisager Gaard. Skædsholm. Lunde bak. Meilholm. Lundergaard Hovedgaard. Toftegaard, som og hører til dette Sogn, ligger i Kircherred.

3. Hune Sogn (c), Annex til Saltum. Hune Bye. Hune torp Bye. Perup Bye. Bui. Lpngen. Bakkerne. Blokhusene (d).

4. Saltum

1555. Hune til Saltum. Igennem dette Sogn løber Xye, Aae, som skiller imellem Kir- og Hvøbo, Herreder. Efter Tradition, har den berømte Ridder Rød fordmum boet paa Toftegaard der i Sognet, hvor hans Navn skal have staaet paa en gammel Eggestolpe; Af denne Jette eller Rømppe holder nogle for at Sognet har faaet sit Navn Jettesmark, endskiønt det skrives i Documenter af 1369. Lethismark, som synes at have en anden Oprindelse. Det siges ogsaa, at denne Ridders Søn Sven Rød skal ligge begravet i Jetsmark Kirke under Stolene.

- (c) Imellem Jetsmark og Hune er en Bæk, kaldet Hune, Bæk, som er vanskelig om Vinteren at komme over, hvorfor Hune Sogn, som før var Annex til Jetsmark, blev 1555. taget derfra og annecteret til Saltum. I den syndre Kirkegaards Steen. Dige staaer en gammel Runesteen, som Husk, Thurkil og Thurbjörn satte over deres Fader Runolf hin retvise. I Hune Sogn siges fordmum at have været syv Gaarde beboede af Adels, men alle ved Sandflugt ødelagte. Den Bye Perup kaldes i gamle Documenter Pipetorp.
- (d) Blokhusene bestaae af 5. & 6. Selv, Eieres Bøndergaarde, der bringe Avling, Fiskerie, og Handel med 4. Sandskuder paa Norge. Deres Skibes Klaring og Tolds Erleggelse maae de gjøre til Tolderen i Hjørring, under hvis District Blokhusene staae. Fiskeriet er ikke i saa god Drift, som

4. Saltum Sogn (e). Nør Saltum Bye. Gynder Saltum Bye. Saltumgaard. Saarup Bye. Østerup Bye. Torpe Bye. Bestrup Gaard. Albek's Mølle. Bønkehuus. Prestegaarden. Jonstrup Gaarde. Ersted Bye. Drustrup.
5. Ingstrup Sogn (f). Ingstrup Bye og Prestegaard. Øster og Vester Borup Gaarde. Borupshauge. Trudslev Bye. Rolighed. Brødslev Bye. Klitterup Bye.

Hvætho,
Herred.

6. Ziers

som det kunde og burde være. Her gøres got hiengjort Lerred og uldet Løi, samt Kurve af Vidie-Røder, som dog ere forbudne at optages i Klitten. Igiennem Blokhusene løber en Aae, som har overmaade klart og sødt Vand. Paa Strandlanten i denne Egn findes endel Couchylier, og alene een Slegt samlet paa hvert Sted.

- (e) Kirken er over 60. Alne lang og den længste i Vendsyssel næst Skagens Kirke. Den har været dediceret til S. Johanni Baptistæ og S. Nicolao, hvilken sidste Helgens Billed sees paa en gammel Altertable, som nu sidder over Skriftestolen. Ved Alteret ligger en Ligstøen over Sognepresten Just Valentin Fulda, som døde 1689. Paa Kirkegaarden er begravet Oberste Licutnant Obenhaus til Lundergaard, men uden Monument. Den forrige Prestegaard skal være bleven ødelagt af Drive-Sand, og Presten har siden boet i en Bondegaard i Nørre Saltum, ellers findes antegnet, at Saltum Prestegaard afbrændte d. 15. Maji 1677. Ersted her i Sognet nævnes 1350. *Wyerstet.*
- (f) Ingstrup nævnes i meget gamle Documenter Ingilstorp og har altsaa sit Navn af nogen forneme Mand, som først har eiet og bebygget Stedet, maasse af Kong JNGIL, som er saa bekendt i den gamle Danske Historie. Man har saa meget større Marsag til nogen saadan Formodning, som det af gammel Tradition er bekendt, at Prestegaarden, som i gamle Dage skal have været en Herregaard kaldet Brederiis eller Fredenriis, har fordim haft Jus Asyli eller Barfred, og der er endnu et Huus ved den i Gaarden kaldet Barfred og derover et Loft kaldet Barfred-Løft,
hvor

Hvætho:
Herred.

6. Ziermeslev Sogn (g), Annex til Ingstrup. Vester Ziermeslev Bye. Strid. Myrved.

7. Alstrup

Hvor de skyldige toge Tilflugt og vare frie for Blodhevernerne. Desforuden har der forud været paa Prestegaarden et stort rodt Huus med Grave om, hvor Kongerne undertiden toge Logement, naar de vare i Bendsiffel, hvorudover Ingstrup Søe er bleven lagt til Prestegaarden, som bevises af et gammelt Brev, udgivet 1581. af Biörn Andersen Høvedsmand paa Aalborghuus, hvor det iblant andet heder: "Sognepresten Herr Jørgen" "Jensen haver med et lovligt tolv Mænds Vidne beviist, at ubi 60. Aar" "og derover haver Fiskeriet i Ingstrup Søe været Eyendeel til Ingstrup" "Prestegaard til Hans Kongelig Mayestets aabne Kielder og Gieste Her" "berg der sammesteds. I denne Søe fanges Brasen, Aal, Giedder, Aborrer, og andre Fiske, den er en Miil lang, hører endnu til Ingstrup Prestegaard, og ingen uden Presten alene maae Fiske deri. Der er en anden gammel Sagu, at i Prestegaarden boede forud en Herremand, hvis Syster blev besøvet af en ringere Person ved Navn Engelbret, som da blev undfangt og tog Flugten op i Kirkeetaarnet, hvor han af Herremanden blev indebrændt: Systeren skjulede sig paa Marken nedden for Kirken, hvor der ligger nu en liden Bye, kaldet deraf Skiuemark; til Tegn af denne Brand vender Taget paa Taarnet i Øster og Vester. Herom er giort en Ræmperise, hvoraf ikke vides uden Begyndelsen: Det var liden Engelbret ic. Ingstrup Kirke er forud kaldet St. Mariæ Kirke. Vesten for Kirken ligger en Høi, kaldet Gaanhøi, af hvilken naar man vaaber imod Taarnet, kan der høres et meget sterkt Eccho. I Kirken findes en Ligsteen, med Latinske Vers paa, over Sognepresten Jørgen Jensen Veile som døde 1598. Af Stedets Prester ere ellers at merke: Herr Niels den første efter Reformationen og tillige Provst 1554. som før havde været Munk i Børlum, dernæst Hr. Jens Jørgensen, Hr. Jørgen Jensens Son, som 1606. blev dømt fra Kalder, for ærrørige Ord, han havde talt mod Herredsfogden for Ketten, og andre Beskyldinger, han døde siden i Sæbye i stor Armod. Foruden de tvende Annexer, som endnu ere til

7. Allstrup Sogn, Annex til Jngstrup. Allstrup Bye.

Hvetbo-
Herred.

Af Nabye Sogn, som hører til Rierherred, ligger udi Hvetboherred følgende: Vedsted Bye. Fristrup Bye. Brødløs. Refshede. Rom. Risvøeng. Ron. Skovhuse. Mumgaard. Refskier Gaard.

Af Brovst Sogn, som hører under Øster Hanherred, ligger Røgle Bye i Hvetboherred.

VII. Øster Hanherred.

Øster Han-
Herred.

1. Øeland Sogn (a). Østerbye. Knudegaard. Vesterbye. Ørholm Hovedgaard.

2. Søvers

til Jngstrup, har der i Herr Jörgen Veiles Tid været det tredie Annex kaldet Rietterup Sogn, som grændsede til Vesterhav, og var da af Sandflugt saa got som ødelagt, men Hr. Jörgen fik det maget, at Rietterup Kirke blev nedbrudt, og det overblevne af Sognet skulde søge Jngstrup Kirke, hvoraf endnu det Ordspog: Hr. Jörgen lagde Rietterup Kirke øde, fordi han vilde Capellan ei søde. Kong FRIDERIK II. Befaling om Rietterup Kirkes Nedbrydelse er af 4. Octob. 1571. som tilholder, at dens Tømmer, Steen og Ornamenteer skal bruges til Jngstrup Kirkes Forbedring, men Blyet være til Kongens Tjeneste. Efter en gammel Fabel, har der været en Munk, Løngang fra Jngstrup til Borlumkloster, og en anden derfra til Breiles Nonnekloster, samme er ved Tidens Velde efterfaldet og sammengroet, men oven paa synes at have været en Dei piffet med Brocsteen.

- (g) I Hiermeslev Kirke staaer paa Prædikestolen Sogneprestens Hr. Jens Jørgensens Navn, som 1606. blev dømt fra Embedet.
(a) Øelands Kirke er det fjerde Huus af Ørholms Borgegaard, og har før været Klosterkirke til det bekjendte Øekloster, som nu er Ørholms Herregaard.

After Hans
Herred.

2. Haverslev Sogn (b). Haverslev Bye. Tanderup Bye. Lørsted Bye og Vandmølle. Bønderup Bye. Holmsøe Bye.

3. Veistrup

gaard. Kirken er en anseelig Bygning, baade inden og uden vel vedligeholden, forsynet med Hvalvinger, har tvende Afdelinger og tre Rader Stole. Altertavlen og Prædikestolen er af smukt Billebhugger-*Arbeid*, bestøttet af General-Lieutenant Levetzau. Her ere 2de smukke Messing-Lysekroner, og fra de Catholske Tider en Monstranz og et Røgelse-Kar meget net udarbejdede. Paa syndre Side af Alteret hænger et Epitaphium af Steen over Jörgen Taube, Stamsfader til de Adelige Duer i Danmark, som kom her ind fra Lissland, døde 1611. og hans Frue Elline Frands Dotter Banner død 1590. Ved den nordre Side i Choret er en Begravelse med Jern-Gitterværk for, de Levetzauer tilhørende, i hvis østre Ende er en Forhøining af 6. Trin, hvor oven paa staar i tvende Kobber-Rister med forgylbt og forsolvet Beslag Geheime-Kaad og General-Lieutenant Hans Friderich Levetzau til Orholm, Kestrup og Nørre Elster, som døde 1696. 66. Aar, og hans Frue Lucie Emerence Brokdorf som døde 1693. I det nederste Rum staar i Marmor-Rister, deres Søn General-Lieutenant Theodosius Levetzau til Orholm, Bygholm og Halegaard, som døde 1719. 54. Aar, med begge sine Fruer, Sophia Hedevig Grabbau død 1701. 25. Aar, og Lucia Emerence von Brokdorf som døde 1763. samt Søn Geheime-Kaad Hans Friderich von Levetzau til Orholm og Bygholm. Uden for Begravelsen er 1726. oprettet et jernligt Marmor Epitaphium over bemelte General-Lieutenant Hans Friderich Levetzau og Frue, som havde tilsammen 7. Sønner og 4. Døttre. I Sognet har denne Herre 1695. stiftet en Skole til Ungdomens Underviisning, og givet til Kirken, Skolen, og Fattige en Capital af 500. Rdlr. hvorom Horn. Fund. T. IV. p. 377. An. 1562. var Deltogsters Kirke ganske forfalden, og Sognemændene ikke formuende at sette den i Stand, hvorfor Kongen tillod dem at afbryde St. Lauridses Capel der paa Maud og bruge dets Lønner og Steen til Kirkens, Forbedring.

3. Beistrup Sogn (c), Annex til Haverslev. Beistrup Bye. Øster Hans Herred.
 Manstrup Bye. Holmgaard. Hæhuse. Tanderup Gaard.
 Blegbrønd. Lille Krøllerup. Et Huus ved Agerfund. Syn-
 derstrup.

D q 2

4. Agerø

- (b) Haverslev Sogn har velhavende Beboere, hvoraf nogle ere Hestprangere. I Prestegaarden haver fordmum været et Asylum eller Barfæd, kaldet Fredsborg. Kirken er ganske bygt af hugne Steen og vel vedligeholdt. Der er en smuk Altartavle af Billedhugger- Arbeid. Paa Alteret to store Metal-Opsestager, kjøbt til Kirken 1603. af Sognepresten Peder Thomassøn, hvis Epitaphium hænger der i Kirken, han døde 1616. og var uden Tvil en Sønnesøn af den første Evangeliske Biskop i Stiftet Peder Thomassøn. Paa Prædikestolen staaer det Aarstal 1582. An. 1548. blev bemeldt Biskop, efterat han Aaret tilforn havde resigneret Embedet og opladt Stiftet til D. Olaus Chrysoström, aftagt paa Livstid med Haverslev Kald og Konge-Tiende af begge Sogne, imod at han skulde besørges Kirkerne med gode Sogneprester. Aarsagen skal have været, at han leed nogen Fortred af Munkene, som endnu vare tilovers i Klosterne, hvilke han ikke var magtig nok at imodstaae. Om han selv betiente Kaldet som Sogneprest, veed man ei til visse, men i de Aar 1568. og 1582. var hans Søn Thomas Pederken Ettedets Sogneprest, hos hvem Faderen formodentlig har opholdt sig til sin Dødsdag, og skrives, at han tidt prædikede for Sønnen i Kirkerne. Løstet her i Sognet kaldes i et Document af 1356. Löchyrstat parochiz Hafwerslöf in Hanæheret.
- (c) Navnet skrives i gamle Breve Biskorp, Bisdorp, Bysdorp, Beeforp, og har uden Tvil af første Færd hedet Biskopstorp. Kirken er bygt af store hugne Steene. Under Taarnet uden til sees fire Steen-Piller, som ved en liden Hvalving understytter Taarnet. I Kirken staaer og en Steen-Pille ved Hvalvingen under Taarnet. I Choret sidder i Muren et Epitaphium af Steen over Jacob Baltzersøn, som boede og døde paa Aalegaard. Paa Kirkegaarden ligger en ældgamel forstedt Ligsteen af 1329. over en Frue ved Navn Elisabet.

Øster Han-
Herred.

4. Agersborg Sogn (d). Agersborg Bye. Bullerup Bye. Torup Bye. Krøllerup. Agerfunds Færgested. Agerfunds Huse. Agersborg Hovedgaard.
  5. Skrem Sogn (e), Annev til Kollerup i Vester-Hanherred. Skrem Bye. Gundestrup Bye. Aalegaard Hovedgaard.
6. Torflev

- (d) Agersborg ligger tæt ved Limfjorden, der lige over for ligger Løgstør, som giver en artig Prospect fra denne Side af Fjorden. Kirken ligger paa Agersborg Hovedgaards Mark. Altertavlen har Mads Speitzer ladet smukt staffere. I Altergulbet en Ligsteen over Sognepresten Melchior Evertsen som døde 1612. En anden over Sognepresten Henrich Kampman som døde 1683. I Taarnet er en Begravelse, med et Epitaphium over bemelte Mads Gregersen Speitzer til Agersborggaard som døde 1746. 76. Nar og Husfrue Maren Christens Dotter Hvangstrup. I en Dal mellem Byen og Sundet er et Veld kaldet Nilaus Kilde. Imellem Kirken og Herregaarden er et Sted, kaldet Borgen, hvoraf Agersborg har Navn, derved er tidt opløst paa Marken Stykker af Harnisk og andre Waaben. Paa Marken ved Bulderup findes en Dys eller Kæmpegrav. 1521. skødte Morten Jensen i Bireskovsgaard til Hans Bartholomæi paa Kongens Vegne en Gaard i Torp udi Agersborg Sogn kaldet Nørregaard. Fra Agersborg til Løgstør gaaer en liden Færge, hvormed ledige Personer overfettes, men det rette Færgested er Agerfund en halv Miil neden derfor. Fra Agersborg til Havsiden er 1½ Miil. Fjorden giver her Helt, Giedder, Aborrer, Glynder, Sild og Aal i Mængde, med videre. 1516. fik Kongens Dorfbend Jens Brev paa Agerfunds Færgested paa den syndre Side i Sletteherred, med Agerfunds Færgegaard og en Aalegaard i Kiilsaa. 1521. fik Hans Bartolomeus af Kong CHRISTIAN II. Livsbrev paa Agerfunds Færgested, Aalegaard og Heltfiskende.
- (e) Kirken har Otte Markvin til Trudsholm og Frue Lene Marie Hovenbek 1699. ladet staffere, og siden givet adskillige Ornamenteer dertil. Der findes en Gravskrift over Thomas Pederfen i Aalegaard, død 1672, som har givet 1667. et par Malmsfager og ladet Altertavlen male.

6. Torslev Sogn (f). Torslev Bye. Attrup Bye. Aarup Bye. Offer Hans-
Flegum Bye. Alsbiørg Bye. Haugen. Koffedal Hoved-
gaard. Herred.

Q 9 3

7. Lerup

(f) Torslev Kirke er inden og uden anseelig, af hugne Steene vel bygt og vel
velligholden. Den er prydet med høie Hvælvinger, hvorunder har
været en rar gameldags Malning. Altertavlen er høi og smuk, af
Billedhuggerverk, bekostet 1654. af Jomfru Karen Galde til Koffedal,
hvis Fæderne og Møderne Waaben staaer derpaa. Prædikestolen er af
samme Arbeid. Choret er indhegnet med et smukt Jern-Gitterverk bekostet
af Justiz-Raad Braes. I Altergulvet er en dobbelt muret Begravelse, som
gjemmer de gamle Bannere til Koffedal. Paa syndre Side ligger en Ligesteen
over Erik Andersen Banner, hvorpaa han staaer udhuggen i fuld Corpus med
Harnisk paa og sit Waaben hos, samt denne Inscription: Hic jacet sepul-
tus Ericus Filius Domini Andreæ militis de Kokedal, qui obiit Anno
Domini MCDLXXXIII. Dominica 3. Adventus. Der ligger og en Lig-
steen over Rigets Marsk Erik Eriksten Banner, som døde 1554. og begge
hans Fruer, Mette Rosenkrands død 1533. og Margrete Gyldenstiern
død 1554. Over Frands Banner til Koffedal og Fru Anne Oxe, som
og her ere begravne, findes intet Monument. Under Taarnet er en Be-
gravelse, med smukt Jern-Gitterverk for, indrettet af Justiz-Raad Dide-
rich Christian Braes til Koffedal og Soedal, som døde 1748. 80. Aar,
hvor han selv staaer imellem begge sine Fruer, Ingeborg Seefeld død
1695. 41. Aar, og Ingeborg Cathrine Lugge død paa Lodbøl 1701.
27. Aar. Over den første Fru er der Epitaphium. Saa er der og op-
sat et Epitaphium over Anders Kiærulf til Soedal, Holmgaard og Møl-
gaard, adlet 1724. død 1735. 72. Aar, han var først gift med Fru Kir-
stine Möller, siden med Fru Margrete Dorothea Braes død 1740. som
ogsaa her staaer begravet. Endnu findes i Kirken tvende Epitaphia, et
opfat 1702. af Sognepresten Jörgen Hansen, det andet over en Bonde
Pors Lavilsøn 1694. Synnen eller Vesten for Kirken i en Dal skal, efter
gammel Tradition, i de Catholske Tider have ligget et Nonne-Kloster,
Styvels

Ofier Han-
Herred.

7. Lerup Sogn (g). Lundegaard. Vorup. Lindgaard. Prestegaarden. Mølgaard og Mølle. Stagsted. Telling Bye. Bis-Mølle.

8. Tranum

Styvels Kloster, saa kaldet af Styvel-Bek, men man finder intet tilførelseligt Beviis derom. Videre siges, at dette Kloster med sin Kirke blev siden flyttet til Deland, og at den da værende Delands Kirke, kaldet *St. Lauritzes Kirke*, blev nedbrudt, hvilkken stod lidet Vesten for Gaarden Orholm i en liden Dal, hvorved er en Fiske-dam, som endnu kaldes *St. Lauritzes Dam*. Paa Marken findes mange Steendyffer og Begravelser, hvoraf en kaldes *Mandstrep-Steenstuen*, der ere og tre høie kaldet *Snøtofts-Høie*. Ved et Bierg, som kaldes *Mabierg* og kan sees langt borte, hvor nu er en Bondeby af samme Navn bestaaende af fire Bøndergaardte, har for-dum ligget en Herregaard kaldet *Alsberggaard*, hvis Rundera nu neppe ere at see, dog kiendelig af Gravene som har gaaet deromkring. Formodentlig er denne Gaard bleven ødelagt i Skipper Clemens Tid. Den sidste Eier har været Laurids Dan, Høvedsmand i Hanherred, som levede 1458. og derefter, da Hr. Anders Nielsen Banner og Erik Andersen Banner boede paa Røffedal, han fød Banners Plovkarl ihjel og de havde altid stor Uvenskab sammen og Processer om deres Gods. Af andre Eiere til denne Gaard nævnes Nicolaus Jenssøn de Alsbierrgh 1371. og Swen Saxstrop til Alsberggaard Døbner 1470.

- (g) Lerup Kirke, kaldet *Vor Frue Kirke*, er heel bygt af hugne Steene, undertagen Taarnet. Altertavlen har for-dum været meget smuk, men er nu forfalden, man sees derpaa i Midten *Mariæ* eller *Vor Frue Billede*. Og østen for Prestegaarden har før været en Løge-Kilde kaldet *Vor Frue Kilde*. Paa *Vor Frue Dag* eller *Marimesse* den 8. September har før paa Lerup Mark været holdet det bekiendte *Lerup Marked*, hvilket efter Kongelig Befaling nu holdes en halv Miil derfra. *Lerup* skrives i gamle Documenter *Leydorp*.

8. **Tranum Sogn (h)**, Annez til Lerup. Tranum Bye. Farnstede Gaarde. Bratbjerg Gaarde. Eistrup Bye. Leerbecks Huse. Bratbjerg Bye. Snever. Klithuse.
9. **Svenstrup Sogn (i)**, Annez til Brovst. Svenstrup Bye. Jannum Bye. Nørre Skovsgaard. Neesgaard. Synder Skovsgaard.
10. **Brovst Sogn (k)**. Brovst Bye. Esbef. Nørre Bye. Nørre Mølle. Synderø Bye. Jegerum Gaard. Bradstov Hovedgaard. Til dette Sogn hører og Røgle Bye, som ligger i Hvetboherred.

VIII. Vester

- (h) Kirken er bygt af hugne Steene, og indvendig hvælvet. Ved et lidet Vandskæde der i Sognet ligger Gladsøi, med graa Kæmpesteene omkringfat, som haver haft tre smaa Høie oven i Spidsen, hvorunder siges en Kæmpe ved Navn Glade at have sin Begravelse.
- (i) Altertavlen i Svenstrup Kirke er af smukt Billedhugger-Work. Prædiklestolen er 1633. befestet af Jens-Nielsen Skovsgaard og Hustrue Maren Gravers Dotter. Paa Kalken staaer: Anno 1616. haver Jens-Nielsen foræret denne Kalk til øster-Sundstrup Kirke. I Altergulvet er Jens Klammers Begravelse og Epitaphium, men uden Inscription. Der ligger ogsaa en Ligsteen over Magdalena Schytz død 1669. hvis Fader Secretarius Andreas Schytz havde tiend i fire Aar under Danmarks Liv-Regiments Standard. I vestre Ende af Kirken hænger en Tavle over Jon Christophersen i Janum Mølle død 1699. 63. Aar, som gav 5. Rdlr. til Kirken for sin Begravelse. 1631. befandtes Svenstrup Kirke, efter Syn og Tingvidne aldeles bygget og aldeles færdig, at Bønderne maatte søge Røgen om Hielp til dens Opbyggelse, hvortil de ei selv vare formuende.
- (k) Brovst Kirke har Major Frands Rantzov 1729. sat i god og prydelig Stand, ladet gjøre nye Altertavle, Prædiklestool, og et smukt Pulpitur for sig og Familie.

Bester
Hanherred.

VIII. Bester Hanherred.

1. Gjøtterup Sogn (a), Anney til Kjetterup. Gjøtterup Bye. Havggaard. Sterslev. Korsbek. Kolborg. Bester Mølle. Stranden. Bierregaard. Bester Drosstrup. Gjøtterups Hedehuse.
2. Kjetterup Sogn (b). Kjetterup Bye. Kragholm. Dronningholm. Korsholm. Huusbye. Drosstrup Bye. Øslev Bye. Trudstrup Bye. Siegaard. Øster Kjeldgaard. Bester Kjeldgaard. Skerping Gaard. Nagaard Hovedgaard.

3. Rolles

Familie. Hans og Frue Margrete Rodtkens Vaabener sees paa Alteret. I Sacrifiet eller Kunddelen bag Alteret hviler, Falk Giöe, Palle Rantzov til Bradskov som døde 1691. 39. Aar, hvis Frue Ingeborg Seefeld fik siden Justiz-Raad Braes til Kolledal, samt deres Datter Jomfrue Lisbet Birgitte Rantzov som døde 1681. En Fierdingveis fra Bradskov ligger **Norøxe Søe**, hvori berettes at have staaet et Slot, kaldet **Brattingsborg**, som skal være sunket, hvis Ruderne af Muur og Tag-Steen, samt pillede Broer, skal endnu være kiendelige, men i Henseende til Navnet, synes det noget fabelagtigt, siden man paa saa mange Steder angiver det gamle **Brattingsborg** at have ligget, som omsunges i Ræmpeviserne.

- (a) I Gjøtterup Kirke er en Lijsteen over General-Major Carl Friderich Strau-
fenberg, som døde 1740. 75. Aar, hans Frue var en Reetz fra Knudsøe.
- (b) I Kirken, som formodentlig har hedet **St. Jørgens Kirke**, er et Epita-
phium over Sognepresten Peder Lauridsøn Pontanus som døde 1602. I
en muret Grav ere her fordum begravne Henrich Gyldenstiernes og Frue
Mette Rud til Nagaard. Paa Kjetterup Mark ere mange Steendyffer,
hedenske Begravelser og Offersteder. Paa Huusbye Mark er **St. Jør-
gens Kilde**, som før har været holden for en Lægekilde. Paa denne Mark
er og den navnlundige **Huusbye-Kule**, hvor de oprørige Bønder, som un-
der Henrik Tagelön Tornekrannds Hoved opsat sig imod Kong CHRI-

STOFFER

3. Kollerup Sogn (c). Kollerup Bye. Brøndum Bye. Sieridslev Bye. Hengelbjerg Bye. Anderup Bye. Narup Gaard. de. Graven. Pedersbek. Dromshauger. Allerup Gaard. Borup. Anneret Skrem ligger i Øster-Hanherred.
4. Hiortels Sogn (d). Hiortels Bye. Hedegaard. Soenstrup Bye. Nør Torup Bye. Slette Hovedgaard.

Vester
Hanherred.

5. Duff

STOFFER af Sciern, 1441. bleve aldeles slagne, hvorum synges den berømte gamle Vis: Hertugen af Beyerland &c. I samme Vis nævnes og Luseby-Beile, som de Oprørste da rede over. Nær ved Aagaard ligger St. Jørgens Bierg, paa hvilket Bønderne samme Tid leirede og forskandsede sig, og først afløste det Kongelige Partii, førend de selv kort derefter, som meldt er, bleve slagne og adspredte.

- (c) Ved Kirken er en Korskirke. I Taarnet hængde tvende Klokker, paa den ene staar nogen bejnderlig Skrift, som ligner Rusfiske Bogstaver, den anden har Holger Gagge 1620. ved Budolph Burchardi ladet støbe. I Kirken er begravet Heinrich Gyldenstjerne til Aagaard og Frue Mette Rud 1599. Fegges Navne og Baabener staar paa de øverste Stole med Aarstal 1590. Paa Kirkegaarden ligger en Ligsteen over Provst og Sognepresten Jens Jensen Blok som døde 1735. 79. Aar. I Kirken er en Ligsteen over Morten Blok af Narup som døde 1616. ligeledes en Steen over Elle Thøgers Datter Wiwm gift først med Hr. Søren Bogge i Provst, siden med Hr. Jens Blok i Kollerup. Ved gamle Borup i Klitten og andensteds i Sognet findes nogle hedenske Gravhøie, Stendyffer og Offersteder. Kollerup Sogn har 1625. lidt Skade af Sandflugt; Anderup, Borup og Kollerup Byer ere deraf næsten ruinerede, og 7 ferste Søer skal være bleve ødelagte, som kaldes Laner, dog er af en af dem endnu noget tilbage, kaldet Breplun. 1542. fik Peder Spegger af Kong CHRISTIAN III. Brev ad gratiam paa Narupgaard i Kollerup Sogn.
- (d) 1558. paa Sognemændens Ansøgning bevilgede Kong CHRISTIAN III. at Hiortels Kirke, som var forordineret at afbrydes og Sognet at legges til

Vester-
Sanhøved.

5. Vust Sogn, Annex til Klim. Bust Bye. Holm Bye. Elserbølle Gaarde. Nørhave. Synderhave. Møllebøks Huus. Seffelunds Huus. Blissted Huus.
6. Klim Sogn (e). Klim Bye. Odde Bye. Grishave. Saarbøf. Tinglav Gaard og Mølle. Raigaard.
7. Torup Sogn (f), Annex til Klim. Vester Torup Bye. Holme Bye. Vester Allerup Bye. Røge Gaard.

8. Lild

til Lerup og Rindrup Sogner, maatte ved Magt blive og de selv at underholde deres Sogneprest. Altertavlen er smukt bekoftet 1702. af Niels Jensen Manstrup og Else Peders dotter Griis. Paa Prædikestolen staaer at den er bekoftet af Welb. Palle Griis til Slette 1592. I en muret Begravelse udi Altergulvet staaer Palle Griis og Frue Bodild Maaneskiold. Sammestedes ere og begravne nogle ældere af de Griisers Familie, ligeledes Jens Nielsen Griis til Slette som døde 1735. Sognet har ved 1571. eller derefter lidt Skade af Flyve-Sand, hvorved Prestegaarden og omliggende Egn blev ruineret. Der skal i Klitten have været en Lægedoms Kilde, kaldet St. Olufs Kilde, som længe siden er bleven øde. Til Sletten ere tre Sandfuder, som segle paa Norge. Fra Sletten skyder en Balle Ryg langt ind ad Landet, der tiener som en Formuur for Flyve-sandet.

- (e) I Klim Kirke findes begravet Jørgen Navel, som skal have været Capitain og boet paa Oddegaard der i Sognet, hvilken nu er øde, tillige med hans Frue Dorothe Kruse og Dotter Jomfrue Kirsten Nafuel, ligeledes Frue Karen Krag Laurids Nafuels. Begges Ahner eller Fæderne og Møderne Naabener staae malede paa en Tavle, saaledes, nemlig hans: Navel, Krag, Wasbyr, Munk, Grubbe, Stampe, Flemming, Kruse med Aarsstal 1654. hendes: Kruse, Krabbe, Westenie, Wogensön, Seefeld, Rytter, Ulfeld, Wogensön, med Aarsstal 1651. Deres Søn Bendix Navel kom til Norge og skal have boet i Arndal omtrent 1720.
- (f) Torup Sogn ligger lige ud for Bolbjerg. Torup Bye er en stor Bøndebye, hvis Beboere med deres Sandfuder drive Handel paa Norge, hvor-

ved

BULBIERG
i Vester-Han-Herred

8. Lild Sogn (g), Annex til Tømmerbye. Lund Bye. Bierre ^{Øster,} Bye. Kolfier. Diernæs. Holle Bye. Kier Hus. Klitgaard ^{Sanhed.} de. Græsbond. Korbøl.
9. Tømmerbye Sogn (h). Tømmerbye. Langvad Bye. Syn-
der Mølle. Nør Mølle. Mellem Mølle. Høstrup Bye. Kiorup
Bye. Seldal. Fuglsang. Store Skadehave. Synder Skas-
dehave. Frostrup Bye. Trygge. Rødbroe en Gaard.

R r 2

10. Ørsløss

ved Thorup Strand er bleven bekendt. Derfra føres og til København en Mængde Væg, fede Varer og deslige. Her findes Rabillav, Koller, Flyndre, og andre Sorter Hav: Fisk.

- (g) Sognet kaldes i et Doc. af 1452. Lille Kirke: Sogn. Lild Kirke er bygt af Steen, udhuggen af Bolbiørg, som ligger der i Sognet. Materien af dette Bierg er en temmelig haard Krid: eller Kalk: Steen, noget nær af samme Sort som Stevens Klint i Sjælland. Bolbiørg er de Seglende til Merke og Underretning, til at undflye de farlige Steen: Riser og Grunde, som der findes under Landet. Dette Bierg har et artigt Udfes-
ende; paa den østre Side formerer det adskillige Spidsler, hvor Søen har borttaget Stykker deraf, paa den vestre Strefning er det glat, der seer man Kalksteenen liggende i sine ordentlige Lauge, med Strais af sort Flint imellem. Dintrent 40. Favne uden for dette Forbjerg staaer i den aabne Sø en Stytte af samme Kalksteen med Flintsteens Lauge imellem, som efter Dyeshnet er ved 30. Alne høi, man kan tydelig see, at dette Stykke er revet fra det faste Land og før har hængt sammen med Bolbiørg, uagtet der nu er et svelvende Dyb imellem Landet og Stykken. I Lild Kirke skal fordm være begravne Vogen Griis til Røsgaard, hans Frue Maren Freberg, deres Børn Anders Griis, Vogen Griis, Jomfrue Inger og Maren Griis.
- (h) Tømmerbye Kirke siges at være indviet Kong ERIK EIEGODS Dron-
ning BODILD eller nogen anden St. Bodild til Ære. Den er bygt af hugne Steene og tækket med Blye. Derhos et lidet Capel ogsaa bygt af hugne

Beskrivelse
Sandsynlighed.

10. Ørsløvs Sogn. Ørsløvs Bye. Store Bisgaard. Syndergaard.
11. Vesløvs Sogn (i), Annex til Ørsløvs. Vesløvs Bye. Vesløvsgaard Hovedgaard. Lille Esholm. Store Esholm.
12. Arup

Hugne Steen. Alteret opsat paa fire Pil'er af Kampesteen, hvorpaa ligger en flad huggen Steen 3. Alne lang 2. Alne bred, midt deri udhugget et Hul, hvori har været Reliquier. Over Nørre Kirkebor sidder en stor graa Steen, hvori en Drage udhuggen. Ved den syndre Dør, som er tilmuret, sees i en stor Steen Lammet med Fanen. I Kirken skal, efter Tradition, forud have været en indmuret Steen, med Rune, Bogstaver eller anden gammel Skrift, hvis Indhold haver været: Jeg heder Vidrik Viis, min Fader boede paa Höieriis, Jeg gjorde Kirke for dig, bed du got for mig, min Fader ligger i Aalehöi, selv vil jeg ligge i Vegelhöi. Begge disse Höie ligge synden for Kirken paa Lommerbye Mark, men Höieriis er en Herregaard i Nørre, der er og et Sted i Terslev Sogn som heder Höieriis. Denne Steen skal Iver Krabbe ladet tage bort og føre til Torstedlund, andre sige til Biørnsholm. Ellers findes paa Capellet to i Steen udhugne Mand's Hoveder, hvilke holdes for Fader og Søn som har bygt Kirken. Der skal endnu findes flere Steene med Hieroglyfiske Figurer af Drager, Slanges, Sphinges &c. I Choret er et Epitaphium over en gammel Prest, som menes have hedet Peder Pederfen. Tvende Figsteene over Sognepresten Xander Chrystalin som døde 1705. og hans Familie. I Taarnet er en muret Begravelse hvori staaer Provst og Sognepresten M. Peder Clementin død 1721. Der over haarem er et Epitaphium af Steen i Muren indsat.

- (i) Altertavlen i Vesløvs Kirke er bekostet 1702. af Oberst-Lieutenant Erik Zacharias von Kahlen til Vesløvsgaard, som og til Sognets Ungdom har givet et Skolehus, hvilket af Menigheden vedligeholdes. I en aaben hvælvet Begravelse staaer Palle Rosenkrands til Arup og Vesløvsgaard, Befalingsmand paa Lundenes død 1651. 49. Aar og hans sidste Fru Ingeborg Krabbe som døde samme Aar. Deres Fæderne og Møderne Naabener sees

12. Arup Sogn, Annex til Ørsøls. Synder Arup Bye. Nør Vester-
Arup. Alntoft Gaard. Teggefunds Færgested. Hanherred.

Under disse Bendsyssels trende Amter ligge efterfølgende Herre-
Herregaarde og andre store Gaarde. gaarde.

Aagaard, i Kjetterup Sogn Vester-Hanherred, er en meget Aagaard.
gammel Herregaard, som fra umindelige Tider har været i de Gylden-
stiernes Familie. Denne Gaard blev i Bøndernes Oprør under
Kong CHRISTOFFER af Beyerens 1441. afbrændt, hvorom det he-
der i et Tingsvidne, som 1458. er taget: " Er det os fuldt bitterligt,
,, at Hr. Niels Pederföns Gaard, Gods, og alle hans Bressue worthe
,, brændte for Rigets Skyld, saæ at han kom af sin Gaard ikke uden med
,, en Staff i sin Hand,,. Anno 1408. har Kong ERIK af Pomern
været paa Aagaard, og sammesteds holdet Retteeting. Af Tierne
vides: Dominus Ericus Nicleson de Agarth miles 1355. Hans Søn
Hr. Niels Eriksön Gyldenstjerne. Hans Søn Hr. Peder Nielsön af
Aagaard Ridder som levede 1390. og 1406. og Frue Anne Lange. Hans
Søn Hr. Niels Pederfön af Aagaard Ridder 1447. og Frue Pernille
Mogens Dotter Munk. Deres Søn Mourids Nielsfön Gyldenstjerne
af Aagaard 1457. Hans Frue Margarete Turesdotter Bielke levede
endnu 1504. og boede paa Aagaard. Peder Nielsfön Gyldenstjerne, som
1478. skrev sig til Aagaard, har formodentlig været Broder til Mou-

Nr 3

rids

ses paa de øverste Stole i Kirken. Deres Søn General, Lieutenant
Niels Rosenkrandses Enke Frue Berte Skeel har 1716. ladet Begravel-
sen i Stand sette, og henlagt noget til dens Vedligeholdelse See HORN
Bund. T. IV. p. 399

Herre: rids Nielsøn, hvis Dotter Frue Anne Mouridsdotter Gyldenstierne,
 gaarde. gift med Oluf Stigfen Krogenos, skrev sig til Alagaard 1507. og 1508.
 Efter hans Død fik hun Hr. Predbiörn Podebusk til Bosborg, som
 1532. ved Laughævd indvordede adskillige Gaarde og Gods til Alagaard.
 Derefter kom Alagaard til en anden Green af de Gyldenstierners Slegt;
 nemlig Hr. Henrik Knudsøn Gyldenstierne, som og eiede Iversnæs, og
 Frue Karen Bilde. Deres Søn Hr. Knud Gyldenstierne til Alagaard,
 D. N. Raad, som havde været den sidste Catholiske Biskop i Odense,
 gift med Frue Jytte Podebusk 1552. Deres Søn Henrik Gylden-
 stierne til Alagaard 1569. 1589. gift først med Frue Lisbet Brahe, siden
 med Frue Mette Rud som døde 1599. Hans Søn Knud Gyldenstierne
 til Alagaard som døde uden Børn. Siden veed man ingen for Otto
 Marfvin til Trudsholm 1699. Rittmester Frands Rantzov Bentzon 1755.
 og nu værende Eier Lars Skipper Hvid. Paa Gaarden holdes Stude
 til Besætning. Hovedgaardes Taxt 57. Tønder 1. Skieppe 2. Fier-
 dingkar 2. Album. Møllestyld 10. Tønder 5. Skiepper. Bønder-
 gods 337. Tønder 1. Fierdingkar. Tiender 30. Tønder.

Alagaard. Alagaard, i Skrem Sogn Øster-Hanhæved, hører nu til
 Ørholm Hovedgaard og under dens Birk. Borgegaarden bestaaer af
 et og Ladegaarden af tre Huse Muur og Bindingsværk. Af Eierne
 vides meget faa: Hendrik Gyldenstierne 1590. Frue Anne Helvig Gyl-
 denstierne Mogensdotter, gift med Jörgen Marfvin til Hønsberg. De-
 res Søn Otte Marfvin til Trudsholm. Generalinde Levetzau til Byg-
 holm og Ørholm, Frue Anna Margareta Brochdorf. Hendes Søn Ge-
 heimeraad Hans Friderich von Levetzau. Nu hans Enke-Frue. For-
 pagteren holder Koer og Stude til Besætning. Hovedgaardes Taxt
 15. Tøn-

15. Tønder 6. Skiepper 1. Fierdingkar. Bøndergodset er siden herre- medberegnet under Orholm. herre-
gaarde.

Aas, i Lørs Sogn Børlumherred, skal være bygt af de Strygger Aas. i 15. Seculo, hvis Borgegaard saavel som Ladegaard er af Muur- og Bindingsværk, i Stand sat 1750. De gamle Bygninger vise, at der i forige Tider har været god Forraad paa Egeeskov. Eierne skal have været: Mogens Strygge. Hans Søn Christen Strygge. Frue Johanne til Aas, som levede 1543. Erik Kaas til Aas 1565. og Frue Mette Strygge. Deres Søn Mogens Kaas til Lyngholm 1604. Ove Budde til Lengsholm 1688. Friderich Rotlsteen til Lengsholm og Frue Kirstine Bek. Deres Sviger-Søn Stiftamtmand og Conferensraad Jörgen Bilde. Hans Sviger-Søn Greve Holk til Braa. Han folgte Gaarden 1750. til Christopher Jerbo. Der holdes Stude til Besætning. Hoved- gaards Tact 14. Tønder 3. Skiepper 3. Fierdingkar 1. Album. Skovskuld 5. Skiepper 1. Album. Møllestuld 1. Tønde 2. Fier- dingkar. Bøndergods 230. Tønder 3. Fierdingkar 2. Album. Skov- stuld 1. Tønde 2. Skiepper 2. Fierdingkar 2. Album. Møllestuld 4. Tønder 2. Fierdingkar.

Aastrup, i St. Hans Sogn ved Hjørring i Bennbergherred, Aastrup. er en gammel frie, men nu ucomplet Herregaard, som Greve Leverzau har underlagt Stamhuset Restrup. Borge- og Ladegaarden er 1746. af Muur- og Bindingsværk opbygt af bemeldte Greve. Tilforn har Gaarden staaet paa en Bold i et Kier med Graver om, og haft et grundmuret Huus, men Bolden er sløiset ud i Graverne. Et Do- cument 1406. nævner den Gaard Aædorpe i Bændsyssel og Aædorpe Mølle. I nyere Documenter kaldes den Aæstorp og Aæstrop, og var indtil

Herre- indtil Souverainiteten et Kongeligt Slot, og tillige med de underlagte
 Gaarde. Herreder et Kongeligt Læn, som forlændes til Adelsmænd. Af Denne
 Gaard har efter Souverainiteten Nastrup Amt i Bendsyssel, ligesom
 tilforn Nastrup Læn, beholdet dette Navn. Anno 1517. har Kong
 CHRISTIAN II. for 800. Rinske Gylden til Hr. Niels Hög Ridder
 pantsat, som det heder, Vort og Kronens Slot Astorp i Bend-
 syssel med de Læn, Herreder, og Gods, der tilligge. De Kongelige
 Lænsmand, som fordum have resideret paa Nastrup, skal siden blive
 anførte. Nastrup Læn bestod før Reformationen af Venneberg og
 Terslev-Herreder. Efter 1660. er Gaarden Nastrup kommen i Par-
 ticulieres Bære, og har haft disse Eiere: Jochum Friderich von Pentz
 1670. Adam Arndt Pentz 1685. Povel Iverfen. Hans Søn Iver Po-
 vellen Vilholk. Kamer-Raad Hauch. Greve Leverzau, hvis Enke-
 Grevinde endnu er i Besiddelse af Stamhuset Restrup. Paa Na-
 strup holdes Stald-Grude til Besætning. Ved denne Gaard skal
 paa nogle Aars Tid være giorte adskillige gode oeconomicke Indret-
 ninger. Ved Gaarden ere endeel Heie, som synes at have været en
 Forskaadning imod Fienderne. Tet forbi Gaarden løber Landeveien
 fra Hjørring, som er en halv Miil derfra, til Blokhusene, Løkken og
 videre fort paa Besterkanten. Osten omkring Gaarden løber en Aae,
 som kommer synden fra, og fort nedan for Gaarden samles under eet
 med den store Nastrup Aae. 1738. laae der til Nastrup og underlig-
 gende Overflit Gaard Bøndergods over 308. Edr. Hartorn. So-
 vedgaardes Tart er 34. Edr. 7. Skpr. 2. Sk.

Agersborg-
 gaard.

Agersborggaard, i Agersborg Sogn Øster-Hanherred,
 ligger tet ved Limfjorden lige over for Løgstør, som giver et smukt Syn.

Imellem

Emellem Gaarden og Kirken ligger et Sted, som kaldes Borgen, ^{Herregaarde.} hvor Aggersborg Slot eller Kongens Gaard i Aggersborg fordmulig har have staaet. Denne Kongsgaard har været meget gammel; thi Ælnothus Monachus nævner den, og beretter, at Kong KNUD den Hellige, da han i Aaret 1086. var i Bendshyssel og det Oprør begyndtes imod Kongen, drog fra Børlum til Åkersburgh, og besøgte Biskop Henrich af Børlum, som da var paa sin Gaard der i Eggen, formentlig i Beistrop eller Biskopstorp. An. 1272. in Majo har Kong ERIK GLIPPING været paa Åkersburgh, og der udstædet et og andet Document. An. 1373. til Lemvig tog Kong VALDEMAR Forpligt af Herr Niclas Erikson Ridder, at han skulde igien opbygge det Slot og Sæste Aggersborg, samt der uden for liggende Bye Vorborg og dets Barfrede, med Planke, Broer, Grave og Bolde, alt lige saa got og fuldkomment, som det havde været, førend det blev afbrændt i sidste Oprør og Feidetid, og skulde han skaffe det i Stand og særdigt inden Aar og Dag. I det Oprør, som skede 1441. imod Kong CHRISTOFFER af Beiern, afbrændte Bønderne Kongens Gaard i Aggersborg. Siden Gaarden kom i Particulieres Eie, vides af Eierne følgende: Preben Bild til Aggersborg og Fru Anne Kaas. Deres Dotter Fru Vibeke Bild Erich Rantzovs Enke folgte Gaarden 1631. til Erich Kaas. Haac Vind og Fru Maria Hög. Hans Arnfeld. Peder Bentzon. Hans Bentzon, han folgte Gaarden 1718. til Mads Gregerfen Speitzer, som døde 1753. Hans Søn Cancellieraad Christen Speitzer, som døde 1767. hvis Enke-Fru nu eier og beboer Aggersborggaard. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Lovedgaards Taxt 34. Tønder 5. Skiepper. 1. Album. M. Vestlyd 2. Skiepper 2. Album. Bøndergods 464. Tønder 1. Fierdingkar $\frac{3}{4}$ Album. Møld. D. Atlas Tom, V. S 8 Vestlyd

Herre. Ieskyl 3. Tønder 3. Skiepper 3. Fierdingkar 2. Album. Tiender 101.
 gaarde. Tønder 6. Skiepper 3. Fierdingkar..

Asdal.

Asdal, i Asdal Sogn Hornsherred, er en meget gammel Herregaard, kaldet i gamle Documenter Asedal, Asdale, og Asdalegaard, derhos ligger et Bierg kaldet Asbjerg, hvor nogle gamle Høfdinger skal være begravne, som formodentlig have beboet dette Slot. Borgegaarden bestaaer af to grundmurede Huse, det ene to, det andet tre Loft høit. Paa denne Gaard, som ligger høit, skal efter Tradition i ældgamle Tider have boet en Herremand ved Navn Karl Pölle; som med tvende sine Brødre Feder og Göde skal have bygt Gaarden af de store Midler de samlede af forulykkede Skibe paa deres Forstrand. Karl Pölle skal have bygt det ene Steenhuus paa Gaarden, som endnu kaldes Brunkhuset, og har før været en Etage høiere end det nu er. Paa Gaarden hænger en Side Flesk af et Bildsvin med halv Hoved og Fodder ved, som har været der nogle 100. Aar, hvortil den anden Side hænger paa Birkelse; Beretningen derom er denne: Der boede tvende Brødre, den ene paa Asdal, den anden paa Birkelse; Paa den enes Grund blev stunget et Bildsvin, som løb over og døde paa den andens; Efter Trette og Dom, blev Bildsvinet saaledes deelt imellem dem, og hvers Deel ophængt paa sin Gaard til en Afmindelse. Asdal har fra gamle Tider været de Banners Arvesæde, og af denne Familie beboet henved 300. Aar. Af Eierne efter Karl Pölle vides: Hr. Niels Offsøn af Asdal og Frue Johanne, som har levet i Dronning MARGRETES Tid. Deres Søn Anders Nielsøn af Asdal Bøbner 1393. 1402. Hans Dotter Frue Johanne Andersdotter Sappiff Niels Eriksøn Banner, og bragte Asdal ind i den Familie, han levede

1422.

1422. 1448. og hun endnu 1476. Hun skrev sig 1462. saaledes: Johanne Andersdotter i Asdal, Hovedsmand i Bendshyssel. Deres Søn Anders Nielsen Banner til Asdal Ridder 1463. 1481. Hans Søn Erik Anderfen Banner til Asdal og Frue Karen Giöe. Deres Søn Erik Erikfen Banner til Asdal og Roffedal, som 1518. var Lensmand paa Ralløe, og af Kong CHRISTIAN II. havde Gustav Erikson i Forbarring, døde 1554. Hans Søn Otte Banner til Asdal 1581. og Frue Ingeborg Skeel. Nogle af de Skeeler. Friderich Rantzov til Asdal som døde 1645. Hans Søn Greve Otto Rantzov, som af denne Gaard med halv Hamelmose og Rosenvold oprettede et Stamgods eller Grevskab. Hans Søn Kamerherre og Oberst Greve Friderich Rantzov. Hans Broder Geheimeraad Greve Christian Rantzov til Brahesborg er nu værende Eier. Forpagteren holder Stald-Stade til Besætning. Asdal har fra gamle Tider sit eget Birk, og Birketinget holdes hver Torsdag. Hovedgaards Taxt 148. Tønder 3. Skiepper 2. Album. Skovskylld 3. Tønder 4. Skiepper 1. Fierdingkar 1. Album. Nollestyld 1. Td. 4. Skiepper 3. Fierdingkar. Bøndergods 300. Tønder 1. Skieppe 2. Fierdingkar 1. Album. Skovskylld 2. Tønder 7. Skiepper. Tiender 89. Tønder.

Herregaarde.

Attrupgaard, i Hammer Sogn Rierherred, er en uprivilegeret Sædegaard, som i gamle Dage har været bebøet af Adel. Man finder nævnet Johannes Kalf de Attrop 1350. Olaf Tygesen Lunge til Attrop 1397. 1406. Peder Flemming i Attrop 1446. Frue Birgitta Pedersdotter Christiern von Havens Esterleverfke af Attrop 1493. Men om det er samme Attrup, kan ikke med Visshed siges. De sidste Eiere: Anne Cathrine Hauchs Enke. Jacob Bertellen. Hovedgaards Taxt

Attrupgaard.

Herre- 16. Tønder 3. Skiepper 2. Fierdingkar. Skovstyld 1. Skieppe
 gaarde. 1. Fierdingkar 2. Album. Møllestyld 1. Tønde 2. Fierdingkar.
 Bøndergods 15. Tønder 1. Skieppe 2. Fierdingkar. Møllestyld
 4. Skiepper 1. Fierdingkar.

Bagges- Baggesvogn, i Sindal Sogn Hornsherred, ligger lidet over
 vogt. en Mill fra Habet, og har en smuk Situation imellem Mark, Eng,
 Vand, Skov og Plantager. Der er en god Frugthave, og i Gaar-
 dens Graver, Dammer og Aær, Fisserie af Karudser, Gedder og
 Aborter. Til Gaarden høre de toende Sindal og Astrup Kirker. Bor-
 gegaarden er 1744. af Conferensraad de Braëm nye opbyggt af Muur
 og Bindingsværk, 3. Floie, 89. Fag, een Etage, men moderne og com-
 mode indrettet. De hvælvede Kioldere ere fra forige gamle Bygninger.
 Ladegaarden er ligeledes nye af Muur og Bindingsværk. Eierne saa-
 vidt man veed: Admiral Envold Kruse som døde 1649. Hans Døttre
 Jomfrue Anne Kruse død 1687. 63. Aar og Jomfrue Birgitte Kruse død
 1695. 69. Aar. Disse Søstre testamenterede Gaard og Gods til
 Baronesse Sophia Cathrine Juul, som fik Stiftamtmand Friderich Vind.
 Efter hendes Død blev Gaarden solgt til Vult Abraham Unger, som
 døde 1723. Hans Enke solgde den igien til Justizråd Friderich Kier-
 skiold. Hans Dotter fik Conferensraad de Braëm, som 1753. solgde
 Gaarden til Christen True. Kammerraad Clemensen er nu værende
 Eier. Der holdes Stude til Besætning. Hovedgaards Tact 47.
 Tønder 3. Fierdingkar 1. Alb. Skovstyld 3. Tønder 7. Skiepper
 3. Fierdingkar 2. Album. Møllestyld 2. Tønder 1. Skieppe. Bøn-
 dergods 204. Tønder 6. Skiepper 1. Fierdingkar 1. Album. Tiens-
 der 42. Tønder.

Bangs

Bangsboe, i Glade Sogn Vennebergherred, er baade paa Bangsboe. Borgegaard og Ladegaard nye opbyggt af forrige Eier Jens Möller. Denne Gaard har fordum været af Borlum Biskopdoms Gods indtil Reformationen, da den til Kongen hjemfaldt, men er siden afhændet fra Kronen, og har i senere Tider tilhørt nogle af de Skeeler, Bilder og Arnfelder. Endelig bemelte Jens Möller. Og nu Lorentz Klitgaard. Der holdes Stude til Besætning. Hovedgaards Tact 41. Tønder 6. Skiepper 1. Fierdingkar 1. Alb. Skovskuld 3. Tønder 7. Skiepper 3. Fierdingkar 2. Alb. Bøndergods 207. Tønder 3. Skiepper 3. Fierdingkar 2 Album. Skovskuld 4. Skiepper 2. Fierdingkar. Møllestuld 4. Tønder 3. Skiepper 1. Album.

Bannerslund, i Elling Sogn Hornsherred, er en uprivilegeret Holsgaard, som ligger under Hovedgaarden Ellinggaard, hvilken Eiler Banner i forrige Seculo lod indrette og opbygge af en Bondegaard kaldet Ellinglund, og kaldet med sit eget Stamme-Navn. Hovedgaards Tact 14. Tønder 6. Skiepper.

Biørnkier, i Biersted Sogn Hornsherred, en liden dog completeret Sædegaard, hvis Bygning er Bindingsværk med Straatag. Nu værende Eier er Krigsraad Jens Jörgensen Glerup til Rødslet, som holder Stuterie og Stald-Stude. Hovedgaards Tact 16. Tønder 2. Skiepper 2. Fierdingkar 1. Album. Bøndergods 228. Tønder 3. Fierdingkar $\frac{4}{5}$ Album.

Birkelse, i Nabye Sogn Kierherred, er i Henseende til Navnet en meget gammel Gaard, og findes i Documenter af 1204. og 1253. at have været iblant de Eiendome, som Kongerne havde skienket til Vitfskølo-Kloster. Gaarden ligger tet paa østre Siden af den store Aae

Herre- kaldet Rye- Aae. Borgegaarden bestaaer af et grundmuret og tre
 gaarde. Bindingsværks Huse i Firekant, to Etager høie, og Ladegaarden af
 6. Huse. Paa Gaarden glemmes den Side Glesk, som er Mage til
 Den der hænger paa Aisdal, hvorom forhen er meldet. Ved Refor-
 mationen 1536. faldt denne Gaard og Gods med de øvrige geistlige
 Godser igien til Kongen og Kronen. Men 1540. solgde og skidde Kong
 CHRISTIAN III. til Peder Ebbesen Galt til Tyrestrup Byrckels Gaard
 eller som den og skrives Birkels, hans Frue var Ingeborg Drefeld.
 Deres Søn Anders Pederfen Galt og Frue Ingeborg Brokenhuus vare
 Eiere af Gaarden 1554. Deres Søn Ebbe Anderfen Galt giftede sig
 med en ufrie Qvinde, og overdrog Godset til sin Gæsters Søn Niels
 Kaas, hvis Frue var Margrete Banner. Siden har Rigets Marsk Jör-
 gen Lunge til Odden, som døde paa Birkelse 1619. eiet denne Gaard.
 Hans Enke-Frue Sophia Brahe, besad Gaarden endnu 1637. Deres
 Dotter Ide Lunge fik Otte Skeel til Ratholm, som døde 1646. Han af
 Birkelse, Refkiergaard, Hiermidlevsgaard og hals Hammelmosse op-
 rettede et Stamhuus, hvis Eiere siden have været: Deres Søn Jör-
 gen Skeel til Broholm og Frue Lisbet Bilde. Deres Søn Capitain
 Christoffer Skeel som døde ugift. Hans Broder Capitain Anders
 Skeel til Mullerup død 1702. og Frue Sophia Amalia Vind. Hans
 Farbroder Otte Skeel til Birkelse og Frue Sophia Rosenkrands. De-
 res Søn Kamer-Junker Ove Skeel. Forbemelte Anders Skeels Søn
 Geheime-Raad og Stiftbefalingsmand Holger Skeel. Hans Søn
 Kamerherre Andreas Skeel. Forpagteren holder Stude til Besætning.
 Hovedgaards Taxt 57. Tønder 3. Skiepper. 1. Album. Kølles-
 Skyld 2. Skiepper 2. Album. Bøndergods 333. Tønder 1. Sierding-
 far.

far. Skovstyld 1. Tønde 6. Skiepper 2. Fierdingfar 2. Album. Herre-
 Møllestyld 1. Tønde 2. Skiepper 2. Fierdingfar 2. Album. Tiender gaarde.
 170. Tønder.

Birkumgaard, i Giel Sogn Hvetboherred, er en uprivilegeret Hovsgaard, som i gamle Dage ved 1469. og tilforn har ligget til Børlumkloster, men ved Reformationen kom med det geistlige Gods under Kronen. 1543. har Kong CHRISTIAN III. bevilget Niels Pedersøn Tolder paa Skagen at have paa Livs-Tid Børlumklosters Gaard paa Giel kaldet Birkumgaard. I nyere Tider har den tilhørt en Frue Skeel fød Rantzov. Siden Capitain Deichman. Niels Berregaard af Halsborg. Hans Søn Doctor Juris og Borgemester Laurids Berregaard i Halsborg. Nu Krigs Raad Jens Glerup til Rødset. Hovedgaardes Tact 10. Tønder 3. Fierdingfar. 2. Album.

Bøgested, i Alstrup Sogn Hornsherred, Borgegaarden er af Grundmuur tre Fløie. Ladegaarden af Muur og Bindingsværk. Af Eierne vides Frue Margrete Mogens dotter Krabbe til Bøgested Henrich Friises Esterleverfke 1513. levede endnu 1547. Hendes Brodersøn Morten Krabbe til Bøgested 1560. og Frue Mette Wiffert. Hans Systersøn Herr Ulrich Sandberg som døde 1636. og Frue Anna Gyldestierne. Deres Søn Henrich Sandberg og Frue Mette Friis. Deres Søn Ulrich Sandberg og Frue Sophia Sehested. Peder Jensen, som døde 1713. Major Hans Bugge. Hans Enke-Frue Elisabet Dyffel. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Hovedgaardes Tact 32. Tønder 1. Album. Skovstyld 2. Tønder 1. Skieppe 2. Fierdingfar. Møllestyld 1. Tønde 2. Fierdingfar. Bøndergods 369. Tønder 3. Skiepper 2. Fierdingfar. Skovstyld 6. Tønder 4. Skiepper

per

Herregaarde. per 2. Album. Møllestyld 5. Tønder 2. Skiepper 2. Fierdingkar. Tiender 10. Tønder.

Børlum
Kloster.

Børlumkloster, i Børlum Sogn Børlumherred, er nu en anseelig og important Herregaard, men har før Reformationen været et af de store Herregaarde i Landet, besat med Prester eller hvide Munkke af Præmonstratenser-Orden. Et Document af 1330. kaldes dem albos Monachos Præmonstratensis Ordinis in Byrlum. Navnet skrives i gamle Skrifter paa adskillige Maader: Burlanis, Claustrum Burölaund, Monasterium Burglanense, Burlum, Burglum, Börglum og Børlum. Naar og af hvem dette Kloster er stiftet, er nu ubekendt, siden alle dets gamle Brevskaaber, som endnu vare til 1570. i Kong FRIDERIK II. Tid og da forvaredes deels paa Hald Slot, deels i Sacristiet i Bisborg Domkirke, nu ere aldeles forlorende. Dog findes endnu et gammelt Register paa Børlumklosters Breve, som er gjort 1540. men derudi er ikke optegnet nogen af Klosterets ældste Documenter, og ingen ældere end af 14. og 15. Seculis, nemlig de alene som da tjente til at forsvare Klosterets Eiendom. De øvrige og til Historien mest tienslige, som under een Rubrique nævnes mange Latinske Breve af Paver og Konger paa Klosterets Privilegier, ere ikke specificerede.

Nogle holde for, at Børlumkloster er stiftet i det 11. Seculo af Kong SVEN ESTRIDSEN ved 1065. samme Tid da han oprettede Børlum Biskopdom, som siden kaldtes af dette Kloster Børlum Stift og nu Aalborg Stift, men det kan ikke vel saa være; thi før det første synes Børlum Anno 1086. da Kong KNUD den Hellige der opholdt sig, ikke at have været andet end en Kongelig Gaard, som efter Ælnothi Monachi Vidnesbyrd havde sit Navn af en Frue som havde eiet og beboet

BORGLUM Closter
1764

beboet dette Slot ved Navn Burlina; dernæst blev Præmonstratenfer-
 Ordenen ikke stiftet førend i næstfølgende XIIte Seculo ved Aar 1110. Herre-
gaard.
 Altsaa kunde Børlumkloster, som blev anlagt af denne Ordens Munke,
 ikke vel været til førend enten i Kong Nielses eller nogen af de næstfølgende Kongers Tid. Munkene i dette Kloster levede efter Augustini Regel, og kaldtes Caniker eller Canonici Regulares. Disse Caniker udgjorde et Dom=Capitel, som havde Jus eligendi Episcopum. De vare anseelige Folk og tildeels Adelsmænd, og man har fundet een af dem 1478. med saadan Titel: *Erværdig Man Wælbyrdig og Kenliffuet Herr Martis Henricsön Canik i Børglum.* Klosterets Kirke var Domkirke for hele Stiftet, og de catholske Biskoper havde derhos en Residens, hvor de kunde opholde sig, naar de ikke vare enten paa Biskopsgaarden ved Hjøring som nu heder Bistrup, eller paa Biskopstorp ved Algersborg som nu kaldes Veistrup. Af bemelte Residens vides endnu Pladsen neden for Klosteret, kaldet Bispegaard. I Børlum Capitel veed man ikke at have været mere end een Prælat, som var Provsten, der tillige var Klosterets Forstander. Derfor uden har der og været en Prior i Klosteret, men af denne Titel er ingen ved Navn forekommen, uden Hildebrandus Prior Burglanensis, som 1345. var med Provsten paa Concilio Helsingburgensi, og i Reformationens Tiden 1536. nævnes Strygge Krumpen Biskop og nu Forstander udi Burglum, Anders Prior og menige Capitel sammesteds. Af Provsterne i Børlum kan opregnes følgende: Olavus som 1251. blev Biskop i Børlum. Magnus 1293. Thrugillus Præpositus Ecclesiæ Burglanensis 1337. Olavus 1343. 1355. Johannes 1374. Olavus 1393. Provst Jens Nielson eller Johannes af Børlum 1405. 1432. Jon Jens-
 D. Atlas Tom. V. son

Herre, son Proost i Børlum 1445. Anders Jepsen eller Ibsen 1457. 1467.
 gaarde. Proost Niels. Proost Simon Ledsø 1495. 1500. Erik Walkendorf som
 siden blev Erkebiskop i Trundhiem. M. Anders Walkendorff 1506. M.
 Antonius Furstenberg Decretorum Doctor 1509. An. 1520. ved Doct.
 Antonii Furstenbergs Resignation erholdt Biskop Niels Stygge Præsen-
 tation til Paven paa Proostiet i Børlum, og 1525. fik Biskop Stygge
 Krumpen af Kong FRIDERIK I. Brev paa Børlumkloster, dersom
 han Biskop Niels Stygge overlever. De faa Merkværdigheder, man
 nu ellers veed om dette Kloster, ere: An. 1268. skienkede en adelig Frue
 ved Navn Gro i sit Testament Claustru Burlaund to Mark Penge. 1330.
 bekyndtes Biskop Tycho af Børlum at have voldeligen indgaaet i Klo-
 steret med endeel strandet Gods, og drevet Canikerne ud af deres Sove-
 stue. 1587. folgte og skiedte Frue Else Herr Niels Erichsens Enke
 Baldirs Eng til Børlumkloster. 1389. gav Proosten og Capitelet i
 Børlum en Forpligt fra sig, at holde for Dronning MARGRETES
 Siæl en aarlig Begængelse og ævige Siælemesser, og tillige antog
 Droningen for en Syster i deres Kloster, og gjorde hende deelagtig i
 alle de gode Gierninger, som skee i deres Kloster og Kirke. 1401. fød-
 dede Frue Elsebet af Hesselbek til Børlumkloster et øde Byggested kald-
 det Vadehede i Jerslev Sogn. 1402. fødede Frue Eline Bugge Herr
 Christen Wendelboes Esterleverste hendes Gods i Liungsvet til Klostere-
 ret. 1404. fødede Otte Oldeland til Klosteret alt sit Gods i Ulsted,
 Gist, Halsdorp og Bogtorp. 1408. fødede Herr Niels Iversen Ham-
 melmose og Hammelmose Mølle med mange flere Gaarde til Børlum-
 kloster. Samme Aar skiedede Droning MARGRETE endeel Jorde-
 gods til Klosteret, og skienkede derforuden til Jomfrue Mariæ Billede i
 Børlum

Borlum Kloster en med Edelstene besat Guldkrone, og lod sig af Capitelet give en skriftlig Forsikring, at samme aldrig skulde fravendes Klosteret, men alle Høitids-Dage settes paa den hellige Jomfrues Hoved. 1413. fødede Johan Skarpenberg til Klosteret en Gaard i Vørslev Sogn kaldet Høvris. 1423. fødede Orte Oldelands Enke-Fru Margrete Hendrichsdotter til Klosteret alt hendes Gods i Wandstadt og et Boel i Hiering. 1429. fødede Jens Nielsen af Aovensberg til Klosteret en øde Gaard hos Nutsted i Terslevhæred. 1434. testamenterede Fru Elfbet Nielsdotter Hr. Woldemar Albretsons Enke til Klosteret en Gaard i Wet i Ingestorp Sogn. 1438. gav Jens Lauridsøn af Bathbek sig og sin Hustru i Borlumkloster med Bathbek og alt det Gods de havde i Zimmerbye Sogn og Lille Kirke Sogn. 1455. gav Morten Nielsøn i Elling til Klosteret en Gaard i Tamholt for en ævig Messe. 1459. blev en Forligelse giort imellem Biskop Jep og Provsten af Borlum om Tiende og om en Fiskegaard i Ritthe:Aae. 1467. blev taget et Tingsvidne om en Aalegaard, som Provsten lod bygge uden for Bangsbo Mark, og Borlumkloster har haft i fri Brugelse og Hævd. 1468. blev givet Laghevd paa Borlumklosters Saltkedler med deres Udgaard for Stranden, ligeledes paa alle de Aalgaarde og Aalgaardstede, som Provsten har ladet bygge, og paa alle de Fiskegaarde i Aaen til Borlumkloster, og paa alt Klosters øde Gods i Bangsbo Mark. 1473. blev taget et Vidne, at den Wald, som er opkast neden for Borlumklosters Gaard vesten Gierendrup, var bygt ulovligt med Herremagt paa Borlumklosters rette Mark, og kaldes samme Wald Trolldborig. 1484. stadfæstede Kong HANS det af Kong CHRISTIAN I. givne Brev paa Borlumklosters Birkfred. Udi dette Kloster havde Hr. Peder Thomason

Herre, mæson været Munk, som drog ud til Bittenberg og studerede under
 gaarde. Luthero, siden underskrev som Prest i Torum i Saling Kirke-Ordin
 naagen, og blev den første evangeliske Biskop i Vendelbo Stift. Efter
 gammel Tabel skal Munkene fra Klosteret haft en Løngang til Nonnerne
 i Breitekloster, samt til Jngstrup Kirke en Munkesvei, hvoraf endnu
 vises Spor. Ved Reformationen blev Klosteret seculariseret og gik i
 Kongens Bære. Fra hvilken Tid af og indtil kort efter Souverainite
 ten det af Kongerne forlændes bort til adskillige Adelmænd. Saa mange
 som man veed af de Kongelige Befalingsmænd i Børlumklosters Læn,
 blive siden ved dette Capitels Slutning anførte. 1540. fik Albret Skeel
 af Kong CHRISTIAN III. Brev paa Børlumkloster, med saa Skiel,
 at han skal give Presterne, som derinde ere, deres Underholding til
 Klæde og Føde og bygge og forbedre Klosteret. I Aaret 1550. har
 Lænsmanden givet af Klosteret saadan Afgift: 250. Rinske Gylden,
 150. Mark Danske, 20. smalle Læster Malt, 6. Tønder Smør, en
 Læst Roefiød, 400. Sider Flessk, og 100. tøse Giæs. 1563. pantsatte
 Kong FRIDERIK II. Børlumkloster med tilliggende Gods til Læns
 manden Frands Banner for 293. Lod et halvt Qvintin ungerisk Guld,
 47. Rinske Gylden i gjort Guld, 180. vægtige Gold-Gylden, og 401.
 Lod Sølv. Dette Klosters Indkomster vare i forrige Seculo for en
 Tid henlagte til Hofmesterens Underholding paa det Ridderlige Academie
 Sorøe. Efter Souverainiteten blev Børlumklosters Læn, ligesom de
 andre Læne, til et Kongeligt Amt, og med de andre Vendsyffels Am
 ter tillagt Stiftbefalingsmanden som Amtmand. Men Klosteret og
 dets Bøndergods blev 1669. forvandlet til en particulier Eiendom,
 da Cancellær Peter Retz den 22. Junii mageskiftede sig samme til af
 Kongen

Rongen imod Engestrup i Sieland, han døde 1674. Hans Son Herre-
gaard. Christian Retz eiede Gaarden 1688. Siden Droning CHARLOTTE AMALIA. Efter Hende Kong FRIDERIK IV. som 1716. mageskiftede den til Princesse SOPHIA HEDEVIG imod Giordlev og Erikstrup i Sieland. Hun samme Aar solgde den til General-Major von Moelting, som atter samme Aar overdrog den til Justizråd Friderich Kierskiold. Hans Dotter, som arvede Gaarden, havde først Johan Henrich Rantzov, siden General-Major de Thurah, som solgde den til nu værende Eier Oberste Jens de Poullon. Borgegaarden er to Etager høi af Grundmuur, med høie hvælvede Kioldere under den foreste Længde, har et stort Gaards-Rum og en Mængde gipsede og moderne indrettede Værelser. Kirken, som indelukker Gaarden paa den nordre Side, er forhen bekreven. Klosteret bestod af 4. Længder, den østre, hvori var Kagestuen, hvor Munkerne bleve ragede, og syndre Længde beboedes af Provsten og Canikerne, den vestre kaldtes Kongehuset hvor Kongerne logerede, naar de vare her i Egnen. Forgaarden er indsluttet med afdeelte Ladegaarde paa hver Side, bestaaende af 3. Lader paa 104. Sa3, samt 3. Stalde til 40. Heste foruden Følhoppernes Rum, og Huse til 416. Stykker Hornfæ. Disse Bygninger ere af Muur og Egetømmer, staaende tildeels paa Fod af huggen Steen. Gaarden ligger høit, har dog store Parter og 5. Brynde. Den ligger 3. Fierdingvei fra Vesterhavet, og har ingen tiltaalet Forstrand. Den har Jus Patronatus til 6. Kirker, og fra gamle Tider Birke-Rettrighed, hvortil Birke-Tinget holdes om Tisdagen. Der er 1766. anlagt et Teglbænderie, som frembringer Muursteen og Vandklinker af beste Sort. Af Fiskerie har Gaarden knap til Huusbehov, og Godset intet, thi de

Herre- ved Havsiden boende, der ei vedkomme dette Gods, drage fielden ud, gaarde. og deres Fangst er ei betydelig. Gaarden har Forraad paa Bøgebrænde af Kolborns Endeels-Skov, og nogle Skovs-Parter ved Munkholt, Hathuus og Langved, lader derforuden bierge Skov- og Hede-Toro til Fornødenhed. Af Hede findes ikke meget i denne Egn, men vel stenig, suur og uduelig lynchstikken Jord, saa Ildbrand maae graves i de smaa Engsparter som Byer og Steder ere tilmaalte. Den saa kaldte Skrollers-Hede, der er ligesom overseldet med store og smaa Rampesteene, skal fordum have været bevøpen med Ege-Skov, men nu er der ei en Bust. Gaardens Bygning er anlagt saa got som i Midten af Markerne, hvilke nu værende Besidder har ladet paa nye indkaste og forsyne med 5. Luffelser, hvortil gaaer brede Baser. Han har bragt Jorden, som har 5. Aars Hvile, i saadan Drift, at der, for et Aar, er saaet ved 575. Tønder Sæd, og avlet 4931. Traver Korn, samt ved at frede Engene i Uhegneds Tid bierget 823. Læs Eng-Høe og 529. Læs Baar-Høe, uanset der holdes paa Agrene 70. Køer og 40. Bøster, saa at Gaarden kan behjælpe sig med sin egen Bøxt, uden at opbære Tienderne paa Kierven. Bøndergodset, som udgjør 122. Møve, og end flere Huusfolk, ligge runden om Marken, og som Kornet udfikses der ved Stranden, kan Høvet ei regnes for stort. Bønderne give og saa ringe Landgilde, at endog Gaarde paa 7. Tønder Hartkorn yde i alt ifkun 2. Tønder Byg. Grunden er, hele Strefningen igienem, Leer af forskiellig Farve, med en halv Aens eller mere sort Muld oven paa, følgelig er den god og bærende, men Landmaalingen har for Gaard og Gods fort affkaaret Eiendomen, saa Bønden maae bruge hans Jord hvert Aar som Allsød, des Aarsag falder ureent

ureent Korn og en Mængde Brandenborger, hvilke og gierne indfandt sig paa Hovedgaardens Marker, naar Eieren lod et par Aar gaae forbi, uden at lade dette Ukrud 2. à 3. gange udrodde, thi hvad et Hoved taber af Ureenlighed, er alt nok til et par Snefe Morgenfruers Opflesning. Bondens Opdræt af Creature er kun maadelig, saa han maa nære sig knap, og med Møie udreder sine Udgifter. Det meste af Eiendommen er Eenemerke, Græsningen er og nogenledes god, og her kunde anlegges et Hollænderie paa 250. Koer, men for nærværende Tid holdes her Stald-Stude. Eieren har indrettet et Indluffe, ligesom i Marffen, hvor 30. Stykker Høveder kan gøres fede. Hovedgaardens Taxt 49. Tønder 5. Skiepper 3. Fierdingkar. Møllestyld 1. Tønde 2. Fierdingkar. Derforuden er under Gaardens Brug med Kongelig Bevilling 26. Tønder 1. Skieppe. Bøndergods 717. Tønder 6. Skiepper 2. Fierdingkar $1\frac{1}{2}$ Album. Skovstyld 7. Skiepper 1. Fierdingkar. Konge-Tiender 109. Tønder 4. Skiepper. Kirke-Tiender 173. Tønder.

Boller, i Tors Sogn Borslumherred, er en gammel Sædegaard. Borgegaarden saavel som Ladegaarden bestaaer hver af tre Muur- og Bindingsværks Huse, et Loft høie, og med en Brandmuur imellem. Af Eierne vides: Mathis Torstensøn af den Familie som kaldes Vognsen, 1390. 1408. Hans Søn Peder Mathisøn af Boller Bøbner levede 1447. Hans Svoger Mogens Strygge Iversøn. Hans Søn Christen Strygge Børge for sin Fætter Jens Pedersen Vognsen. Denne Jens Pedersøn, forbermedte Peder Mathisøns Søn, skrev sig til Boller 1477. Hans Enke-Fru Maren Jensdotter Munk af Bisborg, kaldet Rod eller Rosenrod, giftede sig siden med Jesper Lumov, og Jens Peder-

Herre. Pederfens tvende Døtte arvede Gaarden, den ene Frue Johanne Vogns-
 gaarde. sen fik Thomas Jensen Galkkiöt som bygte Hvidstedgaard paa Vellers
 Gods, den anden Frue Karen Vognsen beholdt da ene Boller og fik
 Mogens Jonfen Wiffert, hun levede Enke 1520. Deres Døtter Jo-
 hanne Wiffert fik Claus Iversen Dyre, som 1536. kjøbte hendes Syd-
 skendens Lod i Boller Hovedgaard og Gods og levede endnu 1547.
 Hans Søn Jens Clausen Dyre til Boller levede endnu 1581. gift med
 Frue Karen Stygge af Ugdrup. Deres Søn Hans Dyre arvede Bol-
 ler 1590. Hans Frue var Birgitte Skram, han skrev sig endnu 1621.
 til Boller, men maatte siden for Gæld afhænde Gaard og Gods til
 Malte Sehested til Holmgaard. Hans Søn Jens Maltesen Sehested
 til Boller blev i den Nederlandske Krig 1585. Siden har Christian
 Retz eiet Gaarden, men 1689. blev den for en Gæld, som han var
 udi til Rasmus Bartholin og Povel Vinding, dennem tildømt. Disse
 fulgde den 1672. til en Kjøbmand i Aalborg Jens Hansen Berg, som
 1694. fik Kongelig Bevilling at nyde denne Sædegaard med lige Fri-
 heder som Adelen eller Kiøbenhavns Indbyggere. Hans Søn Jacob
 Jensen Berg fik Gaarden 1719. Han døde 1735. og hans Enke Jo-
 hanne Maria Verkmester døde 1754. 57. Aar. Peder Marcusen Mörk
 af Aarhus fik deres Døtter 1755. og med hende Gaarden. Han
 holder Stude derpaa. Hovedgaards Tact 34. Tønder 6. Skiepper
 3. Fierdingkar 1. Album. Skovstyld 1. Tønde 6. Skiepper 2. Al-
 bum. Møllestyld 1. Tønde 4. Skiepper 3. Fierdingkar. Bønder-
 gods 234. Tønder 5. Skiepper 1. Album. Skovstyld 3. Skiepper
 2. Fierdingkar 1. Album. Møllestyld 1. Skieppe 1. Album. Tiens-
 der 54. Tønder.

Brotstov,

Brotstov, i Brovst Sogn Øster Hanherred, er en meget Brotstov. gammel Herregaard, som formodentlig har sit Navn af Sognet den ligger i, da den i gamle Documenter findes nævnet Broveststov. Ellers skrives Navnet derforuden paa adskillige Maader: Brodstov, Brotstog, Brudstov, Brovstov, Brotstov, Brodstov, Brøgstov, Bradstov, Bradstov, Brotstov, Brodstov og Brovstov. Borgegaarden bestaaer af fire Fløie, hvoraf den vestre er af Grundmuur to Etager høi bygt af Frands Rantzov og Frue Lisbet Rosenkrands, de øvrige tre ere eet Loft høie af Muur og Egestenner. Til det store Huus er i Gaarden bygt et Taarn, hvorigennem Gangen falder til Bærelserne. Porten er igienem den i hundre Fløie, hvor lige for ligger Ladegaarden, bestaaende af 3. Fløie Bindingsværk med Straa-Tag. Norden bag Borgegaarden er et stort Huus til Meieriet, og fra den østre Fløie ere udbygte tvende Huse, i det ene er Stald, det andet har været brugt til Ridehuus, derimellem er en liden Urtehave. Østen for Gaarden paa den anden Side af Graverne, som Borgegaarden har været omgivet med, ligger en meget ziriig og frugtbar Lyst- og Frugt-Have. Østen for Haven er en Levning af den Skov, som Gaarden i gamle Dage har været omringet af, bestaaende af nogle gamle Riis-Eng. Marken er skønt Jordsmon og ligger rundt om Gaarden. Brotstov er beremt af sine overflødige Enge og Høe-Volding. Foruden de Enge, som ligge nær ved Gaarden, har den en Eng, næsten en Miil bortliggende østen fra Gaarden, som kaldes Ulstovs-Eng eller Søe-Engene, og er $\frac{1}{2}$ Miil lang og $\frac{1}{4}$ Miil bred, hvorpaa i gode Aar kan avles 1000. Bønderlæs godt og fedt Høe. Norden for samme Eng har Gaarden et stort Krat af

Herre-
 Gaarde. smaa Birke- og Elle-Træer, kaldet Uffkov. Ved en Fierdingvei østen og norden for Gaarden ligger en stor Søe kaldet Nørpe-Søe, Brotskov alene tilhørende, hvori findes Aborrer, Giedder og Brasen. I mellem Gaarden og Søen er en god Torv-mose. I Søen voxer Mængde af Ravel eller Sive-Røer, som Bønderne i Esteraaret afskiære og bruge til Tag. Om denne Søe, som ikke er meget dnb, fortælles en Fabel, at der fordum har staaet en Herregaard kaldet Brattensborg, som skal være sunken, og Bratskov i steden derfor opbyggt. Under Hovedgaarden, ved en Fierdingvei derfra, ligge tvende Avls-gaarde af god Bønder-Bygning, kaldet Synder- og Nørre-Skovsgaard, som fordum have været beboede af Udel, og derfor ere Tiendefrie, men ellers skatte og skylde som andet ufrit Gods. Til hver af disse Gaarde ligger et Stykke Krat, bestaaende af Hessel og Egepur. Denne Gaard har fordum i mere end 300. Aar været i de Rotfelders adelige Familie. Den første man veed af disse Eiere, har været Hr. Ove Droft, som slog de 12. Røvere der laae for norden Skoven, og havde deres Stue i Sandisbjerg hos Tøstegaard, hvorom i Kæmpeviserne. Siden Brod Ingelön. Efter ham Torsten Rotfeld, kaldet den Bilde. Hans Søn Herr Ud Torstensön Rotfeld, som formodentlig er den Dominus Ugorus de Brovskov, som levede i Kong ERIK MENVEDS Tid og hvis Arvinger nævnes i et Doc. af 1317. Hans Søn Ingvor Udsön Rotfeld. Hans Søn Niels Ingvorsön Rotfeld og Frue Margrete Sappi. Deres Søn Erik Nielsön Rotfeld Bæbner 1414. 1448. og Frue Ellen Dotting; Derfom det er ham, som ligger begravet paa Hospitals Kirkegaarden i Aalborg under en gammel forfledt Gravsteen, da er han død 1452. og hans første Frue Katerina 1413. Hans Søn Niels Eriksön Rotfeld 1458. 1471.

og Frue Ingeborg Rosensparre. Deres Søn Jens Nielsøn Rotfeld 1478. 1504. Hans Søn Niels Jensøn Rotfeld 1520. 1543. og Frue Anne Hög. Deres Søn Jens Nielsøn Rotfeld, som levede 1556. var den sidste Mand af Slegten, med hvilken Baabesnet blev nedlagt, og Frue Anne Bilde. Af Brotskovs følgende Eiere vides: Falk Giøe Falksøn 1637. Frands Rantzov. Hans Søn Palle Rantzov, som 1677. afskøbte sin Broder Ritmester Friderich Rantzov hans Part i Gaarden, og Frue Ingeborg Seefeld. Deres Søn Major Frands Rantzov og Frue Margrete Rothsteen. Oberste Grabbau til Urup fik deres Dotter, som er Enke og endnu eier Brotskov. Der holdes 100. Stald-Stude, og endeel Føde-Stude, samt et Hollænderie paa 100. Køer, og et Stuterie. Hovedgaard's Tært 71. Tønder 4. Skiepper 2. Fierdingkar. Bøndergods 507. Tønder 1. Skiepper 2. Fierdingkar $\frac{2}{3}$ Album. Nøllestyld 4. Tønder 2. Skiepper. Tiender 133. Tønder.

Herregaarde.

Burholt, i Øster Brøndeslev Sogn Jerslevherred, er en vel Burholt bygt og stor Aulsgaard, men uprivilegeret. Den har forduim ligget under Børlumkloster; thi i et Pantebrev af 1564. siger Kong FRI-DERIK II. " Vi sette os elskelige Christoffer Blik vor Mand og Tiener „ en vor og Børlumklosters Gaard udi Bendsyssel, kaldes Borholdt, „ udi Pant og Forvaring for 570. Lod Sølv, 450. Mark Danffe og „ en Portugalose „ Af Eierne vides ingen, uden Capitain Peder Himmelstrup, og hans Enke. Nu Peder Iversen. Hovedgaard's Tært 24. Tønder 1. Album. Bøndergods 108. Tønder 3. Skiepper 1. Fierdingkar. Tiender 52. Tønder.

Clausholm, i Hellevad Sogn Jerslevherred, er en stor og smuk men uprivilegeret Aulsgaard. De forige Eiere vides ikke. Nu tilhører

Clausholm.

Herregaarde. den Friderich Hagström. Den staaer for 15. Tønder 2. Tjerdingkar
 1. Album Hartkorn, og havde 1766. Bøndergods 135. Tønder
 2. Skiepper 2. Tjerdingkar 2. Album. Skovstyld 4. Skiepper.
 Tiender 77. Tønder.

Droninggaard. Droninggaard, i Droninglund Sogn Tjerslevherred, har tilforn hedet Skovsgaard, og var ifkun en Bondegaard 1581. Den Tid Hans Lindenov fik Hundslund Kloster af Kongen, men er siden bleven en Ladegaard til Hundslund Kloster. Nu er den en Herregaard for sig selv, indrettet i forige Seculo af Jacob Lindenov og er bleven hædret med dette nye Navn, da Hundslund af Droning CHARLOTTE AMALIA blev kaldet Droninglund. Den har stedse fulgt Droninglund, haft de samme Eiere, og været indbefattet under Droninglunds Birk. Forpagteren holder deels Høllanderie og deels Stude til Besætning. Zovedgaards Taxt 55. Tønder 6. Skiepper 3. Skr. 1. Alb. Bøndergods er indsluttet under Droninglunds contribuerende Hartkorn.

Droninglund, før Hundslundkloster. Droninglund, i Droninglund Sogn Tjerslevherred, er en stor og anseelig Herregaard, som tilforn heed Hundslundkloster, indtil Droning CHARLOTTE AMALIA fik Stedet i Eie, og bærede det med det nye Navn Droninglund. Gaarden ligger $3\frac{3}{4}$ Mil fra Halsborg og har den smukkeste Situation i Bendsyssel. For Reformationen har her været det gamle og berømte Nonnekloster kaldet Hundslundkloster. Man veed ikke, naar eller af hvem dette Kloster er anlagt, men at det har været et af de meget gamle, sluttet deraf, at det var af Benedictiner-Orden. Anno 1268. har en adelig Frue ved Navn Gro, som i sit Testament betænkte mange Kloster i Riget, ikke heller glemt Moniales in Hurslund, 1393. fødte Droning MARGRETE

til

DRONNINGLUND

Bang del.

til Hundslund Kloster endeel Gods i Nørre Jylland, som hun af Herrer-
 neke og Tymme-Lembek havde bekommet, for et Alter at lade bygge-
 og en ævig Messe at holde for hendes, hendes Forældres og Venners
 Siæle. Dette Klosters Forstandere vare en Priorinde og en Prior;
 thi et og andet gammelt Document nævner Priorisse og Convent i
 Nonneklosteret i Hundslund. 1473. var Johanne Mogensdotter
 Priorissa der i Klosteret. Af Priorerne har man fundet følgende:
 Laurentz Prior i Hundslund 1418. Erngifel Jensson Prior i Hundslund
 1462. 1478. Marquord Jul Prior i Hundslund 1486. Hr. Niels
 Pederfen Prior i Hundslund 1508. Anno 1531. har Mester Anders
 Gyldenstiern Degn i Roskilde og Forstander i Hundslund Kloster af
 Kong FRIDERIK I. faaet frie Birk til Hundslund Kloster og Hundslund
 Sogn. Ved Reformationen 1536. faldt dette, ligesom de andre Klo-
 stere, Kongen og Kronen til. 1541. fik Gabriel Gyldenstiern af Kong
 CHRISTIAN III. Hundslund Kloster i Pant for 967. Tschimsdaler og
 43. Gyliden i Skrekensberger hver Gyliden regnet til 7. Skrekensberger.
 Efter hannem fik Eskil Giøe 1544. Klosteret for 3000. Rinske Gyliden i
 Pant og Forslæning, med saa Skiel, at han skulde besørge de Tomsfruer,
 som der indgivne ere eller werde, deres tilhørlige Underholding. Efter
 Eskil Giøe fik Erik Podebusk til Rørup 1555. Hundslund Kloster for
 3500. Tschimsdaler og 3000. Rinske Gyliden i Pant og Forslæning,
 med samme Villkor for de der inde værende Tomsfruer. 1559. fik Fru
 Anne Olufsdatter Hr. Claus Podebuskes Efterleveriske Kong FRIDE-
 RIK II. Bevilling at indløse Hundslund Kloster fra Lænsmanden Erik
 Podebusk, og fik derpaa Folgebrev til Klosteret. 1562. indløste Corfitz
 Ulfeld til Ropbølle Klosteret for sidstnævnte Summa fra bemeldte Fru,

Herre. og fik derpaa Kong FRIDERIK II. Pante- og Forlænings-Brev, med
 gaarde. saadan Clausul: "Dog skal han holde Klosteret ved god Hævd og Magt,
 ,, og forskaffe Jomfruerne, de som nu ere eller herefter der indgivendes
 ,, vorder, tilbørlig Underholding til Klæde og Føde, efter den Skik,
 ,, som vi med vore Effelige Danmarks Riges Raad gjort haver om
 ,, Kloster-Jomfruers Underholding og ladet vore aabne Breve derom
 ,, udgaae ,, Corfitz Ulfeld døde fort derpaa, og Jacob Ulfeld blev be-
 vilget at indløse fra sine Medarvinger Hundslund Kloster. 1568. blev
 Klosteret af Kong FRIDERIK II. atter pantsat til Frue Anne Olufsdot-
 ter for 3000. Rinske Gylde, 5375½ Daler, 63½ Lod Ungerisk Guld,
 99. dobbelte Ducater og 834. Lod Sølv, med saadane Vilfor: "Dog
 ,, ville vi os selv forbeholdet have alle de Bondgarns Stæde og Sild-
 ,, fiskende udi Strauden, som hertil haver hørt til Hundslund Kloster,
 ,, og ville vi holde vore egne Saltere, som der aartigen skal salte os til
 ,, beste, hvis Sild der falder, skal og Frue Anne holde Klosteret ved
 ,, god Hævd og Magt, og forskaffe Jomfruerne, de som nu ere eller her
 ,, efter sig der indgivendes vorder, tilbørlig Underhøiding til Klæde og
 ,, Føde, efter den Skik, som vor Kiære Herre Fader med Danmarks
 ,, Riges Raad gjort haver om Kloster-Jomfruers Underholding, skal
 ,, hun og lade tiene os og Riget med fire gerust Heste eller og fire verg-
 ,, agtige Karle til Skibs, naar behov gøres ,, Siden i samme Aar
 laante huu endnu Kongen paa samme Pant 500. Daler, og atter
 Anno 1570. 2100. Mark i Danske Hvider, hvorved hun fik saadan
 Betingning, at nyde Klosteret med Fiskerie og anden Nøttighed, saa
 frit som Jacob Ulfeld det for hende havde. Af alt dette sees, at der
 langt hen i Kong FRIDRIK II. Tid endnu underholdtes Kloster-Jom-
 fruer

fruer i Hundslund, men formodentlig ere de kort derefter uddøde. ^{Es. Herregaarde.} Frue Anne Olufsdatter var Admiral Peder Munk den sidste som havde Hundslund Kloster i Forlæning. Anno 1581. den 6. Maj til Kolding blev giort et Magekifte imellem Kong FRIDRIK II. og Hans Johansen Lindenov til Fobisset, saaledes at Kongen fik Vormstrup og Østergaard Hovedgaarde med en stor Deel mere Gods i Jylland, og Lindenov derimod befom Hundslund Kloster, med underliggende Gods og Møller, samt 22. Bondgarns Stader som ligge til fire Strandbyer, og med frit Virk og Virke: Rettighed over alt Godset. Derforuden skienkede Kongen hannem alt det Inventarium, som var der paa Gaarden, da Peder Munk afleverede den. Saaledes blev dette Kloster en particulier Eiendom, og forblev imod et hundrede Aar i den Lindenovske Familie. Hans Lindenov lod de anseelige Kloster: Bygninger i Stand fette, lod det rare Vand indlede, og gjorde Plan til adskillige Gaardens Herligheder, han døde 1595. og hans Enke: Frue Margrete Rosenkrands, 1635. Deres Søn Herr Hans Lindenov til Hundslund D. N. Raad døde 1642. Hans sidste Frue var Elisabet Sophia Rantzov. Deres Søn Jacob Lindenov til Hundslund bygde og indrettede Skovsgaard, som nu kaldes Droninggaard, han døde 1672. og for ham samme Aar hans Frue Christence Brahe. Arvingerne solgde Gaarden til Cancellen Peter Reetz, som døde 1674. hvis Enke: Frue Anna Rammel 1690. afhændede Hundslund og Skovsgaard til Droning CHARLOTTE AMALIA, som lod dem kalde Droninglund og Droninggaard. Ved hendes Majestets Død 1714. saldt Gaarden i Aarb til Kong FRIDERIK IV. som 1716. magekiftede samme med Princesse Sophia Hedevig imod Giorstev,

Herre-
gaard. Næv, Søholm og Erikstrup i Siæländ. Princesseu igien 1730. over-
drog den til Geheime-Raad og Ober-Kamerherre Carl Adolph von
Plessen. Han folgte Gaarden 1736. til Jacob Severin, som døde
1753. Derefter bleve Gaardene folgte til Greve Vedel, og han igien
folgte dem til Geheime-Raad Herr Adam Gotlob Moltke Greve til
Bregentved, som endnu eier dem. Droninglund har fra gamle Tider
haft sit eget Birk, hvorunder Droninggaard og Hals forterer, Bir-
ketinget holdes paa Droninglund om Løvedagen. Borgegaardens
Bygning bestaaer af tre Grundmurede Huse, to Etager høie, med to
Pavillons, indluffet med en høi Brand-Muur mod Norden. Kirken,
som forhen er befreven, er ved en Toer-Længde tilhæftet den østre
Side af Gaarden, og girer Gaarden med sit smukke Spir. Lade-
gaarden er mest af Grundmuur og noget af Ege-Bindingsværk. Ban-
det ved Droninglund bestaaer af skiont rindende Veld-Band, som
har sit Udspring af en Sandbanke en halv Mil fra Gaarden, og
ledes dertil ved en kunstig Bek, hvilken flyder under tvende af Bor-
gegaards Bygningerne, hvor Brygger- og Tvet-Husene ere ind-
rettede, igienem Borgegaarden, og driver den derved værende og si-
den en anden lidet fra Gaarden liggende Vand-Mølle. Foruden Hals
Skov, som bestaaer af Ege og Bøg og overflødig Gierdsel-Hug af
Elle og Birk, har Gaarden paa de tre Sider store Ege- og Bøge-
Skove, som, naar fuld Olden falder, kan fede 1000: Svin. Der er
videløstigt Jagt af stort og smaat samt Fugle-Bildt. Der ere endeel
smukke og til Nytte anlagte Lyst-Frugt- og Køkken-Haver. Til
Gaard og Gods er overflødigt Fiskerie; thi foruden 14. Fiske-Par-
ker og Gravene omkring Ladegaarden, som alle med Karper, Karud-
ser,

fer, Brasen, Gedder og Aborrer ere besatte, falder der og Strand- Serre-
fisk af Godssets Hav-Fiskerie, i Limfjorden ved Hals Aal- og Sild- gaarde.
Fiskerie, og i Havet af Torst, Orreder, Fløndre og Sild, foruden
tre Mølle-Søer og en Aal forsynet med Gedder, Aborrer og Krebs,
samt adskillige Damme med Karudser paa Godsset. Noget fra Gaar-
den er bygt en Tegls-Ovn til et Teglsbrænderies Anledning, hvortil fin-
des meget got Leer strax derved. I Enden af Droninglunds Skov $\frac{1}{2}$
Mil fra Hals sees Rudera af en Skibbroe og et Skibbygger-Verst,
som var anlagt af Jacob Severin til Droninglund, hvor der blev bygt
adskillige Grønlandsfarere og andre mindre Fartøier. Paa Gaarden
boer Forvalteren, saavel som en Forpagter, som holder Stuterie og
Stude til Besætning. Til Gaarden kan saaes 116. Tønder Rug,
58. Tønder Byg, 270. Tønder Havre, og avles 1000. à 1400.
Læs Høe. Hovedgaardens Tact 92. Tønder 4. Skiepper. Skov-
skyld 61. Tønder 7. Skiepper 3. Fierdingkar 1. Alb. Møllekyld
1. Tønde 2. Fierdingkar. Bøndergods til begge Gaardene Droning-
lund og Droninggaard med Hals Ladegaard og Gods derunder bereg-
net 788. Tønder 2. Album. Skovskyld 5. Skiepper 1. Fierdingkar 1.
Album. Møllekyld 15. Tønder. 7. Skiepper 2. Fierdingkar. Tiens-
der 60. Tønder.

Dybvad, i Skieppe Sogn Børlumshered, er en complet Sø- Dybvad.
degaard. Dens Bygning er Muur og Bindingsværk, undtagen to
Grundmurede Gable paa Laden. Denne Gaard og Knudsøie skal
længe have tilhørt de Skeeler. Siden Christian Retz til Børlumflø-
ster og Fruen Ide Sophia Skeel. Deres Datter Sophia Retz fik Gene-
ral Major Carl Ferdinand von Staufenberg. Han solgte Gaardene til
D. Atlas Tom, V. K p Jens

Herregaarde. Jens Todberg. Og denne igien til Krigs-Raad Jens Glerup, som holder Stald-Stude til Besætning. Hovedgaard's Tægt 46. Tønder 7. Skiepper 3. Fierdingkar. Bøndergods 3 1/4. Tønder 7. Skiepper 1. Fierdingkar 2 1/2 Album. Skovskuld 13. Tønder 4. Skiepper 1. Fierdingkar. Mølle-skuld 7. Tønder 3. Skiepper 2. Fierdingkar 1/2 Album. Tiender 16. Tønder.

Egeberg. Egeberg, i Ugilt Sogn Bennebergherred, er en gammel men ucomplet Sædegaard, fordum beboet af Adel. Borgegaarden er ikkun eet og Ladegaarden 3. Huse. I gamle Breve skrives Navnet undertiden Jegeberg, som er efter den Jydske Udtale. Af Eierne nævnes: Peder Stygsøn af Jegeberg 1463. Niels Peder-søn af Egeberg og Frue Ingerd Mortens Dotter 1472. Jost Nielsøn til Egeberg Bævner 1487. 1507. Mogens Jostsen 1543. Siden veed man ingen før Niels Galde, som døde 1659. og Frue Lisbet Kaas. Deres Dotter Dorte Galde fik Friderich Unger, som døde 1686. Deres Søn Henrich Unger døde 1693. 50. Aar. Efter hannem en Morzfeld, som solgte Gaarden til Anders Brönsdorf. Efter ham Henrich Kieruif, af hvis Arvinger C. v. Ginchel Bergh købte Gaarden. Nu eies den af Sixtus Cordsen. Denne Gaard har en Tid lang haft samme Eiere som Linderumgaard. Nu boer en Forpagter paa Gaarden, som holder Stude til Besætning. Hovedgaard's Tægt 14. Tønder 7. Skiepper 3. Fierdingkar. 2. Album. Mølle-skuld 4. Skiepper 1. Fierdingkar.

Eget. Eget, i Skierum Sogn Bennebergherred, som og undertiden skrives og nævnes Jeget, er en gammel men ucomplet Sædegaard, dog Tiende-frie. Borgegaarden bestaaer af tre Længder, Muur og Bindingsværk, og Teglhængte, derved en skøn Fiskedam paa

paa den ene Side. Ladegaarden ligeledes tre Længder med Straa: Herre-
gaarde.
Tag. Af Eierne vides: Mads Orne eller Worning, som lod gjøre
Laughævd paa Eget Gaard og Gods ved 1478. Sören Orning og
Frue Ellen Galskiöt. Willum Orning og Frue Kirsten Hög 1602. Jör-
gen Orning til Jeget døde 1644. I nyere Tider Biskop Christopher
Mumme som solgte Gaarden til Peder Blok Stampe. Af ham kjøbte An-
ders Brönnum den 1754. Siden Jens Todberg. Nu værende Eier er Pe-
der Glerup. Der holdes Stude til Besætning. Hovedgaards Taxt
18. Tønder 3. Skiepper. Møllestyld 2. Skiepper 2. Album. Bøn-
dergods 19. Tønder 5. Skiepper 1. Album.

Elkier, i Sulsted Sogn Kierherred, som og kaldes Synder: Elkier.
Elkier, ligger paa et smukt Sted, en Fierdingvei fra Braa, hvis Eier
og denne Gaard tilhører. Borgegaarden bestaaer af et Grundmuret
og et Bindingsverks Huus med Graver om, og Ladegaarden af Muur
og Bindingsverf. Gaarden er meget gammel, og findes fort efter
1300. i Documenter nævnet Curia Ællakyær in Kyerræhæret. 1327
har Hr. Jens Munk eiet Elkier, som han paa sin Frues Gunners Side
havde arvet efter hendes Broder Jon Augesön. 1407. nævnes Domi-
nus Nicolaus Jacobi de Elkier Miles. Af senere Eiere berettes nogle af de
Holker og Höger at have været. Siden Baron Peder Rodtsteen Stifts-
amtmand i Aalborg. Han solgte Gaarden til Frue Kirstine Bek Fri-
derich Rodsteens Enke. Efter deres Dotter Frøken Elfe Elisaber Rod-
steen fik hendes Søsterdotter Frøken Kirstine Birgitte Bille Gaarden.
Hun blev gift med Schak Vittinghof Greve af Holk, som nu eier Braa,
Elkier, Længsholm og Ellinggaard. Gaarden beboes af en Forpagter,
som holder Stald-Stude. Hovedgaards Taxt 44. Tønder 5. Skiep:

K p 2

per

Herregaarde. per 2. Fierdingfar 1. Album. Møllekyld 2. Skiepper 2. Album. Bøndergodset er indberegnet under Draaes Hartfoer.

Norre Elfier. Norre Elfier, i Mosbjerg Sogn Hornsherred, har før tilhørt nogen af de Brokdorfer, siden Kammerraad Hauch, og nu Jens Brönlund. Forpagteren holder Hollænderie og Stude. Hovedgaardes Tact 35. Tønder 6. Skiepper. Skovkyld 3. Skiepper 2. Fierdingfar 1. Album. Bøndergods 203. Tønder 7. Skiepper 1. Fierdingfar 1. Album. Møllekyld 1. Skieppe 1. Album. Tiender 48. Edr.

Ellinggaard. Ellinggaard, i Elling Sogn Hornsherred, er en gammel Herregaard, liggende tet ved en Aae, som driver to Vandmøller. Gaarden har fiønt Anseende og Udsigt til Havet. Den er hvet med en smuk Have, og har god Bygning baade paa Borge- og Ladegaard, begge af Muur og Bindingsværk, den første teglhængt, den sidste straaetækket, og imellem begge en Brandmuur. Anno 1466. har Maurids Nielsøn Gyldenstjerne af Aagaard taget et Tingsvidne, at fra Ugerbek og til Strandby Skov og Mark, til Ellingaae, og Elling-Aae er fri Fiskevand ud i Havet til Ellinggaard og Lyerbek, og saa fra Elling-Aae og til Gladbek, og saa igienem Ehern, er Maurids Nielsøns rette Arv og Endeel til Ellinggaard. 1470. nævnes Morten Nielsøn i Ellinggaard Bøbner. 1331. Velbaaren Mand Jost Nielsøn af Ellinggaard. 1543. Jens Munk i Ellinggaard. Af følgende Tiere vides ingen, førend Rigens Admiral Hr. Henrich Bielke 1652. Siden Eiler Banner, som indrettede Ellingslund til en Sædegaard og kaldede den Bannerslund. Af hannem købte Fru Kirstine Bek Ellinggaard og Bannerslund. Med hendes Dotter Fru Ide Rodsteen fik Conferensraad og Stiftamtmand Jørgen Bille dem med meget mere

mere Gods, han døde 1736. Med hans Dotter Frue Kirstine Birgitte Herres Bille har nu værende Besidder Schack Vittinghof Greve af Holk arvet Gaarde denm. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Hovedgaard's Tact 32. Tønder 2. Skiepper. Bøndergods 201. Tønde 4. Skiepper 3. Fierdingkar 2. Album. Møllestyld 9. Tønder 4. Skiepper 2. Fierdingkar.

Eskier, i Mosbjerg Sogn Hornsherred, er en gammel Sæ Eskier. degaard, som fordum længe skal have været i de Högers Familie, endstønt andre ville meene, at det er Eskier i Salling som har tilhørt de Höger. Borgegaarden bestaaer af et Bindingsværks og to Grundmurede Huse, paa det ene staaer J. H. S. 1608. paa det andet E. E. H. og K. L. B. 1679. Det er Eiler Eilersen Holm og Kirstine Lauridsdotter Bugge. Ladegaarden bestaaer af tre Længder Huse Mure og Bindingsværk med Straa-Tag. De gamle Eiere skal have været: Niels Hög og Frue Karen Lykke. Deres Søn Peder Hög D. N. N. og Marss og Frue Kirsten Rekkenberg. Deres Søn Niels Hög til Eskier. D. N. N. og Marss død 1524. og Frue Karen Giøe. Eskil Hög og Frue Ellen Banner. Deres Søn Jacob Hög til Eskier og Frue Johanne Krumpen. Jörgen Hög og Frue Anna Strygge. Erieh Hög og Frue Christence Dyre. De nyere: Eiler Eilersen Holm som døde 1706. om hvis Donationer see HOFMANS Fundatzer Tom. IV. pag. 346. seqv. Hans Dotterføn Peder Brönsdorph. Nu dennes Enke. Paa Gaarden holdes Stude. Hovedgaard's Tact 25. Tønder 2. Skiepper 1. Fierdingkar 2. Album. Skovstyld 1. Tønde 6. Skiepper 2. Album. Møllestyld 1. Ed. 2. Sk. Bøndergods 217. Edr. 2. Skpr. 1. Sk. 2. Alb. Skovstyld 1. Skp. 1. Alb. Møllestyld 1. Ed. 1. Skp. 2. Sk. Tiender 34. Edr.

F 3

Suglig,

Fuglsig.   **Suglsig**, i St. Olai Sogn ved Hjerring i Vennebergherred, Borgegaarden bestaaer af tre Floie Muur og Bindingsværk af Eege-Tømmer og teglhængt, nye opbyggt ved 1750. af Jens Sand, efterat den forige en Tid lang tilforn var afbrændt. Ladegaarden bestaar af 6. Huse Bindingsværk med Straatag. Af Eierne vides ikke nogen, førend Henrich Lange som døde 1671. og begge Fruer Anna von Ahlefeld død 1655. og Hippolita Hahn død 1693. Deres Dotter Jomfru Anna Lange testamenterede Gaarden til Generalmajor Moelting, han atter til Jomfru Ingeborg Juul til Breilerkloster, og hun igien til Fruen Hedevig Vind, som fik Geheimeraad Greve af Holstein til Lethrabort. Han folgde Gaarden til Cancellieraad Claus Ermandinger, og han igien til nu værende Eier Jens Sand. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Hovedgaards Tæxt 25. Edr. 5. Skpr. 2. Sk. 1. Alb. Møllestyld 2. Skiepper 2. Alb. Bøndergods 277. Edr. 1. Skp. 3. Sk. 1½ Alb. Møllestyld 4. Edr. 2. Skpr. Tiender 15. Edr.

Gierumgaard.   **Gierumgaard**, i Gierum Sogn Vennebergherred, er en liden frie men ucomplet Sædegaard, som i gamle Dage har været beboet af Adel; iblant andre nævnes Frue Elne i Gierum 1520. Anno 1598. har Gaarden tilhørt Vogn Orning og Frue Margrete Basse. Bygningen er nu ikkun liden og slet, siden Kalingshuset Aar 1716. afbrændte. Eieren var 1756. Claus Hansen, nu Hans Hauman. Hovedgaards Tæxt 12. Edr. Bøndergods 5. Edr. 6. Skpr. 3. Sk. 2. Alb.

Gietterup.   **Gietterup**, i Ulsted Sogn Rierherred, er en uprivilegeret Avlsgaard, som tilhører Greve Holk til Braa. Hovedgaards Tæxt 26. Edr. 3. Skpr. 1. Tierdingkar. Skovstyld 1. Skp. 3. Sk.

Hafven,

Hafven, i Hørbj Sogn Børlumherred, er en ucomplet dog privilegeret Sædegaard, fordem beboet af Adels, som nu tilhører Major Bugges Enke: Fruen til Bøgsted, og er forpagtet bort. Der holdes Stude til Besætning. Lovvedgaards Tært 25. Eder. 5. Skpr. 2. Sk. 2. Alb. Skovskuld 4. Eder. 3. Skpr. 1. Sk. 2. Alb. Møllestuld 1. Eder. 2. Sk.

Hals Ladegaard, i Hals Sogn Kierherred, er en uprivilegeret Aulsgaard, som ligger under Droningslund, og er Greve Moltke tilhørende. Derpaa boer en Forpagter, som holder deels Stude, deels Hollænderie. Lovvedgaards Tært 13. Tønder 7. Skiepper 3. Fierdingfar $1\frac{2}{3}$ Album. Bøndergodset i Hals og Tienderne er beregnet under Droningslunds Hartkorn.

Hamelmoose, i Lise Sogn Jerlevherred, er en stor og meget gammel Sædegaard, som deraf er merkelig, at den haver tvende Eiere, Halvparten tilhører den Grevelig Rantzovske Familie og hører til Grevskabet Rosenvold, den anden halve Deel er underlagt Stamhuset Birkelse og tilhører den Scheelske Familie. Borgegaarden bestaaer af tre Støie, et Grundmuret Huus til Osten og tvende af Bindingsværk, til Vesten er Gaarden indluft med en gammel Brandmuur. Ladegaarden er af Muur og Bindingsværk. Anno 1336. nævnes Saxe Pederfön de Hamolmofa armiger. Ved 1343. har den rige Herr Peder Wendelbo, som formodentlig var en Søn af forrige Eier, og havde været Rigets Drost under Kong CHRISTOFFER II. eiet og beboet Hamelmoose. Derom findes et Tingsvidne taget 1513. paa Jerlevherreds Ting af 8. Mænd, at de havde hørt og spurtt af deres Fædre og Forældre, at Hamelmoose og Hamelmoose Fang og

Herre- og Hamelmose Mølle var Herr Vendelboes rette Arvegods, og at han
 gaarde. boede selv i Hamelmose Gaard. Anno 1408. har Herr Niels Iverfen
 ffiodet til Børlumkloster og Bendelbo Stift. Hamelmose og Hamel-
 mose Mølle med mange flere Gaarde. 1501. har Propsten af Bør-
 lum med Laghedds Brev indvordet Hamelmose Gaard og Mølle og alt
 Tiise Sogn. Ved Reformationen 1536. faldt denne Gaard, med
 det øvrige Geistlige Gods til Kongen og Kronen. 1541. fik Albret
 Skeel til Rostrup af Kong CHRISTIAN III. ved Mageskifte Kronens
 Gaard Hamelmose og Hamelmose Mølle, med al deres Tilliggelse,
 Hestehave, Enemerke og Almind. Hans Frue var Kirkten Sandberg.
 Efter dem deres Søn Christen Skeel til Fusinge som døde 1595. og
 Frue Margrete Brahe. Deres Søn Orte Skeel til Hamelmose som
 døde 1634. og Frue Birgitte Lindenov. Deres Søn Christen Skeel
 til Hamelmose døde ugift. Hans Søster Frue Ide Skeel var gift
 med Friderich Rantzov til Usdal, og har formodentlig faaet halv Ha-
 melmose efter Broderen. Hvilken halve Deel Sønnen Greve Otto
 Rantzov arvede, og deraf tillige med Rosenvold og Usdal stiftede for
 sine Descendenter et Stamhus eller Grevskab, som hans Søn Ge-
 heime-Raad Herr Christian Greve af Rantzov til Brahesborg endnu
 besidder. Den anden halve Deel af Hamelmose blev hos den Skeelske
 Familie, og faldt til Etats-Raad Orte Skeel Ortesøn, som oprettede
 Stamhuset Birkelse og lagde derunder Hiermittevegaard og halv Ha-
 melmose. Han døde 1696. Hans Broder Jörgen Skeel til Broholm
 fik Stamhuset. Hans Søn Capitain Christopher Skeel. Hans
 Broder Capitain Anders Skeel til Mullerup som døde 1702. Efter
 hannem Kamer-Junker Ove Skeel. Siden Anders Skeels Søn Ge-
 heime-

heime-Raad og Stiftbefalingsmand Herr Holger Skeel. Nu hans Herre-
Søn Kammerherre Andreas Skeel. Forpagt eren holder Stald-Stude. gaarde.
Zovedgaards Tært 60. Tønder 6. Skiepper 3. Fierdingkar. Møl-
lestyld 17. Tønder. Bøndergods 359. Tønder 3. Fierdingkar 2.
Album. Skovstyd 5. Skiepper 2. Fierdingkar 2. Album. Møl-
lestyld 1. Tønde 2. Fierdingkar. Tiender 17. Tønder.

Zaverholm, i Breilev Sogn Børlumherred, er en ucomplet arce
Holsgaard, som hører under Breilevkloster. holm.

Zeiselt, i Forslev Sogn Børlumherred, er en ucomplet Sæ- Heiselt.
degaard, som fordum skal have været i de Rothsteners og Holkers Eie.
De sidste Eiere have været: Lars Broholt, Niels Iversen. Der holdes
Stude til Besætning. Zovedgaards Tært 17. Tønder 3. Skiepper
1. Fierdingkar. Skovstyd 3. Fierdingkar. Møllestyd 2. Skiep-
per 2. Fierdingkar. Bøndergods 92. Tønder 5. Skiepper 3. Fier-
dingkar. Møllestyd 3. Tdr. 5. Skpr. 3. Sk. 2½ Album.

Zestrupgaard, i Hestrup Sogn Børlumherred, er en ucom Hestrup,
plet Holsgaard, som tilforn har tilhørt nogen af den Adelige Fam- gaard.
lie Unger. Siden Otte Vilholt, Lars Thorsen som døde 1767. 72.
Aar. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Zovedgaards
Tært 21. Tønder 3. Skiepper 2. Fierdingkar. Bøndergods 109.
Tønder 2. Skiepper 1. Fierdingkar. ½ Album. Tiender 20. Tønder.

Ziermislevgaard, i Tolstrup Sogn Jerslevherred, er en gam- Hiermi-
mel adelig Sædegaard. Borgegaarden bestaaer af fire Floie, de tren- flenggaard.
de Bindingsværk og den fjerde Grundmuur, som staaer til vesten, alt
teghængt og ifkun een Etage. Paa en Camin findes i Steen udhugen
Envold Kruses og Frue Else Marivins Baabener, som siges at have
D. Acløs Tom. V. Y y bygget

Herre- bygget det Grundmurede Huus. Ladegaarden er af Bindingsværk og
 gaarde. Straataffet. Om Eierne vides følgende: Anno 1481. skrev Johan Mor-
 tensøn sig til Hertynnsloffgaard. 1492. gjorde Thomas Thordsøn paa
 sin Systers Frue Marine Thords Dotters og sine Systerbørns vegne
 Laghøvd paa Hiermissevgaard. 1520. nævnes en Enkefrue, Frue
 Dorethe i Hiermindslev, hvis Mand formodentlig havde været Niels
 Mortensøn Wognsen til Hiermissevgaard. 1532. Bagge Griis Bøb-
 ner i Hiermissevgaard. 1534. blev Hiermissevgaard brændt af Skip-
 per Clemen. 1569. levede Jens Thomæsøn til Hiermissevgaard. 1594.
 har Envold Kruse eiet Hiermissevgaard, som døde 1621. Hans Søn
 Jörgen Kruse og Frue Beate Bülow. Siden er Gaarden lagt under
 Stamhuset Birkelse, og tilhører den Skeelke Familie. Forpagte-
 ren holder Stald-Stude. Hovedgaards Tact 81. Tønder 4.
 Skiepper 2. Album. Møllestyld 10. Tønder 5. Skiepper. Bøn-
 dergods 285. Tønder 3. Skiepper 2. Fierdingkar $1\frac{1}{2}$ Album. Skov-
 styld 9. Tønder 3. Skiepper 3. Fierdingkar $1\frac{1}{2}$ Album. Møllestyld
 16. Tønder 3. Skiepper 3. Fierdingkar $1\frac{1}{2}$ Album. Tiender 126.
 Tønder.

Høgholt. Høgholt, i Hørmested Sogn Vennebergherred, har fordum
 tilhørt den Adelige Familie Hög, og af samme faaet Navn. Dens
 Eiere i nyere Tider har været Eilar Eilerken Holm til Eskier som døde
 1706. Hans Svigersøn Justiti-Raad Jaspersen. Nu Niels Jelper-
 sen. Der holdes et godt Stuterie og Stude til Besætning. Hoved-
 gaards Tact 50. Tønder 6. Skiepper 1. Fierdingkar 1. Album.
 Skovstyld 2. Tønder 5. Skiepper 1. Fierdingkar. Møllestyld 1.
 Tønde 4. Skiepper. 3. Fierdingkar. Bøndergods 243. Tønder 1.
 Skieppe

Skieppe 2. Album. Skovskyl 1. Tønde 7. Skiepper 1. Fierdingfar. Herre-
 far. Møllekyl 1. Tønde 2. Fierdingfar. Tiender 12. Tønder. gaarde.

Hörbylund, i Hörbye Sogn Borslumherred, er en meget Hörbylund
 gammel Adelig Sædegaard. Borgegaarden, saavelsom Ladegaarden,
 er af Muur og Bindingsverk, den første med Tegls-Tag, den anden
 med Straa-Tag. Rundt om Borgegaarden ere skønne Grave og
 Fiske damme. Af Eierne vides: Petrus Niclesson de Hörbylund 1319.
 Jesper Thordson til Hörbylund som døde 1526. og Frue Mette Wiffert
 som døde 1566. Siden nogle af de Orninger. Zomfrue Kirstine Juul
 som døde 1674. Jörgen Galt som døde 1684. og Frue Eva Unger som
 døde 1694. Cancellie-Raad Lave Arnfeld, hvis Enke-Frue Anna So-
 phia Pachs til Sæbygaard folgte Gaarden til nu værende Eier Anders
 Christensen Bröndum. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning.
 Zovedgaards Taxt 19. Tønder 4 Skiepper 3. Fierdingfar. Skov-
 skyl 5. Skiepper 2. Fierdingfar 2. Album. Møllekyl 1. Tønde
 4 Skiepper 3. Fierdingfar. Bøndergods 206. Tønder 4. Skiep-
 per. Skovskyl 1. Skieppe 1. Album. Tiender 2. Tønder 6.
 Skiepper.

Hvidstedgaard, i Tors Sogn Borslumherred, omtrent midt i Hvidsted-
 Bendsyssel liggende, skrives undertiden Hvilstedgaard og Hvitsted. gaard.
 Borgegaarden af 3. Floie et Loft høi Teglhængt, saavelsom Ladegaar-
 den af 4. Længder med Straa-Tag, er af Muur og Bindingsverk
 nye opbyggt af Peder Munk. Under Hvidstedgaard ligger den uprivis-
 legerede Avlsgaard Mølgaard og Spangerhede. Saa hører og
 dertil Ugilt og Tors Kirker. Denne Gaard skal have haft saadan
 Oprindelse: Ved Anno 1470. fik Johanne Voglsen, Jens Pederlens

Herre. Dotter af Boller, Thomas Jensen Galkkiöt, og bygte sig da Hvidstedgaard paa Bollers Gods. Hans Søn Wille Thomæson Galkkiöt 1543. Hans Søn Thomas Galkkiöt udløste paa Skiftet 1571. sine tvende Brødre Tyge og Wille Galkkiöt, og har formodentlig oprettet Gaarden til en frie Sædegaard. Hans Dotter Elsebet Galkkiöt fik Jver Dyre, som med hende befom Hvidstedgaard, han besad Gaarden 1604. og folgte den 1642. til Jomfrue Johanne Lykke. Hun blev 1647. gift med Henrich Belov, som 1653. skrev sig til Hvidstedgaard. Han døde 1659. Hans Enke besad Gaarden til 1676. da den ved Indførsel kom til Biskopen i Aalborg D. Matthias Fols. Siden har den tilhørt Jens Jensen Wissing i Aarhus Nølle. Han folgte den 1696. til Jesper Jesperen af Aalborg som siden blev Cancellie- og Justitz-Raad. 1732. er Gaarden ved Immission kommen til Christian Fisker til Allinggaard, som 1742. folgte den til Peder Mortensen Munk, hvis Enke Anne Marie Riber siden har besiddet Gaarden. Nu værende Eier er Ditlev Fisker. Der holdes Stude til Besætning. Søvedgaards Tægt 21. Tønder 3. Skiepper 3. Fierdingkar 2. Album. Skovstyld 5. Skiepper. Bøndergods 281. Tønder 6. Skiepper 3. Fierdingkar 2. Album. Tiender 41. Tønder.

Kiersgaard. Kiersgaard, i Tornbye Sogn Hornsherred, er en frie men ucomplet Sædegaard. Borgegaarden er 2de Floie af Muur og Bindingsværk. Gaarden skal længe have tilhørt de Kruser, af hvilke Jørgen Kruse 1665. og Fru Christentze Dyre sidst eiede den: De sidste Eiere have været: Justitz-Raad og Landsdommer Envold Heug. Peder Iversen Forpagter paa Hamelnose. Niels Kier. Hans Enke Karen de Hemmer folgte Gaarden 1759. til Commerce-Raad Jens Berg.

Der

Der holdes Stude til Besætning. Zovedgaards Tact 22. Tønder ^{Herre-}7. Skiepper. Bøndergods 124. Tønder 2. Skiepper 2. Tierdinge ^{gaard-}kar 1. Album. Møllestyld 6. Tønder 3. Skiepper. Tiender 26. Tønder.

Riølsfegaard, i Hallund Sogn Terslevherred, skrives og ^{Riølsf-}i ældre Documenter Riølsøgaard. Borgegaarden bestaaer af 3. ^{gaard-}Etage høi, Ladegaarden ligesaa af tre Huse, altsamen af Muur og Bindingsværk. For Reformationen hørde denne Gaard til Bøndelbo Biskopdom, og man finder endnu af den sidste Børlumske Biskop Strygge Krumpen et Forlænings-Brev derpaa af 1524. som formelder: " Vi unde og forlæne os ellselig Jacob Eskillön vor fiære
 " Svoger og vor fiære Søster Johanne Krumpen hans Husfrue en
 " vor og Biskopdomets Gaard Riølsøgaard, med den Mølle derhos
 " ligger, qvit og fri, uden al Biskopelig Tynge, i begge deres Livs
 " Tid ". Anno 1536. hiemfaldt denne Gaard med alt det geistlige Gods til Kongen og Kronen. Bemelte Frue Johanne Krumpen Jacob Eskillen Högs Enke beholdt Gaarden i Forlæning indtil 1553. da deres Søn Just Hög til Bång af Kong CHRISTIAN III. blev forlænet med Riølsøgaard og hosliggende Mølle. Hans Enke-Frue Sidse Bilde blev 1560. af Kong FRIDERIK II. forlænet med Kronens Gaard Riølsfegaard og Riølsf Mølle. Naar og til hvem Gaarden siden fra Kronen er afhændet, veed man ikke. Men de sidste Eiere have været: Oberste Friderich Christian Rantzov til Rodstenseie og Kanegaard. Jacob Frandsen Hiort. Jesper Lykke. Hans Søn Peder Marqvard Lykke. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Zovedgaards Tact: 25. Tdr. 3. Skpr. 1. Sk. Møllestyld 7. Tdr. 7. Skpr.

Herregaarde. 3. Sk. Bøndergods 260. Tønder 4. Skpr. 3. Sk. 1. Alb. Skovskjold 2. Skpr. 2. Sk. Møllekjold 6. Edr. 4. Skpr. 2. Sk. 1. Alb. Tiender 124. Edr.

Knivholt. Knivholt, i Flade Sogn Vennebergherred, er en gammel Sædegaard, som i et Document af 1419. kaldes Knyffholtegaard og i et andet Knyffolt. Borgegaarden er indbyggt af fire Fløie, og Ladegaarden bestaaer af tre Huse. Af Eierne vides: Olof Lunge til Knivholt 1457. Mogens Juul til Knivholt 1569, 1577. og begge Fruer Ingeborg Galskiöt som døde 1551. og Inger Tideman, som endnu levede 1592. Hans Dyre til Knivholt 1646. Hans Enke-Fru Anne Pedersdotter Maaneskiöld levede endnu 1656. Niels Arnfeld som døde 1679. 76. Aar og Fru Karen Dyre. Deres Søn Commandeur Otto Arnfeld, som døde 1720. 81. Aar. Hans Søn Kammer-Junker og Ritmester Hans Arnfeld. Hans Søn Cancellieraad Hans Lorentz Arnfeld, som døde 1744. Nu værende Eier er Commerceraad Christen Jensen Mönbo og Fru Ellen Marie Oluksdotter. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Der er en meget stor og deilig Have, som neppe haver Lige i Bendsyssel, anlagt af Commandeur Otte Arnfeld og Søn Hans Arnfeld. Hovedgaards Taxt 35. Edr. 6. Skpr. 1. Sk. Skovskjold 1. Skp. 1. Sk. 2. Alb. Bøndergods 200. Edr. 6. Skpr. 2. Alb. Skovskjold 1. Edr. 6. Skpr. 1. Sk. 2. Alb. Møllekjold 6. Edr. 6. Skpr. 2. Alb. Tiender 60. Edr.

Knudseie. Knudseie, i Skæve Sogn Borslumherred, er en privilegeret men ucomplet Sædegaard, hvilken længe haver fulgt samme Eier som Nybvad. Gaardens Bygning er af Muur og Bindingsværk. Nu værende Eier er Krigsraad Jens Jacobsen Glerup. Der holdes Stude til

til Besætning. Hovedgaardes Tact 14. Edr. 2. Skpr. Skovskylv Herre-
 1. Skp. 1. Sk. 2. Alb. Møllekylv 3. Edr. 1. Skp. 2. Sk. gaarde.

Kokkedal, i Torslev Sogn Øster Hanherred, er en gammel Kokkedal. Adelig Sædegaard, som fordem i halvandet hundrede Aars Tid tilhørte den Bannerke Familie. Borgegaardens Bygning er anseelig, bestaaende af fire grundmurede Huse, to Etager høie, med meget tykke gameldags Muure, og i det vestre Hjørne et Taarn prydet med et smukt Spir. Over tvende Caminer have før staaet nogle i Steen udhugne Sivater, Baabener og Bibelske Sprog, som nu ere flyttede og satte ved tvende Døre saaledes, at over den ene Dør staaer Ludvig Munks og Frue Ellen Marvins Baabener med Aarstal 1596. og over den anden Dør Frue Karen Galdes Fæderne og Moderne Baabener. Det er uvisst, som nogle mene, at Gaarden først har hedet Raagedal, saa kaldet af de smaa Fartøier Raage, som bruges i Limfjorden. I det mindste kan den bevises at have hedet Kokkedal eller Kokedaal fra 1427. Paa Kokkedals Mark findes Freistrup Dam og Freistrup Sø, hvorved i gamle Dage skal have ligget en Herregaard kaldet Freistrup, som i Anders Nielsen Banners Tid skal være afbrudt og lagt under Kokkedal. Paa denne Gaard Freistrup skal efter Tradition have boet en Adelsmand ved Navn Jacob Andersøn, hvis Enke-Frue Anne Tage igien giftede sig med Ove Nielsen Banner fra Usdal. Deres Søn Niels Ovesen Banner arvede Freistrup og blev slagen af de oprørske Bønder i Hanherred 1441. Siden blev Freistrup samlet med Kokkedal, hvis Eiere have været følgende: Gortkalk Andersøn af Kokkedal 1427. 1432, Niels Gortkesøn af Kokkedal: Hr. Anders Nielsøn Banner af Kokkedal Ridder 1446. 1471. Hans Søn Erik Andersøn Banner til Kokkedal

Herre: Fedal som døde 1483. Hans Søn Erik Erikson Banner til Asdal og
 gaarde. Roffedal havde først sin Faders Morfader Peder Nielsen Gyldenstjerne
 til Formynder, hvilken 1492. leverede Inventarium paa Roffedal til
 Stiffaderen Hr. Niels Hög som havde faaet Erik Anderssons Enke-
 Frue Karen Giöe, see Danske Magazin Tom. V. pag. 214. Hr. Erik
 Erikson Banner blev Lænsmand paa Kalls og Nigets Marck, og døde
 1554. I hans Tid blev Roffedal med mange flere Herregaarde af
 Skipper Clemens Partier afbrændt. Hans Søn Frands Banner til
 Roffedal, Lænsmand paa Børlum 1554. og siden Ritmester i den
 Svenske Krig under Kong FRIDERIK II. Hans Dotter Frue Karen
 Banner gift med Henrik Lykke til Overgaard, deres Skilderier findes
 paa Roffedal med Aarstal 1585. Deres Søn Frands Lykke arvede
 Roffedal, men folgte den siden til Jomfru Karen Galde, som giftede
 sig med Byrge Rosenkrands men separerede sig igien fra ham, og levede
 overdaadig; hendes Portrait af 1652. sidder over en Camin paa Roffe-
 dal, som hun beboede, indtil hun ved Opbud maatte adskille Gaard
 og Gods til Creditorerne. Samme blev igien samlet af de følgende
 Eiere, nemlig Verner Parsberg og Frue Anna Galde. Deres Søn
 Gude Parsberg og Frue Karen Krag. Hun giftede sig siden med
 Admiral Retz til Nørslund, og de folgte Gaarden til Palle Rantzov
 til Brotskov. Hans Enke-Frue Ingeborg Seefeld giftede sig siden
 1690. med Justitiraad Diderik Christian Braës, som med hende be-
 kom Roffedal. Efter hendes Død giftede han sig med Frue Ingeborg
 Cathrine Lügge. Deres Søn Peter Envold Braës, som af Kong CHRIS-
 TIAN VI. blev nobiliteret, og hvis Frue er Anne de Buchwald, er
 nu Eier og Beboer af Roffedal. Ved Gaarden har forudm været
 megen Skov, som af de Keiserlige 1628. skal være ødelagt. Der hol-
 des

des Stude til Besætning. Hovedgaard's Tact 37. Tønder 1. Sk. Herregaarde:
2. Alb. Bøndergods 410. Edr. 6. Skpr. 3. Sk. Møllestyld
6. Edr. 4. Skpr. 1. Sk. 2. Alb. Tiender 22. Edr. 4. Skpr.

Kornumgaard, i Bester Brøndeslev Sogn Jerpeherred, Kornumgaard:
er en stor men upriviligeret Avlsgaard, som før har hørt til Breiløb
Klosters Eiere. Nu eies og beboes den af Sr. Dyskou. I Matricu-
len staaer den for 26. Tønder 1. Ferdingkar Hartkorn.

Langholt, i Horsens Sogn Kirkerred, er en meget gammel Langholt.
Gaard, som i et Document af 1355. findes nævnet curia dicta Long-
holt in Wendesyls & Kyerhæreh sic. Botge og Ladegaard er af Muur
og Bindingsværk, 1765. i stand sat af Justisraad Halkhaus. Der-
ved er en smuk anlagt Have. Om Gaardens gamle Eiere vides intet,
men de nyere have været: Nogle af de Rodsteener. Jægermester Bielke.
Oberst-Lieutenant Halkhaus. Hans Søn Justisraad Christian Halk-
haus, som døde 1766. Hans Frue fød Grevinde af Holk døde samme
Aar. Nu værende Eier er Sr. Tagaard i Aalborg. Paa Gaarden
holdes Stuterie og Stude til Besætning. Hovedgaard's Tact 38.
Tønder 2. Skiepper 2. Ferdingkar 2. Album. Skovstyld 4. Skpr.
1. Sk. 1. Alb. Bøndergods 315. Edr. Møllestyld 1. Edr. 1. Skpr.

Leerbek, i Elling Sogn Hornsherred, ligger paa en Ferdings Leerbek.
vei nær Kategat eller det østre Hav ved Stadstrand, har en meget for-
nøielig Situation og er med Skov omgiven. Gaarden har For-
strands Ret for dens Mark samt for Byerne Bratten og Napstiert.
Den har Jus Patronatus til Elling og Tolne Kirker. Under Hoved-
gaarden ligger og Skaarupgaard i Tolne Sogn. I Henseende til Nav-
net kan denne Gaard let confunderes med en anden Herregaard i Kols-
D. Atlas Tom. V. 3 i dinghuus

**Herre-
gaard.** dinghuus Amt af samme Navn Leerbek, som fordum længe tilhørte den Brokenhusiske Familie. Af det som forhen om Ellinggaard er skrevet, synes, at Leerbek 1466. har tilhørt den Gyldenstiernske Familie. Af denne Gaards ældre Eiere vides ellers ingen; Men i forrige Seculo ved 1640. har Steen Rodsteen skrevet sig til Leerbek, hans Frue Margrete Urne. Deres Son Oberste Marquard Rodsteen til Leerbek 1662. gift med Frue Margrete Sehested, siden med Frue Birgitte Retz. Hans Broder Justisraad og Landsdomer Erich Rodsteen som døde 1687. 60. Aar. Hans Broder Oberste Lauge Rodsteen som døde 1701. 75. Aar og Frue Ellen Arnfeld. Hendes Broder Commandeur Ote Arnfeld til Knivholt, som døde 1720. Hans Sønneson Cancellieraad Hans Lorentz Arnfeld til Knivholt. Cancellieraad Niels Sørensen eiede Gaarden. 1760. Nu hans Son Friderik Wirenfeld. Paa Gaarden holdes Stald: Stude. Hovedgaards Tapt 30. Tønder 1. Skieppe 3. Fierdingkar. Skovstyld 3. Fierdingkar. Bøndergods 222. Tønder 5. Skiepper 2. Fierdingkar 2½ Album. Skovstyld 6. Skiepper 2. Fierdingkar. Møllestyld 3. Tønder 5. Skiepper 3. Fierdingkar. Tiender 56. Tønder.

**Lengs-
holm.** Lengsholm, i Lendum Sogn Bennebergherred, er en Aldgammel Adelig Sædegaard, som ved 300. Aars Tid har tilhørt den Familie Rodsteen. Gaarden ligger midt i et Morads, som med Træstykke og store Steene er opfyldt, og fastgjort, saavidt Bygningen strekker. Borgegaarden bestaaer af tre Fløie, den ene to Loft høi, alle med murede Væge og Tegls Tag, Sædegaarden tre Huse af Muur og Bindingsværk med Straas Tag. Sommeret i denne Gaard er af gammelt Ege-Træ, saa stort og bredt, at Vægene paa de fleste Steder

Steder ifkun er af en halv Muursteens Brede. Gaarden foregives, ^{Herre-} efter gammel Tradition, at være bygt af en Kæmpe eller fornem Hov-^{gaarde.} ding navnlig Lengs, hvis Grav endnu vises i en liden Høi udi Skoven vesten for Gaarden. Han siges at have haft en Broder ved Navn Kuus, som i et andet Morads nordvest derfra bygde Ruseøgaard, som nu er en Bondegaard, hvorved og hans Grav vises. Men da Kuus syntes, at hans Broders Bygning overgik hans, kom de i Trette og dræbte hverandre. Ved 1320. skal Lengsholm være beboet af Jæharis af Ellinggaards Slegt, om hvis Enkefrue fortælles, at, da hun havde Trette om en stor Mark vesten Gaarden, og tvilede om Sagen, udsirkede hun ved et Forlig, at hun maatte besaae Jorden endnu et Aar og nyde Afgrøden; da Bederparten derefter skulde eie Marken. Men, som hun besaaede Jorden med Olden, hvorefter endnu staaer mægtig Skov, merkede Bederparten, at hun havde besvridet ham, og tog imod et andet Forlig. Af de følgende Eiere vides: Niels Rodsteen ved 1450. Morten Nielson af Lengsholm 1472. Ved samme Tid nævnes en anden Velbaaren Mand Jens Vognsøn af Lengsholm, hvor af sluttes, at Gaarden da har haft to Beboere. Jens Nielsøn Rodsteen til Lengsholm 1480. og Frue Ide Juul. Deres Søn Marquard Jenssøn Rodsteen Landsdomer i Jylland 1537. og Frue Sophie Vognsen Niels Mortensøns Dotter af Hiermislevgaard. Deres Søn Jens Marquardsøn til Lengsholm 1543. 1560. og Frue Elisabeth Bilde. Deres Søn Marquard Jenssøn Rodsteen 1590. og Frue Agata von Mehlen. Deres Søn Jens Marquardsøn Rodsteen 1598. Hans Broder Knud Marquardsøn Rodsteen 1631. og Frue Else Wind. Deres Søn Marquard eller Marcus Rodsteen og Frue Karen Arnfeld. Hans Broder Jens Rothsteen til Lengsholm, Landsdomer i Jylland 1663. Hans Broderdotter Elle

**Herre-
gaard.** Cathrine Rodsteen fik Ove Budde og arvede den halve Gaard, den anden halve Part fik bemelte Marcus Rodsteens Broder Friderich Rodsteen til Heeselt, som døde 1674. Hans Enke-Fruer Kirstine Bek til Braa, Elkier, Lengsholm, Ellinggaard og Aas levede længe efter. Deres Dotter Ide Rodsteen fik Conferensraad og Stiftamtmand i Aalborg Jørgen Bilde, som med hende fik den halve Gaard, og den anden halve Part af Ove Budde. Deres Dotter Kirstine Birgitte Bilde Grevinde af Holk, gift med Schack Vittringhof Greve af Holk arvede Gaarden og endnu besidder den tillige med Braa og flere Gaarde. Forpagteren holder Stude til Besætning. Hovedgaards Tact 33. Edr. 3. Skpr. 3 Sk. 1. Alb. Skovskyl 5. Edr. 2. Skpr. 2. Sk. Møllestyd 3. Edr. 1. Skp. 2. Sk. Bøndergods 199. Edr. 1. Skp. 1. Sk. 1. Alb. Skovskyl 1. Ed. 6. Skpr. 2. Alb. Tiender 12. Edr.

**Linderum-
gaard.**

Linderumgaard, i Ugilt Sogn Vennebergherred, er en gammel Herregaard. Borgegaarden bestaaer af tre og Ladegaarden af fire Fløie. Om Gaardens Eiere har man ingen fuldstændig Kundskab. I det 15. Seculo har den tilhørt den adelige Familie Steen. Jens eller Jep Steen af Linderom Bøbner har levet 1462. Ved 1500. har Mogens Jonson Viffert og Fruer Karen Jensdotter eiet Linderumgaard. Deres Dotter Johanne Viffert fik Claus Iversen Dyre, hvis Sønnesøn Claus Jensøn Dyre arvede Linderumgaard, hans Fruer var Ingeborg Skeel, han levede ved og efter 1600. og skrev sig til Linderumsholm. Folmar Urne fik deres Dotter Anne Dyre og med hende Linderumgaard. De sidste Eiere have været: Lars Madsen. Hans Søn Henrik Lauridsen Bugge. Anders Brönsdorf. Henrik Kiærulf. Christian von Ginchel Bergh, som døde 1766. 30. Mar. Nu Sixtus Cortsen. Der holdes Stude til Besætning.

fætning. Hovedgaard's Taxt 45. Edr. 4. Skpr. 2. Alb. Skovstyld Herregaarde.
 1. Ed. 4. Skpr. 1. Alb. Møllestyld 6. Edr. 5. Skpr. 2. Alb. Bøndergods 216. Edr. 3. Sk. 2. Alb. Skovstyld 2. Skpr. 1. Alb. Møllestyld 4. Skpr. 1. Sk.

Lundergaard, i Jetsmark Sogn Hvetboherred. Saavel Lundergaard.
 Borge som Ladegaarden er af Muur og Bindingsværk, den første tre, den anden fire Huse. Ved Gaarden ere tvende Haver, en Frugt- og Lysthave, samt en Frugt- og Røffen-Have. Om Gaardens ældre Tilstand og Eiere vides intet. Men i nyere Tider har den tilhørt en Dyssel. Siden Oberst-Vieutenant Obenhaus og Frue Elisabet Benzön, som boede der ved 16. Mars Tid. Assessor Anders Glerup. Nu hans Søn Jens Glerup. Der holdes Stude til Besætning. Under Gaarden ligge tvende uprivilegerede Avlsgaarde Vestrup og Saltumgaard. Saa hører og dertil Saltum og Hune Kirker. Hovedgaard's Taxt 21. Edr. 2. Skpr. 2. Sk. 2. Alb. Møllestyld 1. Ed. 4. Skpr. 3. Sk. Bøndergods 643. Edr. 2. Skpr. 3. Sk. Møllestyld 6. Skpr. 2. Sk. 2. Alb. Tiender 76. Edr.

Mølgaard, i Ugilt Sogn Bennebergherred, er en uprivilegeret Mølgaard. ret Avlsgaard, men har tilføren været beboet af Adel. Af disse vides alene Iver Seefeld til Mølgaard, som ligger begravet der i Sognekirken. Nu eies den af Ditlev Fischer til Hvidstedgaard. Gaarden staaer for 13. Edr. 4. Skpr. 1. Alb. Hartkorn.

Neesgaard, i Svenstrup Sogn Øster Hanherred, har for- Neesgaard
 dum været beboet af Adelsfolk, men haver nu ingen Herregaards Privilegier. 1501. blev gjort Markeskiel imellem Svenstrup Mark og Neesgaard Mark. Fra lang Tid af har denne Gaard ligget under

Herregaard. Hovedgaarden Orholm, og været enten under Forpagtning eller Fæste. Bygningen er som paa en fornem Bondegaard. Dens aarlige Afgift 30. Rdtr. er af General-Lieutenantinde Leverzau til Bygholm henlagt til den Leverzauke Families Marmor-Epitaphii Bedstigeholdelse i Orholms Kirke.

Nipstrup. Nipstrup, i Vester Brøndeslev Sogn Ferslevherred, skrives af nogle Nibstrup, af andre Nystrup, men i gamle Skrifter Nybstrup. Baade Borge og Ladegaards Bygning er af Muur og Bindingsværk, og bestaaer hver af trende Floie. For Reformationen har denne Gaard tilhørt de Gyldenstierner paa Aagaard, og 1532. har Hr. Predbiörn Podebusk, som havde faaet Aagaard med Frue Anne Mouridsdatter Gyldenstjerne, indvordet Nybstrup med Laughævd til bemeldte Aagaard. Af de seener Eiders Eiere vides: Mogens Kaas. Hans Dotter Frue Johanne Kaas. Johan Urne. Capitain Axel Arnfeld og Frue Anne Stygge Mølheim. Han flyttede til Rugaard og folgte Nipstrup til sin Svoger Oberst-Lieutenant og General-Adjutant Peder von Musfeld og Frue Anne Sophie Mølheim, som begge døde paa Kjølskegaard. Han folgte Gaarden til Justigraad Jesperfen paa Høgholt. Han atter folgte den til Cancellieraad Ermandinger, af hvem Lars Sorensøn Möller og Hustru Anna Catharina Thomson Anno 1751. kjøbte den. Nu eies og beboes den af Kamerherre Andreas Skeel. Der holdes Stude til Besætning. Hovedgaards Taxt 20. Tønder 2. Skiepper 2. Fierdingkar 2. Album. Bøndergods 275. Tønder 2. Skiepper 2. Fierdingkar 1. Album. Møllestyld 3. Tønder 7. Skiepper 3. Fierdingkar. 2. Album.

Odden ,

Odden, i Nygdal Sogn Hornsherrød, er en bekiendt gammel Odde. Odde. med Herregaard, som fordum længe var den Adelige Slegts Lungenes Arvegaard. Paa Borgegaarden ere trende Grundmurede Huse, de to af tvende Etager, det tredie lavere bygt 1652. af Jörgen Lunge og Sophia Brahe, hvis Navne sees derpaa i et Breff. Hvad Eierne angaaer, da, om det er samme Gaard som i nogle gamle Breve kaldes Od, da finder man Jens Nielsøn de Od 1325. og Petrus Jensøn de Od 1363. Hr. Oluf Lunge i Oddyn Ridder 1454. 1457. Oluf Lunge af Odden Bæbner 1470. Hans Dotter eller Syster Anne Lunge fik Henrik Friis som skrev sig til Odden 1478. 1487. Moderen Frue Karen Nielsdotter Banner giftede sig efter Hr. Oluf Lunges Død med Wille Thomæson Bæbner, som og derover skrev sig til Odden 1479. 1482. Frue Anne Lunges og Henrik Friises Dotter Anne Friis fik Hr. Ove Lunge til Eirsbef af de Dyrers Slegt, og bragte saaledes Odden til de nye Lunge. Deres Søn Tyge Lunge skrev sig til Odden 1543. Hans Broder Christopher Lunge til Odden, som blev slagen ved Falkenberg 1565. og Frue Karen Juul. Deres Søn Ove Lunge til Odden Stiftbefalingsmand i Aalborg 1596. og Frue Anne Maltesdotter Sehested til Eskier, som endnu levede Enke 1617. Deres Søn Jörgen Lunge til Odden Ridder Danmarks Riges Marsk som døde 1619. Hans Enke-Frue Sophia Brahe levede endnu 1637. Deres Søn Ove Lunge til Odden døde i Italien 1637. ugift og var den sidste Mand af samme Slegt. Hans Syster Margrete Lunge fik Christen Skeel til Fusinge, og førde Odden i den Familie. Deres Søn Mogens Skeel og Helle Helena Rolenkranck. Deres Dotter Charlotta Amalia Skeel fik Geheimeraad Christian Ludvig von Plessen og tilbragte hannem Gaarden. Siden kom den til hans Svigersøn Geheimeraad Hr. Christian Greve af Rantzov til Brabesborg. De sidste

Herregaard. sidste Eiere: Hans Wisling 1761. Niels Winde som døde 1766. 43. Aar. Nu dennes Enke. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Zovvedgaards Tapt 61. Edr. 3. Skpr. 1. Sk. 2. Alb. Møllestyld 8: Edr. 4. Skpr. Bøndergods 250. Edr. 5. Skpr. 3. Sk. 1. Alb. Skovstyld 3. Edr. 4. Skpr. 1. Sk. 1. Alb. Tiender 55. Edr.

Øekloster. See Ørholm.

Ørklit. Ørklit, i Venneberg Sogn Vennebergherred, skrives ellers Overklit og af andre Aarlit, er en frie og complet Herregaard, men uden Bygning, og tillige med Nastrup af Greve Levezau underlagt Stamhuset Restrup, nu Enkegrevinden af Leverzau tilhørende. Om dens forige Eiere er intet bekiendt. Paa Gaarden holdes Staldstude. Zovvedgaards Tapt 12. Edr. 4. Skpr. 3. Sk. Møllestyld 4. Skpr. 1. Sk. Bøndergods 344. Edr. 2. Skpr. 3. Sk. 1. Alb. Skovstyld 6. Skpr. 1. Sk. 2. Alb. Møllestyld 7. Edr. 3. Skpr. 2. Sk. Tiender 51. Edr.

Østeraae. Østeraae, i Øster Hassing Sogn Rierherred, er en liden uprivilegeret Aalsgaard, som nylig har tilhørt Niels Møllerup. Denne Gaard er i dette Aar 1768. solgt til Albret Glerup for 15000. Rdr. Den staaer i Matrikelen for 5. Edr. 2. Skpr. 1. Sk. 2. Alb. Hartkorn. Skovstyld 1. Skpr. 1. Alb. Bøndergods 36. Edr. 1. Skpr. 3. Sk. 1. Album.

Ørmholt. Ørmholt, i Torslev Sogn Børlumherred, skrives ellers Vormholt, og er en temmelig gammel Gaard, som før eller ved 1450. tilhørde en Adelsmand ved Navn Anders Thomason, hvis Enke Fru Maren Pedersdotter 1456. oplod sin Ret i Vormholt og Vormholts Fæng til Børlum Biskopdome, hvorimod Biskop Jep Früs oplod hende

de og hendes Søn Lars Nielsøn i deres Livstid en Gaard i Krukstorp Herregaarde. i Hjerling Sogn og en anden i Nørby i Skjelderup Sogn. Bygningen bestaaer af Muur og Bindingsværk. Ved Reformationen faldt denne Gaard med det geistlige Gods til Kronen, hvorfra den igien siden er kommen til particuliere Eiere, af hvilke de sidste have været: Mag. Henrik Klein Sogneprest i Jerslev. Henrich Kioldsen, og siden hans Enke Karen Hansdotter. Nu deres Søn Kield Borneman. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Hovedgaard's Tact 15. Edr. 7. Skpr. 1. Fk. Skovstyld 1. Ed. 6. Skpr. 2. Alb. Møllestyld 2. Edr. 1. Skp. Bøndergods 236. Edr. 3. Skpr. 1. Fk. 2½ Alb. Skovstyld 1. Ed. 2. Skpr. 2. Fk. 1. Alb. Møllestyld 2. Edr. 7. Skpr. 2. Fk. 1. Alb. Tiender 52. Edr.

Orholm, i Deland Sogn Øster Hanherred, tilforn kaldet Orholm. Øe-Kloster, hvilket Navn Gaarden har beholdt i den Danske Lov 5. Bog 10. Cap. 45. Art. omendskiont den da i 100. Aar havde hedet Orholm. Denne anseelige Herregaard ligger paa Deland, en omflødt Øe i Limfjorden, hvortil og fra man dog paa de Sider mod Bendshyffel og Hanherred kan komme over Veiler, uden at overfettes paa Færge eller Baad. Bygningen bestaaer af tre Grundmurede Huus: Længder to Loft høie, som indlukke Borgegaarden paa de tre Sider, og Kirken som forhen er beskreven paa den fjerde, saa at Borgegaarden gjør en Firkant, i hvis ene Side findes et Taarn med Spir grundmuret nedentil i Runddeel og oven til ottekantet, med Støistang og Støi, noget høiere end Kirketaarnet. Ladegaarden er og fire Længder af muur og Bindingsværk. Denne Gaard var i de catholiske Tider et berømt og gammelt Nonne-Kloster, og, ligesom

D. Atlas Tom. V. A a a Holms

Herre. Holm-Kloster i Fyen heed paa Latin Infula Dei, og De-Kloster Chara
saarbe. Infula, saa kaldtes dette alene Infula, paa Dansk Ø eller Ø Kloster.
 Om dette Klosters Oprindelse findes slet intet i trykte Bøger, men et
 gammelt Register over De-Klosters Documenter giver os derom nogen
 liden Oplysning i saadan Rubrik: En Latinsk Vidisse, at Bisp Tyge
 udi Børlum hafde stiftet aff sin sanne oc rette arffue Ökloster til fatige
 Nunner deres Opholdt, som ware aff Sancti Benedicti Orden. Her har
 vi baade Stifteren og Indretningens Beskaffenhed, at den var for
 Monner af Benedictiner Orden. Vel er det Skade, at intet Aars-
 tal staaer hos, ikke desmindre kan man dog af Biskop Tyges Navn,
 som i Latinske Skrifter heder Tuco, Tuko og Toko, nogenledes giette
 sig til, at Klosteret maae være stiftet i 12 Seculo ved 1160. eller kans-
 skee tilforn, i hvilken Tid, og længe efter, Biskop Tyge levede, som havde
 været Hofprest hos Kong ERIK LAM, og var en navnkundig Mand
 under Kong VALDEMAR I. Vil nogen indvende, at der har været
 flere Biskoper i Børlum af dette Navn, saasom den bekiendte Biskop
 Tyge i Kong CHRISTOFFER II. Tid: Men først vare hans Omstæn-
 digheder alt for uroelige til at gjøre saadan Stiftelse, dernæst havde
 han selv været Dominicaner-Munk eller af Prædikebrødre-Orden, og
 neppe havde stiftet Kloster af anden Orden, endelig veed man ikke, at
 noget Benedictiner-Kloster saa sildig er stiftet, men tvært imod, at
 denne Ordens Klostere ere gierne de første og ældste her i Landet. Der-
 foruden viser Kong ERIK GLIPPINGS Protections Brev af 1272. ei
 alene at De-kloster er ældere end Kong CHRISTOFFER II. Tid, men
 endog at det har været i Flor længe før hans egen Tid, thi han stadfæ-
 ster Klosteret de Friheder, som det havde haft i hans Farfaders Kong
 VALDE-

VALDEMAR II. Tid. Altsaa bliver den Meening ganske uvis, at der ^{Herre-}fordum har været et Kloster ved Forslev Kirke kaldet Styvelds Klo- ^{gaard.}ster, hvorfra Nonnerne flyttede i Erik Banners Tid, som levede 1518. til Økloster, som da nylig skulde været opbyggt. Nonnerne i dette Kloster, som i Latinske Breve kaldes Sanctimoniales de Öö, havde til Forstandere over sig en Prior og en Priorinde, hvorfor i et Document af 1356. nævnes Prior in Öö, Priorissa, totusqve Conventus ibidem. Af de sidste ere alene forekomne Eddele Priorisse i Økloster 1462. og Maren Pedersdotter Priorissa 1525. Men af Priorer vides: Acho Prior Sanctimonialium de Insula 1293. Andreas Petri Sacerdos, Prior in Öö 1356. Dominus Nicolaus Prior in Öö 1391. er vel den samme som heder Niels Ovelön Prior i De 1418. Thomas Nielsön Prior i Dødhæ 1440. Herr Peder Dus Prior af Dø 1458. Gerlof Mortensön (Gerlacus) Prior i Økloster 1462. 1496. Herr Jens Nielsön Prest og Prior i Dø Kloster 1504. 1519. Anno 1268. har en Frue ved Navn Gro i sit Testament givet til Økloster (Clauströ Hö) to Mark Penninge. 1272. og 1279. har Kong ERIK GLIPPING taget Nonnerne i Økloster under sin Beskyttelse, fritaget deres Gods fra Leding og alle Kongelige Tynger, og bevilget, at deres Bønder der paa Den ikke skulde styves for nogen anden Ret end deres eget Birketing, som de i Kong VALDEMARS Tid pleiede, ei heller svare nogen uden Klosterets egen Forstander. 1356. skødede Torkil Socke sin Gaard i Pipertorp til Herr Anders Prior i De. 1415. skøder Jes Tygefön til Økloster af hans Rettighed i Agetorp. 1420. skøder Herr Erich Nielsön Ridder til Vor Frue Alter i Økloster en Gaard i Piipdorp, nu Perup, i Hune Sogn. 1440. er udstædet et Brev af gode Mænd, lydende paa

Herre. Sagedyb, fra Besterhage Aalgaard, langs øster til Hallegaard, at
 gaarde. det er Døkklosters fri Endeels Fiskevand. Samme Fiskevand tilegnede og
 Børlumkloster sig deel udi, og tog 1476. et Sognevidne, at Sagedyb
 haver været frit Fiskevand, uden alle Mands Kiere, til saa længe Prior
 af De Kierde derpaa. 1471. skøder Jep Anderfen til Eynstrup til Døkklo-
 ster Halvdeelen i Kydie Aalegaard liggende synden til Sagedyb. Udi
 Kong HANSES Tid har Prior Gerlöf stiftet et Vicaridom til Vor
 Frue Alter i Døkklosters Kirke, og givet dertil 31. Pund Korn foru-
 den anden smaa Rente. Saa har og Prior Jens Nielsøn siden stiftet et
 Vicaridom til Sanctæ Annæ Alter i Døkkloster og givet dertil 15. Pund
 Korn. Ved eller før 1500. har Kong HANS udgivet et Brev, at
 Døkkloster skulle blive til Børlum Stift til ævig Tid, hvoraf det synes
 ligesom Klosteret tilforn havde hørt Kronen til, i hvilken Mening man og
 bestyrkes, naar man i et Brev fra Lensmanden i Aalborg, den be-
 kiendte Hans Bartholomæi eller Hans Tolder til Kong CHRISTIAN II.
 af 1420. læser disse Ord: Eders Naades Sarsfeder gjorde Kronen
 en ævig Skade, den Tid han lod Døkkloster komme fra Kro-
 nen. 1524. har Kong FRIDERIK I. stadfæstet Klosteret sit Fiskerie udi
 Sagedyb, og forbudet alle Borgere i Aalborg, Nibe, Himmerfysfel
 og i Hanherred, at fiske udi Sagedyb, uden de have det i Priorens
 Minde af Døkkloster. En besønderlig Attest finder man givent tvende
 forviiste Kloster-Tomfruer i Aaret 1525. af Priorissen og hendes Med-
 systre, af saadan Indhold: " Jören Splid med flere Mænd var her
 „ hos os, og begierede Vidne af os, hvorledes Margrete og Anne
 „ Hansdotter haver været og levet deres Liv i Døkkloster, da haver vi
 „ aldeles ingen Vidne villet give dem andet, end at de haver saa været
 „ her

Herre-
gaarde.

„ her inde, at os Enster ikke længer eller mere at være her i Kloster med
 „ dennem, og før vi vil være her inde, om de skal komme igien, da
 „ vil vi heller gaae her ud og tigge vort Brød, imeden vi lever, Aarsa-
 „ gen ville vi tie paa denne Tid, men dersom vi kaldes for Kongen af
 „ Danmark eller andre got Folk, da ville vi sige det Sanden skal
 „ være og lidt skal være dennem gavnligt, og troer vi den gode Herre
 „ til, at han kommer ikke sliq Folk her ind til os mere “. Ved Re-
 formationen 1536. blev dette Kloster, ligesom de andre seculariseret og
 kom under Kronen. 1542. fik Knud Gyldenstiern til Aagaard af Kong
 CHRISTIAN III. Pant- og Forlænings-Brev paa Dekloster for
 4000. Rigsdaler. Aaret derefter blev Pantet forhøjet til 6000. Rdlr.
 og 1556. fik Knud Gyldenstjerne nye Pantebrev paa Dekloster og Bar-
 degaard i Bendshyssel for 500. Rinske Gylden og 9600. Jochims-Da-
 ler, hvorudi blant andre denne Artikel er indført, at han skal besørge
 Jomfruerne udi Dekloster, de som der indgivne ere, eller og herefter
 der indgivne vorde, med tilbørlig Underholding til Klæde og Føde. 1559.
 fik Erik Lykke Dekloster i Forlæning og i Pant for 8000. Jochimsdaler.
 1560. befalede Kong FRIDERIK II. sex Adelsmænd at gløre en Syns-
 Forretning over Deklosters Bygninger, som da vare ganske bygfaldne.
 1562. tillod Kongen Sognemændene at afbryde St. Lauridses Capel
 paa Oland, og med dets Tømmer og Steen forbedre Deklosters Kir-
 ke, som var meget brøstfældig. 1565. laante Erik Lykke til Skovs-
 gaard Embedsmand paa Dekloster Kongen endnu paa samme Pant
 2253. Jochimsdaler. 1566. indløste Jofias von Qvalen Dekloster fra
 Erik Lykke og blev dermed af Kongen forlænet. 1568. gif Kongelig
 Befaling til Knud Gyldenstiernes Enke-Fruue Jytte Podebusk og hendes

A a 3

Søn

Herre-
gaarde. Søn Henrich Gyldenstjerne, at de skulle udlevere til Jofias von Qvalen alle de Breve, som de endnu havde hos sig, angaaende Døkkloster og dets Gods. 1569. befalede Kongen Frands Banner til Røkkedal at borttage den Aalegaard, som han havde ladet bygge og opsette paa Døkklosters Forstrog, og ingen Forsang gjøre Felt-Marskalken Jofias von Qvalen paa Klosterets Frihed og Rettighed. Saa Aar derefter blev Frands Banner selv Eier af Døkkloster, da Kong FRIDERIK II. Anno 1573. overdrog hannem Klosteret og tilliggende Gods for endeel Strøegods i Sjælland, Jylland og Langeland. Af hans Frue Anne Oxen fik nu Døkkloster et nyt Navn og blev kaldet Orholm. Med deres Døtter Ellen Banner fik Jørgen Thube eller Due Orholm Gaard og Gods. Siden nævnes Iver Friis til Orholm og Frue Dorothea Budde. Deres Døtter fik Knud Seefeld, som med hende bekom Orholm. Endelig kom Gaarden til den Levetzauke Familie, nemlig: General-Lieutenant Hans Friderich Levetzau til Røstrup, Orholm og Nørre Eskier død 1696. og Frue Lucia Emerence Brokdorf. Hans Søn General-Lieutenant Theodosius Levetzau til Bygholm Ridder død 1719. hvis Enke-Frue Anna Margareta Brokdorf længe havde Orholm i Besiddelse. Deres Søn Geheimeraad Hans Friderich von Levetzau til Bygholm, Orholm og Aalegaard. Nu hans Enke-Frue. Denne Gaard har fra de gamle Kloster-Tider haft sit eget Birk, kaldet Ølands eller Orholms Birk og i ældre Skrifter Ø-Birk, hvortil holdes Birkedommer og Birkeskriver. Birke-Tinget holdes om Onsdagen. Under samme Birk sorterer og Aalegaard. Til Orholms Gods er smukt Skov og godt Fiske i Limfjorden. Forpagteren holder baade Køer og Stude til Besætning. Lovedgaards Taxt 46. Tønder 3. Skieper

per 1. Fierdingkar 2. Album. Møllestyld 2. Tønder 1. Skieppe. Herregaarde.
 Bøndergods til Orholm og Aalegaard 502. Tønder 2. Skiepper 1.
 Fierdingkar $1\frac{1}{2}$ Album. Møllestyld 3. Tønder 3. Skiepper 2. Fierdingkar 1. Album. Konge-Tiender 169. Tønder 4. Skiepper. Kirke-Tiender 89. Tønder.

Nørre Ravnstrup, i Drum Sogn Jerflevherred, er en uprivilegeret Aalsgaard, som nu tilhører Jens Dyrskov. Hovedgaard. Nørre Ravnstrup.
 gaards Tapt 11. Tønder 5. Skiepper 1. Fierdingkar. Møllestyld 5. Tønder 2. Skiepper 2. Fierdingkar. Bøndergods 52. Tønder 2. Skiepper 1. Album.

Nestiergaard, liggende udi Hvetboherred, men hører til Aabye Sogn i Kierherred, er en fri og komplet Herregaard, som hører under Stamhuset Birkelse og har længe tilhørt de Skeelers Familie. Næstiergaard.
 Paa Gaarden holder Forpagteren Stude. Hovedgaard's Tapt 39. Tønder 2. Fierdingkar 2. Album. Bøndergods 214. Tønder 3. Skiepper 2. Fierdingkar $2\frac{3}{4}$ Album. Tiender. 64. Tønder.

Rødflæt, i Vadum Sogn Kierherred, som og kaldes Ryslet, er en god Herregaard. Rødflæt.
 Paa Borgegaarden er et smukt Grundmuret Huus, resten er Bindingsværk. Af forige Eiere vides Gotslev Budde som levede i Kong FRIDERIK II. Tid, og flere af den Familie. Siden Cancellieraad Peder Lassen og Enke-Strue. Deres Søn Matthias Lassen. Nu Krigsraad Jens Jørgensen Glerup. Paa Gaarden holdes Stuterie og Stald-Øpen. Hovedgaard's Tapt 39. Tønder 1. Skp. 1. Fierdingkar 2. Album. Møllestyld 1. Tønde 2. Fierdingkar. Bøndergods 505. Tønder 2. Album. Møllestyld 3. Tønder. 6. Skiepper. 1. Album. Tiender. 84. Tønder.

Rønnovs

Rønnovs-
holm.

Rønnovsholm, i Breilev Sogn Børlumherred, har fordum hedet Thiered eller Tierret, og nogen Tid haft de samme Eiere som Breilevkloster. I Kong FRIDERIK II. Tid var Jens Bilde til Breilevkloster og Eier af Tiered, af hvis Enke Fru Anna Rønnov Gaarden fik det ny Navn Rønnovsholm. Deres Søn Erik Bilde til Rønnovsholm og Fru Mette Banner. Siden nævnes Niels Lange til Tierredt 1633. Hans Søn Christen Lange til Tierret 1646. som i et Document af 1647. kaldes Christen Lange Nielsen til Rønnovsholm. De sidste Eiere: Nicolaus Abraham von Mæsting og Fru Juline Lange. Deres Søn General-Major Christian Georg von Mæsting til Rønnovsholm og Soglsig som døde 1720. og Fru Catharina Maria Juul død 1712. Cancellieraad Ermandinger. Hans Enke fik Oberste von Hoben. Nu hendes Dotterdotter Jomfru Dytskov, som og eier Breilevkloster. Forpagteren holder Stude til Besætning. Hovedgaards Taxt 25. Tønder 7. Skiepper 1. Fierdingkar 2. Album. Bøndergodset er beregnet under Breilevklosters contribuierende Hartkorn.

Rugtved.

Rugtved, i Albek Sogn Børlumherred, er en gammel Adelig Sædegaard, som i et Document af 1377. kaldes det Slot Ruchtved, skrives ellers i andre næsten lige gamle Skrifter den Gaard Rugthueet, Rugthved og Ruchtwid. Borgegaarden bestaaer af tre Huse Muur og Bindingsværk teglhængte, men Ladegaarden med Straa-Lag. De sidste Eiere have været: Ritmester Møller. Nu Oberste Peder Reetz til Baargaard. Paa Gaarden holdes Stude. Der er en smuk Situation af Vand og Skov. Gaarden har Strand-Nyttighed, og god Ege- og Bøge-Skov. Hovedgaards Taxt 22. Tønder 7. Skiepper 2. Fierdingkar. Skovskylt 1. Skieppe 1. Fier-

1. Fierdingkar. 2. Album. Bøndergods 201. Tønde 7. Skiepper Herre-
 2. Fierdingkar 2. Album. Skovstyld 5. Tønder 3. Skiepper 1. Fier- gaarde.
 dingkar. Møllestyld 3. Tønder 6. Skiepper 3. Fierdingkar 1. Al-
 bum.

Sæbygaard, i Bølstrup Sogn Børlumherred, er en gam- Sæby-
 mel Sædegaard, og en af de Gaarde, som før Reformationen herde gaard.
 Børlum Stift til, men blev 1536. med det øvrige geistlige Gods lagt
 under Kronen. Borgegaarden bestaaer af tre grundmurede Fløie,
 den nordre og største to Loft høi, bygt, efter Inscription i en Steen
 udi Muren, 1575. af Otte Ruds Enke-Fruer Pernille Oxen. Ved dette
 Husets sydøst og sydvest Hjørner, ere tvende murede Taarne, lige høie
 med Huset, og næsten midt paa Huset indbygt et stort og høit muret
 Taarn, med Spir paa, hvori hænger en stor Klokke. Det østre
 Huus, et Loft høit, er bygt af Fruer Sophia Brahe Pedersdotter omtrent
 ved 1600. Det syndre Huus, et Loft høit, af nye Grundmuur 1745.
 opført af Cancellieraad Arnfelds Enke-Fruer, efterat det forige Aaret til-
 forn i en Orkan var nedblæst. Den vestre Side af Borgegaarden ind-
 sluttes af en Brandmur befestet 1688. af Holger Pachs og Fruer Eli-
 sabet Bilde. Omkring Borgegaarden ere store og dybe Vandgrave med
 Broe over. Af Ladegaarden er Laden grundmuret, de andre to Fløie
 af Muur og Bindingsværk. Anno 1546. fik Christoffer Stygge Rosen-
 krands til Lynderup af Kong CHRISTIAN III. Sæbygaard med vester
 Erstrup i Forlæning og i Pant for 1200. Mark Lybsk. 1542. fik
 Jörgen von Raade Kongens Hoffinder Brev at maatte indløse Kronens
 Gaard Sæbygaard i Bendsyssel fra Christoffer Rosenkrands og blev
 dermed af Kongen forlænet. 1560. blev Gaarden fra Kronen afhæns-
 D. Atlas Tom. V. B b b det,

Herre- gaarde. Det, thi i bemelte Aar fik Otte Rud til Møgelkier af Kong FRIDERIK II. ved Mageffifte for endeel Gods i Sjælland, Kronens Gaard Sæbygaard i Bendsyssel, ligeledes Sæbygaards Mølle for 16. Pund Meel Wendelbo-Maal. Fra den Tid af vides følgende Eiere: Bemelte Otte Rud Rigets Admiral, som døde 1565. og Frue Pernille Oxen. Deres Søn Knud Rud til Sæbygaard døde ugift. Peder Munk til Estvadgaard D. R. R. og Admiral, som døde 1623. Hans sidste Frue Sophia Brahe, som siden giftede sig med Malte Sehested til Nyhave, besad Sæbygaard til hendes Død 1638. General-Admiral Niels Juul og Frue Margrete Ulfeld 1670. Holger Pachs, som døde 1724. og Frue Elisaber Bille. Deres Dotter A. S. Pachs fik Cancellieraad Lave Arnfeld som døde 1732. Deres Dotter gift med Oberst-Lieutenant Arnfeld, som er nu værende Eier. Sæbygaard har fra forige Tider sit eget Birk, og Birketinget holdes om Fredagen. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Hovedgaardes Tact 48. Edr. 6. Skpr. 1. Sk. 2. Alb. Skovstyld 7. Edr. 2. Sk. 2. Alb. Møllestyld 8. Edr. 4. Skpr. Bøndergods saavel til Sæbygaard som til Steenshede 412. Edr. 6. Skpr. Skovstyld 6. Edr. Møllestyld 6. Edr. Tiender 101. Edr.

Saltum- gaard.

Saltumgaard, i Saltum Sogn Hvetboherred, er en uprivis legeret Aulsgaard, som tillige med Bestrupgaard tilhører Jens Glerup til Lundergaard. Der holdes Stude til Besætning. Gaarden staaer i Matrikelen anført for 12. Edr. 5. Skpr. 2. Alb. Hartkorn, og Møllestyld 4. Skpr. 1. Sk.

Seiglstrop.

Seiglstrop, i Seiglstrop Sogn Børlumherred, var i gamle Tider en adelig Sædegaard, som tilhørte den Familie Rosstrup, og finder man 1335. nævnet Marquardus Ratzstorp de Sighælstorp armiger.

Siden

Siden er Gaarden kommen til Bendelbo Biskopdom og bleven et Biskopeligt Slot, hvor de Bortlumiske Biskoper ofte have resideret og udgivet Documenter. Af saadane findes nogle af Biskop Sven, daterede in castro nostro Syelstorp 1394. af Biskop Gert dateret in curia nostra Seyelstrop 1445. af Biskop Jeppe Friis dateret Segelstorp 1464. Saalænge Biskopperne eiede dette Slot, holdte de der deres Lænsmand eller Fogeder. Af disse ere forekomne: Hr. Peder Willadsön Officialis Generalis paa Seygelstorp 1480. Henrik Friis Foged paa Seyelstorp 1482. Laurids Konge Prest og Officialis paa Segelstrup 1513. Da det geistlige Gods, 1536. blev seculariseret, hiemsaldt og Seiglstrop, med Bortlum. Stifts Gods, til Kronen, og blev et Kongeligt Slot og Læn. Dette Slot var da Residens for de Kongelige Lænsmand, som med Seiglstrop Læn af Kongen bleve benaadede. Af disse skal siden blive anførte, saa mange som ere bekiendte. Efter Souverainiteten blev Lænet forandret til et Kongeligt Amt, og Slottet, med en vis Deel underlagt Bøndergods, solgt fra Kronen, som en particulier Eiendom og Herregaard, af hvilken Amtet endnu bærer Navn af Seiglstrop Amt. Gaarden ligger nu, hvor Ladegaarden tilforn har staaet, men ikke langt fra Kirken vises Stedet, hvor det gamle Slot haver staaet, hvis Grave og Bolde endnu ere kiendelige. Eierne have været: Baron Jens Rodsteen, som kjøbte Gaarden af Kongen. Amtmand Dysfel. Justisgraad Jesperfen. Cancellieraad Lassen til Rødslet og Enke. Deres Søn Mads Lassen til Biørnsholm. Nu eies og beboes Gaarden af Peder Biering. Forpagteren holder Hollænderie og tildeels Staldstude. Lovvedgaards Tæxt 50. Tønder 5. Skiepper 1. Fierdingkar. Møllestyld 4. Tønder 6. Skiepper 1. Fierdingkar. Bøndergods

Herregaarde. dergods 429. Tønder 3. Skiepper 3. Fierdingkar 2½ Alb. Skovskyl 3. Skiepper 3. Fierdingkar ½ Album. Tiender 88. Tønder.

Skarupgaard. Skarupgaard, i Tolne Sogn Hornsherred, er en uprivilegeret Sædegaard, som nu hører under Veerbek Hovedgaard, men før har været en frie Herregaard. 1520. nævnes en Enke Fru Fru Anne i Skarup. 1635. levede Jörgen Orning til Skarupgaard. Dens sidste Beboer har været Capitain Frands Christoffer Røepsdorf som døde 1730. Siden har Cancellieraad Niels Sørensen eiet Gaarden. Nu hans Søn Friderich Wirnfeld. Hovedgaards Tact 22. Edr. 2. Skpr. 1. Fk. 1. Alb. Skovskyl 3. Fk. 1. Alb.

Skørholt. Skørholt, i Aasted Sogn Bennebergherred, er en ucomplet Sædegaard, som før har tilhørt Anders Christensen Brøndum til Hørbylund. Nu eies og beboes den af Anders Mogensens Enke. Hovedgaards Tact 11. Edr. 5. Skpr. 3. Fk. 2. Alb.

Syndre og Nørre Skovsgaard. Skovsgaard, Syndre og Nørre, i Svenstrup Sogn Øster Hanherred, ere tvende ufrie Aulsgaarde, som fordum have været beboede af Adels, og endnu ere Tiendefrie, men for det øvrige skatte og skylde, som andet Bondegods. 1670. og nogle Aar derefter har Ritzmester Knud Holk og Fru Magdalena Sophia Kaas boet paa Syndre Skovsgaard. Aulingen til denne Gaard, som er stikkelig god, drives ved en Aulskart, som Eieren holder derpaa, men Nørre Skovsgaard er under Forpagtning, og har god Ud drift og Høe-Aul. Til hver af Gaardene ligger et Stykke Krat, bestaaende af Hessel, Eg, og andet smaat Pur i Overflodighed. Deres Bygning er ikke bedre end paa velbygte Bøndergaarde. Begge disse Gaarde høre til Brodskov, og have

have i Mands-Minde ligget derunder og haft samme Eiere. De staae Herre-
gaarde.
begge i Matrikelen for 24. Tønder Hartkorn.

Slette, i Hjortels Sogn Bester Hanherred, er en ucomplet, Slette.
men gammel Sædegaard, som forudm en Tid lang tilhørde den Ad-
lige Familie Griis. Denne Gaard, formedelst at den ligger strax ved
Havet og i Klitten, er efterhaanden paa Grund og Eiendom bleven
af Sandflugten saa aldeles fordervet, at den nu neppe kan ansees for
andet end et ringe Bonde-Sted paa 2. à 3. Edr. Hartkorn, da den dog
af 6. Tønder hidindtil har svaret de Kongelige Paabuder, og det er
at befrygte, den med Tiden ganske vorder ødelagt. Af Eierne vides:
Anders Griis i Slette 1470. Palle Griis i Slett Bæbner 1494. 1507.
En yngre Palle Griis har 1560. eiet Gaarden og skal være død 1595.
Siden Vogen Krag 1632. Jörgen Pors, som 1656. fulgte Gaarden til
en nyere Palle Griis og Fruue Bodild Maaneskiold. Deres Dotter Elle
Pallesdotter Griis gift med Niels Jensen Manstrup, som købte Gaar-
den 1696. men flyttede derfra og døde i Landrupgaard. Deres Søn
Jens Nielsen Griis arvede Slette, hvor han boede og døde 1735. Hans
Enke Anne Nielsdotter fik siden Christen Brixson nu værende Eier. I
Matrikelen er Hovedgaardens Tact 7. Edr. 2. Skpr. 1. Sk. 1. Alb.
Møllestyld 1. Ed. 2. Sk. Bøndergods 14. Edr. 3. Skpr. 3. Sk.
1. Alb.

Stensbef, i Bindstev Sogn Hornsherred, er en complet Sæ- Stensbef.
degaard, af hvis gamle Eiere alene vides Jens Hansen til Stensbef
1543. Af de sidste veed man: Geheimeraad Christian Ludvig von Plessen
Nu Jörgen Pallesen Kierulf. Der holdes Stude til Besætning. 30.
vedgaardens Tact 22. Tønder 4. Skiepper 1. Album. Skovstyld
7. Skiepper 1. Album. Bøndergods 200. Tønder 4. Skiepper
1. Fier

Herregaarde. 1. Fierdingkar 2. Album. Møllestyld 3. Tønder 1. Skieppe 2. Fierdingkar. Tiender 34. Tønder.

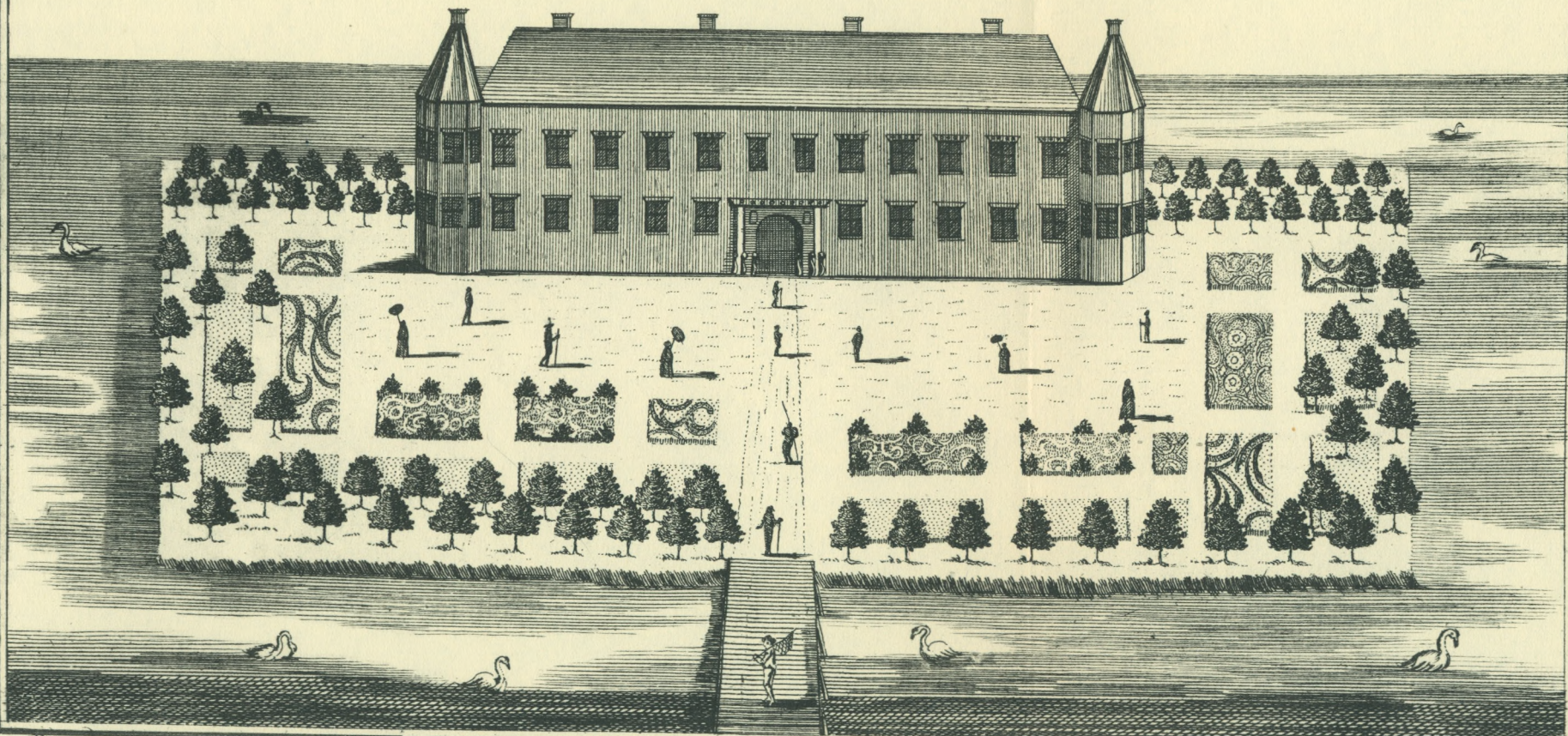
Stenshede

Stenshede, i Volstrup Sogn Børlumherred, som ellers kaldes Store Stenshede i Henseende til Lille Stenshede i samme Sogn, er en gammel og complet Sædegaard, hvilken en Tid lang har haft de samme Eiere som Sæbygaard. Borgegaarden bestaaer af fire og Ladegaarden af tre Huse, alle af Muur og Bindingsværk. Af Eierne vides: Fru Kirsten i Stenshede 1520. Wogn Wognsen den ældre. Wogn Wognsen den yngre til Stenshede 1594. som døde 1650. Oberst-Lieutenant Preben Banner, som døde 1666. og Frue Ellen Rosenkrands død 1683. Holger Pachs, som døde 1724. og Frue Elifabet Bille. Cancellieraad Lave Arnfeld, og siden hans Enke-Frue A. S. Pachs. Nu Oberst-Lieutenant Arnfeld. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Zoredgaards Tært 18. Tdr. 4. Skpr. 1. Sk. 2. Alb. Skovstyld 3. Sk. Bøndergodset er beregnet under Sæbygaards contribuerende Hartkorn.

Tidemandsholm.

Tidemandsholm, i Laars Sogn Børlumherred, er en gammel frie Sædegaard, men nu ucomplet. Navnet skrives undertiden Timansholm. Borgegaarden bestaaer af to Fløie, Muur og Bindingsværk, med Graver omkring, hvorpaa er en liden maticuleret Vandmølle. Paa Ladegaarden ere tre Huse med Straatag og murede Begge. I gamle Dage har denne Gaard hedet Kartoft, og ligget til Børlumkloster; thi man finder, at Laurids Lunov 1412. har af bemelte Kloster været forlænet med Kartoft. 1469. er af Børlumkloster taget et Tingsvidne, at Kartoft, Stenberggaard, Birikumgaard, og Bangsbo, ere frie for al Kongelig Tyngsel. 1520. nævnes Frue Johanne i Kartoft, som da var Enke. Mogens Juul den unge eiede Kartoft

WOERGAARD
fra Øst Side.

Rose del.

Mans R. 1768

toft 1543. og derefter, hans første Frue var Ingeborg Thomasdotter Gal-
 skiöt. Hans anden Frue Inger Tideman lagde endeel Strøegods til Kar-
 toft, og kaldede den efter sit Stamme-Navn Tidemandsholm. Af de fok-
 gende Eiere vides: Jens Rodsten til Tidemandsholm, som 1616. blev
 for Haanden nedfældet af Christoffer Friis til Farskov. Hans Søn
 Marquard Rodsteen til Lengsholm, hvis Enke-Frue Agatha von Mehlen
 giftede sig igien med Mogens Kaas som 1631. skrev sig til Tidemandsholm.
 Marquard Kaas og Frue Anna Stygge, som har levet midt i
 forige Seculo. Efter deres Død blev Gaarden udlagt til 12. Arvinger,
 hvilke alle i Aarene 1690. og 1691. solgde hver sin Part til Johan
 Urne til Nipstrup. Anno 1700. har Axel Arnfeld samt Jomfruerne,
 Margrete, Johanne, Thale, Magdalene, Anne Sophie, Bendre, og Le-
 ne Mülheim faaet Part derudi efter bemelte Johan Urne, som var de-
 res Morbroder. 1701. til 1705. har disse igien solgt Gaarden til Hen-
 rich Unger. Til hans Sviger-Søn Lieutenant Erik Arnfeld blev den
 1732. ved Accord overdragen. Han solgde den igien 1745. til Hans
 Boje, hvis Enke M. B. Frausing siden besad den. Nu eies og beboes
 Gaarden af Mads Krog. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning:
 Hovedgaards Tart 30. Edr. 1. Skp. 1. Alb. Skovskyl 1. Ed.
 3. Sk. 1. Alb. Møllekyl 4. Skp. 1. Sk. Bøndergods 117. Edr.
 7. Skpr. 1. Sk. 2. Alb. Møllekyl 3. Edr. 1. Skp. 1. Sk.

Herre-
 gaarde.

Vaargaard, i Vaar Sogn Jerstevherred, som undertiden fin-
 des skreven Worgaard, Woergaard, Vordgaard, Vordgaard,
 Wargaard, og Wardegaard, er en af de store Sædegaarde, som i de
 catholiske Tider laae til den Berlumske Biskopstool. Vorgegaardens
 Bygning bestaaer af tvende Grundmurede Huse, to Etager høie, med
 høak

Vaargaa:

Hver hvælvede Kieledere under. Det østre Huus er, om Binduer, Døre,
 gaarde. og Porten, ziret med Bildhuggerverk af Gullands Steen. Saavel
 paa østre som vestre Side af samme Huus er ved hver Ende en Rund-
 deel af lige Hoide. Over Indgangs-Døren læses i Steen udhuggen
 en Inscription, som figer, at Frue Ingeborg Skeel i sin Enkestand lod
 1591. bygge dette Huus. Det samme læses og paa en Steen over
 Porten. Under Portens Hvælving staaer: Salig Otte Banner til As-
 dal 1588. Frue Ingeborg Skeel til Woergaard 1588. I syndre Siden er en
 Længde Huus af Bindingsverk, og fra samme til det østre Huus er et
 Halv-Tag med Brandmuur, ligeledes paa vestre Side Halv-Tag
 med Brandmuur tvært over. Omkring Borgegaarden ere Graver, og
 derover en Broe fra Porten til Ladegaarden, hvilken er bygt af Grund-
 muur, undtagen et Fachuus og en liden Stald, som er Muur og Bin-
 dingsverk. Denne Gaard har efter gammel dags Viis været befæstet,
 og endnu i forige Seculo i den Stand, at den imodtog en Beleiring;
 thi da de Svenske 1644. vare indfaldne i Landet, og havde ligesom i
 andre faste Steder indlagt en Besætning paa Baargaard, blev Gaar-
 den nogen Tid efter af Vogn Vognsen beleiret og af de Danske indtagen,
 see SLANGES Hist. Chr. 4. p. 1252. 1q. I Reformations Tiden var
 denne Gaard med de øvrige Stiftets Gaarde og Gods hiemsfalden til
 Kronen, og siden en Tid lang af Kongen til adskillige Herremænd for-
 lænet. 1543. findes Iver Lykke at have haft Baargaard i Pant og
 Forlæning. 1553. indløste Knud Gyldenstjerne til Estrup fra Iver Lykke
 Kronens Gaard og Gods Woergaard og blev dermed af Kongen for-
 lænet. 1559. fik Erik Rud af Kong FRIDERIK II. til Forlæning og i
 Pant for 1600. Tschimsdalet og 500. Rinske Sysden Kronens Gaard.
 Wordet

Wordegaard i Bendsyssel, som Knud Gyldenstjerne sidst i Bære havde. Herregaardr.
 1573. bevilgede Kongen et Mageskifte med Frands Banner til Rokkedal
 om Baargaard og Gods, og tillige, at Lænsmanden Erik Rud maatte
 beholde Dg, Følle, og alt Inventarium der paa Gaarden, men der
 blev intet af denne hele Handel; thi strax derefter i samme Aar forkæ-
 nede Kongen Baargaard til Axel Gyldenstjerne, som beholdt den indtil
 1577. da Frue Karen Krabbe Niels Skeels Efterleverse imodtog Gaar-
 den, men lod forinden, efter Kongelig Bevilling, ved nogle Adels-
 mænd besigte Skovene og Bygningen. Ikke længe derefter nemlig 1578.
 er Gaarden af Kong FRIDERIK II. ved Mageskifte imod Nygaard fra
 Kronen bleven afhændet til Frands Banners Broder Otte Banner til
 Asdal og Frue Ingeborg Skeel, bemelte Frue Karen Krabbes Dotter, som
 siden i hendes Enkestand 1591. har fuldført Gaardens Bygning. De
 følgende Eiere have været: Otte Banner, den foriges Brodersøn, som
 1603. blev gift med Frue Jytte Bild. Erik Kaas til Baargaard. Jör-
 gen Arnfeld og Frue Riborg Lindenov. Cancellier Peder Reetz, som
 døde 1674. Hans Søn Etatsraad og Amtmand Holger Reetz, som
 døde 1707. 44. Aar, og Frue Birgitte Kirstine Baronesse af Juul.
 Deres Søn nu værende Eier Oberst Peder Reetz, hvis Frue Henrice
 Sophie Rosenkrands døde 1747. Paa Gaarden, som har gammel
 Birke-Nyttighed, holdes Birke-Tinget om Løverdagen. Her holdes
 Stutterie og Stald-Stude til Forhandling. Hovedgaardens Tact
 96. Tønder 2. Skiepper 3. Fierdingkar. Møllestyld 1. Tønde 4.
 Skiepper 3. Fierdingkar. Bøndergods 252. Tønder 7. Skiepper
 1. Album. Skovstyld 1. Tønde 7. Skiepper 1. Fierdingkar 2. Alb.
 Møllestyld 27. Tønder 2. Skiepper. Tiender 53. Eder. 4. Skpr.
 D. Atlas Tom, V.   E c c   Vand

Bandske d.

Vandsted, i St. Hans Sogn Vennebergherred, er en liden ufrie og ucomplet Holsgaard, som fordum har været beboet af Adel. Man finder nævnet Johan Urne til Vandsted. Nu værende Eier er Hans Bugge. Gaarden staaer for 7. Tønder 6. Skiepper 3. Fierdingkar Hartforn.

Bang.

Bang, i Sulsted Sogn Kierherred, er en gammel frie Sædegaard, som i nogle Secula tilhørde de Nye Søger, og forblev udi den Familie, Mand efter Mand, i det mindste udi 8. Led. Borgegaarden, bygt af Gullands Fyrtræ og Muur, har Jens Hög, Landsdommer paa Gulland ladet opføre. Anno 1514. findes i Sulsted Sogn at have været en Bondeby, kaldet Vangatorp, bestaaende af nogle Gaarde, hvilke formodentlig siden ere afbrudte og underlagte Hovedgaarden Bang, som skrives undertiden Vong eller Wongsogaard. Anno 1406. har levet en Adelsmand Jens Anderson af Bang, om han har været af samme Familie som følgende Eiere, vides ikke. Af disse veed man at opregne: Eskil Hög til Bang, hvis Fader Hr. Niels Hög først skal have optaget dette Tilnavn efter sin Morfader som var af de gamle Höger, men selv var han en Banner paa Fæderne-Siden. Hans Søn Jacob Hög til Eskier og Frue Johanne Krumpen. Deres Søn Hr. Just Hög til Bang Ridder, gift først med Frue Mette Giöe, siden Frue Sidse Bilde. Hans Søn Jacob Hög til Bang nævnes 1572. Dennes Broder Stygge Hög til Bang 1588. og Frue Anne Ulkstand. Deres Søn Hr. Jens Hög til Bang Ridder, som døde 1648. 58. Aar, og Frue Margrete Holk. Deres Søn Gregers Ulkstand Hög til Bang og treude Fruer Elisabet Sophia Urne, Birgitte Kaas, og Anne Cathrine Schested. Hans Søn af sidste Egteskab, Major Jacob Hög til Bang, gift

gift 1719. med Frue Sophia Margrete Vinterfeld. Efter hans Død blev Gaarden 1761. solgt til Bølb. Mads Lassen. Nu værende Eier er Mads Ilum. Gaarden er under Forpagtning, og har deels Hollænderie, deels Stude til Besætning. Stray ved Gaarden ligger Skoven og en god Torve-Mose. Hovedgaardens Taxt 48. Edr. 6. Skpr. 2. Sk. Bøndergods 236. Edr. 2. Skpr. 1. Sk. 1. Alb. Skovskuld 1. Skp. 1. Sk. MølleSkuld 2. Edr. 3. Skpr. 2. Alb.

Herregaarde.

Desløsgaard, i Besløs Sogn Bester Hanherred, er en meget gammel adelig Sædegaard, som fordmul længe tilhørde de Glob og siden de Krabber. Nu er den tillige med Risbygaard et Stamhuus for den Berregaardske Familie, hvortil den af Justisraad Envold Berregaard er bleven oprettet. Bygningen er alene Muur og Bindingsværk. Af Eierne vides følgende: Magnus Niclesøn de Westlöfen og Frue Margareta 1348. Nicolaus Glob in Westlös armiger 1393. Jesse Glop af Besløse Bæbner 1401. Gamle Nis Glob i Besløsgaard 1439. Hr. Magnus Glob til Besløsgaard 1446. og Frue Margareta Sigwardsdotter Neb. Deres Dotter Karen Glob fik Morten Krabbe til Østergaard. Deres Søn Michel Krabbe til Besløsgaard 1505. 1512. Lucas Krabbe til Besløsgaard 1543. 1573. Hans Broders Kield Krabbes Søn Niels Krabbe til Nebbel. Dannes Dotter Ingeborg Krabbe fik Palle Rosenkrands til Drup som eiede Besløsgaard 1648. Hun døde 1651. Deres Søn General-Lieutenant Niels Rosenkrands som døde 1676. Obrist-Lieutenant Erich Zacharias von Kahlen 1702. Justisraad Envold Berregaard og Frue Anne Söe. Deres Søn Conferensraad og Amtmand Christian Berregaard til Borrebye. Hans Søn Geheimeraad Hr. Willum Berregaard nu værende Stamherre. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning.

Besløsgaard.

Herre, sætning. Hovedgaardens Tægt 25. Eder. 4. Skpr. 3. Sk. 1. Alb.
 gaarde. Møllestyld 1. Ed. 2. Sk. Bøndergods 346. Tønder 2½ Album.
 Møllestyld 1. Ed. 4. Skpr. 3. Sk. 1. Alb. Tiender 122. Eder.

Bestrup. Bestrup, i Saltum Sogn Høerboherred, er en uprivilegeret
 Hofsgaard, som tillige med Saltumgaard tilhører Jens Glerup til Lun-
 dergaard. Den staaer i Matriculen for 11. Eder. 6. Skpr. 2. Sk. 1. Alb.
 Hartkorn, Møllestyld 1. Skp. 1. Sk. 1. Alb.

Willerup. Willerup, i Skallerup Sogn Vennebergherred, er en gammelt
 Sædegaard. Borgegaardens Bygning er to Længder Huus, og
 Ladegaardens tre, nemlig Laden og tvende Ørenhuse. Af Eierne vis-
 des: Otte Henriksøn til Wildrop Bøbner 1476. Hans Søn Niels
 Otteson af Willerup 1497. 1518. Dennes Enke-Fruer Elne i Bydrup
 1520. Siden veed man ingen før Hans Wolf Unger til Willerup, som
 levede 1656. og Fruer Berte Kaas. Deres Søn Claus Unger, som døde
 1698. og begge Fruer Else Acheleje som døde 1666. og Barbara Galde
 død 1691. Hans Søn Georg Christopher Unger, gift 1700. med
 Dorthe Cathrine Gedde, døde 1702. 27. Mar. Etatsraad Taufen.
 Krigs-Commissaire Jens Ducke, som døde 1643. 70. Mar. Peder Ilum
 1756. Nu Assessor Glerup. Paa Gaarden holdes Stude og Køer.
 Hovedgaardens Tægt 21. Tønder 3. Skiepper 2. Fierdingkar 2. Al-
 bum. Bøndergods 213. Tønder 4. Skiepper 3. Fierdingkar ½ Al-
 bum. Tiender 56. Tønder.

Dræa. Dræa, i Aistrup Sogn Rierherred, er en ældgammel adelig
 Sædegaard. Men som Hovedgaarden af Begyndelsen ikkun var li-
 den, lod Herr Hans Lindenov til Hundslund omtrent 1620. afbryde
 4. Bøndergaarde, kaldet Dræa, og lagde dem derunder. Borge-
 gaar-

gaarden, som med Grave er omgivet, bestaer af et stort Grundmu-
 ret Huus, som Sten Bek og Frue Ide Lindenov har ladet bygge, og
 tvende Floie af Muur og Bindingsverk. Ladegaarden har tvende
 store Lader, foruden Fæhuse og Stald, alt af Muur og Bindings-
 verk. Af de gamle Eiere vides: Frue Else af Braa som har levet
 1355. Den næste har været følgende: Herr Hans Lindenov D. R. Raad,
 som døde 1642. Hans Enke-Frue Elisabeth Sophie Rantzov holdt Deel-
 ning paa Iversnæs med sine Børn, som vare tre Sønner og fire Dot-
 tre, da en Broderlod blev 1382. Edr. 2. Skpr. Hartkorn, og en Sø-
 sterlod 691. Edr. 1. Skp. Hartkorn, foruden hvis Penge Jörgen Arn-
 feld, som havde Stiftdotteren, blev afføbt med. Ved denne Deeling
 beholdt Fruen selv Syndergaard og Neslevgaard, men Vraa Ho-
 vedgaard og Gods tilfaldt Rentemester Steen Bek til Førslev og Band-
 aas, som var gift med Dotteren Frue Ide Lindenov. Disse beboede
 Gaarden og satte den i Stand. Friderich Rodsteen til Heesfelt fik deres
 Dotter Frue Kirstine Bek og med hende Braa, hun besad Gaarden i
 44. Aar efter hendes Mands død og døde 1719. Deres Dotter Frø-
 ken Else Elisabeth Rodsteen, som døde ugift 1730. Efter hende kom
 Gaarden til hendes Søsterdotter Frøken Kirstine Birgitte Bille, nu
 Grevinde af Holk, gift med Greve Schack Vittinghof Greve af Holk
 nu værende Eier af Braa. Paa Gaarden holdes baade Stutterie og
 Stald-Øren. Hovedgaards Taxt 78. Tønder 2. Skiepper 1. Al-
 bum. Møllestyld 1. Tønde 4. Skiepper 3. Fierdingkar. Bønder-
 gods baade til Vraa og Elkier 988. Tønder 4. Skiepper 2. Album.
 Skovstyld 2. Tønder 6. Skiepper 2. Album. Møllestyld 1. Tønde
 7. Skiepper. Konge-Tiender 50. Tønder. Kirke-Tiender 153.
 Tønder.

E c c 3

Dreis

Breilev,
Kloster.

Breilev-Kloster, i Breilev Sogn Børlumherred, er nu en bekiendt Herregaard, men har fordum været et anseeligt Nonne-Kloster. Gaarden har endnu sin gamle og store grundmurede Kloster-Bygning, hvorhos Kloster-Kirken har været bygt, som endnu er Stedets Sognkirke, og som forhen er beskreven. Navnet skrives i gamle Documenter paa adskillige Maader: Wælehs, Wrethlöff, Wregeløf, Wregløf, Vreløf, Vregløf, Wregelløe, Vrele, og Wreylöff Kloster. Man finder ikke, enten naar og af hvem dette Kloster er anlagt, ei heller af hvad Ordens-Regel Kloster-Tomfruene have været. Men at det er et af de gamle Kloistere, vises deraf, at en Frue i sit Testament har Anno 1268. skienket to Mark Penge til Breilev Kloster. I et Document af 1335. nævnes Prior Sanctimonialium in Wrethlöff, Priorissa, totusque Conventus ibidem. Hvoraf sees, at dette Nonne-Kloster regieredes af en Prior og en Priorinde. Af Priorerne vides følgende: Nicolaus Sacerdos Prior in Wreløf 1340. Jon Jenslön 1418. Herr Niels Nielslön, som var en Banner, og Søn af Herr Niels Erikslön til Usdal og Frue Johanne Sappi 1462. 1479. Hr. Peter Bongh 1482. Herr Povel Anderslön Prest og Prior i Breilev 1505. 1515.. Af Priorinderne ere ei flere end disse tvende forekomne: Cecilia Priorissa 1335. og Anne Povelsdotter 1508. 1536. Anno 1535. gav Breilev-Kloster til Hielp at lønne de Kongelige Krigsfolk med 500. Mark Danske Penninge, til hvilken Sum at udrede Biskop Stryge Krumpen af Børlum med Priorisse og Convent i Breilev optog til Laans af Herr Niels Lauridslön 100. Rinske Gyliden i Guld og Jacob-Daler, og derfor 1536. pantsatte ham en Klosterets Gaard i Breilev Sogn. Efterat dette Kloster, ligesom de andre, ved Reformatio-

nen

nen 1536. var bleven seculariseret, og gjort til et verdsligt Læn under Kronen, blev den affatte Biborgske Biskop Jörgen Friis dermed, saavel som med Sebber-Kloster, af Kong CHRISTIAN III. forlænet, og samme formodentlig sin Livstid beholdt. 1547. fik Niels Parsberg Kongelig Majestets Brev paa Brelevkloster uden Afgift at beholde ad gratiam og indtil videre, med saadant Vilfor, at give Nonnerne derinde deres tilbørlige Underholding. 1549. blev samme Niels Parsberg paa nye af Kongen forlænet med dette Kloster paa Afgift, og med Vilfor, at forskaffe Kloster-Tomfruene deres Klæde og Føde, at underholde Kongens Stod eller Stuterie der hos Klosteret, besørge samme med en god Stodhest paa egen Bekostning, og give Kongen Halvdelen af de Felle, som der opfødes. Efter hannem fik Iver Lykke 1554. af Kongen Gaard og Gods i Forlæning og i Pant for 1500. gode Tschims-Daler, alt med samme Conditioner som forige Lænsmand. Men efter den Tid tales intet om Kloster-Tomfruer i Brelev. 1556. blev Jacob Skeel bevilget at indløse Gaard og Gods fra Iver Lykkes Arvinger, og samme i Forlæning beholde. Efter hannem var Frands Bilde forlænet med Brelev-Kloster. 1560. fik Erik Podebusk til Distrup Kong FRIDERIK II. Bevilling at indløse til sig fra Frands Bilde Klosteret med tilliggende Gods. 1572. blev Erik Podebusk paa Livstid forlænet med Brelevkloster. Siden er Gaard og Gods bleven afhændet fra Kronen og kommen i Particulieres Eie. Dette skede ved Magestifte 1575. da Kong FRIDERIK II. i steden for Allingemagle Gaard og Gods i Sieland overdrog Brelevkloster til Jens Bilde til Lynngsgaard, efter hvis Frue Karen Rönnov Rönnovsholm fik Navn, som før heed Tiered. Tvende af deres Sønner, Jens Bilde og Henning Bilde, have siden

Herre:
gaard.

Herre- siden eiet og skrevet sig til Breilevkloster, den sidste 1609. Ved de
 gaarde. Keiserliges Indfald i Jylland 1627. har Anders Friis eiet Breilev, og
 da mistet sine Skoder og Eiendoms Breve paa Gaard og Gods,
 hvorfor han 1637. fik Stadsfæstelse paa Jus Patronatus, Birk og Birke-
 Ret til hans Gaard Breilevsgaard. Af de følgende Eiere vides: Oberst
 Peder Juul, som døde 1676. og Frue Helvig Krabbe død 1697. De-
 res Dotter Jomfru Ide Dorthe Juul, som døde 1721. testamenterede
 Gaarden til Frøken Hedevig Wind, som fik Geheimeraad Herr Johan
 Ludvig Holkein Greve til Ledreborg. Han folgte Gaarden til Cance-
 lleraad Ermandinger, hvis Enke-Frue fik Oberst von Hoben. Hendes
 Dotterdotter Jomfru Dyrcow eier nu Breilevkloster saavelsom Røn-
 novsholm. Gaarden har fra Kloster-Eiderne haft Birke-Ret, kal-
 det Breilevklosters Birk, og Birke-Ringet holdes der paa Gaarden
 om Onsdagen. Her holdes baade Stude og Køer til Besætning. So-
 vedgaardes Tart 46. Tønder 7. Skiepper 2. Album. Møllestyld
 1. Tønde 2. Fierdingkar. Bøndergods til begge Gaardene Brei-
 levkloster og Rorinovsholm 667. Tønder 4. Skiepper 1. Fierdingkar
 2. Album. Skovstyld 7. Skiepper 1. Fierdingkar 2. Album. Møl-
 lestyld 4. Tønder 5. Skiepper 2. Album. Tiender 94. Tønder.

Der. Under Bendshyssel, eller dets trende Amter, Nastrup-Borlum-
 og Seigstруп-Amter, henhere adskillige Øer, som deels ligge i Kate-
 gat og deels udi Limfiorden. Disse ere følgende:

Lefføe. Lefføe, som den største, ligger udi Kategat, ved 4. Mile fra
 Risbstenen Sæbye i Bendshyssel. Omendkient altsaa dette Land efter
 sin naturlige Lægde hører under Halsborg Stift, og svarer de Konge-
 lige Skatter til Halsborg Amtstue, saa bliver det dog, som en ældgam-
 mel

mel Eiendom Dom-Capitelet i Viborg tilhørende, regnet til Viborg Der. Stift, hvorunder det ogsaa forhen Tom. IV. pag. 699. seqv. udsærligen er beskrevet. Til samme Beskrivelse kan dette endnu føies, at, formedelst de Tvistigheder om Jurisdictionen imellem de Borlumskke Biskoper og Canikerne i Viborg, lod Biskop Stygge Krumpen af Borlum sette Kirkerne paa Læssøe i Interdict og bandlyste Kirkeværgerne, fordi de negtede hannem den forlangte Extra-Hjelp, som han meente sig paa sit Stifts Begne af Landets Kirker at skulle tilkomme. Saadan Bandlysning var den 7. October 1523. oplagen paa Byrum Kirkeod, men Canikerne i Viborg lod den igien aflyse og magtlos gjøre, og lod sig Aaret derpaa 1524. af nogle til Sagens Underføgning Committerede Geistlige give efterfølgende vigtige Attest: "Wi
 ,, efterskrevne, Christen Nielsøn Sogneprest til Sancti Magni Kirke i
 ,, Viborg, Christen Madtzøn af Duholms Kloster i Nykøbing, oc
 ,, Marthen Thausøn aff then Hellig Andes Hus i Aalborg, Prester,
 ,, gjøre bitterligt for alle med thette vort obne Breff, at saa lenge som
 ,, vii hassuer veredh oc segt til Vor Frue Landt Læssø, oc saa lenge
 ,, wi kunne lengst høre eller spøre aff gamle Men her paa Landet eller
 ,, andersted aff the, som hassue søgt hid til Landet, tha hassuer ey nogen
 ,, Biscop aff Vendsyssel fanget Beskatning eller nogen Hjelp aff Wi
 ,, borgh Capittels Kirker her paa forskreffne Vor Frue Landt Læssø,
 ,, uden then tredie Deel aff alle Thiender, som Hans Madhe fanger
 ,, hvert aarlig Aar, oc en Dye eller to aff hver Kirke, nar han viss
 ,, terer, saasom gamle Sedwan hassuer veret. Och hassuer for
 ,, skreffne Capittel hassdt swodane gamle Sedwan oc Frihed med thes
 ,, Kirke i rolige Heds, til nu nogen stacked Stund forleden, verdige
 D. Atlas Tom. V. D d D „ Fader

Der. „ Fader med Gud Hr. Stryge Krumpen begerede udhermere Hesp, en
 „ som sagt er, aff forskreffne Capitelis Kirker. At saa er i Sanden,
 „ som før er sagt, thet witne wi med vore Indjegler trykte neden fore
 „ thette moer obne Bress. Giffuet paa Vor Frue Land, Har efter
 „ Guds Byrd MDXXIII. Mandag nest for vor Frue Dag nativi-
 „ tatis “. Dette Document viser, at Bendelbo: Biskop haver nydet sin
 Biskops-Tiende og nogle andre Rettigheder af Lessøe, uagtet at Landet
 tilhørde det Viborgske Capitel. At Lessøe her kaldes Vor Frue Land,
 skeer af den Marsag, at det fra gamle Tider var givet til Viborg Dom-
 kirke, som kaldes Vor Frue Kirke, og vil altsaa sige det samme,
 som Viborg Domkirkes Land.

Hersholm.

Hersholm, jöm og ligger i Kattegat, en Ugesøes eller en liden
 Mil ude i Havet ost nordost fra Fladstrand, og hører under Horns-
 herred, er en liden beboet De, hvilken nu eies af Hans Eisler, som
 boer der paa Landet. Denne Holm har i gamle Dage hørt til Elling
 Sogn, men fordi de fattige Indbyggere havde en alt for lang og farlig
 Kirkevei over Bandet, bevilgede Kong CHRISTIAN IV. Anno 1634
 den 28. October, efter Bøndernes Ansøgning, deres da værende Hus-
 bonde Herr Otte Skeel til Bangsboe og Hamelmose, Befalingsmand
 paa Aalborghus, at lade bygge en Kirke paa Hersholms De, og
 dertil en bosiddende Prest at beskikke, eftersom Presten udi Elling ikke
 saa snart haver kunnet komme over Bandet, som det sig burde. Ved
 1641. skal Kirken være bleven færdig, og fra den Tid af har Landet
 været et særskilt Kirke-Sogn og haft sin egen Prest og Degn. Be-
 melte Herr Otte Skeels Enke-Frue Birgitte Lindenov gav ved Fundag
 af 9. Febr. 1643. en Capital af 300. Rigsdaler, hvoraf Presten paa
 Hers-

Hirsholmen skulde have den aarlige Rente, see Hofm. Fund. T. IV. Der. pag. 357. Ellers skal Prestens Indkomst mest bestaae af Tiff. Der findes i alt paa Landet 78. Personer, som svare Extra-Skat. Sædeland og Avling have de saa got som intet af, undtagen nogle Raak-Haver, saa at Beboerne maae kjoibe fra Stadstrand, Sæbye og det faste Land, Korn og andre fornødne Føde-Varer. Deres meste og beste Næring er Fiskerie, men i sær Glønder-Fiskeriet. Paa Hirsholmen er et privilegeret Kroehold. Denne De bestaaer af sammendrevne Steene, Tang og Sand, samt noget blaaligt Leer. Af Mineralier findes her intet, men vel nogle saa Conchylier. Ved denne ligger en anden ubeboet liden De, kaldet Græsholm, hvor Hirsholms Køer og Ovæg græses om Sommeren, og omendskiont der er et stort Dyb imellem disse tvende Der, saa dog, siden der er Ebbe; kan Blandet ved Udfaldet blive saa lavt, at man kan vade fra De til De. Og naar Køerne paa Jverne sprenges af Melken, svømme de selv fra Græsholm til Hirsholmen for at lade sig malke, og siden tilbage igien til deres Græsning. Imellem Hirsholm og Stadstrand ligge i Havet to Steen-Dyffer, kaldede Kølpen og Trget, hvoraf den inderste bedækker Havnen ved Stadstrand, og ellers er en liden Fortresse, som har ligget under Commendanten i Stadstrand.

Egholm, en liden omflødt De, liggende vesten for Aalborg udi Egholm. Limfiorden, er den første De man møder fra Fiordens Indløb. Omendskiont den ligger under-Rierhoved i Bendsyssel, hvorfra den alene ved en Veile er adskilt, saa er den dog fra gamle Tider af underlagt Vor Frue Sogn i Aalborg, saa at Vor Frue Kirke sammesteds er Beboernes rette Sognekirke, hvortil de over Blandet har ved en halv

Der. Mål at fare til Baads, naar de om hellige Dage skal bivaane Guds Tienesten. Men i Henseende til Eiendom tilhører denne De Herregaarden Rødslets Eiere i Bendsjøssel. Landet er ikkun lidet, men har efter sin Størelse endeel Indvaanere, og bestaaer af 6. Bøndergaarde, som i Matrifikelen ere ansatte for 21. Tønder 3. Skiepper 1. Album Hartfoer. Der falder paa Egholm ypperlig Græsgang, som giver meget fedt Slagte-Dvæg og velsmagende Kiød. Anno 1668. fik Stiftsbefalingsmanden i Halsborg Ove Juul Befaling af Kong FRIDERIK III. at hielpe Bønderne paa Egholms De til rette imod Jørgen Marfvin, som dermed var forlænt, og havde paalagt dem usædvanlig Tynge og Paalæg imod Billighed og det Kongelige Skjodes Formelding. I Breve af 1520. finder man, at Kong CHRISTIAN II. lagde den De Egholm, som hidindtil havde hørt til Vor Frue Kloster, til Halsborg Slot, og at Kongen ved sin Følder Hans Bartholomæi, som tillige var hans betroede og for en Tid Lænsmand paa Halsborghuus, havde ladet sette Hæder paa denne De. Anno 1546. gav Kong CHRISTIAN III. en Befaling, at de af Egholm, Gisl og Sundbye, skulle søge Halsborg Bye-Ting. Der ere de som mene, og det synes ikke utroeligt, at Egholm Slot, som Droning MARGRETE 1391. skienkede til Vor Frue Kloster i Halsborg, har ligget paa dette lidet Land, endskiont andre ogsaa med nøgen Grund anvise dets Sted og Røder ved Feglgaard i Skjorping Sogn udi Høllumherred i Himmerfjøssel, hvorom tilføer er meldet.

Sløt. Gisl, en omflødt De udi Limfjorden, som udgjør et Kirkesogn for sig selv, har sin egen Prest og hører under Høerboherred, skal være ved en Mål i Længden og af lige Brede. Paa den nordre Side føies den ved en Beile saa vidt til det faste Land, at man kan gaae, ride, og age derover til og fra Landet, men paa de øvrige Sider maae bruges Skibe og Fartøier. Landet tilhører Krigsraad Jens Glerup til Rødslet,

Kodset, som 1766. har faaet Kongelig Privilegium, at paa Gislind: Gisl. rette et Garverie og Felberederie. Denne De er betydelig af det skionne Hals og Gild: Fiskerie, som derunder og omkring falder i Limfjorden. Ved Fjordensiden er anlagt en Salte: Bod, hvort Gilden, som fisses, bliver behandlet. Indbyggerne ere fast alle Fiskere, som dog have nogen Avling, men deres Mark er ifkun maadelig. Paa Gisl er en uprivilegeret Avlsgaard, kaldet Birckumgaard, som tilhører Landets Eier. Denne Gaard saavel som hele Den, har før Reformationen ligget under Børlumkloster og Vendsbo: Biskopdom, men kom 1536. med det geistlige Gods under Kronen. Anno 1435. har Henrich Smalsted, en Udelsmand, haft af Børlumkloster en Gaard paa Gisl, og derpaa udgivet sin Bederkiendelse. 1479. er udstædet et Ringsvidne, at alle de, som søge Gildfiskende paa Gisl, skal hver give til Gisl Kirke en Bol Gild. 1494. har Kong HANS, efter Abbed Henrichs af Birtskol Begiering, stadfæstet et Markeskiel gjort af Sandemænd 1492. imellem Gøel og Friisdorp ved det Nørland fra gammel og grøn Jord, som fløer og faller til, og saa synder til Gøel Land til gammel grøn Jord, som faller og fløer til, der midt imellem gjorde de ret Markeskiel, og øster fra Ryde: Aæ og saa vester til Joye Markeskiel. 1546. har Kong CHRISTIAN III. befalet, Gisl, Egholm og Sundbye at søge Halsborg Byting. 1550. forbyder Kong CHRISTIAN III. at ingen, til Skade for Gild: Saltningen ved Halsborg og Nibe, maae udfare imod Fiskerne paa Fjorden at opfiske Gild, paa den norre Side østen fra Gisl: Steen og til den Hellig Lands Lade, ei heller paa den syndre Side vester fra Utrup Steenbroe og langs vester til tvært over fra Gisl: Steen. Indbyggerne paa Gisl kaldes Gislboer, og har uden Tvil Peder Gyölbo, som levede ved og efter Anno 1300. og var Abbed først i Omkloster siden i Birtskol, været født paa dette Land.

Beland.

Beland, en omflødt De ved nordre Siden i Limfiorden liggende toert over for Nibe, hvilken De dog, ligesom Bist, ved en Beile hænger landfast med Bendsyssel, saa at man fra trende Landsider kan fiøre og ride dertil over Beilen. Denne De ligger lige over for Nibe, og udgjør for sig selv et Kirke-Sogn, som har sin egen Prest og hører under Øster-Hanherred. Paa dette Land har ligget det forhen beskrevne fordum berømte Be-Kloster, hvilket efter Reformationen er blevet en anseelig Herregaard, kaldet Ørholm efter den første particuliere Eiers Frands Banners Frue Anne Oxen. Klosterkirken, som nu er baade Gaardens og Dens Sogneskirke, er tilforn under Herredet beskrevet. Foruden Klosterkirken, var fordum et Capel paa Beland, kaldet St. Laurentii Capel, hvilket Kong FRIDERIK II. 1562. bevilgede at maatte nedbrydes, og med dens Materialier Oeklosters Kirke, som var bygsalden, at repareres. Anno 1474. har Biskop Jacob af Børlum overdraget til Hellig Lands Kloster i Halsborg Jus Patronatus samt Indkomsterne af Olands Kirke, som den gang kaldtes St. Laurentii Kirke. Gaarden Ørholm saavel som hele Den tilhører nu den Levertzovske Familie. Gaarden har fra gamle Tider haft sit eget Birk, kaldet Belands eller Ørholm Birk, hvorunder samtlige Deboerne sortere. Indbyggerne nære sig deels af deres Agerdyrking, deels af Sild-Fiskerie, som i forige Tider har gaaet meget vel til der under Landet, men nu paa endeel Aar meget aftaget. Som noget rart i denne Egn, findes paa dette Land nogen god Skov af Bøg, Eeg og El. Den unge Skov staaer meget skøn, og er ved god Huusholding og berømmelig Flid plantet og opelsket i yore Tider.

Bendsmænd

Sluttelig følger Fortegnelse, saa vidt man veed, paa de Læns-mænd og Kongelige Fogeder, som fordum have forestaaet de trende Bendsyssels Amter, for Souverainiteten, og medens de endnu kaldtes Bæne; thi efter den Tid ere Nastrup, Børlum og Seglstrup-Amter

ter

ter underlagte Stiftbefalingsmanden i Aalborg, saa at han tillige er Lænsmand Amtmand saavel over dem som over Aalborghuus-Amt. Stiftbefalingsmændene ere tilførn opregnede.

Lænsmand i Aastrup Læn.

Las Hagenfön Foged i Aastrup,
i Bendsyssel 1478.

Jacob Anderson Høvidsmand paa
Aldrup 1500.

Hr. Niels Hög D. N. Raad for-
lænt med Kronens Slot Aстор
i Bendsyssel 1517.

Erik Hak forlænet med Ostrup
Slot 1525.

Hr. Ove Lunge fik Forlæning paa
Astrup Slot og de to Herre-
der, der tilligge, Venneberg og
Jerslev-Herreder 1527.

Mouritz von Herlug 1537.

Jörgen Ugerup 1562.

Frue Margrete Reventlov, Herr
Erik Krabbes Efterleverfke hav-
de Kronens Slot Aastrup i
Forlæning og Pant for 87. Lod
Ungerf Guld, 55½ Lod mæn-
tet Ungerf Guld, 36. Lod min-
dre et Qvintin Rinsf Guld,

232. Rinsf Gyllden, 650. Lod
Sølv, og 2401. Daler 1565.

Peder Niunk til Estvadgaard 1566.
Predbiörn Gyldenstjerne til Vos-
borg Høvedsmand paa Aa-
strup 1585.

Hannibal Gyldenstjernz til Re-
strup 1595.

Envold Kruse til Hiermiflevgaard
1597. 1600.

Bendix Rantzov 1601. 1613.

Anders Friis Lænsmand i Aastrup
1627.

Jörgen Orning til Skorupgaard,
Embedsmand paa vort Slot
Astrup 1635.

Henrich Below til Hvidstedgaard,
Befalingsmand paa Aastrup
1653.

Makthe Sehested til Ryhave, Be-
falingsmand paa Aastrup, des-
de 1661.

Lænsmand i Børlum Læn.

Biskop Stygge Krumpen, forlæ-
net med Børlumkloster ved Re-
formations Tiden.

Albret Skeel Forstander udi Bør-
lumkloster 1540. 1542.

Frands

Lænsmand Frands Banner, Embedsmand i Borlumkloster 1557. 1570.	Erik Kaas til Lindbjerggaard, Lænsmand paa Borlum.
Godslev Budde til Nesso, Hø- vedsmand til Borlum 1585. 1601.	Mogens Sehested til Holmegaard, Befalingsmand paa Borlum- kloster.

Lænsmand i Segelstrup Læn.

Syvort Swin, Embedsmand paa vor Gaard Segelstrup 1538.	mand paa Segelstrup Slot 1608. 1616.
Envold Jensøn 1540.	Gunde Lange til Bregning 1617.
Christoffer Gøie 1559.	Anders Friis til Brelef 1623.
Otte Banner, Embedsmand paa Segelstrup 1560. 1583.	Christen Thomassøn Sehested til Løndrup 1627.
Frue Ingeborg Skeel til Borggaard 1604.	Reinholt Heidenstorp til Ruballe- gaard 1629. til 1632.
Envold Kruse forlænt med Segel- strup Slot fra 1605. til 1608.	Niels Friis til Krastrup, Embeds- mand paa Segelstrup Slot 1635.
Jørgen Friis til Krastrup Embeds-	

Af de Kongelige Lænsmand i Hanherrederne, som fordum
var en egen Forlæning, vides alene:

Laurids Dan til Alsbiørg, Hø- vedsmand i Hanherred omtrent 1467.	Mourids Nielsøn Gyldenstjerne til Lagaard, Embedsmand i Ha- nerred 1473.
--	--

Det

Det Fierde Capitel.

Om Drum- og Bestervig-Amter eller Thye Land.

Disse tvende Amter, som udgiøre den Provinds Thye, ligge Lægte. imellem Limfjorden paa den østre og Besterhavet paa den vestre Side, saa at Landet noget næsten er omflødt, undtagen en liden Abning for begge Enderne. Adamus Bremensis har regnet Thye iblant Jyllands Øer, men det høieste man kan komme, er at kalde dette Land en *Salv-Ø*; Thi mod Norden, hvor det grændser til Bester-Hanherred, er det paa den Kant Landfast med Bendshyssel; Ligesom det mod Synden grændser til Riber-Stift, og er Landfast med Harslyssel og Bøvling-Amt, formedelst et smalt Stykke Land, som er $1\frac{1}{2}$ Mil lang, men neppe en halv Mil bred, og som forhindrer, at Best-Øen ei indbrekker i Limfjorden. Denne smale Landstreg, som nu kaldes *Agger-Land*, og beboes af Fiskere, er i vor gamle Historie bleven meget bekiendt under det Navn *Haralds-Lid*, saa kaldet deraf, at Kong HARALD HAARDRAADÉ af Norge, som af den Danske Flode var indsperrét i Limfjorden, for at undgaae den Fare, med Flode og Folk at falde i Kong SVEN ESTRIDSÖNS Hænder, lod sine Skibe med stor Behændighed og Arbeid drage over dette smale Land ud i Besterhavet, og saaledes lykkeligen undkom. Thye Land er i Længden fra

D. Atlas. Tom. V. E e e Øster-

Jurisdiction.

Osterild Sogn til Harbo:Øre eller til Ottesund syv Mile, men Bredden fra Havet til Limfjorden er paa nogle Steder een Miil, paa andre to og i det høieste imod tre Mile. Thy har fra ældgamle Tider været regnet for et af Nørre-Sjællands Syffeler, og kaldes endnu 1340. i et Document hos HVITFELD pag. 470. 472. Thyesyffel, men i ældere Skrifter Thiuthæsysel, Thudesusufel, og Dudesusufel. Dette Syffel havde fordum sit eget almindelige Lands-Ting eller Syffel-Ting, som kaldtes Thyutbo Byghdæthing, Placitum commune in Thyd, eller Placitum Thythæsysel Bygdething. Nu bestaaer Landet af fire Herreder, og det saaledes, at de tvende, nemlig Zillerflev-Herred og Hundborg-Herred, udgiøre Ørum Amt, og de andre tvende, nemlig Haa-singherred og Refs-Herred giøre Vestervig-Amt. Der ere tvende Herredsfogeder, af hvilke den ene, som tillige er Byfoged i Tisted, har Hillerflev- og Hundborg-Herreder, den anden Haa-sing- og Refs-Herreder. Herreds-Tinget for de to første Herreder holdes nu i Tisted, men for ved Møgelhøie synden Skinderup, og for de to sidste i Grurup Sogn om Torsdagen. 1661. findes endnu at have været i Thy fire Birke-Tinge, nemlig, Skyum-Birk, Ørum-Birk, Vestervig-Birk, og Nørhøi Birk. Begge Amtet, saavel som Duholms Amt, fortære under een Amtmand og een Amtstue som holdes i Tisted, hvor Amtets-Forvalteren boer. I disse Amtet ere endnu tilovers Ørum- og Vestervig Birker, og i Hundborgherred Riibsteden Tisted, men de andre Birker ere lagte under Herreds-Tingene. Det contribuierende Hartkorn i begge Amtet eller over hele Thy Land giør omtrent 7300. Tønder. At de fire Herreders Navne skulde have deres Oprindelse af disse fire Dyr, Iller, Hund, Hare, og Kæp, er et artigt Indfald, uden

uden Tvil af M. Niels Aagaard selv, som i tre Academiske Disputationer har begyndt at beskrive Thye, og lod sig vel høre, dersom man ikke vidste, at hvert af disse Herreder har sit Navn af en vis Bye i Herredet, og Byen atter snarere har Navn af et Menneske end et Dyr. Thye Land forekommer ofte hos vore ældste Skribenter, og kaldes af Ad. Bremensi Thiut, af Snor. Sturleson Thiod, og i gamle Breve af 13de og 14de Seculis Thyud, Thyuth, Thyyt, Thyydh, Twiid, og Thyd. Den som var født i Thye eller boede i Thye, kaldtes Thythbo eller Thyutbo, nu Tybo eller Thyeboe. PONTANUS og RESENIUS anføre adskillige Meninger om Navnets Oprindelse; Nogle fremlede det af at tude, og det enten af vilde Dyrs Tuden, som Landet i gamle Dage var fuldt af, eller snarere af Havets Tuden og Brumlen, som der undertiden høres nogle Mile bort: Andre af de gamle Tydskes Gud Teuth, menende, at Teurones skal søge deres første Herkomst fra dette Land. Af flere Etymologier til Thyelands Navn, som kunde anføres, er den enfoldigste at finde i det gamle Danske og endnu Islandske Ord Thiod, som betyder et Folk, en Nation, hvoraf er det Ord Thiodeland, et Landskab med Folk udi, et beboet Land. I de Hedenstke Tider, da Riget var fuldt af smaa Regenter eller Næssekonger, havde og dette Land sin egen Konge. Iblant andre finder man nævnet Half, en Søn af Hialprek, som var Konge i Thiod eller Thye. En gammel Bise og Folke-Sagn taler om Kong NILAUS, som boede paa Siøring Borg. Siden var Landet af Kongerne forlænet til forneme Adelsmænd, af disse findes Peder Niclison af Thye 1311. Ved 1326. blev Hr. Ludvig Albrekison af Kong VALDEMAR af Slesvig med Kronens Gods i Thye og Mors forlænet, men om det blev hans Arvinge frata-

Navn og
Ælde.

get, skulde de derfor efter Greve Johans Brev tilfredsstilles. Ywarus Paterfön Advocatus in Thyud 1367. Hr. Niels Strangefön Ridder af Thyne 1414. Hr. Strange Nielsfön Ridder Konings Lensmand i Thynd 1474. Ved Midten af det 11. Seculo blev Vendsyssel og Thyne Land fiendtlig hjemføgt af Kong HARALD HAARDRAADE og de Norffe; Wel bød den Danske Konge SVEN ESTRIDSÖN Kongen af Norge en staaende Strid til paa Thyne, men denne undslog det, og fandt bedre sin Regning ved at udplyndre Indbyggerne, hvor han nogenledes sikkert kunde komme til at kaste Folk i Land. 1261. tildrog sig den bekiendte Historie imellem Ridderen Hr. Jens Glob af Thyne og Biskop Oluf af Borslum. 1327. gjorde Erik Waldemarfön af Sverige Tiltale paa sit Arves gods i Thyne og andensteds i Danmark. 1340. blev Thynesyssel tillige med mere Gods i Jylland, betinget at skulle strax indløses af Kong VALDEMAR, og bestemt til Livgeding for Droning HELVIG. 1441. da Thyboerne, saavel som Norsfingerne, havde staaet sig til de oprørffe Wendelboer, og bleve overbeviste, at de havde grebet til Vaaben imod den da udvalte retmessige Konge CHRISTOFFER af Beyeren, forlode de strax igien Partiet og flyede hver Hiem til sit, hvorföre de af Mod-Parten, i den bekiendte Mid-Vise, ere udraabte for Forrædere, fordi de ikke vilde staae dem bi til at udføre deres daarlige Forehavende. Midt i Landet og paa den Side mod Limfjorden er Thyne meget frugtbar paa Korn og Græsning, og giver god Opdræt af Creature, i Besønderlighed falder her store Heste, skionne Stude, gode Faar og Svin, og de beste Kæer som ere i Jylland. Men paa den Side til Vesterhavet er Landet ufrugtbart og idel Klit og Sandbakker. I Thyne er intet Hollænderie, undtagen paa Nørtorp, de øvrige Herregaarde holde

Beskaffen-
hed.

holde alene Stude. Bier høves paa nogle Steder, men ikke i Oversflodighed. Af stort Bildt findes her intet, men vel Harer, Bildgiæs, Bild-Ender, Agerhøns og andet smaat Fugle-Bildt, saa og nogle Urhøns og Swaner, dog sparsomt; Af Rov-Dyr, Kæve, Brokke, Ildere, og Oddere, men ingen Bildsoin eller Ulve uden af Hændelse et forjaget Stykke om Vinteren maatte komme over Isen. Landets bedste Producter ere: Heste, Stude, Fede Varer, Korn-Varer, en stor Deel Fiske-Varer, en Mængde hjemgiort Tøig, Vanter og deslige. Thyboe Øste ere uden for Provindsen meget bekiendte, sær i Kjøbenhavn, ja endog i Engelland. Thye har frembragt adskillige gode Hoveder og nationale Kunstnere, saasom Uhrmagere, Kniv-Smede, Chirurgos, og andre, som ved egen Flid og stor Behændighed have gjort sig nyttige i Provinsen og berømte uden for. En god Deel lærde og berømmelige Mænd og Familier have haft deres Oprindelse fra Thye. Man veed endog at nævne en og anden Skaldinde af dette Lands Børn. Qvindekønnet er arbeidsomt, og gjør en god Deel uldene Trøier, Vanter, Lerreder, Dynebaar, og andet hjemgiort Tøig, som tildeels gaaer til Norge og andensteds hen. Landet er jævnt og uden betydelige store Bakker. Hielpens-Bjerg, som ligger imellem Kobberøe og Bestervig, og de høie Bakker paa adskillige Steder ved Limfjorden kaldes vel Bierge, men fortiene ikke dette Navn. Godt Vand har Thye ingen Mangel paa; Der ere endnu mange Kilder, som før har været udraabte for Sundheds-Kilder. Der ere mange ferske og til deels fiskerige Søer, mange rindende Bække og Aær, hvorved ikke et lidet Antal Vandmøller drives, hvoriblant gives et Par Stamp-Møller for Felberedere, men saavel af Søer og Aær, som af Møller, ere adskillige af den uslykfelige Sandflugt odel-

lagte. Fra Thye faldet over Limfjorden adskillige Sund og Færgesteder, til at overføres til andre Provincer, saasom Vil-Sund og Næs-Sund til Mors, og Otte-Sund til Harsjøssel. Thye kan, i Henseende til sit Beliggende imellem Havet og Fjorden, kaldes et fiskerigt Land. Man har en Fortegning over alle de Slags Fiske, som falde i Vandene udi og om dette Land, samme opregner os over 70. Sorter af Havet, hvoriblant Kabliau eller Torsk, Koller, Skader, Hellefisk, Haaer, Makrel, Sild, og Flyndre ere de almindeligste; af Limfjorden nogle og tredive Sorter, hvoriblant fra St. Hans Dag til St. Bartholomæi Dag en stor Mængde Åal, mest af Aggerboerne fanges med Pulsvaadene, ellers ere, Sild, Helt, Smelt, Giedder, Aborrer, Skaller, og Dreder, de almindeligste; Af ferske Søer og rindende Vand 26. Sorter, hvoraf Giedder, Aborrer, Skaller, Horker og Brasen ere de almindeligste. Af alle de andre, som udgjøre over 100. adskillige Sorter, ere nogle meget rare og sielden seete. Fiskeriet ved Vesterbøgs Fiskehuus har i forige Tider været af saa stor Betydning, at det, efter en Beretning af forige Seculo, skal have indbragt aarlig et til to tusinde Rigsdaler, men er nu derimod intet at ligne, og Fangsten har i mange Aar ikkun været maadelig. De Fiske af Limfjorden ere federe og bedre af Smag, end de som fanges i ferske Vand af samme Sorter, men Hav-Fiskene af lige Slags ere de ringeste. Fiskeriet i Limfjorden skal være meget forringet deels formedelst det salte Vands Overfyldelse af Havet i Fjorden, deels formedelst Pulsvaadernes Misbrug. Skove har her forud været store og anseelige, som ei alene endnu vises Riendetegn til, men endog i gamle Fortællings-Breve befales Lænsmandene at frede Skovene, og i Adkomst-Breve af

af 1526. paa Jordegods i Hillerlesherrred nævnes iblant Landgildet Skovsvin naar Olden er. Nu ere alle Skovene, ligesom paa hele vestlige Deelen af Jylland, reent ødelagte, saa der ikke findes eller i Mands Minde har været Levning enten af Skov eller Krat, hvorudover Indbyggerne har stor Mangel saavel paa Gavn-Tommer til Bøgne, Plove, og Bygning, som paa Træ til Jildebrand, Gierdsel og al anden Slags Huus-Nytte, og maae have alting andensteds fra, indtil Trækøe og Pottekeer. Moser, Kier, og Hede findes her ikke af stor Betænding eller vidtløftig Strefning. Dog har Landet Lørv til Fornødenhed. Lyngstættten er ifkun maadelig, thi Lyngen falder kort, men de paa Thyholm boende maae hente deres Lyng fra Harslyssel over Ottesund. Tobaks Plantning og de Slags Sæd til Farver veed Thye-land intet af, ei heller Humle-Haver, og gandske lidet af Hør- og Hampe-Sæd. Røffen-Urter er rart at finde hos Bonden, undtagen nogen Senop-Bært i deres Kaal-Haver. Hos Proprietairer og Prestes, naar de vil legge Flid derpaa, vover af Røffen-Urter og Træ-Frugter saa meget, som de til deres Huusholding kan komme ud med, men hos adskillige neppe engang saa meget. Høebieringen er hos Bønderne paa de fleste Steder ifkun ringe, men ved Herregaardene nogenledes god. De Korn-Sorter, som vore i Thye, ere Vinter- og Vaar-Rug, Byg, skion hvid og sort Havre, Blanding, lidet Boghvede, og paa sine Steder Urter, som ere meget gode og noget nær de beste i Jylland. Af Byget vover her tvende Slags, først det almindelige, dernæst en Art meget tyndskallet, som de bruge til Grøn, hvis Ur see ud som Rug-Bipper. Jorden i disse Amter er af adskillig Beskaffenhed; thi i eet Sogn kan baade findes Leer- og Sand-Jord,

Jord, men i Almindelighed findes deels af den sorte Muld, deels leerred og deels sandagtig, og overalt med Flint og andre smaa Steene bemængtet. Mergel-Jord findes næsten overalt i Thyeland, undtagen i nogle Sogne og Byer fornemlig ved Vester-Havs Kanten. Paa nogle Steder har de en hvid Mergel, paa andre en graa. Denne sidste holdes for den bedste, og synes at være noget federe og klebrigere end den hvide, uden Tvil formeddelt nogen indblandet Leer-Jord. Den er graa, naar den opgraves, men efterat den nogen Tid har ligget i Luften, bliver den bleg offferfarvet. Indbyggerne kalde bemelte Mergel-Jorde Leer og Hvidleer, endskiont de til største Deel indeholde en kridagtig eller kalkartet Jord, hvilken i Sieland, Moen og Falster kaldes Moe-Jord. Thyboerne betiene sig af den graa Mergel til at kline deres Begge med, og hvidte dem med hvid Mergel i steden for Kalk: men fornemlig har de paa 50. Aars Tid begyndt at gøde en Deel af deres Udmærker dermed, hvorved saadan Jord gøres meget frugtbar, og giver lige saa god hvid Havre og Byg, som Indmarken, da deraf i gode Aar gemeentlig høstes efter een Tønde Udsæd 12. Traver, af hver Trave halvanden Tønde, som gjør 18. Tønder. Traven bestaaer af 20. Kærve, og hver Kærv har 3. Mege. De sige, at den hvide Mergel giver lige saa mange, om ikke flere, Traver Korn til Indhøstning end den graa, men udmagrer derimod Jorden mere, saa at den efter 10. à 12. Aars Brug bliver død og ufrugtbar, og behøver da at hvile lige saa mange Aar. Men er der kommet alt for meget af den hvide Mergel paa saadan til Agerland optagen Udmærk, skal den neppe ved disse Aars Hvile endda kunde bringes igien til Frugtbarhed, ja Græs eller Lyng skal derefter ikke kunne vove derpaa. Nogle give

give saadan optagen Jord fire Aars Hvile, nemlig den bruges fire Aar, hviler saa fire Aar, atter bruges den fire Aar, og da tilsidst gives 6. à 8. Aars Hvile, inden den optages igien. Den graa Mergel udmagrer ikke Jorden saaledes, holdes derfor sikrere og bedre til at gøde Jorden med. Af denne kommes 50. Læs paa et Stykke Jord til en Løndes Udsæd, af den hvide derimod tages ikke mere end 20. til 24. Læs. Uagtet Thyboerne saaledes, oftest med anseelig Fordeel, benytte sig af Mergel til Gødning paa optaget Algerland i deres Udmarker, saa har dog Erfarenhed viist, at de ikke have nok tydelig Kundskab om at prøve og undersøge Mergel-Jorde og deres Forfællighed, hvoraf alene de med mueligste Bished kunde vide at anvende hvert Slags paa rette Sted og Maade, samt hielpe det ene Slags med det andet. Det vilde derfor blive nyttigt for det Almindelige, om nogen udgav en tydelig Beskrivelse om Mergel og Leer-Jorde, samt disses rigtige og ordentlige Anvendelse i Land-Huusholdingen. Egesom Thyeland paa mange Steder gøres mere frugtbar ved Mergel-Jord, saa bliver derimod mange Strekninger ved Landets vestre Kant mere og mere ødelagte ved Sandflugt, som der har sat mange store Dynner og Sandblær eller Bakker, somme ganske flygtige og bare for Klit-Tag, nogle fastere og begroede med Klit-Tag samt Mcrehalm og Hvideriis. Dette sees i sær ved Nær, Eved, Vester-Bandet, Bang, Torup, Agger, samt Hvidberg vesten Aae, Drum og Lødborg. De tre sidstnævnte Sogne ere des Aarsag nogle gange nedsatte i Hartforret. Bønderne, som i disse ufrugtbare Egne maae leve og foruden deres egen usle Avl ikke desmindre maae gjøre Hoverie med Heste, fristes alt for meget, uagtet Lovens og Forordningers strenge Forbud, til at bierge Klit-Tag og

Marhalm til deres Heste og Creature at føde, til Brændsel og at tælle deres Huse med, hvorved Sandflugten faaer Leilighed at udbrede sig, og tager alt mere og mere Overhaand. Folk, som endnu leve, kan erindre, at Flyve-Sandet har ødelagt adskillige Gaarde og Byer, opfyldt Søer og Aaer, borttaget Møller, fordervet Marker og Enge, ligesom det endnu truer nogle Kirker og Kirke-Sogne med Undergang. En stor Gaard kaldet **Duel**, **Vestermærk** en **Bøndegaard**, **Alstrup** en stor Gaard, tvende **Bøndehyer** **Skovstrup** og **Korbøl**, har allerede undergaaet denne Ulykke, foruden flere Byer og Gaarde, som i ældere Tider af Sand ere ødelagte, og som de nu levende neppe vide mere af at sige. Ved det adskillige Søer og Aegange ere blevne tilstoppede af Sand, er Vandet blevet opdæmmet, og har oversvømmet og blevet staaende paa visse Marker og Enge, som derved ere blevne meget fordervede. **Lodberg-Kirke** er omtrent for 60. Aar siden formedelst Sandflugten flyttet fra et Sted til et andet. Iblant de Midler, som ere foreslagne til at dempe dette onde og til Klittens Conservation, da (foruden at besaae saa vidt mueligt Sandbakkerne med de til deres Sammengroelse tienlige Sæd) holdes for tienligst, at Lovens Straf for dem der forderve Klitterne blev formildet, thi om den skulde exseqveres, vilde Godserne paa de Kanter blive øde, Kongen lide Tab i sine Revenuer og Sø-Limiter, Fiskeriet, som er umistelig i Landets Huusholding, nedlægges. Dernæst at Klitten ordentlig skulde deeles til Beboerne ved Havet og hver Mand være ansvarlig for sin Deel, hvorimod hannem maatte være tilladt paa den Tid af Aaret, naar Froet er affaldet, at slaae med en Høelee til sin Fornødenhed paa de Steder, hvor ham af Husbonden blev anvist, ikke at kunne være til

til Skade. Hvo sig derimod forsaae eller gjorde videre Skade enten paa Rodder eller Berterne, skulde med en proportioneret Mulct eller paa anden Maade exemplariter^o straffes. Rav eller Bernstein findes overalt ved Havnbredden i Thye, som af Joder og andre opkøbes og føres ud af Landet, men nu ikke nær i den Mængde eller saa store Stykker, som i ældre Tider. Større og mindre Kampsteene til Bygning, Broer, og Gierdet findes paa adskillige Steder i Marker og Heder, men ingen af de slags Steene ere tjenlige til Mollesteene eller Meubler. Af Mineralier, Farve-Jorde og deslige, er i Thyeland intet opfundet. Paa adskillige Steder findes Leer til at brænde Tegl af, og Bakker med Kalk-Steenene udi. I Anledning deraf har afgangne Statsraad Dystel for mere end 30. Aar siden i Hillerøsherred anlagt et Tegl- og Kalk-Brænderie, som han, i Mangel af Tørv, lod drive ved Steen-Kul og Træe, andensteds fra hidført; formodentlig er det samme Berker, som Ullerupgaard's forige Eier Justitiraad Thomsen med Beføstning har ladet drive, og som nu ikke bruges uden til Gaardens egen Fornødenhed. Ved Besterwig drives ogsaa et Teglværk, men Steenene kunde være bedre, i fald man brugte mere tjenlige Leer-Arter. Hele Thyeland har ingen beqvem Havn eller dyb Indfart af Havet, hvor store Last-Skibe kan løbe ud og ind. De saa kaldede Havne ere, ved Besterhavet Virmæs-Havn i Virmø Sogn, ved Limfjorden Hørsø-Havn i Østerild Sogn. Paa Limfjorden hen ad Aalborg og andensteds maae man mest bruge de smaa flade Skibe som kaldes Raage, thi andre, som stikke dybere, kan ei løbe over Logstør-Grunde, førend de der med stor Umag og Beføstning først blive udlossede. Men endeel af dem, der boe ved Hav-

Stranden, saasom i Steenberg, Klitmøller og Vigføe, have fra ældere Tider med allernaadigst Tilladelse brugt et Slags fladbandede Sand Skuder, som de om Vinteren kan drage op paa Landet, hvormed de føre en god Deel af Landets Producter over til de nærmeste Steder i Norge, og tage med sig tilbage stort Sommer og Træ-Barer, Jern, Kafelovne, Eiare, og andet Kiobmands-Gods, hvorved Kiobstedmanden præjudiceres. Af Sand-Skuderne naar for Ind- og Udgaende clareres hos Tolderen i Tisted. I Steden for Consumption svare de af hver Skudes Læstes Drægtighed aarlig 10½ Mark. Disse Strandboere og Skippere, som til Hans Majestets Tieneste ere enrollerede, kan ikke andet end være formuende Folk, efterdi de ernære sig baade som Borgere og Bønder. Fordum har endog Norbagger af Norge, som et Tingsvidne af 1648. siger, haft deres fri Seglads paa Vesterstrand fra Agger og nor ad til Bipøe Bugt, og ligget paa forskrevne Strand, der udsolgt deres Sommerlast og andre Barer og igien kiobt Korn, Meel, Gryn &c. Thyeholm, som er en Hals-Insel ved Landets syndre Ende, bliver siden alene for sig selv beskrevet. Men om Agger-Land, som noget distingerer sig fra det øvrige af Provinzen, kan det ikke blive ubehageligt, her at læse en ældere Beskrivning, tagen af et Manuscript, som er forfattet om Fiskeriet og Sandflugten ved Vesterhavet omtrent 1683. ved Landmaalingstiden. Samme er saa lydende:

Agger Sogn er overalt saa gandske fordervet af Sandflugt, at det staaer aldrig til Redning; thi foruden det at Havet kommer Folkene jo nærmere og nærmere, og underskærer Bakkerne, saa at det er ei ganske sikkert, at enten deres Kirke eller deres Bopæl kan længe blive der bestandig,

standig, saa tynger Sandet ikke alleneſte deres Huſe ned, men endog ſaaledes indſpænder Jnd- og Udgangen til og fra Huſene, at Regn og andet Vand kan ingen Udgang ſaae fra dem, men bliver ſtaaende inde i Huſene hos dem, ſaa ligger det og mange Alne tykt paa de Steder, hvor Sognefolket haver tilforn haft deres Algerjorde baade af got Allſæd- og Baare-Jord, Enge og Ud drift. Ikke desmindre er der dog nogle ſaa iblant dem, ſom bruge en ringe Aol, (hvorom videre erfares udi Fortegningen over Sognet) men det med ſaa ſtor Hazard, at de ſielden kan være ſikre om at kinde ſee nogen Afgrøde af det ringe Korn, ſom de ſaae, formedelſt det ſaaes udi løſt Flyv-Sand, og Agrene ere derforuden ſaa omſpændte med de ſtore Sandbaffer, at den mindſte Wind, fra hvilket Hiørne det og ſkeer, ſom blæſer noget hart, ikke aleneſte løſner Kornet ved Roden, men endog legger Alnet Sand paa Agrene, og kan qvæle det øvrige af Sæden, ſom man kinde have Haab om, og den Jord, ſom de agte at ſaae, ſkal i det ringeſte gødes hver andet Aar, hvortil de have ikkun ringe Forraad, ſom vel er at tænke, eſterdi de have ſaa ringe Aol. Tilmed er den Gøde, ſom de ſamle, mere end Halparten Sand, ſom Binden ſtedſe overfyger deres Møgdynger med. Hvoraf lettelig kan ſluttet, hvorledes det er beſkaffet med deres Aoling. Og ſaaſom det er kun ringe og lidet ſom de avle, ſaa kan det ei rekke til Ophold, end ſige til Sæd, hvorudover de maae enten kiøbe deres Sædkorn, om de have Midler dertil, eller og tigge det, ſom ſkeer gemeenlig hvert Aar. Kan de nu endeligen bringe det ſaavidt, at de enten paa en eller anden Maade kan bekomme Sædkornet, ſaa er de dog ei Mand for at bringe det i Jorden med Ploug og Harve, med mindre de ſkal leie dertil, hvorudover den ſtørſte Part af diſſe fattige Folk er

bragt til saa stor Armod og Elendighed, at de ere Landets almindelige Hospital og Fattig-Huus, som afstille søge deres Ophold med Tigger hos den menige Almue udi Landet; thi det hele Aar igienem gaae de om Brød-Føde, paa Foraaret om Sæd-Korn, og paa Efterhøsten om Uld til Klæder. Og dersom Proprietairen paa Vestervigkloster ei havde desto større Medlidenhed med de armeste, og lod ugentlig uddeele Almisse iblant dem, da maatte mange af dem omkomme af Hunger og Kuld. Vel have nogle saa af dem, som participere udi forommeldte Agerjord og udi en Eng, som ligger ved Drum Søe, kaldet Dyffel, og for 4. à 5. Aar siden har været fordervet af Sandflugt, dog begynder nu nogensledes at komme til Rette igien, en Roe og nogle saa Faar, men som de have intet andet at græse dem paa og føde dem med, uden hvis de seie af deres Hasbonde paa Vestervigkloster, saa er det og af ingen synderlig Værdie. Deres eneste Næring er Siskerie udi Drum Søe, Fiorden, og Vesterhavet. Hvis de med Bekostning fange udi Søen og Fiorden, er mestendels smaa Fiske, som de tage med Baad til at sette paa Kroge til Fiskeriet udi Havet, som er det beste og eneste Levnets-Middel som de have; Naar det slaar feil, saa slaar alting feil for dem, og naar det lykkes, som vel ogsaa skeer, saa have de dog ganske lidet, ja mange gange intet til overs til daglig Underholdning for dem og deres Børn, som ere mange, naar Omkostningen paa Baade, Kroge og andet Fiske-Bedskab tages derfra. Og som de ere bundne til visse Steder udi Havet at fiske paa, thi Staderne her frem for andre Steder ved Havsiden følge Husene, saa er deres Fangst meget usikker og kort begreben. Det hender sig ogsaa tit og ofte, at, omendfiont de kan see paa Landet, at der ere mange Fiske under

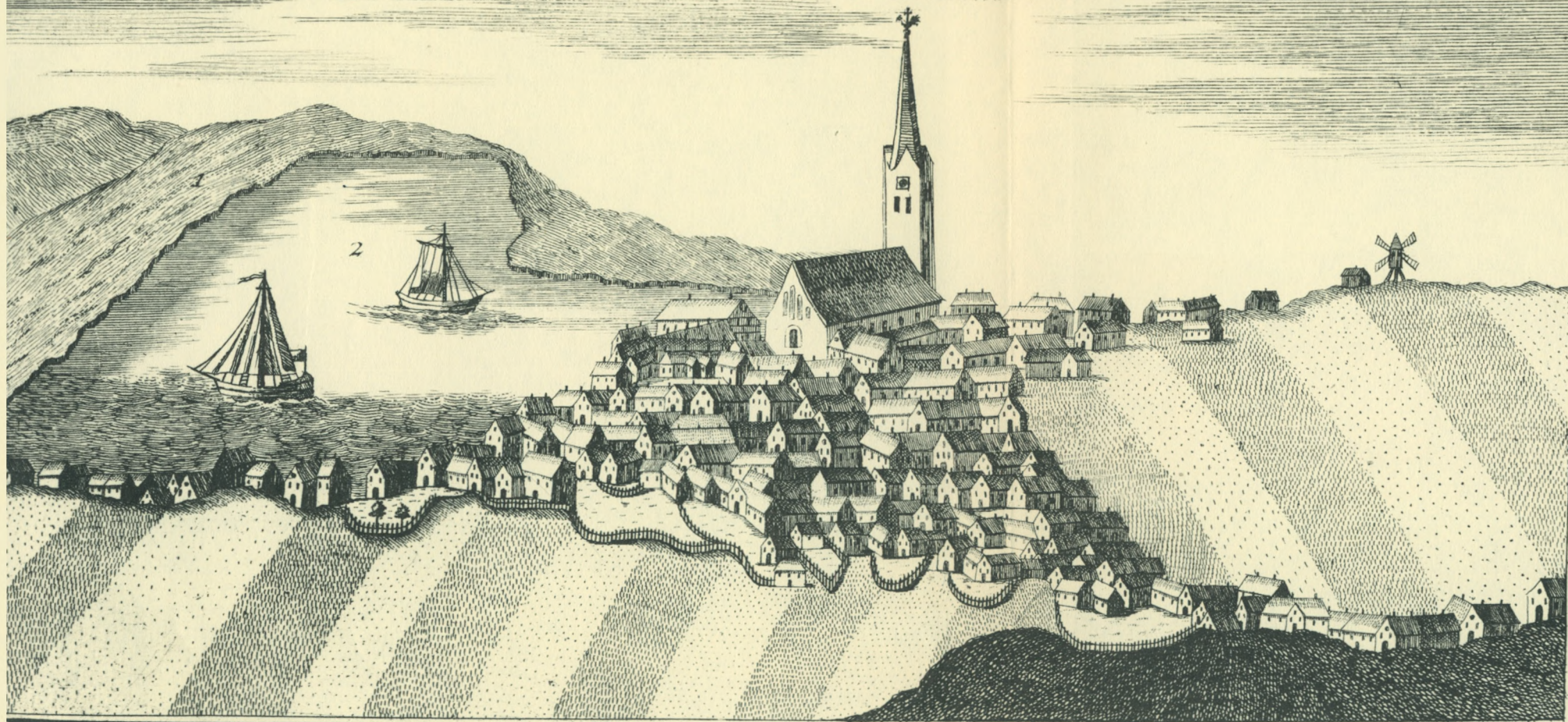

THISTÆD.

1. Kirken .	8. Vester-Gade .
2. Raadhuseet og Sprøjte-Huus .	9. Stor-Gade .
3. Stor-Torvet .	10. Øster-Gade .
4. Lille-Torvet .	11. Nørre-Gade .
5. Mellem-Torvet .	12. Bispegaarden , nu afbrudt .
6. Gryde-Torvet .	13. Lim-Fløden .
7. Sted til Hospitalet .	

THISTED *at see fra*
Nordost.

I. Bronsch del.

1. Et Stykke af Morsøe Land

2: Ipmfjorden.

under Landet, og derudover kunde forpente sig et got Fiskende, saa hindrer dog Havets stormende Urolighed dem, at de ei kan komme ud, og maa lade en god Leilighed paa den beste Aarets Fiske-Tid gaae forbi. Ellers ere der vel nogle saa iblant dem, som om Sommeren participere med andre udenfogns Folk udi Pulsvaade til Aalefang udi Limfiorden under Salling, Mors- og Thye-Lande, og det mange Tider med god Fordeel, aleneste, saasom de tidt og ofte extendere dette deres Fiskerie uden for den tilladte Tid imellem St. Hans og St. Olufs Dag, saa tør de ei være det gestændige, saasom mange ved Limfiorden besvære sig over samme deres Fiskerie, foregtvende, at de ikke alene forjage Fiske-
ne, men endog ødelegger meget af Yngelen med samme Pulsvaade. Over alt er det et sært Slags Folk, som ei duer til andet end til det samme, bliver og derover inden deres egne Sogne-Grændser, og stedse formerer deres Familier, tillige med deres Armod og Elændighed. Efter hvilken Beskaffenhed de synes ei at kunde ansættes til noget vist, saasom de ere snarere Barmhiertigheds end som Matrikuls Lemmer. Klit-
Taget, som skulde holde Sandbakkerne tilsammen hos dem, er nok temmelig vel conserveret, men som de boe tet hos hinanden, og der falder megen Gang og Fart af dem og deres Børn imellem Husene og Havet og Fremmede til at Kiøbe Fiske af dem, saa er det dog ei saa vel ved Magt, som det vel ellers kunde være.

T i s t e d.

Tisted.

Tisted, som er den eneste Kiøbsted i ThyeLand, ligger i Drum Situation. Amt, og den vestre Deel af Byen i Hundborgherred, men formeddelt en Aae, som løber der igienem, ligger den østre Deel af Byen i Hils-
lerflev-

lerslevherred. Efter Kartet er dens Poli Høide 57. Gr. $3\frac{1}{2}$ Min. Latitudinis og 24. Gr. 40. Min. Longitudinis. Vaa den østre og syndre Side støder en Bugt af Limfjorden lige op dertil. Men imod vesten er Byen det vilde Hav paa $1\frac{1}{2}$ Mill n.r.

Navn og
 Elde. Tisted skal, efter nogles Mening, have sit Navn deraf, at den er den tiende Bye i Thye, som endes paa Sted. Men, som Regningen ikke er saa ganske rigtig, bliver formodentlig deres Mening rettere, som fremlede Navnet af Thye og Stad, saasom Byen er Thyelands Stad, og synes fra ældre Tider, førend den endog fik Riibsteds Privilegier, at have været det fornemste Sted i Thye og haft noget Fortrin for de andre Landsbyer. I gamle Documenter nævnes Byen, Tystach 1367. Tystad 1374. Tysthet in Thyt 1418. siden Tiistedt 1422. Tistedh 1459. Vel veed man ikke, naar og af hvem Byen først er anlagt, men saa er det dog bekiendt, at den i de Catholiske Tider har tilhørt Biskopperne af Borkum, hvilke ogsaa derved havde deres Bispegaard, hvor de kunde residere, naar de fandt for got at opholde sig i den Egn af Stiftet. Om kanskee nogen af de første Stiftets Biskoper har tillige med Biskopsgaarden lagt Grunden til Byen, som de med Tiden har tænkt at ville gjøre en Stad af, kan gierne være. Dog kan og Byen have været til før Bispegaarden, og det er ikke utroeligt, at Tisted, medens Thye endnu var et Syssel, har været det Sted i Landet, hvor Syssel-Ringet, eller, som det kaldtes, Thyessyssel's Bygde-Ring er blevet holdet. I det mindste har Tisted i temmelig gamle Tider været et sær bekiendt Sted og ligesom distingeret fra andre Byer der i Provinzen, da den ret ofte forekommer i Documenter af og efter Trettenhundred Tallet. Et Brev af 1374. taler om Villa Tystæd og Hofzhöör

Hofzhöör (nu Hoyer), som om tvende Steder, hvor nogen Leverage Tisted af Korn-Barer skulde skee, og synes det, at disse tvende Steder allerede paa den Tid har passeret for Landets Havne eller Løffe- og Ladestadsler, og at Tisted længe før Reformationen har været anseet for mere end en ordinair Landsby og for en Flek, som nu Stadstrand eller Løgstør kan være, hvilken med nogle Friheder have været forsynet. Man finder og ofte nævnde fornemere Folk, end Bønder, at have boet i Tisted, saasom Matthias Hvas de Tiilstedt 1422. Jes Terkilsøn Bysmand i Tistedh 1459. og flere, som have været brugte i en og anden offentlig Forretning. Men Kiøbsteds-Privilegier har Byen ikke haft før i Begyndelsen af det 16. Seculo.

I Reformationens Tiden, eller kort tilforn har Tisted allerede Privilegier haft Borgemeester og Raad, tillige med skrevne Kiøbsteds-Privilegier, som Biskop Stygge Krumpen eller hans Formand Biskop Niels Stygge skal have givet Byen, og som man nu ikke mere veed, af hvad Indhold har været. Kong HANS har haft den Raade for dette Sted, at han undte og gav Tisted Bymænd skielig Fædrift ind i Hillerlev Mark, hvoraf de aarlig skulde give en halv Tønde Smør til Lænsmanden paa Drum, og er samme Gave efter Biskop Niels Stygges Forestilling af Kong FRIDERIK I. stadfæstet, som det heder i et Tingsvidne udstædt af Hillerlevherreds Ting 1534. men Hovedbrevene, hvis Data man nu ei engang veed, ere ikke mere til. Anno 1520. findes Tisted iblant Stiftets Kiøbsteder at have været ansat for 600. Gylden at betale til Kongen, men tilbød alene 100. Gylden; af dette Document sees, at Tisted da allerede ei alene var regnet for Kiøbsted, men endog i Formue vidt overgaaet Sisring, thi denne sidste stod ikkun for 300. Gylden,

D. Atlas Tom. V. G g g og

Tisted. og bød Kongen alene 40. Gysden. " Anno 1524. St. Laurentii Dag
 ,, haver Kong FRIDERIK I. for Biskop Stygge Krumpens Skuld undt
 ,, og tilladt, at hans og Børlum Biskopdoms Undersaate, Borgeme-
 ,, ster, Raadmænd, og menige Borgere udi Børlum Biskopdomes
 ,, Kjøbsted Thisted maae og skal indtil ævig Tid nyde, bruge og be-
 ,, holde fri Kjøbsteds Ret og Byfred, Seglads, Handling og Kjøb-
 ,, mandskab, og alle andre Herligheder, Privilegier og Friheder, in-
 ,, gen i nogen Maader undtagen, ligerviis som Bore og Kronens Un-
 ,, dersaater, Borgemeister, Raadmænd og Borgere udi vor Kjøbsted
 ,, Viborg have og udi alle Maader nyde og bruge,, Anno 1528.
 Mandagen efter S. Canuti Regis Dag, paa Herredagen til Nyborg,
 har høistbemelte Konge FRIDERIK I. ligeledes for Biskop Stygge Krum-
 pens Skuld, som Brevet selv lyder, " fuldbyrdet, samtykt og stadfæ-
 ,, stet alle de Privilegier og Friheder, som Vi selver og andre fremfarne
 ,, Konger udi Danmark hannem og hans Forfædre Biskoper til Bø-
 ,, lum undt og givet have, og besynderligen paa Børlum Stifts Kjøb-
 ,, steder, Tysted, og Maristed, som tifforn kaldedes Sæby, saa
 ,, de ei skulde besværes med nogen Told udi vort Rige, ydermere end
 ,, som vore Borgere og Undersaate udi vor Kjøbsted Viborg, og ei
 ,, heller skal der bygges dennem til Forfang nogen nye Kjøbsteder udi
 ,, Haffuisør eller andensteds, eller og bruges nogen Forprang imod
 ,, forskredne Friheder og Privilegier,, Længe før denne Tid synes det,
 at Tisted og Høffør, som her kaldes Haffuisør, have stridet om For-
 trinet til at erholde Kjøbsteds Frihed. Dette gik saa vidt, at en Bor-
 ger af Tisted, navnlig Jep Lauridsøn, da han var hjemkommen fra
 Herredagen i Odense, havde udspredet det Rygte, at Kongen og Ri-
 gers

gets Raad vilde have de smaa Kiøbsteder, Grindaa, Sobroe, Lem: Tisted, vig og Tisted, affkaffede, saa at samme Byer, og besønderlig Tisted, aldrig skulde efter den Dag være Kiøbsted eller bruge nogen Kiøbmands-Handel, men skulde føde dem med deres Plovs Axl, derimod havde Kongen forundt hannem Privilegium paa Kiøbmands Handel, paa hvilke falske Tidender adskillige ved Brev og Seigl indlode sig med hannem, at de vilde bygge paa Hovssøer, efterdi Tisted var undersøgt; Derom er 1532. taget et Tingsvidne af Tisted Bye: Ting. Samme Aar blev Jep Lauridsøn med sine Tilhængere indstævnet at møde for Kongen og Raadet i Kiøbenhavn, at svare for den Bygning de havde opført paa Hovrør, og paa hvis Tiltale, Biskop Strygge Krumpen ellers til hannem havde. Imidlertid finder man dog, at Kong FRIDÉRIK I. i bemelte Aar 1532. paa Herr Mogens Giøes Forstilling har udgivet et Privilegium, lydende " at Borgerne i Hovssøe ,, udi Thye skulde være skatfrie i fem Aar, efterdi de nu bygge og her ,, efter byggende vorde udi Hovssøe, og paa det de maatte komme til ,, Næring og Biering og opbygge samme Bye, de skulde og i samme ,, næste fem Aar være toldfrie over alt Riget Danmark, undtagen paa ,, Kongl. Majsts. Hiseleier Falsterbo og Skanov,,. 1536. blev baade af Hundborg og Hassing- Herredstinge udstædte Tingsvidner, hvorved saavel Riddermænds Mænd som Herredsmænd vidnede, at Tisted laae dem langt beleiligere til Kiøbsted end Hovssøer. 1542. har Kong CHRISTIAN III. befalet Rigets Raad Jörgen Friis til Krastrup, med tre andre Adelsmænd, at, efterdi Borgemeester Raad og Menighed i Tysted havde haft deres Fuldmægtige hos Kongen og ladet tilkiendegive, hvorledes deres Bye dagligen besværes med adskillige Tynger,

Eisted. og de ikke vide, om den skal være en fri Kjøbsted eller en Landsby, da skulle disse Commissarier forsamle sig i Eisted, grandfke og forfare al Leiligheden derom, og siden tapere dennem for en aarlig Byskat at give til Kongen og Kronen, ligesom andre Kjøbsteder, at de engang kunde komme til en endelig Ende dermed. Derpaa i samme Aar mødte disse Herrer i Eisted, toge Byens Jordbog for sig, og deraf saae, at deres Skuld og Udgift i Biskoppernes Tid havde været 8. Læster Byg, 3. Tønder 6. Pund Smør, og dermed at være qvit og ubesværet for andre Biskoplige og Byens Tynge, hvorefter Byen blev sat og taperet for 100. Mark Danske aarligen til Kyndermesse at udgive til Kongen, og derforuden undergaae anden Kongelig Tynge og Besværing som andre Kjøbsteder i Riget efter sin Formue, hvorimod de skulde være frie for Korn- og Smør-Skuld. Ved samme Grandfning forfore Commissarierne, at der for kort Tid siden paa Zoxør en halv Miil nær Eisted vare opbygte 8. eller 10. Gaarde, og holdte for, at, om Eisted skulde være Kjøbsted og give den aarlige Byskat og Kongelig Tynge, da kunde det ikke være lideligt, Zoxør ved Magt at blive uden Eisted Byes store Trængsel og Fordervelse. Endnu samme Aar 1542. borttoge Eisted Borgere nogen Segl og Roer ved Zoxør, og bleve derfor af Gabriel Gyldenstjerne indstevnede til Viborg Landsting, hvorfra Sagen blev hjemviist til Eisted Byeting, hvor Borgere, saavelsom siden for Landstinget, bleve for denne Sag frikendte, og for det øvrige indskøde sig for Kongen og Rigets Raad, i fald de ikke maatte nyde det Privilegium, som Kong FRIDERIK I. dennem givet havde. Efter disse Ansejninger beholdt Eisted endelig Overhaand og sine Friheder ubeskkaarne. 1545. tog Kong CHRISTIAN III. Borgemester, Raadmænd, og

Bora

Borgere i Tisted under sin Beskjermelse, og stadfæstede deres Privilegier, dog forbeholdt sig samme at forandre og remedere, efter som Hans Majestet med Rigets Raad kunde tykkes, sig og Rigets Indbyggere gavnligt at være, og skulde de udgive 100. Mark til aarlig Bykskat, og 100. Mark til aarlig Afgift og Landgilde af de Kronens Jorde og Eiendome, som de bruge der til Byen, og samme 200. Mark Danske Penninge hvert Aar til St. Mortens Dag yde til Kongens Rentemeester i Nørre Jylland. 1546. Iode Tisted Borgere paa Hassingherreds Ting og ventelig ligesaa for de andre Netter i Thye, opløse deres Privilegier, nemlig (1) Kong HANSES Brev givet Viborg Borgere 1505. at ingen god Mand, Presten eller Bønder, skulde købe eller sælge deromkring til Forprang, og ingen fremmed Kiøbmand købe eller sælge paa Landsbyen paa fire Mile nær omkring deres Bye, (2) Kong FRIDERIKS Brev 1524. som gav Tisted Borgere lige Herligheder og Friheder med Viborgs Borgere, (3) Kong FRIDERIKS Stadfæstelse af 1528. og endelig forbemelte (4) Kong CHRISTIAN III. Beskjermelses og Stadfæstelse-Brev af 1545. Anno 1547. bevilgede Kong CHRISTIAN III. at de Markeder, som hertil ere holdne i Kronens Kloster Vestervig paa St. Hans Dag og St. Olufs Dag, skulde herefter holdes og besøges i vor Kiøbsted Tisted. Samme Aar finge Borgerne i Tisted, saavel som i Grinaae, høist bemelte Konges Bevilling, at maae holde Torvedag i deres Bye hver Løverdage. 1552. fik Borgemeester og Raad i Tisted saadan Kongelig Befaling, " at, efterdi nogle i deres Bye havde fordrifet dem at ,, afhænde deres Gaarde og Eiendome til Adelsmænd, Presten og andre, ,, hvormed Kronens og Byens Ret forkrænkes, da skulde de tilholde

Tisted. „ Borgerne, at de efter den Dag ingen Gaarde eller Eiendom maae
 „ sælge uden til Dennem, som selv vilde boe i Byen og holde Kronens
 „ og Byens Tynge, thi det er os ulideligt, at Bonde-Gods skal sæl-
 „ ges til Frie-Mænd, og Bor og Kronens Tynge dermed formindskes,,
 1554. bekom Tisted Kongens aabne Brev, lydende, „ at, efterdi mange
 „ Ind- og Udlandſke dem fordrifte at løbe frem for vort Slot Aal-
 „ borghuus op og ned ad Sundet uden at melde sig hos Tolderen, hvor-
 „ med vor og Kronens Rettighed forkrænkes, da have Vi med Dan-
 „ marks Riges Raad gjort derpaa ſaadan Skik, at alle ſaadane Skibe
 „ ſkal være pligtige at ſtrøge der for Slottet og give Bor Tolder til-
 „ fiende hvad de have inde, ſkal og ingen Ind- eller Udlandſke maa bry-
 „ de deres Bunte, loſſe eller lade, førend de have meldet det for Tol-
 „ deren, ſkal og alle vore Underſaate i vore Kiøbſteder, Tisted, Ny-
 „ kiøbing, Lemvig, og alle andre, ſom løbe omkring Aalborg med
 „ Tyndſt Oil, være pligtige at fornoie Tolderen paa Aalborghuus hvis
 „ Siſe, ſom os af ſamme Oil med Rette kan tilkomme,, 1560. 28.
 September har Kong FRIDERIK II. ſtafſæſtet Tisted Byes Privile-
 gier. 1561. fik Borgemeſter, Raadmænd, Byfoged, og menige Bor-
 gere ſaadan Kong FRIDERIK II. Brev, „ at, efterdi der er ſtor Uenig-
 „ hed i Kiøbſtederne, og Vi have tilſkikket vore Lænsmænd, ſom boe
 „ næſt hos Kiøbſtederne, at ſkulle have ſamme udi Forſvar, da have
 „ vi tiltroet os eſſkelige Frands Bilde vor Embedsmand paa vort Slot
 „ Drum Bor Kiøbſted Tysted og Eder alle udi Forſvar, at have ſlit-
 „ tigt Opſeende, at Borgemeſter, Raadmænd og Byfogden ſikke dem
 „ tilbørligen baade imod Borgerne og andre, ſom ſøge deres Ret der i
 „ Byen, og ligesaa Borgerne imod Magiſtraten, paa det der maa
 „ være

„være Eendragtighed i Byen, og hver Mand vederfares Long, Skiel Tisted. „og Ret „. 1565. har Kong FRIDERIK II. uagtet det var forbudet at segle igienem Dresfund, saalænge Krigen varer, tilladt Borgerne i Tisted, paa det de maae have deres Næring, at maae segle, dog ikke til Næffuel, Narven, Rydsland, Sverige, eller andre Steder, hvor Sienderne kunde blive sterkede af, og ikke føre i Østersøen Salt, Vin, Byffer, Krud, Lod, Harnisk, Berge eller anden Krigs-Rustning, ei heller sælge af deres Bye til Fremmede disse Varer, paa det de dem ikke skulde tilføre Rigets Siender. 1573. blev Tisted Borgere af Kong FRIDERIK II. forbudet, at hindre dem af Bestervig Klosters Bønder, som med deres egne smaa Skuder og Skibe tode sig bruge til at føre Frue Jytte Podebuskes Korn og Gods til Aalborg og andensteds, saa længe de ikke gjorde nogen Forprang til Hinder i den Borgerlige Handel og Næring. 1575. blev paa Tisted Raadhuus oplæst Kong FRIDERIK II. Forbud, at ingen Borger eller Kiøbmænd, Ind- eller Udlandse, skulde være tilladt paa Landsbyerne at kioobe nogen Græs-Ørne, men skulde dem kioobe paa frie Markeder i Kiøbstederne, og Stald-Ørne hos Adelen og andre som dennem have at stalde. 1576. fik Borgemester, Raadmænd og Bysfogden i Tisted Kongel. Majestets Befaling, alvorligen at lade forfare, om nogen Løsgængere, tjenestløse Folk, og Bernhytter, eller andre sterke og føre Folk, som løbe om og besvære Almuen, og ingen ret Beskeed have med at fare, findes der i Byen, dennem da at lade slaae udi Jern, og forskikke til Kiøbenhavns Slot. 1579. gav Kong FRIDERIK II. paa Tisted Borgeres Klagemaal, saadan Befaling til alle Capiteiner, som tilfikkes med de Kongelige Galeier eller Skibe at ligge udi Best, at de skulde lade Borgerne

Tisted. gerne i Tisted, saavel som andre Kongens Undersaate, ubehindret passere, naar de med deres Skibe og Gods komme udi Belt, og med Søes Breve have gjort beviisligt, hvor de have hienne, og ingen forbudne Varer have med at fare. 1580. gik til Borgemeester Raad og Borgerskabet i Tisted Kong FRIDERIK II. Befaling, at ingen Borger hemmeligen maatte pante eller sælge sin Gaard Huus og Eiendom, men saadant at skee offentlig paa deres Byeting og der gives bekrævet, med mindre det skulde være ugyldigt og uden Magt. 1581. fik Tisted Bye, ligesom andre Kiøbsteder, den Skik og Ordning af Kong FRIDERIK II. hvorefter de Baadsmænd og Bysseskytter, som der bleve lagte i Borgerleie, skulde nyde Kost eller Kostpenninge. 1585. fik Borgemeester og Raad udi Tisted Kong FRIDERIK II. Befaling, ikke at antage nogen til Borger i deres Bye, uden han haver god Beskeed, hvorfra han er kommen og om sit ærlige Forhold, og han vil bepligte sig at boesette sig hos dem, være Borgerlig Ret og Pligt undergIVEN, og ikke omsfare fra et Sted til et andet eller misbruge sliq Borgers Titel og Navn Landmanden til Besværing og Alager og andre ærlige Borgere til Forprang og Hinder i deres Næring. 1598. den 15. Junii har Kong CHRISTIAN IV. taget Tisted Bye i sin Beskiermelse og stadfæstet alle dens Privilegier. 1602. fik Magistraten i Tisted Kong CHRISTIAN IV. Befaling, at lade læse og forkynde for Borgerne Hans Majestets aabne Brev om Lybsk Allen, som, formedelst den Urigtighed der hidtil i Jylland med Alnemaal havde været, overalt i Kiøbstederne skulde bruges. 1604. gik til Tolderen i Tisted Kongelig Befaling, at han af de Lybske, som maatte komme der for Byen, deres Skib og Gods, skulde opbære Told og anden Rettighed, lige som af andre Fremmede

mede og Udlænder deres Skib og indehavende Varer. 1608. bevil. Eisted.
gede Kong CHRISTIAN IV. at alle de, som formædlest den nylig Byen
overgangne Ildbrand havde fanget Skade, maatte forskaanes for al
Borgerlig Skat og Tynge udi fire Aar. 1610. bekom Eisted, lige-
som de andre Riobsteder, den Kongelige Anordning, at, naar nogen
Fremmed eller Udlænder, som boede i nogen Riobsted, opsiget sit Bor-
gerskab, begiver sig ud af Riget, og ikke længer vil bygge og boe her
udi Landet, da skal han være forpligtet at efterlade sig den siette Part
af al hans Formue, hvoraf den halve Part skal være forfalden til den
Bye han udi boer, og den anden halve Part til Kongen og Kronen.
1620. bevilgede Kongen, at de, som i den sidste uslyffelige Ildbrand
havde lidt Skade, skulde i tre Aar være frie for al Kongelig Skat og
Tynge. 1623. fik Borgemeister og Raad i Eisted et Kongeligt Rescript,
at de, til de silke- og uldne Manufacturers Opkomst, skulde ved nogle
Borgere lade besøge alle Riobmændenes Boder der i Byen, og regi-
stere, hvor meget af fremmede og forbudne Manufactur-Varer endnu
er forhaanden, og at de samme med Vly-Tegn merke og sette deres
Seigl i Enden udi Lak, paa det intet videre skulde indføres under det
Skin, at Kræmerne det før Forbudet havde haft. Samme Aar blev
Magistraten i Eisted befalet, at anordne end en Tavle udi Byens Kir-
ker, hvorudi kunde indsamles nogen Collect til Hielp for fattige og fa-
derløse Børn, som i Riobstederne bleve optagne og i Børnehuset i
Kiøbenhavn oplærte og underholdne til Landets Nytte og Handverker-
nes Fremtard. 1648. 30. November er Eisted Byes Privilegier af
Kong FRIDERIK III. blevne confirmerede.

Stræbne
og Merk-
værdighe-
der.

Som Tisted ingen gammel Kjøbsted er og ikke meget ældre end Reformationen, saa kan ei heller uden lidet siges om Byens ældre Tilstand og Merkværdigheder. Imidlertid anføres alt hvad man har fundet af Historiske Begivenheder Byen angaaende. Anno 1471. var, efter Kong CHRISTIAN I. Befaling, i Tisted en stor Sammenkomst af fornemme Geistlige og Adelsmænd, som i Tisted Kirke stiftede et venligt Forlig og en ævig Sone imellem Biskop Jep Friis af Børlum og Mourids Nielsen Gyldenstjerne til Aagaard, om Kalks Død. 1505. først in Octobri var Kong HANS i Tisted og der holdt Rætterting. Anno 1537. efter som paa Herredagen aftalt blev med Tistedes og de øvrige Kjøbsteders Fuldmægtige, fik Kongen af Byen en Sølv-Skat, som Magistraten lignede Indvaanerne imellem. 1542. blev Tistedes Borgere befalet, med deres Rystning, Harnisk, Spyd, Rør, Armborst, og andre Vaaben, efter som de opskrevne ere, at sidde til rede, Mand af Huse, naar og hvor de af Erik Bannner Rigets Marsk og øverste Befalingsmand i Nørre Jylland tilsagt vorde. 1543. bleve ti af Jacob van Norenbergs Knegte indlagte i Tisted til Underholding med Mad og Øl. 1545. bleve ligeledes ti af Kongens Landsknegte lagte udi Borgersleie i Tisted, dog skulde Borgerne ingen deres Koner, Dreng, Børn eller Heste holde, uden de for dennem vilde betale. 1545. betalede Tistedes Indvaanere 150. Daler i Steden for det Udbuds-Folk, som de skulde holde færdige til Rigets Tjeneste med gode Rør, Hellebarder, lange Spidsse, Knegtes Harnisk og anden Rystning. 1546. blev Tistedes Borgere, ligesom andre Rigets Indbyggere, forbudet, ingen Fetalie at lade udfibe eller udføre af deres Bye og af Riget, uden alene Smør, Sild og Aal. Samme Aar, næste Torsdag efter Paaske, var Kong CHRI-

CHRISTIAN III i Tisted, og da forærede Borgerne et Gildehuus til Tisted. Byens Raadhuus. 1549. befaledes Tisted Borgere at lade alle deres Skuder løbe ind i Mariager Fiord og derfra føre Kalk til Koldinghuus Slots Bygning. 1551. bleve 15. af Kongel. Majestets Landsknegte i Tisted indquarterede, dog skulde Borgerne ikke besøeres med deres Qvindfolk, Børn, Dreng, eller Horer at holde, med mindre de havde det udi deres Minde. 1552. blev Anders Willumson Rector i Tisted Skole dømt fredløs, fordi han havde ihjellsaget en Karl; hans Hustru skienkede Kongen sin Part af hans Gaard og Gods. Samme Aar blev Tisted Bye befalet at forskikke til Randers en Borgemester, en Raadmand og en Borger, at handle med Kongen, hvad de aarliggen skulde give, for at forskaaes for Landsknegtes Underholding. 1554. fik Borgerne i Tisted Befaling, med deres Harnisk og gode Berge at holde sig færdige, og lade sig mynstre af Rigers Raad Gabriel Gyldenstjerne paa hvad Plads udi hans Læn han dennem tilsigende vorder. 1555. gjorde Borgemester og Raad af Nykøbing Afregning med dem af Tisted og dem af Skive, om et Orlogs-Skib, som de samtlige havde udredet til Kongens Tieneste. 1564. laante Tisted Bye Kong FRIDERIK II. en Summa Klippinge, som Hans Majestet lovede igien at betale i rund Mynt. 1565. blev Borgemester og Raad i Tisted beordret at tilføre Kongens Armee udi Halmstad Ol, Brød, Havre og anden Proviant. Samme Aar, til Kongens Orlogs-Flode at udgiøre af deres Bye 30. gode duelige veragtige Karle, de to Parter deraf vel udrustede med Hager og gode lange Kor, Krud og Lød, den tredie Part med Harnisk, Degen og lange Spike, samt medskikke en god forstandig forsøgt Borger, som kunde have Befaling over disse Knegte,

Eisted. og derforuden en god Bardsker saa og en Piber og Tromslager. 1566. gav Eisted atter til Kongens Tieneste et Antal gode duelige, raske, veragtige Karle med Rør og anden Berge. 1567. leverede Byen til Florens Behov endteet Fetalie, nemlig 50. Sider Flek, $\frac{1}{2}$ Læst Opekiod, $\frac{1}{2}$ Læst Faarekiød, 1. Tonne Smør, 6. Læster Ol, og 6. Læster Brød. 1568. gav Eisted Bye til den almindelige Landhielp 200. Daler, halvparten i Daler og Halvparten i Danske Penninge. 1570. gav Byen til det fremmede Krigsfolk at afbetale 500. enfende Daler. 1572. ligeledes til samme Brug 300. enfende Daler. 1575. gav Eisted til Ribe Kjøbsteds Befæstning 150. Daler, som kaldtes Riber Skat. 1576. blev Eisted ansat i den Landhielp til Rigets Gieldes Afbetaling for 400. enfende Daler, i hvilken Summa de maatte quite, hvad de til Riber Byes Befæstning havde udgivet. 1602. gav Eisted i Princesse Styr til Kongens Systers Brudskat 75. Daler. 1608. i Foraaret afbrændte en stor Part af Eisted Bye, hvorved en god Deel af Borgerne mistede deres Huse, Gaarde, med Bostab, og alt hvis de havde. 1613. blev Eisted Bye befalet endnu udi dette og næstfølgende Aar at betale Krigs Skatten, som skulde erlægges i bare og gode Rigsdaler og ingen anden Mynt. 1620. paa St. Bartholomei Nat overgik Eisted atter en ulykkelig Ijdebrand, hvorved næsten de tre Parter af Byen afbrændte. 1621. blev Eisted sat og tæperet for ti Rigsdaler in Specie i den Skat, som var paabuden til et Antal Krigsfolks Antagelse. 1622. den 17. og 18. Februarii gif en stor Vandflod igiennem Eisted Bye, hvorom er optegnet, at der var fem Qvarters Bunde i Bisgaard's Lade, i de andre Huse stod Vandet til Fæmonets Bug, i Kalingen tre Qvarter Vand over Stuegulvet, og Træbroen for Bisgaard meste Parten

Parten henflød, hvorved Beboeren fik ubodelig Skade paa Korn og Tisted. Foder, Jlding og Bostab. 1629. supplicerede Borgerne i Tisted til den Keiserlige Oberst-Lieutenant over det Sarske Regiment Melchior von Hartzfeld, som de kalde deres naadige Skytsherre og mægtige Patron om Lindring i den store maanedlige Contribution, hvortil de havde udgivet alt, hvad de eiede af Soltv og Penninge, og havde nu intet tilbage, uden noget Korn, Tin, Messing, Kobber, og nogle Oyen. 1631. blev af Magistraten i Tisted gjort den Anstalt, at, efterdi der i Byen om Natte-Tider hordes stor Usikkerlighed af nogle Grassatgængere, da skulde de, som tode sig finde paa Tisted Gader om Natten med Huien, Raaben og Skrigen uden for nogens Dør eller Vinduer, settes paa Raadhuss-Stuen i Bolt og til Vand og Brod i tre Dage og Nætter. I Svenskens Indfald 1644. kom Tisted Bne meget til agters i Mæring og Brug og blev hart medtagen ved Indquartering og store Udgifter, maatte derforuden i nogle Aar giøre store Forstrekninger til Kongen, hvorover de siden maatte søge om Eftergivelse af 8. Aars resterende aarlige Byeskatter og 6. Aars Baadsmandsstat. 1648. har Borgemeester Thomas Madsen af Tisted og tvende Raadmænd paa Byens Begne underskrevet nogle Poster, som samtlige Stædernes Fuldmægtige indgave til Kong FRIDERIK III. Riibstædernes Tarsv og Opkomst angaaende. Udi de Svenskes sidste Oversvømmelse 1658. tog Hertugen af Weimar Adolph Wilhelm, Svensk Oberst af Cavalleriet, sit Qvarter i Tisted, men lagde Qvarteret derfra til Riibhygaard, da Byen efter Accordt maatte betale 5000. Rdr. og levere 60. Heste til Regimentet, 6. Heste til Hertugen, 4. Heste til Oberst-Lieutenanten og tre til Majoren. 1662. kostede en Tonde

Efted. Byg i Eisted 20. og 21. Mark Danske. 1563. laae Eisted Borgere i Proces med Borgemeester Laurids Christensen af Christiansand for en Skude, som de hannem havde frataget. 1669. udfordrede Borgemeester og Raad i Eisted af afgangne Borgemeester Peder Justsens Stervboe Byens Breve og Privilegiér, som han havde i Kirken 1665. antammet til sig, ligeledes nogle Skolens Fundager, med videre. 1671. maatte Capellanen og Skole-Lærerne i Eisted, paa Biskopens Forlangende give skriftlig Attest om Sogneprestens M. Anders Heeboes Forsommelse at bede for Kongen i sine Prædikener, og om nogle besønderlige Ord, han i sin Vigprædiken over Kong FRIDERIK III. havde talt. 1696. opreiste sig i Eisted den vidt og bredt udraabte Besættelses Handel, hvorved endeel løse Qvinder med hæslige Facter og Tale anstillede sig som legemlig besatte af Diævelen, og bleve af Sognepresten M. Oluf Biörn og andre i deres ugudelige Væsen styrkede, for hvilket Bedragerie, som gjorde saa megen Opsigt i Landet og forvoldte vidtløftig Proces, bemelte M. Oluf Biörn blev for Høieste-Ret dømt fra sit Embed og sin Prestelige Dragt, de andre skyldige at straffes med Spindehuset eller anden fortient Straf. Af dennem som alene udstode Kirkens Disciplin, var en og anden, som siden igien begyndte med nogle Opbøvelser af det forige Kaserie, men ved Presternes Narvaagenhed blev det i Fødselen dæmpet uden videre Fremgang. Anno 1702. havde Eisted den store Nykke og Naade, at Kong FRIDERIK IV. paa sin Tour i Jylland tog sin Reise igiennem denne Bye; Efter Tradition, havde da ingen af Kongerne været i Eisted, siden Kong CHRISTIAN III. 1546. og næst tilforn Kong HANS, som en eller flere Gange paa sin Reise til eller fra Aalborg skal have besøgt Byen og gjort vel imod den og dens Kirke.

Eisted

Tisted Byes Vaaben er et kronet Jomfru Mariæ Billede med Vaaben. Barnet, bestraalet omkring det ganske Corpus med en Gloria. Hvilket geistlige Vaaben skriver sig fra de catholske Tider, og er givet Byen af de Borslumske Biskoper, som eiede Stedet og oprettede det til Kjøbsted.

Kirken er anseelig, og tillige gammel, i fald det er samme Bygning som har været til i Kong Valdemars Tid og længe før Byen blev Kjøbsted. 1367. nævnes Presten i Tisted, Augho Sacerdos de Tyftath. Der er et anseeligt Taarn med Spir paa Kirken, som Kong HANS skal have ladet bygge og opsætte, de Søfarende til Underretning. Dette Spir var af Velde forfaldet og heldede, da Kong FRIEDERIK IV. i Begyndelsen af dette Seculo benaadede Byen med sin Nærværrelse, men efter Hans Majestets Befaling blev det 1706. igien sat i Stand. I Taarnet hængte tre Klokker, paa den store læses: Dum trahor, audite, voco vos ad gaudia vitæ, fecit me Matthias Beninck Lubecæ 1576. paa de to andre staaer nogen gammel og til deels ulæselig Munkeskrift, som viser, at den mellemste er støbt 1493. og fordi derpaa nævnes S. Nicolaus og Manden som da boede paa Bølerop eller Ullerupgaard, troer man, at den har været støbt til Sendels Kirke; paa den tredie, som er Byens Stormklokke, staaer det Aars-tal 1490. Help Maria oc Sancta Anna, See MARM. Dan. Tom. II. p. 346. Paa Kirkens østre Ende er i Muren indsat en Kampesteen og derpaa udhugget et gammelt Hoved med Knebelshart og en Løve ved hver Side. Ved Siden af dette Hoved sees en tyk huggen Steen med et Kors og nogle Rune-Bogstaver omkring, som siges at være over en Jomfru af Saartoft, som havde bygget noget til Tisted Kirke. Efter

Lisbed. ter ældere Beretninger, skal der i Kirken vestre Ende paa Taarnet have været indmuret en Steen $2\frac{1}{2}$ Alne lang med Runekrift paa, og ligeledes paa Kirkegaarden synden for Kirken mod Amtsforvalterens Have ligget en Rune-Steen, men ingen af dem er nu at finde. Indvendig er Kirken og anseelig, net og ordentlig indrettet. Der ere tvende Hovedgange, og tre Rader Stole, som for faa Aar siden ere nye bygte og med Perlefarve anstrøgne. I Hoved-Gangen hænge tvende Lysekroner, og derimellem et smukt Orlog-Skib i sin fulde Udrustning. Rige for Prædikestolen er en indlukt Stool med de Schefteders, Skeelers og flere gamle Adels Vaabener. Der ere ellers i Kirken mange flere indlukkede Stole. Choret er afdeelt fra Kirken ved et Tralverk, som er jiret med Billedhugger-*Arbeid*. Altertavlen er stor og smuk, givne af Justisraad Envold Bierregaard og Frue Anne Sõe. Deres Søn Conferenceraad Christian Bierregaard har givet det beste Altertøi, som er af rødt Støiel med Guld-Galoner og Perlestikker-*Arbeid*, og bruges ikkun paa Høitids-Dage. Kalk og Disk er af Sølv forgyldt, med en stor Sølvkande og Keffe til Oblater. Prædikestolen, med Himmel over, er af gammeldags skient Billedhugger-*Verk*. Orgelverket er først bygt 1616. og stafferet 1620. af Raadmand Pederlsen, men blev 1734. forbedret og til rette gjort, og skal nu paa nye repareres og sættes i fuldkommen Stand. Over Sacristie-Døren er et Epitaphium over Sognepresten M. Sveder Povelløn Kitting, som døde 1643. og Hustru Barbara Rosenberg. Ellers findes i Kirken en Gravskrift over Raadmand Peder Nielsen Grüs, som døde 1635. Et Epitaphium over Raadmand Anders Mosling. Et Epitaphium over Borgemeister Morten Thomæløn som døde 1681. og Hans Jacobsen Spielderup Sog-
neprest

neprest til Skinderup død 1696. og begges Hustruer. Et Dito over **Listed**. Laurids Mouridsen Wibe Capellan og Rector i Hjøring, død i **Listed** 1696. Et Dito over Thomas Graverfen til Norentoft død 1709. som har givet til sin Begravelses Bedligeholdelse 100. Rdlr. Et Dits over Borgemeister Thomas Iverfen som døde 1705. Et Dito over Amtsforvalter Jens Hansen som døde 1719. 77. Aar og Hustru Karen Christensdotter. Et Epitaphium, hvorpaa er affildret Frue Anne Söe med begge sine Mænd, Sören Jacobsen Lugge og Justisraad Envold Bierregaard, alle i Knæstykke, opsat 1684. renoveret 1722. Originalen af samme Skilderie nedtagen 1765. og leveret til Geheimeraad Bierregaard, og i lige Størelse copieret paa en Rober-Plade og igien opsat, alt paa Kirkens Beføstning og efter Approbation af Stiftets Dyrighed. Et andet Epitaphium af Marmor over bemelte Justisraad Bierregaard til Riølbysgaard og Beslæsgaard som døde 1731. 78. Aar, og Frue Anne Söe som døde 1736. 92. Aar, sidder inde i deres Begravelse, som er afluffet med tvende prægtige Jern-Døre med kunstigt Løv-verk. I Begravelsen hænger en stor og jirlig dobbelt Lysekroner af Messing. Begravelsen købte til Familien 1698. for 100. Rdlr. og 200. Rdlr. givne til dens Bedligeholdelse. Af Ligsteene findes her een over Oluf Andersensæbye, Rector i Skolen, som døde 1683. en anden som Frue Anne Söe til Riølbysgaard 1717. har i Muren ladet opsette over sin Farsader Raadmand Povel Jacobsen død 1653. og Hustru Ingeborg Christensdotter Söe, samt Christen Söe Raadmand i **Listed**. 1661. fik Borgemeister Thomas Madlen Kongelig Bevilling, at maatte af sin Grav der i Kirken lade optage den Svenske Ritmesters Liig som der var nedsat, og andensteds i Kirken hensette. 1740. blev Etats-
D. Atlas Tom. V. **I i** **raad**

Tisted. raad og Amtmand Birkenbusk, som boede i Tisted, der i Kirken begravet. Saa ere og her begravne, Kamerraad Peder Mads Jensen til Ulstrup død 1737. og Cancellieraad Jörgen Christian Povelstrup død 1751. Kirken har gode Indkomster af sin egen og den halve Konge-Tiende, der aarlig settes til Auction og bliver vel betalt. Dens store Belgjorere, oftbemelte Justisraad Bierregaard og Frue Anne Söe har skienket 1000. Rdlr. hvis Rente aarligen skal forbruges til dens indverdige Prydelse og Forbedring. Om de anseelige Gaver, som disse har givet til Kirken, Skolen og Fattige, See HOFMANS Fund. T. IV. p. 412. sq.

Skole. I Tisted var tilforn en Latinsk Skole, som af Kong CHRISTIAN III. 1549. var stiftet, og dens tvende Høvere 1558. tillagt Konge-Tienden af Hundstrup Sogn. Af de fornemste Legatis, som Tisted Skole havde, var en Capital af 400. Rdlr. som Christen Hög til Todbøl 1604. skienkede dertil af den Summa Penge, hannem blev betalt af dem, der voldeligen havde oversaldet ham ved Sebbersunds Færgested. Denne Skole blev 1739. af Kong CHRISTIAN VI. med de andre smaa Triviale Skoler affkaffet, og dens hafte Indkomster henlagte til cathedral Skolen i Aalborg, hvorom See HOFMANS Fund. T. IV. p. 80. 82. 134. 140. 145. Derimod har Justisraad og Amtsforvalter Claus Caspergaard 1740. stiftet i Tisted en Dansk Skole, hvorom sammesteds pag. 425.

Hospital. Frue Hedevig Brokenhuus Selle til Ulstrup, Kamerraad Peder Mads Jensens og siden Cancellieraad Poulstrups Enke, har 1752. gjort Stiftelse til et Hospital udi Tisted for 6. Fattige, hvortil Bygnings-Madsen synderst i Byen er udseet, men samme bliver ikke i Verk sat,
førend

førend efter hendes dødelige Afgang. Til denne Stiftelse er bestemt Tisted. 5000. Rdr. som i Hovedgaardens Ustrup skal blive bestaaende. Til Tisted Byes Fattige har Fru Anne Søe og Justitsraad Caspergaard givet smukke Legata.

Sogneprestens Residens skal forðum have tilhørt Biskopen af ^{preste} Borkum, men 1579. har Kong FRIDERIK II. givet denne ^{gaard.} Gaard til en Prestebolig; thi Sognepresten, som da var Mester Jørgen Lauridsøn havde beklaget sig, at han maatte leie Huus for sine Penge. Formodentlig har det været denne Gaard i Tisted, som Superintendenten i Vendelbo Stift Hr. Peder Thomæson og hans Hustru Anne Lauridsdatter 1542. boede udi, og af Kong CHRISTIAN III. fik Livsbrev paa. Om Prestegaardens Vedligeholdelse har i forige Seculo været endeel Disputer imellem Sognepresten og Magistraten i Tisted. Gaarden er opført af Muur og Bindingsværk og teglhængt. 1766. er den fra Grunden af repareret, og er nu en af de beste Bygninger i Tisted. Kort efter Reformationen 1546. har Sognepresten Herr Thomas boet i det Gildehuus, som Kongen forærede Byen til et Raadhuus. Nu er den halve Konge-Tiende af Tisted Sogn Allernaadigst lagt til Kirkens og Sogneprestens Residensens Vedligeholdelse.

Byens Dyrighed er nu alene en Byfoged og Byfriver, som ^{Dyrighed.} tillige ere Herredsfoged og Herredsfriver i Hundborg og Hillerslev Herreder. Forðum og indtil en Tid lang efter Souveraineteten, har her, ligesom i alle Kjøbsteder, været Borgemester og Raad, de fleste Tider to Borgemestere og otte Raadmænd, men undertiden kanske et ringere Tal.

Tisted. Ved den østre Ende af Kirkegaarden, paa det store Torv, ligger Byens Raadhuus som og kaldes Ringhuset, hvor tilforn Raadstue-Retten er holden og i en Udbygning derhos Bye-Ringet efter Reffenii Tegning, men siden Borgemeester og Raad er affattet, holdes paa Raadhuset baade Tisted's Bye-Ring om Løverdagen og Herreds-Ringet for Hundborg- og Hillerslev-Herreder. Dette Huus var før og i Reformations-Tiden et Gilde- og Huus, hvilket Kong CHRISTIAN III. 1546. under sin høie Nærværelse i Tisted skienkede Byen til et Raadhuus, og tillige bevilgede, at Indvaanerne maatte afbryde det nye Capel, som stod uden for Byen, og nyde hvis Kalk, Steen, Sommer, og andet, som findes derpaa, til at bygge og forbedre samme deres Raadhuus med.

Aae og Broer. Igiennem Byen løber en Aae eller rindende Bek, som skiller Hundborg- og Hillerslev-Herreder ad, og falder ud i Limfiordens Strand, samme har om Sommeren lidet eller intet Vand. Over denne Aae ere anlagte tvende Broer, hvoraf den ene i et Brev af 1626. kaldes Tisted's store Træ-Broe, den anden kaldes lille Træ-Broe.

Gader og Gyder. Hoved-Gadernes Navne i Tisted ere: Vestergade, som i ældre Documenter kaldes den Gade vester i Bye, Storgade, Syndergade formodentlig den som før er kaldet Synder i Bye, Nøregade, Østergade, Øster-Knappen, og Vester-Knappen, derfor uden elleve Gyder og Tvergader, hvis Navne nu enten ikke vides eller i det mindste ikke bruges, af hvilke i adskillige Documenter disse nævnes: Peter Griffes Gyde, Bierget eller paa Bierg og øster under Bierg, ved Kirken, eller paa Stranden, ved Broen, ved Bekken og østen Bek.

Ref.

Resenii Kart over Tisted af 1677. viser alene eet Torv, hvor Torve. paa Raadhuset og Byetinget. Nu opregnes i denne liden Bye fire Torve, nemlig, Store-Torv, hvorpaa Raadhuset og Sprøite-Huset er, Gryde-Torv, Mellem-Torv, og Lille-Torv.

Byen er ifkun maadelig bebygget, dens Gaarde og Huse ere Gaarde og 171. opførte af Muur og Bindingsværk og hvoraf 24. ere teglhængte. Huse. De ere alle i Riobstedernes Brand-Casse assureerede for 30875. Rdr. og Kirken efter allernaadigst Befaling for 12000. Rdr. En af de smukkeste og anseeligste Bygninger, og en Zirak for Tisted, er den Gaard paa Østergade, som Cancellieraad og Byfoged Scavenius 1766. har ladet opbygge.

Bed den nordre Side af Byen har i vore Tider ligget Bis- Bisgaard. gaard eller Tisted Bispegaard, en Avlsgaard, som i de catholske Tider hørde til Børlum Stift, og var et Opholds-Sted for Biskopperne, naar de befandt sig i den Kant af Stiftet. Bed Reformationen gif Gaarden, ligesom det øvrige geistlige Gods, i Kongens og Kronens Bære, og blev derefter mest kaldet Tistedgaard. 1540. forlæ nede Kong CHRISTIAN III. Tisted Biskopgaard i Thye til Niels Juul. 1541. fik Hans Powisk Brev ad gratiam paa Tistedgaard og Gods. 1552. fik Jacob Brokenhuus Følgebrev til Bønderne, som ligge til Tistedgaard, og som Hans Powisk hertil i Bære har haft, herefter at skulle svare hannem til Aalborghus. 1553. fik Niels Skeel til Nygaard Kronens Gaard udi Tisted i Thye for 2000. Jochims Daler i Pant og Forlæning, med saadant Vilkor, at han skal holde Bønderne ved Lov Skiel og Ret, frede Jagten, og ikke forhugge Skovene der tillige. 1592. blev Niels Kaas til Damsgaard forlænet med Tistedgaard, som Chri-

Eisted. stophier Parsberg hidtil i Bære havde haft. 1599. boede Frue Anna Lykke til Hersumgaard Ludvig Munks Enke paa Eisted Bisgaard. 1614. fik Jörgen Lunge til Odden Kongelig Qvittang for Indtægt og Udgift af Eisted Bispegaards Gods, som han havde været medforlænet, fra 1610. til 1613. 1621. boede Christen Jenlen Borger i Eisted udi Eisted Bisgaard. 1622. 23. Febr. tog Bisgaard stor Skade af den Vandflod, som da var i Eisted. I Begyndelsen af dette Seculo beboedes Bisgaard af Etatsraad og Amtmand Jörgen Skeel Due, og for ham havde ogsaa nogle af Landets Amtmænd der resideret. Denne Gaard var ved Magt og i adskillige Particulieres Eie indtil 1764. da den sidste gang blev solgt og derpaa afbrudt. Rudera af Gravene, som den har været omgivet med, ere endnu at see. Dens Torde bleve solgte til Eisted Byes Indvaanere. Den øde Mads, som Bisgaard har staaet paa, tilhører nu Cancellieraad og Byfoged Scavenius.

Amtstuer. Udi Eisted holdes Amtstuen for Drum- Bestervig- og Dueholms- Amt, i det Huus, hvor Amtsforvalteren boer, som paa Reseni Kart kaldes Peder Madsens Gaard og Have. Her er og Magaziner til Kornvarer.

Indbyggere. Indbyggernes Tal regnes til omtrent 600. Siæle over 12. Aar, og udgjør 209. Familier, bestaaende af 4. Geistlige Betienter, Sognepresten, den Residerende Capellan som tillige er Sogneprest i Skinderup, Klokkeren som tillige er Chor- Degn, en Danst Skoleholder, 5. verdslige Betienter, Amtsforvalteren, Bye- og Herreds- Fogden, Bye- og Herreds- Skriveren, en Tolder, en Controleur. For nærværende Tid boer her en Doctor Medicinæ, en Apoteker, en Chirurgus,

gus, samt nogle Enke-Fruer. 8. à 10. Riismænd og Handlende, 14. Tisted-
fom bruge den meste Agerdyrkning, 6. Skippere, endeel Daglønnere,
og følgende Handverkere:

Bagere	“	“	2	Kobbersmed	“	“	1
Bødker	“	“	1	Maler	“	“	1
Dreielis-Bæver	“	“	1	Muurmestere	“	“	3
Farver	“	“	1	Parykmagere	“	“	3
Felberedere	“	“	2	Reebfager	“	“	1
Giørtlere	“	“	1	Sadelmager	“	“	1
Grovsnede	“	“	3	Skomagere	“	“	11
Guldsmed	“	“	1	Skrædere	“	“	5
Handskemagere	“	“	3	Snedkere	“	“	6
Hattemagere	“	“	3	Tømmermænd	“	“	6
Kleinsnede	“	“	2				

Byen har ingen stor Næring, som dog paa adskillige Maader betaa Næring.
ges den, men maa lade sig nøie med det lidet, som Bonden vil unde den
af sin Handel. Dens Næring bestaaer i den liden Skibsfart og Han-
del, der drives, Agerdyrkning, lidet Fiskerie, Ols og Brændevins
Sal, og ovennævnte Handverker. Andre Manufacturer og Fabrikker
findes her ikke. Ellers fik Etatsraad Dyssel 1734. Privilegium paa et
Garverie i Tisted at anlegge, om hvis Fremgang ingen Kundskab have.

De fleste af Indvaanerne have nogen Agerbrug, dog nogle me- Agerbrug.
re end andre; thi Byen er forsynet med meget gode Riibsted-Jorde
af Ind- og Udmærk, som staae i Matriculen for 98. Tønder 3. Skiep-
per, 1. Fierdingfar 1. Album Hartforn. Kong HANS har ogsaa
kienket Borgerne et stort Stykke Jord til Fædrift. Derforuden ere
nu

Tisted. nu og de Jorde, som høre til den nyelig afbrudte Bisgaard, folgte til Byens Indvaanere. Dog har Byen ingen afdeelte Marker eller Bange, men enhvers Agre og Jorde ligge, uden Diger, Gierder og Grøfter, iblant hverandre. Afgrøden er mest Byg, skionne Erter, hvid og sort Havre.

Fiskerie. Fiskeriet har her, som andensteds, før været god, men paa nogle Aar ikkun slet, kunde dog uden Tvil blive bedre, naar nogen anvendte Flid og Bekostning derpaa. Ellers falder i Limfjorden ved Tisted, Helt, Giedder, Aborre, Aal, og iblant Dredder. Klimolserne tilføre i Efteraaret Rabillau, Koller, Skader og Sild, for billige Priser.

Handel og Skibsart. Som Limfjorden gaaer lige tet op til Byen, burde den have skikkelig Sæglads. Men saasom her ingen sikker Havn er og et vanskeligt Ligge-Sed for Storm og Uveir af Osten og Sydost, er Søefarten ikkun ringe. I det høieste har Byen fem smaa Fartøier, som mest fare i Limfjorden med Korn og fede Varer, og har, ligesom de andre Kibsteder oven for Løgstor, megen Uleilighed af Løgstor-Grundene, hvor de maae losse deres Varer, for at komme over Grundene, hvilket er dem baade til Sinkelse og stor Bekostning. Foruden de faae Skippere her boer, maae de øvrige Skibsfolk hyres andensteds fra. Den liden Handel, som Kibsmændene i Tisted have, er med Sommer, som kommer fra Norge, Jern, Salt, Hør, Hamp, Kul, Tiære, Specerier, Vin, Alen-Kram, og andet, som Landmanden og Bonden behøver, hvilket alt hentes fra Kjøbenhavn og Aalborg. Nogle faa handle alene med grove Varer og ingen Smaa-Kram. Een har Dplaget af Kog- og Snus-Tobak, samt Spille-Kort, og Stem-

Stemplet Papiir til Forhandling. Det som, foruden Løgstør-Grunde, er Handelen i Listed til Hinder og Aftagelse, er den store Land- og Forprang, som der gaaer i Svang, indtil paa $\frac{1}{4}$ Mill nær Byen, ei alene af enhver Bondekarl, som er bleven Eier af 20. Rigsdaler, men fornemlig af Sandskude-Eierne ved Vesterhavet og deres Med-Interessenter, som bestaae baade af Landets egne Bønder og Beboere saa og af Folk fra Norge, hvilke selv og ved deres Udsendte gaae omkring i Landet og opkjøbe saavel Korn, som fede Varer, Huder, Kaloskind, Høns, Glæs, og alt hvad Landmanden har at sælge, hvormed de segle til Norge, og derfra igien hidbringe alle Slags Norske Producter, som de affætte paa Landet, og saaledes har saa got som al Land-Handelen i deres Hænder, som Kjøbstedmanden burde have. Naar derfor saadan Landprang, efter Byens gamle Privilegier kunde blive hemmet, Løgstørs Grunde opmudrede og gjorde segldybe, Bønderne tilholdte at kjøre til Areltorv med deres Varer, og endelig ingen Fremmede, men alene Indenlandske Handlende, tilladt at besøge Markederne, hvorved Landets egne Fabriker og Kjøbmænd vilde profitere, og contrabande Varers Indsnigelse afværges, da vilde det useilbarligen gjøre meget til Listed Byes Opkomst.

Her er Toldstedet for denne Lands-Egn, thi alle Skippere, Toldsted. som boe omkring ved Vesterhavet i Hundborg- og Hillerlesherrereder fra Stenberg og Klitmøller til Torup i Hanherred, og fare med deres Sandskuder paa Norge, maae for Ind- og Udgaende hos Tolderen i Listed klarere og erlegge Told. Af saadanne Skuder ere ved Klitmøller 13. ved Birøe 4. og ved Stenberg 1. hvilke føre Landets Producter til Norge og Trælast med flere Ting tilbage. I Aaret 1746. blev

D. Atlas Tom. V. R K K ud

Tisted. udført til Norge fra Tisted, saltet Aal 22. Fierdinger, Byg 7858. Tønder. Erter 667. Tønder. Æg 25. Tønder 3. Fierdinger. Sless 55½; Skippund. Grøn 988. Tønder. Havre 2455. Tønder. Saltet Riød 72. Tønder. Rug 2464. Tønder. Bødmel og Hiemgiort Tøig samt Væred af Værdie 1206. Rdlr.

Consumption. Byens aarlige Consumption har været, i Aaret 1758. 1356. Rigsdaler. 1761. 1615. Rigsdaler. 1764. 1350. Rigsdaler. 1767. 1350. Rigsdaler.

Markeder og Torvdag. Af aarlige Markeder holdes her disse fire, den 13. Junii ved Capel-Steene, uden for Bester-Port, med Heste og Kvæg; den 18. Junii og den 17. Julii, i Byen, med Kramvarer og Væreder, Specerier og tør Fisk; den 3. Octobr. ligeledes i Byen, og uden for Byen med Heste og Kvæg. Ellers er udi Tisted Torvdag hver Onsdag fra Mikkelsdag til hen imod Juul, da der fra alle Landets Kanter kommer stort og smaat Kvæg i Mængde til Forhandling, saa og Køkken-Urter og Træ-Frugt, samt Gryder, Potter, Bogn-Kedskab, Træ-Varer og deslige. For det øvrige veed man her af ingen ordentlige Torvdage, som Byen maae savne, uagtet Kong CHRISTIAN III. i Aaret 1547. allernaadigst har bevilget Borgerne i Tisted en ugentlig Torvdag om Løverdagen.

Brand-væsen. Ved nu værende Byfogeds Cancellieraad Scavenii gode Foranstaltning, er nu i Tisted oprettet et Brandvæsen, som ei tilforn her har været. Dertil er paa Stor-Torvet ved Raadhuset bygt et nyt Sproite-Huus, hvorudi Sproiterne med Brand-Kedskaberne blive forvarede.

I. Høller.

I. Hillerslev-Herred.

Hillerslev-
Herred.

1. Hønsved Sogn (a), Annex til Røre. Hønsved Bye.
2. Røre Sogn (b). Røre Bye. Røre Braa-Mølle. Hedesgaard Bye. Saarup Bye. Sebersted Bye. Hjorteberg Gaarde. Pugedal. Hestkier. Bierre. Brorup. Hald. Cap-pel. Nørtoorp Hovedgaard.

R 11 2

3. Vigs-

- (a) Hønsved Sogn tillige med de tvende hosliggende Kirke: Sogne Røre og Vixøe har forud ligget paa en Ø, som endnu kendes at have været omflødt, og kaldes endnu Hønsvedholmen, men i ældre Documenter Hønsvedholm, og 1647. findes navnet Hønsved-Bierg ved Havstranden. Hønsved Bye ligger tet under Sandbakkerne og har paa sin nordre Mark taget stor Skade af Sandflugt. Deres Udbrist, som ligger syden for Hønsved-Mølle, er og af Sandflugten forringet. 1666. 24. September fik Strandmændene paa Hønsvedholm ved Vesterhav Kong FRIDERIK III. Bevilling, at de fremdeles, som tilforn, maa ubehindret med deres smaa Sandstuder søge deres Næring med Fiskerie paa Havet eller segle til Norge, dog at de tilbørlig Told erlægge.
- (b) Kirken er af hugne Kainpestene, uden Taarn bygt som et Kors, og menes at være kaldet Hellig Korsets Kirke. Paa Altertavlen staaer von Pagellsens og Fruens Waabener. I Begravelsen hviler Jusligkraad Hans August von Pagellen til Nørtoorp, fød i Lybel, død 1723. 45. Aar. I ældre Tider findes Eiler Lykke til Torp at være begravet i en muret Begravelse udi Røre Kirke, men hans og fleres Liig ere længe siden nedfattede i Jorden. 1455. gav Frue Kirkens Jepsdotter en Gaard i Røre paa Hønsvedholm til Mariagerkloster. Cappel her i Sognet har sit Navn deraf, at der forud haver staaet et Capel, hvis Runder endnu sees. De fleste Byer og Steder i Røre Sogn have i forrige Seculv paa Uger og Eng taget megen Skade af Flyve-Sand. I Saarup her i Sognet har forud været en Færggaard at oversøre til Baadsgaard i Hønsved Sogn.

Hillerlev-
Herred:

3. Vigssø Sogn (c), Annex til Rære. Vigssø Bye. Bierre Bye. Jessedal. Tovsgaard. Butborg Gaard. Søeborg.
4. Vester Vandet Sogn (d). Vester vandet Bye. Agerholm Bye. Synder Bilsbol. Nør Bilsbol. Rabestoft. Holderhaug. Bierregaard. Lund. Skaarup. Sander. Tovting. Blegholt Bye. Klitmøller. Østerklit-Mølle. Mellem-Mølle. Vester-Mølle. Nebel Hovedgaard.

5. Øster-

- (c) Vigse Kirke kaldes St. Peders Capel, og siges at være flyttet fra en Gaard, som kaldes Cappel i Rære Sogn. Navnet freves i forige Tider alene Vig, og Kongen havde der en Gaard eller Kongsgaard med meget Gods til, som kaldtes Vigsgaard og Vigs-Gods i Thye, og som 1525. af Kong FRIDERIK I. blev forlænet til hans Hoffinder Niels Kieldsen Jul, som endnu havde dette Gods i Kong CHRISTIAN III. Tid, siden 1581. af Kong FRIDERIK II. forlænet Niels Krabbe til Vesløsgaard. 1610. fik Jörgen Lunge til Døden Vigs Gods med Drum Slot og Listed Bispegaard i Forlæning. Et Document af 1406. nævner den Gaard Wigh og Wigrfangh, med alt det Gods der tilligger, og fem Gaarde, som foridum kaldedes Sætrichs Goths i Thyndh. Fra Vigsnæs i dette Sogn segles paa Norge af de her boende Skipper med 3. eller 4. Sand, Skuder, hvoraf Tolden betales til Tolderen i Listed. Søeborg her i Sognet er formodentlig det Sted, som nævnes i et Document af 1418. hvor der meldes om Jesse Pederlsen for Hr. Christiern Wendelboes Foged paa Søborgh i Thyth. Vigse Sogn ligger tet under store Sandbakker, som i forige Tider har lagt meget af deres Eiendom og Færdigt øde.
- (d) Parochia Westerwannet nævnes i Document af 1376. Kirken er yndelig indvendig, og har et smukt Uhrverk i Choret. I denne Kirke er begravedt Kield Krabbe til Nebel, som døde 1550. med sin Frue Susanna Lykke, deres Søn Jacob Krabbe og tvende Døttre Jomfrue Karen Krabbe til Kjølbysgaard og Jomfru Maren Krabbe til Nebel. Over Kield Krabbe har der

5. Øster Vandet Sogn (e), Annef til Vestervandet. Øster-^{Hillerlevs}
vandet Bye. Øster Tøsting Gaard. Herred.

R K K 3

6. Tved

der før været et Epitaphium, som er fortæret af Elde. Nu findes der alene hans Ligsteen med Billeder i fuld Corpus og Waabener. Paa Lysfagerne sfaar Niels Krabbes Navn og Waaben 1577. Kalkener af Sølv, tillige med en smuk Lyskrone, foræret 1673. af Michel Langballe, en Sølv-Disk dertil given af Bertel Langballes første Hustru Anne Lauridsdotter Kindgaard. I Muren en Ligsteen over Michel Michelsen Langballe til Nebel, Amtskriver i Thye og Mors, fød i Aarhus 1642. død 1711. 49. Aar, med Hustru Anne Mariche Bertelsdotter død 1699. 49. Aar. En anden Lyskrone af 8. Arme er given af Bertel Langballe til Nebel og Hustru Bodil Marie Stampe, som døde 1744. deres Arvinge, og hænger over deres Grav. Disse har i levende Live smukt jiret Alteret og Kirken. Her i Kirken er Niels Harboe til Nebel fordm bleven begravet. Dette Sogn har taget mangfoldig Skade af Sandflugt, og Vestervandet Søe, som har været en stor og fiskerig Søe, fylde mere og mere med Sand. Sognepresten boer i Agerholm Prestegaard. Klitmøller i dette Sogn har Navnet af trende Møller, som ligge i Klitten eller mellem Sandbækkerne yderst ved Strandsbredden hos Vesterhavet, af hvilke de tvende endnu ere brugbare, men den yderste eller vestlige Mølle af Sandflugt ødelagt. Deboerne ere Fiskere og Skippere, som til Kongens Tjeneste ere envollerede. Fra dette Sted segles paa Christiansand i Norge, som er 14. Mile over, med 14. eller 15. Sand-Studer, saa kaldte, fordi de ere bygte flade til at løbe over Sand-Kvælerne. Disse om Efterhøsten trekkes op paa Strandsbredden, hvor de med stor Forsynlighed gøres løse, at ikke Havets Vert om Vinteren skal rive dem løse og drive dem ud. 1520. solgte Morten Krabbe Provst i Thye en af bemelte Møller liggende udi Vester Klitte, som gav i aarlig Skuld 10. Pund Korn, til Hovedsmanden paa Halsborghuus Hans Bartholomæi paa Kong CHRISTIAN II. Begne for 150. Mark. Penninge.

- (e) Om dette Sogn findes, at det tilforn har taget nogen Skade af Sandflugt, og at det lider Trang for Vand til deres Fæmøn.

Hillerflev.
Herred.

6. Tved Sogn (f), Annex til Nors. Synderbye. Nørbye. Ballerum Bye. Kiergaard. Skielsgaard. Skielsberg.
7. Nors Sogn (g). Nors Bye. Hinding Bye. Hindinggaard. Dregaard. Borring Bye. Søegaard Hovedgaard.
8. Hillerflev Sogn (h). Store Hillerflev Bye. Lille Hillerflev Bye. Skovsted Bye. Kiestrup Bye. Brundbye. Broes Mølle. Jensbygaard. Kortegaard. Oderskov. Ranstrup. Kiestgaard.

9. Aaas

- (f) Tved Sogn ligger for Sandflugten, har ogsaa deraf udi nogle Byer taget Skade paa Agre, Kædrift og Huse.
- (g) Udi Nors Kirke, i en Begravelse i Sacrifiet, er fordmum begravet Laurids Offekøn til Søgaard og hans Frue, ligesaa Christen Prip til Søgaard. Der i Sognet, paa Veien fra Nors til Hillerflev, ligger en stor fladagtig Kampsteen, kaldet Sanct Eline Steen, ganske ufornelig, med en Mød forbybede Huller udi, ligesom med Fingre indtrykte, hvert Hul omtrent af halvanden Tommes Diameter. Ved Klitten er en Høi, kaldet Isberg Høi, hvorom er en Tradition, at en Høfding eller Næsse-Konge der skal være begravet. Endeel af dette Sogn har og forhen taget Skade af Sandflugten. 1422. nævnes sex øde Gaarde i Vorning i Nors Sogn.
- (h) Uf Hillerflev Sogn og Bye har Hillerflevherred sit Navn. Paa Kirkens østlige Side er af Kampsteenen i Muren udhugget et uforneligt Menneske-Hoved, som berettes at være St. Hilarii Hoved, efter hvilken Helgen Kirken meenes af nogle at have hedet St. Hilarii Kirke, og Hillerflev deraf at have Navn. Men uden Tvil har Navnet Hillerflev, som i meget gamle Documenter skrives *Hyldeksjøff* og *Hildersløvæ*, en ganske anden Oprindelse, og hvor urigtig denne Meening er, sees deraf, at Kirken i gamle Documenter udtrykkelig kaldes St. Peders Kirke i Hillerfløf, see Dan. Magaz. Tom. VI. pag. 77. I en anden Steen i Kirkemuren staar en Løve udhuggen. Dersom det er i denne Kirkes Taarn den besonderlige Runesteen har siddet, som WORMIUS Mon. Dan. p. 297. sq.

ant

9. Kaastrup Sogn (i), Anner til Zillerflev. Kaastrup Bye. Hillerflev
Herred.
10. Hiardemaal Sogn (k). Hiardemaal Bye. Kaafe Bye. Kaa-
fe Mølle. Eved Bye. Oddersbol Gaard. Klitten.

11. Zund

anfører, da er den der nu ikke mere at finde. Hillerflev Kirke med Jure Patronatus stienkede Kong CHRISTIAN I. 1454 til Mariager Kloster, hvorunder den forblev indtil længe efter Reformationen. 1631. indgave Sognemændene til de Kongelige Commissarier en Klage, at deres Kirke baade uden og inden aldeles var forfalden, af den Aarsag, at Mariager Kloster optog dens aarlige Korn-Tiende, hvorfor Kong CHRISTIAN IV. 1634. befalede at giorvs Overflag til denne og flere Kirkers Reparation. Det ved Hillerflev Bye sees en ophøiet Banke, flad oven paa, som viser Tiendetegn til et Slot eller Kongeligt Huus, som i gamle Dage der har staaet kaldet Hillerflev Zund. Samme Banke ligger i en Morads og kaldes Hillerflev Vold. Dette Kongelige Huus blev lagt under Drum Slot i Dronning MARGRETES Tid, som kiøbte baade Hillerflev og Drum af Hr. Niels Strangefön, Hvitfeld pag. 644. Om dette Slot har været den i Kæmpeviserne omtalte Fru Hillers Borg, er ganske uvist.

- (i) 1630. blev taget Syn over Kaastrup Kirke, som da fandtes baade uden og inden saa brostfældig, at Presten og Sognefolket ikke uden stor Livsfare kunde være derinde. Denne Kirke hørde da og under Mariager Kloster, som opbar Tienden, men ikke holdt Kirken vedlige.
- (k) Navnet findes og skrevet Harmal og Hiardmaal. I Kirken er et Epitaphium over Sognepresten Christen Morsing, som har bekostet Sacristiet og derunder en aaben Begravelse, og overalt ladet Kirken pryde og sette i god Stand. Dette Sogn er paa nogle Byers Marker ilde beskafet af Sandflugten. Kaafe Bye og Kaafe Mølle findes nævnet Koesøe Bye og Korsøe Mølle, og kanske vittere. 1505. har Mogens til Kerlingberg skødt til Fru Margrete Turisdatter paa Aagaard et Boel, kaldet Morsboel i Hiardmaal Sogn, skulder til aarlig Landgilde tre Pund Smør, med Uger, Eng, Skov, Hede, Mose, Kierre, Fiskevand, Fægang, Lyngstet og Løvegrøft. 1440. nævnes Clawstropgaard i Hiardmaal Sogn.

Hillerød,
Herred.

11. Hundstrup Sogn (l). Hundstrup By. Klov By. Løndrup By. Klstrup By. Kølbygaard Hovedgaard.
12. Østerild Sogn (m), Annex til Hundstrup. Torhede. Abildhauge. Højer By. Vesterby. Synderby.

13. Sene

(l) I Hundstrup Kirke er under Gulvet en Begravelse, som nu er tilslukt, hvori hviler en Lange til Kølbygaard, som døde 1598. Saa har og der i Kirken fordmum været begravet Jomfru Helvig Krabbe til Kølbygaard. Paa Eysfagterne sees Krabbes og Lykkes Waabener med de Bogstaver M. K. og Aarstal 1597. Imellem Kirken og Byen ligger Kors-Eng, saa kaldet, fordi der har staaet et Kors til Tegn, at en Mand navnlig Sören Bie omtrent 1550. kom der i Trette med Presten Hr. Christen, hug ham af i Midten med sin Høelce og strax paa en Hest undrendte. Hundstrup og Østerild give aarlig Afgift til Aalborg Biske, Residengens Velbligeholdelse. Hr. Christen öland var her Prest i 53. Aar og døde 1722. 87. Aar gammel.

(m) Østerild Kirke nævnes i gamle Breve af 1268. hvor Navnet skrives Ecclesia Höströld, og Villa Höstrlid, Höstreled, Höstrild in Thyud. Dette Sogn og i sær Torhede eller Tongse By har og taget nogen Skade af Sandflugt, Sandbakterne derved kaldes Tongse-Klic. Et Document af 1648. nævner Røe Mølle i Østrild Sogn. Højer By findes fordmum skrevet Haffuitzør, Hoffsør, Haassøe, og 1374. Hoffsøør. Her er en Havn, kaldet Højerhavn eller Hoffsøe-Havn, som tiener Thyeland paa den Kant til Bøse og Lade-Plads ved Limfjorden. Ved Listed er forhen anmerket, at Hoffsør fordmum en Tid lang stridde med Listed om Fortrinet til at blive Riøshed, hvorudi endelig den sidste fik overhaand. Hvitfeld pag. 1391. nævner Stedet urettelig Høse. Kanssee Navnet bør være Høvsøe af den By Hov strax derhos i Sendels Sogn. Ved Højerhavn er et Kalkbrænderie, og 1732. af Etatsraad Dyssel indrettet et Teglbænderie, som begge nu tilhøre Ulkerupgaard.

13. Sendels Sogn (n). Sendels Bye. Hundal Bye. Stromsgaard. Malle Bye. Prestegaarden. Hov Bye. Ullerupgaard. Hovedgaard. Mompost Gaard. Hillersted.
Herred.

II. Hundborg Herred.

1. Tisted Sogn (a). Tisted Kjøbsted. Saartoft Bye. Finstrup Bye. Torp Bye. Bisgaard. Hundborg.
Herred.
2. Skins

(n) Om Sendels har sit Navn af St. Niels, som nogle mene, er uvist. Imidlertid paaftaacs, at Kirken er viet St. Nicolao til Ære, paa den største Klokke staaer og St. Nicolaus, og uden paa Kirken staaer et Ansigt udhugget, som skal være St. Nicolai Esterlignelse. I Alteret blev 1730. ved Kirkens Reparation fundet en Kiste med Catholske Reliquier i, som menes at være af Christi Kors, St. Nicolai Been og Mariæ Melk. I Sacristiet har i forrige Tider været begravet Fru Birgite Skram, Hans Dyres til Ullerupgaard, saa og Claus Arnfeld, Niels Arnfelds Søn, men deres Liig formodentlig nedsatte i Jorden. Af nu værende Kirke, Eier Lars Toft er en ny Begravelse indrettet. Ved Sendels haves Kirke-Bøgerne fra 1646, i den ældste skrives Kirken allevegne Seels Kirke. I meget ældere Documenter af 1406. og 1514. skrives Navnet Sælmæs og Selness. Paa Marken ere adskillige runde Jord-Høie, og nogle Steendyffer. Paa Hov-Næs, en Balke ved Høyerhavn bestaaende af Hvidleer og Kalksteen, er en Ræmpe-Begravelse med Steene omsat. Paa Marken en Steendyffe eller Kogel kaldet Steenstue, og en anden, kaldet Hofdyffe, som er saa høi, at man deraf kan see ud i Vesterhav, og som formodentlig har været et Offersted. Malle Bye skrives i meget gamle Breve Malg. 1514. paa Hillerstedherreds Ting solgte og skædede Anders Iverlsen med Kniv og Muld en Bondegård i Hov til Christiern All. 1459. nævnes en Gaard kaldet Oppogrand i Selnes Sogn.

- (a) Kjøbsteden Tisted er forhen beskrevet, ligeledes Bisgaard, som nu er afbrudt og dens Jorde solgte til Tistedes Indvaanere. Paa Tisted Mark vesten for

Hundborg,
Herred.

2. Skinderup Sogn (b). Skinderup Bye.
3. Tilsted Sogn (c), Annex til Tilsted. Tilsted Bye. Silstrup Bye.
4. Siøring Sogn (d). Siøring Bye. Brogaard. Ladegaard.

Spering

for Byen findes Grundboelden af et Capel, hvorom tilforn er anmerket, at Kong CHRISTIAN III. i 546. tillod Borgerne at afbryde det, og bruge Materialerne til deres Raadhuses Istandsettelse. Ligeledes findes paa Tilsted Mark en Dyffe eller Hedens Begravelse, strekkende fra Øster i Vest, 200. Skridt lang og 16. Skridt bred, lidet ophøiet og omkringhæget med Steene, midt paa Graven en Offer.Steen, og i den vestre Ende en liden Kilde. Saartoft, som og i gamle Breve skrives Fortoft og regnes til Hillerslevherred, bestaaer af 8. Gaarde, der har i gamle Dage boet Udelssfolk, saasom Peder Nielsøn af Fortoft Bøvner 1418. og Anders Pederlsen Bøvner af Fortoft 1438. Tinstrup, som og skrives Tingstrup, bestaaer af 11. Gaarde, og Torp af 4 Gaarde. 1475. tog Peder Friis af Trep et Tingsvidne af Hundborgherreds Ting, at han aldrig brød eller lod bryde den Mølle op ved Dræbek eller var i Raad eller Gierning med, da den blev opbrødt.

- (b) Skinderup, som 1365. findes skrevet Skyndorp, er i gamle Dage, og endnu af nogle, henregnet til Hillerslevherred. Den Residerende Capellan i Tilsted er altid Sogneprest for Skinderup Menighed. Dette Sogn har i forige Seculo paa den vesterste Part af Sognet kaldet Vestenkiær taget Glæde af Sandflugt. Midt i Altertablen staae trende udbugne Helgenes Billeder.
- (c) Tilsted Sogn nævnes i et Document af 1367. Parochia Tylstach. I Kirken findes en Tavle med Sognepresternes Navne til Tilsted og Tilsted efter Reformationen. Klokkeren er støbt 1699. af Rudolf Melchior. Til dette Sogns Skole og Degnebolig har Provst og Sogneprest i Tilsted Peder Cordtsen 1743. skienket et Huus med Grund og Eiendom i Tilsted.
- (d) Siøring skrives i gamle Documenter Siørændi, Syørænd, og Siørind, som det endnu udfiges af den gemene Mand. Navnet har vel altsaa en anden

Spering Bye. Speringgaard. Skorup Bye. Nestrup Bye. Hundborgs
Nestrupgaard. Dollerup Bye. Norentoft Gaard. Herred.

LII 2

5. Tor:

den Oprindelse, end af den Fabel om en Ring, hvilken blev tilbage af en Riste med en Skat udi, som imellem Opgraverens Hænder faldt ud i Søen. Kirken skal for være kaldet Vor Frue Kirke, er bygt af hugne Steene med en Corniche neden om, og uden Taarn. I Kirken ere forudm begtavne Erik Kaas til Nestrupgaard og Frue Birgitte Ulfeld, men uden Gravskrift. Der findes og Epitaphier over tvende Sogneprester Willads Simonen som døde 1635. og Jens Spend som døde 1654. Paa Klokker staaer det Aarstal 1481. og denne Munkeskrift: Ave Maria gratia plena benedicta in mulieribus & benedictus fructus ventris tui. Paa denne Kirkegaard ved den østlige Ende af Kirken, ligger et meget rart Monument, som af sin Form og Stikkelse synes være et af de ældste i Landet, det er af Kampesten af 3. Alnes Længde dannet og udhugget i en prismatisk trekantig Figur, og viser paa høire Side en Helgen og paa venstre en Biskop i sin Prydelse, for den øverste Ende af denne Gravsteen staaer nedfat en firekantet Steen, hvorpaa tvende Røgler med et Kors imellem ere udhugne, for den nederste Ende en ligedan Steen med et Kors paa, hver Steen 2. Alne lang og 1. Alen bred. Efter gammel Tradition skal dette Gravmæle være gjort over en Biskop, som paa Veien fra Bremen hid til Landet leed Skibbrud, og flød til Land ved Torup Strand. Formodentligt har det været en af Bendelbo Stifts første Biskoper, saa meget mere, som den hos staaende Helgen kan være St. Catharina, som var Patronesse for Hjøring, hvor de allerførste Biskoper residerede. Om Magnus den første Børlumske Biskop siger Historien, at han omkom paa Søen, da han ved 1065. havde været i Bremen at lade sig indvie. Videre Beretning herom Hayes i Marm. Dan. Tom. II. pag. 347. Nær ved dette Monument til høire Side ligger end en trekantet prismatisk Gravsteen, næsten af samme Størrelse, men uden udhugne Figurer, samme har og en Steen ved Hovedet og en anden ved Fødderne, paa hvilke nogle simple Figurer vise sig. Endnu ligge der tvende andre lange og smale Gravsteene med Kors og andre Figurer

Hundborg
Herred.

5. Torsted Sogn (e), Anney til Siøring. Torsted Bye.

6. Dvang

gurer paa, som tykkes være af samme Alder, og kanske har henhørt til forbernelte Monnumter. For 30. Aars Tid siden fandt Peder Brogaard ved Kirkegaarden en Steen med Runeskript paa, som af WORMIO ikke er anført, hvilken blev brugt til C:undsicen under hans Huus, see Marm. Dan. T. II. pag. 347. Vesten for Kirken ved Brogaard og tet ved Siøring Sø, ligger den bekjendte Siøring Vold, hvor i gamle Dage et lidet Slot skal have staaet, som Kong NILAUS skal have boet paa, den Tid Paris tjente ham, som hemmelig bortførde hans Dronning, hvorom den gamle Digt er gjort: Fra Siøring Volde til Vester-Hav lader Paris kaste den Lønnegrav &c. Om denne Fabel har nogen Hensigt til den Historte, som skede i 12. Seculo med Kong NIELS, hvis forlovede Gemahl Uvilde af den Svenske Prinds Sverker blev undført, er uvist at sige. Pladsen, hvor Slottet har staaet, er paa en rund høi Jord-Banke, 24. Fod høi og oven paa 30. Skrit, men nedeyt 60. Skrit i Diameter. Grave og Volde ligge i en Runddeelt deromkring, Graven 18. Skrit bred og Vol- den i sin Grundplan 12. Skrit. Volden, som er 24. Fod høi, er paa tre Steder gienemskaaen, hvor der har været Udfart og Broer fra Slottet. Saavel i Gravene inden for som og rundt om uden for Volden skal tilforn have været Vand, men nu er det allevegne tørt og tilgroet. Om det ved Begyndelsen af dette Seculo her fundne forunderlige Kiød, kan læses Marm. Dan. Tom. II. pag. 348. Nestrupgaard her i Sognet har for- dum været beboet af Adelsfolk, og 1630. har Fru Anne Lykke ved Ma- gessifte, udlagt til sin Søn Mogens Sehested denne Gaard, som da aarligen skulde 16. Tdr. Havre, Byg 16. Tdr. og 6. Sænk Mal. Og paa Norentoft, en stor Gæsted-Gaard, har boet den i Kæmpeviserne omtalte Ebbe Skam- mellen, som dræbte baade sin Fæstemø og sin Broder Peder Skammellen, fordi han havde ægget hende, medens han var udenlands. Skorup Bye i dette Sogn har i forrige Tider taget stor Skade af Sandflugt.

- (e) Torsted har Navn af en forduindags anseelig Høfding ved Navn Thor eller Tord, som ligger begravet i en stor rund høi vesten for Byen kaldet Tø- høi. Kirken skal i forrige Tider have været et Asylum, Barsted eller Fri- sted, med sær Privilegier.

6. Vang Sogn (f). Vang Bye. Nystrup Gaard. Øster Hundborg. Diernæs. Klostersgaard. Hove Gaard. Korsborg Boel. Roffedal. Tarp. Sturup. Jnte. Sandklitterne. Svæde Boetsmand. Skaarhede. Overgaard. Kortegaard. Krogsgaard.
7. Torup Sogn (g), Anner til Vang. Torup Bye. Langgaard. Korsgaard. Vester Diernæs. Færgegaard.

E 11 3

8. Skjold:

- (f) I Vang Kirke findes en liden Træ-Tavle over Frue Anne Blik til Nystrup som døde 1593. derpaa har været tvende Vaabener, hvoraf det ene er nu ukjendeligt. Endnu ere her tvende Epitaphier, 'et over Sognepresten Jens Christensen af 1650. et andet over Provst og Sognepresten Hans Bang som døde 1754. 72. Nav og Hustru Mette Madsdatter Rostok opsat 1727. Her er endnu et smukt Epitaphium over den bekjendte Mads Badskier, eller Mads Lauridsen Wang, som døde 1761. 87. Nav, han havde hienne og ved egen Glid tilveiebragt sig stor Færdighed i Chirurgien og Lægekunsten, var lykkelig i sine Curer, og blev meget brugt i og uden Provincen. Derforuden ere i denne Kirke begravne Christoffer Lunov og Ove Lunov til Nystrup, men uden Gravskrift. 1373. pantsatte Ludekinus Deghen til Kong VALDEMAR sit Gaard Dyernes i Thye for 116. Mark Sølv. Vang Sogn har baade i ældre og nyere Tider taget ubodelig Skade af Sandflugt; der har været en Vandmølle, som er ødelagt af Sand, og 5. anseelige Tensjed-Gaarde have derved mistet deres beste Eiendome. Det er uden Tvil Sturup i dette Sogn, som i et Doc. af 1406. kaldes Curia principalis Stordorp in Hundborghæret.
- (g) Torup Sogn nævnes i et Doc. af 1367. Parochia Thothorp. I Kirken har før været en af vore skønneste Runesteene, som nu ikke mere er at finde, hvorom WORMIUS p. 293. beretter, at den var hidført fra en Høi, som ligger øst for Kirken, hvor den havde været opreist over en fornem Høvding ved Navn Tuko Angelænder, som havde nedlagt en Viking navnlig

Hundborg
Herred.

8. Skjoldborg Sogn (h). Synder Skjoldborg Bye. Nør Skjoldborg Bye. Næs Bye. Sundsgaard. Støvring Boel. 9. Kal

navnlig Isvard, der var hidkommen for at røve Jydernes Rigsdom. Til Særeggaard her i Sognet ligger en Holm midt ude i Søen imellem Torup og Jannerup, hvorpaa i gamle Dage skal have staaet et Slot eller en Borg, og kaldes endnu Fersborg eller Særeggaards Borg. Søen som begynder ved Siøring og reffer ind i Torup Sogn, gives adskillige Navne, saasom Siøring Sø, Jannerup Sø, Arsøe, Alsøe, Særeggaards Sø, WORMIUS MON. DAN. p. 293. kalder den urigtigen Fluviolum. Holmen bestaaer af en aflang firekantet Dphøining eller Vold, hvor oven paa Pladsen, som er noget nedfunken og med Græs begroet, er 80. Skit bred, og fuldkommen dobbelt saa lang fra Syd til Nord. Paa den østlige Side af Volden fra det øverste til nederst ved Stranden er ligesom en Trappe af 3. store vel dannede Kampsteene, som ere noget forrykkede fra deres første Leie. Paa den vestlige Side af Holmen ligger ved Stranden elleve store Steene i en lige Række ud i Søen, ligesom en Brygge. Paa denne Holm opholder sig en Mængde Rotter, som nære sig deels af Fisk, deels af Eg og Unger af de mange Maager, som her have deres Tilhold. Dette Sogn har taget overmaade stor Skade af Sandflugten og trues endnu med større Ddeleggelse, de i Torup har flyttet to gange for Sanden, som ogsaa har opfyldt en liden Sø kaldet Sierring Sø og truer den store Siøring Sø med samme Skiebne.

- (h) Skjoldborg menes at have Navn, enten af Kong Skjold, som der har haft en Borg, eller at Jndbyggerne i gamle Dage ved noget fiendtligt Anfald der har forskandtet sig og indsluttet sig i deres Skjold-Borg. Kirken er bygt af hugne Steene, og fuldet. Lysstagerne ere givne 1647. af Iver Kaas til Ulstrup og Fru Sophia Krøg, med deres Waabener paa Kirken er et Epitaphium over Oberst Lieutenant af Cavalleriet Eik Zacharias von Kahlen til Todbøl, som døde 1726. Paa nordre Side i Kirken har Justisraad og Amtsforvalter Claus Caspergaard til Todbøl indret-

9. Kallerup Sogn (i), Annex til Skioldborg. Kallerup Bye. Hundborg, Hornstrup. Toddbøl Hovedgaard.
10. Hundborg Sogn (k). Hundborg Bye. Sadersbøl Hovedgaard. Roftrup Hovedgaard. Ulstrup Hovedgaard.

II. Jan.

indrettet sig en muret Begravelse, han blev adlet 1748. og døde 1749. 76. Aar, hans Frue Maria Dorøthea Thomesdotter døde 1744. 42. Aar. I Choret er en aaben Begravelse, hvorudi Sognepresten Friderik Langebek som døde 1727. og Hustru Else Skytte død 1726. ere nedfattede, ligeledes hans Succesor Nicolai Peter Bering Stedets Sogneprest i fire Uger. Neden Choret læses en Gravskrift over Sveder Povelsen Paaske som døde 1685. og hans Syster Marthe Paaske Herr Daniel Rosenholms Enke. Ved Kirkegaarden har Justisgraad Caspergaard ladet bygge et grundmuret teglhængt Hospital, kaldet Toddbøl Hospital, og dertil stienket en Capital af 1600. Rdlr. af hvis Indkomst fire fattige Enker af Godset nyde hver ugentlig 2. Mark og til Ildning aarlig 9. Mark. See Hofm. Fund. T. IV. p. 448. Den første Lutherske Prest i dette Kald Hr. Sven, som havde været Canik i Vestervig Kloster, blev beskylt for Hererie og affat. Norden for Størring her i Sognet ligger en lang Dyffeller Kæmpegrav, 120. Skrit lang og ved 10. à 12. Skrit bred, strekkende fra Synner i Nord, med en stor Dffersteen midt syden paa. En anden af lige Størelse og Situation sees paa Heden tet norden for Møgelvand og Nas Bye, hvorunder siges at ligge begravet en Kæmpe ved Navn Wil Knud, af hvilken Vil. Sund saa skal være kaldet.

- (i) I Kallerup Kirke hænger en Tavle, som viser, at Biskop Borneman 1688. har ladet Kirken reparere. Inscriptionen læses i Hofm. Fund. T. IV. p. 409. Paa den anden Side af Tavlen staae Presternes Navne til Skioldborg og Kallerup siden Reformationen.
- (k) Af Hundborg haver Hundborgherred sit Navn. Et Document af 1348. spregner de Godser, som den Globiske Familie har eiet i Thye, nemlig, Roftrup, Hundborg, Wiand, Rofsøholm og Rodallund, hvøraf man fulde

Halsborg.
Herred.11. Tandrup Sogn (1), Annex til Halsborg. Tandrup Bye.
Snedstrup Bye.

12. Nør:

Skulde slutte, at Halsborg da og har været en Gaard. I den vestre Ende af Kirken over den vestre Kirkedør, er i Muren indsat en lang smal udhuggen Kampsteen, med Korser og andre Figurer paa, som først har været en Gravsten, som synes at være meget gammel og af 12. eller 13. Seculo; af Skriften, som ikke er Runer, men gamle Latinske Bogstaver, kan nu alene findes disse: Raleef . . . cum fratre . . . sepulto Supplex, det øvrige ukiendeligt. Paa Klosteret sees nogle ukiendelige Characterer og disse Ord: Anno 1537. lod Peder Mörking stöbe mig. Kirken er indvendig meget smuk og pyntelig. Altertavlen af Bildhugger-Årbejd bekostet 1691 og smukt stafferet af Sognepresten Oluf Nielsen Hofam og Hustrue Maren Jensdotter Holst. I Kirken tre murede Begravelser, i den ene har fordm var været nedsat Jomfrue Dorothe Skeel til Rosstrup, i den anden Frue Sophia Krag Iver Kaas til Ulstrup, i den tredie tre Jomfruer, som have boet paa Fadersbøl, Sophia Kaas, Inger Kaas, og Magdalena Kaas. Et Epitaphium over Oberst, Lieutenant Jacob Sparre til Rosstrup død 1694. 71. Aar, med begge Fruer Christence Rodsteen død 1677. 56. Aar og Anne Jul død 1688. 35. Aar, samt hans eneste Søn Cornet Vogn, Sparre, som blev slagen ved Lodder-Mær, i et fiendtligt Baghold, i hans Alders 21. Aar. En Tavle over Iver Kaas til Ulstrup som døde 1662. og Frue Sophie Krag død 1648. med fire af deres Børn. En Tavle over Hartvig Kaas til Ulstrup og Fadersbøl, som døde 1704. og Fruer, Anne Skinkel som døde 1665. og Sophia Rotkirk. Et Epitaphium over Povel Maes til Rosstrup, gift med Frue Vibeke Budde som døde 1698. 22. Aar, anden gang med Sophie Söltoft, Jens Sörensen Hesbergs til Rosstrup Enke, han døde 1720. 61. Aar, hun giftede sig tredie gang med Major Jens Kraft, hun døde 1747. og han 1751. Paa en Tavle læses en Inscription, som viser, at Biskop Børneman den 30. Stiftets Biskop har befordret denne forfaldne Kirkes Istandsettelse, paa samme Tavle staae Presternes Navne siden Reformationen. I dette Sogn har Vornup Bye, Brønker, Fadersbøl og Fadersbøl-Mølle før taget Skade af Glyvesand.

(1) Kirken har været kaldet St. Andersees Kirke, der har og i Sognet været en Læge:

12. Nørhaa Sogn (m). Nørhaa Bye og Prestegaard. Nørhaagaard. Næsgaard. Fredskild en Eensted-Gaard. Le-gind. Stofkegaards Mølle.

Hundborg-
Herred.

III. H a s.

Lægekilde kaldet *St. Anderses Kilde*. Altertavlen er bekostet 1648. af Iver Kaas til Ulstrup og Friie Sophie Krag, hvis Fæderne og Moderne Baabener staae derpaa, den er meget smuk af Bildhuggerverk, gjort af Peder Jensen Colding Bildhugger, smukt malet og ægteforyldt. Skriftestolen og Fonten ere ligeledes af smukt Arbeid, med tvende Adels-Baabener paa den sidste. Paa Lysestagerne staaer Iver Kaas, Sophia Krag 1640. I Choret staaer den bekendte Janderup Blok, hvortil de Søefarende, saavel som andre paa Landet, for Hielps og Helbreds Erholdelse, pleie ofte at henseende Gaver til de fattige og Kirken, hvorover Kirken er i god Stand og vel pyntet. Paa Loftet over Choret er afnalet den Historie om Enken, der lagde sin Skierv i Guds Kiste. Neden Choret et Epitaphium over Laurids Madsen Sogneprest til Hundborg og Janderup, hvorpaa læses dette Vers: Mystra, Parens, Victor, monui, docui, penetravi, Rus, Sobolem, Coelum, dogmate, voce, fide. Paa Kirkegaardens østre Side har været en Grav, omfat med Kampesteene, 10. Fod lang, hvorunder efter gammel Sagn den Næsefonge NILAUS er begravet, hvilken-forhen er omtalt at have resideret paa Sjøving Borg, og skal tillige have besiddet det tilføyn beskrevne Slot Fersborg beliggende i Jannerup-Søe, eller, som den og kaldes, Sjøving-Søe.

- (m) Om Nørhaa Kirke fordiim har hedet *St. Thøgers Kirke*, kan vel være, siden der og i Sognet har været en Læge-Kilde, kaldet *St. Thøgers Kilde*. I Kirken læses paa en Steen i Alteret denne Inscription: Sub hoc saxo sepultus jacet Dominus Martinus Nicolai, antea Monachus coenobii Westervigenis, deinde primus Ecclesiæ Nørhaasianæ Pastor Evangelicus, obiit 1562. Requiescat in pace. En Ligsteen over Peiter Simonson Bøgers fra Utrecht, Bygmester ved Westervig Kloster, boende paa

Hassing-
Herred.

III. Hassing. Herred.

1. Hvidberg Sogn (a). Hvidberg Bye. Lyngholm Hovedgaard. Svankier Bye. Lomborggaard. Kiallerup Bye. Jstrup Bye. Madsted Gaard.

2. Lod:

paa Næsgaard, som døde 1699. 62. Aar, og Hustru Barbara Bendixdotter. I en aaben Begravelse staaer Cancellieraad Hans Karsten Langballe til Fadersbøl og Nørbaagaard, som døde 1752. Dette Sogn er i forrige Seculo paa endeel af sine Marker bleven af Sandfog beskadet, men siden nogenledes kommen til rette igien. Ved 1670. eller kort derefter blev Stokkegaard's Mølle noget nær øde af Sandflugt, som kom af Bakkerne Norden for Møllestedet, fyldte Møllebøden og tilfulte Aagangen, som kom af Fredskild: Søe

- (a) Dette Sogn kaldes Hvidberg vesten Aae, i Henseende til Hvidberg paa Thyholm. Kirken er bygt af hugne Steene, og uden Taarn. I Kirken er opsat paa nordre Muur i Choret et Epitaphium af Træe over Mogens Kaas og hans Familie, hvorpaa i Midten har været malet Christi Opstandelse, som af Ælde er fordervet, neden paa to Mand's Personer og to Fructimmer, og ved hver Side 4. adelige Vaabener. Iyffestagerne ere givne 1606. af Sognepresten Laurids Berthelsen. I en Muret Grav har forduum her været nedsatte Mogens Kaas til Lyngholm og Frue Margrete Westeni, saa og Otte Kaas til Randrup. Paa den nørre Muur staaer malet Bispevernes Navne i Stiftet og Stedets Prestes efter Resor, mattonen. Her findes en Ligsten over Herr Jens Pederlen Skibsted som døde 1691. En anden over Sognepresten Herr Anders Christensøn Schive død 1707. Ved Kirken har Sognepresten Hans Ramlös, som døde 1729. stiftet en Skole, See Hofm. Fund. T. IV. p. 459. Han har og i Kirken ladet opsette et Epitaphium over sin Formand Herr Anders Schive og nogle af sine Børn og Familie. I dette Sogn har Sandflugten gjort megen Skade, og opfyldt Due: Søe. 1367. nævnes Huitbergh Bro. 1443. har Herr Eskil Nielsen til Lyngholm af Mogens Pederlen

2. Lodberg Sogn (b), Amner til Hvidberg. Lodberg Bye. Hasfingherred. Sveigaard. Skovsted Bye. Tolbol.

M m m 2

3. Ørum

derfen til Damsgaard og Medarvinger faaet Skøde paa Frugaard i Hvidberg i Hasfingherred. Hvordant ellers Sognet ved de Tider var beskaffet, viser et Tingsvidne af Hasfingherreds Ting 1467. hvormed bemelte Herr Eskil Nielsen gjorde sin Laughævd paa alt sit Urvegods og Røbegods, i Hvidberg Sogn vesten Aar, nemlig Liøngholm med al sin Tilliggelse, Frugaard, Lumborggaard, Duell med sine Enemerker Klit og Kier, Kiergaard, en Gaard heder Skaarpuds, Hjøringgaard, Throllboe, en Gaard i Svankier, Hvidberggaard med dens Enemerkes Klitte og Hebe, item al hans øde Gods udi Hvidberg Sogn, item indvorde han til Liøngholm Brobede fra de syndre gamle Veie til de Kiere østen ved Aaen. Et andet Brev af samme Tid nævner tre af disse Gaarde saaledes Skauhaue, Lørgaard, Trolburg. 1474. fik Bo Hög af Hasfingherreds Ting et Tingsvidne, at Herr Peder Hög havde taget Laughævd paa sit eget Gods i Kiellerup og Alstrop, men ikke deelt paa noget, som hørde Kongen og Kirken til. Herpaa fik han 1475. Kong CHRISTIAN I. Stadfæstelse. Lumborggaard kaldes i nogle gamle Breve Longeberiggaard.

- (b) Her var D. Christen Lodberg Biskop i Ribe født, som har gjort sit Fødesteds Navn til et Stamme. Navn for en bekendt Familie. Dette Sogn har taget ubødelig Skade af Sandflugt, nogle Byer og Gaarde ere blevne aldeles ruinerede. Kirken er tilforn formedelst Sandflugten flyttet fra et andet Sted, hvor Rudera endnu findes, men Sandet trænger den nu igien paa det Sted, den staaer, og har undertiden været nær ved at overfyge og skiule den. 1566. har Kong FRIDERIK II. befalet Frue Jytte Podebusk ikke at befatte sig med Lodberg Prestegaard, videre end Herligheden, nemlig 6. Heste Gesterie og et Skovsvin, som Kong CHRISTIAN III. med andet Kronens Gods havde solgt hendes afgangne Husbonde til Grup. 1655. bevilgede Kong FRIDERIK III. 50. Rdlr. af de ved Lodberg Kirkegaards Dige fundne Penge til Kirkens Reparation.

Hasfing-
Herred.

3. Drum Sogn (c), Annex til Zvidberg. Drum Bye. Drum Hovedgaard. Sundborg. Hedegaard.
  4. Agger Sogn (d), Annex til Vestervig i Kevsherred. Bester Agger Bye. Øster Agger Bye. Synder Aalum Bye.
- Nør

(c) Drum Sogn er ogsaa udsat for Faren af den forbervelige Sandflugt, og har paa adskillige Kanter lidt nogen Skade deraf. Drum Søe bliver i den vestre Ende af Sandet alt mere og mere opfyldt. I Kirken ere saavel de Aalborgske Biskoppers Navne som Kaldets Sogneprester optegnede paa Muren.

(d) Kirken skal først have været anlagt paa et andet Sted, end hvor den nu staaer. Klokkeren er søbt 1720. af Friderich Holtzman i Kiøbenhavn. 1773. bevilgede Kong FRIDERIK II. Agger Sogns Konge-Tiende til Sognekirken at reparere og vedligeholde, som da var meget bygfallen og taglam. 1769. havde Agger sin egen Sogneprest, som heed Hr. Michel. Udi Øster-Agger vedligeholdes en Skole af Vestervig Stamhus. Af de 500. Rdlr. Mulet-Penge, som fra Vestervig Kloster af Assessor Moldrup bleve udbetalte, uddeles Renten aarlig til Niels Povelsøns Arvinger paa Køn i Agger Sogn. Gamle Folk vil sige, at, hvor de nu fiske i Havet, saavidt man kan see ud, har tilforn været Kornland. Og ligesom Vand, flod paa den ene Side efterhaanden underkfiærer og bortstjæler Landet, saa har Sandflugten paa den anden Side saaledes medhandlet deres Grund og Eiendom, som fordom med 28. Plove blev dreven, at de har saa got som et mindste Plet Alger-Tord og Eng tilbage. Dette Sogn, som ligger under Vestervig Hovedgaards Tact, er folkerigt nok, men bestaaer nu alene af Fiskere. Beboerne høre under de Kongelige Søe-Limitter, og har ingen anden Næring end af Havet og Limfiorden. Naar Fiskeriet staaer dem Feil, maae de gaae med Betleflaven. Fiskeriet i denne Egn har fordom været af stor Bigtighed; thi i Irgens og Enkes Tid har det mangen Nat kundet indbringe 100. Daler. Helt-Fiskeriet gav ogsaa for nogle og tredive Aar siden god Fordeel, men ved idelig Oversvømmelse af Havet i Fiorden, hvor:

Nør Alatum Bye. Tost Bye. Nabe en Enested Gaard.
 Røn Bye.

Helsing-
 Herred.

M m m 3

7. Bidsted

Hvoraf man ei vidste tilforn, har Fiskene ved det salte Vand faaet Afstye at komme saa langt op. Om Fiskeriet i Fjorden havde de med dem udi Koberød en Proces, hvorudi af Kong FRIDERIK I. og Rigeets Raad blev 1530. assagt saadan Dom: At efterdi der aldrig haver været sat Ruser eller andre bondsat Garu fra Roddingsør og vester ad til Hasserøbbe, og syndet til Thybo Røn, da have de Koberødmænd, Klosterets egne Tienere, gjort Uret, i dei de der have sat Ruser imod Provstens Villie, Klosterets og de Aggerboers Klosterets Tieneres Fiskerie til Fjorden og Klæde, og de Aggerboer dermed intet at have forbrudt, at de optog og sønderhugge de Koberødmænds Ruser, og de Koberødmænd, som have fordriflet sig at bruge nogen Eiendom, de ei tilforn have brugt, og dermed forkrænket deres Husbondes og hans Tieneres Frihed, bør ei her efter at besidde Klosterets Gaarde, med mindre de kunde have det i Provst Svens Munde. Midt om Sommeren i en vis tilladt Tid fare Aggerboerne ned i Limfjorden, legge sig under Salling, Mors og Thyø, og med deres Pulsbaade drive en sterck Nalefangst. Med deres Havfisk, som de tørre, fare de omkring i Landet og paa Markederne, og faae den gierne assat. Foruden Fisk, maac de købe, borge og tigge alt hvad de skal have til Klæde og Føde, og fordi de altid maac ligge paa Havet efter Næring, maac de taale, at de af andre kaldes Hav Gaffer. Som de ere meget fattige og leve med deres mange Børn et uselt Liv, saa beskrives de og at være et sært og haardt Folk, og ulige deres Landsmænd i Klæder og Sæder, ligesom de ogsaa i Sprog og Tale ere fiendelige fra andre Thyboer. Agger Sogn ligger midt ud for det Sydste Nis, og desuden har treobelte Kæster uden for sig, hvorved det undertiden hender sig, at der strande Skibe, men Forstrandets Netten hører Eieren af Vestervig til. Ligesom Agger Sogn er det yderste og sidste paa den Kant af Halsborg Stift, saa er Røn Bye eller Thybo Røn, som ligger syddest i Sognet, den yderste og første Bye af Thyøland ved Grøndse Skiellet imellem Ryssesten og Vestervig Stamhuses Eiendoms.

Alt

Hasling-
Herred.

5. Bidsted Sogn (e). Bidsted Bye. Hørsfeld Bye. Fuglsang Bye. Hundkier. Spangberg. Brogaard. Grøntoft. Gladskier. Stadshauge. Store Havbek. Lille Havbek. Møllegaard. Maarup Mølle. Skottergaard. Bibtoft. Ulnessgaard. Tanderup Hovedgaard. 6. Zas

Altsaa falder i dette Sogn den smale Landstreg, som sammensøier Aalborg-Stift med Ribes-Stift og det øvrige Jylland, hvilken Landstreg i den gamle Historie kaldes Haralds Lid deraf, at Kong HARALD HAARD-RAADE af Norge lod der, over tør Land, drage sin Flode af Limfjorden ud i Vesterhavet, da han af den Danske Konge SVEN ESTRIDSÖN var indsluttet og forfulgt i Fjorden. Paa denne Landstrimmel eller Isthmus, som nu ikke er over 800. Skit bred i øster og vester, havde Bønderne i 657. imod de Svenske, som havde leiret sig ved Møbe, opkastet en Skandse, som dog blev indtagen og Landet af Fienden oversvømmet. En ældre Beskrivning om Ugger-Land er forhen ansørt.

- (e) Bidsted Sogn skrives i et Document af 1367. Parochia Biltæthe. Kirken har en Altertavle af Billedhugger Arbeid, hvorpaa sees Oberste Basses, Brigadier Eiskers og deres Frues Elisabet Sophie Rantzovs Baabener. I Choret, som er hvælvet, findes endel malede Sindbilleder og Baabener. Paa nordre Side i Choret er i Muren indsat en skøn Steen af sort Marmor, med Positioner og Baabener, 5. Linie høi, over Niels Lykke til Tanderup, som døde 1575. hans Frue Karen Gyldenstjerne, og Søn Mogens Lykke, som døde 4. Aar gammel. Der er i Kirken en muret Begravelse, som dog nu er tilluft, hvorudi disse, og ligeledes Karen Lykke, forðum have været nedsatte. Prædikestolen er bekostet i 609. af Jacob Lykke til Tanderup, med hans og Frues Baabener paa. I Muren paa nørre Side i Kirken sidder en Steen over Maren Samuel Christians af Kiøbenhavn, som døde i Bidsted Prestegaard 1673. 65. Aar. En Ligsteen over Christen Nielsen Koustrup Forpagter paa Tanderup og Provstie. Skrives over Thyholms Provstie død 1669. 54. Aar. Et Document af 1467. nævner Dalgaard i Bidsted Sogn, hvilken Gaard 1512. blev folgt af Michel Krabbe til Herr Niels Hög. Bidsted Anio. Smede ere bekendte for deres gode og nette Arbeid og saa behændige, at de kan eftergøre næsten alt hvad man foreviser dem.

6. Hassing Sogn (f). Hassing By. Eifelbek Gaard. Hassing-
Herred.
7. Visbye Sogn (g). Visbye. Nør Hedegaard. Synder Hedegaard. Umbye Gaard. Annexet Seltborg ligger i Refshered.
8. Synderhaa Sogn (h). Synderhaa By. Synderhaagaard. Kovstrup Hovedgaard. Ghrup Gaard. Plovmandsgaard. Ralkier Gaard. Kieldgaard. Smedieknef. Kongstrup Mølle. Jesstrup By. Østergaard.

9. Snedsted

- (f) Hassing Kirke holdes for at være en med de ældste i Aalborg Stift, men paa haad Grund vides ikke. Imidlertid har Hassingherred sit Navn af Hassing By og Sogn. I Kirken er et Epitaphium over Sognepresten Peder Mortensen Hassing, som døde 1670. Et andet over Sognepresten Niels Christensen Lomborg død 1689. En Træ-Ramme over Sognepresten Morten Pøderfen Hassing død 1695. Sydost for Kirken er en Dal, kaldet Troldgub, deri strax ved Veien er St. Thøgers Kilde, hvorudi Kræmere, som reiste fra Lister til Westervig Marked, i forrige Tider kastede Penge, at de skulde faae Lykke. Nogle ensfoldige have og kastet Penge og toet sig derudi, i Haab om at faae deres Helbred.
- (g) I Visbye Kirke er en Gravskrift over Sognepresten Christen Lauritzen som døde 1594. En smul Ligsteen over Provst og Sognepresten Matthias Andersen som døde 1636. I Choret en hvid Ligsteen, hvorpaa Kristus med Scir-Fanen staaer udfugget, formodentlig over en af Præsterne. I en aaben Begravelse staaer Provst og Sognepresten M. Elias Klausman, som døde 1719. 64. Mar. 1690. døde Sognepresten i Visby Jens Sønberg, hvis Datter Inger Sønberg 1710. har udgivet den bekjendte Bog Sælens daglige Røg, Offer. Paa den nørre Muur staaer optegnede Præsternes Navne siden Reformationen. I Visby har 1457. boet en Udelsmand, som skrev sig Nicolaus Petri in Viisby armiger.
- (h) I Ringen over Kloffen i Taarnet læses: Verbum Dei manet in aeternum 1571. Hans Skrifver. I Kirken findes en Ligsteen over Sognepresterne,
- Sinnor

Hasling,
Herred.

9. Snedsted Sogn (i). Snedsted Bye. Giersbøl Bye. Elsted Bye. Aarup Bye. Aarup Mølle. Bedsted Bye.
10. Grurup Sogn, Anner til Bidsted. Grurup Bye. Ubbildgaard en stor Bondegaard. Gamelbye.

II. Villers

Simon Villadsen som døde 1607. og hans Eftermand Niels Nielsen Hegelund død 1631. med begge Hustrue Anne Christoffersdatter og tvende Sønner. Paa Muren staaer malet de Aalborgske Biskoppers saavel som Stedets Presters Navne siden Reformationen. Den første Lutheriske Prest Jens Hvid, som blev kaldet 1537. har været af Adels, siden han i Fortegnelsen nævnes Velbyrdig. Anno 1512. folgte Michel Krabbe til Vesløsgaard til Hr. Niels Hög Østergaard i Jestrup i Synderhaa Sogn, som da gav til aarlig Landgilde 4. Pund Korn, 1. Pund Smør, en Afgifts Galt, med andre Bøde.

- (i) Snedsted Sogn var før annecteret med Synderhaa og Hørsied, men Kong CHRISTIAN IV. ved Brev af 15. Nov. 1622. affkilte dette Sogn fra de andre, og gjorde det til et særligt Prestekald. Kirken er stor, og har det høieste Taarn der i Landet, som kan sees af de Seglende nogle Meile ud i Havet. Paa Altertavlen staae tvende Vaabener, og derhos denne Inscription: Til Guds Ære oc denne Tafflis Staffering hafver ærlig oc Welb. Joachim Christopher Stensen Kongelige Majestets Befalingsmand ofuer Thyholms Provstie foræret X. Rdlr. 1669. I Kirken ligger en Grav-Ramme over Sognepresten Jens Povelsen som døde 1639. Ved Skriftestolen ligger en Gravsteen af Kridsteen, som er ganske forslidt, dog kan nogenledes findes, at derpaa har staaet tvende Billeder og tvende Vaabener, men Inscriptionen ulæselig, meenes at være over en Hardenberg, som har eiet Lodbøl. Bag Alteret er under Gulvet en muret Begravelse, hvorudi fordem har været nedsat Envold Stygge til Lodbøl og Frue Birgitte Dyre, ligeledes Christen Hög til Lodbøl og Frue Anne Skram, men disse findes der ikke mere, og nu staaer der alene Knud Lang Bysoged i Lemvig. Aarup skreves i gamle Dage Ordoorp, 1447. har Elne Evertsdotter Hr. Friderik Wordenbergs Frue i Dixs Skødet al sin Rettighed i Ordoorp og

11. Villerflev Sogn (k), Annex til Hassing. Villerflev Bye. Hassing-
Herred.
 Vibestoft Bye. Gudnæs Bye. Gundegaard.
12. Hørdum Sogn (l), Annex til Skyum. Vester Hørdum
 Bye. Øster Hørdum Bye. Kolbye. Totterup Bye. Trup
 Hovedgaard.

13. Skyum

---

og Ordorp Mølle i Thye til sin Systersøn Hr. Niels Knudsøn Ridder i Sveaneholm. 1450. har Kong CHRISTIAN I. tildømt Hr. Niels Knudsøn samme Gods, og 1451. har Hr. Strange Nielsen og flere udbredt af Hassingherreds Ting og indført Hr. Niels Knudsen i Ordorp og Ordorp Mølle.

(k) Kirken er som de fleste Kirker her i Landet, bygt af hugne Kampesteene. Paa en af disse paa syndre Side er udhugget et lidet Kors. Ved Villerflev i en Høi, kaldet Brushøi, er for endeel Aar siden funden en Steenkiste med en stor Steen til Laag. Vesten Byen er i Aaret 1732. af en Bonde ved Hans Huus i Beien funden en firekantig pillket Grav med to rare Urner. Paa Kirkens nordre Side sees et Kors i en Steen udhugget.

(l) Hørdum skrives i gamle Breve af 1418. Hørdum. Kirken er temmelig stor og viid, og har et stort Taarn. Den skal være kaldet de fire Evangelisters Kirke, og det siges, at derudi fordem skal være afhandlet Sager og holdet Capitels Ret, men at den, efter Tradition, har været Domkirke, synes ikke rimeligt. Der er en gammel Messeshagel givet 1676. af Sognepresten Niels Andersøn Hørdum. Sølv-Kalk og Diss givet 1705. af Sognepresten Peder Lund. Et par anselige Lysstager givet 1655. af Hans Hansen Forvalter paa Trup. Den første Lutherske Prest Hr. Peder havde været Munk i Gudsom Kloster, og studeret til Dittenberg. I Begravelsen hviler Justitzraad og Landsdommer i Laaland Herman Christian Helverskov til Trup, som var en lærd Mand, og Frue Hedevig von Itzen, deres Datter Frue Friderica Lovise Helverskov og Mand Assessor Jens Jørgen Hopp til Trup. Over disse har Jochum Lassen en

Datter:

Haaſing-
Heered.

13. Skyum Sogn (m). Skyum Bye. Dybdal. Skyum Veir-
mølle.
14. Hørſted Sogn (n), Annex til Synderhaa. Hørſted Bye.
15. Harring Sogn (o). Harring Bye. Harringgaard. Ros-
holm. Oland Hovedgaard. Søgaard. Rokholm. Broles-
Hauge. Krogsgaard.

16. Stag

Dotterſøn af Juſtigraad Helverſkov for nogle Aar ſiden her ladet oprette
tvende Epitaphier. Imellem Hørdum og Trup er en Hede, kaldet Hvir-
vils Hede, paa hvilken findes hos Veien tre hos hinanden opreiste Høie,
hvorudi den Hallandiſke Førſte Hvirvel, ſom Saxo til Slutning i den fjerde
Bog omtaler, ſamt hans tvende Stalbrodre Buge og Faning ſkal ligge
begravne. Af den tredie Stalbroder Gunholm menes, at Gunnegaard,
Gunnæs Bye, og Gunneſtrand ved Fiorden have Navn. 1449. nævnes
Røſogaard i Hørdum. 1499. har Kong HANS ſtafſeſtet et Skiode, ſom
Jes Chriſtiensſøn i Gudneſſ gav Niſ Pederſen paa en Gaard i Veſter
Hørdum.

- (m) Kirken ſkal have været kaldet St. Laurentii Kirke. I Taarnet er en gam-
mel Klokke, hvorpaa ſtaar denne Inſcription: MCCCCLXXVII. fundi-
tur hæ campana in honorem ſancti Laurentii. Paa en gammel Alter-
tafle, ſom nu er ophængt neden i Kirken midt for Prædikeſtolen, læſes:
Hoc opus perficiebat Dn. Chriſtophorus Johannis Bang 1589. I Kir-
ken findes en blaa Liſtſteen over bemelte Provſt og Sognepreſt Chriſtopher
Bang, ſom døde 1597. Et Epitaphium over Sognepreſten Peder Jacobsen
Holſt ſom døde 1654. Tvende Kammer, den ene over Chriſtopher Thøgeſen
ſom døde 1640. Den anden over Anne Chriſtophersdotter, Hr. Niels
Hegelunds Enke, ſom døde i Skyum 1639.
- (n) Hørſted og Synderhaa Sogne vare forðum annexerede Snedſted Sogn,
men dette ſidſte blev 1622. ſom forðen er berettet, gjort til et Preſte-
Lald for ſig ſelv.
- (o) Her i Kirken er forðum begravne Frue Barbara Wind, Chriſten Prijs til
Søgaard, ſaa og Frue Ingeborg Skram, men Graven eſterkaſtet. Paa

cu

16. Stagsstrup Sogn (p), Anner til Zarring. Stagsstrup Hasfing,
Herred.
Bye. Sundbye. Sundbye Vandmølle. Gierup Bye.

IV. Refs. Herred.

Refs.
Herred.

1. Bodum Sogn (a). Bodum Bye. Prestegaarden. Bodum
Bisgaard Hovedgaard.

R n n 2

2. Nøbye

en rød Fløiel's Messchagel staaer broderet Laurids Seefelds til Mland og
Frans M. C. Brokenhufes Navne og Waabener. Paa Skriftestolen staaer
Sogneprestens Daniel Andersens Navn. En Ligsteen over Sognepresten
Hans Sørensen Aalborg død 1648, som 1621. har givet tvende Malmsla-
ger til Alteret. En anden over Sognepresten Sören Hansen Aalborg,
den foriges Søn, som døde 1663. En Gravskrift over Sognepresten
Morten Jensen som døde 1609. En Træ-Kamme, hvorpaa læses Sogne-
prestens Oluf Povelsøns Navn, som døde 1558. Sognepresten boer i
Kosholm Prestegaard. Kosholm eller Kosøholm var 1348. og tilføra
af det Guds, som de Glober eiede udi Thye.

- (p) I Kirken er en aaben Begravelse, hvori hviler Sognepresten Daniel Ander-
sen, som døde 1656. Sundbye i Stagsstrup Sogn ligger egentlig i Hund-
borgherred, hvortil den og er bleven regnet 1380. Vandmøllen i Sund-
bye med Dam og Damsboud er 1406. Kronen tildømt.
- (a) Bodum menes af nogle at have Navn af Baad-om, fordi Sognet skal i
forige Tider været omflødt med Vand, saa man med Baade har kunnet
segle derom, som endnu synes kiendeligt; thi for Østen omsluttes Landet af
Limfjorden, for Synden og Norden af tvende Vigge fra Fjorden, og for
Vesten af en Torve-Rose, kaldet Bro Kier, med en liden Aae fra den ene
Vig til den anden. Der er og for mange Aar siden fundne udi bemelte
Kier, ved hvilket Bodum nu er landsfast med Nøbye Sogn, heft Ankere
og andet Stibs-Redskab, som er Tegn til, her fordem har været Havn
og Indsegling. Ellers skrives Navnet i gamle Breve af 1361. 1367.
Bothum. Den Vig af Limfjorden, som løber ind imellem Bodum og
Dover,

Kefs-
Herred.

2. Vdbye Sogn (b), Annex til Bodum. Vdbye Bye. Vdbysgaard. Ginderup Bye. Dover Bye. Dover Mølle. Do-vergaard. Brændgaard. Evolum Bye. Starup Bye. Holmsgaard. Hedegaard. Refstorp Gaard. Gundtoft Mølle. Refsbye. Skibstedgaard Hovedgaard.

3. Zelligs

Dover, kaldes Dover-Kiil eller Kiil-Fiord. Men den Vig, som løber ind paa den anden Side imellem Bodum og Thyholm er grundet og udbygd, og kaldes Thyholms Veile. 1578. fødte Frue Møtte Stusdotter til Malte Jensen Sehested Boddomgaard i Boddum Sogn, som da beboedes af tvende Mænd og skylde aarligen 8. Lønder Byg og et Skovsvin. 1558. tillod Kong CHRISTIAN III. Hr. Niels Morsing Sogneprest i Bodum at maatte studere paa Universiteter, og imidlertid forsyne Sognefolk med en god Capellan. 1570. efterat Sognepresten i Hurup Augustinus Ludolph. var død, annecterede Kong FRIDERIK II. til Bodum og Vdbye igien Hurup Sogn, som havde været skilt derfra siden Hr. Thomas Michellens død, dog saa at Sognepresten til disse tre Sogne Hr. Niels Morsing skulde holde en god lærd Mand til Capellan. I Bodum har fordem boet Adelsfolk; thi 1457. nævnes Ivarus Erics in Bothum armiger. I Moserne findes Rødder af store Træer, men nu ikke den mindste af Skov paa hele Bodums Land. Paa Muren imellem Thoret og Kirken staaer Holger Totts og Frue Helvig Rosenkrandses Navne og Waabener med Aarsaal 1701.

- (b) Vdbye skrives, i gamle Breve af 1391. og senere, Vyby, Vvby, Voby og Vby. I Kirken er en Begravelse, hvori hviler Frue Anne Galt Christen Kaales til Skibstedgaard som døde 1647. I Sacristiet eller Capellet staaer Etatsraad Holger Torr til Søvedegaard og Marsvinsholm i Skaane, som døde 1695. 48. Aar, og Frue Helvig Rosenkrands, Baron Oluf Rosenkrandses Datter, som døde 1707. 51. Aar. Af Dover Bye bliver den Vig, som løber der ind af Fiorden, kaldet Dover-Kiil. Osten for Byen Starup staaer opreist en Runesteen af Kamp eller Graasteen af to Allens Høide, som har fire fladagtige Sider med Skrift paa de 3. Sider
men

3. Helligsøe Sogn (c). Helligsøe Bye. Gundtoft Bye.
 4. Hvidberg Sogn (d). Hvidberg Bye. Hvidberggaard.

Kefs-
Herred.

M n n 3

Zindfels

men intet paa den fjerde. Der siges, at den sidst i forige Seculo er forflyttet herhid fra en Høi, kaldet Helle-Høi, vesten fra Dybye liggende paa Helleager. Denne Steen findes ikke hos WORMIUM. Thurgis heder den som har sat Steenen, men videre af Skriften er ikke forstaeligt. Formodentlig er det af Kefsbye i dette Sogn at Kefsherred har faaet sit Navn. Ellers er her i Herredet flere Steder, der har faaet Navn af Kef, som i gamle Dage var et Mands-Navn, saasom Kefstorp, Kefshedegaard, Kefberg.

- (c) Helligsøe har Navn af en Sø sydost fra Byen liggende, hvor, efter gammel Fabel, et Nonne-Kloster skal have staaet og være sunket. I Sognet findes en rund Bakke, kaldet Gvarbierg, hvorom har været en Høben Overtroe.
- (d) Navnet skrives i Doc. af 1408. Hvitbergh. Dette og næstfølgende trende Sogne udgiøre Thyholms Land, som er en Peninsel og adskilt fra det øvrige Thy ved en smal Landstreg, hvilken formeres af en Veile eller Green af Fiorden, kaldet Thyholms Veile, som løber ind af Limfiorden forbi Bodum til Helligsøe. Hvidberg Kirke er stor og anseelig, kaldet St. Laurentii Kirke, og en med de ældste i Landet, den er en smuk Kors-Kirke, tækket med Blye, og har et høit og bredt Taarn, som efter Tradition siges at være bygget af en Bonde i Hvidberg, navnlig Barschloff. Paa Kloffen staaer: Jesus Nazarenus Rex Judeorum, Help Maria Amen, Anno Domini MCDXCIII, in vigilia omnium Sanctorum, Vilhadus Nicolai Fris Præpositus loci istius perfecit hoc opus, Gud gifve Peter Horsens til gota som mig sköbre heel. Over Kirkedøren sidder en Steen med et Ansigt paa. Uden til Waabenhuset, i Muren sidder en stor Steen, hnu som et Fod, formodentlig brugt til Vie-Band. I Sacristiet staaer et Messer-Altar fra de catholske Tider. Der er og en kunstig Malin-Lampe, fordem brugt at hente Ild i til Kirkens Tieneste. Waabenhuset har Kirke-Tieren Christen örnsnes til Hellekildgaard ladet bygge, og tillige i en Udbygning

Refs,
Herred.

Hindsels Hovedgaard. Borre Gaard. Hellekilde Bye.
Hellekildedaard. Smerup Gaard. Gravgaard. Frøhøi
Boel.

bygning indrette sig en aaben Begravelse, til hvis Vedligeholdelse han har givet 400. Rdlr, hvorom Inscriptionen paa hans Epitaphium vidner, See HOFM. FUND. T. IV. p. 464. De gamle Ligkister bleve da i Jorden nedsatte. Imidlertid veed man dog af dem, som i Hindsels Begravelse have været begravne, følgende: Frue Anne Ulfeld, Caspar von Gersdorfs til Hindsels, som døde 1655. imod 57. Aar, Frue Else Gersdorf, Matthias Buddes til Hindsels, som døde 1677. hvis Kiste var af Eeg med Læder overtrukken og Messing-Beslag, Oberst, Lieutenant Matthias Budde til Hindsels, som døde 1679. 65. Aar, Eiler Christian Holk til Hindsels som døde 1702. 33. Aar, hvis Kaarde med Sølv-Greb, som laae paa Kisten, var bortstaaen, Frue Lisbet Sophie Gersdorf Melchior Juuls, som døde 1679. 42. Aar, Melchior Juul til Hindsels, som døde 1678. 45. Aar. Paa Alterguldet ligger en Ligsteen, bekostet af Peder Nielsen Kongelig Renteskriver over hans Fader Niels Christensen Riber Sogneprest her til Stedet, som døde 1602. 76. Aar, og havde med sin første-Hustru Christiana Povelsdotter haft 11. Sønner og 2. Døttre, og med den sidste Dorthe Sörensdatter 5. Sønner og 5. Døttre. En Ligsteen over Peder Christensen, som boede og døde i Hindsels 1630. Et Gravtræ i Choret over Lars Knudsen Skistte, som boede og døde i Smerupgaard 1682. 85. Aar. En Ligsteen under Degnestolen over Niels Lauridsen Juel, som var Prest i 64. Aar, døde 1666. 97. Aar, saa og hans Svigersøn og Successor Jens Nielsen Lundsgaard, som døde før han 1665. 47. Aar. En Ligsteen under Skriftestolen over Sognepresten Niels Nielsen Juel som døde i sin Alders 54. Aar. Her er og begravet M. Wilhelm Rogert, som blev Sogneprest 1728, havde været Rector i Nykøbing og døde 1750. Han var en lærd Mand, og ruses af M. Albert Thura for at have meddelt mange curieuse Efterretninger til Aalborg Stifts Beskrivelse. I Choret er opsat et Epitaphium over ham, og et andet over hans Successor M. Laurids Bentzon Kirrulk, som døde 1759.

Hvid:

Boel. Slovele Bye. Sem Bye. Stivel Bye. Stivelgaard.
Fomsgaard. Torshoie. Barslev Bye. Jegebjerg Bye. Kals-
lerup Bye.

Refs.
Herred.

5. Lyngsøe Sogn (e), Annex til Hvidberg. Lyngsøe-
Lyngsøe

Hvidberg Kirke er bleven bekendt i Historien af den Hændelse, som skede 1261. at Biskop Olaf af Børlum der blev ihjelstagen af Herr Jens Glob. 1567. sk Rasmus Pederlsen Stiftsfriver i Wendelboe Stift Kong FRIDERIK II. Befaling, at, efterdi Hvidberg Kirke paa Thyholm var meget bygsalden paa Tag, Muur og øvrige Bygning, skulde han for dette Aar lade følge Kirkens Part af Tienden til dens Reparation. 1549. forlænde Kong CHRISTIAN III. Korfitz Ulfeld Kronens Provstie i Thy og Hvidbierrggaard paa Thyholm, og skal han bygge og forbedre samme Provstiegaard og holde Godsset ved Herd og Magt. Et Document af 1408. nævner adskillige Steder af dette Sogn, nemlig Smithorpegaard (nu Smerup), Smithorp Bye, Kaldorp, Badersløf, Saxm, Huitberg, Sloveløstve. Odebye nævnes og deriblant, som kanske da ikke endnu har haft Kirke og været et eget Kirkesogn. Smerup skrives og 1424. Smæterop. 1494. forundte Kong HANS Hr. Anders Friis at beholde Kronens Gaard og Gods Smerupgaard paa Thyholm til Bønderlag og i Pant for Lyneborg Birk og Fiskegaard. 1558. bevilgede Kong CHRISTIAN III. Albret Skeel at indløse Kronens Gaard Smerupgaard og Gods paa Thyholm, for den Sum Penge, som det havde staaet hans Fader Anders Skeel i Pant for. Vesten fra Kirken ligger Capel, Søe, hvor endnu sees Ruider af et Capel, som skal være brugt, medens Kirken og hele Stiftet stod i Vand og Forbud. I Sognet ere adskillige Høie, hvori ere fundne Urer, saa og Sverd af Malin, som Bønderne troede være Guld. I et Kier kaldet Korskie har været Levninger af en Naverstue, som var til, da Skoven stod, de bleve røbede, da de havde myrdet to Jomfruer fra Østergaard i Egberg, nu er der alene en Dal, næsten overalt jævnet til Eng og Ugerjord.

- (e) Kirken er uden Taaru og uden Merkværdigheder, tækket med Blye. Lyngsøe skrives og alene Lyngsøe. Et Document af 1472. nævner Lyngsøe (an)

Refs.
S. 118.

Lynsgaards Gadegaard. Jestrup Bye. Odgaard. Frostgaard. Syndergaard. Hebsgaard. Staflost. Røndborg Gaard. Knudsgaard. Torp Bye.

6. Sønbiørg Sogn (f). Sønbiørg Bye. Synder Raakier. Lillerød Huse. Korsgaard. Østergaard. Hillerød Bye. Østergaard. Nør Capel. Nør Raakier. Teglbjørg. Hillersgaard. Sley. Mosen.
7. Odbye Sogn (g); Annex til Sønbiørg. Odbye. Serup Bye. Ugerlev Bye. Bjørndal.

8. Zurup

(nu Jestrup) i Lions Sogn paa Tyrholm. Lingsøe. Gods var af Børlum Stifts Gods, som ved Reformationen kom under Kronen. 1464. nævnes Peter Magneson af Oddegaard paa Tyrholm og hans Hustru Johanne Nilsdotter.

- (f) Kirken, som er talt med Blye og fordum skal været kaldet **St. Mariae Kirke**, er med Taarn, hvis Gavle vende i synder og nør. Uden for Kirkedøren ligger en stor Graasteen, udhuggen i Form af en Bue, til at sette over en Dør. Over Kirkedøren en Steen hvori er udhugget et Kors og ved hver Side deraf en Drage. Af visse Gaardes Navne der i Sognet, nemlig Korsgaard, Bispe-Gaard, Nørre- og Synder-Capel, sees at de Geistlige i de Catholske Tider der har eiet meget. En gammel Tradition siger, at Sønbiørg skal have sit Navn deraf, at en Nonne, som imod Broderens Gyde Lovmandsens Villie havde giftet sig med liden Ingvor i Helliis, fødte tvende Sønner ved Øvindals Biørg strax Vesten ved Kirken, af hvilke den ene siden hevne de sin Faders Død, som var indebrændt i Kirken, ved det han satte Ild paa Gyde Lovmandsens Steensue, hvor, om en Kæmpevisse findes. Men om Sønberg deraf har Navn, er saa meget uvissere, som det fordum blev skrevet Synbyrky 1382. Sunderberck 1405. Sunderberck 1408. Sønborigh 1630.
- (g) Odbye Kirke, kaldet fordum **St. Mauricii Kirke**, haver Taarn, men er ellers af liden Anseelse. Synden for Serup Bye, i en Dalk ved Limfjorden,

8. Zurup Sogn, Annex til Bodum. Hurup Bye. Lodal. Etterup Bye. Refsbye. Capelhuse.
9. Zeltborg Sogn (h), Annex til Visbye i Hasfingherred. Zeltborg Bye. Ginderup Bye. Næs-Sund. Ullerup Bye. Kielstrup Bye. Toftum Hovedgaard. Futterup Gaard.
10. Gietterup Sogn (i), Annex til Helligsøe Gietterup Bye. Kobberød Bye. Østergaard. Gundtoft Bye. Nør Giettes

Refs:
Herred.

fiorden, blev 1716. af en Kvinde Johanne Christensdøtter, som længe havde været plaget af et ondt Flod, opdaget en Sundheds Kilde, hvoraf og iblant andre en Frue paa Rosstrup blev cureret, og derfor gav en Lyskrone til Kirken. Odbye, eller Oddebye, har sit Navn deraf, at det er den yderste Bye af Thye og ligger paa Landets Odde. I dette Sogn ligger det navnkundige Ottesund, saa kaldet af Keiser Otto, som derudi paa sit Krigstog i Jylland kastede sit Spyd, hvorom Ad. Bremensis og flere vore gamle Stribenter tale. Andre holde for, at Sundets rette og ældste Navn er Oddesund, af den Thyelands Odde som løber ud dertil, hvorfor det og i den gamle Norske Historie hedder Oddasund, og er der bleven bekiendt af det, at den Svenske Konge JORUND paa sin Viskingsfærd blev indspærret og fangen i Limfiorden og ophængt ved dette Sund.

- (h) Zeltborg Kirke har Taarn og Spir, og ligger lige over for Karbye i Morsøe, som ogsaa har Spir. Om disse tvende Sogne er en gammel Fabel, at de have deres Navne af de Thybo-Zelte og de Morsing-Marle, som skal have kastet store Stene til hverandre over Fiorden; Dist er det, at der findes endnu Mængde af store Seene paa begge Sider, med Hul-ler i, ligesom af Fingre. Et Document af 1662. nævnes Zeltborghuus i Thye.
- (i) Gietterup Kirke holdes for den høieste paa Vesterkanten i Thye, og tiener de Søfarende i Vesterhavet til Merke. Imellem Kobberød Bye og

vester:

Refs.
Herred.

Gietterupgaard. Nørgaard. Steensgaard. Rishaug
Trolsgaard.

11. Vestervig Sogr. (k). Vestervig Bye. Tingstrup Bye. Hans
derup Bye. Drenbøl. Laabelbye. Neder Gramstrup. Ting-
gaard.

Vestervig ligger det berngtede Hielpens Bierg, som ikke er andet end en stor naturlig Bakke eller Lyng, Høi, og skal have sit Navn deraf, at de Gamle har troet, at derudi skulde ligge skult en stor Skat og Hielp i Trang.

- (k) Vestervig har Navn af sin Situation, at det ligger ved den yderste Ende af Limfjorden, som løber der vester op med en Vig. Om det fordum her værende Augustiner-Kloster bliver siden handlet. Kirken er den forrige Kloster-Kirke, fuldkommen stor, høi og anseelig, og en af de smukkeste Kirker i Jylland. I den store Ildbrand, som 1703. lagde Vestervig-Kloster i Aske, tog Kirken stor Skade og til en stor Deel afbrændte, men blev strax igien opbyggt og i Stand sat. Indvendig er den 110. Alne lang, og haver høie Hvalvinger, grundede paa 12. firekantede murede Piller. Der vare fordum 12. Altare eet ved hver Pille, saa at hver af Klosterets 12. Munke eller Caniker havde sit Alter at holde Messe ved; Et af disse heed St. Thøgers Alter, Altare S. Thuidgeri, hvortil 1304. bleve givne to Mark Penge. Kirken har tilforn været en lang smal Bygning, men af den nedbrudte St. Thøgers Kirke ere tvende Udhugninger bygte til Kirken, saa at den nu er afdeelt i trende Hoved-Gange, og har fire Rader Stole. Choret har ingen besønderlig Afdeeling fra det øvrige af Kirken. Taarnet er anseeligt, som har et got Urverk og to Klokker, paa den største løses: Alpha & Omega, Deus & Homo, 1513. Jesus, Anna, Barbara, Catharina, og nedent for S. Mauricii haaniskede Billed. Paa den mindre Klokke sees alene et Fruentimmer. Hoved uden Inscription. Paa den vestre Side af Kirke-Taarnet er i Muren indsat en firekantet Kampsteen, med fire udhugne Hoveder, hvoraf de to nederste ere besønderlige af Figur, begge med lange Øren, den ene med langt udhængende

gaard. Kappelgaard. Billerup Bye. Melvandmølle. Skorup Vandmølle. Kiergaard. Frankier Bye. Seiersbøl.

Refs.
Herred.

D o o 2

Spog:

gende Tunge af Munden, den anden med tvende af Næseborene udstaaende Knebelbart, hvilken Steen den gemene Mand kalder Vestervig Kirkes Bartegn, og siger, at tvende Syssende, en Munk og en Nonne, skal for Blodskam der være indmurede. Over den sydre Chor, Dor ud til Gaarden sees udhugget i en Kampesteen et Helgen, Billed med en Engel ved hver Side. Altteravlen er af Billedhugger, Arbeid, meget anseelig, malet, forgyldt, og med gudelige Inscriptioner prydet, bekostet 1740. af Oberste Moldrup. Fonten med Dække ligeledes. Prædikestolen er af Billedhugger, Arbeid med det Danske Vaaben. En Kyskrone given af Jochum Irgens Entsefrue 1679. I den sydre Gang øverst oppe mod Altret, hvor før var det østre Capel, ligger en Gravsteen af brunagtig Mandsk Marmor med Munkeskrift over Herr Niels Strangesøn Ridder, som døde 1424. og hans Frue Ingeborg, Conrad Dosenrodes Dotter, som døde 1440. med begges Børn, midt paa Steenen staaer hans Vaaben; det er denne Steen, hvorpaa nogle har urigtigen læst Niels Wrangel, andre Niels Ebbesøn. Paa en Pille hos samme Capel skal før have staaet Herr Niels Ebbesøns og Herr Eler Elersøns Navne, hvilke nu ikke findes, heraf vil nogen slutte at den bekiendte Danske Helt Niels Ebbesøn skulde i denne Kirke være begravet. I den nordre Gang op imod Choret, hvor før var Kong OLUFS Alter, hviler under en stor aflegraa Marmor, Steen Peder Friis, af de Friser med Skaltavlen, som døde 1483. og hans Frue Christine Nielsdotter død samme Aar, paa Steenen ere udhugne tvende Vaabener, og Inscriptionen er med Munkeskrift. Paa en Pille strax ved Altret har før været at see Bonde Diures Navn og Vaaben, men er nu ei mere til. Paa en Pille sees nu alene Major Grevenkops Vaaben. Ved sydre side af Choret har Gaardens Eiere deres aabne Begravelse, derudi hviler Jochum Irgens til Vestervig, som døde 1678. og Frue Cornelia Bickers, med Søn Gerhard Irgens død 1698. 32. Aar, Assessor Peder Moldrup til Vestervig som døde 1737. 86. Aar, og Frue

Refs:
Herred.

Spovlum. Over Adstrup. Neder Adstrup. Bubbøl. Ad-
bøl. Billegaard. Toppenberg. Nørbon. Øster Ulsted. Bes-
ster

Frue Mette Laasby død 1750. Frue Hedevig Sabina von Pretzlen Oberst Jens Moldrups første Frue som døde 1735. og hans anden Frue Anne Margrete Lautrup død 1746. I Kirken findes en Ligsteen af Mar- mor over Sognepresten Christen Povelsen Resen, Broder til Biskop D. Hans Povelsen Resen, som døde 1641. Lige over for Prædikestolen er opsat et Epitaphium af Billedhugger: Arbeid over Provst og Sognepresten M. Peder Goische, som døde 1723. 52. Aar, med tvende Husfruer, Maren Olufsdotter Hofum og Bodild Margrete Rosenstand. Paa Kirkegaard- den, uden for den nordre Kirkevær, ligger ved den ene Side en usædvan- lig lang og smal Steen af haard Graa: Kamp, med tvende udhugne lange Kors paa, og med Latinsk Skrift runden om den yderste Rand, som nu er mest ubslidt og ukiendelig undtagen nogle faae Bogstaver, det siges, at man før har kunnet læse disse Ord derpaa: Frater cum Sorore, men at der har været Kiendetegn af Hesteføe derpaa, er urigtigt: Graven, som den ligger paa, kaldes endnu liden Kirstens Grav. Denne Grav lod Herr Jörgen Lunge 1610. da han var Lænsmand, aabne, og befandt midt i Risten et Skillerum, og Bcen af tvende Mennsker, hver udi sit Rum. Efter ældgammel Sagn skal den i Kæmpeviserne omsingne liden Kirsten, som var Kong VALDEMAR I. Enster eller kanske naturlige Dotter, og blev besvangret af Dronningens Broder Hertug BURIS, hvil- ken Kongen for dette lod betage hans Mandom, for hans Utroffab blinde, og forvise til Tvis: Kloster, som han selv havde stiftet. Andre holde for, at Buris blev hensat i Vestervigkloster, og fik Lov i sine Lenker dagligen at besøge liden Kirstens Grav, for at begræde sine Synder, men skal efter hans Død 1178. være begravet hos hende. Om den forhen ommeldte Steen, som sidder i Vester Ende af Kirken, har nogen Hensigt til denne Historie, er uvist. Steengierdet omkring Kirken er af hugne Steene, paa nogle af disse findes endnu udhugne Waabener, hvilket viser, at de før har været brugte til andre Bygninger. Ikke langt fra Klosteret, om- trent

ster Ulsted. Skorup. Roikier. Stavrsbøl. Rodenbiørg.
Vestervigkloster Hovedgaard.

Kefs.
Herred.

003

12. Jes

trent 2. à 300. Skrit i Nord, sees Rudera og Steengierdet af **St. Thogers Kirke**, som formodentlig i de catholske Tider var den rette Sognekirke, og hvis Kirkegaard siden er brugt til at jorde Liig udi. Efter Reformationen blev denne Kirke ni-brudt, hvilket den gamle Provst Sven oplevede og siges dersover at have taget sin Død. Denne Kirke skal have været en Korskirke, 45. Alne lang, og Taarnet med sit Spir var midt over Kirken opreist paa 4. Piller meget kunstigt, med Tømmeret sammenhestet, at ved een Nagels eller Taps udboring kunde Spiret stilles fra hverandre. Denne Kirkes Steene brugte Jochum Irgens til Gaardens Bygning. 1752. lod Oberste Moldrup Pladsen røbbe, og fandt en Grundvold af hugne Kampesteene 4. Fod høi, hvormed han bygte et Huns paa Gaarden af to Etager. Paa **St. Thogers Kirkegaard** var en hellig Kilde, kaldet **St. Thogers Kilde**, som endnu findes, og som forud for Sundheds Skyld meget blev søgt. I en Bonde-Gaard i Randrup Bye har før staaet et Træ-Kors, kaldet **St. Thogers Minde**, som af Bonden længe blev vedligeholdt, samme er nu ødelagt og borte, derhos var en Kilde, kaldet ogsaa **St. Thogers Kilde**. Ved Gaarden Cappel eller **Kabel-Gaard** i Sognet har forud staaet et Capel, som brugtes i den Tid Stiftet var under Forbud, derved kendes endnu Kirkegaarden, hvor midt oven i paa en Høi har været en Kilde med got Vand. 1568. blev Sognepresten til Vestervig Hr. Niels Sael af Frue Jytte Podebusk, som med Vestervigkloster var forlønnet, efter Kong FRIDERIK II. Befaling ublagt Kronens Gaard Adtbøl til en Prestegaard, men som det var skeet efter vrang Beretning fra Presten, at han ingen Prestegaard havde, da ham dog af forige Lænsmand Erik Rud efter Kong CHRISTIAN III. Befaling var udviist Prestegaard., befalede Kongen, at de tvende Bønder, som havde boet i Adtbøl, skulde blive ved deres Gaard. Bemelte Prest blev Maret efter for manafoldige Excesser domt fra sit Kalb og Embede. Hans Successor Kield Lauridsön, som da var Sogneprest i Provst, gav saadan Forpligt

Kefs-
Herred.

12. Jegindøe Sogn (1). Syndertoft Skov. Nørretoft Skov. Storegaard. Nørgaard. Store Nørskov. Lille Nørskov. Hudsted. Bølle. Kielskovhede. Nørhøje. Bierregaard. Dalgaard. Synderiskov. Haarbolgaard. Syndergaard. Prestegaarden.

Herre-
gaarde.

Alf Herregaarde og andre store Gaarde findes udi disse tvende Drum- og Vestervig- Aanter, eller i Thyeland, efterfølgende :

Bodum-
Bisgaard.

Bodum Bisgaard, i Bodum Sogn Kefsherred, er en liden fri og complet Sædegaard. Gaarden ligger et lidet Stykke fra Kirken og Prestegaarden, tet hos den Vig af Limfjorden, som paa nordre Side indslutter Bodum Land, og har en behagelig Situation af den Udsigt som høves til alle Kanter. Nsten for Læden er Haven anlagt, og

pligt fra sig, at, om han kunde blive Stalesørger i Vestervig Sogn, da vilde han ei begiere videre Tiende af Klosteret og Sognet end de sem læster Korn, som Sognemændene havde forpligtet sig til, ikke heller skulde han begiere anden Prestegaard end Tinggaard, som Herr Niels nu sidst i boede, ikke heller paaføre Frue Jytte eller hendes Børn nogen Trette, men være dem hørig og lydlig som sin rette Øvrighed, alt under Kalbets Forbrydelse.

- (1) Jegindøe er et lidet omflødt Land i Limfjorden, hvorom siden mere, den er et Kirke-Sogn for sig selv og har sin egen Prest. Dette Sogn skal før have ligget til Sønderg Kalb, men for Vanskelighed at komme over Fjorden, er blevet skilt derfra og gidrt til et aparte Prestekald, beneficieret med Konge-Tienden. Siden er af Kong CHRISTIAN V. lagt et Boel kaldet Sødborg til Prestegaarden for Kalbets Ringheds Skyld. Prestebroen sees endnu.

og Besten for Borgegaarden er skiont Rildevand. Der ere adskillige Herre-
gaarde. Fiske-Varter, og ved Gaarden en Havn, hvori Fartøier kan løsse og lade. Den hedder egentlig Bodum Bispegaard, og har sit Navn deraf, at Biskopperne af Borlum i de Catholske Tider har eiet den, saavel som mange flere Gaarde og Gods overalt i Stiftet. Ved Reformationen blev denne Gaard, ligesom alt andet Stiftets Gods, lagt under Kronen, hvorfra den igien siden er bleven afhændet. Om den nogen Tid, som foregives, er bleven kaldet Bodum Slot, er uvist. Borgegaarden, som bestaaer af tre teglhængte Huse, er af nu værende Eier 1753. nye opbyggt af Pomerst Ege-Sommer og Muur. Lade-gaarden ligeledes nye. Der er og anlagt en god Frugt-Have. Altsammen befoftet af nu værende Eier Commerceraad Niels Sommer. Af Gaardens Eiere vides disse: Frue Sophia Brahe, Jörgen Lunges Enke til Odden 1639. Hendes Dotter Jomfrue Margrete Lunge 1647. Otte Skeel Christensøn 1660. Otte Skeel til Balløe og hans Broder Mogens Skeel til Husinge, som 1687. finge af Kong CHRISTIAN V. Skøde paa Bodum, Ydby og Hurup Kirker med Jure Patronatus & Vocandi. Den sidste Enke-Frue Helle Helene Rosenkrands arvede Gaarden 1696. efter hendes Søn Christen Skeel. Hun testamenterede den 1698. til sin Syster Frue Helvig Rosenkrands, Etatsraad og Land-Commisarius Holger Thors Enke, som døde 1707. Hendes Søn Capitain Oluf Thor eiede og beboede Gaarden i mange Aar. Ved Auction 1735. kjøbte Cancellieraad Peder Thøgersen Lassen til Ryslet Bodumbisgaard, men hans Enke-Frue solgde den igien til Ernst Hvid. Af hannem kjøbte Commerceraad Niels Sommer 1746. Gaarden, som selv beboer og bruger den. **Sovedgaards Taxt 16. Tønder**

Herregaarde. Tønder. 1. Fierdingkar. 2. Album. Bøndergods 206. Tønder. 1. Skieppe. 1. Fierdingkar. 1. Album. Møllestyld 6. Skiepper. 1. Fierdingkar. 2. Album. Tiender 65. Tønder.

Fadersbøl. Fadersbøl, i Hundborg Sogn Hundborgherred, er en gammel Adelig Sædegaard, men som tilforn paa sine Eiendome har taget Skade af Sandflugt. Bygningen er af Muur og Bindingsværk. Af de gamle Eiere vides: Laurids Dan til Fadersbøl. Niels Lange til Kiergaard har eiet Gaarden 1537. Siden veed man ingen før Sophia Kaas og Inger Kaas til Fadersbøl 1610. Deres Broder: Søn Stalder Kaas til Fadersbøl Skibs: Capitain 1628. Hans Broder: Søn Jørgen Kaas Iverløn, som giftede sig i Holland. Hans Broder Hartvig Kaas død 1704. og Frue Sophie Rotkirk. Deres Døtre, tre Jomfruer, Sophia, Inger, og Magdalena Kaas. Cancellieraad Hans Carsten Langballe, gift først med Dorthe Iversdotter Holst, siden med Maren Vare, Rector Søren Vares Datter af Halborg. Han døde 1752. 79. Aar. Efter ham fik hans Svoger Jens Vare Gaarden, han boede paa Nørhaagaard, som fordum har været Nytergaard, men har nu efter Kongelig Bevilling af 1733 Stald: Rettighed, og er underlagt Fadersbøl. Nu eies og bruges Gaarden af Claus Gotlob Kiærulff, som og boer paa Nørhaagaard. Hovedgaard's Tact 13. Edr. 1. Skp. 1. Sk. Bøndergods 217. Edr. 4. Skpr. 1. Sk. 2. Alb. Møllestyld 4. Edr. 2. Skpr. Tiender 50. Edr.

Hellekildgaard. Hellekildgaard, i Hvidberg Sogn Refsherred, er en stor Aalsgaard, som er uden Frihed og svarer alle Kongelige Skatter og Tiender. Bygningen er som paa en Herregaard, mest to Etager høj. Den har Navn af en Hellig Kilde, som der fordum har været. Nu værende

værende Eier er Christen Ørsnes, en Kiøbmand af Aalborg, som tillige ^{Herre-} ^{gaarde.} herer Hvidberg Kirke til og har 4. Konge-Korntiender. Til Denne Gaard saaes 18. Edr. Rug, 24. Edr. Byg, 60. Edr. Havre. Der fødes 40. Stude, 6. Heste, 12. Køer, og imod 60. Saar. Bønderne udgiøre $7\frac{1}{2}$ Plove, men til Gaarden at drive høre 12. Plove. Gaardens Hartkorn er 25. Edr. det tilliggende Bøndergods 175. Edr.

Hindsfels, i Hvidberg Sogn Nefshered, er nu en fri og complet ^{Hindsf.} Sædegård, liggende nordost paa Thyholm ved Limfjorden, men har før været ufrie og uden Bøndergods. Denne Gaard var fordum af det Gods, som Børlum Stift og Biskop tilhørde, men ved Reformationen hjemfaldt til Kongen og Kronen. 1509. nævnes Jep Juel af Hinkel Bæbner, som formodentlig dermed har været forlænt af Biskopen. 1542. bevilgede Kong CHRISTIAN III. Jens Lassen Borger i Holstebro og hans Hustru Anne Christiernsdatter at beholde paa Livetid Børlum Stifts Gaard Hindsfels med tilliggende Gods, som Biskop Stygge Krumpen dem havde pantsat for 600. Rinske Gylden i Guld. 1554. blev af Cancellier Johan Friis og flere forneme Mænd paa Roldinghuus gjort en venlig Handel og Forligelse imellem Erik Rud Embedsmand i Vestervig Kloster og Anne Jens Lassens Efterleverse i Holstebro, hvorved hun skulde aftræde til hamnem sin Pante-Net til Hindsfels Gaard og Gods. 1556. fik bemelte Erik Rud Kong CHRISTIAN III. Pantebrev paa Hindsfels Gaard og Gods for 600. Gylden, med Biskop, at bygge og forbedre Gaarden, at holde Godset ved Hævd og Magt, at frede Jagten, og ikke forhugge Skovene, der tilligge. Siden er Gaarden igien fra Kronen bleven afhændet. 1621. nævnes Ertlig og Belagt Mand Peder Christenlen i Hindsfels, som døde 1630.

D. Atlas Tom. V. P p p De

Herre-gaarde. De følgende Eiere: Johan Brokenhuus 1650. Caspar Gersdorf 1653. og Frue Anne Ulfeld død 1655. Deres Døttre, Else Gersdorf gift med Matthias Budde til Hindfels som døde 1679. og Lisbet Sophie Gersdorf gift med Melchior Juul til Hindfels som døde 1678. Eiler Christopher Holk, som døde 1702. Denne Gaard var 1735. deelt i to Parter, hvoraf Jörgen Jacobsen nogen Tid eiede den ene, den anden tilhørte Justitiiraad Klingenbergs Enke-Frue paa Drum og hendes Børn, som completerede Gaarden med Gods. Nu Peder Isager, som beboer og bruger Gaarden, som han selv har nye opbyggt af Muur og Bindingsværk. Han eier de trende Sønberg, Oddbye, og Lyngsøe Kirker, og kan ved Hielp af endeel af Tiende-Kierven føde 100. Stude, 12. Heste, 10. Køer, 100. Saar. Avlingen drives af Bønderne, som giøre til Gaarden 14. Møve. Lovedgaards Tapt 29. Edr. 4. Skpr. 2. Sk. Bøndergods 233. Edr. 6. Skpr. 1 $\frac{1}{2}$ Alb. Tiender 43. Edr.

Trup. Trup, i Hørdum Sogn Høstingherred, er en gammel fri Sædegaard, som i de Catholske Tider tilhørte Biskopperne af Børlum og Biskopdomet, men 1536. ved Reformationen faldt Kongen og Kronen til. Af de Biskopelige Lænsmand, som havde Trup i Forlæning, nævnes Niels Pederføn af Tropic 1450. Peder Friis i Tropic Bæbner 1475. og hans Efterleverfke Hæderlig og Velbyrdig Qvinde Frue Kirken Nielsdotter af Tropic 1484. som begge ligge begravne i Bestervig. Ellers holdte Biskopperne her, som paa andre deres Godser, deres Officiales, af hvilke ere forekomne, Anders Matthiføn Prest og Bispens Officialis i Tropic 1449. Hr. Jens Nielsføn Bispens Officialis i Tropic 1454. Thomas Persføn Bispens Officialis i Trup. Laurids Marquarføn Prest og Bispens Officialis i Tropic 1474. Efterat Gaarden var kommen

men

men i Kongens Bære, fik Albret Skeel 1537. af Kong CHRISTIAN III. Herre,
gaard.
Brev ad gratiam paa Trep Gaard og Læn. 1538. blev han dermed forlænet i 6. Aar. 1541. leverede han Forlænings-Brevet fra sig paa Trep Gaard, hvorimod han skulde beholde Bortumkloster i 4. Aar. 1542. Blev Herman Skeel med Trep forlænet, og 1548. fik han af Kongen Pantebrev paa Trep Gaard og Gods for 1000. Daler. 1556. folgte og skødede Kong CHRISTIAN III. til Knud Gyldenstjerne til Aagaard Trep Gaard og Gods, som Herman Skeel sidst i Bære havde. Hans Enke Fru Jytte Pødebusk besad endnu Trep 1579. Af de følgende Eier vides: Hr. Tage Thott til Trep 1646. Siden skal Gaarden af Ove Tageløn Thott med Kongelig Ratification være skødet til Albert von Itzen og Fru, som boede der længe og hvis Baabener der endnu findes. Med deres Dotter Fru Hedevig von Itzen fik Justisraad og Landsdomer Herman Christian Helverskov Trep, han blev adlet af Kong CHRISTIAN V. 1688. Deres Dotter Friderica Lovise Helverskov fik Cancellie-Assessor Jens Jörgen Hopp til Trep. Efter ham General-Auditeur Andreas Höyer, som i dette Aar 1768. har solgt Gaarden til Mads Ilum Forpagter paa Billestrup for omtrent 36000. Rdlr. Borgegaarden, som bestaaer af 4. Huse, saavelsom Ladegaarden er bygt af Muur og Bindingsværk. Imellem begge Gaarde ligger til syndre Side Haven og til nordre en stor Fiskedam. Uden for Borgegaarden staaer en Steen at stige til Hest paa, hvorpaa ere udhugne tvende Adelige Baabener. Paa Gaarden har fordum staaet en overmaade stor Jerngrynde paa 250. Potter, men findes der nu ikke mere, som siges at være opgraven af der forhen omstrevne Svirvils Grav-Søi. Men hvad en lærd Prest Magnus Olai Aagaard, i en Latinsk Afhand-

Herre- ling skreven 1699. anfører om Trups og Ølands Ælde og Navnes
 gaarde. Oprindelse fra visse Steder i Holland, er lige saa lidet troeligt, som
 bevisligt. Et Document af 1467. skriver Navnet Ndrop, hvoraf man
 kunde slutte, at Stedets ældste Navn har været Noretorp. Hoved-
 gaards Tart 28. Edr. 1. Skp. 2. Sk. Møllskuld 6. Edr. 3. Skpr.
 Bøndergods 239. Edr. 1. Skp. 1. Sk. 2 $\frac{1}{2}$ Alb. Møllskuld 1. Ed.
 4. Skpr. 3. Sk. Tiender 100. Edr.

Rølby-
 gaard.

Rølbygaard, i Hundstrup Sogn Hillerøshered, ligger tet
 ved Hundstrup Kirke, og er nyligen af Grundmuur opbyggt. Om
 Gaardens forige Eiere har man ingen sønderlig Underretning. I Kir-
 ken er begravet en Lange til Rølbygaard, som døde 1598. ligeledes
 Jomfrue Helvig Krabbe til Rølbygaard, men i Vestervandet Kirke
 Jomfrue Karen Krabbe til Rølbygaard. Gunde Lange til Rølbygaard
 levede 1648. Hans Søn Hans Lange og Frue Dorthe Lykke. Anno
 1658. in Septembri havde Hertugen af Weimar Svensk Oberst sit
 Quarteer paa Rølbygaard. 1671. gif Kong CHRISTIAN V. Befal-
 ling til Jochum Christopher Steensen, at efterdi Hundstrup Kirkes
 Tiende over 60. Aar havde været i Fæste til Rølbygaard, og nu i Niels
 Lange Gundeløns Fraværelse efter hans Broders Død var bortfæstet
 til Bønderne, da skulde Niels Lange nu samme Tiende i Fæste bekomme,
 og Bønderne have deres Fæstepenge tilbage. Siden er Gaarden kom-
 men i Justitshraad og Borgemeester Envold Berregaards Eie, som døde
 1731. Han indrettede begge sine Gaarde Rølbygaard og Besløg-
 gaard til et Stamhuus for sine Descendenter. Hans Enke-Frue Anne
 Söe besad Gaarden til 1736. Efter hendes Død kom Stamhuset til
 deres ældste Søn Conferenthraad Christian Berregaard til Borrebye.
 Hans

Hans Søn Geheimeraad Willum Berregaard Ridder, er nu Stamherre. Herregaarde. Hovedgaard's Tact 34. Edr. 2. Skpr. 1. Sk. 1. Alb. Bøndergods 354. Edr. 7. Skpr. 3. Sk. Møllestyld 13. Edr 2. Skpr. 1. Sk Tiender 198. Edr.

Rovstrup, i Synderhaa Sogn Hassingherred, har tilforn Rovstrup. været usfrie, men nu en frie og completeret Herregaard, den ligger nordost fra Tanderup, som har samme Eiere, paa den anden Side af Ovesøe. Gaarden er 1736. af Friderich Leth opbyggt af Muur og Bindingsværk. Jep Munk til Rovstrup nævnes 1504. De sidste Eiere have været: Oberste Basse 1680. Brigadier og Amtmand Hans Eisker. Hans Enke-Fruue Elisabeth Sophie Rantzov. Deres Datter fik Lieutenant Christian Leth. Friderich Leth 1735. i hvis Tid Rovstrup var usfrie og uden Gods. Major Povel von Klingenberg, som boer paa Bølstrup, eier nu begge Gaardene Rovstrup og Tanderup, og lader dem ved Guldmægtige bruge, han købte Rovstrup 1746. og lod den siden med Hartkorn fri gjøre. Til disse Gaarde er et Birk kaldet Tanderup Birk, hvis Birke-Ting holdes om Fredagen. Hovedgaard's Tact 19. Edr. 4. Skpr. Bøndergods 467. Edr. 6. Skpr. Møllestyld 4. Skpr. 1. Sk. Tiender 187. Edr. 2. Skpr.

Lyngholm, i Hvidberg Sogn Hassingherred, er en gammel Lyngholm adelig Sædegaard, og har, endnu i det 15. Seculo, været paa Eieendome og Bøndergods en af de anseeligste i Thye, men er efterhaanden af den ulykkelige Sandflugt bleven saa ruineret, at den langt fra ikke er complet. Ikke desmindre er Gaardens Hartkorn tiendefrie. Den har løvlig god Mark-Jord, og nedtørftig Iidebrand af Skovtørv og Gladtørv. Ved Gaarden er godt Vældvand, og tet forbi løber en stor

Herre: Aae, hvorudi fifies Aborrer, Giedder, Skaller og Aal, foruden Fiske-gaarde. fiske-Damme til Karudser, Sudere og Giedder. Af Eierne vides: Herr Eskil Nielsøn Ridder 1449. 1479. og Frue Elne. Deres Søn Michel Eskilsøn af Baaben 1495. 1501. Han folgde og skødte Lyngholm med al sin rette Frihed Enmerke og Feklig til Herr Niels Hög Ridder og D. R. Raad, hvilket Kiøb Kong HANS 1505. stadfæstede. Hans Dotter Helvig Hög. havde Jep Friis til Lyngholm 1523. 1542. Deres Dotter Frue Kirsten Friis gift med Gabriel Gyldenkierne til Nestrup og Lyngholm. 1551. Otte Banner til Giesingholm, som 1607. solgde sine Forsædres Hovedgaard Lyngholm med tilliggende Gods til Mogens Kaas, hvis anden Frue var Agata von Mehlen. Han kiøbte 1626. af Friderik Redtz til Engestrup tre Gaarde i Hvidberg Sogn ved Aaen, nemlig, Lumborggaard, Allstrup og en Gaard i Svenkier, og besad endnu Lyngholm 1644. i hvilket Aar han den 27. Junii maatte undvige og sive fra sin Gaard formedelst Siendernes de Svenskes Overlast og Plynderie, som sønderstogte og spolerede hans Rister, Skrine og Skabe, strøede hans Breve paa Stuegulbene, hvoriblandt fandres Skiodet paa Godsset, som et stort Stykke var afskaaret. Hans Brodersøn Envold Kaas og Frue Helvig Rodtsteen. Deres Søn Palle Kaas. Hans Enke-Frue og Arvinger siden besade Gaarden, i hvis Tid Amtmanden Baron Gersdorf en Tid lang boede der. Siden Frue Anne Cathrine Kaas gift med Capitain Johan Smidt. Deres Dotter Frue Riche Smidt gift med Oberst-Lieutenant Hans Elias von der Weyde, som siden fik Frue Edel Pors, han besad Gaarden 1750. Efter ham Peder Obel til Kiergaardsholm. Nu Major Ring, som selv beboer og bruger Gaarden. Hovedgaards; Tæxt 20. Tønder

der 4. Skiepper 2. Fierdingkar. Bøndergods 35. Tønder 4. Skiep-
 per 2. Fierdingkar 2. Album. Herre-
 gaarde.

Momtoft, i Søndels Sogn Hillerlevherred, er en stor og Momtoft-
 meget god, men ufrie Hølsgaard. Kort efter Reformationen har
 Kongen og Kronen tilhørt denne Gaard, som formodentlig tilforn
 havde været af Stiftets og det geistlige Gods. 1559. fik Niels Skeel
 til Nygaard og hans Frue Karen Krabbe af Kong CHRISTIAN III.
 ved Magekifte for andet Gods i Hæslingherred Kronens Gaard Mom-
 toft, som Povel Povelsen da paaboede og skyldede aarligen 10. Tønder
 Byg til Landgilde, 10. Tønder Havre til Giesterie, 2. Pund Smør,
 1½ Pund Glesk for Skovsvin. 1630. nævnes Anders Christensen i
 Momtoft og 1656. Erlig Afgt og Belforneme Mand Eyler Jacobsen sedz-
 haftig paa Momtoft. I Begyndelsen af dette Seculo døde Peder
 Thomasøn, som da eiede Gaarden og meget vel havde indrettet den.

Nebel, i Vester-Bandet Sogn Hillerlevherred, er en gam-
 mel adelig fri Sædegaard, men er paa Gaard og Gods af Sand-
 flugten, som har ødelagt den største og beste Deel af dens Mark og
 Enge, bleven mangfoldigen forringet, at den nu er og i mange Aar
 haver været ucomplet. Bygningen har før været anseelig, men er af-
 brændt, og sees deraf endnu Ruderne. Thyve-Sandet har ødelagt en
 stor Deel af Gaardens Mark og Enge, og formedelt samme er Byg-
 ningen, som nu bestaaer af fire Huse Bindingsværk, flyttet til et andet
 Sted, og mere østlig opført. Dens første og rette Navn har været
 Ny Boel eller Nybøl; I et Doc. af 1365. nævnes Nybøle in Thi-
 uch, og 1376. Nybbyl Gods i Vesterbannet Sogn. Af Eierne
 vides følgende: Frue Elena af Julby, Herr Ebbe Strangesen Ridders
 Enke,

Herre: Enke, som Nebel Gods 1376. blev tildømt. Rætlof Friis til Nebel
 gaarde. narves 1459. og Frue Kirsten Hög. Deres Søn Godske Friis til Nebel
 som døde 1495. og Frue Bodild Olufsdatter. Kield Krabbe til Nebel
 som døde 1550. og Frue Susanne Lykke som endnu levede 1581.
 Deres Søn Niels Krabbe 1577. Niels Harboe til Nebel, hvis Enke
 Frue Anna Lunov besad Gaarden 1655. Deres Dotter Frue Ingeborg
 Harboe gift med Cornet Johan von Buchwald som eiede Gaarden
 1668. men folgte den 1675. til Michel Michelsen Langballe Amtskri-
 ver i Thye og Mors, død 1711. og Hustrue Anne Mariche Bertels-
 dotter. Deres Søn Bertel Langballe til Nebel død 1744. og Hustrue
 Bodild Marie Stampe Sognepresten og Provst Peder Riber. Nu hans
 Enke Provstinde Riber, som selv beboer og bruger Gaarden. Hoved-
 gaards Taxt 10. Tønder 5. Skiepper. Bøndergods 57. Tønder
 2. Fierdingkar. Møllestyld 6. Skiepper 1. Fierdingkar 2. Album.

Nørhaa- Nørhaagaard, i Nørhaa Sogn Hundborgherred, er en stor
 gaard. Hovsgaard uden Frihed, men af god Bygning. Den har før været
 en Ryttergaard, men blev solgt til Hans Carsten Langballe, som selv
 beboede Gaarden og 1733. forhvervede Kongelig Bevilling paa Stalds-
 Rettighed dertil. Han underlagde den Herregaarden Sadersbøl,
 hvis Eiere siden tillige har haft og beboet Nørhaagaard.

Nørtorp. Nørtorp, i Rære Sogn Hillerleshherred, paa Hanstholm
 liggende, er en gammel og frie Sædegaard, som fordum kaldtes alene
 Torp. Efter Skielsteenene imellem Rærø og Hansted Sogne, lig-
 ger Borgegaarden i det første og Ladegaarden i det sidste Sogn. Borge-
 gaarden, som bestaaer af to Huse teglhængt, det ene to Etager høit,
 saavelsom Ladegaarden, er bygt af Tavle-Muur og Bindingsværk.

Gaar-

Gaarden og dens Marker ligge paa en halv Mill nær Besterhavet. Herre-
gaarde.
 Hvad Eierne angaaer, da har Michel Due 1453. eiet Torp udi Thye. Hans Dotter havde Anders Munk til Torp Bæbner 1472. Hans Søn - - - Munk har 1512. skrevet sig til Torp, og da udløst sine Medarvinge af Torp og Torps Gods. Derefter maae Gaarden være kommen i Kongens Bære; thi 1521. har Kong CHRISTIAN II. solgt og skiodet den til Sven Munk. Niels Krabbe til Torp og Frue Kirsten Hög. Deres Dotter Karen Krabbe havde Eiler Lykke til Torp 1551. I hans Tid afbrændte Gaarden, hvorsfor han 1560. fik Kong FRIDERIK II. Brev, at, omendskiont alle Skioder af Jlden vare fortærede, skulde han dog beholde sit Gods frit for hver Mands Tiltale. Hans Søn Erik Lykke til Torp og Frue Anna Juul. Hans Broder Niels Lykke til Torp og Frue Karen Gyldenstierne. Deres Søn Jacob Lykke til Stubergaard og Landerup. Han solgde Torp eller Nørtorp 1621. til Erik Juul til Hundsbeek, som døde 1657. Formodentlig har hans Søn Hr. Niels Juul eller nogen af hans Brødre haft Gaarden indtil 1688. da den kom i Justitsraad Hans August von Pagellsens Eie, som døde 1723. Hans Enke-Frue Charlotta Amalia von Span til Hørbygaard giftede sig igien 1727. med Conferensraad og Præsident Braëm, som 1749. solgde Nørtorp til Krigsraad Jens Clementin og Frue Christina Langballe af Nebel. Siden Cancellieraad Scavenius. Nu værende Eier Jörgen Myzind beboer og bruger selv Gaarden. Til Gaarden høre Kære, Hansted og Birs Kirker. Løvedgaards Tapt 47. Edr. 4. Skpr. 1. Sk. Møllers Skuld 4. Edr. 2. Skpr. Bøndersgods 229. Edr. 2. Skpr. 1. Sk. 1. Alb. Tiender 40. Edr.

Nordentoft.

Nordentoft, i Sioring Sogn Hundborgherred, er en stor Aulsgaard uden Frihed, men af god Bygning. Paa denne Gaard har i gamle Dage boet Ebbe Skammelön, som omsunges i Kæmpeviserne. Niels Strangelön af Nordentoft Ridder levede 1418. Han døde 1424. og er begravet i Bestervig Kirke. Thomas Skytt i Nordentoft 1626. Thomas Graverfen til Nordentoft døde 1709. hans Enke besad læng. Gaarden.

Nystrup.

Nystrup, i Bang Sogn Hundborgherred, er nu en uprivilegeret og liden Sædegaard, men har før været en fri Herregaard og beboet af Adel. Sandflugten, som har fordervet denne Gaards Mark og Enge, har givet den sit Banesaar. Af de gamle Eiere vides: Anders Blik til Nystrup 1502. Henrik Blik til Nystrup 1502. Erik Blik til Nystrup 1543. Frue Anna Blik til Nystrup død 1593. Christopher Lunov til Nystrup 1631. 1656. Ove Lunov til Nystrup, begravet i Bang Kirke. De følgende Eiere vides ikke. Zovedgaards Tapt 6. Edr. 1. Skp. 1. Sk.

Øland.

Øland, i Harring Sogn Haastrupherred, er en meget gammel Herregaard, og var af det Gods i Thye, som Globernes Familie tilhørte, indtil det siden kom i Kongens Bære. Anno 1348. skødede Povel Glob sin Frue Margrete sin Gaard Øland og alt sit Gods i Haastrupherred. Anno 1477. undte og pantsatte Kong CHRISTIAN I. til Frue Ingeborg Ottesdotter Rosenkrands for 100. Mark en Hans Naades og Kronens Gaard Øland, og tillod for Biskop Albrets af Eubek og hendes Farbroders Hr. Strange Nielsens Bøn skuld, at hun samme maatte beholde uaflost i ti Aar. Aar 1500. og 1502. finder man nævnet Jens Spend i Øland og hans Frue Karine, som formodentlig har af Kongen

Rongen været dermed forlænet. 1525. fik Niels Kieldson Jul af Kong FRIDERIK I. Forlæning paa Oland Gaard og Bigs Gods i Thye. 1526. fik han samme Forlæning paa 4. Aar fornyet, og atter 1530. paa otte Aar. 1536. fik bemelte Niels Jul til Astrup Kong CHRISTIAN III. Stadfæstelse paa denne sin Forlæning. Efterat Oland igien var kommen i Particulieres Hænder, har man fundet følgende Eiere: Christen Prip til Oland. Hans Dotter Margrete Prip fik Claus Kaas, som skrev sig til Oland 1615, 1623. Jörgen Seefeld til Bisborg. Hans Søn Laurids Seefeld til Margaard og Oland som levede 1672. og Frue Margrete Cathrine Brokenhuus. Justitiraad Herman Christian Helverfkov til Frup. Provst og Sogneprest i Harring og Stagstrup M. Friderich Thelstrup. Madame Smith. Nu Niels Aars, som selv beboer og bruger Gaarden. Ved Gaarden er en liden Høi, hvorom den Overtroe har været blant gemeen Mand, at der skal ligge en Skat begravet. Hovedgaards Tact 31. Edr. 5. Skpr. 2. Sk. Bøndergods 227. Edr. 2. Skpr. 3. Sk. 1½ Alb. Tiender 87. Edr.

Herregaard.

Ørum, i Ørum Sogn Hassingherred, er nu en fri Sædegaard Ørum. eller Herregaard, men var forðum i en 300. Aars Tid, medens den hørde Kronen til, et Kongeligt Slot, hvorpaa Lænsheerrerne, som dermed vare forlæned, havde deres Residens. Et Brev af 1408. nævner Castrum Ørum. Paa et eller andet Sted har man vel seet nævne Ørum Kloster, men det bør ikke ansees for andet end en Skrivefeil. Gaarden bliver vel endnu kaldet Ørum Slot, endskiont den ikke mere deraf har Anseelse, siden de gamle forfaldne Bygninger ikke mere ere til. Oberst Moldrup lod 1748. Baanings-Huset, som nu staaer, nye opbygge, og flyttede Gaarden 300. Skrit fra Aaen, bygde og Ladegaar-

Herre-
gaarde. den, og forbedrede Haven. Ved hvilke Forandringer endog Slottets gamle Plads er bleven ukiendelig. Gaarden har fordum været besættet med Graver og Bolde, og tilhørde Adelige Familier, indtil Hr. Bo Hög, som et Document af 1406. siger, skødede til Kong VALDEMAR den faste Gaard Drum i Thyudh. Udi de indvortes Uroligheder i samme Konges Tid, blev dette Slot af nogle opsætsige Herremænd nedrevet og slejset, hvorfor Hovedmanden siden, navnlig Magnus Mathison, 1373. maatte give Kong VALDEMAR saadan Forpligt, at han skulde igien opbygge og i Stand sette Gaarden Drum, og giøre den lige saa god og sterk paa Bygninger, Grave, Huse, Indhægninger, Barfred, Planker, ligesom den i alle Maader havde været, førend den ved hannem og hans Medfølgere var bleven nedbrudt, og derforuden forsyne den med Forraad af Baaben og Bærge, Proviant og Inventarii-Gods. De Kongelige Lænomænd eller Hovedsmænd paa Drum Slot blive til Slutning af dette Capitel opregnede. Nogle af disse have skrevet sig til Drum, ligesom de kunde være Eiere deraf, saaledes nævnes i et Document af 1501. Ebbe Strangelön til Drum Bepnere, da han ellers i et andet Brev kalder sig Ebbe Strangelön a Wapn oc Hofsuigmand paa Drum. Anno 1408. boede paa Drum Slot Niels Strangelön af Thyudh Ridder og hans Husfrue Mette Petersdotter. 1418. var Jesse Thorbernsön Hr. Wendelboes Foged paa Drum. 1469. var Lars Abbelgaard Foged paa Drum. 1526. havde Biskop Stygge Krumpen Drum Slot og Læn i Pant af Kongen for 2500. Gylde, undtagen Drag som saldt. 1531. fik Hr. Holger Rosenkrands Kronens Slot Drum og Drum Læn i Thy af Kong FRIDERIK I. i Pant for 2500. Rinske Gylde i Guld. 1556. forpligtede Knud Gyl-
denstjerne

denkterne sig til at indløse fra Frue Kirskine Gabriel Gyldenkiernes Efter-^{Herre-} leverſke Drum Slot og Læn for sine egne Penge og at forſkaffe Kon-^{gaarde.} gen ſit Pantebrev derpaa igien, og at han ingen Rentepenge ſkulde tage af den Capital, han havde laant Kongl. Majestet. I Forlænings-Brevet, ſom han ſamme Aar befom paa Drum Slot og Læn, tilholdes han, ikke at forhugge eller forhugge lade Skovene til Upligt. 1561. befales Frue Iytte Podebusk at lade til Frands Bilde følge Drum Slot og Læn, med klare Inventario, Jordbøger, Breve, Regiſtere og alt hviſ andet der bør at lades. 1566. fik Frue Edele Hardenberg Frands Bildes Efterleverſke Qwittering af Kongen for Indtægt og Udgift, i den Tid hendes Mand og hun havde haft Drum Slot og Læn. 1608. fik Frue Anne Lykke Ludvig Munks Efterleverſke Qvittant for Regniſkab af Drum Slot og Læn, ſom hendes Mand havde haft til 1595. ligeledes for den Geiſtliche Rente og Stigtens Indkomſt, ſamt for Penninge-Skatter, Dødg-Skatter og Mad-Skatter, ſom imidlertid havde været paabudne. 1614. fik Jørgen Lunge til Odden Qvittant for ſit Regniſkab af Kronens Slot og Læn Drum, af Biigs og Liſted Biſpegaard's Gods, ſaavelſom for den Geiſtliche Jurisdiction og Stigtens Indkomſt i Drum Slots Læn, for Penge- og Mad-Skatter og for ſit Inventarium. 1619. havde Lænsmanden paa Drum Mogens Kaas ſit Kornhuus i Liſted ſynder i Byen. 1621. var ærlig og velforſtandig Mand Jens Madſen Ridefoged til Drum Slot. 1627. maatte Lænsmanden paa Drum Reinhold Heidenſtorp forlade Lænet, da de Keiſerlige bemægtigede ſig Jylland. Korn-Skatten, ſom ſamme Aar til Philippi Jacobi af Drum Læn var udgivet, nemlig 149. Edr. 3. Skpr. Rug, 148½ Edr. 2½ Skpr. Malt, og 230. Edr. Havre, var for Fiendens

Herre: Ladfald leveret til Hans Söfrensen Tolder i Aalborg, som siden maatte
 gaarde. gjøre Regnskab derfor. 1632. var Christen Jörgensen i Nebbel Kongl. Majestets Ridefoged i Drum Læn. 1637. gif Kongelig Befaling til Bønderne, som ligge under Drum Slot, at de skulde gjøre Egt og Arbeid der til Slottet. 1639. gif Kongelig Befaling til Lænsmanden paa Drum Christopher Hvas, at han skulde tilholde Zisemesteren, Byfogden, samt Borgemestere og Raad i Ridsbøden Listed. at indkomme med deres Restanger til Kongen, men i manglende Fald dennem med Retten tiltale og Dom over dem hende. 1647. var Peder Madsen, Kongl. Majestets Tolder i Listed, Skriver og Ridefoged til Drum Slot. I Borgegaarden blev 1730. fundet et gamelt Harnisk, hvoraf Hjelmen og Bryststykket vare heele. Til Drum er fra gamle Tider Birke-Ret, og holdes Birke-Retten der paa Gaarden om Fredagen. Efter Souverainiteten blev Drum og tilliggende Gods, efter at Lænet var forandret til et Kongeligt Amt, bortfolgt til Particuliere, ligesom mange flere Kongelige Godser, til at betale Kronens Gield. I hvilket Henseende man finder en Kong FRIDERIK III. Befaling til Hr. Hannibal Sehested af 6. Jan. 1661. at gjøre det begyndte Ridsb til Endelighed med Povel Klingenberg, Drum Gaard og Gods angaaende, dog hvad Jus Patronatus og Birke-Retten anlanges, vilde Hans Majestet indtil paa videre naadigste Resolution have sig forbeholdet. De sidste Eier have været: Friderich Leth. Justitiraad Klingenberg. Hans Enke-Fruer Charlotte Amalia Gedde besad Gaarden endnu 1735. Oberste Moldrup til Bestervig 1738. Nu hans Søn Peder Moldrup Stamherre til Bestervig, som selv laader bruge Gaarden. Ved det at Drum er kommen til samme Eier, som Bestervig, har han den Herlighed, at være eneste Lods-Eier i

4. Kirke-

4. Kirke-Sogne, som giøre en Omkreds af 8. Mile. Hovedgaardens Herregaard. Tact 36. Eder. 1. Skp. 3. Sk. 2. Alb. Bøndergodsset og Tiender findes siden medberegnet under Vestervigklosters Hartkorn.

Rostrup, i Hundborg Sogn Hundborgherred, er en gammel Rostrup. Herregaard, og findes 1348. opregnet iblant det Gods, som Globerne eiede i Thye. Af dem, som efter Reformationen har eiet denne Gaard, vides disse: Albret Skeel til Rostrup 1537. 1541. Hans Broder Herman Skeel. Hans Dotter Jomfrue Dorthe Skeel til Rostrup 1626. Hendes Broder Albret Skeel, Hans Dotter Ingeborg Skeel fik Palle Rodsteen til Lundsgaard og Rostrup 1631. Deres Dotter Frue Christence Rodsteen havde først Oberst Vogn Vognsen, derefter Oberst-Lieutenant Jacob Sparre til Rostrup, siden gift med Frue Anne Juul, han døde 1697. 71. Mar. Jens Sörensen Hesberg som døde 1698. Hans Enke Sophia Søltoft giftede sig igien med Povel Maes, Klingenberges Forvalter, og bragte ham Gaarden til. Han døde 1720. og hun giftede sig tredie gang med Major Jens Kraft, som en lang Tid besad Rostrup og døde 1751. Siden Madame Sörensen. Nu Iver Dalsgaard, som selv bruger og beboer Gaarden. Hovedgaardens Tact 27. Tønder 3. Skiepper 3. Stierdingkar 2. Album. Bøndergods 220. Tønder 7. Skiepper $\frac{1}{2}$ Album. Tiender 29. Tønder.

Skibstedgaard, i Udby Sogn Refshered, er en ucomplet, Skibstedgaard. men Tiende-frie Ladegaard, beliggende ved en Vig af Limfjorden, hvoraf den har noget Fiskerie, om Esteraaret af Helt, og om Foraa-ret af andre Slags Graa-Fiske. Saavel Borge som Ladegaard er bygt af Muur og Bindingsværk. Til Gaarden kan saaes 14. Tønder Byg, 25. Tønder Rug, 30. Tønder Havre, og avles 30. Læs Hør.

De

Herregaarde. De sidste Eiere have været: Christen Kaas til Skibstedgaard og Frue Anne Galt som døde 1647. Hans Søn Hartvig Kaas. Michel Qvistgaard. Ernst Hvid. General-Auditeur og Herredsfoged Andreas Höyer til Frup. Nu Christen Pedersen Ulsted, som beboer og selv bruger Gaarden. Zovedgaards Tæxt 6. Tønder 3. Skiepper. Bøndergods 37. Tønder.

Søgaard. Søgaard, i Nørre Sogn Hillerlesherrred, er en frie, men ucompleteret Sædegaard, som forud har været beboet af Adel. Nu er Bygningen ikke stort bedre end paa en Bondegaard og den beboes af Bønderfolk. Af Eierne vides følgende: Lars Johanson i Søgaard Bæbner. Erik Spænd 1519. Laurids Offeson 1577. Christen Prip og Frue Barbara Vind. Hans Lykke 1630. 1648. og Frue Birgitte Sehested. Bertel Langballe, som tillige eiede Nebel, død 1744. Bonden Christen Dige og Povl Bertelsen. Nu disse Arvinger. Zovedgaaards Tæxt 21. Tønder 1. Skieppe 2. Fierdingkar 1. Album. Bøndergods 35. Tønder 4. Skiepper 2. Fierdingkar 2. Album.

Tanderup. Tanderup, i Bidsted Sogn Hassingherred, er en gammel Herregaard og en af de største i Thye. Bygningen er Muur og Bindingsværk, med Grave omkring Borgegaarden, hvorhos er Haven, og en smuk Udsigt til Dve-Søe. Af Eierne ere følgende forekomne: Petrus Niclisson in Tandorp 1391. Herr Bo Hög til Tanderup Ridder. Hans Søn Peter Hög af Tandorp 1406. Hans Søn Bo Hög af Tanderup 1439. 1459. Hans Barsbek af Tanderup Bæbner 1484. Niels Krabbe til Tanderup Bæbner 1512, 1517. og Frue Kirstine Hög. Deres Dotter Karen Krabbe fik Eiler Lykke. Deres Søn Niels Lykke til Tanderup som døde 1575. og Frue Karen Gyldenstjerne Deres Søn

Søn Jacob Lykke til Zanderup 1609. 1613. og Frue Sophia Rud. ^{Herre-} En Urne. En Marlvn. Oberste Balle 1680. Brigadier og Amtmand ^{gaard.} Hans Eifler. Hans Enke-Frue Sophia Elisabet Ramtzov. Deres Svigersøn Lieutenant Christen Leth, som siden giftede sig med Frue Maria Charlotte Amalia Gedde. Efter hans Død fik Justizråad Klingenberg til Drum hende og Zanderup med. Nu deres Søn Major Povel von Klingenberg som tillige eier Klovstrup, men boer paa Bøllstrup i Hareslyssel, og lader ved Fuldmægtig bruge disse Gaarde. Zanderup har fra gamle Tider haft Birke-Net, hvorunder nu og Klovstrup forterer, Birke-Tinget holdes om Fredagen. Hovedgaardes Tægt 41. Tønder 3. Skiepper 3. Fierdingkar 1. Album. Bøndergods 489. Tønder 6. Skiepper 1. Fierdingkar 2¼ Album. Tiender 159. Tønder 4. Skiepper.

Todbøl, i Kallerup Sogn Hundborgherred, er en meget gammel Herregaard, som i 13. og 14. Seculis var af Globernes Jordergods i Thye. Borgegaarden bestaaer af fire Fløie, Muur og Bindingsværk, og teglhængte, men Ladegaarden med Straa-Tag. Omkring Haven er en liden Søe med Brasen, Giedder, Alborrer, Sudeere og Aal. Saa har og Gaarden Part i Sperring Søe, som ligger lidet derfra. Ved Gaarden er en liden Vand-Mølle, og under Hovedgaardens Tægt er en Stampe-Mølle. Todbøl er en maadelig Aulsgaard, men Bøndergodset er i god Stand, og har forige Eier Justizråad Caspergaard stiftet et Hospital ved Skjoldborg Kirke for 4. fattige Enker af Todbøl gods. Af Eierne ere disse bekiendte: Nicolaus Gloop de Todæböl 1348. Herr Jens Skram til Todbøl Ridder og Frue Else Glob 1424. Christiern Thorkjlsøn af Todebøl Bøvner 1450.

D. Atlas Tom. V. K r r Anders

**Herre-
gaard.** Anders Christensøn af Todbøl Bæbner 1481. Om Gaarden derefter er kommen i geistlig Eie, er uvisst, men strax efter Reformationen synes den at have tilhørt Kongen og været forlænt til Envold Stygge; thi 1542. fik Frue Birgitte Dyre, Envold Stygges Efterleverste, Kong CHRISTIAN III. Brev ad gratiam paa Thodebull udi Thye, at bruge og beholde, som Envold Stygge det for hende havde. Hun har formodentlig kiøbt Gaarden af Kongen. Deres Datter Anna Strygge fik Jörgen Hög til Klarupgaard. Deres Søn Christen Hög, som endnu levede 1631. og Frue Anne Skram, har eiet Todbøl 1604. Deres Søn Rentemeister Ove Hög til Todbøl som døde 1628. Hans Broder Jörgen Hög til Todbøl 1638. Hans Søn Oberst Mogens Hög, som blev i Slaget ved Nyborg 1659. Oberst Lieutenant Erik Zacharias von Kahlen som døde 1726. og Frue Marthe Sabine Claudi. Justisgraad og Amtsforvalter Claus Caspergaard, som forbedrede Gaarden med meget Bændergods, og døde 1749. og Frue Maria Dorothea Thomasdatter. Deres Søn Hof-Junker Caspergaard som døde 1765. Han solgte Gaarden til Lieutenant Andreas Sommer, som i dette Aar 1768. ved Døden er afgangen. Hovedgaardes Tapt 26. Tønder 1. Fierdingfar. Møllestyld 3. Skiepper 2. Album. Bøndergods 422. Tønder 4. Skiepper 1. Fierdingfar 2. Album.

Toftum. Toftum, i Heltborg Sogn Refshered, er en uprivilegeret Hovsgaard, som før har været frie og beboet af Adel. Man finder nævnet Peder Mogensøn i Toftum Bæbner 1452. og hans Søn Mogens Pedersøn til Toftum Bæbner, formodentlig den samme som kaldes Mogens Nist i Toftum 1472. hans Frue Mette Friis. Nu beboes og bruges denne Gaard af Bønder, er ei heller anderledes bygt end
en

en god Bondegaard. Dens Hartkorn er 22. Tønder 1. Skieppe Herre-
2. Fierdingkar. gaard.

Ullerupgaard, i Sendels Sogn Hillerleshverred, er en gammelt Ullerup-
mel adelig Sædegaard, som i nyere Tider har været deelt i tvende Ho- gaard.
vedgaarde, Nørre- og Syndre Ullerupgaard, men begge frie og
complete paa Hartkorn. Gaardens Navn blev fordum skrevet Volle-
rup og Vollerupgaard. Den gamle Landmaalings Matricul anfø-
rer Ullerupgaard under eet i den Tid Frue Karen Dyre eiede den og ef-
ter hende Claus Pors hendes Søn, i hvis Tid den faldt i Kongens Bære.
Førend den sidste Landmaaling 1688. har Borgemeester Lelius og Bor-
gemeester Envold Nielsen Bierregaard af Tisted kjøbt Gaarden af Kon-
gen, ved hvilken Leilighed den blev deeleet. Af de gamle Eiere vides:
Hennike Kirt af Vollerup 1493. 1507. Hans Enke Frue Karine
Eriksdotter til Vollerupgaard 1515. Deres eneste Søn Erik Henni-
kesøn drufnede i Skernaee. Thomas Madson til Ullerupgaard 1543.
Thomas Thomæson til Bullerupgaard 1551. Jörgen Daa til Vollerup
1573. Hans Dyre og Frue Birgitte Skram. Niels Arnfeld fik deres Dot-
ter Frue Karen Dyre. Deres Svigersøn Claus Pors til Ullerupgaard
1655. og Frue Anne Arnfeld paa Ullerupgaard 1667. Ved og efter
ovenmeldte Deeling, har Synder-Ullerupgaard tilhørt Borgemes-
ter Lelius. Nicolai Aagaard, som fik Lelii Enke, hans Stifføn Cancell-
sieraad Lelius. Commerceraad Hvid. Af hvem nu værende Eier Lau-
rids Toft kjøbte bemelte halve Gaard. Nørre Ullerupgaard: Bor-
gemeester Envold Berregaard. Povl Pedersen, som døde 1706. hvis Enke
Elisabet Hofgaard giftede sig igien med Mourids König Lelius, Borge-
mester Lelii anden Søn. Han døde 1731. og hun giftede sig tredie
R r r 2 gang

Herre- gang med Oberst- Lieutenant Thomas Thomblen, og døde 1755. 82.
 gaarde. Mar. Nu er bemelte Laurids Toft Eier af hele Allerupgaard. Til denne
 Gaard hører et Kalk- og Teglblænderie ved Høperhavn i Østerild
 Sogn. Hovedgaardens Tact 66. Tønder 1. Skieppe 1. Fierdingkar
 1. Album. Bøndergods 404. Tønder 1. Skieppe 1. Album. Ti-
 ender 60. Tønder.

Ulstrup. Ulstrup, i Hundborg Sogn Hundborgherred, er en gammel
 Herregaard. Baade Borge og Ladegaarden hver bestaaende af 3.
 Huse, er bygt af Muur og Bindingsværk med Straatag. Gaardens
 Navn findes fordmund undertiden skrevet Ugelstorp. Af Eierne vides:
 Nis Palnson Kirt af Ulstrup Bøbner 1459. Jes Lauridsøn i Ulstrup
 1462. Hans Søn Jep Bagge af Ulstrup. Bord Jensøn i Ulstrup Bøb-
 ner 1484. Palle Jul til Ugelstrop 1496. Iver Kaas til Ulstrup 1636. døde
 1662. og Fru Sophia Krag, død 1648. Deres Søn Hartvig Kaas,
 som døde 1704. og begge Fruer Anna Hedvig Skinkel død 1665. og
 Sophia Rokirk. Hans Arvinger, som boede paa Fadersbol, solgte
 Gaarden til Forpagteren Peder Mortensen Selle som blev Cancellie-
 Assessor. Hans Datter Fru Hedevig Brokenhuus Selle, gift først med
 Kamerraad Peder Mads Jensen som døde 1737. siden med Cancellie-
 raad Jørgen Christian Poullstrup som døde 1751. eier og beboer endnu
 Gaarden. Om hendes Legata til gudelig Brug, See Hofm: Fund.
 T. IV. p. 437. Hovedgaardens Tact 34. Edr. 6. Skpr. 3. Sk.
 1. Alb. Møllestyld 1. Ed. 2. Sk. Bøndergods 271. Edr. 2. Skpr.
 1. Skr. 2½ Alb. Tiender 49. Edr.

Vestervig-
 Kloster.

Vestervigkloster, i Vestervig Sogn Refsherred, er en an-
 seelig og important Herregaard og den største udi Thyland. Men har
 før

før Reformationen været et af de store og ældste Herre-Kloftere i Landet ^{Herre-} og haft kostbare og vidtloftige Bygninger til en stor Deel af skønnæ ^{gaardt.} hugne Kvader-Steene. Navnet har Vestervig af sin Beliggenhed ved den vestre Vig af Limfjorden. Efter de saa Spor man finder i gamle Breviarier, Missaler og Kroniker, da har dette Kloster haft saadan Oprindelse: Der levede i det 11. Seculo en gadfrygtig Mand, ved Navn Theodgarus, paa Dansk Thøger, født i Thyringen, han forlod sit Fæderland, og gik til Engeland, siden til Norge, hvor han var den Hellige Kong OLUFS Capellan. Efter Kongens Død kom han til Danmark, hvor han omvendte mange og i mange Aar prædikede Troen for dem som boede længst nede i Jylland i og omkring Thye. Han levede endnu imod Slutningen af Kong SVEN ESTRIDSENS Regiering og efterat Albericus eller Alphricus var bleven Biskop over Bendelbo Stift, som skede ved 1066. Han opholdt sig mest i Vestervig, og der, i Mangel af Formue og andre Materialier, opbyggede af Greene og Vidier en liden Kirke, som kanskee er den ældste der i Landet, hvori han og efter nogle Aar døde og blev begravet. Presten Ulphricus, som kom efter ham til denne nye anlagte Kirke og Menighed, fandt Thøgers Meriter derved saa store, og efter Tidernes Overtroe saadane Tegn ved hans Grav, at han vel maatte fortierre at æres som Helgen. Endskjønt Biskopen i Forstningen ikke vel vilde forstaae sig dertil, og Kong SVEN havde endda flere Indvendinger derimod, gif Sagen dog for sig, og den Sellige Thøger blev omsider af Paven canoniceret, men hans Skrinleggelse paa Altaret skede ikke før meget længe derefter, nemlig 1197. kanskee af den Aarsag, at Kloster-Kirken da først er bleven færdig. I Begyndelsen af det 12. Seculo,

Herre. cuso, noget for eller efter 1110. skal Bestervig Kloster være stiftet til
 gaarde. Denne nye Helzens Afmindelse, og ham til Ere indviet, med det Navn
 Ecclesia Sancti Theodgari, St. Thøgers Kirke og Kloster i Bestervig. Hans Navn skrives ellers og i meget gamle Skrifter S. Thi-
 udgerus, S. Thiodgarus, og S. Theothgarus. Og er han siden bleven
 anseet for Borslum Stiftis fornemste Patron og Skytshelgen. Ham
 til Ihukommelse stod et Kors i en Bondegaard i Bestervig Sogn,
 kaldet St. Thøgers Minde, som nu ikke mere er til, hvorhos var
 St. Thøgers Kilde. Om Bestervig Klosters Kirke, saavel som om
 St. Thøgers Kirke i Bestervig, er tilforn handlet. Det var et
 Augustiner-Kloster; thi Brødrene eller Munkene derudi, som skal
 have været tolv i Tallet, vare Canonici Regulares, Regelbundne Ca-
 niker, af Sancti Augustini Orden, og levede efter denne hellige Lærefa-
 ders Regel. De stode i et Slags Forbund og Brøderskab med S. Lau-
 rentii Munke eller Canikerne i Lund, som Necrologium Lundense ud-
 viser. Af disse bliv i de ældste Klosterss Lieder nævned, Atta, Asla-
 cus, Biorn, Diaconi & Canonici beati Theodgari de Westerwigh. Nogle
 holde for, at der og har været Nonner i Bestervigkloster, men man
 finder ikke noget tydeligt Beviis derom. Ikke desmindre tør man dog
 ikke aldeles negte det, siden man i Libro Datico Lundensi finder næv-
 net Katelögh Soror S. Thiodgari, men om hun har været St. Thøgers
 naturlige Søster eller en Ordens-Søster af St. Thøgers Kloster i
 Bestervig, det er uvist. Dette Klosters Prælat og øverste Forstan-
 der var og tituleredes, ligesom i andre Augustiner-Klostere, Provst.
 Dog har der tillige, i det mindste undertiden, ogsaa været en mindre
 Formand med Titel af Prior; thi i et Doc. af 1348. nævnes Petrus
 Prior

Prior Westerwycensis. Men som Klosteret ikke har været et Abbedie, ^{Herre-} saa har der og heller ingen Abbed været, som nogle dog foregive. ^{gaard:} Capitel eller Canikernes Collegium af Bestervig, som i gamle Skrifter kaldes Canonici Regulares apud Sanctum Thyudgarum in Westerwik, stod under de Børlumske Biskoppers Endelse og øverste Tilsyn, hvorfor man finder et Biskop Magni Brev af 1361. saaledes slutter: cum Sigillis Capitulum nostrorum dilectorum videlicet Burglanensis ac Westerwicensis. Af Klosterets Provster veed man at opregne følgende: Johannes de Westervig, som 1188. bivaanede det National Concilium, som Erke-Biskop Abfalon holdt i Lund, var uden Tvivl Klosterets Provst, og formodentlig den samme, som Munkene affatte, fordi han ikke kunde see igiennem Fingre med deres forargelige Levnet. Mag. Nicolaus de Westerwich, som var Kong KNUD VI. Capellan 1196. Provst Rudolfus, som 1247. blev Biskop i Børlum, som siden 1252. affagde sig fra Stiftet og gav sig i et Graabrodre Kloster, hvilken Orden da var nye og i Moden. Provest Petrus 1348. Dominus Tolko Præpositus Westerwicensis 1367. Provest Anders af Bæster-viik 1408. Herr Jens Pederfön Provst i Besterviigh 1414. 1419. Provst Niels 1429. Sewren Iversfön Provest i Bestervig 1442. 1469. Provst Sven 1475. Hr. Gregers Svensfön Provest i Bestervig 1491. 1505. Hr. Negels Bodleffön (Nicolaus Bodulfi) Provest i Bestervig 1520. som har udstædet et Fæstebrev, hvori han giver Bonden fri for Kongens og Kirkens Tynge, saalænge Bondens Hustru Karen Madsdatter levede. Provst Povel til 1530. Hr. Sven Mogenfön, som før var Forstander for St. Catharinæ Hospital i Aarhus, hvis Søsterdatter Karine Lauridsdatter havde M. Frands Berg Biskop i Opslo. Han var
der

Herre. Den sidste Provst i Bestervig Kloster fra 1530. til omtrent 1547. og
 gaarde. holdt Kongen aarligen 120. Rattle, Danske Magazin Tom. I. pag. 27.
 Der skrives, at han fik et Slag, hvor af han døde, da han saae St.
 Thøgers Taarn og Kirke blev nedbrudt. Han giftede sig efter Refor-
 mationen, hans Hustru Gele overlevede ham, og fik 1548. Dvittes-
 ring af Kongen for noget Regnskab efter hendes Mand. Hvad man
 ellers veed om Bestervig Klosters ældre Tilstand, bestaaer i følgende:
 Omtrent ved 1188. vare Brødrene i dette Kloster forfaldne til et lider-
 ligt Levnet, satte sig op imod deres Provst og endelig udstødte ham af
 Klosteret, fordi han ei vilde tillade dem at løbe efter Skøger, hvorom
 S. Wilhelmus Abbas, som tog sig den affatte Provst an, har tilskrevet
 Biskopen af Børlum, see Annal. Eccl. Dan. Tom. I. pag. 474. Kanssee
 det har været ved disse Tider, at Monken og Nonnen ere blevne til
 Straf indmurede, hvorom det Bartegn skal være opsat, som forhen
 ved Kirken er meldet. 1268. gav en rig Frue ved Navn Gro i sit Tes-
 tament dertil to Mark Penge, Clauetro Westerwich duas marcas dena-
 riorum. 1280. holdt Augustiner-Ordenen deres Capitulum provinciale
 i Bestervig Kloster og da udgav nogle Statuta for deres Orden. 1304.
 blev givet til St. Thøgers Alter, ad Altare S. Thiudgeri in Westerwik,
 to Mark Penge. 1515. fik Provsten i Bestervig og menige Convent af
 Kong CHRISTIAN II. Protectorium og Stadfæstelse paa deres Privile-
 gier. 1518. fik Peder Laxmand af samme Konge Livsbrev paa Borgeleie
 i Bestervig Kloster, og skulde der have Mad og Ol selv anden til Skif-
 felighed, Foder til en Hest, og dertil en Læst Korn i Jordegods. Samme
 Aar fik Kongen til Rigers Behov 240. Lod Sølvtil laans af Prov-
 sten og Klosteret. 1519. fik Provsten af Bestervig Kongens Brev,
 at

at være fri for Borgeleie at holde i dette Aar i Skaane, hvorfor han skulde give Hans Eolder paa Kongens Vegne 40. Open gode og gilde, men skulde den gamle Provst allerede have udgivet noget for samme Borgeleiehold i Skaane, da skulde det qvittes i de 40. Open. 1522. fik Biskop Anders Mus af Opslo Kong CHRISTIAN II. Forlænings Brev ad vitam paa Bestervig Kloster, med saadant Vilkor, at den Contract, som gjort var imellem Klosteret og Provsten, lydende paa Borgeleie og Nigtes Tieneste, skulde være uforkrænket. 1524. havde Mester Hans Mule, som af Kong CHRISTIAN II. var indtrængt til Biskop i Opslo, i Biskop Anders Mules Sted, i sinde at stifte et Hospital hos Bestervig Kloster, men da han var paa Veien her ned til Herredagen, druknede han i Besterhavet ikke langt fra Bestervig. 1527. fik Undersaatterne i Nørre-Jylland Kong FRIDERIK I. Brev, at ingen udlændske Kiøbmænd og Kræmere skulde besøge uligelige Markede, besynderlig dem ved Rye og Vestervig. 1530. havde Biskop Anders Mus af Opslo for, tillige med Regelbunden Mand Hr. Povel Provst i Bestervig, at opbygge og stifte et Hospital og Almissehuus hos Bestervig Kloster, hvorpaa de fik Kong FRIDERIK I. Beskjermelses Brev. Samme Aar oplod og resignerede Provst Povel Bestervig Kloster til Hr. Sven Mogensløn, hvilket Kongen stadfæstede, og forlænedes Provst Sven paa Livstid med Bestervig Kloster og al sin Tilliggelse, dog saa, at han skulde bygge og forbedre Klosteret, give de Prester og Caniker, som der inde ere, deres sædvanlige Rettighed, giøre Kongen og Kronen sin Tynge og Tieneste, holde Bønderne ved Lov, Skiel og Ret, og ikke forhugge Skovene til Upligt. St. Thøger havde for dum sit eget Skrin, hvori de Gaver og Kostbarheder forvaredes, som bleve givne

D. Atlas Tom. V. S s s til

Herres
gaarde.

Herre. til dette hellige Sted. Af samme St. Thøgers Skrin blev 1535. til
 gaarde. Rigets Tieneste taget 1085. Lod Sølø, som Knud Gyldenstjerne og
 Hr. Ove Lunge gavederes Qvittant for. 1536. gav Kongen sin Qvit-
 tant for 820. Daler, 30. Rinske Gylden og 300. Lod Sølø udi Skrek-
 fenberg. 1536. fik Provst Sven Kong CHRISTIAN III. Skrivelse,
 om 2000. Lod Sølø at komme Kongei. Majestet til Hielp med, og
 om han ikke ellers vidste Raad til samme Sølø, da skulde han sælge og
 afhænde af Klosterets Gods. Ved Reformationen i dette Aar 1536.
 blev Bestervig Kloster, ligesom alt andet Kloster-Gods, inddraget
 under Kronen, og gjort til et verdsligt Læn, som til fornemme Adels-
 mænd blev forlænet. De Kongelige Læns mænd, som indtil Souve-
 rainiteten forestode Bestervig Klosters Læn, og have resideret der paa
 Klosteret, blive ved Slutningen af dette Capitel opregnede. Imidler-
 tid forblev Provst Sven, saalænge han levede, ved Forlæningen. Ved
 Reformationens Tiden holdtes i Bestervig Kloster en Læsemester eller
 Lector Theologiæ, til hvilken Bestilling Provst Sven foreskrev Rectoren
 af Viborg Skole ovennævnte M. Frands Berg. De af Munkene,
 som ikke vilde finde sig i Reformationen og ginge misfornøiede ud, skal
 have efterladt sig følgende Vers:

Torquemur, trahimur, toleramus tetra, tacemus,

Tanta tamen tollit tandem tortura triumphum.

Nogle af dem toge sig andre Ting for, nogle bleve Lutheriske Pre-
 ster, saasom Hr. Gabriel, der blev Prest til Hundslund, men forde
 et forargeligt Levnet, Hr. Sven Prest i Skoldborg, bestyrdt for Hæperie
 og affat, Hr. Morten Nielsøn Prest i Nørhaa som døde 1562. De
 øvrige, som ikke skjøttede om at forlade Klosteret, og vilde rette sig
 efter

efter Ordinansen og den Evangeliske Lærdom, bleve en Tid lang derinde ^{Herregaarde.}
 og nød deres Ophold, indtil de enten uddøde eller bleve befordrede; thi
 i det Forlænings-Brev, som den første Lænsmand Erik Rud 1547. fik,
 findes endda denne Clausul, at han skal besørge Presterne der ind-
 givne ere, med nødtørftig Klæde og Søde. De øvrige Villkor,
 som de første Lænsmand paa Bestervig Kloster indgik, vare disse: at
 tiene deraf selv septende inden Riget med gode gerustige Heste, Harnisk
 og Glavind, eller septen væragtige Karle til Skibs, give Kongen deraf
 800. Daler, 12000. Hvitling, en Læst Smør, og den halve Part
 af Sagefald og Gaardfæstning, gjøre Regnskab for alt Braget, und-
 tagen Tømmeret, som de kunde beholde til Klosterets Bygning, frede
 Jagten og ikke forhugge Skovene. Siden bleve disse Villkor og Af-
 gifterne noget forandrede og forhøiede. Af Skovene, som i de gamle
 Lænbreve omtales, er nu ikke mindste Spor tilbage, ei heller i Mand's
 Minde haver været. 1540. fik Provst Sven en Credens, lydende paa
 Peder Ebbelen og Jörgen Pederlsen, at have dem betroet, hvis de hannem
 paa Kongel. Majestets Begne havde at tilkiendegive. 1543. fik Provst
 Sven i Bestervig Kloster af Kong CHRISTIAN III. Brev paa Frihed
 for Borgeleie i tvende Aar, efterdi han havde antvordet Kongelig Ma-
 jestet sit Brev tilbage paa 1000. Daler, som han tilforn havde for-
 strakt Kongen med. Samme Aar fik Provsten i Bestervig Kongens
 aabne Brev, at han maatte pantsætte af Klosterets Gods, som ikke
 ligger Klosteret beleiligt og uden Klosterets Enemerke, til Hielp til den
 Summa Daler, som han skulde forstrecke Kongen, dog skulle han be-
 flitte sig paa med det første at indløse samme Gods, som han udsatte og
 forpantede. 1545. fik Provst Sven atter Misgive, at, dersom han ikke
 §§ 2 vidste

Herre-
gaarde.

vidste Raad til den Sum Daler, som han havde faaet Kongel. Majestets Skrivelse om, da maatte han udsætte og forpante af Klosterets Gods. 1547. bevilgede Kong CHRISTIAN III. Eistedes Borgere, at de Markeder, som hidtil vare holdne udi Kronens Kloster Bestervig, paa St. Hans Dag Midsomer og St. Olufs Dag, skulde herefter holdes og besøges i Eisted. Ikke desmindre holdes endnu neden for Bestervig Kirke tvende aarlige Markeder, det første 8de Dagen for St. Hans Dag, det andet 8de Dagen for St. Olufs Dag. 1551. tabte Embedsmanden i Bestervig Kloster Erik Rud for Kongen og Rigets Raad en Proces, som han førde imod Gabriel Gyldenstjerne til Lyngholm, angaaende en Mølle, som dennes Svigerfader havde ladet opsette ved Hvidberg Mølle; og for han havde ladet kaste Vandet af sin Arilds Løb, Klosterets Mølle til Skade; Dømen faldt saa, at Gabriel Gyldenstjerne skulde beholde Hvidberg Mølle til Lyngholm til Midtstrøm efter hans Laughævd's Lydelse, efterdi samme er ældere end Bestervig Klosters Laughævd, dog maatte Gyldenstjerne ikke lade Vandet grave af sin Arilds Grøft, og ei heller bygge nogen nye Mølle imod Loven. 1557. fik Knud Gyldenstjerne til Stogaard Kong CHRISTIAN III. Befaling og Fuldmagt, med Lov og Ret paa Kongens vegne at indeele og indfri, hvis Gods Provst Sven havde afhændet fra Bestervig Kloster, som endnu ikke, efter Provst Svens, Hans Hustrues og Arvinges Løfte, var indfriet. Det er formodeligt, at Bestervig Kloster fra ældere Tider haver haft og samlet paa Bibliotek, som kanskee i Reformations Tiden er blevet spoleret, men at der siden har været nogen Bog-Samling, som enten har tilhørt Klosteret eller Lænsmanden selv, det sees af et Beviis for endeel Latinske Bøger, som Chilianus

Lau.

Laurentii 1570. laante af Frue Jytte Podebusk som da havde Klosteret i Herre-
 Forlæning. 1573. fik Borgemeester og Raad i Tisted Kong FRIDE-
 RIK II. Forbud, at de ikke maatte hindre dem af Bestervig Klosters
 Bønder, som havde nogen smaa Skuder og Skibe, hvilke de ikke brugte
 til nogen sændertlig Handel, men aleneste til at føre og fytte Lænsman-
 dens Korn og Gods til Aalborg og andensteds. 1657. in Octobri faldt
 de Svenske imellem Hammergaard og Nyssensteen ind i Thye ved Harbo-
 øre, leirede sig ved Nabe, indtog Bøndernes Skanse, vadede over
 Limfjorden, dræbte 29. Menneffer i Bestervig Sogn og 18. i Agger
 Sogn, men bleve af Forvalteren paa Bestervig Irgens vel imodtagne,
 og siden udbredede sig videre over Landet, dog holdte de ikke nær saa
 ilde Huus, som Polakerne 1658. der vare komne for at udjage de
 Svenske. Bemeldte Irgens var en Hollænder, og havde forstrækt
 Kronen Penge i Krigens Tid, hvorfor han begierede af Kongen at
 faae Bestervig Kloster til Kiøb, som og blev ham accorderet, men en
 stor Deel af Godsset var til andre Creditorer pantsat og i Betaling ud-
 lagt. Imidlertid blev Bestervig Læn efter Souverainiteten, ligesom
 de andre Læne, forvandlet til et Kongeligt Amt. 1661. den 6. Jan-
 gif Kongelig Befaling til Skatmeesteren Herr Hannibal Sehested af
 saadan Indhold: "Haver J ogsaa med Os Elskelig Jochim Irgens af
 „Amsterdam at til Ende giøre det Kiøb, og det af hannem begierte
 „Bestervig Kloster og des tilliggende Gods, saa vidt som deraf end-
 „nu beholden er og ikke allerede til andre udlagt, ved Commissarier
 „at besigte og tapere lade, efter den Priis, som det i den Lands Egn
 „udi det høieste kan agtes at være værdt". Den 3. April næst efter
 blev Karen Jacob Madsens Enke paa Christianshavn af Kongen bevil-

Herre-
gaarde.

get at transportere og afhænde til Jochum Irgens hvijs Gods hun i Bestervig Klosters Læn til Pant havde. 1662. blev General Siffalen Søren Kornerup befalet at erkjendige sig om nogen Urigtighed med de Baarer som fandtes paa et Skib, som næstafvigte Vinter var strandet under Bestervig. Irgens, som nu var den forsie Eier til Bestervig Kloster, blev 1674. af Kong CHRISTIAN V. adlet og kaldet Jochum Irgens von Westervig. Han lod de gamle Kloster-Mure nedrive, og, tildeels af den afbrudte St. Thøgers Kirkes Steene, igien opføre en skiongrundmuret Bygning, nogenledes af Façon efter Charlottenborg i Kiøbenhavn. Han døde 1678. Hans Enke-Fruе Cornelia Bickers forpagtede Gaarden bort 1690. til Peder Moldrup, og 1695. kjøbte Ugger Kirke dertil. Efter hendes Sønns Gerhard Irgens Død 1698. folgte hun Gaarden til bemæste Assessor Peder Nielsen Moldrup. Han havde 1694. giftet sig med Fruе Mette Laasby, og avlede med hende 14. Børn, han døde 1737. og hun 1750. Anno 1703. den 30. Dec. afbrændte Bestervig Kloster, undtagen Laden. Denne uhykkelige Tid ødelagde de fleste Kirkens Antiquiteter, dog bleve Klokkerne skaanede, og det som beklageligst var, at Ilden da fortærede 2. eller 3. store Kister fulde af Klosterets gamle Documenter, hvoraf megen Oplysning i Historien havde været at vente, som nu aldrig kan faaes. Kirken blev strax igien i Stand sat, og et Baanhuus af Eieren opbyggt, som han selv til sin Død beboede. Assessor Moldrup oprettede 1731. 28. Febr. med Kongelig Stadsfæstelse af 14. Maji Bestervig Kloster til et Stamhuus for sine Descendenter, med Bestervig Sogns Kirke-Tiende i alt 595. Tønder 5. Skiepper 2. Sk. Hartkorn, og hele Uggers Sogn, som ved Sandflugt og Overfkyllelse er bleven øde, og

ikke

ikke for Hartkorn kan ansettes, men beboes af Fiskere. Han afstod ^{Herre-} Gaarden og Stamhuset samme Aar 1731. til sin Søn Oberste Jens ^{gaard.} Moldrup, og blev endnu samme Aar for sig og sin Afkom af Kong CHRISTIAN VI. allernaadigst nobliseret og med Adelig Skjold og Hielm aflagt, efter at han forhen havde udstaaet en vidtløftig Proces, hvorved han skal have tilsat over 30000. Rdlr. af rede Midler. 1732. begyndte den nye Stamherre paa de afbrændte Muure at opbygge Gaarden til sin forige Anseelse, og satte et stort Grundmuret Huus, 100. Alne langt, og 2. Etager høit, foruden Kieldere. Han gif end videre, og 1752. atter opførde et Huus to Etager høit af lutter hugne Steene, som han til en stor Deel tog af den opryddede St. Thøgers Kirkes Grundvold. Han satte saaledes hele Borgegaarden, hvoraf Kirken gjør det fjerde Huus, i Stand, og to nye Ladegaarde, alt-samen mere regulairt end tilforn. Han giftede sig 1735. med Major Kneyls Enke: Fru Hedevig Sabine Pretzel, som døde 1735. siden med Fru Margrete Laurrup som døde 1746. Han lever endnu, men har for faa Aar siden afstaaet Stamhuset til sin Søn Peder Moldrup nu værende Stamherre, som har forfattet en Beskrivelse over Bester-vig Kloster og Kirken, med et Land-Kart, hvilken i Ms. findes udi Hr. Grede Thoms Bibliotek. Gaarden er under Forpagtning, har et Teglblanderie, og er prydet med en smuk Have. Til Bester-vig Klo-ster er fra gamle Tider Birke-Ret, og Birke-Tinget holdes om Mandagen. Fiskeriet ved Bester-vig Gaard-huus har i forige Tider været af en considerabel Fangst med Helt, Aborrer og Aal, men nu i mangfoldige Aar slet og i stort Aftagende; Et Manuscript, som er forfattet i forige Seculo, siger derfor, at Proprietairen paa Bester-
vig

Serre: vig Kloster klagede, at man fordum skal kunnet have af Fiskehuset
 gaarde. aarlig fra eet til to tusende Rigsdaler, man da ved 1683. neppe kunde bringe det til 50. og i det høieste til 150. Rdlr. Hovedgaards Taxt 88. Tønder 5. Skiepper 1. Fierdingkar. Bøndergods baade til Vestervig og Drum, som nu begge har eet Herskab, 751. Tønder 5. Skiepper 1. Fierdingkar $2\frac{1}{4}$ Album. Møllestyld 18. Tønder 2. Skiepper. Tiender 242. Tønder 2. Skiepper.

Jegense. Naar man ikke regner smaa og ubeboede Holme i ferske Søer, findes ingen Der under Thyeland, undtagen den eneste Jegense, som ligger i og er omflødt af Limfjorden. Denne De, som gemeenlig kaldes Jegind, ligger imellem Mors og Thye, dog nærmest under Thyholms Land, og hører i det geistlige til Refshered udi Thye, men i det verdslige forterer under Synderherreds Jurisdiction paa Morsøe. Jegense har fordum haft sit eget Birk, som lagdes under Lund-Birk, men nu er baade Jegense Birk og Lunds Birk begge underlagte bemelte Herreds Ret, som holdes i Nykøbing. Dette Land bestaaer af eet Kirke-Sogn, og har sin egen Prest. Jegind Sogn skal for have været Anner til Sønderberg Kald paa Thyholm, hvorom forhen under Herredet er meldet, da og de Steder og Gaarde, som dette Land og Sogn bestaaer af, ere opregnede. Jegense var fordum en liden Forlæning for sig selv. 1523. fik Rigets Marsk Hert Tyge Krabbe af Kong FRIDERIK I. Forlænings-Brev paa Kronens De Jegense, at beholde qvit og fri sin Livstid. 1529. fik han nye Kongelig Bevilling, at den af hans Børn, som hans Gaard Bustrup tilfalder i Syffende-Skifte, efter hans og Frue Annes Død, skulde og beholde Kronens De Jeginde i Forlæning sin Livstid. Dette Læn synes

nes en Tid lang at være bleven i Familien; thi 1593. har Kong CHRIS-^{Herre-}STIAN IV. undt og forlænt Sønnens Tyge Krabbe til Bustrup^{gaard.} Kronens Gaarde og Gods paa Jegense, som han da selv i Bære og Forsvar havde, hvoraf han skulde gjøre Kongen aarlig Regenskab og selv beholde halve Parten af Indtægten for sin Umag, han skulde og tiene Kongen og Riget med en gerust Hest, holde Godset ved Magt, og ei besvære Bønderne med nye Indfæstning og usædvanlig Paalæg. 1603. havde Mourids Stygge Jegense i Forlæning. At der fordom har været megen Skov paa Landet, sluttet af de adskillige Steders Navne, som der endes paa Skov, men nu er der slet intet.

Thyholm.

Thyholm.

Thyholm er et Stykke af Thye og af Nesherred udi Vestervig Amt, men saa got som et lidet Land for sig selv, da det er en Halv-De, som hænger sammen med det øvrige Thyeland alene ved en smal Strimmel Land, som løber ud mod Helligsøe, men er for det øvrige omflødt. Samme Strimmel er ganske flak, ufrugtbar, og af Naturen ligesom brolagt med smaa Steene, af en halv Miils Længde, og kaldes Veile-Dravet deraf, at den formeres imellem Limfiorden paa syndre og en Veile eller en Arm af Fiorden paa nordre Side, som løber op forbi Bodum-Land og endes ved Helligsøe, kaldet Thyholms Veile, hvilken synes fordom at have været dybere og mere seglbar end nu, men er nu ganske grundet og af saa lave Bunde, at man næsten altid kan fiøre derover for at komme nærmere til Thye. Limfiorden, som omgiver Thyholm, breder sig saa mod Østen ud, at der fra Thyholm til Salling er en Miil over, og er det fornemlig her, hvor Aal stanges paa Isen. Et

D. Atlas Tom. V. E t t Par

Thyholm. Par Byffeskud fra Thyholms Land ligger i Fiorden den omflodte liden De Jegense. For Synden gaaer ud mod Sundet en Odde, kaldet Sund-Dravet, af samme Egenskab som Veile-Dravet. Sund-Stedet, som fører over fra Thyholm til Harslyssel, er neppe en Fierdingvei Bred, og lige over for er Pine-Odden, paa hvis Slette, efter gammel Sagn, Keiser Ottos Leir skal have staaet, da han paa sit Tog ned igiennem Jylland her maatte standse for Sundet. Mod Besten breder Limfiorden sig igjen ud, og lige over for Nissum faaer Navn af Nissum-Bredning. Landet hoier sig fra Stranden af, indtil det middelste, hvor Hvidleer-Gravene ere. Omkring ved Himsels er det mere slet.

Navn og
Merkværdig-
heder.

Thyholm, som det nu skrives, har sit Navn af sin Situation, at det er en Holm eller Peninsel, som hører til Thy. Men som det i alle gamle Documenter for Reformationen og nogen Tid derefter findes skrevet Thyurholm, Thiurholm, Thyholm og Tyrholm, overlades til nærmere Undersøgning, om Navnet har nogen anden end foranførte naturlige Oprindelse. Af visse Steders Navne sluttes til deres Ælde og gamle Merkværdighed, saasom Zelleris en hellig Riis-Krat eller Lund, Zellekilde en hellig Kilde, Zellersød et helligt opreddet Sted, hvor norden for i Dalene ere opgravne nogle Bøiler af et Harniff giorte af en Kobber-Erts, hvis Farve nærmede sig til Guld, Zellersør en hellig Dre eller Odde. Der er og en anden Odde, kaldet Thors-Odde, maaskee af Afguden Thor. Tordensteene, som vare Hedningenes Offer-Knive, findes her ofte. Ved Borg fortælles at have været en Røverstue, i den Tid der vare Skove i Landet. Ottensund, som er saa bekiendt i Historien, udgjør en af denne Lands-Egns for-

fornemste Antiquiteter. Af de fra begge Landsider sammenløbende Od: Thyholm. der synes dette Sund at have sit ældste og naturlige Navn Oddesund, hvormed det og er bleven kaldet, indtil det fra Midten af det 10. Seculo har for Lighedens Skyld faaet det Navn Ottresund efter Keiser OTTO, som paa sit Tog imod Kong HARALD her standsede og stød sit Glavind i Sundet, da han for Mangel af Fartøier og for Modværn paa den anden Side ei kunde komme længere ind i Landet. Adamus Bremensis taler herom og kalder Sundet Ottinsund. Men i daglig Udtale hedder det Odsund, og i den gamle Norske Historie nævnes det Oddasund, af den Anledning, at den Svenske Konge JORUND, som levede i de hedenfke Tider omtrent i det 6. Seculo, og var fiendtlig indfalden i Jylland paa Limfjorden, blev i Odsund af den Hallandske Konge GYLAUG og af Landsfolket indsperrret og fangen, og endelig her paa Landet ophængt. Anno 1261. fæde i Hvidberg Kirke det navnkundige Mord paa Biskopen af Børlum Oluf Glob af hans Fætter Ridderen Herr Jens Glob, for nogen Uret, som Biskopen havde tilføiet ham og hans Forældre paa deres Gods i Thyne. For dette Mord kom Stiftet i Band, den offentlige Guds Tjeneste forbuden, Kirkerne tillukte, i sær Hvidberg Kirke, og smaa Capeller opbygte, i Hvidberg og andensteds, for dem som erhvervede sig Tilladelse at høre nogen Messe. Ved Begyndelsen af det 15. Seculo skal en Herremand Ingvar Ingvarsen paa Helliis have voldttaget Fru Havfred en Søster af Giöde Lavmanden paa Østergaard, hvilken, for at hevne dette, kom med endeel jernklædte Mænd til Helliis, men Ingvar flyede med Havfred igienem Rokier: Skov op i Sønberg Kirke, Giöde med sit Partie indsluttede dem, og, uagtet Prestens Hr. Sø-

Thyholm. rens Forbøn, fatte Jld paa Kirken og indbrændte Ingvar, men Havfred undkom og flygtede ned i Qvindal, hvor hun fødte en Søn, som hun kaldte Ingvar, hvilken, da han blev voksen, indbrændte Giöde Laumandsen med alle sine paa Østergaard. Som noget sænderligt er det antegnet, at de Svenske, da de 1687. overföommede Thyeland, ikke har haft Foden paa Thyholms Land. 1730. blev Hvidleeret her opfundet. 1745. i Februario var her et sterkt Jordstælv, hvoraf Bakker paa nogle Steder glide ned i Stranden, og Muren over Choret i Sønberg Kirke revnede. 1763. har Blodgang her grasseret, før har man paa Thyholm ikke vidst af denne Sygdom. Endnu høret til dette Lands Merkværdigheder, at her i de Catholiske Tider har været en geistlig Forlæning, kaldet Thyholms Provstie, hvortil laae en god Deel Guds saa vel her paa Landet som andensteds i Thy, men Provstens Residens og Hovedgaard var Hvidberggaard. Denne Provst var undertiden, og kanskee sædvanligt, en Canik i Ribe Dom-Capitel, og synes at være den samme, som i mange gamle Documenter kaldes Provst i Thy eller i Thyssyssel, thi i gamle Dage havde hvert Syssel saadan en Provst. Af disse findes nævnede: Dominus Thrugillus Canonicus Ripensis & Præpositus in Thiuthalsfæl 1288. Dn. Nicolaus Præpositus in Thydt 1389. Johannes Roerlon Præpositus in Thuda død 1403. Provest Niels af Thyholm 1418. Olef Nielsön Provest i Thyud 1449. Dn. Wilhaldus Friis Canonicus Ripensis Præpositus in Tyrholm 1471. Han nævnes 1484. Wille Friis Provest over Thyd. Morten Krabbe Provest udi Thydt 1523. Efter Reformationen, da det geistlige Guds var bleven seculariseret og lagt under Kronen, forlænedes Kong CHRISTIAN III. 1549. til sin Secreterer Korfitz Ulfeld Kronens Provstie udi Thy og Hvid-

Hvidbjerggaard paa Thyholm, med alle de Bønder og Gods der til Thyholm. ligger, dog saa at han skal gjøre Kongen og Riget tilbørlig Tjeneste deraf, bygge og forbedre samme Provstegaard, og holde Godset ved Magt. Efter hannem fik Hans Skovgaard Secreterer 1563. af Kong FRIDERIK II. Forlæning paa Kronens Læn Provestiet paa Thyholm. 1636. 27. Aug. blev D. Henningus Arniseus Kong CHRISTIAN IV. Hof= Medicus forlænt med Thyholms Provstie, som afgangne Jens Mogensen før havde. Efter hans Død blev Iver Prip Berghopmand i samme Aar den 27. Octobr. forlænet med Provstiet paa Thyholm. 1643. blev Befalingsmanden paa Drum Slot forbuden at besatte sig med Thyholms Provsties Kirke= Tiender at bortfæste eller Contribution at paalegge, som tilkom Provsten Iver Preip. 1648. var Otte Krag til Boldberg, Kongl. Majsts. øverste Secreterer, Befalingsmand over Thyholms Provstie. Samme Aar nævnes Christen Nielsen, Ridefoged over Lund i Mors og Thyholms Provstie= Skriver, eller Provstie= Skriver over Kirkerne i Thy. Endog efter Souverainitetten findes Jochum Christopher Stenslen til Stensgaard 1666. at være forlænet af Kong FRIDERIK III. med Thyholms Provstie efter afgangne Otte Krag.

Thyholms Land udgjør næsten en Kvadrat Meil, og efter Land= maalings= Matrifelen staaer for 890. Tønder Hartkorn. Deraf ligger 215. Tønder til Hinfels, 170. Tønder til Helleklidgaard, 190. til Bestervig Kloster. Foruden de tvende Prestegaardes, Hvidbergs Hartkorn 7. Tønder, og Sønbergs 4½ Tønde, er Resten enten Strøegods, hvoraf ere mange Lods= Eiere i een Bye, eller Selv= Eiere og af dem nogle, som besidde Gaarde paa 14. Tønder Hartkorn, andre

E t t z

ere

Størelse
og
Hartkorn.

Thyholm. ere baade Husbonder og Fæstebønder tillige. Prisen paa Jordegodsset har paa faa Aars Tid steget fra 40. til 70. Rdlr. en Tønde Hartkorn og derover. Af dette Land har Kongen aarlig i alle Slags Skatter og Afgifter regnet i Penge 2600. Rdlr. legger man Extra-Skatten til, som er 1050. Rdlr. bliver det en Summa af 3650. Rdlr. Bønderne har 6. Miile at fiøre til Listed med Skatte-Kornet.

Inddeling
og
Indvaanere

Landet deeles i fire Kirke-Sogne, nemlig (1) Hvidberg Sovesogn, som har 9. Byer, bestaaende af 94. Gaarde og 43. Huse, hvortil er 472. Tønder Hartkorn, i dette Sogn er Herregaarden Hinfels og Hellekildgaard, (2) Dets Annex Lyngsøe Sogn, 4. Byer, bestaaende af 35. Gaarde 16. Huse, 150. Tønder Hartkorn, (3) Sønberg Soved-Sogn, 2. Byer og sex Ensted-Gaarde, i alt 33. Gaarde og 25. Huse, 130. Tønder Hartkorn, (4) Dets Annex Odbye Sogn, 4. Byer, bestaaende af 41. Gaarde og 18. Huse, 140. Tønder Hartkorn. Foruden Prestegaardene og Degneboligerne, i alt 196. Familier. Af disse ere følgende Handverker: 7. Skræddere, 2. Skomagere, 3. Sommermænd, 8. Grovsmede, 1. Kleinsmed. Efter Føddes og Dødes Tal af Kirkebøgerne paa 100. Aars Tid sees, at her paa Landet i hver 10. Aar ere altid flere fødte end døde. Efter Extra-Skatten for 1765. fandtes her da 1053. Mennesker over 12. Aar. Landmanden er i Almindelighed i god Stand, usagt en Fæstebonde, naar hans Udgifter fradrages, neppe beholder Halvdelen af Jordens Afgrøde for sig og til sit Huus og Folk at underholde. Indvaanerne ere rolige, arbejdsome, ædrue, skarpsindige og lærvillige. De gifte sig mest med deres egne Landsfolk, og vil til Bestandighed helst være hjemme, ikke desmindre har mange faaet Lyst at

at opholde sig i andre Lande uden for Provinzen, nogle reise til Søn:Thyholm. der:Jylland og Holsten for at terffe eller gjøre Tieneste ved Digerne i Marklandene. Men sielden forlade de med alle deres Fæderneland. Husene ere uden Kieldere, har lave klinede Begge uden Evertvæer, ingen Gavl, Fodstykker eller anden Skorsteen end et Urneste uden Skorstens:Pibe og paa sine Steder med Røg:Hat oven paa Taget. Gaardene ere ei indlukte, men Udhusene gaae i een Linie. Nu have de fleste Jern:Done i Stuerne i steden for Potte:Kafelovne, ligeledes Seirverker som gøres i Nærheden for billig Priis. Mandfolkens Vinter:Arbeid indendørs er at gjøre Halm:Kurve, udendørs har de nok at gjøre med Aalestangen. De bruge Badmels:Kiorteler, og til Helligt Bester af grovt brunt Klæde eller beredt Skind. De bruge ingen Sole i Strømperne. Kvinderne bebinde Hovedet til Stats med Torklæder, deres fornemste Brude:Pyntning er den vidtløftige Haardfletning. Trolovelser ere snart lige saa kostbare som Brylloper, alene at de sidste vare 2. à 3. Dage. Et Giestebud holdes her, ligesom andensteds, efter Indhøstningen, kaldet Opstjør. Juleleege har de i forige Tider haft mange, som nu ere affkaffede. Anden Vintsedag forsamle alle unge Mennesker sig ved Høiene, optænde paa Toppen af dem Baal, og spise derhos under aaben Himmel, som synes være en Levning fra Hedenskabet. Deres Malt tøre de mest paa Kafelovne. Til deres Malning have de paa Landet tre Veir:Møller, og ved Hellekildgaard en Overfalds Vandmølle, som gaaer neppe det halve Aar. Til Brændsel bruge de Tørv og Lyng til at stifke Jid i Tørvene med. De beste Tørv blive æltede, man breder den løse Tørv:Jord, som med Foderne først æltes, ud paa en jevn

Plat,

Thyholm. Blads, og skærer samme paa tværs og kryds og lader dem saa tørres. Gladtorv ere tynde Græstov, som skæres paa Hede-Jorden, og tie-
ne alene til at legge om Jiden paa Skorsteenen for at forsterke og ved-
ligeholde Barmen. Nogle hente deres Lyng inde i Harslyssel og føre
den hjem over Odsunds Færgested.

Ager-
dyrking.

Ager-Jorden er af Naturen mestendeels leerig. Der har før væ-
ret endeel Hede, som nu mest er optagen til Brug. Det vestre Strøg
af Landet er formedelst de mange smaa Steene heelt ubrugbart. Ved
Odbye findes Dveg-Sand. Men ingen Jord-Art fortjener mere at
merkes her end Hvidleeret, som 1730. først blev opdaget, og opgra-
ves af 4. Grave paa den høieste Ryg af Landet, den ene Grav er ved
200. Alne lang, 130. bred, og 12. Alne dyb. Siden man paa en 30.
Aars Tid og længere har begyndt at bruge dette Hvidleer til Forbe-
dring i Agerdyrkingen, har Jorden, som før gav neppe den femte
Kiær, givet derefter den tiende ved forsigtig Brug. Arbeidet i Hvid-
leer-Gravene gaaer for sig imellem Saaeningen og Tørvesskiæret. Nogle
have begyndt at hente deraf til Mors og Benøe. En Landmand har
ladet brænde Kalk deraf, og fik af 2. Læs 20½ Tønder Kalk, hvilket
overgik det Dagbergste i Styrke at mure med, men var en nær saa
hvidt at kalke med. Nogle Bønder bruge det raat, men det regner
snart af Beggene. Dette Hvidleer er en Mergel, grovere og hvidere
end den, som findes ved Holstbroe-Kanten. Derudi findes mange knu-
drede Flintesteene, af Størrelse fra 1. til 3. Qvarter i Længde og Bre-
de, hvilke ere skionne til Steendiger, og bruges dertil, ja man har
opført Vegge af dem i Udhusene. Hvidleeret begynder 3. Fødder under
Jordens overste Lag, som er en ordinair løs Leer: Men dybere end 9.

Alne

Alne gaaer man ei. Hvorved er at merke, at Hvidleeret nederst i Bon: Thyholm den, i steden for at forvittres, som skeer paa Algeren, tvertimod lidt efter lidt petrificeres. Man giver 1. Skilling paa Stedet for hvert Læs enten Hvidleer eller Flintsteene til Grundens Eiere. Her findes ellers i løse Steene en Glimmer opfyldt med smaa Granater som Spurre-Hagl. Kartsteene kaldes her smaa quartzagtige Steene, dem Glarmesterne bruge at ritse Glas med i Mangel af Demanter. De fleste Tors, her falde, ere soovlede, Afken deraf kan man male brunrødt med.

Vel er Limfiordens Vand brakt; dog er det mere salt end sæd: Vandet. vanligt, naar enten Havet ved Flod gaaer ind forbi Halse i Fiorden, eller Besterhavet bryder igiennem ved Agger, som ofte er hændet, hvilket sidste fordriver Fiskeriet, da i sær Heltene doe eller søge længere øster. Af Kilder er i sær merkelig den Sundheds Kilde synden for Serup Bakker ved Stranden, som besøges endnu hver St. Hans Aften; fordum har den været søgt af Langveis Folk endog fra Norge. Der har før været en Penge-Blof hos, men nu leveres til Presten, hvad nogen vil unde de Fattige. Den Aae, der gaaer til Borg, kommer ned igiennem nogle Dale fra Hellekildgaards Dam. I den lille Bæk mellem Serup og Sønbjerg er vel undertiden paa een Nat fangne 40. Giedder i Ruse.

Vinterkulden er her temmelig skarp, formedelst den Blæst der Lustegierne følger den. Om Sommeren stiger undertiden Hav: Sue her op, men varer ei over en Dag. Alle Træer, med mindre de ei har des bedre Ene, bøie sig mod øster af Besten: Binden. Næst denne Bind regierer Østen: Vind her meget langs Limfiorden.

Vegeter.

Skove har her været i gamle Dage, hvortil i adskillige Steders Navne og i Moserne findes tydelige Kiendetegn. Man har fundet Hassel-Rodder, og end mere hele Ege- og Bøge-Stammer to Alne dybt i Mosen, hvoraf det indvendige har været tienligt til Bygning. Nu haves her ingen Træer uden de der plantes. Hylf, Kirsebær, Blomme-Træer, og ordinair hvid Piiil høistammig og afforte Greene, ere de eeneste, der findes i Bøndernes Haver. Ved hver Gaard er gierne to Haver, en større bag ved Gaarden til Raal, nogle Træer og smaa Creature, en mindre i Gaarden uden for Stue-Binduerne til Bier og nogle Urtebede. Brambær, Hyben og Hvid-Torn vore vildt paa Bakke-Siderne, men ei i Mængde. Rødlinger vore her i Mængde blant Lyngen. Hestehov paa Serup Bakker i Mængde. Af hvide Smærer ere Algerne paa sine Steder hvide, denno Klexer gjør meget til dette Lands Østes Godhed. Her vore Calmus, Erenpris, Rølliker, Regnfan, Hypericon, Veibred, Graabone, og mange flere baade mediciniske og ædelige Urter. Syrer i usædvanlig Mængde paa Alger-Keenene. Salkaal bruges af nogle at blande i Raalen. Fattig Mands Brød paa Kirkegaardene er af en meget saltagtig Smag. Paa giftige Urter og Ukrud er her heller ingen Mangel enten paa Marfer eller i Haver. 1756. 20. Sept. saaes paa Strandbredden østen for Seerup en Urt i fuld Flor, kaldet Chelidonium glaucium, som Linnæus gjør den Ære at anføre blant Sveriges fremmede Vegeter plantede i den Botaniske Have i Upsal.

Dyr og Fugle.

Af rivende Dyr findes her ingen, uden nogle Ræve. Harer saaes mest paa Klapp-Jagt. Mellem Hvidberg og Hinfels sees mangfoldige Muldvarp-Skud. Af Fugle ere Skaderne de som gjøre mest Skade

Skade paa Kyllinger, dernæst Due-Høgen. I Moserne opholde sig Thyholm.
 Mængde af Biber og ved Stranden Hav-Maager. Kyler fanges
 med Snarer over deres Neder, ligesaa Lerkerne. Korn-Lerker indfinde
 sig nogle Bintre i stor Mængde, da de ere meget fede, og fanges med
 Hestehaars-Snarer satte paa Gladtørv, bestrøede med Kornfrøe og
 udsatte paa Sneen. Storke bygge her paa Husene, Spurrer er her
 Mængde af, og Svalerne have deres Smuthuller under Strandbak-
 kerne. Ved Hinfels ligger en liden Holm af 2000. Alnes Omfæds,
 hvorpaa kan avles 10. til 12. Læs Høe, samme har ingen andre Be-
 boere end Fugle, hvis Æg engang om Aaret borttages af dem fra
 Hinfels, disse Fugle ere Biber, Kyler, Strand-Bekasiner, Heiler,
 Brushøns, foruden visse Slags Maager og Terner, som her kaldes
 Haatar og Blaatar. Af Krybdyr og Insecter findes her de sæd-
 vanlige.

Agerbruget er her i god Drift, og Landet vel dyrket. Alle Ager-
dyrking.
 Hede-Pletter ere paa en Snæs Aar optagne til Brug. Markjorden er
 mest leeret. Hede-Jorden brydes om Esteraaret, gødes tyndt med
 Hvidleer, og om Baaren saaes med Havre, siden tages deraf en
 Kiærv Byg og to Kiærve Havre, andre saae deri først Byg, derpaa
 Rug, siden 1. eller 2. Kiærve Havre, hvorpaa Jorden hylter lige saa
 længe: Marken er enten Hiem-Marken, som ligger næst ved Byen,
 eller Udmarken, som ligger længst derfra, i sær hen ved Hvidleer-Gra-
 vene. Agrene i begge ere saa blandede, at en Mand kan have Jord over
 paa 15. Steder. Gierder eller Diger ere her ingen uden dem ved
 Byerne; Nogle af disse ere af Flintesteene, men de fleste af Tørv, som
 holde ud en 6. Aars Tid og siden tiene til at formere Gisdningen med.

Thyholm. Udmarken giødes næsten alene med Hvidleer, Jorden bruges 12. à 14. Aar og hviler lige saa længe, Hvidleeret spredes for Vinteren, til Foraaret pløies og saaes Havre, derpaa 3. Aar Byg, siden i otte Aar Havre. Indmarken faaer mere Giøde end Hvidleer, der saaes første Aar Byg, andet Aar Rug, tredie og fjerde Havre, hvorefter Jorden hviler lige saa længe. Her er og Udsæd-Jord, som ingen Hvile faaer og ligger næst op til Gaardene, den giødes om Foraaret, men anden Jord efter Mikkelsdag. I Udmarken giøres Møgdynger af Jordforpe, Hvidleer, Giøde og deslige, som man lader staae i 3. à 4. Aar førend de bruges. Man pløier gemeenlig med 4. Heste, sielden med 2. Stude og 2. Heste. Efter en Tønde Udsæd saaes gierne $5\frac{1}{2}$ Ed. Rug, 6. Tønder Byg, og $6\frac{1}{2}$ Tønde Havre. Man har en og anden gang saaet Zimmekorn med Fordeel. Erter avles nu mere af end tilforn. Hør saaes mest af Jnderster, hoortil de leie Jord, som maae være nye, eller, som de her kalde det, gammel Jord, og dertil af god Art. Hamp saaes efter Loven, en Skieppe Frøe for hver heel Gaard.

Fædrift. Ingen Græsning habes uden paa hvilende Aagre. Det lidet Overdrev her er, falder paa Bankerne og de saae overblevne Hede-Plætter. Høe avles kun paa sine Steder, og lidet, saa at en Gaard paa 3. à 4. Tønder Hartkorn, avler ofte ikkun et Læs Høe, og der ere vel de, som ikke avle et Læs Høe. Thyholms Køer ere ypperlige Melke-Køer, de staae i Tøire og maae flyttes fire gange om Dagen. Ostene herfra ere meget begierlige, og har den ramme Smag ligesom andre Thybo-Oste. Dette Land har den Lykke, at Ovæg-Sygen aldrig har været her. Af Saar holdes neppe tre imod een Koe, de malkes aldrig,

aldrig, og klippes kun eengang, deres Vinter-Rost er Høe og kort Thyholm. Lyng. Hestene nyde aldrig Høe, om Efterhøsten gaae de løse paa Marken. Gæs og Høns holdes her i Mængde. Vie-avl en er her ikke forsømt, Staderne settes i de smaa Haver synden ved Huset uden for Indskudet.

Al-Fiskeriet er her af stor Betydning. Alene fanges paa tre Fiskerie. Maader. (1) med Kroge, som dog snart alene drives her af Suurlands Beboere, Krogene, besatte med Orme som opgraves paa Gaardene, hænges paa en Alen lange Lidser $1\frac{1}{2}$ Alne mellem hver, disse igjen paa Snorer af 200. Alnes Længde, dette Fiskerie drives fra Pindsedag til sidst i Julio, og koster en Snes Krog-Al 5. à 6. Skilling paa Stedet. (2) med Pulsbaade, hvis Masker maa være af en vis Størrelse, en Pulsbaad koster 20. à 30. Rigsdaler, og 3. eller 4. Gaardmænd slaae sig sammen om een, hvortil to Baade og 4. Karle maae bruges, ved Forordninger er Tiden fastsat fra St. Hans Dag til Bartholomæi Dag at bruge Pulsbaade, Puls-Alene gielde 8. Skilling Snesen paa Stedet. (3) med at stange paa Isen om Vinteren. Alen-Stangen er $1\frac{1}{2}$ Tomme tyk, og kan forlænges til 18. Alne med en anden Stang. Stang-Jernet er en tredobbelt Hakke, hvoraf den middelste har Biderhakker som en Viil. Alene holde sig gierne op i Bonden, hvor Fiorden er dybest, man hugger et Hul i Isen, og ved at støde Stangen ned i Bonden, klemmes Alene sammen imellem Jernet's Spidse, som da strax tages op. Høiere end to faaes neppe paa Gangen og 40. om Dagen. Som Umagen er mindre, jo tyndere Isen er, vove mange derved deres Liv yderlig. Naar Taage falder paa, ringes med Klokkerne, at Stange-Karlene kan finde hjem efter

Thyholm. Lyden. Stang=Aal ere de beste og koste 10. Skilling Snesen. Nogle Aal nedsaltet som Spæge=Sild, og fortæres til Frokost i Landet, men utallige flere udføres røgede. Aalene røges i et dertil indrettet Kammer med Halin i 4. Dage, to Dage før de nedpaffes. De ligge Aalene tet og ordentlig ned i en Bogn, som har høie Havrer eller Sisdestykker og bedekkes med Huder eller en krum Dæffel af Bredder. Der gaaer 8000. Aal paa et Læs, hvormed de reise, naar de har tilsaaget, synder ud, det er, til østre og syndre Kanten af Nørre Jylland, endog til Haderslev, og sælge Pundet af Aalene for 4. à 6. Skilling. Efter Indhøstningen gaaer en anden Reise for sig, som giver dem kanskee en Skilling mere for Pundet. Paa den første Reise bringe de hjem igien Træskoe, Bogn=Kedskab, Hiule, grovt brunt Klæde, Tørklæder med videre. Paa den sidste mestendels ei andet end Frugt, hvor paa de vinde en halv eller tredie Deel af Indkiøbet. Sild=Fiskeriet, som her omkring ei er betydeligt, drives ex Profello af Harboerboerne. Giedder falde undertiden saa store, at nogle have veiet 13. Pund. Helt ere før fangne ved Ottesund i heele Læs. Smelt falde i utrolig Mængde.

Andre Næringsmidler.

Foruden Aalningen og Aalehandelen gives her nogle andre Næringsmidler. Her væves en god Deel Lerved og Hiemgiort Toig, som for en Deel gaaer til Norge fra Riitmøller og betaler sig vel. Hare=Skind, Smør, Ost og Æg ere de øvrige udgaaende Varer. Var ikke Løgstør=Grunde, fik man vel 8. til 12. Skilling mere for en Tonde Korn af Aalborg=Riobmænd end man faaer. Tommer, Jern, Tiære, Humle, og Salt ere de fornemste indgaaende Varer. Holstbroe er den nærmeste og eneste Riobsted man handler med, dens og Vesters

Vestervigs Markeder ere de som herfra søges. Tilforn løbe her mange Thyeholm. Biskæmære, som gave sig ud for Hollandske Riebmænd, nu gaer her ei synderlig nogen omkring uden Nørnbergere.

Den beste Havn her findes paa Thyeholm, er ved Borg, kal- ^{Havn} det Strylbeek, men Fartøier, som føre over 400. Tønder, kan for- ^{og} medelst Løgstør-Grunde ei komme her, de maa derhos være fladbondede. Ellers er her en god Havn østen for Sund-Dravet som kaldes Terri-Hol, men den tager neppe mod flere end eet Skib paa Gangen. Beiene ere af Stambuus-Eieren til Vestervig opmaalt fra Ottesund til Thye, og hver Fierding Miil betegnet med Miile-Væl af oprogede Hvideer-Steene i en Dynge.

Kongelige Lænsmand over Drum Læn.

Lænsmand.

Niels Strangesøn 1408.

Hr. Wendelbo 1418.

Hr. Strange Nielsøn Rosenkrans.

Ebbe Strangesøn Bøbner og Høvidsmand paa Drum 1497.

Biskop Stygge Krumpen 1514.
1526.Hr. Hølger Rosenkrands Ridder
1531.

Gabriel Gyldenstjerne 1547.

Knud Gyldenstjerne til Aagaard
Embedsmand paa Drum 1556.
1560.

Frands Bilde til Hvedholm 1561.

Oluf Munk D. R. Raad og Embedsmand paa Drum 1565.

Ludvig Munk Olufsføn til Øvistrup 1569. 1593.

Erik Lykke til Eskier 1595.

Johan Rud til Møgelkier 1597.
1609.Jörgen Lunge til Odden 1610.
1613.Mogens Kaas til Støvringgaard
1614. 1619.

Tønne Friis til Hesselager 1621.

Oluf Parsberg Embedsmand paa
Drum 1623.Reinhold Heidenstorp til Ruballe-
gaard 1624. 1627.

Tage

Læns mænd.	Tage Thot Lænsmand paa Drum 1631.	Christopher Hvas til Hennegaard 1635. 1648.
	Gunde Lange til Bredning 1633.	Manderup Due til Halskier 1654.
	Læns mænd over Vestervigklosters Læn.	
	Erik Rud Embedsmand udi Bester- vigkloster 1547. 1556.	Claus Daa til Raavnstrup D. N. Admiral 1620. 1626.
	Knud Gyldenstjerne til Aagaard og Vosborg 1559.	Jörgen Grubbe til Tostrup 1626.
	Hans Enke-Fruue Jytte Podebusk 1561.	Jörgen Skeel til Søstrup D. N. Raad og Marsk. 1631.
	Greve Gynter til Barby 1572. døde strax.	Hr. Mogens Kaas til Støvring- gaard Ridder.
	Fruue Jytte Podebusk atter, død paa Bestervig 1573.	Hr. Jörgen Urne til Allsew D. N. Raad og Marsk. 1637. død 1642.
	Predbiörn Gyldenstjerne 1573.	Hr. Anders Bilde til Damsboe D. N. N. og Marsk, Kongl Majsts. Hovedsmand over Bestervig Klosters Læn 1643. 1649.
	Albret Friis til Haraldskier 1590.	Hr. Oluf Parsberg til Jernit, Rid- der, D. N. N. og Befalings- mand paa Bestervig Kloster 1650. 1655.
	Peder Munk til Estvadgaard D. N. N. og Marsk. 1597. 1607.	Hr. Tage Thot til Eriksholm Ridder D. N. Raad.
	Jörgen Lunge til Odden D. N. N. og Marsk.	
	Sten Maltelön Sehested til Holm- gaard 1610.	
	Knud Henriksön Gyldenstjerne til Møgelkier 1613. 1617.	
Amtmænd.	De Kongelige Amtmænd efter Souverainiteten over de trende Amter, Drum-Bestervig og Dueholms Amter.	
	Etatsraad Jörgen Skeel Due sidst i forige og først i dette Seculo.	Kammerherre Baron Werner Ro- senkrands.
	Etatsraad Friderich Birkenbusk.	Conferentsraad Friderich Hauch nu værende Amtmand.
	Etatsraad Claus Christian Skinkel.	

Det

Det Femte Capitel.

Om Dueholms Amt eller Mors Land.

Dette Amt indbefatter alene Mors Land eller Morsfœ, som *Situation.* er en omslødte De, og den største i Limfjorden, liggende imellem Ehye mod Osten og Salling mod Vesten. Mod Synden strekker det sig ud imod Ortesund, og mod Norden ad Hanherred. Der ere 4. Sunde eller Færgesteder at komme over til og fra dette Land, tvende imellem Ehye og Mors, nemlig Vil-Sund og Næs-Sund, det tredie imellem Hanherred og Mors, nemlig Segge-Sund, det fjerde imellem Salling og Mors, nemlig Salling-Sund. Hvorfor de, som fordum havde i Korn-Bare at betale, forskrev sig at yde det inden fire Sunde i Mors, som det heder i et Document af 1435. Morsland synes i gamle Dage at have været adskilt i tvende Der, hvortil endnu skal være kiendelige Spor. Landets Størrelse er ved 3. Mile i Længden og to i Bredden. Nogle har i nyere Tider villet hidlede Navnet Mors, for Lighedens Skyld, af det latinske Mors, Døden, meenende, at, medens Landet fordum var en øde Ørk fuld af store Skove, ere Misdædere didhen fordømte for at rives ihjel af vilde Dyr, men det er en blot Gietning, og de har ikke erindret sig, at Landet maae have haft dette sit Navn, længe førend det latinske Sprog er kommet til Norden. Snarere maatte man troe, siden Navnet i vore ældste

D. Atlas Tom. V. F y y Histo

Navn og Merkeær-digheder.

Navn og
Mærke-er:
digheder.

Historier skrives Marey og Marsay, at Landet, førend det er blevet ret bebogt, har været fuldt af vilde Og og Stuterier, hvoraf man endnu har de brugelige Ord, Mær, Marsøl, Mær Plag, Marsstal og Marskalk. Adamus Bremensis, som levede i det 11. Seculo, nævner Morse iblant de Danske Or, dog tager han deri feil, at han legger denne Or, tillige med Ehye og Bendsyssel, in Sinu Baltico. Andre vore gamle Documenter skrive Navnet i Fleng Morsø, Morsø, Morse, Morffe, Morsæ, og Mors. En Morsing eller Morsingbo, paa Latin Morfianus, kaldes den, som enten er født i Mors eller boer i dette Land. Sven Morsingh nævnes 1338. Den lærde og velbereiste Christiernus Torkilli Morfianus, som ved Reformations-Tiden var Rector paa Kiøbenhavns Universitet, og da satte Academi-iet i Anseelse, har efter sit Eitnavn været en Morsing af Herkomst. En anden lærd Mand Christen Mortensen Morsing var og Professor i Kiøbenhavn og døde 1553. Man finder flere lærde Mænd, som ere komne fra denne Provinds. Den bekiendte Familie Sadolin og den første Evangeliske Biskop i Fyen M. Jörgen Jensen havde derfra sin Oprindelse, hvorom Sønnen Johannes Georgii Sadolinus vidner i sin Fasciculo Apollinari fol D. 8. In Cimbria, qva Morfia nobilis Tellus aqvos fluctibus hinc & hinc circumdatur, vixit vir acri oreqve menteqve Christiernus &c. En af mærkværdigste Eildragelser, som har gjort Morsøe berømt i Historien, er den navnkundige Freds-Handling, som i det 10. Seculo ved 973. blev gjort paa denne Or imellem Keiser OTTO og Kong HARALD BLAATAND af Danmark, hvorom de gamle Islandske og Norske Historiefrivere vidne. Noгле af disse fortælle, at Kongen i denne store Samenkønst paa Mors blev døbt, men, da det

er

er troligt, at han selv længe tilforn har været døbt, har det snarere været en god Deel af de Danske som i saadan Råde har maattet antage Daab og Christendom. Derimod er det vist, at den bekiendte Norske Regent Hakon Jarl med en Deel af sine Landsmænd fra Norge, som vare komne at hielpe Kongen imod Keiseren, blev samme Tid paa Morsøe saa got som nødt og tvungen til at underkaste sig Daab og Christendom, endskjønt han ikke holdt det længere end til Udsejlingen af Limfjorden, da han ved Hals fastede de medgionne Prestere i Land og der igien sagde Christendommen Farvel. Anno 1340. da de Holstenske Grever havde Jylland inde, stod Morsland i Pant til de Rantzover, fra hvilke Greverne forpligtede sig at indløse det og antvordte det til Hertugen af Slesvig. 1441. havde Morsingerne indviklet sig i det Oprør, som Wendelboerne gjorde imod Kong CHRISTOPHER af Bayern, men da de saae, at det var et uretmæssigt Foretagende som vilde faae et slet Udfald, unddroge de sig, tillige med Thyboerne, i Tide fra Flokken, men bleve derfor siden i den bekiendte Tidvise udfældte for Feighed. Udi de Hedenske Tider, da alle Provincer havde deres Smaa-Konger, har Morsøe og haft sin egen Konge. Af saadane findes nævnet i den gamle Norske Historie HOGNE en Søe-Konge paa Morsøe i Jylland, hvis Søn Sölve blev Konge i Sverige, og hos Saxo Grammaticus Fengo eller Fegge en Næsse-Konge, som ihjelslog sin Broder Horvendil, og af hans Søn Amler selv siden blev ihjelslagen, han ligger begravet i en Høi paa Feggeklit i Mors og af hannem har baade Klitten og Fegge-Sund sit Navn. Morsland bestaaer af tvende Herreder, Synderherred, og Nørreherred, hvorover er en Herredsfoged som tillige er Bysfoged i Nykøbing og en Herredsskriver som tillige

Mærk og
Dierføer-
digheder.

Juris-
diction.

Juris. er Byskriver. Herveds = Tinget for begge Herreder holdes om Mandagen i Nykøbing. Under Synderherreds Jurisdiction sorterer nu de tvende Birker Lunds Birk og Jegense Birk, som tilforn har haft deres eget Birke = Ting og egne Rettens Betientere. Efter Reformationen var Morsland-et Kongeligt Læn under Dueholms Kloster, hvor Lænsrændene residerede. Men efter Souverainiteten blev Dueholms Læn forandret til et Kongeligt Amt, kaldet Dueholms Amt, hvis Amtmand tillige haver under sig Drum- og Vestersig- Amter og residerer snart i Thy og snart i Mors. Amtsforvalteren over disse tre Amter boer i Tisted, hvor Amtstuen holdes. Det contribuerende Hartsforn i Mors eller udi Dueholms Amt udgjør ved 390 r. Tønder. Landet ligger temmelig høit og er udsat for alle Vinde, hvorudover ofte opkommer en salt Taage, som fordrer Kornet, naar det skal modnes. Det maae og have regnet meget i Mors, siden man fra forrige Tider der i Landet har dette Ordsprog: Klar op udi Skye, lad regne i Thy, Gud giv de fattige Morsingboer Tørredeir. Sandflugten har paa nogle Steder gjort Skade. Ellers er Landet nogenledes frugtbart paa Rug og Havre, men i sær Byg, som her falder reent og godt. Her saaes og endeel Erter. Hvad Jordens Bessaffenhed angaaer, da befindes det meste af Synderherred at bestaae af Sandmark og paa nogle faa Steder leerede Marker, med Steen-Grud beblandet. Dette Herred ligger jævnt og slet, og har ingen store Bakker eller Klit. Derimod er i Nørreherred den meste Jord meget leerig, og ikkun faa Steder Sandmarks = Jord, med mange store Bierge og Bakker, dog Jorden her som overalt bemærget med nregen Steen og Grud. Lik dette Herred er ingen beboede Der eller Holme, ei heller nogen.

Besaf-
senhed.

nogen Klit, undtagen den saa kaldede Tegge-Klit. Men under Syn-
 derherred ligger i Fiorden en liden omflødt beboet De, kaldet Ager,
 samt Jegense saa vidt den verdslige Jurisdiction angaaer, thi i det
 verdslige hører den under Nefsherred i Thye. I Synderherred er no-
 gen Hede og Eyrnglæt, men i Nørreherred ganske lidet eller intet.
 Skove har Landet fordom været fuldt af, men er nu intet deraf til-
 bage, uden en liden Krat ved Herregaarden Høiriis, saa at Landet har
 Mangel paa Bygnings-Tømmer, Brænde-Ved, og Gavnings-Træ
 til Bogne, Plove og deslige, Indbyggerne leve af deres Agerdyrking,
 og til en stor Deel af Fiskerie, som falder rundt omkring Landet i Lim-
 fiorden fast det hele Aar igiennent. Foruden Stang-Nal om Vinteren
 paa Jis, fanges her i sær fra St. Hans til Bartholomæi Tider, af
 de saa kaldede Havgasser, en stor Mængde Pulsvaad-Nal, som Ind-
 byggerne fløbe dem af, salte, og forhandle dem til Aalborg eller
 Kiøbenhavn, men i de øvrige Tider af Aaret bestaaer Fiskefangsten af
 Sild, Helt, Gedder, Abborrer og Orreder, og tiener alene til Indbyg-
 gernes Fortæring. Paa Norsøe er ingen betydelige ferske Søer, eller
 tit nogen sønderlig Fiskebekiendte. Med Hestes, Studes og andre
 Creatures Tillæg er det her af samme Besskaffenhed som i Thye. Af
 Hollændierer findes ingen i Nors. Bønderne ere her i Landet ikke me-
 get formuende. Efter sidste Krig var Jordegodset i mange Aar ndi
 meget slet Tilstand og overmaade ringe Priis, men paa endeel Aar
 har det meget forbedret sig, og er igien, ligesom overalt, steget til høie
 Priiser. Meget Adel har fordom i dette Land haft sit Sæde, som sees
 af de mangfoldige Herregaarde, hvoraf adskillige ere saa faldne, at de
 nu beboes af Bønder. Udi Norsland var for Reformationen engeist-

Beskaf-
 fenhed.

Beskaffelig Forlæning, som havde Navn af Provstie og strakte sig tillige over
 feuehd. Hanherred. Af dem, som samme Embed forestode, ere følgende for-
 reformne: Nicolaus Præpositus de Morsæ Canonicus Ripensis, som le-
 vede ved Anno 1291. Dominus Awgo' Præpositus in Morsö 1376.
 1396. Hr. Palle Soneson Provst i Mors og Hanherred 1419. 1442.
 Herr Jens Lauridsön Provst i Mors og Hanherred 1454. He-
 derlig og Velbyrdig Mand Herr Henrik Olufsön Provst i Mors og
 Hanherred 1475. 1502. Mester Peder Erikson Provst i Mors
 1520. Et verdsligt Læn-Gods har der og fordem været i Mors, som
 kaldtes Skarpenbergs Gods, som efter de gamle Genealogiers For-
 klaring var forbrudt til Kronen af en Adelsmand ved Navn Henrik
 Skarpenberg, fordi han satte Jld paa Peder Pykstruds Gaarde, nem-
 lig Ørum, hvormed han var forlænet, og Aftedvold i Mors, som
 Kong ERIK af Pomern havde skienket ham. 1568. fik Iver Kaas til
 Ørdrup af Kong FRIDERIK II. Forlænings Brev paa Kronens
 Gods, som kaldes de Skarpenbergs Gods i Nørre Jutland udi Mors
 liggende. 1593. blev Albret Friis og 1597. Christen Munk til Gissing-
 gaard af Kong CHRISTIAN IV. forlænte med Skarpenbergs Gods i
 Mors. Ellers har noget af dette Skarpenbergs Gods ligget i Salling
 og Siendsherred, hvorpaa Niels Jensen af Brotstov 1540. fik Kong
 CHRISTIAN III. Pantebrev. Foruden dette har og Kronen her haft
 et andet saadant Gods kaldet Strækhals Gods; thi man finder, at
 Kong CHRISTIAN II. haver bevilget Hans Skeel at indløse Stræ-
 hals Gods i Mors, hvilket 1526. af Kong FRIDERIK I. blev hans
 Son Iver Skeel stadfæstet. Med mindre dette er det samme som Skar-
 penbergs Gods, hvis sidste Eier formodentlig maatte strekke Hals
 for

1. S. Clements Kirke.
2. Hospitalet.
3. Torvet.
4. Raadhuset.
5. Nørre Port.
6. Dueholms Closter.
7. Skibs-Broen.
8. Liim - Fiorden.

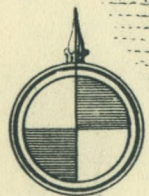
NYEKJØBING
paa Mors-Øe.

6

3

1

8

NYEKIÖBING.
paa Hørs = Æ.

for sin Forbrydelse. Udi Dueholms Amt eller Morsøe er den eneste
Kjøbsted Nykiøbing, hvis Beskrivning nu følger.

N y k i ø b i n g.

Nykiøbing.

Nykiøbing er anlagt saa got som midt for Landet, ved dets Lægte.
østre Side, tet hos Limfjorden, under Elevar. Poli 56. Gr. 55½ Min.
Latitudinis og 24. Gr. 47. Min. Longitudinis. Byen hører til Syn-
deherred, endskjønt den ligger ved Grændsen af Nørreherred, hvortil
ogsaa en stor Deel af dens Grund og Eiendom findes fra ældste Tider
at være regnet. Igiennem Byen flyder en Aae, som har sit Løb forbi
Dueholms Kloster, og findes derfor undertiden nævnet. Kloster-Aae,
den er og kaldet Zellig Aands Aae. Man regner herfra til Aalborg
10. Mile, og til Tisted 3. Mile.

Siden der ere trende Kjøbsteder i Danmark af dette Navn, bli- Navn og
Daaben.
ver denne altid kaldet Nykiøbing i Mors, til Forffiel fra de tvende
andre, som ere, Nykiøbing i Salster og Nykiøbing i Odsherred
udi Siælland. Man behøver ikke at søge længe efter Navnets Oprin-
delse; thi enhver veed, at Kjøbing betynder en liden Kjøbsted, som ved
sit første Anlæg har været nye. Byens Daaben, som den fører i sit
Seigl, er en Due staaende paa en Olie-Grøn. I Seiglets Omfreds
læses: Nyekiøbing i Morsøe Stads Seigl 1556. Uden Tvil har dette
Daaben Hensigt paa det hos Byen liggende Dueholm Kloster; og
paa den Zellig Aands Capel eller Zellig Geist-Huus Kirke, som Klo-
steret fordum lod bygge der i Byen, thi man veed, at Duen er den Hæl-
lig Aands Billede.

Nykiøbing er vel ingen af de nyeste Stæder i Riget, er dog Ælde og
Merhvær-
digheder.
heller ingen af de ret gamle, og i den Henseende nogenledes svarer til sit
Navn.

Nykjøbing. Navn. Naar den er bygt og bleven Kjøbsted, derom har man ingen vis Kundskab. Dog synes det at være skeet i Droning MARGRETES Tid eller i det høieste udi hendes Faders Kong VALDEMARS Tid; thi 1396. nævnes allerede Nykøping i Morsø, som en bekiendt Bye, hvor Kong ERIK af Pomern var paa Søndagen efter Christi Himmelfart, og der holdt Retterting med endeel af Rigets Raad, og siden under samme Konges Regiering finder man ofte nævnet Borgemeistere og Raad i Nykøbing. Et Document af 1422. taler om Nykøbing, som en Bye, der var bygt i Mands-Minde, og kan den altså nu være omtrent 400. Aar gammel. Kan vel ogsaa være, at den er en af de Kjøbsteder, som har sin Oprindelse og Opkomst at tilskrive det derhos stiftede Johanniter-Kloster Dueholm. Ellers er det ikke at tvile paa, at jo den beqvemme Situation og gode Havn har anlediget og befordret Byens første Anlæg. At der tilforn, før Byen blev bygt, har staaet nogle Landsbyer, kaldet Vertel og Venner, som tillige med Kolstrop udgjorde et Sogn, hvortil St. Clemens Kirke, som endnu er Byens Kirke, var Sogne-Kirke, det siger udtrykkelig et Document af 1422. Nykøbing, som efter sin første Opkomst var af god Belstand, og af en temmelig stor Strekning, som endnu skal kunne paa-fiendes, har haft den haarde Skiebne, tre Gange i de sidste 200. Aar at vordre hiemsøgt og ødelagt af uheldig Ildsvaade. Den første Ildbrand var om Sommeren 1560. da Byen afbrændte saa nær som 14. Huse, og blev siden aldrig saa meget og vidt opbyggt som den var før. Men paa det Borgerne igien maatte komme til nogen Næring og Biering, bevilgede Kong FRIDERIK II. dem at være frie for al Lands-nægt-Hold og aarlig Byskat i tre Aar, og at de i samme Tid maatte bruge

bruge det Skib, som de og deres Medredere havde udredet til Rigets Nykiøbing. Tjeneste, til at hente Sommer og andet med til deres Byes Beste og Forbedring, dog at de skulde holde Skibet ved Magt og ei lade det blive fordervet. Den anden Ildbrand skede 1715. 20. October da atter den beste Deel af Byen afbrændte, som igien ved Kong FRIDERIK IV. Hielp, ved Consumptionens Estergivelse paa visse Aar, blev opbygget. Den tredie Ildbrand var den 24. Augusti 1748. da 48. Gaarde paa en halv Estermiddag bleve lagte i Aske, til hvis Opbyggelse Kong FRIDERIK V. allernaadigst skienkede af sin egen Casse 2000. Rigsdaler, som i trende Aar bleve udbetalt. Ved hvilken Hielp Byen strax igien blev opbyggt, og var allerede 1750. i Stand sat, og de nye Bygninger til Gaden, i steden for Straa-Tag som de før havde, nu efter Kongelig Befaling med Tegl-Tag behængte. 1456. fik Hr. Otte Nielsøn Rosenkrands Kong CHRISTIAN I. Quittank, hvoudi det heder: Sauer han til gode Rede fornsiet os hundrethe Lubste Mark aff wor aarlig Byfskatt, som wi haue skulde aff wor Kjøpsted Nykøping i Norge. 1477. skieder Trud Jenlen Borger i Nykiøbing til Mariager-Kloster en Gaard i Nykiøbing, strekkende sig fra Gaden og til Graven. 1555. var Borgemeester og Raad i Nykiøbing forsamlet paa Nykiøbings Raadstue med deres Fuldmægtige af Tisted og Skive, angaaende Regnskab paa et Orlog-Skib, som disse tre Byer havde udredet til Kongens og Rigets Tjeneste, hvilket kom dem imod 900. Daler, og behovedes endnu dertil Skiot, Krud, Kabel og andet sinaat Redskab, samt en Karl at holde Bartægt paa Skibet medens det ligger i Nykiøbings Havn, foruden Hovedsmand, Styrmand, Skipper, Tømmermand, med videre. 1582. blev Borgemeester, Raad og Byfoged i Nykiøbing stevnet til Landstinget, fordi de havde opbaaret 6. D. Atlas Tom. V. Y y y Mark

Nykjøbing. Mark for Førløn af en Arv som gik ud af Byen men blev i Landet, da dog Stads-Retten tilholdt, at, om Arven blev i Riget, skulde Arvingene alene give Byen tre Mark, men vare Arvingene boesiddende uden Riget, skulde de give Kongen 3. Mark og Raadet hver 10de Penning. Anno 1558. lod Kong CHRISTIAN III. ved Rigets Raad Niels Lange udlegge til Sefren Skredder en Jord i Nykjøbing, som var forfalden til Kongen efter Doctor Christiern Winter og Hr. Thorkil Winter, som derfra rømte udi Feigden, med Vilfor, at han skulde sette derpaa god Kjøbsted-Bygning med Tegl-Tag. Disse tvende lærde Mænd har uden Tvil været Brødre og formodentlig af den Familie Winter, som under Kong ERIK af Pomern blev adlet og var mest boesiddende i Mors, hvor de havde adskilligt Guds og Eiendome. Den første af dem, som var Doctor Juris & Medicinæ, er i sær bekiendt og var en betydelig Mand i Kong CHRISTIAN II. Tid, som brugte hannem i sit Cancellie og i adskillige Gesantskaber, han skrev undertiden sit Tilnavn paa Grædsk Christiernus Chimonius, og var en af Kong CHRISTIAN II. troe Medfølgere i hans Landflygtighed, hvilken Skiebne og Broderen synes have haft, hvorfor de og begge mistede den Eiendom, som de i Nykjøbing havde haft. 1578. fik Hr. Jens Christensen, Rector Scholæ udi Marstrand i Norge, et Vidnesbyrd taget af Byfogden, Borgemeister og Raad i Nykjøbing paa Bye-Tinget, at han var født af ærlige Egtes Forældre, og at hans Fader var Christen Pederføn Borger og Raadmand i Nykjøbing. Af gamle Indretninger i Nykjøbing, som længe siden er undergangne, har her før Reformationen været et geistligt Brøderskab eller Gilde, kaldet Prestegilde, som havde sit eget Huus at forsamle sig i, kaldet Prestegilde-Huus, hvilket laae ikke langt fra den

den Hellig Aands Gaard ved Aaen. Samme Gilde stod i Samfund med Ducholms Kloster; thi udi en Adelsmand Jes Povelføns Testament af 1464. heder det: giver jeg til Ducholm Kloster to Gaarde i Salling, med saa Skiel, at Prioren holder mine Gildebrødre af Prestegilde og mine Benner til Mad og Ol, de som mig følge til Grave. 1502. gav Provst Henrik af Mors endeel Gods til den Hellig Aands Capel i Nykiøbing for en daglig Messe at holde, men skulde der holdes mere Guds Tieneste af samme Gods, da skulde Biskopen af Bendshyssel og de gode Brødre i Nykiøbings Prestegilde gjøre en endelig Skikkelse derpaa.

I den uhykkelige Jldsbaade, som 1560. overgik Nykiøbing, mistede Byen sine ældste Breve og Privilegier, deriblant var et af Kong CHRISTIAN I. udgivet 1460. i Høstebro, hvorudi var forbudet, at ingen maatte ligge og kiofslaae i Mors andensteds end udi Nykiøbing. Aaret tilforn 1459. til Aarhus havde Høistbemelte Konge givet Nykiøbings Borgere saadant Brev, at, efterdi de havde beklaget, at de ei maatte nyde saadanne Privilegier, Frihed og Naade i Limfiord paa deres Fiskerie og Saltning, som de af Arilds Tid haft og fremfarne Konger dem bevilget havde, da vil Hans Majestet at Limfiord skal være et almindeligt Fiskerie, som den af Arildom været haver, saa at Borgere i Nykiøbing og Almuen over alt Riget maae fare op og ned efter deres Biering i Limfiord, hvor dem behager at fare eller ligge, at kiobe og salte, og gjøre deres Fiskerie uformeent af alle, men Udlændinge skulle ingensteds ligge i Limfiorden at kiobe og salte, uden alene for Aalborg og andre tilladte Havne, hvor Kongens og Kronens Rettighed saavel af Jndbyggerne som af Udlændinge vorder uforsømt. Aar 1460.

Nykjøbing. gjorde Borgemeſter Raad og Almue i Nykjøbing imellem ſig en Bedtægt om deres Indmarks Jord, ſom de nu havde ſkiftet imellem ſig, at ingen ſkulde sælge, forpante eller afhænde noget af ſin Jord enten til Kirker eller Kloſtere, Preſter eller frie Mænd, eſterdi deres Naadige Herre Kong CHRISTIERN havde givet dem til evindelig Eiedom ſamme Jord og Bettels Mark til Byens og deres Eſterkommeres Nytte og Gavn, men om nogen afhændede fra Byens Frihed til andre end deres egne Borgere og Bymænd noget af ſin Jord, da ſkulde han og hans Arvinge være forpligtede at ſkaffe det tilbage: Ploier nogen Mand Hede-Jord, bør han nyde den Jord et Aar eller ſaa længe han vil bruge den med Korn og Gødning, men ligger den et Aar ud uden Korn og Gødning, da Mand, ſom næſt kommer, nyde den med Korn og Gødning: Skal ingen ploie mere ved anden Mandſ Engſ-Ende, end en Plov lang, ſaa at hans Korn og Grøn-Jord bliver udſkadt. Denne Bedtægt blev ſiden 1528. ved Hr. Mogens Giøes Foreſtilling af Kong FRIDERIK I. confirmeret. 1553. har Kong CHRISTIAN III. bevilliget Nykjøbingſ Borgere, ſom havde beflaget ſig, at deres Mæring og Biering maatte nedlægges ved det at de ikke maatte ſalte og bruge deres Handel med Sild, at de maatte udføre hvis Sild de i dette Aar havde ſaltet og hvis Sild de herefter fangede i Limfiorden eſter gammel Sædvane, deſligelte maatte de ſalte hvis Sild, de paa deres Byes Torv fiøbe kunde eſter Byens Privilegier, og bruge deres Kiøbmandſkab dermed, indtil anderledes tilſagt vorder. 1560. den 26. Junii til Odense har Kong FRIDERIK II. taget Nykjøbing i Mors med Borgemeſtere Raadmænd og Borgere i ſin Kongelige Beſtirmelſe og ſtafſtættet dem alle de Friheder og Privilegier, ſom hans Hr. Fader dennem ſtafſtæ-

stadfæstet havde. 1568. den 21. Julii paa Aensø fik Borgemester Nykiøbing-Raad og Borgere i Nykiøbing Kong FRIDERIK II. Privilegium, at, efterdi deres Breve og Friheder, dennem af fremfarne Konger i Danmark givne, i sidste Tidsvaade vare brændte og omkomne, hvoriblant var forbemelte Brev af Kong CHRISTIAN I. af 1460. som de havde en Vidisse af under Hr. Niels Langes og Gunde Langes Seigl, da, paa det denne Kiøbsted igien maatte blive bygt og forbedret og Indbyggere komme til Næring og Biering, har Kongen allernaadigst tilladt, at ingen Kiøbmand eller Forprangere, indlændske eller udlændske, maatte ligge nogensteds i Mors eller i nogen Havne deromkring at handle eller Kiøbslaae, men alene i Nykiøbing, under Forbrudelse af hvis de have med at fare, derimod skulde Nykiøbings Borgere være pligtige at holde fal, Humle, Staal, Salt, og andet, som Bønderne behov have, og det sælge dennem for et skielligt Bærd, skal det og være Bønderne frit for at kiøbe af Hallandsfarer og Norbager, som did under Landet komme, Tømmer og Deeler til deres Huses Bygning, og det med Korn og andre Varer betale. 1571. finge de et næsten lige lydende Privilegium, dateret Frideriksborg den 21. Maj, dog med megen Forandring og Forbedring, nemlig at Kongen fornyer Kong CHRISTIAN I. Friheds-Brev givet i Holstbro 1460. dernæst forbyder, at ingen Kiøbmand eller Forprangere, Borgere eller deres Tienere maatte ligge nogensteds i Mors eller der i Landet omvandre, eller i nogen Havne der omkrin, handle og Kiøbslaae, men om nogen Ind- eller Udlændisk fandtes at bruge nogen Handel og Kiøbmandskab i Mors andensteds end i Nykiøbin, da skulde de have forbrudt til Kronen, hvis de have med at fare, og om saadanne Forprangere fandtes med deres Gods paa Kro-

Nykjøbing. nens og Adelens Grund, da skulde de og deres Gods af Kongens Fogeder og Lænsmand arresteres, naar det af Borgemeester og Raad forlanges, Hallandsfarer og Norbager maatte i lovlige og uforbudne Havne sælge Bønderne Tømmer og Deeler til deres Huus-Bygning, men om Bønderne kjoibe andet af dem end Tømmer og Træfang, da skulde de derfor tiltales og staae Kongen tilrette. 1594. tog Oluf Andersen Borgemeester i Nykjøbing af Bytinget et Bedkiendelses Vidne, anlangende Sætteriet til Midtstrøm udi Kloster-Havn Nykjøbing's Bye at tilhøre, hvortil var stevnet for Kloster-Port Lænsmanden paa Dueholm Henrik Reventlov og hans Fuldmægtig Anders Gyldenberg. 1595. blev paa Nykjøbing's Byting taget en Vidisse af Kong CHRISTIAN I. Brev givet Nykjøbing's Borgere 1459. paa Fisseriet i Limfjorden. 1597. den 27. October paa Haderslevhuus har Kong CHRISTIAN IV. givet Borgemeestere Raadmænd og Borgere i Nykjøbing sit Bæstfærmelse Brev og Stadsfæstelse paa deres Privilegier. 1698. er Byen af Kong CHRISTIAN V. meddeelt allernaadigst Privilegium, at ingen Indlændiske eller Fremmede maae losse eller lade nogen Slags Kjøbmands-Barer paa Nersøe andensteds end for Nykjøbing under Confiscation af Barerne, dog Proprietairerne uformeent at lade deres egen Korn-Uvling og Landgilde-Korn udfibe paa nærmeste Sted i Limfjorden, hvor de befinde det beleiligt. Samme Privilegium er af efterkommende Konger allernaadigst confirmeret indtil denne Tid.

Gader og
Bygninger.

Foruden Torvet, som er midt i Byen norden ved Kirken, findes i Nykjøbing følgende Gader: Bæstergade, Nørregade, Østergade, Holgers Gude eller som Relenius kalder den Halvords Gude, Strandgaden, Holmen, eller Holmgaden, Tostegaden, og Færken Stræde

Stræde. Her har før været et Torv ved Aaen hos Raadhuset, som Nyfiøbing.
formodentlig var den Plads, hvor Hellig Aands Kirkegaard havde
været. Derforuden opregner Resenius Reberbanen, Blegdamen,
Bryggen, og Den, hvorpaa fra gammel Tid Byens Veirmølle har
staaet. Udi Nyfiøbing tælles i alt 44. Gaarde og 73. Huse, som
alle efter sidste Ildbrand ere til Gaden tækkede med Tegl og bygte af
Muur og Bindingsværk. Alle Byens Bygninger, tillige med Kir-
ken, begge Hospitaler, Raadhuset, og Magazinet, ere i Riøsteder-
nes Brand-Assurance Casse ansatte for 29610. Rdlr.

Kirken, fra første Tider kaldet St. Clemens Kirke, maae Kirken.
være meget gammel, siden et Document af 1422. siger, at S. Clemens
Kirke i Nyfiøbing haver været af gamle Dage Wettels, Weners
og Kolstrups Sognekirke, før Nyfiøbing blev bygt. Kirken er en god
grundmuret Bygning, belagt med Blye og Tegl-Tække. Indvendig
ere tvende Gange og tre Rader Stole. I Taarnet fire Klokker og et
Seirværk. Den har en smuk Altertavle, Prædikestool, Dognestool,
Orgelværk, fire indlukte Stole, et Pulpitur, to store og en mindre
Lysekrone, en Sølv-Vinkande foræret 1713. af Jörgen Floutrup og
Maren Nielsdotter Hesselberg, en stor Sølv-Kalk og Duff given af
Conferensraad Poul von Klingenberg til Høiriis og Frue Bielke, en
mindre Kalk og Duff, en Sølv-Oblat-Eske, hvorpaa staaer I. H.
A. A. A. S. 1761. Et sort Silts Klæde for Alteret, en Damask-Dreils
Alter-Dug og Kramlerreds Messe-Skiorte, givet af forige Sogne-
prest Jens Halle. Altertavlen er skienket 1657. af Hans Juul til Sta-
rupgaard, som 15. Aar havde været Lænsmand paa Ducholm, og
hans Frue Elisabet Krag af Trudsholm. Ved den nordlige Side i Cho-
ret

Nykiøbing, ret er en Nad gamle Munke-Stole, som bruges til Skriftestool, paa hvis Røgstykke i en Linie er i Træet udskaaren denne Inscription i Latinske Munke-Rim: Anno verbigene M. D. chorus incipit iste, pneumatis ad laudem, Satane depelle fraudem, Alpha & O, Deus & Homo, Paa Endestykkerne sees udhugne tvende adelige Baabener. Denne Skrift viser, at Choret er tilbyggt Anno 1500. I Choret er et Epitaphium over Provst og Sognepresten Eric Lauridsen som døde 1613. Neden Chorsdøren ligger en Ligsteen med Baaben og en Lydsk Gravskrift over Frue Aletta Marcellis geborne von der Camer, Frue til Dueholm og Lund, fød i Gravenhag 1622. Død paa Ducholm 1680. I den lille Lavkirke paa nordre Muur læses: Min Bye med mig en heftig Ild 1715. 20. Octobr. for kort Tid gjorde Skade, igien ieg nu er bleven sniid ved Guds og Kongens Naade 1719. 7. Sept. finxit N. S. pinxit & renovavit L. N. Da Kirken, og særdeles Taarnet, havde taget Skade i Byens Brand 1715. blev til dens Opbyggelse, efter Kong FRIDRIK IV. allernaadigste Bevilling, givet en Rigsdaler af hver Kirke i Danmark, som betøb sig til 1362. Rdlr. 3. Mark 9. Skilling, hvorved den 1719. igien blev sat i fuldkommen Stand. 1748. afbrændte atter Taarnet, med Loster, Bieker, Sparver, alt Tommeret, og Blye-Tækket, saa at alle Klokkerne nedfaldt, dog uden Skade, men blev, ved allernaadigst bevilgede Collecter og Kirkernes Hielp i de fire Sjyllands Stifter, samt et Tilskud af det fra Jlden frelstste Borgereskab, igien 1750. opbyggt og i Stand sat, som kostede 1585. Rdlr. 2. Mark. Til en Loverdags Aftensang i Nykiøbings Kirke har Jens Lillebonde 1615. 14. Aug. givet 250. Rdlr. Foruden de Gaver til Nykiøbings Kirke, som i HOEMANS Fund. T. IV. p. 468. ere anførte, har Kiøbmand

mand Peder Stephanfön Skallerup og Hustrue Maren Hesselberg 1759. Nykiöbing.
foræret dertil 200 Rdlr. Om Jus Patronatus til denne Kirke var der i
Kong ERIKS af Pomern Tid Trette imellem Duholms Kloster og
Nykiöbings Bys, da Borgerne paastode, at det var en Kongelig
Kirke og at Kongen havde Jus Institutiendi, men Prioren Jens Bruun
beviste 1422. ved et Tingsvidne af Nørherreds Ting, at Brødrene i
St. Johannis Kloster havde Ret dertil, og tilforn havde ingen anden
end Biskopen af Bortum forleenet St. Clemens Kirke, som af gamle
Dage havde været Bettels, Benneris og Kollstrops Sognkirke, eller
præsenteret nogen Prest dertil. Ved et senere Vidne af samme Herreds-
Ting 1433. beviste Prior Laurids Jenfön, at St. Clemens Kirke i
Nykiöbing havde af Forstningen været bygt og stiftet for de Landsbyer
Benner og Bettels i Nørherred, at Prioren og Brødrene i Duholm
havde været i rolig Besiddelse deraf henved 50. Aar, og at aldrig en-
ten Kongen eller Dromningen havde bortgivet eller præsenteret til samme
Kirke. Biskopen forsøgte imidlertid ved sin Officialen at indsette en
Prest til Nykiöbings Kirke, men Borgemeistere og Raad tilskreve Kong
ERIK, at, efterdi St. Clemens Kirke ligger inden deres Bys Græns-
ser kaldet Byfred, og aldrig Byen havde haft anden Sognkirke, end
denne, hvortil Duholm Kloster havde i 40. Aar besiddet dem Prest
til Fornøielse, indtil nu Biskopen gjorde baade Klosteret og dennem Ind-
trang og Fornærmelse, Kongen da vilde hielpes dem i den Sag, saa-
som Hans Naade og S. Johannis Baptists Orden havde størst Eiend-
dom der i Sognet.

Foruden St. Clemens Kirke var der i Nykiöbing for Reforma- Hellig
tionen en mindre Kirke eller Capel, som laae ved Naen, kaldet Zellig Hands
D. Atlas Tom. V. 3 1 1 Capel.
Hands

Nykjøbing. Aands Capel eller Hellig Trefoldigheds Capel, Capella Sanctæ Trinitatis. Dette Capel var funderet og opbyggt af Prior og Convent i Dueholms Kloster, hvortil Pave EUGENIUS IV. ved Abbed Peder i Sorøe 1445. gav dem Bevilling, og forordnede, at den Hellig Aands Capel, som de havde begyndt at bygge ind St. Clemens Kirkes Sogns Grændser, skulde være et Lem af S. Johannis Hierusalymitani Orden og staae under Dueholms Kloster, dog Sognekirken St. Clemens Kirke sin Ret forbeholden. 1451. har Kong CHRISTIAN I. Gud og S. Johanni Baptista til Ære tillagt den Hellig Aands Capel i Nykjøbing til St. Clemens Kirke som rette Sognekirke i samme Stad Nykjøbing, saa at Sognepresten til St. Clemens Kirke skal styre og forsee samme Capel med Guds Tieneste og hvad dertil hører. Ved 1502. har Provost Henrik Olufsøn af Mors og Hanherred givet endeel Gods til Hellig Trefoldigheds Capel i Nykjøbing, hvormed har stiftede en daglig Siælemesse, som derinde skulde holdes for de 14. Nødhielperes Alter. I samme Aar 1502. samtykte Frue Bodild Olufsdotter sin Broders Provost Henriks Gave til den Hellig Aands Capel, med saa Skiel, at den Messe, som han stiftede, skulde holdes ved Magt til ævig Tid. Saa har og Kong HANS 1507. stadfæstet Provost Henriks Gave paa det Gods, som han skødte Hr. Gregers Nielsøn Forstander til den Hellig Aands Huus i Nykjøbing paa den Hellig Aands vegne til de 14. Nødhielperes Capel og Alter for Messer og Guds Tieneste. Efter Reformationen 1546. skienkede Kong CHRISTIAN III. Borgerne i Nykjøbing, til deres Byes Raadhuus, Helliggeisthuus, Kirke og Kirkegaard med den Bod, der til hører.

I et

I et gammelt Manuscript nævnes Brev paa den Jord, som Skole. den gamle Skole stod paa imellem Byen og Møllen, hvoraf man sees at der har været Skole i Nykøbing før Reformationen. Efter Reformationen, da Kong CHRISTIAN III. oprettede Latinske Skoler overalt i Riget, blev og en Latinsk Skole i Nykøbing indrettet, hvortil Hans Maist. lagde noget Jordegods, hvoriblandt en Gaard i Seierslev Sogn kaldet Haldyholm, som 1559. blev bortskiftet til Mogens Clausens Enke-Fru Inger Hög for tvende Gaarde i Thy. 1558. lagde hoibemelte Konge til Hørernes Underholding Døtrup og Lebring Sognes Konge-Tiender. Nykøbing Skoles Lærere og Discipler skal fordem have haft Kost paa Dueholms Kloster i de Kongelige Lænsmands Tid. Denne Skole var ved Magt til 1739. da den, med de øvrige smaa Skoler blev reduceret, og dens hafte Indkomster henlagte til Aalborg Skole, hvorom See HOFMANS Fund. T. IV. p. 91. 97. 145. sq. Skolehuset, som bestaaer af 14. Fag og hører Kirken til, blev 1732. paa Kirkens Beføstning og ved et Sammenfud af Stiftets Clericie, Byens Borgerfkab, og da værende Rector, sat i meget god Stand. Ved Reductionen blev dette Huus henlagt til Chordegens Beboelse, og af Beboeren vedligeholdes, hvor han og har holdet Dansk Skole for Byens Ungdom indtil 1763. da Sognepresten afgangne Hr. Morten Kierulf, for Ungdomens beqvemere Undervisning, kaldede en anden Dansk Skoleholder, og anordnede til Skole et ny-opbyggt teglhængt Huus paa 9. Fag midt i Byen, som 1765. af hans Arvinger blev indkøbt for 200. Rdlr. Foruden de ugentlige Skolepenge af Børnene, nyder Skoleholderen aarlig af Kirkens Blokpenge 3. Rdlr. 2. Mark for fattige Børns frie Underviisning, samt Renten af den Capital

Nykjøbing. 400. Rdr. som Kjøbmanden Niels Nielsen Erslef 1764. har skienket til Skoleholderens Løn og fattige Børns frie Underviisning.

Hospital. Af gammel Tid har i Nykjøbing været et Hospital, kaldet Hellig Lands Gaard eller Hellig Geistes Huus, stiftet af Borgerne selv og confirmeret af Kong CHRISTOPHER af Beyerne, hvortil Borgerne i Kong FRIDERIK I. Tid formeente sig at have Ret, og klagede for Kongen, at Prior og Convent i Dueholm Kloster havde i lang Tid tilvædet sig Hospitalet, men ei holdet det, som sig børde, til fattige og syge Menneskers Underholdning, hvorfor høibemelte Konge 1528. efter Hr. Mogens Giöes Forestilling, bevilgede, at Borgemeester og Raad maatte strax anname Hellig Geist Huus til dem, med alt det Gods og Renter, der fra gammel Tid tilligger, med saa Skiel, at de skal bygge og forbedre Hospitalet, holde der den sædvanlige Guds Tjeneste, bestikke fire gode Mænd af Byen, som skulle forestaae Hospitalet og opholde fattige og syge Mennesker af Renten der tilligger og Gaver dertil gives, og tillige forbod Prior og Convent herefter at besatte sig med Hospitalet, efterdi de ingen Rettighed havde dertil, uden hvis de uden Kongens Samtykke havde forkyrvet med Uret af Paven i Rom og veldeligen med Dom og Band tiltaget sig. For Reformationen kunde Borgerne ingen Vel komme med deres Paastand, men maatte indgaae et Forlig med Klosteret om Hellig Lands Huus og Capel, som en Rubrik af et gammelt Brev, der nu ikke mere er til, siger: Litera, quomodo Prior in Duholm & Cives Nicopix fuerunt concordati super dispositionem Capellæ & Domus pauperum. Af Provst Henriks Gavebrev til Hellig Lands Capel 1502. synes ligesom Prior og Convent i Dueholm have haft i Sinde at giøre et Kloster af Hellig

lig Lands Huus og indfette Munkes-Orden der; thi saa heder det: *Rykfiobing.*
 Om saa skeer, at der vorder et Closter Regel eller Orden i den
 Hellig Lands Hus 2c. Ved de Tider var Hr. Gregers Nielssøn
 Forstander i Hellig Lands Hus. Til dette Hus hørde den forhen
 omfrevne Hellig Lands Kirke eller Capel, som Kong CHRISTIAN III.
 1546. forærede Byen til et Raadhuus. Deme Konge forbedrede
 Hospitalets Indkomster 1558. med Konge-Korntiende af Karby Sogn,
 og Kong FRIDERIK II. har siden lagt dertil Konge-Dørgtienderne af
 27. Sogne i Mors. Videre om dette Hospitalets Legata og Midler See
 HOFMANS Fundl. T. IV. p. 471. sq. Bemelte Hellig Lands Hus og
 første Hospital laae hos Kaen strax ved Broen, og var et gammelt
 grundmuret Hus, men er længe siden blevet øde, formodentlig i den
 første og store Byen overgangne Iidebrand. Nu værende Hospitalets
 Hus, som bestaaer af 12. Sag Bindingsværk og ligger hos Postega-
 den, fik 1760. en Hoved-Reparation, derudi underholdes 10. til 12.
 fattige, som foruden frie, Bærelse og Iidebrændsel nyder hver maa-
 nedlig 8. Mark, og aartlig 8. Mark til Slagterier. Ellers har der og,
 ved Dueholm Klosters Begyndelse, været i eller hos Klosteret et Ho-
 spital eller St. Jørgens Hus og Capel, som i Document af 1418
 kaldes *Domus Leproforum in Dueholm in Morskæ.* Samme er formo-
 dentlig undergaaet, da den Hellig Lands Hus blev stiftet. Dette
 St. Jørgens Hus stod vester og synder i Byen ved Møllen, som
 deraf heed St. Jørgens Mølle, og paa en Jord som 1527. endda
 kaldtes St. Jørgens Jord, hvilken Byen tilegnede sig til tvende
 Gaardsteder, derom siger en gammel Skrift: *Ex relatione antiquo-
 rum sæpius auditum est, quod tota terra inter illum locum Capellæ &*

Nykjøbing. molendinum est de jure Sancti Georgii sive Domus Leprosorum, quam tamen terram cives injuste per vim occupauerant.

Klingenbergs Hospital.

Endnu er her et andet Hospital, liggende ved Toftgaden, kaldet det Klingenbergers Hospital, som staaer under den Klingenbergerske Families Direction, og underholder fire fattige fra Landet, to Mandes og to Qvindes Personer, af hvilke hver nyder ugentlig tre Mark, hvortil ere hentagte 4. Konge Korntiender udi Morsland. Det er stiftet 1708. af Conferensraad Poul von Klingenberg til Høiriis. Huset brendte 1748. i Byens Brand, men er igien 1750. af Etatsraad Klingenberg og Fru Anne Sophie von Bülow nye opbyggt, og bestaaer af 7. Sag Bindingsværk muret og teglhængt.

Fattige. Hvad der forhen er legeret til Byens Fattige, derom see HOFMANS Fund. T. IV. p. 481. Derforuden har Sören Byrgesen 1750. nedsat i Frøslevgaard en Capital af 300. Rdlr. hvoraf den aarlige Rente 5. pro Cento til Nykjøbings Fattige til de tre store Høitider udddeles, hver gang 5. Rdlr. Endnu har afgangne Niels Byrgesen til Frøslevgaard skienket en Capital af 1000. Rdlr. som staaer i samme Gaard, Gods og Tiender under hans Enkes Karen Hvistendals og Arvingers Disposition, saalænge de ere til, deraf nyde 4. fattige Borgers Enker i Nykjøbing den aarlige Rente 40. Rdlr. hver lige meget.

Raadhuus og Værgheb.

Til et Raadhuus udi Byen skienkede Kong CHRISTIAN III. i Aaret 1546. Hellig Geist Huus Kirke og Kirkegaard med endertil hørende Bod. Paa samme Plads har Byens Tinghuus været indtil sidste Ildbrand. Nu værende Raadhuus, som bestaaer af 8. Sag Muur og Bindingsværk, teglhængt, er 1757. nye opbyggt, og ligger ved den store Gade strax vesten og norden for Kirkegaarden, derudi er indret-

tet

tet Tingstue, hvor Bye-Tinget om Løverdagen og Herreds-Tinget Nykøbning om Mandagen ugentlig holdes, og derforuden tvende civile Arrest-Bærelser. Endnu er dertil 1762. tilbygget et grundmuret Huus til trende Arrest-Bærelser. Af Omkostningerne paa begge disse Bygninger har Nykøbings Bye betalt $\frac{2}{3}$ Deel og Dueholms Amt $\frac{1}{3}$ Deele. Byens Øvrighed har, ligesom i andre Kjøbsteder, før her været Borgemeester og Raad, ja man finder undertiden i de ældre Lieder, at der paa een Gang i Nykøbning har været to Borgemeestere og syv Raadsmænd. Nu er her alene en Byfoged, som tillige er Herredsfoged over begge Morslands Herreder, og en Byfriver, som tillige er Herredskriver.

I Nykøbning er et Magazin-Huus, hvorudi det Kongelige Magazin. Skatte-Korn af Dueholms Amt aarligen indlægges, indtil det igjen til sit bestemte Sted udfikses.

Sognepresten her skaffer sig selv Bolig. Men at der før har været Preste-Residens, det viser et Brev af 1560. hvorved Kong FRIDERIK II. efter Byens Brand skienker Borgerne i Nykøbning den Grund, som den afbrændte Provstegaard stod paa, der at lade bygge en Prestegaard, til en Residens for da værende og efterkommende Sogneprester. Denne Provstegaard var uden Tvivl den Gaard, som Provst Henrik havde eiet, og ved 1502. skienket til de 14. Medhjælperes Altar i Hellig Aands Capel, og som laae næst synden til den Hellig Aands Gaard og norden til Prestegilde-Huus, som Bispen 1527. havde i Bære af Klosteret. Denne Gaard havde i meget ældre Lieder tilhørt Ridderen Hr. Peder Siælandsfar, men efter Reformationen kom iblant det geistlige Gods udi Kongens Bære. Af Byens Sogneprester har en opnaaet 50. Aar i Embedet, nemlig Hr. Jacob Jacobsøn Holm, som kom til

Preste-
gaard.

til

Nykjøbing til Kaldet 1613. hvis Son M. Peder Holm blev Assessor Consistorii og Rector Theologiæ i Christiania.

Indvaanere.

Indvaanerne i Nykjøbing, med Tjenestefolk og Børn over 12. Aar beregnes til 392. Mennesker, og udgjør 138. Familier, som ere: En Sogneprest, en Capellan, en Chor-Degn, en Organist, en Klokker og Graver, en Bysfoged, en Byskriver, en Apoteker, en Chirurgus, 14. à 16. Kjøbmænd som tillige bruge Jord, 43. andre Jordbrugere, 21. Skibsfolk, 18. Handverkere, 24. som bruge Tapperie og anden Huus-Næring, 21. Daglønnere, de øvrige ere fattige Folk som leve af Byens Almisse. Handverkerne ere disse:

Bagere	≈	≈	2	Skomagere	≈	≈	3
Farver	≈	≈	1	Skredere	≈	≈	2
Felberedere	≈	≈	2	Smed	≈	≈	1
Glarmester	≈	≈	1	Snedkere	≈	≈	2
Handskemager	≈	≈	1	Varykmager	≈	≈	1
Muurmester	≈	≈	1	Tømmermester	≈	≈	1

Handel.

Byens Handel drives med Korn, fede Varer, Lerreder, og andre Landets Producter, hvormed de fare til Norge og Kjøbenhavn, og derimod føre tilbage Tømmer, Bredder, Jern, Raffelovne, Steensul, Hør, Hamp, og andre grove Varer, som de affette til Landboerne. De fare og til Aalborg med adskillige Varer, og hente derfra tilbage Specerier og ordinair Allen-Kram. Denne Byes Handel og Negocie har tilforn været i meget bedre Stand end nu, hvortil, foruden den gode Havn og Søefarten, har været disse Aarsager, først at Byen havde endel formuende Borgere som kunde befordre Farten, dernæst at Byens Borgerstab nøie har holdet paa deres Privilegier, og ikke

taait

taalt eller tilladt, at enten Aalborger-Mænd eller andre, med Varer at ^{Nyfiobing.} nyfiobing, op- eller nedføre, maatte anlegge med deres Skib og Gods andensteds end i Nyfiobings Havn, hvilket meget har hemmet Landprang og hvad ellers kunde fornærme deres Handtering og Næring; Endelig, som det er et omflødt Land, er Bonden nogenledes nødt til at sælge sine Varer her til Riobstedmanden. Men Proprietairerne har Frihedl at lade udfibe deres Varer paa de nærmeste Lade-Steder og som ligge dem beleiligst.

Byen har en beqvem Havn til sine Skibe, som nu ere 5. Søe- ^{Havn og} Fartøier og 3. Fiord-Fartøier. Men Søefarten er ikkun til liden For- ^{Skibsfart.} Skibsfart. Men Søefarten er ikkun til liden Fordeel for Eierne, der maae underholde Skibsfolkene for en heel Sommer, og ikke kan gjøre uden een eller i det høieste to Reiser paa Riobenhavn og Norge, formedelst at Skibene maae ligge for Løgstørs Grunde 3. 4. og 5. Uger paa deres Hen- og Hiem-Reiser, inden de efter deres Tour kan blive overløssede, som vel er den største Aarsag, at Handelen og Næringen er ringe, og at Byen mere af- end tiltager.

Sifferiet her til Byen har før været bedre end nu, og tildeels ^{Fiskerie.} Fiskerie. været Aarsag i, at Nyfiobing har været anset for et af de beste og letteste Leve-Steder i Jylland. Nu falder her kun ringe Sifferie, og kan ikke andet end være lidet, da ingen Dræt-Steder gives for Nyfiobings Land. Somme Aaringer ere til Byen tvende Sild-Baade, og somme Aar ikkun een, som bruges alene en Tid af Vinteren. Om Sommeren ere her et par Selskaber, som bruge smaa Kroge, hvor med fiskes Aal, Aborrer, Skaller, samt nogle faa Dreder og Helt.

Et af Byens beste Nærings-Midler er deres tvende Korn- ^{Mark} Marker, nemlig Indmarken og Udmarken, som staaer i Matrife- ^{Jorde.} Jorde.

Nykjøbing. Ien for 47. Tønder 2. Fierdingkar og 1. Album Hartkorn, og bruges til Sæd af Rug, Byg og Havre. Agrene kjøbes og eies af dem af Indvaanerne, som det kan formaae, nogle ere henlagte til offentlige Stiftelser. Byen har og god Fælled og Dvedrev, hvorpaa kan græses 100. Stykker Fææs-Hoveder, hvilke og kan fødes om Vinteren af Byens Ulling. Ved Byens Privilegier er forhen erindret, hvad Vedtægt dens gamle Indvaanere 1460. gjorde om deres Mark:Jorde, og at Kong CHRISTIAN I. havde givet til Byen deres Jord og Bettels Mark. Anno 1438. blev der ved Sandemænd gjort Markesfiel imellem Bettels Mark, Bisrøndrops Mark, Tøge Mark, Posttorps Mark og Kolstorp Mark. Ikke desmindre laae der dog siden stedse Disputer imellem Dueholms Kloster og Nykjøbings Borgere angaaende adskillige af deres Mark:Jorde og Eiendome.

Kalksteen. Byen ligger under en høi Bakke, som indeholder Kalksteen, desuden er her og i Nærheden godt Leer, saa at her kunde anlegges et Teglbærk og Kalkbrænderie, i fald her var Forraad paa Jildebrændsel, men af Træ:Bed har Landet intet, og Tørv alene til Fornødenhed, foruden lidet Lyng.

Consumption. Byens Consumption er under aarlig Forpagtning, og har været 1758. 912 Rdlr. 1761. 1070. Rdlr. 1764. 900. Rdlr, og 1767. 900. Rdlr. aarlig.

Marked. Her er ingen ordentlig Torvedag, men et aarligt Marked holdes i Nykjøbing den 26. September, hvorved nogle Galanterie:Kraemere, Haderstev:Folk og Skærslippere indfinde sig.

Dueholm. Dueholm Kloster, som ligger tet hos Byen og i Sognet, har før haft sin egen Kirke, som længe siden er øde, men Rudera deraf sees

fees endnu. Klosteret er nu alene en ordinair Sædegaard, og bliver siden Nykøbing iblant de andre Herregaarde beskrevet.

I. Synder - Herred.

Synder-herred.

1. Nykøbings Sogn (a). Nykøbing Kiøbsted. Dueholm- Kloster Hovedgaard. Dueholms Mølle. Rolstrup Gaard.
2. Løderup Sogn (b), Annex til Nykøbing. Løderup Bye. Gresborg. Fridsøe Bye. Trelleborg. Frysbrønd Bye. Legind Bye. Farup Bye. Korup Bye.

A a a 2

3. El

(a) Nykøbing Bye og Kirke er foran beskrevet. Vand-Møllen, som ligger imellem Byen og Klosteret, heed fordem St. Jørgens Mølle af St. Jørgens Huus og Capel som derved havde staaet. Den kaldes og 1481. Sancti Johannis Mølle, fordi den hørde til St. Johannis Kloster Dueholm. Den Odde eller Længde, som løber ud med Fiorden fra Byen og Klosteret, kaldes Rejsbammer. Rolstrup har i Kong VALDEMARS Tid tilhørt den bekiendte Ridder Hr. Niels Bugge, han gav Hr. Saxe Pederfön Rolstrup til Medgift med sin Systerdotter Fru Catharina, som siden i hendes Enkestand solgde Gaarden 1389. til Hr. Ebbe Strangefön, hvis Enke-Fru Elena 1407. gav den til Dueholm Kloster for Siælemesser. Denne Gaard har siden adskillige Adelsmænd haft i laan og leie af Klosteret, saasom Peder Clausfön i Rolstrup Bæbner 1481. Lars Rekhals i Rolstrup Bæbner 1501. 1512.

(b) Navnet skrives i gamle Skrifter Lyddorp, Ludrop og Lydrop. I Kirken er et Epitaphium over Capitain Johan Michael von Hausen til Storupgaard, født til Wittenberg 1666. tiende Kongen i Danmark 48. Aar fra gemeen af, døde 1730. Ved Kirken er Mynster-Plads for Land Soldaterne. Fridsøe findes 1447. skrevet Fretshøgh. Korup nævnes 1421. Villa Kordrup in parochia Lyddrop. I Sognet er Øster-Mølle, Vester-Mølle og Mellem-Mølle, ligeledes Legind, Veile, og Saling, Sund
hvor

Gynder-
herred.

3. Elfsø Sogn (c), Annex til Nykøbing. Elfsø Bye. Lau-
borg Gaard.
4. Lørslev Sogn (d). Lørslev Bye. Bitterup Bye. Skads-
borg. Høiriis Hovedgaard.
5. Ørding Sogn (e), Annex til Lørslev. Ørding Bye. Ha-
degaardene. Storup Bye. Storupgaard. Nærbek Mølle.
To Eensted-Huse kaldet Prostrup.
6. Blids-

hvor Færgestedet er fra Mors til Salling. Et Document af 1432. næv-
ner Medelste Mølmedam i Lyddrup, et andet af 1435. Lyddrop Bis-
gaard, som maae have været en Gaard Biskopen tilhørende. I Sognet
er en dyb Dal med et rindende Vand ubi, hvor fortælles at have staaet en
Gaard som skal være sunken.

- (c) Paa en Steen, som tilførn har siddet i Taarn-Muren, men nu ligger paa
Jorden under en af Klokkhusets Stolper, findes med Rune-Bogstaver dette
Navn Thrvidt. Imellem Elfsø og Frysbrønd ligge tre Høie, som kaldes
Ting-Høie.
- (d) I Kirkens vestre Ende er en Begravelse med Døre for og et Epitaphium
uden Inscription, derudi tvende Marmor-Kister, hvori hviler Conferens-
raad Povel von Klingenberg til Høiriis og Blidstrup, og hans Frue
Ulrica Augusta von Spekhan. I Choret ligger en Ligsteen over Junker
Peder Hein, fød i Moskø og død paa Høiriis 1750. 52. Aar. Paa Alter-
tavlen staaer Povel von Klingenbergs og hans Frues Vaabeuer 1698.
Her findes og 10. Skilderier om Christi Fødsel, Lidelse og Død, givne
til Kirken af Conferensraadinde von Klingenberg. Den første Evange-
liske Prest Hr. Jens havde været Munk i Dueholm Kloster. Under Høiriis
Hovedgaards Tægt ligger Lille-Kiis Mølle, og Nebel Smidie. 1430.
Købte Niels Bomöwe Wæbner Nebel og Nebelfang i Lørslev Sogn til
Dueholm Kloster. Ved Fiorden er et Fiske-Sted kaldet Gammeløer, men
ingen Huse.
- (e) Ørding findes 1445. Krevet parochia örthing og 1490. Ørtinghe. I
Alter-Bordet fandtes 1681. som da værende Sogneprest Jens Michelsen
Te-

6. Blidstrup Sogn (f), Annex til Veierslev. Blidstrup Ho-
vedgaard. Molsgaard. Mowtrup Gaard. Gammelbye. Synde;
herred.
Gammelgaard. Neraae Gaard. Emb Bye.
7. Veierslev Sogn (g). Veierslev Bye. Kalundborg. Nør-
og Synde = Vandmøller. Prestegaarden. Bils Bye. Bils-
gaard. Viborggaard. Veierslevgaard.

A a a 3

8. Frø:

Tebring i Kirkebogen har antegnet, et Hul udhugget, og deri en liden Blye-Økse, hvori havde været Reliquier af de 11000. Jomfruer, derhos en Pergaments-Seddel med disse Ord paa: Reliquiarium XI. Mille virginum, men samme er nu borte. Heraf sluttet, at Kirken forud har hedet de 11000. Jomfruers Kirke. I denne Kirke er forud bleven begravet en Adelsmand Niels Simonsøn til Veierslevgaard og hans Frue Anna Hög, ligeledes Sören Hög til Storupgaard med sin Frue Kirsten Simonsdotter. Storupgaard, en Eenstedgaard, har siden tilhørt Capitain von Hausen, som døde 1730. og efter ham Junker Post, derved er et stort Hul kaldet Storup-Hul, og en lang Dam kaldet Storup-Dam. Paa Storup Mark er en Høi med nogle store Steene paa, kaldet Troldstaen. 1445. nævnes en Gaard i Ørding kaldet Hyllegard.

- (f) Navnet skreves 1457. Blixtorp. Kirken ligger ved Herregaarden Blidstrup, men er ingen Bye derved. I Kirken er under Taarnet en Begravelse, deri hviler Etatsraad Friderich Christian von Klingenberg til Lund, Blidstrup og Glumstrup, død 1750. 46. Aar. Gaarden Mowtrup ligger til Blidstrup, men har i gamle Dage været eiet og bebøet af Adelsfolk, af hvilke man finder Anders Mogensøn i Mowtrup 1474. Hans Søn Jens Andersøn af Mowtrup Døbner 1495. Denne solgte og skødte 1503. sin Gaard Mowtrup udi Nors i Blistrop Sogn til Biskep Niels Friis i Viborg, med saa Skiel, at han skulde beholde den til laan og leie af Bispen. Her er en Aae, som kommer fra Assels, og nogle smaa Buser kaldet Blidstruplund.
- (g) Navnet findes 1420. skrevet Wetherstøf. Ved Kirken er Mynstire-Plads. I Veierslev er en Gaard kaldet Ballegaard. Veierslev-Baller og Veierslev-Hede

Synder-
herred.

8. Frøslev Sogn (h). Frøslev Bye. Frøslevgaard Hoved-
gaard. Anderup Bye.
9. Mollerup Sogn (i), Annex til Frøslev. Mollerup Bye.
10. Øster Uffels Sogn (k). Øster Uffels Bye. Lund Hoved-
gaard. Sillerslev Bye.

11. Vester

Hede ere bekiendte i dette Sogn. Her er og en liden Høi, hvorved our Foraaret er holdet et Marked med Heste, Fæe, Lerred, Træskoer og andet. Ved Wils, som i gamle Breve skrives Wylsæ og Wilsæ, ere mange Høie, som kaldes Wils-Byting. Veierslevgaard har forðum været en Herregaard, som Kong HANS 1480. tilbødte Niels Krabbe fra Biskop Jep i Børlum, er nu en stor Bondegaard og beboes af Bønder. I Veierslev Sogn har forðum været en Gaard kaldet Syøborg, som Severin Vinter 1457. ibøede, og skyldeede aarlig to Pund Korn og et Pund Smør.

- (h) I Kirken er en Tavle over Jomfrue Johanne Hvidfeld, Otte Hvidfelds til Frøslevgaard og Frue Anne Kaases Dotter, død paa Leerbel 1582. i sit fjerde Aar, med hendes Fæderne og Moderne Daabner. Ved Frøslevgaard er et stort Kier, kaldet Frøslev-Kier, hvorigiennem gaar en stor Aae, som adskiller Synder- og Mør-Herreder. Der er og en stor Bakke, hvoraf høres en tredobbelt Echo og sees 27. Kirker i Mors, Thye og Saling. Under Bakken er en stor Mør-Buff, hvorved har været en Mølle og en Smidie. 1441. nævnes Petrus Nicolai de Androp, som synes have været en Adelsmand, der har boet i Byen.
- (i) Kirken kaldtes forðum St. Annæ Kirke. Imellem Mollerup og Dvtrup findes i Heden en saa kaldet Hellig Kilde.
- (k) Kirken er jiret med Taarn og heed forðum Vor Fene Kirke. I Choret findes Gravskrifter over disse Stedets Sogneprester, Jørgen Lavridsøn død 1599. Laurids Jenssøn død 1601. Povel Nielsen Foss død 1601. Hans Jensen Paludan død 1602. Et Epitaphium, som Sognepresten Rasmus Jensen Kotte ved 1625. har ladet opsætte over sin Familie. Under Taarnet er en aaben Begravelse, hvori hvile nogle af de forrige

11. Vester Affels Sogn (l), Annex til Øster Affels. Vester Sonder-
Affels Bye. Mydom Mølle. herred.
12. Øvtrup Sogn (m), Annex til Tebring. Øvtrup Bye.
Damsgaard Hovedgaard. Siellerslev Bye.
13. Røsted Sogn (n), Annex til Karbye. Røsted Bye. Sind-
biery Bye. Sindbierygaard Hovedgaard.
14. Rækkebye Sogn (o), Annex til Tebring. Rækkebye. Blaa-
borg en Tønsted: Gaard. Nør: Mølle.

15. Tes

rige Prester, derhos en Table, opsat af Provsten Gravers Christensen over hans Hustru Mette Budtz som døde 1656. I Sognet er Sillerlev Krat, og Sillerlevøvre et lidet Fiskerleie. I et Document af 1520. skrives Navnet Serizløf Bye og Serizløfføor.

- (l) Navnet findes 1388. skrevet Westber: Affels. Kirken kaldedes fordem St. Mikkels: Kirke. Ved Mydom Mølle er en stor Weile, som man skal over til Affels.
- (m) Øvtrup skal, efter Tradition, egentlig hede Øvetorp eller Øgetorp af en Mand ved Navn Ove eller Oge, som i Oge: Søi der norden for Byen, et lidet Stykke fra Damsgaard ligger begravet. En lige saadan rund Jordhøi ligger strax vesten for Kirken kaldet Mands: Søi. Ellers nævnes og Sognet i et Document af 1422. Øvetorp og deri den Bye Siælder: sløf, hvilken i andre gamle Breve og kaldes Sillestef, nævnes ogsaa nu Siællstef. I Øvtrup Kirke er fordem bleven begravne Niels Kaas til Damsgaard og hans Frue Karen Friis, ligesaa Frands Dyre til Damsgaard og Frue Kirken Mogensdotter, men Gravene ere tilfaste med Jord. Af de sidste Damsgaards Giere ere her og begravne, Oberste Mathias Rosenørns første Frue, Capitain Andreas Ring, og Niels Hansen, men alle uden Gravskrifter.
- (n) Navnet skrives Røsted 1454. I Sognet er en Hede kaldet Røsted: Hede.
- (o) Anno 1558. bevilgede Kong CHRISTIAN III. at, efterdi Rækkebye Kirke var bestemt at skulle ødelegges, og Sognemændene beklagede, det vilde være

- Synderherred.
15. Tebring Sogn (p). Tebring Bye. Borborg en Eensted Gaard.
16. Hvidbjerg Sogn (q), Annex til Karbye. Ofter Hvidbjerg Bye. Hvidbjerggaard. Vester Hvidbjerg Bye. Eistrup en Eensted Gaard. Glomstrup. Hovedgaard. Synder-Mølle.
17. Kar

være dem for besværligt at søge nogen anden Kirke, da maatte Sognepresten, paa det der hver Søndag kunde holdes Guds Tjeneste i alle tre Kirker, holde sig en god Capellan, som skulde boe i Rakkebye Prestegaard, og til hvis Underholdning Konge Tjenden af dette Sogn blev lagt.

- (p) Navnet skrives 1424. Tæberingh. Anno 1573. har Kong FRIDERIK II. bevilget, at Sognepresten i Tebring Anders Mortensen, for hans Prestegaards Ringheds Skuld, maatte derforuden nyde og beholde for sig og Efterkommere en Kirkegaard der i Byen, som Lænsmanden i Aalborg Erik Podebusk havde udlagt hannem, og hvoraf han skulde nyde og give Landgilden til Tebring Kirke og Herligheden til Kronen, dog maatte han ikke udvise Bønden imod hans Willie. I Sognet er en Stampe-Mølle. Borborg skal i gamle Dage have været et Herresæde, og sees endnu Ruina af Vold og Grave som har været deromkring, Gaarden skal have Navn af det vaade Kier og Mørads, som den ligger udi.
- (q) I Kirken er en Begravelse, hvori staaer Ritmester Georg Arnoldus von Post til Glomstrup og hans Frue Helvig Brokenhuus. I Sacristiet sees vares en forgyldt Messing-Plade 8. Tommer høi og 10½ lang, som før har hængt i Choret, med Iver Grøns Fæderne og Møderne Naabener og hans Døds Aar 1591. samt det Bibelske Sprog: Jeg veed at min Frelser lever &c. Han var sidste Mand af Slegten, og har eiet og beboet Hvidberggaard der i Sognet. Under Taarnet har været en muret Grav, hvori Mogens Kaas til Glomstrup og hans Frue Ingeborg Kaas Emmeksdotter er begravet 1622. Ved Eistrup, som før 30. Aar siden tilhørte Lars Bugge, er en liden Vandmølle. Af Storden gaaer en Vig ind til Glomstrup, kaldet Glomsvig, med godt Fiskerie. Markskjellings.
- Zuus

Karbye Sogn (r). Karbye. Ørndrup Hovedgaard. Ager
Bye. Næs Bye. Torp Bye. Sunder-
herred.

II. Nørre.

Kuus ligger under Glomstrups Hovedgaards Tact. Kassen, Kier ligger imellem Glomstrup og Hvidberg Mark.

(r) Karbye heed forðum Karbye. Kirken er prydet med Spir, og ligger lige over for Heltborg Kirke i Thye; her findes, ligesom ved Heltborg nogle store Steene, tildeels med Huller og Merker af Fingre i, som Nørølands Karle og Thyelands Helte skal, efter gammel Tradition, have kastet over Vandet til hverandre. Kirkens Altertavle er af Bildhugger-Årbejd, given 1690 af Provsten Mads Skytte, som og har ladet opsætte paa nørre Side i Choret et Epitaphium over sin Hustru Johanne Jørgensdatter som døde 1672. 34. Mar. Paa søndre Side i Choret sees en Tavle med Presternes Navne efter Reformationen. Over Chorsdøren staar et smukt Crucifix med Aaron ved den ene og Moses ved den anden Side. Paa de øverste Stole staae Thomas Kaales og Anne Winds Fæderne og Møderne Baabener. I Kirken har været tvende aabne murede Begravelser, af den ene ere Risterne hensejaldne og i Jorden nedfattede, den anden er med Jord tilkastet; I den ene udi Choret har været begravne Mogens Kaas til Ørndrup, Kong FRIDERIK II. Røgemester, og hans Søn Jens Kaas til Ørøgaard eller Frøstrup, død paa Ørndrup 1609. I den anden udi det søndre Capel har været begravne Thomas Kaas til Ørndrup død 1681. hans Frue Anne Wind død 1683. deres Søn Jørgen Kaas død 1649. ligeledes Valdemar Skram, og hans Frue Kirsten Kaas til Ørndrup, samt deres to smaa Børn. Ager er en liden omflødt Øe i Limfjorden. Ved Næs er Sundet eller Færgeskedet over til Thye, kaldet Næs-Sund. Gjennem Karby løber en Bæk. I Sognet ere disse eenlige Stæder, Markken, Veitmølle et lidet Sted, Bekken en Gaard, Kibsgaard to Gaarde. I Sognet er en Bakke kaldet Narbjerg eller Varbjerg, og paa Ørndrup Mark en stor Bakke kaldet Løvbjerg, hvor der menes, at den i gamle Tider omfiungne Hr. Lovman er begravet.

Nørre-
herred.

II. Nørre-Herred.

1. Sundbye Sogn (a), Annex til Solbjerg. Sundbye. Bekkehoi. Bilsund Boel. Faartoft Bye. Krosggaard. Klitzgaard. Overgaard.
2. Solbjerg Sogn (b). Solbjerg Bye. Bassehaug. Mellem-Jølbye. Jølbygaard.
3. Skallerup Sogn (c), Annex til Dragstrup. Skallerup Bye. Torup Bye.

4. Drag

- (a) Sundbye har Navn af Sundet Bilsund der i Sognet, hvor man oversættes til Thye. I den syndre Kirkemuur er udvendig paa langs indsat en Rampesteen, 7. Fod 6. Tomer lang, 1. Fod 6. Tommer bred, paa samme er udhuggen en lang Figur med en Halvmaane for den ene og et Kors for den anden Ende, og derhos de Bogstaver N. E. Paa samme Steen skal staae en Inscription med Runke-Skrift, som viser, at Hr. Gislav Toes og Margrete Toes ligge der begravne, see Marm. Dan. Tom, II, pag. 265. I denne Kirke er forudm bleven begravne Niels Anderfen til Overgaard med sin Frue Anne Spend, ligeledes Mads Pors til Overgaard og hans Frue Inger Spend.
- (b) I Solbjerg Kirke ere forudm begravne: Niels Kaas til Jølbygaard, hans Frue Maren Dyre, Erik Kaas til Jølbygaard, hans Frue Kirsten Abildgaard og Karen Mogensdotter Juul. Ved Prædikestolen hænger en liden Træ-Table, 1. Fod 11. Tommer lang, 16½ Tommer Bred, hvorpaa staaer malet et adeligt Vaaben holdet af tvende Løver og derunder: Lars Reckhals, Jerik Rekhals. Den sidste Erik Rekhals ligger med sin Frue og deres Børn her paa Kirkegaarden begravne, Graven er kiendelig af en større Forhøining end de andre. Disse tvende Brødre har boet paa Bassehaug i Solbjerg Sogn, og Lars Rekhalses, Enke Frue Cecil Pedersdotter til Bassehaug nævnes 1539.
- (c) Skallerup nævnes 1408. Scaldorp, holdes for at have Navn af Staldet Torp,

4. Dragstrup Sogn (d). Dragstrup Bye. Vester-Jølbye. Nørre.
 5. Galtrup Sogn (e). Galtrup Bye. Tøving Bye. Ullerup Herred.
 Hovedgaard.

B b b 2

6. Øster

Corp, fordi Egnen der forðum skal have været bar og uden Stove, og et flet Kornland. I gamle Breve nævnes Tuelsgaard i Skallerup Sogn i Nørø.

- (d) Dragstrup skal have Navn af at drage Siftedræt, thi der siges forðum at have været got Fiskerie. Ved Kirkegaarden er en Kilde kaldet Magdalens Kilde, hvis Vand forðum holdtes got for svage Dien, man slutter, at Kirken før har hedet Mariæ Magdalens Kirke. Presteboligen blev 1555. med Kong CHRISTIAN III. Bevilling forflyttet fra Skallerup til Vester-Jølby, hvor Presten endnu boer. I Vester-Jølby var forðum en Hovedgaard kaldet Digisende, som tilhørde Dueholm Kloster, og som Klosteret 1435. forlændede til Brun Erik en Adelsmand. Ellers nævnes Frue Maren af Digisende, som 1433. gav alt sit Gods i Vester Jølby til Klosteret. Paa Marken ved Vester Jølbye hos Fiorden sees en stor Steen paa andre Steene ophøiet, kaldet Viski-Stool, hvorpaa Indbyggerne, efter gammel Tradition, i Hedenskabet skal have ofret til en Afgud Viski.
- (e) Galtrup menes at have faact Navn af en Mand som først boede der navnlig Galte, og kaldes Galtes Corp. Ellers findes Navnet i gamle Breve skrevet Goldrop og Galdorp, 1408. nævnes Tøfning i Galtorp Sogn, og 1422. Villa Tøwingh in parochia Galtorp. Paa Kirkeetaarnets syndre Side er udi den anden Rad af Kvadersteenene i en Steen over 3. Alne lang udhugget et Kors, men den Skrift, som har været derhos, er nu aldeles ulæselig. I den tredie Rad sidder og en 3. Fod 8. Tommer lang Steen og 18 Tommer bred, hvorpaa et gammelt Slag Sverd er udhugget. Paa Alteret to Bre Messing-Bjæstager, givne af Albret Vind til Ullerup. Den røde Fløiels Messchagel givne af Sivert Brokenhuus til Ullerup og hans Frue 1649. Kirkens Kalk er forghjldt og antique, paa Foden staer med Munkeskrift, Dominus Johannes Petrus de Vldrop, men med bagvendte

Norre-
Herred.

6. Øster Jølbye Sogn (f), Annex til Galtrup. Øster Jølbye.
7. Slade Sogn (g). Sladebye. Mandrup Hovedgaard. Lille Mandrupgaard.
8. Bierbye

vendte Bogflaver. Neden i Kirken paa Nordre Beg hænger en gammel Alter-
tavle, hvorpaa tvende Baabener og Aarstal 1584. I Kirken har før væ-
ret en muret Grav, hvori ere begravne, Albret Vind til Allerup og hans Frue
Ellin Glambek, samt Sigvard Brockenhuusens til Allerup liden Døtter
Dorthe Brockenhuus. I Galtrup har i gamle Dage boet Adelsfolk, af
hvilke nævnes Peter Mognsøn af Galdrop Bøbner 1419. 1442.

- (f) Jølbye menes at have Navn af Joller eller smaa Baade, som der brugtes
i gamle Dage, da Fiorden gik ind imellem begge Jølbyer og igiennem
Dragsmunden ud ad Gunde- eller Gullerups-Strand, men nu findes der
alene smaa Aaer, Kier og Enge, og tildeels tørt Land, hvor den store
Aegzang tilforn har været. Et Document af 1412. nævner Julby østen
Aa, og et andet af 1433. Vester Julby. Ved nordøst-Hjørne af Kirken
er en Forhøielse af Jord, kaldet den hellige Grav, hvor en Munk skal
være ihjelslagen, og megen Overtroe der indtil nyere Tider begaaet.
- (g) Slade har Navn deraf, at Byen er bygt paa det Slade imellem mange høie
Bakker og dybe Dale, som den er omringet med. Ellers findes Navnet
skrevet 1433. Sladuff og 1408. Sladhwich. Kirkens Altertavle er beko-
stet 1701. af Ritmester Oluf Krabbe til Bierre og Mandrup og Frue Sophie
Giedde. Paa Kloffen læses denne Munkeskrift: Alpha & O, Deus &
homo, O Rex Gloriæ Christe, Veni cum pace, Anno Domini
M.C.D.LXXX VI. I Kirkens vestre Ende sidder i Muren en Steen med
tvende udhugne Menneske-Ansigter. I den syndre Muur mod den østlige
Ende er indfat en Kampsteen, hvorpaa er udhuggen en Ralk og tvende
Røgler og derhos: Obiit MCDL Stephanus Sacerdos. Mod den vestlige
Ende paa samme Side sidder i Muren en meget gammel og lang Kampe-
steen, hvorpaa et Kors er udhugget og derunder det Navn Thole. I
Slade Kirke er fordim begravet Peder Winter til Mandrup, saa og Jom-
fru Helvig Kaas. Iblant Slade Bakker i en Dal, nogle Acre norden
fra

8. Bierbye Sogn (h), Annex til Allsted. Bierbye. Gulderup Bye. Nørre-
 9. Draabye Sogn (i), Annex til Glade. Synder Draabye. Herved.
 Bukhauge.
10. Seierslev Sogn (k). Seierslev Bye. Hesselberg Bye.
 Skrandrup Bye. Søe Hovedgaard. Nørre Draabye.
 B b b 3 Skier

fra Kirken, findes en hellig Kilde, kaldet St. Margretes Kilde, som for-
 dum skal have hjulpet mange, strax derved skal denne St. Margrete være
 begravet, som paa sin Kirkevei der skal være ihjelslagen. Formodentlig
 har Kirken og før hedet St. Margretes Kirke. Salgier-Høi, en meget
 stor og rund Jord-Høi der i Sognet østen for Kirken, skal i Søe-Kartet
 være antegnet og tages til Merke af de Seglende i Besterhavet. Den første
 Prest i Glade efter Reformationen heed Jens Pippendieff.

- (h) Byens rette Navn er Biergbye, af de Bierge eller Bakker, som den lig-
 ger paa. Paa Kirkegaarden mod Sydvest for Kirken ligger en lang haard
 Kampsteen, hvorpaa staaer udhugget et Kors og derover Tufo Sacerdos.
 Denne Tufo eller Tue berettes at have været Munk i Ducholm Kloster,
 men blev den første Prest efter Reformationen til Allsted og Bierbye og
 lærde Lutheri Catechismum for Menigheden. Paa Kloffen, som hæn-
 ger i en Kloffe-Stabel, staaer det Aarstal M.CD.LXXXIII.
- (i) Paa Prædikestolen i Draabye Kirke læses: Anno 1590. fød Frue Maren
 Lykke til Skaregaard denne Prædikstuoll opsette, derhos staaer hendes
 Baaben, samt Vincentz Rosenkrandses Navn og Baaben.
- (k) I Seierslev Kirke ere begravne, Sivert Brockenhaus til Allerup, Peder
 Henrichsen Mylting til Søe 1663. Claus Unger og Barbara Galt til
 Søe 1678. Agneta Kaas til Fællit 1688. Her har før været en muret
 Grav, hvori har staaet Claus Kaas til Søe, og Frue Regitze Westenie
 Otte Kaases til Mandrup, men samme er længe siden tilkastet. Her fin-
 des et Epitaphium over Provst og Sognepresten Knud Olufsen Thisted
 som døde 1685. hvis Dotter fik hans Eftermand Herr Jens Ibsen Vid-
 sted. Paa øverste Qvindestool staaer Lykkes og et andet adeligt Baaben
 med

Norre-
Herred.

Skierbek. Hansholm. Feggeklit en eenlig Gaard. Skare-
gaard. Dybdal Gaard.

11. Eierflev Sogn (1), Anner til Eierflev. Eierflev Bye. Vester-Hunderup Bye. Ofter-Hunderup Bye.

12. Jørs:

med de Bogstaver M. L. I. D. 1587. Paa Kloffen læses Anno 1685. golph mich Borchard Gelgiffer. Paa Kirkens vestlige Muur staar et Hoved indhugget med Knebelbart og Tungen ud af Munden. Paa Taarnets norre Side et mindre Hoved i Steen, som skal være den første Lutheriske Prestes Herr Lars Winters Ansigt, i hvis Tid Taarnet siges at være tilbygget, han var her Sogneprest i 14. Aar og døde 1550. I Eierflev Kir bleve 1650. fundne trende Steene af Figur som Sverd og skarpe til begge Sider, hvorom see OL. WORMII Epist. p. 1111. I dette Sogn er Feggefund, som er Færgested imellem Mors og Hansherred, og en Mæl over. Derved ligger en stor og lang Bakke, af meget regulair og finul Anseelse omtrent 24 Alne høi, kaldet Fegge Klit, som ser ud som en stor nye Fæknings-Bold, paa Siderne alleegne begroet med Græs, men oven paa ganske jevn og saa stor Plads, at der kan saaes 30. Tønder Rug. Paa samme Klit har Kong FEGGE, som hos Sax. Gramm. hedder Fengo, i de hedenske Tider haft sin Bolig, og har endnu baade Sundet og Klitten af hannem deres Navn. Hans Grav, som og der oven paa endnu findes, men uden Ophøining, er i en aflang firekant 9. å 10. Skrit lang og halv saa bred, ganske flak og nedsynken, den skal for omtrent 60. Aar siden være opgravet og deri fundet et Sverd. Denne Klit strekker sig fra Syd til Nord, og gjør ligesom et Promontorium imod Limfjorden. 1547. finge Kongens Bønder og Tjenner i Hesselberg og Eversløf Kongelig Maltis. Brev ad gratiam paa Feggeklit og Torsmark i Mors at beholde til deres Bye til Fagang, dog deraf at give $\frac{1}{2}$ Tønde Smør og $\frac{1}{2}$ Læst Havre, og det at yde paa Hald. I Hesselberg har 1422. boet en Adelsmand navnlig Niels Kiirt.

- (1) Anno 1510. mælte Kong HANS et Markeskiel imellem Eversløf og Hesselberg Mark dødt og magtløst, som Michel Bertelsön i Eversløf havde ladet

12. Jørsbye Sogn (m), Annex til Seierslev. Jørsbye. Jørsbygaard. Korres Herred.
13. Alsted Sogn (n). Alsted Bye. Skarum Bye.
14. Erslev Sogn (o), Annex til Tødse. Erslev Bye.
15. Tødse Sogn (p). Tødse Bye. Bodstrup Bye. Hylbig Gaarde. Bierndrup Bye. Liunggaard.

Af

det giøre, fordi det var giort Biskop Niels Stygge til Skade, medens han i Rigets Tjende var forhindret.

- (m) Navnet skrives i gamle Breve Jørsbod. Jørsbygaard har i gamle Dage været beboet af Adelsfolk, af hvilke nævnes Erik Kiid i Jørsbod Bæner 1424. 1439.
- (n) Navnet menes fordem have været Adelssted. Her i Sognet har i gamle Dage været en Art af et Slot, kaldet Alstedvold, som Kong ERIK af Pomern stienkede Peder Pykstrud, men blev brændt af Henrik Skarpenberg, som derover forbrød sit Gods til Kronen. I Skarum Bye er Prestegaarden, hvor Sognepresten boer. Denne Byes Navn skrives i gamle Documenter Skarm, Skarum, og Skram, og har der fordem boet Adelsfolk, af hvilke ere forekomne, Jens Mortensön af Skarum 1422. Johannes Petri de Skarm 1490. og Thomas Eskilsön i Skarum Bæner 1502. Paa Kirkegaarden ligger en Gravsteen $6\frac{1}{2}$ Fod lang og 2. Fod bred, hvorpaa staaer et Kors og derover nogle Runebogstaver.
- (o) Erslev skrives i et Document af 1422. Etherslef.
- (p) Navnet skrives Thyghöf 1424. Thydsø 1454. Tøtze 1490. og Herr Niels af Thydsø nævnes 1422. Paa Kirken Kalk læses paa Foden denne Skrift: Anno 1696. forærede Henrich Gyldenstjerne og hans Frue Anna Heilvig Kula denne Kalk og Disk till Tødse Kirke. I Choret ligger en Ligsteen over Herr Peder, som var den anden Lutheriske Prest i Kaldet ubi 52. Aar og Provst i Herredet 32. Aar. I Tødse har været en stor Gaard kaldet Tødsegaard, som fordem beboedes af Adelsfolk; Af disse vides, Peder Juul af Tøtze 1422. Povel Thorkensön af Thødsø 1465.

Herregaarde.

Af Herregaarde og andre store Gaarde findes udi Dueholms Amt eller Mors Land efterfølgende.

Blidstrup.

Blidstrup, i Blidstrup Sogn Synderherred, er en gammel adelig Sædegaard, hvis Navn fordum blev skrevet Blixtorp. Paa Gaarden er en gammel Herregaards Bygning af Muur og Bindingsværk. Kirken ligger ved Gaarden. Af de gamle Eiere vides: Thorkil Jenssøn af Blixtorp 1407. Henrik Eriksøn Bæbner. Hans Enkefrue Karen Nielsdotter Krabbe af Blixtorp 1445. 1457. De nyere have været: Peder Hansen Tanke. Conferensraad Povel von Klingenberg til Høiriis. Hans Søn Etatsraad Friderik Christian von Klingenberg som døde 1750. Hans Enke fik siden Oberste Philip Gotfried Samiz og førde ham Gaarden til. Thomas Lund. Nu Christen Riis, som selv bruger og beboer Gaarden. Den var i Begyndelsen af dette Seculo nogen Tid ucomplet, men blev siden igien med Jordegods completeret. Hovedgaards Tarr 25. Tønder 4. Skiepper 3. Fierdingskar. 2. Album.

Damsgaard.

Damsgaard, i Dvtrup Sogn Synderherred, er en gammel Herregaard. Borgegaarden er med brede Grave og dybt Vand omringet, hvorover før har været Vindebroe til at optreffe. Baade Borge og Ladegaardens Bygning er af Muur og Egebindingsværk.

Over

1465. som var bleven adlet af Kong ERIK af Pomern, Jens Bordsøn af Løge Bæbner 1480. Hans Enkefrue Anne Povelsdotter af Tydsgaard 1481. I Wodstrup har og fordum høet Adel, iblant andre Svenning Andersøn af Wodstrup Bæbner 1437. 1460. som var af den nationale Morsing Familie Winter. 1454. nævnes Trudh i Zuldighe Konings Bonde. 1431. fulgte Michel Andersøn Bæbner til sin Broder Svenning Andersøn en Gaard i Lødse, kaldet Døtterbarnhave.

Over en Dør paa Ørenhuset staaer i et Træ udhugget: Kast din om-
hoff paa Herren. N. K. K. F. 1591. som er Niels Kaas og Frue Karen Herre-
gaarde.
Frises Navne. Bjerne have været: Mogens Pedersøn af Dams-
gaard Bæbner og Frue Kirstine Clausdotter. I et Ringsvidne af 1436.
siges han og hans Forældre at have haft Lynggaards Mark i rolig
Hævd til Damsgaard i 73. Aar, han indvordede Damsgaard og
Lynggaards Mark for en fri Enemerke 1456. Deres Dotter Frue
Maren Mogensdotter havde Herr Ove Ovesøn, og efter hans Død be-
sod Damsgaard endnu 1468. Thomas Jenssøn til Kaas og Dams-
gaard, af de Kaaser med Muren, og Frue Kirstine Glob, hannem til-
demte Kong CHRISTIAN I. paa Retteetinget i Skanderborg 1476.
Lynggaard og Lynggaards Mark, som han havde indvordet til Dams-
gaard. Deres Søn Mogens Thomæsøn Kaas til Damsgaard Bæb-
ner 1515. døde i Aarhus 1522. Det er ham, hvis døde Legem
Kong CHRISTIAN II. lod opgrave og henge i en Galge paa Tor-
get i Aars, og siden udføre i Marken i Heden-Jord, og tog alt
hans Gods og Eiendom under sig og Kronen, hvorom HVITFELD p.
1217. 1252. Men Aaret efter 1523. lod Kong FRIDERIK I. ham
igien optage og hederligen begrave i Sortebrødre Kloster i Aarhus,
og derforuden med Rigets Raad igien tildømde Frue Eline, Mogens
Thomæsøns til Damsgaard Esterleverste, og deres Børn, hans Gaard
og alt hans Gods og Eiendom. Deres Sønner Niels Mogensøn Kaas
og Erik Kaas har siden nogen Tid haft Gaarden i Besiddelse. Deres
Syster Frue Kirsten Mogensdotter gift med Frands Dyre til Dams-
gaard og Halsstrup, fødte og gav 1574. efter hendes Mandes Død
Damsgaards Hovedgaard med Gods og Møller til hendes Broders
Erik Kaas til Sielshov Børn. Af disse skrev Niels Kaas sig til Dams-
gaard

Herre gaard 1587. i hvilket Aar bemelte Frue Kirsten Mogensdotters Gave
 gaarde. blev af Kong FRIDERIK II. tildømt Anders Kaas til Gylsgaard, Niels
 Kaas til Damsgaard, Hartvig Kaas til Hørupgaard, Herman Kaas til
 Skovgaard, Jørgen Kaas til Gieskov, og deres Endskende og Med-
 arvinge Niels Kaas udføbte sine Endskende, og blev alene Eier til
 Gaarden 1591. Hans Enke Frue Karen Bilde besad Damsgaard
 endnu 1616. Hartvig Bilde, som havde deres Dotter Frue Anne Kaas,
 eiede Damsgaard 1623. Deres Dotter Karen Bilde eiede Damsgaard
 1652. Hun blev gift med Henrik Friis til Orbeklunde. Hendes Søster-
 søns Knud Gyldenstiernes Dotter Jomfrue Hylleborg Gyldenstjerne
 eiede Damsgaard 1698. Hun giftede sig med Major Christian Trolle,
 som 1703. 6. Maji folgte og skødede Gaarden til Wilhelm Deichman.
 Han folgte og skødede 1704. 2. April Damsgaard og Gods til An-
 ders Winter. Han ved Skøde af 10. April 1709. folgte Gaarden til
 Oberst Matthias Rosenörn, hvis Enke Frue Hedevig Margrete Borne-
 man til Aakier folgte Damsgaard 1729. 9. April til Capitain Andreas
 Ring, som døde 1739. Ved Giftermaal med hans Enke Ingeborg Ma-
 rie Jørgensdotter Glerup blev Niels Hansen Eier af Damsgaard. Han
 døde 1743. og hun giftede sig tredje gang med nu værende Eier Chri-
 sten Nörbek, som selv bruger og beboer Gaarden. Hvad det Tilstand
 Jordegodsset i Mors var udi for 40. Aar siden, og i hvor ringe Priis,
 kan sluttes deraf, at Capitain Ring købte denne Gaard, som med
 Gods og Tiender da var 408. Tønder Hartforn, for 5000. Rigsda-
 ler. Zovedgaards Tapt 26. Tønder 1. Skieppe 2. Fierdingkar.
 Møllestyld 2. Tønder 1. Fierdingkar. Bøndergods 323. Tønder
 6. Skiepper 2. Fierdingkar. Møllestyld 2. Tønder 1. Skieppe.
 Tiender 97. Tønder. Dueholm

Dueholm Kloster, i Nykøbings Sogn Synderherred, er en Dueholm. frie og complet Sædegaard, som før har været et anseeligt og gammelt Munke-Kloster, hvoraf endnu endeel Ruderer og gamle grundmurede Huse staaer, de øvrige i seenerer Tider opsatte Bygninger ere af Muur og Bindingsværk. Der har været en skøn Kirke, som for mange Aar siden er bleven øde og nedfalden. Der staaer endnu tvende grundmurede gamle Bygninger, hvoraf den ene bruges til Fæ- eller Svin-Huus, den anden til Material-Huus, begge har fordum været Capeller, og sammenhængende med Kirken, det ene paa Kirkens syndre Side, det andet paa nordre Side ved det østlige Hjørne. I det første Capel findes en muret Prædikestool og et Alter, hvorhos ligger en Digsteen af hvid Marmor over en Prest, ved Navn Petrus Nicolai som er død 1505. midt paa Steenen læses med ophøiet Munkekrift: Hic coram altari animarum & angelorum est quotidiana celebratio sine omni oblivione in perpetuum, men den Inscription yderst omkring Steenen begynder saaledes: Noster curatus Nicolai Petrus humatus esto sub hac petra, Deus hunc perducatur in ethra MDV. det øvrige er noget forstedt og uforstaaelig. Der har og i syndre Capel før været en anden skøn Steen over den berømte Frue Johanne Sappi af Ahdal, med denne Paaskrift:

Anno Domini MCDL. bis & X. Sex,
 Hanc petram Domina sculpi perfecit Helena,
 Sub qua Johanna mater generosa sepulta,
 Illius ex anno mortis prostrata secundo.

Paa Steenen vare tvende Baabener, hvorover læsdes: Armorum patris sunt hæc insignia matris. Hvor gammelt Dueholm Kloster er, og

Herre: af hvem stiftet, vides nu ikke. Men fra Droning MARGRETES Tid
 Gaarde. kan det documenteres, og bliver formodentlig noget ældere. Det
 var et Johanniter Kloster, eller af Sancti Johannis Hierosolymitani
 Orden, som ogsaa kaldtes Ordo Hospitalarius, og havde sin Oprindelse
 fra tvende i Jerusalem forudm stiftede Hospitaller til at imodtage Fat-
 tige og Pelegrime, hvoraf det ene var for Mandfolk, det andet for
 Fruentimer, det første nævnet St. Johanni den Døber og det andet
 St. Mariæ Magdalencæ til Ære. Brødrene af denne Orden for-
 merede sig sterkt, og finge store Privilegier, men maatte ogsaa, naar
 Nøden giældte, gaae med i Felten og forsvare det hellige Land. Det er i
 den Henseende man finder Duholm Kloster kaldet, snart alene St.
 Johannis Kloster, eller Domus Ordinis Sancti Johannis Jheroso-
 lymitani, snart alene St. Mariæ Magdalencæ Kloster Duholm,
 og snart tillige St. Johannis Baptista og St. Mariæ Magda-
 lencæ Kloster Duholm i Norsø. Man finder ikke, at der har været
 Nonner i Duholm, men vel, at det har været et Munkes Kloster
 og haft Brødre eller Prester, Fratres conventuales, som og kaldtes
 Cruciferi, fordi de imodtog et Kors tillige med St. Johannis Or-
 dens Klæder, naar de indgik i Klosteret. Disse havde en Prior til
 Formand over sig, og samtlig tituleredes: Zæderlig Mænd og Re-
 gelbundne Prior og alt Brøderskab i Duholm i Norsø, men en
 enkelt af dem saaledes: Regelbunden Mand og besteden Hr. Lau-
 renz Jensen, der Prest er og Broder i St. Johannis Kloster
 Duholm. Prioren som heed Zæderlig og Keenlivet Mand, blev
 ellers ogsaa kaldet, enten Commendator Ordinis S. Johannis in Duholm,
 eller Præceptor Domus S. Johannis Hierosolymitani Burglanensis Dioce-
 sis,

fis, eller og Provisor Domus Ordinis S. Johannis in Duholm, paa Danff ^{Serres}
 Commender eller Forstander i Duholm Kloster ved Nykøbing. Af ^{gaard.}
 Priererne kan opregnes følgende: Dominus Johannes Pauli Commen-
 dator in Duholm 1407. Dominus Johannes Petri Præceptor in clauetro
 Duholm 1423. Hr. Laurids Jenssøn Forstander i Duholms Kloster
 1433. 1445. Dominus Johannes Brun (Hr. Jens Brun) Prior 1451.
 1471. Hr. Bertil Thomæsøn 1472. 1474. Hr. Povel Svenningsøn
 1481. Doctor Christiern Pederssøn Prior i Duholm 1493. Han faldes
 og Mester Christiern 1502. 1515. 1519. 1522. Christiern Niels-
 søn før 1530. Jacob Jenssøn sidste Prior levede 1536. Hvor mange
 Munke Klosteret bestod af, er ikke til visse bekiendt, men at der i det
 mindste har været tolv, det viser adskillige Gavebreve til Klosteret,
 hvori Giverne betinge sig, at Prior og Convent skulde med 12. Pres-
 ster enten ved deres Begravelse eller siden engang aarlig lade holde Siæ-
 lemesser for dem. Klosterkirken kaldtes St. Johannis Kirke. Af Al-
 terne, som derudi har været, nævnes S. Johannis Baptista Alter 1496.
 St. Mariæ Magdalena Alter 1422. Vor Frue Alter 1454. Guds Le-
 gems Alter 1424. 1442. S. Annæ Alter 1424. I det syndre Capel
 var, foruden det ovennævnte Alle Siæles og Engles Alter, endnu
 S. Johannis Evangelista og S. Erasmi Alter 1420. 1474. 1515. Af for-
 neme Folk, som fordum i Duholm Klosters Kirke ere begravne, veed
 man, Ridderen Hr. Peder Sielandsfar, foruden ovenmeldte Frue Jo-
 hanne Andersdotter Sappi, om hvilken Genealogierne sige, at hun gav
 11. Læster Korn Tordegods til Duholms Kloster for sit Leiersted.
 Til Klosterets Historie hører endnu følgende: 1388. Skødede Frue
 Christine af Uger Herr Niels Eriksons Enke til Duholm Kloster

Herre, en Gaard i Vester-Affels. 1389. gav Peder Mogensøn Bøvner en
 gaarde. Gaard i Løderup til Klosteret for aarlige Siælemesser og Forbønner
 for hannem og hans Frue Elena. 1402. har Anders Nielsøn af Åsdal
 Bøvner, med sin Hustrues Frue Ides Samtykke, givet til Klosteret en
 Gaard i Jørsbo. 1407. skødede Frue Elene Hr. Ebbe Strangens
 Efterlevereske sin Gaard Kolstorp til Duholm Kloster for tvende ugent-
 lige Messer Vor Frue til Ære, og for hendes anniversarium eengang om
 Aaret at begaae med 12. Præster, og 12. Fattige samme Dage at tractere
 med Mad og Drikke. 1408. gav Ingerd Priorinde i Vor Frue Klo-
 ster i Halborg en øde Gaard i Bille til Duholm Kloster for en ugent-
 lig Siælemesse; at holde i tre Aar for Katarina Jepsdotter. 1418.
 Magnus Andersøn af Næs Bøvner skøder til Duholm Kloster en Gaard
 i Seierslev for Willom Nielsøns Siælemesse. 1419. gav Jes Frost af
 Froslevgaard Bøvner alt sit øde Gods i Tøving for sine Forældres
 Siæle til Klosteret. 1520. skødede Michel Andersøn Bøvner til Klo-
 steret Høffgaard i Bodstrup. 1420. gav Hr. Niels Krabbe Ridder
 Nørre Mølle i Berbersløf Sogn og endeel Gods i Salling til et Alter
 at stifte i Duholm Kloster S. Johanni. Evangelistæ og S. Erasmo til Ære
 og for en ævig Messe der at holdes. Samme Aar gav han Prioren
 sit Brev paa 100. Mark Lybsk til et Vicaridom som i Klosteret var
 stiftet. 1421. skødede Christiern Thorkillsøn til Klosteret en Gaard i
 Rordrup i Lødrup Sogn, kaldet Landbofest. 1422. gav Frue Cecilia
 Eysdotter Hr. Tage Nielsøn Ridders Enke en Gaard i Siæderslev og
 mere Gods til Klosteret, med saa Skiel, at Prioren skulde skaffe hende
 fornøden Bærelse hendes Livs Tid, og føde hende tre Køer, og efter
 hendes Død lade holde en ugentlig Messe for hende og hendes Forældre.

1424.

1424. gav og fødte Hr. Jens Skram Ridder og Frue Else Nielsdotter en Gaard i Aasted til Klosteret. Samme Aar har Hr. Niels Krabbe Ridder opladet til Klosteret en Gaard i Synbyrkie i Morse, som hans Oldefader Jes Kaas pantsatte Bølb. Mand Anders Krag. Samme Aar gav Hr. Jens Skrams Frue Else Glob til Todbøl sit Gods i Grundrup i Saling til Klosteret til Guds Vegems Alter at stifte i deres Kirke, og to Messer der for at lade sig hver Uge. 1432. gav Anders Henrikson, Jes Henrikson og Erik Kiid til Klosteret en Grund hos medelste Mølledam i Lydderup for deres Moders Karine Henrik Mogenfens Efterleverfke Leiersted. 1433. fødte Frue Maren af Digsende sit Gods i Vester-Julby til Klosteret som hun havde arvet efter hendes Husbonde og Børn, men hendes Fæderne og Moderne Gods undte hun sin Systerson Hr. Lave Urne. 1439. fødte Erik Nielsson af Brovestkov til Klosteret en Gaard i Østus og en anden i Høffstrup. Samme Aar fødte Erik Kiid i Jørsbød Bæbner en Gaard i Seierslev til Klosteret for en ugentlig Messe at holde for Peder Pederløn Bangs Siæl, som Jes Michelson Munk ihieslog. 1440. har Hr. Lyder Kabels Frue Mette Jensdotter fødte til Klosteret deres Hovedgaard Clausstrupgaard i Hiærdmaal Sogn. 1442. gav hun for hendes afgangne Herres Hr. Lyder Kabels Siæl til Klosteret noget Gods i Hundstrup og Østerild, i Thy. Samme Aar fødte Rætløf Friis Bæbner og Frue Christine Boesdotter en Gaard i Tømmerby i Hannes til Klosteret. 1445. fødte Frue Karen Nielsdotter af Blistrup, Henrik Eriksons Efterleverfke, med hendes Broder Morten Krabbe til Bustrup, Damgaard i Tovestrup Sogn til Klosteret. 1447. gav Frue Cecilia Pedersdotter Jep Røds Efterleverfke en Gaard i Sundbye, med saa Siæl, at

Prior

Herre-
gaarde-

Herre. Prior og Brødre skulde flye 12. Prestre til hendes Udfærd, og giøre
 gaarde. for hende som for en anden Syster, som Kors bær, med Messer og
 andre gode Gierninger, og dersom hende lystet at tage Kors, da skulde
 de give hende det for samme Fordeel. Samme Aar gav Esbern Hög,
 Indbygger paa Læssø, til Duholm Kloster en Dting i en Salt-Kiedel,
 som staaer østen paa Landbode paa Læssø. Endnu samme Aar gav
 Frue Sophia Boesdotter, Erik Henriksøns Efterleverke, en Gaard i
 Lilsted til Klosteret, hvorimod Prioren skulde fange hende et Huus, og
 unde hende paa Klosterets Mark 4. Køer, 4. Svin, 12. Faar, 2. He-
 ste, fri Torvegryft paa Klosters Hede, og saa meget Eng som Hr.
 Palle Jul havde hos Kolstrup Bro, dog skal hun give Hyrde-Penge,
 som andre giøre, der ved Klosteret boe, skal og Klosteret være Arvinge
 til de Penge, hun didfør, med mindre hun giver sine Benner noget
 deraf, om hun ikke tager Ordens-Klæder. 1452. skædede Svenning
 Andersøn Bæbner til Duholm Kloster to Gaarde i Bodstrup for Kost
 og Fordeel, som han og hans Dreng skal have i Klosteret sin Livstid.
 Samme Aar gav Mogens Petersøn af Damsgaard Bæbner en Gaard
 i Fjelderslev til Klosteret for en ugentlig Messe at lade holde for Bor Frue
 Altet hvor han udvælger sit Leiersted. 1454. skædede Peder Winter af
 Mandrup et Bool i Erslev til Klosteret for sit Leiersted. Samme Aar
 skædede Svenning Andersøn en øde Gaardsted i Bodstrup, kaldet Krogs-
 gaard, til Klosteret, med saa Skiel, at Prior og Brødre skal indtage
 til fuld Broder hans Søn Povel Svenningløn i deres Brøderskab, og
 give ham Kors og et got Par nye Klæder, og giøre hans Korsøl og
 Introye, om han selv vil naar han kommer til Skiels-Alder, men vil
 han ei blive i deres Brøderskab, skal de lade holde en ugentlig Siæle-
 messe

messe hver Uge for Vor Frue Alter. 1455. Skødede Albret Skeel af Herregaarde til Klosteret en Gaard i Sundbye kaldet Hasis Jord. 1458. i Ducholm Klosters Kirke i det syndre Capel blev af Prior Jens Brun i Antvorskov og Borgemeesterne i Nykøbing stiftet Venskab og Forslig imellem Prior Jens Brun i Ducholm og Svenning Andersøn. 1460. i Ducholm Klosters Stue blev, efter Kongens Hofmester Hr. Erik Ottesøns Befaling, af Hr. Stygge Ridder, Morten Krabbe, Peder Sur, og Jep Bagge, Bøvnere, affagt Dom imellem Prior Brun af Ducholm og Peder Winter af Nandrup om en Gaard i Bodstrup. Samme Aar pantsatte Svenning Andersøn til Prior Jens Brun i Ducholm for 200. Lybske Mark i Guld og gode Stæder. Skillinge sin Gaard i Bodstrup, hvilken, om den ei blev indløst inden 4. Aar, skulde tilhøre Klosteret, med saa Skiel, at Prior og Brødre skulde holde ham med Kost, Huus og Bariae i sine Dage og give ham nu strap Sancti Johannis Ordens Klæder. 1471. gjorde Prior Bertel Thomæsøn et Magestifte med Kong CHRISTIAN I. saa at Kronen fik 6. Gaarde i Draaby, og Klosteret derimod tre Kronens Gaarde i Frysebrønd. 1472. skødede Mogens Nist i Toftum Bøvner og Frue Mette Friis til Klosteret en Gaard i Heltborg Sogn i Thy, med saadant Bilkør, at Prioren skal give dem et velbygget Huus hos Klosteret, unde dem at have 6. Køer, 2. Heste, og 20. Saar paa Klosters Mark til Græsning, en Eng, og frie Torvegryft. 1473. gjorde Prior og Brødre af Ducholm paa Nørehærds Ting en Laughævd paa Kolstrops og Bettels Markes skiel imod Borgemeester Jens Nielsøn af Nykøbing, som veddelig havde ladet opkaste en Skielsteen. Paa denne Laughævd fik Klosteret Kong CHRISTIAN I. Stadfæstelse ved Rigets Cancellær. 1474. gjorde

D. Atlas Tom. V.   D D D D   Prior

Herre, Prior Bertel selv tolfte sin Lavhøvd paa Klosters Mølle med Dam og Damsbønd, Flod og Flodsted oven og neden med fri Støfning alle fire vegne til Markmod, med fri Dæmning fra Hardeholm indtil Møllen, og svor det til Duholm Klosters rette Eiendom, og dertil al Sanct Jørgens Jord, i hvor det helst kan findes i Nykiøbing. 1481. blev gjort et Sandmænds Tog imellem Guds Huus og Bonden, om St. Jørgens Mølle, med fri Dæmning fra Møllen til Matthis Læges Gaard, og saa synder paa til Fiorden, over alt St. Jørgens Jord, item den Have østen Kølthrop, sex Aagre norden Kølthrop paa Holmen, og Porshave, det svore de til St. Johannis Kloster Duholm for Ornom, Stughæ og Enmark. 1493. folgte Hr. Predbiörn Podebusk af Bøsborg til Duholm Kloster endeel Jordegods i Thye, som hans Fader Claus Podebusk og han havde tilforn pantsat Klosteret for 500 Mark i got Guld og Danske Penninge. 1496. skødede Prior Gerlof Mortensøn af Dekloster tre Gaarde til Duholm Kloster for tre Messer at lade holde hver Uge for St. Johannis Baptista Altet der i Klosteret. 1512. gav Niels Krabbe til Tandrup Afkald paa en Gaard i Ginderup i Thye, som hans Frues Søster Frue Karine Boesdotter, Hans Barsbeks Esterleverske, gav i Testament og Siælegave til Duholm Kloster for Veiersted og Deelagtighed i deres gode Giærninger. 1515. gav Frue Karine Eriksdotter til Ullerupgaard noget Gods i Thye til Duholm Kloster, til at lade holde en ugentlig Messe for St. Johannis Evangelista Altet og en aarlig Begængelse for hendes Mand's Hennike Kyrtis og hendes Søn Erik Henniksons Siæle. Af dem, som have skienket Gods til Klosteret, vides endnu, men uden Arvstal, disse Adelsmænd: Palle Juul, Jörgen Urne, Marqvard Barsbek, Michel Due, Erik Stygge, og Hr. Niels

Niels Erikson, som stiftede St. Annæ Messe. Foruden alle disse, har ^{Herre-}Dueholm Kloster endda haft mange flere Belgiorere, og saaledes til-^{gaarde.}veiebragt sig en anseelig Deel Jordegods, som altsammen, tillige med Klosteret ved Reformationen 1536. hiemsaldt til Kongen og Kronen. I samme Aar 1536. afhændede Jacob Jensen Prior og Forstander i Dueholm, med Kong CHRISTIANS Tilladelse fra Klosteret en god Deel Gods i Saling og Mors til Niels Jensen af Brodskov. Ved samme Tider fik Hr. Anders Christiernson paa Hannæs Kongens Stadfæstelse paa den Gaard, som Prior Christiern Nielsøn og Convent i Dueholm havde undt ham og som deres Broder Hr. Jens Kaas afdøde, ligeledes paa en Gaard hos Klosteret, som Prior Jacob Jensen med sit Capitels Raad havde undt ham paa Livstid, hvilken Frue Sophia Mogensdotter afdøde, med en Eng paa Rølstrop Mark, som hun og havde haft. Efter Reformationen blev Dueholm, ligesom alle Klosterne, en verdslig Forlæning, kaldet Dueholms Læn, hvorunder heele Morsland hørde. Samme forlænedes af Kongen til fornemme Adelsmænd, som residerede der paa Klosteret, indtil det igien fra Kronen blev afhændet. De Kongelige Lænsmand, saa mange man veed af dem, skal til Slutning blive anførte. Den første af disse var Niels Lange, som 1539. fik Dueholm Kloster i Forlæning og i Pant for 1000. Tschunisdaler, som han havde forstrakt Kongen, med saadan Vilkor, at han skal giøre Riget den sædvanlige Tjeneste og Tynge, holde Klosteret ved god Bygning, forsvare Bønderne, og ikke forhugge Skovene, saa skal han og forserge Prioren og de Munke, der indgivne ere, med tilbørlig Underholding til Klæde og Føde. Hvoraf sees, at dette Kloster har beholdt endeel Munke nogen Tid efter Reformationen.

Herre-
gaard. Ved Souverainiteten blev Lænet forandret til et Kongeligt Amt, hvilket siden blev underlagt samme Amtmand som Drum- og Vestervig-Amter. Klosteret selv blev til en privat Herregaard, og af Kongen solgt og overdraget til en Marcellus, hvis Frue Aletta von Marcellis fød von der Camer døde paa Dueholm 1680. Paa Gaarden findes en Syns-Forretning, efter Kongelig Ordre tagen over Dueholm Klosters Bygning 1664. og underskrevet af J. Sehested og Ove Juul. Formodentlig er det ved den Tid, Klosteret er blevet solgt. Der sees og endnu et par gamle Portraiter, det ene Hans Henrich Edler von der Planitz 1674. Paa det andet staaer et Baaben med tvende Røgler i og Aars-tal 1633. Efter Frue Aletta Marcellis, har de følgende Eiere til Dueholm været: Oberst Brokdorf fra Holsten. Conferensraad Povel von Klingenberg til Høiriis. Hans Enke-Frue Ulrica Augusta von Spekhan eiede Gaarden til 1755. da hun afhændede den til Anders Tøtterup. Nu værende Eier er Povel Tøtterup, som selv beboer og bruger Gaarden. Hovedgaardens Tact 42. Tønder 3. Skiepper 2. Sk. 1. Alb. Møllestyld 2. Edr. 1. Skp. Bøndergods 256. Edr. 6. Skpr. 1. Sk. $1\frac{3}{4}$ Alb. Møllestyld 5. Edr. 6. Skpr. 3. Sk. Tiender 99. Edr.

Feggeklit. Feggeklit, i Seierslev Sogn Nørreherred, har før været beboet af Adelsfolk, af hvilke er forekommen Agnete Kaas til Fæklit 1688. Nu er det alene en Bondegaard, uden al Frihed, som skylder af 6. Tønder Hartkorn. Gaarden har sit Navn af den saa kaldede Feggeklit, som den ligger tet hos, hvor Kong FEGGE, som forhen er be-rettet, i gamle Dage har boet og er begravet.

Froslev-
gaard. Froslevgaard, i Froslev Sogn Synderherred, er en gammel Herregaard. Bygningen er af Muur og Bindingsværk. Af de gamle Adels-

Adelsfolk, som fordum har eiet denne Gaard, vides: Ako Ingwari de Frøslef 1354. Petrus Saxelön in Frøslef 1383. Jens Paulsön af Frøslef 1403. Johannes Tagesön de Frøslef armiger 1419. Jens Frost af Frøslefsgaard Bæbner 1419. 1433. Med hans Dotter Frue Else Jensdotter Frost fik Albret Skeel Frøslevgaard, som levede 1455. 1464. Niels Kaas til Frøslevgaard. Otte Hvitfeld til Frøslevgaard og Frue Anne Kaas levede 1584. Ove Lunge fik en Part i Frøslevgaard 1600. Gabriel Laxmand, som døde der paa Gaarden 1642. og Frue Edel Rosenkrands af Søboe. De sidste Eiere have været: Borgemeister Envold Berregaard. Assessor Hans Hansen. Kamerraad Peder Madsen. Cancellieraad Poulstrup til Ulstrup. De tvende Brødre Peder Byrgesen og Sören Byrgesen. Siden Niels Byrgesen, og nu hans Enke Karen Hvistendal, som selv bruger og beboer Gaarden. Lovedgaards Taxe 23. Edr. 4. Skpr. 3. Sk. 2. Alb. Bøndergods 246. Edr. 2. Sk. 2 $\frac{2}{3}$ Alb. Møllestyld 13. Edr. 6. Skpr. 2. Sk. Tiender 142. Edr.

Frøslev-
gaard.

Glomstrup, i Hvidbjerg Sogn Synderherred, er en gammel Glomstrup Sædegaard, hvis Navn i ældre Tider findes skrevet Glumstrop og Glynstorp, som egentlig skal være Glums Torp, formodentlig efter en Mand ved Navn Glum, som først har bygt og beboet Stedet. Borgegaarden bestaaer af 3. Huse, hvilke saavelsoer Ladegaarden ere af Bindingsværk, tildeels med murede Vegge. Gaardens Mark ligger ved Littfjorden, hvoraf en Vig løber der op til. Af de gamle Eiere ere forekomne: En Adelsmand Pabe, som skrev sig til Glynstorp 1424. Niels Eskillön af Glumstrop 1496. 1501. Christen Krag til Glumstrop 1591. Jomfruerne Eline og Anne Krag til Glumstrup, Mogens Krags Døttre 1636. Christian Schytte til Glomstrup 1681. 1686.

D d d d 3

De

Herre: De sidste Eiere have været: Ritmester Georg Arnoldus von Post og Frue
 Gaard: Helvig Brockenhuus. Deres Søn Christian von Post. Etatsraad Kling-
 enberg. Oberst Samitz. Peder Esperfen Möller. Mads Isager, som selv
 bruger og beboer Gaarden. Lovvedgaard's Tart 28. Tønder 6. Skiep-
 per 1. Album. Møllestyld 4. Skiepper 1. Fierdingkar. Bønder-
 gods 210. Tønder 5. Skiepper 3. Fierdingkar. Møllestyld 3. Tøn-
 der 1. Skieppe 2. Fierdingkar. Tiender 17. Tønder.

Høiriis. Høiriis, i Lørslev Sogn Synderherred, skrives i gamle Do-
 cumenter Høwriis, Høffriis og Hysfriis. Borgegaarden af 2de
 Etager er indluft i en Firkant, og bestaaer af et stort grundmuret
 Huus med et stort rundt Taarn hos og murede Keldere under, og 3de
 Bindingsværks Huse, med Vandgraver omgiben. Til Gaarden ere
 trende smaa Skove, som ere de eneste i Mors og Thy. Hos den ene
 er en lang Allée, hvorigenem Veien løber til Gaarden. I den ene Skov
 er en stor Høi, kaldet Hermansbjerg, hvori, efter Tradition, ligger
 begravet en Mand ved Navn Herman, som siges at have bygt Gaar-
 den. I Skoven staaer et besønderligt Bogetræ, som noget op fra
 Roden deeler sig i tvende Stammer, hvilke lidet oven for forenes ved
 en buesformig Green, saaledes, at man ei kan kiende, fra hvilken
 Stamme den har haft sit Udspring. Denne Gaard, saavel som mere
 Gods i Morsøe, har i Dronning MARGRETES Tid tilhørt den ade-
 lige Familie Skarpenberg; thi man finder, at Johan Skarpenberg 1413.
 har skiodet til Borslumkloster en Gaard i Lørslev Sogn kaldet Høwriis.
 Klosteret har ikke længe beholdet Gaarden; thi man finder nævnet Tho-
 mas Pederfön af Høffriis i Mors 1424. Kield af Høwriis 1436.
 Hr. Anders Nielssön af Koffedal, som 1465. har taget Raughævd paa
 Hysfriis.

Hyllis. Jens Thomæsön Sehested til Høiriis Landsdomer i Nørre-
 Jylland og Frue Anne Juul. Deres Søn Maltø Jenssön Sehested til Herre-
gaard.
 Holmegaard og Frue Sophia Bille. Deres Søn Claus Maltësön Se-
 hested til Høiriis og Rnehauge, som døde 1612. og Frue Anna Lykke
 Nielsdotter. En anden Frue Anna Lykke til Høiriis, Ludvig Munks
 Enke, nævnes 1626. Erik Lykke til Høiriis, som ihjelskaf Ambros
 Fiolist i Rolding 1639. Mogens Kaas Iversön, som 1670. 29. Jan.
 solgte Gaarden til Povel von Klingenberg. Hans Søn Conferensraad
 Povel von Klingenberg, hvis Enke Frue Ulrica Augusta von Spekhan
 eiede og beboede Gaarden til 1755. da hun solgte Gaard og Gods med
 underliggende trende Kirker i Vørslev, Örding og Loderup, samt 4.
 Kongetiender, til hendes Stifföns Søn Major von Klingenberg. Han
 strax derefter solgte Gaarden igien til Conferensraad og Amtmand
 Friderich Hauch, som nu har skilt endeel af Jordegodsset derfra, og i
 dette Aar 1768. solgt Gaarden med 205. Tönder Hartforn til Lieutenant
 Albret Winding för 24000. Rdlr. Ved Gaarden giemmes endnu nogle
 gamle Laaghævd's samt Laase- og Dom-Breve, dens Marker og Eien-
 dome angaaende, af 1465. 1517. 1531. 1535. 1543. 1545. 30-
 vedgaards Tact 38. Tönder 7. Skiepper 2. Fierdingfar 1. Album.
 Møllestyld 2. Tönder 1. Skieppe. Bøndergodset var tilforn 423.
 Tönder 3. Skiepper 1. Fierdingfar 1. Album. Tiender 97 Tönder.

Hvidbierrggaard, i Hvidbierrg Sogn Synderherred, holdes Hvidbierrg-
gaard.
 för at have været en af de ældste adelige Gaarde der i Landet, men er
 nu en uprivilegeret Avlsgaard og saa got som ifkun en slet og ret Bønd-
 degaard. Den var fordum beboet af en Adelsmand ved Navn Iver
 Grön, Jens Gröns og Frue Johanne Skrams Søn, som døde 1591. og

var

Herre, var den sidste Mand af denne Slegt. Gaardens Hartkorn er 20. Tønder 2. Skiepper 3. Sierdingkar 1. Album. Huse derunder 1. Tønder 7. Skiepper 1. Album

Jølby, Jølbygaard, i Solbjerg Sogn Nørreherred, er en privilegeret, men ucomplet Sædegaard, som før har været beboet af Adel. Den er endnu Tiende-frie, dog svarer noget vist aarlig til Presten. Den første af Eierne, som er bekjendt, er Fruen Elene til Jølby, Hr. Ebbe Strangesöns Efterleverste 1376. som og bliver kaldet Fruen Elne af Nibe, og endnu levede 1408. Siden Niels Kaas til Jølbygaard 1542. og Fruen Anna Sommer. Deres Søn Niels Kaas til Jølbygaard og Fruen Maren Dyre. Deres Søn Erik Kaas til Jølbygaard 1591. og Fruen Kirsten Abildgaard og Karen Juul. De sidste Eier: Anders Envoldsen 1735. Sejer Olufsen Leth. Matthias Bröndum. Gaardens Hartkorn er 16. Tønder 3. Skiepper 1. Sierdingkar. Huse derunder 3. Tønder 1. Skieppe. 1. Sierdingkar.

Lund. Lund, i Øster Allés Sogn Synderherred, har fra gamle Tider af været en Kongelig Gaard, og derfor ofte bliver kaldet Lund Slot, som med underliggende Gods af Kongerne til fornemme Adelsmænd blev bortforlænet. Denne Forlæning besad Fruen Mette Jensdatter Due, Hr. Lyder Kabels Efterleverste, i Kong ERIKS af Pomern, Kong CHRISTOPHERS af Bayern Tider og endnu 1453. og derfor kaldes Fruen Mette af Lund. Ved 1500. havde Hr. Peder Hög Ridder og D. N. Raad Lund i Mors. Siden hans Søn Hr. Niels Hög Ridder og D. N. Marsk, indtil 1520. da Kong CHRISTIAN II. forlænedede og pantsatte til Thomas Iversön Juul og Fruen Lene Ludvigsdatter Rosenkrands paa Udsættid for 600. gode vigtige Rinske Gylde og

2500. Mark Danske Penninge, som det heder i Pantebrevet, vor ^{Herre-} og Kronens Gaard Lund i Sønderherred i Mors med Østre ^{gaard.} Affels Sogn, Serigløff og Serigløffsør, vester Affels Sogn, Modyub Mølle, og Kackeby. Deres Søn Iver Juul, som siden blev slagen i Skipper Clemens Oprør, blev af Kong FRIDERIK I. bevilget at maatte udløse sine Medarvinge af Kronens Gaard Lund i Mors, og den beholde paa Livstid uaflest. Siden blev hans Broder Iver Thomasen Juul dermed forlænet, og fik 1554. Kong CHRISTIAN III. Pantebreve derpaa, først for 1500. Jochimsdaler, 1500. Mark Danske og 600. Rinske Gylden, derefter endnu for 800. Jochimsdalere, som han til Rigets Nytte laant havde, og kaldes han i disse Breve Embedsmand paa vort Slot Lund udi Mors. Mourids Podebusk havde siden Lund Slot, indtil 1560. da Knud Gyldenstjerne af Kong FRIDERIK II. blev forlænet dermed og bevilget at indløse det for den Sum Guld og Daler, som det i Pant staaer for. Af de følgende Lønsmænd vides: Jörgen Bernekow til Kiellerup 1564. Hannibal Gyldenstjerne 1590. Thomas Fasti til Bennergaard 1592. Mourids Strygge 1599. 1601. Jacob Lykke til Landerup 1607. 1616. Hans Dyre til Boller 1617. Mogens Hög til Kiergaardsholm 1639. Niels Krag til Trudsholm. Efter Souveraniteten blev Lund Hovedgaard og Gods af Kong FRIDERIK III. overdragen til en Hollænder, som siden folgte den til Conferensraad Klingenberg til Høiriis. Hans Søn Etatsraad Friderich Christian Klingenberg arvede Gaarden og døde 1750. Hans Enke Fru Anna Catharina von Bülow giftede sig igien med Oberst Philip Gotfried Samiz, som 1752. af nye haver opbygget Borgegaarden af fire Længder Bindingsverks Huse. Gaarden

D. Atlas Tom. V. E e e ligger

Herre. ligger paa en høi Bakke strax ved Fiorden, med en smuk Have hos, og har været omgiben med Bold og Grave. Den har fra gamle Tider haft sit eget Birk og Birke-Ting, kaldet Lunds Birk, som længe siden er underlagt Herredets Jurisdiction. Nu værende Eier er Thomas Lund, som selv bruger og beboer Gaarden. *Sovedgaards Taxt* 52. *Tønder* 3. *Skipper* 2. *Fierdingkar* 2. *Album*.

Mandrup. Mandrup eller Mandrupgaard, i Glade Sogn Nørreherred, er en gammel Sædegaard. Baade Borge og Ladegaard er bygt af Muur og Bindingsværk, og den første tækket med Tegl. Af de gamle Eiere vides: Peder Winter i Mandrup 1450. Atzer Vinter i Mandrup Bæbner 1481. 1502. Niels Winter til Mandrupgaard 1542. Hans Enke Fru Anna Spend til Mandrup 1549. Otte Kaas til Mandrup 1635. og Fruer Regitze Westenie og Lisbet Rosenkrands. De sidste have været: Ritmester Oluf Krabbe til Bierre og Mandrup 1701. Consistorialraad Rubek Humle Sogneprest til Hundstrup i Thye. Provst og Sogneprest i Glade Søren Ammitzbøl. Nu hans Søn Niels Ammidbøl, som selv bruger og beboer Gaarden. Dertil er Jus Vocandi til Glade og Draabne Kirker, og begge Kirke-Tiender. *Sovedgaards Taxt* 27. *Tdr.* 6. *Skpr.* 1. *Sk.* 2. *Alb.* *Bøndergods* 259. *Tdr.* 6. *Skpr.* 1. *Sk.* 2½ *Alb.* *Tiender* 40. *Tdr.*

Ørndrup. Ørndrup, i Karbye Sogn Synderherred, er en frie og complet Sædegaard. Borge og Ladegaarden er 1742. af Muur og Egebindingsværk nye opbygt, og den første teglhængt, af P. Stiernholm, som og derhos har anlagt en Frugt-Have. De gamle Skieder og Adkomster, som før har været paa Gaarden, ere længe siden forkomne. Eierne: Mogens Kaas til Ørndrup Bæbner 1540. og Fru Mette

Friis.

Friis. Deres Søn Niels Kaas til Ørndrup og Frue Dorothea Munk. Herre-
 Hans Broder Jens Kaas til Øregaard død 1609. og Frue Kirsten Juul. ^{gaard.}
 Deres Søn Jens Kaas til Frøstrup og Frue Ellen Stygge. Deres Søn
 Thomas Kaas til Ørndrup og Frue Anna Wind. Deres Dotter Frue
 Kirsten Kaas gift med Waldemar Skram, hvis Navne WS. KK. med
 Aarstal 1656. staaer paa en Løsholt, som er tagen af den gamle og
 indsat i den nye Bygning. Christen Broholt, Anders Kiærulf til Bjørns-
 holm. Cancellieraadinde Giörup i Aalborg. Etatsraad Peter Fogh til
 Nyomgaard. Af hannem købte Herlow Stiernholm til Riedgaard
 Gaarden 1734. Hans Søn P. Stiernholm fik Gaarden 1742. Siden
 Peder og Nicolai Stiernholm i Sællefab, som begge døde 1766. Nu
 Major Jens Stiernholm, som selv bruger og beboer Gaarden. I hvor
 slet Tilstand denne Gaard var 1734. Sluttes deraf, at den da med
 Gods og Tiender blev solgt under 6000. Rdr. **Sovedgaards Taxt**
 40. Tønder 1. Skieppe 1. Album. **Møllestyld** 4. Skiepper 1. Al-
 bum. **Bøndergods** 325. Tønder 3. Skiepper 3. Fierdingkar. $\frac{1}{2}$ Al-
 bum. **Tiender** 119. Tønder.

Overgaard, i Sundbye Sogn Nørreherred, har været en Over-
 ucomplet, Aalsgaard, dog tiendefrie, alene at den svarer noget vist ^{gaard.}
 om Aaret til Presten. Men den er igien 1764. bleven completeret og
 nyder Skattefrihed. Af de Adelsfolk, som forud har eiet og beboet
 denne Gaard, vides: Peder Madssøn til Overgaard i Mors Bæbner
 1507. 1515. Christen Friis til Overgaard 1530. Niels Anderssøn Win-
 ter til Overgaard og Mandrup og Frue Anne Spend 1549. Mads Pors
 til Overgaard og Frue Inger Spend. De sidste Eiere: Etatsraad og
 Amtmand Skinkel. En Bonde Christen Jensen. Nu Krigs-Com-

Herre- missair Hans Clausen, som selv bruger Gaarden og tillige eier Ullerup.
gaard. Zovedgaard's Tæxt 16. Tønder 1. Fierdingkar 1. Album. Bøndergodset er med beregnet under Ullerups contribuerende Hertkorn.

Sindberg- Sindberggaard, i Risted Sogn Synderherred, er en privilegeret, men ucomplet Sædegaard. Bygningen er Bindingsværk med Circa 2 Tag. Denne Gaard hørde først i forrige Seculo Kongen til, og var bortfæstet til tvende Mænd Niels Lauridsen og Peder Gregersen, men 1636. 23. Maji mageskiftede Kong CHRISTIAN IV. den bort til Jomfrue Anne Schefted. De sidste Eiere: Christen Nielsen 1735. Nu Madame Nandrup, som selv bruger og beboer Gaarden. Zovedgaard's Tæxt 16. Tønder. Bøndergods 9. Tønder 3. Skiepper.

Skare- Skaregaard, i Seierslev Sogn Nørreherred, er nu ikkun en
gaard. Bondegaard og af Bondegaard's Bygning, men har fordum været beboet af Adels, og er endnu tiendefrie, dog at den svarer noget vist til Presten. Af de gamle adelige Eiere vides: Nicles Erikson af Skarwe 1406. Thøger i Skaregaard 1473. Niels Eskilson af Skaregaard Bæbner 1481. Thomas Eskilsøn i Skaregaard Bæbner 1502. Frue Maren Lykke til Skaregaard, Vincentz Lykkes Efterleverste 1590.

Søe. Søe, i Seierslev Sogn Nørreherred, er en ucomplet dog privilegeret Sædegaard, med Bondegaard's Bygning, men i gamle Dage eiet og beboet af Adelsfolk, og er endnu tiendefrie, alene at den svarer noget vist aarlig til Presten. Af de gamle Eiere vides: Anders Jepsen 1470. Hans Son Jep Andersøn af Søe Bæbner 1486. og Frue Anne Povlsdotter. Iver Clausøn Dyre til Søe 1507. og 1539. i hvilket Aar Frue Cecil Pedersdotter, Lars Rekhalses Efterleverste, kvitterer

terer Velbyrdige Mand Iver Claussön for hendes tilfaldne Arve-Part ^{Herre-} udi Siø. Anno 1548. lod Frue Johanne til Boller, bemelte Iver ^{gaard.} Claussöns Moder, paa sine Börns vegne tage et Lingsvidne af Mørherreds Ting i Mors, at ingen haver haft Lod eller Deel udi Siø eller Siøsfang, uden Dorete Andersdotter, og hendes Dotter Frue Anne, og Claus Iversön, og hans Samshdfkende. Claus Kaas til Søe og Frue Margareta Prip. Hans Dotter Agnete Kaas havde Peder Henriksön Mylting som døde 1663. Claus Unger og Frue Barbara Galt til Søe 1678. De sidste Eiere: Sören Nielsen 1735. Thomas Momtoft. Lars Ammidböl, som selv bruger og beboer Gaarden. *Hovedgaardes Tact* 19. *Tønder* 7. *Skiipper* 2. *Fierdingkar* 1. *Album*. *Møllers Skyld* 85: *Tønder* 3. *Skiipper* 3. *Fierdingkar* 2½ *Album*.

Ullerup, i Galtrup Sogn Nørreherred, er en frie og complet ^{Ullerup.} Sædegaard, som er 1755. nye opbyggt af Christen Qvistgaard, og bestaaer af trende Huse. Baade Borge og Ladegaard er af Muur og Bindingsværk, og den første teglhængt. Af Eierne vides: Albret Muus til Uldrop i Mors Bæbner, levede 1502. og var den sidste Mand af denne adelige Slegt. Hans Dotter Anna Muus fik Albret Wind, som derved fik sig til Ullerup, han havde før haft Frue Ellen Glambek. Hans Søn Niels Wind til Ullerup 1608. og Frue Karen Juul. Sigvard Brockenhuus og Frue Helvig Sandberg, hvis Søn Jörgen Brockenhuus 1671. blev myrdet i Paris. Jens Hansen Amtsforvalter i Eisted. Hans Enke besad Gaarden endnu 1735. Kamerherre Berregaard. Consistorialraad Rubek Humle Provst og Sogneprest i Hundstrup. Christen Qvistgaard 1756. Nu Krigs-Commissair Hans Clausen, som selv bruger og beboer Gaarden, og tillige eier Ullerup. *Hovedgaardes Tact*

Herre: 33. Edr. 6. Skpr. 1. Sk. 2. Alb. Møllestyld 4. Edr. 2. Skpr.
 gaarde. Bøndergods til begge Gaarde Ullerup og Overgaard 419. Tønder
 3. Skpr. 2. Sk. 2 $\frac{2}{3}$ Alb. Tiender 62. Edr.

Beierslev-
 gaard. Veierslevgaard, i Beierslev Sogn Synderherred, er en upris-
 viligeret Aulsgaard, nu bygt som en Bondegaard, og beboes af Bøn-
 der. Den skal forud have tilhørt Adelsfolk, og været en Herregaard,
 hvilken Kong HANS 1480. tildømte Niels Krabbe imod Biskop Ib af
 Børlum. Denne Gaard staaer i Matrikelen for 17. Edr. 1. Skp.
 2. Sk. 2. Alb.

Der. Af Der findes ingen i Fiorden omkring Mors, som hører der
 til Landet, undtagen Ager; thi Jegense, som vel i den verdslige Jus-
 risdiction staaer under Synderherreds Ret i Mors, hører egentlig til
 Refshered udi Thye. Ager er en omflødt De, hvorpaa er en liden
 Bye, som hører til Karbye Sogn, og ligger lidet fra Landet der uden
 for. Gamle Documenter af 1250. og ældre nævne denne De Ager,
 og sige, at den ligger imellem Mors og Saling, da den dog rettere
 ligger imellem Mors og Thye. I Kong VALDEMAR II. Tid eiede
 Dom-Capitelet i Viborg Gods paa denne De, hvoraf de skødede til
 Kongen en Jord med Huse og værligt Gods som var 30. Mark Guld
 værd, hvorimod Kongen gav Canikerne visse Friheder, som af de føl-
 gende Konger bleve stadfæstede, see Danske Magazin Tom. V. p. 34.
 seqv. 1388. nævnes Frue Christina af Ager, Hr. Niels Erikson Rids-
 ders Efterleverske, som formodentlig da har eiet denne De. 1652.
 21. December skødede Tønne Juul til Svøgaard Ager Land i Karbye
 Sogn til Jomfrue Karen Bilde til Damsgaard.

Kon

**Kongelige Lænsmand
i Mors.**

Tacho Nicolai, Advocatus Dominiæ
Reginæ 1388.

Lars Mogensøn, Lænsmand i Lænsmand
Mors Bæbner 1473.

Grubbæ, Exactor Regis in Morsæ
1490.

**Lænsmand over Due-
holms Læn.**

Niels Lange, Forstander til Due-
holm Kloster 1539. 1558.

Henning Reventlov til Siffendorf,
Embedsmand i Dueholms Klo-
ster 1588. 1599.

Envold Kruse 1600. 1606.

Laurids Kruse til Svenstrup 1606.
Døde 1609.

Orte Skeel til Hamelmosæ 1609.

Mogens Kaas til Krabbesholm og
Frøstrup, Befalingsmand paa
Dueholm 1634. døde 1639.

Jörgen Krag til Enderup, Befal-
lingsmand i Dueholm Kloster
1639. 1643.

Hans Juul til Starupgaard, Læns-
mand paa Dueholm 1650.
1659.

Jörgen Seefeld til Bisborg Be-
falingsmand over Dueholm
Klosters Amt 1663.

Han var altsaa den første Amtmand efter Souverainiteten og siden Lænet blev forvandlet til et Kongeligt Amt. De øvrige Amtsmænd have, tillige med Dueholms Amt, forestaaet Drum og Vestervig Amter, og findes forhen optegnede.

Førend vi forlade Aalborg Stift, maae endnu til Slutning anføres nogle Stykker, som angaae Stiftet i Almindelighed. Det saa kaldede Aalborg Stifts Klemme-Brev, udgivet 1555. om Prestekaldenes Eigning og Sognepresternes Underholding der i Stiftet, kan læses i T. HOFMANS Afhandling om Tiende pag. 107. seqv. Men, siden den Anordning, som samme høistpriselige Konge 1558. haver udstædt om

om Superintendenternes eller Biskoppernes Underholding her i Stif-
tet, ikke vides at være ved Trykken bekiendt, kan den fortiene her at
indføres:

Wii CHRISTIAN then Tredie 2c. Gior alle witterligt att ephers-
tii wii tilforn hassue forordineret udi wor then Giestlig Ordinangs,
som wii hassue ladett udgaa, huormøget huer Superintendent her udi
Nigett skall hassue till sin aarlig Underhollingh paa syn Embizs wegne,
och samme Underhollingh thenom huertt Aar skulle fornogis aff wore
Lønsmendh; Tha paa thett att samme Superintendenter theris Under-
hollingh maa were thenom thes wiske, och the ikke skulle samme theris
Underhollingh huertt Aar upkressue aff Lønsmendene, hassue Wii ladet
udlegge thenom theris Underhollingh, och then forbedret udi Jordegøks,
Eiender, och anden wis Rentte, som her ephier følger. Och skall then
Superintendent udi Wendelbo Stigt och hans Eptherkommere hassue
then Gaard till en Superintendenss Residenss udi wor Riobsted Aal-
borg, som handh sielluff udi boer, och tilforn war till Wendelbo Stigt,
och ther till med till hans Underhollingh Sundby Sogen mett Preste-
gaarden, och all anden Preste Renthe, dog saa att hand sielluff skall
forsørge then mett en god Capellan at giøre Sognefolckett theris rette
Preste-Ehieniste hode inden Kierken och uden, som thenom bør at haf-
fue, nar then Prest dør og affgaar, som samme Sogen nu udi were
hassuer. Sammeledis skulle forskreffne Superintendenter udi Wen-
delbo Stigt hassue wor och Kronens Partt aff Korntienden och Lam-
metienden, aff alle the Sogner offuer alltt Huettboherritt, thesligeste
wor och Kronens Partt aff Korntienden, aff these efterskreffne Sog-
ner udi Kierherritt, som ere, Aandbye Sogen, Biersted Sogen,
Ful-

Fulsted Sogen, Hamer Sogen, Horsens Sogen, Huorup Sogen. Sammeledis skall forskreffne Superintendent, och hans Efterkommere Superintendenter, Arligen mue upebere och nyde, bruge og beholle, Giesterii aff alle Sogneprester udj alle these efterskreffne Herritter, som er aff Huettboherrett 24. Marck, aff Kierherritt 31. Marck, aff Jerløffherritt 33. Marck Danske, aff Borlumherritt 28. Marck, Wennebiergherritt 36. Marck, Huornsherritt 42. Marck, Hillerloffherritt 48. Marck, Hundborgherritt 36. Marck, Keffsherritt 10. Marck, Hasingherritt 40. Marck, Sønderherritt 48. Marck, Nørherritt 42. Marck Danske. Hvilcken forskreffne Rentte och aarlig Indkomme forskreffne Superintendenter udi Wendelbo Stigtt og theris Efterkommere, Superintendentter ther sammesteds skulle alle tid her esther mue upebere och till theris underhollingh, nyde bruge och beholle, som forskreffuit staar. Cum inhibitione solita. Datum Kolling, alle helgen Dag Aar ic. 1558. CHRISTIAN.

Capitels Taxten i Aalborg Stift

fra 1747. til 1766 inclusive.

Wensyssel. Zanherreder. Thyge og Norsøe.

1747.	Rug à Ed.	12 ð = ß	—	11 ð 8 ß	—	12 ð = ß
	Byg	8	—	7 8	—	7 8
	Havre	4	—	4 8	—	5

Wensyssel og Zanherreder.

Thyge og Norsøe.

1748.	Rug	à Ed.	2 Rd.	1 ð	—	à Ed.	2 Rd.	12 ß
	Byg	Ed.	1 Rd.	5 ð	—	Ed.	1 Rd.	4 ð 12 ß
	Havre	Ed.	1 Rd.	2 ð	—	Ed.	1 Rd.	2 ð
1749.	Rug	Ed.	2 Rd.	8 ß	—	Ed.	2 Rd.	8 ß
	Byg	Ed.	1 Rd.	1 ð	—	Ed.	1 Rd.	1 ð
	Havre	Ed.		4 ð	—	Ed.		5 ð

D. Atlas Tom. V.

fff

1750.

Udi ganske Aalborg Stift.

1750. Rug à 1 Ed. 8 sk Byg 1 Ed. 5 sk Havre 1 Ed. 3 sk

	Wensyffel og Sanherreder.			Thye og Morsøe.						
1751.	Rug	à Ed. 1	Rd. 2 sk	—	à Ed. 1	Rd. 2 sk				
	Byg	Ed. 1	Rd. 1 sk	—	Ed. 1	Rd. 8 sk				
	Havre	Ed. 4	sk	—	Ed. 4	sk				
1752.	Rug	Ed. 1	Rd. 1 sk	8 sk	—	Ed. 1	Rd. 1 sk	8 sk		
	Byg	Ed. 1	Rd. 8	sk	—	Ed. 1	Rd. 8	sk		
	Havre	Ed. 4	sk	8 sk	—	Ed. 4	sk	8 sk		
1753.	Rug	Ed. 1	Rd. 1 sk	8 sk	—	Ed. 1	Rd. 1 sk	8 sk		
	Byg	Ed. 1	Rd. 4	sk	—	Ed. 1	Rd. 8	sk		
	Havre	Ed. 4	sk	8 sk	—	Ed. 4	sk	8 sk		
1754.	Rug	Ed. 1	Rd. 4	sk	—	Ed. 1	Rd. 3	sk	8 sk	
	Byg	Ed. 1	Rd. 4	sk	—	Ed. 1	Rd. 8	sk		
	Havre	Ed. 4	sk	8 sk	—	Ed. 4	sk	8 sk		
1755.	Rug	Ed. 2	Rd. 2	sk	8 sk	—	Ed. 2	Rd. 3	sk	
	Byg	Ed. 1	Rd. 1	sk	8 sk	—	Ed. 1	Rd. 2	sk	
	Havre	Ed. 4	sk	8 sk	—	Ed. 5	sk	8 sk		
1756.	Rug	Ed. 2	Rd. 3	sk	4 sk	—	Ed. 2	Rd. 3	sk	8 sk
	Byg	Ed. 1	Rd. 5	sk	4 sk	—	Ed. 1	Rd. 5	sk	4 sk
	Havre	Ed. 5	sk	8 sk	—	Ed. 1	Rd. 8	sk		
1757.	Rug	Ed. 2	Rd. 4	sk	8 sk	—	Ed. 2	Rd. 4	sk	
	Byg	Ed. 2	Rd. 8	sk	8 sk	—	Ed. 2	Rd. 8	sk	
	Havre	Ed. 5	sk	8 sk	—	Ed. 1	Rd. 8	sk		
1758.	Rug	Ed. 2	Rd. 4	sk	8 sk	—	Ed. 2	Rd. 4	sk	
	Byg	Ed. 1	Rd. 4	sk	8 sk	—	Ed. 1	Rd. 4	sk	
	Havre	Ed. 5	sk	8 sk	—	Ed. 1	Rd. 8	sk		
1759.	Rug	Ed. 1	Rd. 4	sk	4 sk	—	Ed. 1	Rd. 4	sk	
	Byg	Ed. 1	Rd. 3	sk	12 sk	—	Ed. 1	Rd. 3	sk	12 sk
	Havre	Ed. 5	sk	8 sk	—	Ed. 1	Rd. 8	sk		

1760

	Wensyffel og Zanherreder	Thye og Nørre Sø.
1760.	Rug à Ed. 1 Rd. 2 t 8 f	— à Ed. 1 Rd. 2 t 8 f
	Bvg t Ed. 1 Rd. t 8 f	— t Ed. 1 Rd. t 8 f
	Havre t Ed. t t 4 t 8 f	— t Ed. t t 5 t t
1761.	Rug t Ed. 1 Rd. 4 t t	— t Ed. 1 Rd. 4 t t
	Bvg t Ed. 1 Rd. 1 t t	— t Ed. 1 Rd. 1 t t
	Havre t Ed. t t 4 t 8 f	— t Ed. t t 5 t t

Over det ganske Stift.

1762.	Rug à 1 Ed. 20 t	Bvg 1 Ed. 12 t	Havre 1 Ed. 10 t 8 f
-------	---------------------------	-------------------------	--

	Wensyffel og Zanherreder.	Thye og Nørre Sø.
1763.	Rug à Ed. 2 Rd. 1 t 8 f	— à Ed. 2 Rd. 1 t t
	Bvg t Ed. 1 Rd. 3 t t	— t Ed. 1 Rd. 2 t 8 f
	Havre t Ed. t t 5 t t	— t Ed. 1 Rd. t t
1764.	Rug t Ed. 2 Rd. 3 t t	— t Ed. 2 Rd. 3 t t
	Bvg t Ed. 1 Rd. 4 t 8 f	— t Ed. 1 Rd. 4 t 8 f
	Havre t Ed. t t 5 t 8 f	— t Ed. 1 Rd. t t
1765.	Rug t Ed. 3 Rd. 2 t t	— t Ed. 3 Rd. 2 t t
	Bvg t Ed. 2 Rd. t t	— t Ed. 2 Rd. t t
	Havre t Ed. 1 Rd. t 8 f	— t Ed. 1 Rd. 2 t t
1766.	Rug t Ed. 2 Rd. 1 t t	— t Ed. 2 Rd. t 8 f
	Bvg t Ed. 1 Rd. 2 t 12 f	— t Ed. 1 Rd. 2 t 12 f
	Havre t Ed. t t 5 t t	— t Ed. 1 Rd. t t

Fødte og Døde i Halborg Stift fra 1747. til 1766. inclusive.

Anno.	Fødte.	Døde.
1747.	2178.	1637.
1748.	2042.	2410.
1749.	2162.	2259.
1750.	2201.	1653.
1751.	2168.	1575.
1752.	2418.	1639.
1753.	2393.	1597.
1754.	2175.	1811.
1755.	2304.	2021.
1756.	2250.	2567.
1757.	2139.	1642.
1758.	2316.	2209.
1759.	2314.	1570.
1760.	2419.	2057.
1761.	2233.	1696.
1762.	2228.	1958.
1763.	1979.	1724.
1764.	2345.	1708.
1765.	2196.	1870.
1766.	2310.	1680.

Summa   44770.   37283.

Nibe